
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00015676 0

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

CXVIII.

PATRES QUINTI ECCLESIÆ SÆCULI.

S. AUGUSTINUS.

XI.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI,

Apud VIRENQUE, bibliopolam;

PARISIIS,

Apud BIBLIOPOLAM, cui nomen gallice;

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES,
Rue des Saints-Pères, n° 16.

S.-CLODOALDI, E TYPOGRAPHEO BELIN-MANDAR.

COLLECTIO
SELECTA
SS. ECCLESIÆ PATRUM,
COMPLECTENS
EXQUISITISSIMA OPERA
TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,
CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,
NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,
UNA CUM
D. M. N. S. GUILLON,
EPISCOPO MAROCHIENSI, IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE :
BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS.

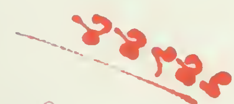
OPUS REGI DICATUM.

TOMUS CENTESIMUS DECIMUS-OCTAVUS.

PARISIIS,
APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,
VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M DCCC. XXXVII.

SANCTI AURELII

AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

OPERUM

[vol. 11]

PARS III.

OPERA EXEGETICA.

ENARRATIONES IN PSALMOS.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

ENARRATIONES

IN

PSALMOS.

ENARRATIO

IN PSALMUM C.

Sermo ad plebem.

I. Psalmus iste centesimus quod habet in primo versu, hoc in toto ejus corpore quærere debemus. « Misericor- » diam et judicium cantabo tibi, Domine, » nemo sibi ad impunitatem blandiatur de misericordia Dei; quia est et judicium : et nemo in melius commutatus exhorreat judicium Dei; quia præcedit misericordia. Homines enim quando judicant, aliquando victi misericordia, faciunt contra justitiam; et videtur in eis esse misericordia, et non esse judicium : aliquando vero rigidum volentes tenere judicium, perdunt misericordiam. Deus autem nec in bonitate misericordiæ perdit judicii severitatem, nec in

judicando cum severitate amittit misericordiæ bonitatem. Ecce si temporibus distinguamus hæc duo, misericordiam et judicium; forte enim non sine causa ipso ordine posita sunt, ut non diceret, Judicium et misericordiam, sed, « Misericordiam et judicium : » si ergo per tempora distinguamus hæc duo, forte invenimus modo tempus esse misericordiæ, futurum autem tempus judicii. Quomodo est primo tempus misericordiæ? Primo in Deo considera, ut et tu quantum ipse tibi donaverit, imiteris Patrem. Neque enim arroganter dicimus : Patrem nostrum nos debere imitari; quandoquidem Dominus ipse unicus Dei Filius ad hoc nos hortatur, dicens : « Estote sicut Pater » vester cœlestis. » Cum diceret : « Diligite inimicos ves- » tros, orate pro eis qui vos persequuntur : ut sitis, in- » quit, filii Patris vestri qui in cœlis est; qui solem suum » facit oriri super bonos et malos, et pluit super justos et » injustos[1]. » Ecce misericordia. Quando vides justos et injustos eumdem solem intueri, eamdem lucem capere, eosdem fontes bibere, eadem pluvia saginari, iisdem fructibus terræ repleri, similiter aërem istum ducere, habere æqualiter bona mundi, noli putare injustum esse Deum, qui dat ista æqualiter et justis et injustis. Misericordiæ tempus est, nondum judicii. Nisi enim primo Deus per misericordiam parceret, non inveniret quos per judicium coronaret. Est ergo misericordiæ tempus, quando patientia Dei ad pœnitentiam adducit peccantes.

II. Audi Apostolum distinguentem utrumque tempus, et distingue et tu : « Existimas autem, inquit, o homo qui » judicas eos qui faciunt ea, et eadem agis, quoniam tu effugies judicium Dei[2]? » Intendite. Videbat enim se (sed cui hoc dicit. Non enim uni homini dicit, sed generi hominum tali,) videbat se committere multa mala quotidie,

[1] Matth. v, 44, 45 et 48. — [2] Rom. II, 3, 6.

et tamen vivere, nihil mali sibi contingere; et putabat aut dormire Deum; aut res humanas non attendere, aut amare facta hominum mala. Tollit istam cogitationem de corde, sed bene intelligentibus. Quid ergo ait? « Existimas, » o homo, qui judicas eos qui talia agunt et facis ea, quo- » niam tu effugies judicium Dei? » Et quasi diceret : Quare facio tanta mala quotidie, et nihil mali mihi contingit? secutus ostendit illi tempus misericordiæ : « An divitias be- » nignitatis et patientiæ et longanimitatis ejus contemnis[1]? » Et vere quia hoc contemnebat, sed fecit illum sollicitum. « Ignoras, inquit, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam » te adducit? » Ecce tempus misericordiæ. Ne autem hoc ille semper putaret futurum, quomodo secutus eum terruit? « Tu autem, (Jam tempus judicii audi, audisti tempus mi- » sericordiæ, propter, Misericordiam et judicium cantabo » tibi, Domine.) Tu autem, inquit, secundum duri- » tiam cordis tui et cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in » die iræ et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicui- » que secundum opera sua[2]. » Ecce, « Misericordiam et judi- » cium cantabo tibi, Domine. » Sed minatus est de judicio : numquid ideo judicium Dei tantummodo formidandum est, et non amandum? Formidandum malis propter pœnam, amandum bonis propter coronam. Quia ergo terruit malos Apostolus in hoc testimonio quod commemoravi, audi ubi spem dat bonis de judicio. Se ipsum ponit, et dicit, et ostendit et ipse in se tempus misericordiæ. Quia nisi et ipse inveniret tempus misericordiæ, qualem illum inveniret judicium? Blasphemum, persecutorem, injuriosum. Sic enim dicit, et commendat tempus misericordiæ, in quo modo sumus : « Qui prius, inquit, fui blas- » phemus et persecutor et injuriosus; sed misericordiam » consecutus sum[3]. » Sed forte ipse solus consecutus est mi-

[1] Rom. II, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] I Tim. I, 13.

sericordiam? Audi quomodo nos erigat : « Ut in me, in- » quit, ostenderet Christus Jesus omnem longanimitatem, » ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam » æternam[1].» Quid est, In me ostenderet longanimitatem? Ut unusquisque peccator et sceleratus videret quia Paulus accepit veniam, et non de se desperaret. Ecce ostendit se, erexit et alios. Ubi? In tempore misericordiæ. Audi in tempore judicii quid dicat de bonis, iterum dicens de se et de aliis. Primo misericordiam consecutus est. Quare? Quia fuit blasphemus et persecutor et injuriosus. Venit Dominus ut donaret Paulo, non ut redderet. Nam si reddere vellet, quid inveniret quod redderet peccatori, nisi pœnam et supplicium? Noluit reddere pœnam, sed donavit gratiam. Audi quia ille cui donavit, tenet Dominum etiam debitorem. Invenit eum donatorem tempore misericordiæ, tenet debitorem tempore judicii. Quomodo hoc dicit, videte. « Ego enim jam immolor, dixit, et tempus » resolutionis meæ proximum est. Bonum certamen cer- » tavi, cursum consummavi, fidem servavi. » Hoc, tempore misericordiæ : audi de judicio. « De cætero superest » mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa » die justus judex[2]. » Non dixit : Donat; sed, Reddet. Quando donabat, misericors erat : quando reddet, judex erit : quia, « Misericordiam et judicium cantabo tibi, Do- » mine. » Sed donando delicta, fecit se coronæ debitorem : ibi « Misericordiam consecutus sum. Misericors ergo » Dominus primo, hic autem reddet mihi coronam justi- » tiæ. » Unde reddet? « Quia justus judex est. » Quare justus judex? « Quia bonum certamen certavi, cursum » consummavi, fidem servavi. » Ideo justus non potest nisi coronare ista. Invenit enim ista quæ coronaret : antea vero quid invenerat? « Qui prius fui blasphemus et per-

[1] 1 Tim. I, 16. — [2] 2 Tim. IV, 6-8.

» secutor. » Ista donavit, illa coronabit : donavit hæc tempore misericordiæ, coronabit illa tempore judicii : quia, « Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine.» Sed numquid solus Paulus id meruit? Hoc enim dixeram, quomodo in illo testimonio terruit, sic in isto erexit. Cum dixisset : « Reddet mihi Dominus in illo die justus judex : » non solum mihi, inquit, sed omnibus qui diligunt ma- » nifestationem et regnum ejus. »

III. Ergo, fratres, quoniam habemus tempus misericordiæ, non nobis blandiamur, non nos dimittamus, non dicamus : Semper parcit Deus. Ecce feci heri, pepercit Deus; facio et hodie, et parcit Deus; faciam et cras, quia parcit Deus. Attendis ad misericordiam, et non times judicium. Si vis cantare misericordiam et judicium, intellige quia ideo parcit, ut corrigaris, non ut in malignitate permaneas. Noli tibi thesaurizare iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei [1]. Quia in tempore misericordiæ in alio Psalmo dicitur : « Peccatori autem dixit Deus : Utquid tu enarras » justificationes meas, et assumis testamentum meum » per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, et abjecisti » sermones meos post te; si videbas furem, concurrebas » ei, et cum mœchis portionem tuam ponebas : sedens » adversus fratrem tuum detrahebas, et adversus filium » matris tuæ ponebas scandalum. Hæc fecisti : et tacui [2]. » Vide tempus misericordiæ. Quid est, Tacui? Numquid, Non corripui? Sed, Non judicavi, Quomodo enim tacet, qui quotidie clamat in Scripturis, in Evangelio, in prædicatoribus suis? Tacui a supplicio, non a verbo. « Hæc » fecisti, et tacui. » Et quia tacuit Deus, id est, non vindicavit, quid sibi dixit in corde peccator? Audi : « Suspi- » catus es, inquit, iniquitatem, quod ero tibi similis. » Id est, parum est quia tu talis eras, et me talem putasti.

[1] Rom. II, 5. — [2] Psal. XLIX, 16-21.

Et cum ostendisset illi tempus misericordiæ, terruit de tempore judicii. « Arguam te, et statuam te ante faciem » tuam [1]. » Tu te ponis post te, ego te ponam ante te. Omnis enim qui non vult videre peccata sua, post dorsum se ponit, et aliorum peccata acute attendit, non per diligentiam, sed per invidentiam; non volens sanare, sed accusare : se autem obliviscitur. Unde talibus Dominus dicit : « Stipulam in oculo fratris tui vides, et trabem in » oculo tuo non vides [1]. » Quia ergo misericordia et judicium cantatur nobis, et nos facientes misericordiam securi expectemus judicium : et simus in corpore ipsius, et nos cantemus ea. Cantat enim hoc Christus : si solum caput cantat, a Domino est canticum hoc, ad nos non pertinet : si autem totus Christus, id est, caput et corpus ejus, esto in membris ejus, adhære illi per fidem et per spem et per charitatem, et in illo cantas, in illo exultas : quia et ipse in te laborat, in te sitit, in te esurit et tribulatur. Ille in te adhuc moritur, et tu in illo jam resurrexisti. Nam si non in te moreretur, nollet in te sibi parci a persecutore, cum diceret : « Saule, Saule, quid me persequeris [2]? » Ergo, fratres mei, Christus cantat; sed quomodo, nostis : Christum assidue commendavimus vobis; et scio quia rudia vobis non sunt. Dominus Christus Verbum Dei est, per quod facta sunt omnia. Hoc Verbum ut redimeret nos, caro factum est, et habitavit in nobis [3] : factus est homo Deus super omnia, Filius Dei æqualis Patri; ad hoc homo factus est, ut Deus homo mediator esset inter homines et Deum, et reconciliaret longe positos, et conjungeret separatos, et revocaret alienatos, et reduceret peregrinos, ad hoc factus est homo. Factus est ergo caput Ecclesiæ, habet et corpus et membra. Quare membra ipsius, modo gemunt per universum orbem terrarum : tunc lætabun-

[1] Matth. VII, 3. — [2] Act. IX, 4. — [3] Joan. I, 3 et 14.

tur in fine, in corona justitiæ, de qua dicit Paulus : « Quam » reddet mihi Dominus in illo die justus judex [1]. » Et modo ergo cantemus in spe, omnes in unum collecti. Christum enim induti Christus sumus cum capite nostro; quia utique Abrahæ semen sumus. Apostolus hoc dicit. Quia dixi, Christus sumus. Apostolus ait : « Ergo Abrahæ semen » estis, secundum promissionem hæredes. » Abrahæ semen estis : videamus, si semen Abrahæ est Christus : « In » semine tuo benedicentur omnes gentes. Non dicit : In » seminibus, tanquam in multis; sed tanquam in uno, » Et semini tuo, quod est Christus[2]. » Et nobis dicit, « Ergo semen Abrahæ estis. » Manifestum quia ad Christum pertinemus : et quia membra ejus et corpus ejus sumus, cum capite nostro unus homo sumus. Cantemus ergo, « Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine. »

IV. « Psallam, et intelligam in via immaculata, quando » venies ad me[3]. Nisi in via immaculata, non potes psallere, nec intelligere. Si vis intelligere, in via immaculata psalle, id est, operare in hilaritate Deo tuo. Quæ est via immaculata? Audi sequentia : « Deambulabam in innocentia » cordis mei, in medio domus meæ. » Hæc via immaculata ab innocentia cœpit, in ipsa etiam pervenitur. Quid quæris multa verba? Innocens esto, et perfecisti justitiam. Sed quid est esse innocentem? Duobus enim modis nocet homo, quantum in ipso est, aut faciendo miserum, aut deserendo miserum : quia et tu non vis ab alio fieri miser, et non vis deseri ab alio, si miser fueris. Quis est qui facit miseros? Qui infert violentias vel insidias, rapit res alienas, opprimit pauperes, furatur, conjugia aliena sollicitat, calumniosus est, vult inferre hominibus quo doleant, studio malevolentiæ. Quis est qui deserit miseros? Qui videt inopem aliquo auxilio egentem, et cum habeat quomodo

[1] 2 Tim. IV, 8. — [2] Galat. III, 8, 16 et 29 ex Gen. XII, 3. — [3] Psal. C, 2.

præstet, contemnit, despicit, alienat cor suum. Quod si jam omnino talis esset, ut non opus haberet aliqua misericordia; superbus esset, si desereret miserum : adhuc in tribulatione carnis constitutus est, nesciens quid sibi possit cras accidere, et despicit lacrymas miserorum; non est innocens. Sed quis est innocens? Qui cum alii non nocet, nec sibi nocet. Qui enim et sibi nocet, non est innocens. Ait aliquis : Ecce non tuli alicui, nec pressi aliquem : de re mea, de justo labore meo bene mihi faciam, convivium apparatum habere volo, erogare volo quantum me delectat, bibere cum quibus volo quantum me delectat : cui aliquid tuli? quem pressi? quis de me questus est? Innocens videtur. Sed si se ipsum corrumpit, si templum Dei in se evertit, quid expectas, ut in alios faciat misericordiam, et parcat miseris? Qui in se ipsum crudelis est, esse in alium misericors potest? Tota ergo justitia ad unum verbum innocentiæ redigitur. « Qui » autem diligit iniquitatem, odit animam suam[1]. » Quando amabat iniquitatem, putabat quod aliis nocebat. Sed vide si aliis nocebat : « Qui diligit, inquit, iniquitatem, odit » animam suam. » Sibi ergo prius nocet, qui vult aliis nocere : nec deambulat; quia non est ubi. Angustias enim patitur omnis malitia : sola innocentia lata est, ubi deambuletur. « Deambulabam in innocentia cordis mei, in » medio domus meæ. » Medium domus suæ, aut ipsam Ecclesiam dicit; Christus enim in ea deambulat : aut cor suum; domus enim nostra interior, cor nostrum est : ut hoc exposuerit, quod superius dixit : « In innocentia » cordis sui? » Medium domus suæ. Hanc domum quisquis habet malam, pellitur ab illa foras. Quisquis enim in corde premitur mala conscientia, quomodo quisque ab stillicidio exit de domo sua, aut a fumo, non ibi se patitur ha-

[1] Psal. x, 6.

bitare : sic qui non habet quietum cor, habitare in corde suo libenter non potest. Tales foras exeunt a se ipsis animi intentione, et de his quæ foris sunt circa corpus delectantur; quietem in nugis, in spectaculis, in luxuriis, in omnibus malis quærunt. Quare foris sibi volunt esse bene? Quia non est illis intus bene, unde gaudeant in conscientia. Ideo Dominus cum sanasset paralyticum, ait: « Tolle » grabatum tuum, et vade in domum tuam[1]. » Faciat illud anima, quæ quasi paralysi dissoluta est: in membris bonæ operationis constringatur, ut bene operetur, tollat grabatum suum, regat corpus suum; jam eat in domum suam, intret in conscientiam suam : jam latam inveniet, ubi deambulet, et psallat, et intelligat.

V. « Non proponebam ante oculos meos rem malam[2].» Quid est, « Non proponebam ante oculos meos rem ma- » lam? » Non diligebam. Solet enim dici, quod nostis, de homine, qui ab aliquo diligitur : Ante oculos illum habet. Et ille qui contemnitur, sic solet queri : Non me habet ante oculos. Quid ergo est, ante oculos habere? Diligere. Quid est, non diligere? Non ibi corde habitare. Dixit ergo, « Non proponebam ante oculos meos rem ma- » lam : » non diligebam rem malam. Et exponit ipsam rem malam : « Facientes prævaricationem odio habui. » Intendite, fratres mei. Si deambulatis cum Christo in medio domus ejus, id est, si vel in corde vestro bene requiescitis, vel in ipsa Ecclesia bonum iter capitis in via immaculata, non eos tantum qui foris sunt odisse debetis prævaricatores, sed et quoscumque intus inveneritis. Qui sunt prævaricatores? Qui oderunt legem Dei; qui audiunt illam, et non faciunt, prævaricatores dicuntur. Facientes prævaricationem odio habe, repelle illos a te. Sed odisse debes prævaricatores, non homines. Unus homo præva-

[1] Matth. IX, 6. — [2] Psal. C, 3.

ricator, videte quia duo nomina habet, homo et prævaricator : hominem Deus fecit, prævaricatorem ipse se fecit : ama in illo quod Deus fecit, persequere in illo quod ipse sibi fecit. Cum enim persecutus fueris prævaricationem ejus, occidis quod homo fecit, et liberatur quod Deus fecit. « Facientes prævaricationem odio habui. »

VI. « Non adhæsit mihi cor pravum [1]. » Quod est cor pravum? Cor tortum. Quod est cor tortum? Cor non rectum. Quod est cor non rectum? Vide quod est cor rectum, et ibi invenis quod est cor non rectum. Rectum cor dicitur hominis, qui omnia quæ vult Deus, non ipse non vult. Intendite. Orat aliquis ut nescio quid non eveniat; orat, et non prohibetur. Petat quantum potest : sed contra voluntatem ipsius evenit aliquid; subjungat se voluntati Dei, non resistat voluntati magnæ. Quia et ipse Dominus sic illud exponit : ostendens infirmitatem nostram in se, quando passurus erat, ait : « Tristis est anima mea usque » ad mortem [2]. » Non enim vere ille timebat mortem, qui potestatem habebat ponendi animam suam, et potestatem habebat iterum sumendi eam [3]. Et Paulus apostolus miles ipsius, servus ipsius clamat : « Bonum certamen certavi, » cursum consummavi, fidem servavi; de cætero reposita » est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in » illo die justus judex [4]. » Exultat quia moriturus est; et Dominus ejus et Imperator ejus tristis est, quia moriturus est? Ergo melior servus quam Dominus? Et ubi est quod ait ipse Dominus : « Sufficit servo ut sit sicut dominus » ejus, sufficit discipulo ut sit sicut magister ejus [5]? » Ecce fortis est Paulus ventura morte, et Dominus tristis est? « Optabam, inquit, dissolvi, et esse cum Christo [6]. » Gaudet, quia dissolvitur, ut sit cum Christo; et ipse Christus

[1] Psal. c, 4. — [2] Matth. xxvi, 38. — [3] Joan. x, 18. — [4] 2 Tim. iv, 7. — [5] Matth. x, 25. — [6] Philip. i, 23.

tristis est, cum quo iste futurum se esse lætatur? Sed quid erat illa vox, nisi sonus infirmitatis nostræ? Multi adhuc infirmi contristantur futura morte : sed habeant rectum cor; vitent mortem, quantum possunt; sed si non possunt, dicant quod ipse Dominus non propter se, sed propter nos dixit. Quid enim dixit? « Pater, si fieri potest, » transeat a me calix iste[1]. » Ecce habes voluntatem humanam expressam; vide jam rectum cor : « Verum, non » quod ego volo, sed quod tu vis, Pater. » Si ergo rectum cor sequitur Deum, pravum cor resistit Deo. Aliquid illi contingat adversum, clamat : Deus quid tibi feci? quid commisi? quid peccavi? Se justum vult videri, Deum injustum. Quid tamen pravum? Parum est quia tortus est, et tortam regulam putat. Corrige te, et invenis rectum a quo tu depravasti. Ille juste, tu injuste : et ideo perversus es, quia hominem justum dicis, et Deum injustum. Quem hominem justum dicis? Te ipsum. Quando enim dicis : Quid tibi feci, justum te putas. Sed respondeat tibi Deus : Verum dicis, mihi nihil fecisti; omnia enim tibi fecisti. Si enim mihi aliquid fecisses, bonum fecisses. Quidquid enim bene fit, mihi fit : quia ex præcepto meo fit. Quidquid autem mali fit, tibi fit, non mihi fit : quia non facit malus aliquid nisi sibi, quia hoc non ego jubeo. Tales quando videritis, fratres, corripite, arguite, corrigite : et si non potestis corripere aut corrigere, nolite consentire; ut possitis dicere : « Non adhæsit mihi cor pravum. »

VII. « Cum declinaret a me malignus, non cognosce» bam. » Quid est, « Non cognoscebam? » Non approbabam, non laudabam, non mihi placebat. Cognoscere enim invenimus in Scripturis aliquando dici, pro eo quod est placere nobis. Quid enim latet Deum, fratres? Numquid novit justos, et non novit injustos? Quid cogitas quod ille nes

[1] Matth. xxvi, 38, 39.

sciat? Non dico, quid facis; sed, quid cogitas quod ille nesciat? Non dico, quid cogitas; sed, quid cogitaturus es quod ille non ante viderit? Omnia ergo novit Deus : et tamen in fine, id est, in judicio post misericordiam, de quibusdam dicit : « In illa die multi venturi sunt, et di- » cent : Domine, Domine, in nomine tuo dæmonia ejeci- » mus; in nomine tuo virtutes multas fecimus; in nomine » tuo manducavimus et bibimus : et dicam illis : Disce- » dite a me, operarii iniquitatis, non novi vos [1].» Ille non novit aliquem? Sed quid est, « Non novi vos?» In regula mea non vos agnosco. Novi enim regulam justitiæ meæ. Non illi congruitis, declinastis ab illa, distorti estis. Ideo et hic dixit : « Non cognoscebam. Cum declinaret a me » malignus, non cognoscebam. » Quid est, « Non cog- » noscebam. » Numquid forte quia malignus quando obviam fit justo in vico angusto, dicit sibi quod est scriptum in Sapientia Salomonis : « Gravis est nobis etiam ad » videndum[2]; » et mutat viam ne videat quem non vult? Sed quam multi sunt maligni quos videmus, et qui nos vident, et non solum non a nobis declinant, sed currunt ad nos, et aliquando iniquitates suas per nos impleri cupiunt? Plerumque nobis contingit. Quomodo ergo declinant? Declinat a te, qui dissimilis est tibi. Quid est, declinat a te? Non te sequitur. Quid est, non te sequitur? Non te imitatur. Ergo, « Cum declinaret a me malignus,» id est, cum mihi dissimilis esset malignus, et vias meas nollet imitari, nollet sic vivere malignus, quomodo me illi proposui ad imitationem : « Non cognoscebam. » Quid est, « Non cognoscebam? » Non quia nesciebam, sed quia non approbabam.

VIII. « Detrahentem proximo suo occulte, hunc per- » sequebar [3]. » Ecce persecutor bonus, non hominis, sed

[1] Matth. VII, 22, 23. — [2] Sap. II, 15. — [3] Psal. C, 5.

peccati. « Superbo oculo et insatiabili corde, huic non con-» vescebar. » Quid est, « Non convescebar? » Non cum illo manducabam. Attendat Charitas Vestra : quia mirum aliquid audituri estis. Si non convescebatur cum illo, non manducabat; vesci enim, manducare est : cur ergo ipsum primo Dominum invenimus manducasse cum superbis? Non cum publicanis illis et peccatoribus; nam ipsi humiles erant : cognoscebant enim languorem suum, et medicum requirebant. Cum ipsis superbis Pharisæis invenimus illum manducasse. Nam superbus quidam invitaverat illum : ipse est cui displicuit quia mulier peccatrix, quæ erat in civitate famosa, accessit ad pedes Domini; et ait in corde suo : (Quia talis erat munditia Pharisæorum, ut nemo eos iniquus tangeret : si quis illos immundus vel modice tetigisset, exhorrebant, ne quasi immundos eos faceret tactus immundus. At ubi peccatrix illa, quæ erat in civitate famosa, accessit flere ad pedes Domini, ille cum videret eam, dixit in corde suo,) « Hic si esset propheta, » sciret quæ mulier illi accessit ad pedes [1]. » Unde sciebat quia Christus nescivit, nisi inde suspicatus est eum nescisse, quia non a se repulit? Quia si ipse esset, repelleret a se. Dominus autem non solum mulierem illam peccatricem noverat, sed et illius superbi vulnera medicus insanabilia videbat. Ait enim cum audisset cogitantem, ut ostenderet illum superbum : « Simon, habeo aliquid tibi » dicere : Duo debitores erant cuidam fœneratori; unus » ei debebat quinquaginta denarios, alius quingentos; » cum non haberent unde redderent, dimisit ambobus : » quis eum plus dilexit? » Et ille contra se dixit sententiam, extorquente sibi confessionem veritate : « Credo, Do-» mine, cui plus donavit. Et conversus ad mulierem, » dixit Simoni : Vides istam mulierem? Intravi in domum

[1] Luc. VII, 39.

» tuam, aquam mihi ad pedes non dedisti : ista autem » lacrymis suis lavit pedes meos [1] : » et cætera quæ nostis. Non opus est in aliis propter quæ ad testimonium adhibuimus, diutius immorari. Iste Pharisæus superbus erat, convescebatur cum illo Dominus : quid est ergo quod ait : « Superbo oculo et insatiabili corde, huic non » convescebar? » Quid est, « Non convescebar? » Non cum illo manducabam. Quomodo nobis proponit hæc, quæ ipse non fecit? Ad imitationem suam nos hortatur : videmus eum convivatum esse cum superbis, quomodo nos prohibet ne convivemur cum eis? Nos quidem, fratres, propter correptionem aliquam tenemus nos etiam a fratribus nostris, et non cum eis convivamur, ut corrigantur. Cum extraneis potius convivamur, cum Paganis, quam cum his qui nobis hærent, si viderimus eos male vivere, ut erubescant, et corrigantur : sicut dicit Apostolus : « Si » quis non abaudit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et nolite commisceri cum eo; et non ut inimicum » eum existimetis, sed corripite ut fratrem [2]. » Facimus hoc plerumque propter medicinam : et tamen cum extraneis multis et cum impiis sæpe vescimur.

IX. Quid est hoc quod ait : « Superbo oculo et in» satiabili corde, huic non convescebar? » Habet epulas suas cor pium, habet epulas suas cor superbum : nam propter cibos ipsos cordis superbi, ideo dixit, « Insatiabili » corde. » Cor superbum unde pascitur? Si superbus est, invidus est : aliter esse non potest. Superbia, mater invidentiæ est : non potest nisi generare hanc, et cum illa semper esse. Omnis ergo superbus, invidus est : si invidus est, malis alienis pascitur. Unde dicit Apostolus, « Si mor» detis et comeditis invicem, videte ne ab invicem con» sumamini [3]. » Videtis ergo comedentes, nolite his con-

[1] Luc. VII, 36-44. — [2] 2 Thess. III, 14, 15. — [3] Galat. V, 15.

vesci, fugite tale convivium. Neque enim se satiant gaudendo de malis alienis, quia insatiabili corde sunt. Cave ne capiaris in epulis eorum laqueo diaboli. Cibis talibus pascebantur Judæi, quando crucifixerunt Dominum : sed quia pascebantur tanquam de pœna Domini. (Nam et nos de cruce Domini pascimur, quia corpus ipsius manducamus.) Dicebant enim, cum viderent eum pendentem in cruce, insultantes, quia insatiabiles corde erant : dicebant ergo, « Si Filius Dei est, descendat de cruce : alios » salvavit, se salvare non potest[1]. » Pascebantur cibo crudelitatis suæ, et ille pascebatur cibo misericordiæ suæ. » Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt[2]. » Illi ergo habebant alias epulas, ille alias. Sed quid dictum sit de mensa superborum, audite : « Fiat mensa eo- » rum coram ipsis in muscipulam, et in retributionem et » in scandalum[3]. » Pasti sunt, capti sunt. Quomodo enim aves ad muscipulam, aut pisces ad hamum pascuntur, sed capiuntur; sic et ipsi. Habent ergo impii epulas suas, habent et pii epulas suas. Audi epulas piorum : « Beati » qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi satura- » buntur[4]. » Si ergo pius pascitur cibo justitiæ, et impius superbiæ : non mirum si insatiabilis corde. Pascitur cibo iniquitatis : noli pasci cibo iniquitatis, et non tibi convescitur superbus oculo et insatiabilis corde.

X. Et unde tu pascebaris? et quid te delectabat, ubi ille tibi non convescebatur? « Oculi mei, inquit, super » fideles terræ, ut considerent hi mecum[5]. » Dominus dicit : « Oculi mei super fideles terræ, ut considerent hi » mecum : » id est, ut mecum sederent. Quomodo sederent? « Sedebitis super duodecim thronos, judicantes » duodecim tribus Israël[6]. » Judicant fideles terræ, qui-

[1] Matth. XXVII, 40-42. — [2] Luc. XXIII, 34. — [3] Psal. LXVIII, 23. — [4] Matth. V, 6. — [5] Psal. C, 6. — [6] Matth. XIX, 28.

bus dicitur : « Nescitis quia Angelos judicabimus[1] ? Oculi » mei super fideles terræ, ut considerent hi mecum. Am- » bulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Mihi » ait, non sibi. Multi enim ministrant Evangelium, sed sibi ministrant : quia sua quærunt, non quæ Jesu Christi[2]. Quid est, Christo ministrare? Ea quæ Christi sunt quærere. Et quidem quando mali annuntiant Evangelium, alii salvantur, illi puniuntur. Dictum est enim : « Quæ di- » cunt, facite; quæ faciunt, facere nolite[3]. » Non timeas ergo quando a malo audis Evangelium. Væ illi qui sibi ministrat, id est, qui sua ibi quærit : tu Christi accipe. « Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. »

XI. « Non habitavit in medio domus meæ faciens su- » perbiam[4]. » Referte ad domum illam, id est, ad cor. Non habitabat in corde meo faciens superbiam : nullus talis habitabat in corde meo : resiliebat enim inde. Nemo habitabat in corde meo, nisi mitis et quietus : superbus non illic habitabat. Non enim habitat in corde justi injustus. Sit a te justus remotus nescio quot millibus et mansionibus : simul habitatis, si unum cor habetis. « Non ha- » bitavit in medio domus meæ faciens superbiam. Loquens » iniqua non direxit in conspectu oculorum meorum. » Hæc est via immaculata, ubi intelligimus quando ad nos veniat Dominus.

XII. « In matutinis interficiebam omnes peccatores ter- » ræ[5]. » Hoc obscurum est, dignamini advertere : jam finis Psalmi est. « In matutinis interficiebam omnes » peccatores terræ. » Quare? « Ut disperdam de civitate » Domini omnes operantes iniquitatem. » Sunt ergo in civitate Domini operantes iniquitatem, et quasi parcitur eis modo. Quare? Quia misericordiæ tempus est : sed ve-

[1] I Cor. VI, 3. — [2] Philip. II, 21. — [3] Matth. XXIII, 3. — [4] Psal. C, 7. — [5] Ibid. 8.

niet et judicii; quia sic cœpit Psalmus : « Misericordiam » et judicium cantabo tibi, Domine. » Jam enumeravit superius, quia non illi adhæserunt nisi boni. Malis non adhæsit, nec delectabatur epulis iniquitatis eorum, qui sibi ministrabant, non Domino, id est, sua quærebant. Et quasi diceretur illi : Et ut quid tales in civitate tua tanto tempore tolerasti? Tempus misericordiæ est, ait. Quid est, tempus misericordiæ? Adhuc nondum revelatum est judicium : nox est, apparebit dies, apparebit judicium. Audi Apostolum : « Itaque nolite ante tempus » quidquam judicare. » Quid est « Ante tempus? » Ante diem. Audi quia ante diem dixit : « Donec veniat Domi- » nus, et illuminet abscondita tenebrarum, et manifesta- » bit cogitationes cordis, et tunc laus erit unicuique a » Deo [1]. » Nam modo, quandiu non vides cor meum et non video cor tuum, nox est. Nescio quid ab homine petisti, non accepisti, contemni te putas, et forte non contemneris; cor enim non vides : et cito blasphemas, in nocte danda est tibi venia erranti. Diligit te homo nescio quis, et putas quia odit te; aut odit te, et putas quia diligit te : sed quodlibet sit, nox est. Noli timere, præsume in Christo, in illo habeto diem : non est quid mali de illo sentias, quia securi sumus, et certi sumus, quia falli non potest, amat nos. De nobis autem invicem nondum certi sumus. Deus enim novit dilectionem nostram in invicem : nos autem etiam si diligimus nos invicem, quis videt qua dispensatione a nobis fiant ista? Quare nemo videt cor? Quia nox est. In ista nocte tentationes abundant. Quasi de ipsa nocte dixit Psalmus : « Posuisti tenebras, et facta » est nox, in ea pertransibunt omnes bestiæ sylvæ; ca- » tuli leonum rugientes ut rapiant, et ut quærant a Deo » escam sibi [2]. » In nocte quærunt escam catuli leonum.

[1] 1 Cor. IV, 5. — [2] Psal. CIII, 20, 21.

Qui sunt catuli leonum? Principum et potestatum aëris hujus dæmones et angeli diaboli[1]. Quomodo sibi quærunt escam? Quando tentant. Sed quia non accedunt, nisi Deus eis dederit potestatem, ideo dictum est: « Quæ» rentes a Deo escam sibi. » Petiit Job tentandum. Qualem escam? Opulentam, pinguem, justum Dei, cui ipse Deus testimonium perhibuit, et ait : « Homo sine que» rela, verus Dei cultor fuit. » Petivit illum tentandum, quærens a Deo escam : et accepit tentandum, sed non opprimendum[2]; purgandum, non evertendum; aut forte nec purgandum, sed probandum. Tamen et qui tentantur, aliquando traduntur occulto merito suo in manus tentatoris, quia traditi sunt forte in concupiscentias suas. Nam diabolus nulli nocet, nisi acceperit potestatem a Deo. Sed quando? In nocte. Quid est in nocte? In isto tempore. Cum autem transierit nox, et venerit dies, mittuntur mali cum illo in ignem æternum, justi vero in vitam æternam[3]. Nullus illic erit tentator, quia non sunt illic catuli leonum : quia transacta est nox. Ideo Dominus Discipulis suis ait : « Hac nocte postulavit Satanas vexare » vos sicut triticum, et ego rogavi pro te, Petre, ne de» ficiat fides tua[4]. » Quid est, « Vexare sicut triticum? » Quomodo ab homine triticum non manducatur, nisi primo attritum, ut panem faciat : sic neminem manducat diabolus, nisi primo per tribulationem everterit. Conterit, ut manducet: tu autem quando tribularis, si maneas granum, non conturberis : nihil tibi contingit. Quomodo quando boves triturant, numquid in solum triticum intrant? Simul mittuntur cum tribula in aream. Sed numquid timendum est tritico? Absit. Non conciditur nisi palea; triticum spoliatur superfluis, et veniat ventilatio, et inveniet pu-

[1] Ephes. II, 2. — [2] Job. I, 8-12. — [3] Matth. XXV, 40. — [4] Luc. XXII, 31, 32.

ram massam : quem invenit granum mittit in horreum suum ; et acervum paleæ comburet igni inextinguibili [1].

XIII. Unde dixi hoc? Quia diem in spe habemus. Dies nobis in Christo debet esse. Nam quandiu inter tentationes sumus, nox est. In ista nocte parcit Deus peccatoribus, ut non illos tollat; flagellat illos tentationibus, ut corrigantur; tolerat illos in civitate sua. Putamus semper tolerabit? Si semper misericordia est, non est judicium : Si autem, « Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domi- » ne; » modo parcit, tunc judicabit. Sed quando judicabit? Cum transierit nox. Ideo dixit : « In matutinis interficie- » bam omnes peccatores terræ. » Quid est, « In matutinis? » Cum jam dies venerit, nocte transacta. « In matutinis in- » terficiebam omnes peccatores terræ. » Quare eis parcit usque ad matutinum? Quia nox erat. Quid est, nox erat? Quia tempus erat parcendi : parcebat, cum corda hominum essent occulta. Vides aliquem male vivere, toleras illum : nescis enim qualis erit, quia nox est; utrum qui hodie male vivit, cras bene vivat; et utrum qui hodie bene vivit, cras malus sit. Nox est enim, et omnes tolerat Deus, quia longanimis est. Tolerat, ut convertantur ad illum peccatores. Sed qui non se correxerint in isto tempore misericordiæ, interficientur. Et quare interficientur? Ut dispergantur de civitate Domini, de societate Jerusalem, de societate sanctorum, de societate Ecclesiæ. Quando autem interficientur? « In matutinis. » Quid est, « In matutinis? » Cum nox transacta fuerit. Quare modo parcit? Quia tempus est misericordiæ. Quare non semper parcit? Quia, « Misericordiam et judicium cantabo tibi, » Domine. » Fratres, nemo sibi blandiatur. Interficientur omnes operantes iniquitatem : interficiet eos Christus in matutinis, et disperdet eos de civitate sua. Sed modo

[1] Matth. III, 12.

cum tempus misericordiæ est, audiant eum. Ubique clamat per Legem, per Prophetas, per Psalmos, per Epistolas, per Evangelia. Videte quia non tacet, quia parcit, quia erogat misericordiam : sed cavete, quia venturum est judicium.

ENARRATIO I

IN PSALMUM CI.

SERMO I[1].

De prima parte Psalmi.

I. Ecce unus pauper orat[2], et non orat in silentio. Licet ergo audire eum, et videre quisnam sit : ne forte ille sit, de quo dicit Apostolus : « Qui propter vos pauper » factus est, cum dives esset, ut illius paupertate vos » ditaremini[3]. » Si ergo ipse est, quomodo pauper? Nam quomodo dives, quis non videt? Unde enim homines sunt divites? Puto auro, argento, familia, terra : sed, « Omnia per ipsum facta sunt[4]. » Quid ergo illo ditius, per quem factæ sunt divitiæ, etiam illæ quæ non sunt veræ divitiæ? Per illum enim et illæ divitiæ, ingenium, memoria, mores, vita, ipsius corporis sanitas, sensus, conformatioque membrorum. Etenim cum hæc salva sunt, et pauperes divites sunt. Per illum et illæ majores divitiæ,

[1] Habitus post anni 405 leges in Donatistas de quibus Serm. II, n. 9. — [2] Vide D. Guillon, tom. XXII, pag. 25-29. — [3] 2 Cor. VIII, 9. — [4] Joan. I, 3.

fides, pietas, justitia, charitas, castitas, mores boni. Nemo enim et has habet, nisi per eum qui justificat impium [1]. Ecce quam dives. Quis enim dives, qui habet quod vult alio faciente, an qui facit quod vult et alio habente? Puto quia ditior ille, qui fecit quod habes : quia quod ille habet, tu non habes. Ecce quam dives. In hoc tam divite unde agnituri sumus hæc verba : « Cinerem sicut » panem manducavi, et potum meum cum fletu misce- » bam [2]? » Huc-ne illæ tantæ divitiæ pervenerunt? Multum illud excelsum, multum hoc abjectum. Quid faciemus? quemadmodum ista ima illis summis contemperabimus? Nimis ab invicem longe sunt. Nondum agnosco istum pauperem; alius est fortasse : sed adhuc quæramus. Unde enim nobis non videtur ipse, mirum si interrogas et non expavescis divitias : « In principio erat Verbum, et Ver- » bum erat apud Deum, et Deus erat Verbum : hoc erat » in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, » et sine ipso factum est nihil [3]. » Qui ista dixit, cum diceret, dives erat, quanto magis ille, de quo dicebat: « In » principio erat Verbum : » et non qualecumque Verbum, sed Verbum Deus; et non ubicumque, sed apud Deum; et non vacans, sed, « Omnia per ipsum facta » sunt? » Cinerem sicut panem manducavit, et potum suum cum fletu commiscuit? Metuendum est, ne tantis divitiis nostra paupertas faciat injuriam. Quære adhuc tamen ne ipse sit pauper iste : quoniam, « Verbum caro » factum est, et habitavit in nobis [4]. » Respice et illam vocem : « Ego servus tuus et filius ancillæ tuæ [5]. » Attende ancillam illam castam, et virginem, et matrem. Ibi enim accepit paupertatem nostram, ubi servi forma indutus est, semetipsum exinaniens, ne divitias ejus expavesceres, et

[1] Rom. IV, 5. — [2] Psal. CI, 10. — [3] Joan. I, 1-3. — [4] Ibid 14. — [5] Psal. CXV, 16.

ad eum accedere cum tua mendicitate non auderes. Ibi accepit, inquam, formam servi, ibi nostra indutus est paupertate, ibi se pauperavit, ibi nos ditavit. Jam ergo propinquamus de illo hæc intelligere. Verumtamen adhuc non est temere pronuntiandum : partus virginis est, lapis sine manibus de monte præcisus[1], ubi nullus hominum operatus est, nulla transfusa concupiscentia, sed sola fides accensa, et Verbi caro concepta. Deinde processit ex utero; locuti sunt cœli, Angeli pastoribus nuntiaverunt[2], stella ad adorandum regem Magos traxit[3], Simeon impletus Spiritu infantem Deum in matris manibus agnovit. Accessit ætas, non Divinitati, sed carni. Horrent, miranturque sapientiam pueri duodennis, imperiti senes[4]. Aut etiamsi periti senes, quid illorum peritia ad Verbum Dei? quid illorum peritia ad Sapientiam Dei? Nonne et periti, nisi illo subveniente, utique perituri? Crescit adhuc ætate corporis: venit ad fluvium baptizandus[5]; baptizator Deum agnoscit, indignum se solvendæ calceamenti corrigiæ confitetur[6]. Jam inde cæci illuminantur, surdis aperitur auditus, loquuntur muti, mundantur leprosi, stringuntur paralytici, convalescunt languidi, resurgunt mortui[7].

II. Jam quidem in Verbi illius, per quod facta sunt omnia, comparatione divitiarum agnosco paupertatem : sed quam longe adhuc a cinere et fletu cum potu? Adhuc timeo dicere : Ipse est: et tamen volo. Sunt hic enim quæ me cogant velle, et rursus quædam quæ me cogant timere. Ipse est, et non est ipse. Jam in forma servi est, jam mortalem fragilemque carnem portat, jam moriturus advenit, et tamen nondum intelligitur in hac egestate. « Cinerem sicut panem manducavi, et potum meum cum » fletu miscebam. » Addat ergo paupertatem paupertati,

[1] Dan. II, 34. — [2] Luc. XI, 7-14. — [3] Matth. II, 1, 2. — [4] Luc. II, 25-47. — [5] Marc. I, 7. — [6] Matth. III, 11. — [7] Id. XI, 5.

et transfiguret in se corpus humilitatis nostræ[1] : sit caput nostrum, simus membra ejus, sint duo in carne una. Jam enim ut primitus pauper esset, formam servi accipiens[2], dimisit Patrem : quod autem de Virgine natus est, dimittat et matrem, et adhæreat uxori suæ, et sint duo in carne una[3]. Ita enim erunt duo et in voce una, et in illa una voce jam non mirabimur nostram vocem : « Cinerem sicut » panem manducavi, et potum meum cum fletu misce» bam. » Dignatus est enim habere nos membra. Sunt et pœnitentes in membris ejus. Non enim exclusi, et separati sunt ab Ecclesia ejus : nec omnino sibi adjungeret conjugem, nisi illa voce, « Agite pœnitentiam, appropinqua» vit enim regnum cœlorum[4]. » Jam ergo audiamus quid oret caput[5] et corpus, sponsus[6] et sponsa, Christus et Ecclesia, utrumque unus : sed verbum et caro non utrumque unum ; Pater et Verbum utrumque unum ; Christus et Ecclesia utrumque unus ; unus quidam vir perfectus in forma plenitudinis suæ : « Donec occurramus omnes in » unitatem fidei, in agnitionem Filii Dei, in virum per» fectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi[7]. » Sed donec occurramus, agitur hic paupertas nostra, agitur hic adhuc labor et gemitus. Gratias misericordiæ ipsius. Unde illi labor, unde gemitus Verbo, per quod facta sunt omnia? Si dignatus est habere mortem nostram, non nobis dabit vitam suam? In magnam spem erexit, cum magna spe gemimus. Gemitus habet tristitiam : sed est gemitus, qui habet et gaudium. Ego puto Saram sterilem lætam gemuisse, cum pareret : et nos a timore tuo concepimus et parturivimus spiritum salutis[8]. Audiamus ergo Christum pauperem in nobis, et nobiscum : et propter nos. Titulus enim ipse indicat pauperem. Postremo putate me

[1] Philip. III, 21. — [2] Id. II, 7. — [3] Ephes. V, 31. — [4] Matth. III, 2. — [5] Ephes. IV, 15. — [6] Joan. III, 29. — [7] Ephes. IV, 13. — [8] Isaï. XXVI, 18.

suspicatum quisnam sit iste pauper : orationem audiamus, et personam agnoscamus ; necubi erres , quando audieris aliquid, quod coaptari capiti illius non possit : ideo prælocutus sum, ut quod tale audieris, ex infirmitate corporis advertas sonare, et vocem membrorum agnoscas in capite. « Oratio inopis, » hoc habet titulus : « Cum an» geretur, et in conspectu Domini effudit precem suam[1]. » Ipse ille pauper est, qui alibi dicit : « A finibus terræ ad » te clamavi, cum angeretur cor meum[2]. » Iste ipse pauper est, quia idem ipse Christus est, qui se apud Prophetam, et sponsum dixit, et sponsam : « Sicut sponso, » alligavit mihi mitram ; et sicut sponsam, induit me or» namento[3]. » Se dixit sponsum, se dixit sponsam : unde hoc, nisi quia sponsum propter caput, sponsam propter corpus? Vox ergo una, quia caro una. Audiamus, et potius in his vocibus nos quoque agnoscamus : et si nos extra esse viderimus, ibi esse laboremus.

III. « Exaudi, Domine, orationem meam, et clamor » meus ad te perveniat[4]. » Hoc est, « Exaudi, Domine, » orationem meam, » quod est, « Clamor meus ad te » perveniat. » In geminatione affectus petentis est. « Ne » avertas faciem tuam a me[5]. » Quando Deus a Filio? quando Pater a Christo? Sed propter membrorum paupertatem, « Ne avertas faciem tuam a me. In quacumque » die tribulor, inclina aurem tuam ad me. » Tribulor enim deorsum, tu autem es sursum. Si me extollo, longe fis : si me humilio, inclinas aurem tuam ad me. Sed quid est, « In quacumque die tribulor? » Nunc enim non tribulatur? Aut ista diceret, nisi tribularetur? Sufficeret ergo, Inclina aurem tuam ad me, quoniam tribulor. « In » quacumque die tribulor, inclina aurem tuam ad me. »

[1] Psal. CI, 1. — [2] Id. LX, 3. — [3] Isaï. LXI, 10. — [4] Psal. CI, 2. — [5] Ibid. 3.

Tanquam unitas corporis : si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra[1]. Tribularis tu hodie, ego tribulor : tribulatur alius crastino, ego tribulor : post istam generationem alii posteri, qui succedunt posteris, tribulantur, ego tribulor : usque in finem sæculi, quicumque in meo corpore tribulantur, ego tribulor. « In » quacumque ergo die tribulor, inclina aurem tuam ad » me. In quacumque die invocavero te, cito exaudi me.» Hoc idem est. Jam nunc invocabo : sed, « In quacumque » die invocavero te, cito exaudi me. » Oravit Petrus, oravit Paulus, oraverunt cæteri Apostoli; oraverunt fideles temporibus illis, oraverunt fideles consequentibus temporibus, oraverunt fideles Martyrum temporibus, orant fideles nostris temporibus, orabunt fideles posterorum temporibus : « In quacumque die invocavero te, cito exaudi » me. Cito exaudi : » jam enim hoc rogo, quod dare vis. Non terrena quasi terrenus, sed ex prima captivitate jam redemptus, regnum cœlorum desidero ; « Cito exaudi » me : » non enim nisi tali desiderio dixisti : « Adhuc te » loquente dicam : Ecce adsum[2]. In quacumque die in» vocavero te, cito exaudi me. » Unde invocas? de qua tribulatione? de qua egestate ? O pauper ante januam divitis Dei, quo desiderio mendicas? qua inopia requiris? qua egestate pulsas, ut aperiatur tibi? Dic, audiamus ipsam egestatem, in illa et nos ipsos inveniamus, et tecum rogemus. Audi, et agnosce, si potes.

IV. « Quia defecerunt sicut fumus dies mei[3]. » O dies ! si dies : ubi enim dies auditur, lux intelligitur. « Sed, de» fecerunt sicut fumus dies mei. Dies mei. » Tempora mea : unde « Sicut fumus, » nisi propter elationem superbiæ? Tales dies dignus fuit accipere superbus Adam, unde carnem Christus accepit. Ergo in Adam Christus, et

[1] I Cor. XII, 26. — [2] Isaï. LVIII, 9. — [3] Psal. CI, 4.

Adam in Christo. Liberavit profecto et a diebus fumi, qui dignatus est habere vocem dierum fumi. « Quia defece- » runt sicut fumus dies mei. » Videte fumum superbiæ similem, ascendentem, tumescentem, vanescentem : merito ergo deficientem, non utique permanentem. « Quia » defecerunt sicut fumus dies mei : et ossa mea sicut in » frixorio confrixa sunt. » Et ipsa ossa mea, et ipsa fortitudo mea, non sine tribulatione, non sine ustione. Ossa corporis Christi, fortitudo corporis Christi, ubi major quam in sanctis Apostolis ? Et tamen vide ossa frigi : « Quis scandalizatur, et non ego uror[1]? » Fortes sunt, fideles, boni intellectores et prædicatores verbi, viventes ut loquuntur, loquentes ut audiunt : fortes plane sunt, sed omnes qui scandala patiuntur, frixorium ipsorum sunt. Est enim ibi charitas, et magis in ossibus. Interiora sunt ossa omnibus carnibus, et portant omnes carnes. Verum si quisquam patiatur aliquod scandalum, et in anima periclitetur ; tantum os frigitur, quantum amat. Desit amor, nemo frigitur : adsit charitas, et si membrum compatitur, patiente uno membro, quomodo friguntur qui portant universa membra[2]? « Ossa mea sicut in frixorio » confrixa sunt. »

V. « Percussum est sicut fœnum, et aruit cor meum[3].» Respice ad Adam, unde genus humanum. Unde enim nisi ab illo propagata miseria est? Unde enim nisi ab illo hæreditaria ista paupertas? Dicat ergo cum spe jam in corpore Christi positus, ille aliquando in suo corpore desperatus, « Percussum est sicut fœnum, et aruit cor meum. » Merito, quia omnis caro fœnum[4]. Sed tamen unde tibi hoc contigit? « Quoniam oblitus sum manducare panem » meum.» Dederat enim Deus panem præcepti. Nam panis animæ quid, nisi verbum Dei? Suggerente serpente, præ-

[1] 2 Cor. XI, 29. — [2] Id. XII, 20. — [3] Psal. CI, 5. — [4] Isaï. XL, 6.

varicante muliere, tetigit vetitum[1], oblitus est præceptum. Merito percussum est sicut fœnum, et aruit cor ejus, quoniam oblitus est manducare panem suum. Oblitus manducare panem, bibit venenum : percussum est cor ejus, et aruit sicut fœnum. Ipse est ille percussus in Isaïa, de quo dicitur, et cui dicitur : « Non in æternum tempus » irascar vobis : spiritus enim a me procedit, et omnem » flatum ego feci : propter peccatum modicum quid contristavi illum, et percussi illum, et averti faciem meam » ab illo. » Merito hic, « Ne avertas faciem tuam a me : » hoc est, a percusso, de quo dixisti, « Percussi illum : » de quo dixisti, « Vias ejus vidi, et sanavi eum[2]. Percussum » est sicut fœnum, et aruit cor meum, quoniam oblitus » sum manducare panem meum. » Modo manduca quem oblitus eras. Sed venit et ipse panis, in cujus corpore tibi licet recordari vocem oblivionis tuæ, et clamare ex paupertate, ut sumas divitias. Modo manduca : in ejus enim corpore es, qui ait : « Ego sum panis vivus, qui de cœlo » descendi[3]. » Oblitus eras manducare panem tuum : sed jam illo crucifixo, commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terræ[4]. Post oblivionem veniat commemoratio, manducetur panis de cœlo, ut vivatur ; non manna, sicut illi manducaverunt et mortui sunt[5] : panis de quo dicitur, « Beati qui esuriunt et si- » tiunt justitiam[6]. »

VI. « A voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni » meæ[7]. » A voce quam intelligo, a voce quam novi : « A » voce gemitus mei, » non a voce gemitus illorum, quibus compatior. Multi enim gemunt, gemo et ego ; et hoc gemo, quia male gemunt. Amisit nummum, gemit : amisit fidem, non gemit. Ego appendo nummum et fidem, et

[1] Gen. III, 6. — [2] Isaï. LVII, 16-18. — [3] Joan. VI, 41. — [4] Psal. XXI, 28. — [5] Joan VI, 49. — [6] Matth. V, 6. — [7] Psal. CI, 6.

invenio majorem gemitum de male gemente, aut non gemente. Facit fraudem, et gaudet. Quo lucro? quo damno? Acquisivit pecuniam, perdidit justitiam. Gemit hinc qui gemere novit : qui capiti propinquat, qui[1] recte hæret corpori Christi, gemit inde. Carnales autem non inde gemunt, et gemendos se faciunt, quia non inde gemunt : nec eos possumus, vel non gementes, vel male gementes contemnere. Volumus enim eos corrigere, volumus emendare, volumus reparare : et quando non possumus, gemimus; et cum gemimus, non ab ipsis separamur. « A » voce enim gemitus mei adhæserunt ossa mea carni » meæ. » Adhæserunt fortes invalidis, adhæserunt firmi infirmis. Unde adhæserunt? A voce gemitus sui, non a voce gemitus illorum. Qua lege adhæserunt, nisi qua dictum est, « Debemus enim nos firmi infirmitatem » infirmorum portare[2]? Adhæserunt ossa mea carni » meæ. »

VII. « Similis factus sum pelicano, qui habitat in so» litudine; factus sum sicut nycticorax in parietinis. Vi» gilavi, et factus sum sicut passer, singularis in tecto[3]. » Ecce tres aves, et tria loca, quid sibi velint, donet Dominus ut dicamus, et ut audiatis utiliter quod dicitur salubriter. Quid sibi volunt tres aves, et tria loca? Quæ tres aves? Pelicanus, nycticorax, et passer : et tria loca, solitudo, parietinæ, et tectum. Pelicanus in solitudine, nycticorax in parietinis, passer in tecto. Primo quid sit pelicanus, dicendum est. In ea quippe regione nascitur, ut nobis ignota hæc avis sit. Nascitur in solitudinibus, maxime Nili fluminis, in Ægypto. Quælibet sit avis hæc, quod de illa Psalmus dicere voluit, hoc intueamur. « Habitat, in» quit, in solitudine. » Quid quæris formam ejus, membra ejus, vocem ejus, mores ejus? Quantum tibi Psalmus di-

[1] *Forte* stricte. — [2] Rom. xv, 1. — [3] Psal. ci, 7, 8.

cit, avis est habitans in solitudine. Nycticorax, avis est amans noctem. Parietinæ dicuntur, quas vulgo dicimus ruinas, ubi parietes stant sine tecto, sine habitantibus : ibi habitat nycticorax. Jam vero passer et tectum quid sit, nostis. Invenio ergo aliquem de corpore Christi, prædicatorem verbi, compatientem infirmis, quærentem lucra Christi, reminiscentem Domini sui venturi, ne dicat, « Serve nequam et piger, dares pecuniam meam nummu- » lariis [1]. » Ex hujus dispensatoris officio videamus hæc tria. Venerit inter aliquos ubi Christiani non sunt; pelicanus est in solitudine : venerit ad eos qui fuerunt et ceciderunt, nycticorax est in parietinis; non enim deserit et tenebras eorum qui habitant in nocte; et ipsos lucrari vult : venerit ad eos qui Christiani sunt quidem habitantes in domo, non quasi qui non crediderint, aut quod crediderant dimiserint, sed in eo quod credunt tepide ambulantes; clamat ad eos passer, non in solitudine, quia Christiani sunt; nec in parietinis, quia non ceciderunt; sed tamen in tecto sunt; sub tecto potius, quia sub carne sunt. Ille super carnem clamat passer, præcepta Dei non tacet, nec fit carnalis, ut subjiciatur tecto. « Qui enim in » tecto est, non descendat tollere aliquid de domo [2] : » et, « Quod in aure auditis, prædicate super tecta [3]. » Istæ tres aves et tria loca, et unus homo potest habere personam trium avium, et tres homines possunt habere personam trium avium; et tria genera locorum, tria genera sunt hominum : tamen solitudo, parietinæ, et tectum, nonnisi tria genera hominum sunt.

VIII. Sed quid de his plurimum? Ipsum Dominum videamus, ne forte ipse sit, et melius ipse agnoscatur, et pelicanus in solitudine, et nycticorax in parietinis, et passer singularis in tecto. Dicat nobis pauper iste, caput nos-

[1] Matth. XXVII, 26. — [2] Id. XXIV, 17. — [3] Id. X, 27.

trum; pauper voluntate, loquatur pauperibus in necessitate. Quod enim dicitur, vel etiam legitur de hac ave, id est, pelicano, non taceamus, non aliquid affirmantes temere; sed tamen non tacentes, quod qui scripserunt, et legi et dici voluerunt. Vos sic audite, ut si verum est, congruat; si falsum est, non teneat. Dicuntur hæ aves tanquam colaphis rostrorum occidere parvulos suos, eosdemque in nido occisos a se lugere per triduum : postremo dicunt matrem se ipsam graviter vulnerare et sanguinem suum super filios fundere, quo illi superfusi reviviscunt. Fortasse hoc verum, fortasse falsum sit : tamen si verum est, quemadmodum illi congruat, qui nos vivificavit sanguine suo, videte. Congruit illi quod matris caro vivificat sanguine suo filios suos; satis congruit. Nam et ipse gallinam se dicit super pullos suos : « Jerusalem, Jerusalem, quoties volui congregare filios tuos tanquam gallina pullos suos sub alas suas, et noluisti[1]? » Habet enim paternam auctoritatem, maternum affectum : sicut et Paulus et pater est et mater est; non per se ipsum, sed per Evangelium : pater ubi dicit, « Etsi habeatis multos pædagogos in Christo, sed non multos patres; in Christo enim Jesu per Evangelium ego vos genui[2] : » mater autem ubi ait, « Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis[3]. » Habet ergo hæc avis, si vere ita est, magnam similitudinem carnis Christi, cujus sanguine vivificati sumus. Sed quomodo congruat Christo, quod ipsa occidit filios suos? An et illi non congruit, « Ego occidam, et ego vivificabo; ego percutiam, et ego sanabo[4]? » An vero Saulus persecutor moreretur, nisi de cœlo percuteretur[5]; aut prædicator excitaretur, nisi illius sanguine vivificaretur? Sed hoc viderint qui scripse-

[1] Matth. XXIII, 37. — [2] I Cor. IV, 15. — [3] Gal. IV, 19 — [4] Deut. XXII, 39. — [5] Act. IX, 4.

serunt; non in incerto intellectum nostrum constituere nos debemus. Hanc avem potius in solitudine agnoscamus; hoc enim inde Psalmus voluit ponere, « Pelicanus in so- » litudine. » Puto ego hic intelligi Christum natum de Virgine. Solus enim sic, ideo solitudo : in solitudine natus, quia solus ita natus. Post nativitatem ventum est ad passionem : a quibus crucifigebatur? numquid ab stantibus? numquid a lugentibus? Ergo tanquam in nocte ignorantiæ ipsorum, et tanquam in parietinis ruinæ ipsorum. Ecce nycticorax et in parietinis, amat et noctem. Nam nisi amaret, unde diceret : « Pater, ignosce illis, quia » nesciunt quid faciunt[1]? » Deinde natus in solitudine, quia solus ita natus; passus in tenebris Judæorum tanquam in nocte, in prævaricatione tanquam in ruinis : quid postea? « Vigilavi, » Ergo dormieras in parietinis, et dixeras, « Ego dormivi. » Quid est, « Ego dormivi[2]? » Quia volui, dormivi; noctem amando dormivi : sed ibi sequitur, « Et exurrexi. » Ergo hic « Vigilavi. » Sed posteaquam vigilavit, quid egit? Ascendit in cœlum, factus est « Sicut passer » volando, id est, ascendendo : « Sin- » gularis in tecto, » id est, in cœlo. Ergo pellicanus nascendo, nycticorax moriendo, passer resurgendo : ibi in solitudine, velut solus; hic in parietinis, velut ab eis occisus, qui stare non potuerunt in ædificio; hic vero jam vigilans et volans singularis in tecto, ibi interpellat pro nobis[3]. Caput enim nostrum passer est, corpus illius turtur. « Etenim passer invenit sibi domum. » Quam domum? In cœlo est, interpellat pro nobis. « Et turtur nidum » sibi, » Ecclesia Dei nidum de lignis crucis ipsius; « Ubi » ponat pullos suos[4], » parvulos suos. « Vigilavi, et factus » sum sicut passer singularis in tecto. »

IX. « Tota die exprobrabant mihi inimici mei, et qui

[1] Luc. XXIII, 34. — [2] Psal III, 6. — [3] Rom VIII, 34. — [4] Psal. LXXXIII, 4.

» laudabant me, adversus me jurabant[1]. » Ore laudabant, corde insidias præparabant. Audi laudem ipsorum. « Magister, scimus quia viam Dei in veritate doces, et personam non accipis : licet tributum dare Cæsari[2]?» Quem laudas, supplantas. Quare, nisi quia « Qui laudabant me, » adversus me jurabant? » Unde autem hoc opprobrium, nisi quia veni facere membra mea peccatores, ut agendo pœnitentiam sint in corpore meo? Inde totum opprobrium, inde persecutio : « Quare magister vester cum peccatoribus et publicanis manducat? Non est opus sanis medicus, sed ægrotantibus[3]. » Utinam vos ægrotare nossetis, ut medicum quæreretis; non occideretis, et per superbam dementiam falsa sanitate periretis.

X. Mihi autem unde tota die exprobrabant inimici mei? Unde qui laudabant me, adversus me jurabant? « Quoniam cinerem sicut panem manducavi, et potum meum » cum fletu misecebam[4]. » Quia hæc genera hominum habere in suis membris sananda voluit et liberanda, inde opprobrium. Hodieque Paganorum opprobrium quale in nos est? Quid putatis, fratres, quid eos putatis dicere nobis? Vos corrumpitis disciplinam, moresque generis humani pervertitis. Quid inveneris? dic quamobrem : quid fecimus? Dando, inquit, hominibus pœnitentiæ locum, promittendo impunitatem omnium delictorum : ideo homines mala faciunt, securi quod eis, cum conversi fuerint, omnia dimittuntur. Hinc ergo opprobrium, « Quoniam cinerem sicut panem manducavi, et potum meum cum fletu » miscebam. » O qui insultas, invito te ad istum panem. Non enim audes te dicere non esse peccatorem. Discute conscientiam tuam, ascende tribunal mentis tuæ, noli tibi parcere, examina te, loquatur tibi medulla cordis,

[1] Psal. ci, 9. — [2] Matth. xxii, 16, 17. — [3] Id. ix, 11, 12. — [4] Psal. ci, 10.

vide utrum audeas innocentiam profiteri. Hic plane si se respexerit, conturbabitur : si se non palpaverit, confitebitur. Et quid agis miser, si non erit portus impunitatis? Si sola fuit peccandi licentia, et nulla peccatorum est indulgentia, ubi eris? quo ibis? Certe et pro te factum est, ut pauper iste cinerem sicut panem manducaret, et potum suum cum fletu misceret. Non te jam delectat tale convivium? Sed tamen, inquit, augent homines peccata spe veniæ. Imo augerent peccata desperatione veniæ. Nonne attendis quam licentiosa crudelitate vivant gladiatores? Unde hoc, nisi jam tanquam ad ferrum et victimam destinati, explere volunt libidinem, antequam fundant sanguinem? Nonne et tu hoc tibi diceres : Jam peccator sum, jam iniquus, jam damnandus, nulla veniæ spes est; cur jam non faciam quidquid libet, etsi non licet? Cur non impleam, quantum possum, quæcumque desideria, si post hæc non restant nisi sola tormenta? Nonne hoc tibi diceres, et desperatione ipsa pejor fieres? Potius ergo te corrigit, qui indulgentiam promittit, et dicit : « Redite » prævaricatores ad cor[1]. Nolo mortem impii, quantum » ut revertatur, et vivat[2]. » Hoc procul dubio portu proposito, deponis vela iniquitatis, convertis proram, velificas ad justitiam, et sperans vitam, non negligis medicinam. Nec in hoc tibi displiceat Deus, tanquam per istam indulgentiæ promissionem securos fecerit peccatores. Etenim ne desperatione homines pejus viverent, promisit indulgentiæ portum : rursus, ne spe veniæ pejus viverent, fecit diem mortis incertum : providentissime utrumque constituens, et revertentes quo recipiantur, et differentes unde terreantur. Manduca cinerem velut panem, et fletum tuum cum potu misce : per hoc convivium venies ad mensam Dei. Noli desperare; promissa est indulgentia tibi.

[1] Isaï. XLVI, 8. — [2] Ezech. XXXIII, 11.

Deo gratias, inquit, quia promissa est; teneo promissum Dei. Ergo jam bene vive. Cras, inquit, bene vivam. Indulgentiam tibi Deus promisit; crastinum diem tibi nemo promisit. Si male vivisti, bene vive jam hodie. « Stulte, » hac nocte auferetur a te anima tua. » Non dico, « Quæ » præparasti, cujus erunt[1]? » sed, Secundum quod vixisti, ubi eris? Corrige ergo te, ut possis in corpore Christi habere vocem istam, quam, nisi fallor, libenter agnoscis : » Quoniam cinerem sicut panem manducavi, et potum » meum cum fletu miscebam. »

XI. « A facie iræ tuæ et indignationis tuæ, quoniam » levasti, elisisti me[2]. » Ipsa est illa ira tua, Domine, in Adam; ira cum qua omnes nati sumus, cui nascendo cohæsimus; ira de propagine iniquitatis, ira de massa peccati : secundum quam dicit Apostolus : « Fuimus et » nos aliquando natura filii iræ, sicut et cæteri[3] : » et unde dicit Dominus : « Ira Dei manet super eum, quia » non credidit in unigenitum Filium Dei[4]. » Non enim ait, Ira Dei veniet super eum; sed, « Manet super eum : » quia non tollitur in qua natus est. Quare ergo, et quid sibi vult vox ista, « Quoniam levasti, elisisti me? » Non enim ait, Quoniam levasti, et elisisti me; sed, « Quoniam » levasti, elisisti me. » Ideo elisisti, quia levasti. Unde hoc? Homo in honore positus, factus est ad imaginem Dei[5] : levatus in hunc honorem, erectus a pulvere, erectus a terra, accepit : animam rationalem, præpositus est rationis ipsius vivacitate omnibus bestiis, pecoribus, volatilibus, piscibus. Quid enim horum habet intelligentiæ rationem? Quia nullum horum factum est ad imaginem Dei. Quomodo nullum horum habet hunc honorem, sic nullum horum habet hanc miseriam. Quod enim pecus

[1] Luc. XII, 20. — [2] Psal. CI, 11. — [3] Ephes. II, 3. — [4] Joan. III, 36. — [5] Gen. I, 26.

plangit de peccato? quæ avis timet gehennam ignis æterni? Quia nulla ei participatio beatæ vitæ, nulli stimuli miseriarum. Homo autem, quia factus est qui sit in beata vita, si bene vixerit; ideo erit in misera vita, quia male vixit. Ergo, « Quia levasti, elisisti me : » ideo sequitur me pœna, quia dedisti mihi liberum arbitrium. Si enim mihi non dedisses liberum arbitrium, et per hanc rationem pecoribus me non faceres meliorem, non me sequeretur damnatio justa peccantem. Ergo per arbitrium liberum levasti me, et per justitiæ judicium elisisti me.

XII. « Dies mei sicut umbra declinaverunt[1]. » Potuerunt enim esse dies tui non declinantes, si tu a die vero non declinasses : declinasti, et accepisti dies declinantes. Quid mirum, si dies tui facti sunt similes tui? Ipsi sunt enim dies declinantes, quia deviasti, qui sunt dies fumi, quia timuisti. Supra enim dixerat, « Defecerunt sicut fu- » mus dies mei : » et nunc dicit, « Dies mei sicut umbra » declinaverunt. » In hac umbra agnoscendus est dies, in hac umbra videnda est lux; ne postea sera et infructuosa pœnitentia dicatur : « Quid nobis profuit superbia? » et divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transie- » runt omnia tanquam umbra[2]. » Modo dic; Transibunt omnia tanquam umbra, et tu non transeas tanquam umbra. « Dies mei sicut umbra declinaverunt : et ego velut » fœnum arui. » Quia et supra dixerat, « Percussum est » sicut fœnum, et aruit cor meum. » Sed revirescet fœnum, irrigatum sanguine Salvatoris. « Ego sicut fœnum arui : » ego homo, post illam prævaricationem; hoc ego justo judicio tuo : tu autem quid?

XIII. « Tu vero, Domine, in æternum manes[3]. » Mei dies sicut umbra declinaverunt, et tu in æternum manes : temporalem salvet æternus. Non enim quia ego cecidi,

[1] Psal. CI, 12. — [2] Sap. V, 8. — [3] Psal. CI, 13.

et tu senuisti : nam viges ad me liberandum, qui viguisti ad me humiliandum. « Tu vero, Domine, in æternum » manes : et memoriale tuum in generationem et gene- » rationem. Memoriale tuum, » quia non oblisvisceris; « In generationem, » non unam, sed « Generationem et » generationem. » Promissionem quippe habemus vitæ præsentis et futuræ [1].

XIV. « Tu exurgens misereberis Sion, quoniam tempus » ut miserearis ejus [2]. » Quod tempus? « Cum autem venit » plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex » muliere, factum sub Lege. » Et ubi Sion? « Ut eos qui » sub Lege erant redimeret [3]. » Primitus ergo Judæi : inde enim Apostoli, inde illi plus quam quingenti fratres [4], inde illa deinceps multitudo, cui erat anima una et cor unum in Deum [5]. Ergo, « Tu exurgens misereberis Sion, » quoniam tempus ut miserearis ejus, quoniam venit » tempus. » Quod tempus? « Ecce nunc tempus accep- » tabile, ecce nunc dies salutis [6]. » Quis hoc dicit? Servus Dei ædificator, qui dicebat, « Dei ædificium estis : » » qui dicebat, « Sicut sapiens architectus fundamentum » posui : » et, « Fundamentum aliud nemo potest po- » nere, præterquam positum est, quod est Christus quod » Jesus [7]. »

XV. Ergo et hic quid dicit? « Quoniam beneplacitum » habuerunt servi tui in lapides ejus [8]. » In lapides cujus? In lapides Sion. Sed sunt ibi et non lapides. Cujus non lapides? Ergo quid sequitur? « Et pulveris ejus misere- » buntur. » Agnoscamus lapides in Sion, agnoscamus pulverem in Sion. Non enim dicit, Lapidum ejus miserebuntur : sed quid ait? « Quoniam beneplacitum habue- » runt servi tui in lapides ejus, et pulveris ejus misere-

[1] I. Tim. IV, 8. — [2] Psal. CI, 14. — [3] Galat. IV, 4, 5. — [4] I Cor. XV, 6. — [5] Act. IV, 32. — [6] 2 Cor. VI, 2. — [7] I Cor. III, 9-11. — [8] Psal. CI, 15.

» buntur. » Beneplacitum habuerunt in lapides ejus; pulveris autem miserebuntur. Intelligo lapides Sion, omnes Prophetas : ibi præmissa est vox prædicationis, inde asumtum Evangelium officium, per illud præconium cognitus Christus. Ergo servi tui beneplacitum habuerunt in lapides Sion. Sed illi prævaricatores, recedentes a Domino, malisque factis suis offendentes Creatorem, in terram unde sumpti sunt, redierunt. Pulvis facti sunt, impii facti sunt: de quibus dicitur, « Non sic impii, non sic; sed tanquam » pulvis quem projicit ventus a facie terræ[1]. » Sed expecta, Domine; sustine, Domine; patiens esto, Domine; non irruat ventus, et auferat hunc pulverem a facie terræ. Veniant, veniant servi tui, agnoscant in lapidibus eloquia tua, misereantur pulveris Sion, formetur homo ad imaginem tuam[2] : dicat pulvis ne pereat, « Memento quia » pulvis sumus[3]. Et pulveris ejus miserebuntur. » Hoc de Sion. Numquid non erat pulvis, qui Dominum crucifixit? Quod pejus est, pulvis de parietinis ruinarum. Pulvis erat prorsus : verumtamen non frustra de pulvere dictum erat: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid » faciunt[4]. De ipso pulvere venit paries tot millium credentium, et pretia rerum suarum ad pedes Apostolorum ponentium. Ergo extitit de illo pulvere humanitas et formata, et formosa. Quis enim de Gentibus sic? Quam paucos miramur hoc fecisse ad illorum tot millia? Subito primo tria; postea, quinque millia; omnes in unitate viventes, omnes venditarum rerum suarum pretia ad pedes Apostolorum ponentes, ut distribueretur unicuique sicut cuique opus erat, quibus erat anima una et cor unum in Deum[5]. Quis hoc fecit etiam de isto pulvere, nisi qui

[1] Psal. I, 4. — [2] Gen. I, 26. — [3] Psal. CII, 14. — [4] Luc. XXIII, 34. — [5] Act. II, 41, IV, 4 et 32.

et ipsum Adam fecit ex pulvere [1]? Hoc ergo de Sion, sed non tantum in Sion.

XVI. Quid igitur sequitur? « Et timebunt Gentes no-» men tuum, Domine, et omnes reges terræ gloriam » tuam [2]. » Jam quoniam misertus es Sion, jam quoniam servi tui beneplacitum habuerunt in lapides ejus, cognoscendo fundamentum Apostolorum et Prophetarum; jam quoniam miserti sunt pulveris ejus, ut formaretur, vel potius reformaretur homo vivus ex pulvere; hinc prædicatio crevit in Gentibus : timeant nomen tuum Gentes, et omnes reges terræ gloriam tuam : veniat et alius paries de Gentibus, agnoscatur lapis angularis [3], ibi hæreant duo de diverso venientes, sed jam non adversa sentientes.

XVII. « Quoniam ædificabit Dominus Sion [4]. » Hoc agitur nunc. Eia lapides vivi in structuram currite, non in ruinam. Ædificatur Sion; cavete parietinas : ædificatur turris, ædificatur arca; observate diluvium. Hoc agitur nunc, « Quoniam ædificabit Dominus Sion. » Sed ædificata Sion, quid fiet? « Et videbitur in gloria sua. » Ut ædificaret Sion, ut esset fundamentum in Sion, visus est a Sion, sed non in gloria sua : « Vidimus eum, et » non habebat speciem neque decorem [5]. » At vero cum venerit judicare cum Angelis suis, quando congregabuntur ante eum omnes gentes, quando oves ad dextram, hœdi ad sinistram separabuntur [6], nonne tunc videbunt in quem pupugerunt [7]? Et confundentur sero, qui prima pœnitentia et salubri confundi noluerunt. « Ædificabit » Dominus Sion, et videbitur in gloria sua : » qui in illa primo visus est in infirmitate sua.

XVIII. « Respexit in orationem humilium, et non des-» pexit precem eorum [8]. » In ædificatione Sion hoc agitur

[1] Gen. II, 7. — [2] Psal. CI, 16. — [3] Ephes. II, 20. — [4] Psal. CI, 17. — [5] Isaï. LIII, 2. — [6] Matth. XXV, 31-33. — [7] Zach. XII, 10 — [8] Psal. CI, 18.

modo; ædificantes Sion orant, gemunt : ille unus pauper, quod pauperes multi; quia millia in tot gentibus unus; quia unitas pacis Ecclesiæ. Ipse unus, ipse multi : unus, propter charitatem; multi, propter latitudinem. Ergo nunc oratur, nunc curritur : nunc, si quis aliter erat, et aliter se habebat, manducet cinerem sicut panem, et potum suum cum fletu commisceat. Nunc tempus est, cum ædificatur Sion; nunc intrant lapides in structuram : perfecto ædificio et dedicata domo, quid curris, sero quæsiturus, inaniter petiturus, frustra pulsaturus, foris remansurus cum quinque virginibus fatuis[1]? Nunc ergo curre. « Respexit enim in orationem humilium, et non » despexit precem eorum. »

XIX. « Scribantur hæc in generationem alteram[2]. » Quando scribebantur hæc, non ita proderant eis inter quos scribebantur : scribebantur enim ad prophetandum Novum Testamentum, inter homines qui vivebant ex Vetere Testamento. Sed et illud Vetus Testamentum Deus dederat, et in illa terra promissionis populum suum collocaverat. Sed quoniam « Memoriale tuum in generationem et gene- » rationem[3], » non iniquorum est, sed justorum; in una generatione pertinet ad Vetus Testamentum, in alia autem generatione pertinet ad Novum Testamentum. Et quia hoc prophetatum est, Novum Testamentum prænuntiat; « Scri- » bantur hæc in generationem alteram : et populus qui » creabitur, laudabit Dominum. » Non populus qui creatus est, sed, « Populus qui creabitur. » Quid evidentius, fratres mei? Hic prædicta est illa creatura, de qua dicit Apostolus : « Si qua igitur in Christo nova creatura, ve- » tera transierunt, ecce facta sunt omnia nova, omnia » autem ex Deo. » Quid est, « Omnia autem ex Deo? » Et vetera et nova : quia memoriale tuum in generationem

[1] Matth. xxv, 12. — [2] Psal. ci, 19. — [3] I Cor. v, 17, 18.

et generationem. « Et populus qui creabitur, laudabit » Dominum. Quoniam prospexit ex alto sancto suo[1]. » Prospexit ex alto, ut veniret ad humiles : ex alto factus est humilis, ut humiles exaltaret.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM CI.

SERMO II.

De secunda parte Psalmi.

I. HESTERNO die audivimus cujusdam pauperis gemitum in oratione; eumque esse cognovimus, qui propter nos pauper factus est, cum dives esset[2], eique membra cohærentia et per suum caput loquentia. Vidimus enim ibi et nos ipsos : si tamen per ejus gratiam aliquid et nos. Finita autem jam erant verba gemituum, et cœperant consolationum; sed ea finiri hesterno die tractando minime potuerunt : in iis quæ restant, audiamus hodie non jam gementem pauperem, sed gaudentem; ideo gaudentem, quia sperantem; ideo sperantem, quia non de se præsumentem. Prænuntiavit felicitatem rerum humanarum in Scriptis Dei, et adjecit : « Scribantur hæc in generationem alteram : et » populus qui creabitur, laudabit Dominum. Quoniam » prospexit ex alto sancto suo[3]. » Huc usque sermo hesternus perductus est; videte quæ sequantur.

II. « Dominus de cœlo in terram prospexit, ut audiret

[1] Psal. CI, 20. — [2] 2 Cor. VIII, 9. — [3] Psal. CI, 19, 20.

» gemitum compeditorum, ut solvat filios mortificato- » rum[1]. » Invenimus in alio Psalmo dictum : « Intret in » conspectum tuum gemitus compeditorum[2] : » et in eo loco dictum, ubi vox Martyrum intelligebatur. Unde Martyres compediti? Nonne catenati potius quam compediti? Ductos enim sanctos Dei Martyres post judices, per provincias circumeuntes, in catenas novimus missos, in compedes autem non novimus. Agnoscuntur et compedes disciplinæ Dei et timoris ejus ; de quo dictum est : « Initium » sapientiæ timor Domini[3]. » Per hunc enim timorem non timuerunt servi Dei eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere : quia eum timebant qui habet potestatem et corpus et animam occidere in gehennam ignis[4]. Nisi enim compedibus timoris hujus ligati essent Martyres, quando illa omnia dura et molesta sustinerent a persecutoribus suis, cum eis liberum fuerit facere quod cogebantur, et evadere quod patiebantur? Sed alligaverat eos Deus istis compedibus, duris quidem et molestis ad tempus, sed tolerandis propter promissa ejus, cui dicitur : « Propter verba labiorum tuorum, ego custodivi » vias duras[5]. » Gemendum quidem est in his compedibus ad impetrandam misericordiam Dei ; unde vox Martyrum est in alio Psalmo, « Intret in conspectum tuum » gemitus compeditorum : » non tamen evitandæ sunt tales compedes, ut appetatur perniciosa libertas, et temporalis vitæ brevisque dulcedo, quam sequatur amaritudo perpetua. Proinde Scriptura, ne recusemus esse compediti sapientiæ, sic nos alloquitur : « Audi, fili, et excipe » sententiam meam, et ne abjicias consilium meum ; et » infer pedem tuum in compedes illius, et in torquem » ejus collum tuum : subjice humerum tuum et porta

[1] Psal. CI, 21. — [2] Id. LXXVIII, 11. — [3] Eccli. I, 16. — [4] Matth. X, 28. — [5] Psal. XVI, 4.

» illam, et ne oderis vincula illius. In omni anima tua » accede ad illam, et in omni virtute tua serva vias ejus : » investiga et quære, et innotescet tibi ; et continens » factus, ne derelinquas eam. In novissimis enim invenies » requiem ejus, et convertetur tibi in lætitiam, et erunt » tibi compedes ejus in protectionem fortitudinis, et tor- » ques illius in stolam gloriæ. Decus enim aureum est in » illa, et vincula illius fila hyacinthina : stolam gloriæ in- » dues eam, et coronam exultationis superpones tibi[1]. » Clament ergo compediti, quandiu sunt in vinculis disciplinæ Dei, in qua sunt exercitati Martyres : solventur compedes, et volabunt et eædem ipsæ in ornamentum postea convertentur. Factum est hoc de Martyribus. Quid enim persecutores occidendo fecerunt, nisi ut compedes solverentur, et in coronas converterentur?

III. « De cœlo ergo respexit Dominus, ut audiret ge- » mitum compeditorum, ut solvat filios mortificatorum. » Mortificati illi : filii autem mortificatorum qui, nisi nos? Quomodo autem solvimur nos, nisi cum dicimus ei : « Dis- » rupisti vincula mea ; tibi sacrificabo hostiam laudis[2]? » Solvitur enim unusquisque a vinculis cupiditatum malarum, vel a nodis peccatorum suorum. Remissio peccatorum, solutio est. Quid enim prodesset Lazaro, quia processit de monumento nisi diceretur : « Solvite eum, et » sinite abire[3]? » Ipse quidem voce de sepulcro suscitavit, ipse clamando animam reddidit, ipse terrenam molem sepulto impositam vicit, et processit ille vinctus : non ergo pedibus propriis, sed virtute producentis. Fit hoc in corde pœnitentis : cum audis hominem pœnitere peccatorum suorum, jam revixit : cum audis hominem confitendo proferre conscientiam, jam de sepulcro eductus est, sed nondum solutus est. Quando solvitur? A quibus sol-

[1] Eccli. vi, 24-32. — [2] Psal. cxv, 16, 17. — [3] Joan. xliv.

vitur? « Quæ solveritis, inquit, in terra, erunt soluta et » in cœlo [1]. » Merito per Ecclesiam dari solutio peccatorum potest : suscitari autem ipse mortuus nonnisi intus clamante Domino potest : hæc enim Deus interius agit. Loquimur ad aures vestras, unde scimus quid agatur in cordibus vestris ? Quod autem intus agitur, non a nobis, sed ab illo agitur.

IV. Respexit ergo « Ut solvat filios mortificatorum. » Quorum mortificatorum audistis, quos filios audistis. Quid enim inde ? « Ut annuntietur in Sion nomen Domini. » Primo enim premebatur Ecclesia, quando mortificabantur compediti : post illas pressuras annuntiatur in Sion nomen Domini, cum magna libertate, in ipsa Ecclesia. Ipsa enim Sion ; non ille unus locus primo superbus, postea captivatus ; sed Sion cujus umbra erat illa Sion, quæ interpretatur Speculatio ; propterea quia in carne positi videmus in priora, extendentes nos non ad præsens quod est, sed ad id quod futurum est. Ideo speculatio. Omnis enim speculator longe prospicit. Specula dicitur, ubi ponuntur custodes : fiunt istæ speculæ in saxis, in montibus, in arboribus, ad hoc ut de loco eminentiore longe videatur. Sion ergo speculatio, Ecclesia speculatio. Unde speculatio? Longe videre, hoc est speculatio. « Labor est » enim ante me, donec introëam in sanctuarium Dei, et » intelligam in novissima [2]. » Qualis speculatio, intelligere in novissima ? Transire mare videndo, non navigando, et habitare in extrema maris [3], id est, ibi ponere spem, in eo quod erit finito sæculo. Ergo si Ecclesia speculatio, ibi jam annuntiatur nomen Domini. Non solum nomen Domini in hac Sion annuntiatur, sed, « Et laus, inquit, » in Jerusalem. »

V. Et quomodo annuntiatur? « In conveniendo popu-

[1] Matth. XVI, 29. — [2] Psal. LXXII, 16, 17. — [3] Id. CXXXVIII, 9.

» los in unum, et regna, ut serviant Domino[1]. » Unde hoc factum, nisi sanguine mortificatorum? unde hoc factum, nisi gemitibus compeditorum? Exauditi ergo sunt, qui erant in pressura et humilitate; ut esset nostris temporibus Ecclesia in tanta gloria, quam videmus, ut jam regna quæ persequebantur, ipsa serviant Domino.

VI. « Respondit ei in via fortitudinis suæ[2]. » Cui respondit, nisi Domino? Quis respondit, supra videamus: « Et laus ejus, inquit, in Jerusalem; in conveniendo » populos in unum, et regna, ut serviant Domino. Res- » pondit ei in via fortitudinis suæ. » Quæ illi respondit, aut quis illi respondit, in via fortitudinis suæ? Quæramus ergo primo quis respondit, et sic quæremus quæ sit via fortitudinis ejus. Superiora verba indicant respondisse ei, aut laudem ejus, aut Jerusalem: supra enim dixerat: « Et » laus ejus in Jerusalem; in conveniendo populos in » unum, et regna, ut serviant Domino. Respondit ei, » non possumus dicere: Regna; quia, Responderunt, dixisset. « Respondit ei, » non possumus dicere: Populi; quia et hic, Responderunt, dixisset. Quia ergo « Respondit ei, » singularem numerum quærimus superius, et non invenimus, nisi aut laudem ejus, et Jerusalem. Et quia hoc ambiguum est, utrum laus ejus, an Jerusalem, secundum utrumque tractemus. Quomodo ei respondit laus ejus? Quando ei gratias agunt vocati ab illo. Ille enim vocat, nos respondemus; non voce, sed fide; non lingua, sed vita. Si enim vocat te Deus, et præcipit ut bene vivas, et tu male vivis, vocationi ejus non respondes, nec laus ejus respondet ei de te: quia sic vivis, ut ille non laudetur, sed potius blasphemetur per te. Cum autem sic vivimus, ut per nos laudetur Deus, respondit ei laus ejus. De vocatis et sanctis ejus, respondit et Jerusalem. Vocata est enim

[1] Psal. ci, 23. — [2] Ibid. 24.

et Jerusalem : et prima Jerusalem noluit audire, et dictum est ei : « Ecce dimittetur vobis domus vestra deserta. » Jerusalem, Jerusalem, (clamat, et non respondetur,) » quoties volui congregare filios tuos, tanquam gallina » pullos suos sub alas suas, et noluisti[1]. » Non respondetur : pluitur desuper, et pro fructu spinæ proferuntur. At vero illa Jerusalem, de qua dictum est : « Lætare, » sterilis, quæ non paris, erumpe et exclama, quæ non » parturis, quoniam multi filii desertæ, magis quam » ejus quæ habet virum[2] : respondit ei. » Quid est, « Res- » pondit ei ? » Non contempsit vocantem. Quid est : « Res- » pondit ei ? » Ille pluit, illa fructum dedit.

VII. « Respondit ei, » sed ubi ? « In via fortitudinis » suæ. » Numquid in se ? Nam quid esset in se, aut quam vocem haberet in se, de se, nisi solam vocem peccati, vocem iniquitatis ? Excute vocem ipsius, quid invenis nisi ut multum, « Ego dixi : Domine, miserere mei, sana » animam meam, quia peccavi tibi[3] ? » Porro, si justificata est, « Respondit ei, » non ex meritis suis, sed ex manibus ipsius. Ubi ? « In via fortitudinis suæ. » Christus est, ipse est : « Ego sum, inquit, via, veritas, et » vita[4]. » Sed ante resurrectionem non agnoscebatur a populo suo : et maxime crucifixus ex infirmitate latuit quis esset[5], donec fortis resurgendo appareret. Non ei ergo respondit Ecclesia in via infirmitatis, sed, « In via » fortitudinis suæ : » quia post resurrectionem vocavit Ecclesiam de toto orbe terrarum, jam non infirmus in cruce, sed fortis in cœlo. Non enim laus fidei Christianorum est, quia credunt mortuum Christum ; sed quia credunt resurrexisse Christum. Nam mortuum et paganus credit : et hoc tibi pro crimine objicit, quia in mortuum

[1] Matth. XXIII, 37, 38. — [2] Isaï. LIV, 1, et Gal. IV, 27. — [3] Psal. XL, 5.
[4] Joan. XIV, 6. — [5] 2 Cor. XIII, 4.

credidisti. Quæ igitur laus tua? Credere resurrexisse Christum, et sperare te resurrecturum esse per Christum: hæc est laus fidei. « Si enim credideris in corde tuo quia » Dominus est Jesus, et confessus fueris ore tuo quia » eum Deus suscitavit a mortuis, salvus eris[1]. » Non ait: Si confessus fueris quia Deus eum tradidit occidendum; sed, « Quia eum Deus suscitavit a mortuis si confessus » fueris, tunc salvus eris. Corde enim creditur ad justi- » tiam, ore autem confessio fit ad salutem[2]. » Quare autem credimus et mortuum? Quia credere eum resurrexisse non possumus, nisi prius mortuum fuisse credamus. Quis enim resurgit, nisi mortuus fuerit? Quis expergiscitur, nisi prius dormierit? « Sed numquid qui dormit, non adjiciet » ut resurgat[3]? » Hæc fides est Christianorum. In hac ergo fide, qua congregata est Ecclesia, « Multi illi filii » desertæ, magis quam ejus quæ habet virum[4], respon- » det ei, » dixit ei laudem secundum ejus præcepta; « In » via fortitudinis ejus, » non in via infirmitatis ejus.

VIII. Quomodo ei responderit, jam supra audistis: « In » conveniendo populos in unum, et regna, ut serviant » Domino[5]. » In hoc ei ergo respondit, in unitate: qui autem non est in unitate, non ei respondet. Ille enim unus est, Ecclesia unitas. Non respondet uni, nisi unitas. Sed existunt qui dicant: Jam hoc factum est, respondit ei in omnibus gentibus Ecclesia, pariens filios plures, quam illa quæ habebat virum, « Respondit in via fortitudinis » ejus; » credidit enim Christum resurrexisse, crediderunt in eum omnes gentes: sed illa Ecclesia quæ fuit omnium gentium, jam non est; periit. Hoc dicunt qui in illa non sunt. O impudentem vocem! Illa non est, quia tu in illa non es? Vide ne tu ideo non sis: nam illa erit,

[1] Rom. x, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Psal. xl, 9. — [4] Gal. iv, 27. — [5] Psal. ci, 23.

etsi tu non sis. Hanc vocem abominabilem, detestabilem, præsumptionis et falsitatis plenam, nulla veritate suffultam, nulla sapientia illuminatam, nullo sale conditam, vanam, temerariam, præcipitem, perniciosam, prævidit Spiritus Dei, et tanquam contra illos cum annuntiaret unitatem: « In conveniendo populos in unum, et regna, ut » serviant Domino. » Cumque subdidisset, « Respondit » ei, » utique laus ejus, utique Jerusalem mater nostra de peregrinatione revocanda, fœtosa cum multis filiis, magis quam ea quæ habebat virum, quoniam quidam dicturi erant contra: Fuit, et non est: « Exiguitatem, in- » quit, dierum meorum annuntia mihi[1]. » Quid est, quod nescio qui recedentes a me, murmurant contra me? Quid est, quod perditi me perisse contendunt? Certe enim hoc dicunt, quia fui, et non sum: « Annuntia mihi exiguita- » tatem dierum meorum. » Non a te quæro illos dies æternos: illi sine fine sunt, ubi ero; non ipsos quæro: temporales quæro, temporales dies mihi annuntia: « Exi- » guitatem dierum meorum, » non æternitatem dierum meorum, « Annuntia mihi. » Quandiu ero in isto sæculo, annuntia mihi, propter illos qui dicunt: Fuit, et jam non est: propter illos qui dicunt: Impletæ sunt Scripturæ, crediderunt omnes gentes, sed apostatavit et periit Ecclesia de omnibus gentibus. Quid est hoc, « Exiguitatem die- » rum meorum annuntia mihi? » Et annuntiavit, nec vacavit ista vox. Quis annuntiavit mihi, nisi ipsa via? Quomodo annuntiavit? « Ecce ego vobiscum sum usque in » consummationem sæculi[2]. »

IX. Sed hic existunt, et dicunt: « Vobiscum sum, in- » quit, usque in consummationem sæculi; » quia nos prævidebat, quia pars Donati erit in terra. Numquid ipsa est, quæ dixit: « Exiguitatem dierum meorum annuntia

[1] Psal. CI, 24. — [2] Matth. XXVIII, 20.

» mihi, » ac non illa potius quæ superius loquebatur, « In conveniendo populos in unum, et regna, ut serviant » Domino? » Unde vobis cor dolet? Quia et imperatores contra hæreticos leges proponunt : ibi impletum est, « Et » regna, ut serviant Domino. » Non enim vos filii estis illorum mortificatorum, quorum vox compeditorum exaudita est a Domino. Absit : non hoc indicant facta vestra, non hoc indicat superbia vestra, non hoc indicat vanitas vestra : non sapitis, et foris estis : sal infatuatum estis, ideo et ab hominibus conculcamini. Audite quid dicat : quæ Ecclesia? « Quæ congregavit populos in unum. » Quæ Ecclesia? « Quæ congregavit regna, ut serviant Domino. » Mota vocibus vestris et falsis opinionibus vestris, quærit a Deo ut exiguitatem dierum suorum annuntiet sibi, et invenit Dominum dixisse : « Ecce ego vobiscum sum usque in consummationem sæculi[1]. » Hic vos dicitis : De nobis dixit; nos sumus, nos erimus usque in consummationem sæculi. Interrogetur ipse Christus, cui dictum est: « Exiguitatem dierum meorum annuntia mihi. Et prædi- » cabitur, inquit, hoc Evangelium in universo orbe in » testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet finis[2]. » Quid est quod dicebas : Hoc certe fuit et periit? Dominum audi annuntiantem exiguitatem dierum meorum. « Præ- » dicabitur, inquit, hoc Evangelium. » Ubi? « In toto » orbe terrarum. » Quibus? « In testimonium omnibus » gentibus. » Quid postea? « Et tunc veniet finis. » Non vides adhuc esse gentes, in quibus nondum est prædicatum Evangelium? Cum ergo necesse sit impleri quod Dominus dixit, exiguitatem dierum meorum annuntians Ecclesiæ, ut prædicetur hoc Evangelium in omnibus gentibus, et tunc veniat finis : quid est quod dicis jam perisse Ecclesiam de omnibus gentibus, quando ad hoc prædica-

[1] Matth. xxviii, 20. — [2] Id. xxiv, 14.

tur Evangelium, ut possit esse in omnibus gentibus? Ergo usque in finem sæculi Ecclesia in omnibus gentibus ; et ipsa est exiguitas dierum, quia exiguum est omne quod finitur ; ut jam in æternitatem ab ista exiguitate transeatur. Pereant hæretici, pereant quod sunt, et inveniantur ut sint quod non sunt. Exiguitas dierum usque in finem sæculi erit : exiguitas ideo, quia totum hoc tempus, non dico ab hodierno die usque in finem sæculi, sed ab Adam usque in finem sæculi, exigua gutta est comparata æternitati.

X. Non ergo blandiantur sibi contra me hæretici, quia dixi : « Exiguitatem dierum meorum, » quasi non permansuram usque in finem sæculi. Quid enim addidit? « Ne » revoces me in dimidium dierum meorum [1]. » Noli, quomodo hæretici loquuntur, sic mecum agere. Usque in finem sæculi me perduc, non in dimidium dierum meorum : et perfice mihi dies exiguos, ut dones mihi postea dies æternos. Quare ergo de exiguitate dierum requisisti? Quare? Vis audire? « In generationi generationum anni » tui. » Ideo ego de diebus exiguis quæsivi, quia licet usque in finem sæculi durent mecum isti dies, exigui sunt in comparatione dierum tuorum : « Anni enim tui in ge» neratione generationum. » Quare non ait : Anni tui in sæcula sæculorum ; sic enim magis solet æternitas significari in sanctis Scripturis ; sed ait : « In generatione gene» rationum anni tui? » Sed qui « Anni tui? » Qui, nisi qui non veniunt et transeunt? qui, nisi qui non ideo veniunt, ut non sint? Omnis enim dies in hoc tempore ideo venit, ut non sit ; omnis hora, omnis mensis, omnis annus : nihil horum stat ; antequam veniat, erit ; cum venerit, non erit. Illi ergo anni tui æterni, anni tui qui non mutantur, in generatione generationum erunt. Est quæ-

[1] Psal. CI, 25.

dam generatio generationum ; in illa erunt anni tui. Quæ est ista? Est quædam, et si bene agnoscamus, in illa erimus, et anni Dei in nobis erunt. Quomodo in nobis erunt? Quomodo ipse Deus in nobis erit : unde dictum est : « Ut » sit Deus omnia in omnibus[1]. » Non enim aliud anni Dei, et aliud ipse : sed anni Dei, æternitas Dei est : æternitas, ipsa Dei substantia est, quæ nihil habet mutabile ; ibi nihil est præteritum, quasi jam non sit : nihil est futurum, quasi nondum sit. Non est ibi nisi, Est ; non est ibi, Fuit et erit ; quia et quod fuit, jam non est ; et quod erit, nondum est : sed quidquid ibi est, nonnisi est. Merito sic misit Deus famulum suum Moysen. Quæsivit enim nomen mittentis se ; quæsivit, et audivit, nec desertum est desiderium concupiscentiæ bonæ. Quæsivit autem, non quasi curiositate præsumendi, sed necessitate ministrandi. « Quid, inquit, dicam filiis Israël, si dixerint mihi : Quis » te misit ad nos[2]? » Et ille indicans se creaturæ Creatorem, Deum homini, immortalem mortali, æternum temporali : « Ego, inquit, sum qui sum[3]. » Tu diceres : Ego sum. Quis? Gaïus ; alius, Lucius ; alius, Marcus. Aliudne diceres, nisi nomen tuum diceres? Hoc expectabatur de Deo. Hoc enim erat quæsitum. Quid vocaris? A quo me missum esse respondebo quærentibus? « Ego sum. » Quis? « Qui sum. » Hoc est nomen tuum? hoc est totum quod vocaris? Esset tibi nomen ipsum esse, nisi quidquid est aliud, tibi comparatum, inveniretur non esse vere? Hoc est nomen tuum : exprime hoc idem melius. « Vade, » inquit, et dic filiis Israël : Qui est, misit me ad vos. Ego » sum qui sum : qui est, misit me ad vos. » Magnum ecce « Est, » magnum « Est ! » Ad hoc homo quid est? Ad illud tam magnum Est, homo quid est, quidquid est? Quis apprehendat illud esse? quis ejus particeps fiat? quis an-

[1] I Cor. XV, 28. — [2] Exod. III, 13. — [3] Ibid. 14.

helet? quid aspiret? quis ibi se esse posse præsumat? Noli desperare, humana fragilitas. « Ego sum, inquit, Deus » Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob[1]. » Audisti quid sim apud me, audi et quid sim propter te. Hæc igitur æternitas vocavit nos, et erupit ex æternitate Verbum. Jam æternitas, jam Verbum, et nondum tempus? Quare nondum tempus? Quia factum est et tempus. Quomodo factum est et tempus? « Omnia per ipsum facta sunt, et » sine ipso factum est nihil[2]. » O Verbum ante tempora, per quod facta sunt tempora, natum et in tempore, cum sit vita æterna, vocans temporales, faciens æternos! Hæc generatio generationum. Generatio enim vadit, et generatio venit[3]. Et videtis generationes hominum sic esse in terra, tanquam in arbore folia; sed in arbore olivæ, vel lauri, vel cujusque alterius quæ toto tempore fronde vestita est. Sic tanquam folia genus humanum terra portat; plena est hominibus, sed dum aliis morientibus alii nascendo succedunt. Semper enim arbor illa veste viridi ornata est: sed subter attende quam multa calces arida folia.

XI. Ergo fuit generatio sub Adam, transiit. Nati sunt inde quidam futuri participes æternitatis Dei etiam illo tempore: inde enim Abel, inde Seth, inde Enoch[4]. Transiit illa generatio, venit diluvium, remansit una domus. Et illa generatio dedit aliquos, ipsum Noë, et tres filios ejus, et tres nurus ejus: in tota enim domo ista octonaria solus unus peccator inventus est[5]. Accessit numerus superiori generationi. Deinde de tribus filiis Noë, tanquam de tribus mensuris farinæ, impletus est orbis. Electus est Abraham, Isaac, et Jacob, sancti viri, patriarchæ, placuerunt Deo. Dedit et illa generatio sequentes etiam ge-

[1] Exod. III, 15. — [2] Joan. I, 3. — [3] Eccle. I, 4. — [4] Gen. VI, 17, 18. — [5] Id. IX, 22.

nerantes, dederunt Prophetas, dederunt præcones Dei. Venit etiam postea et ipse Dominus noster Jesus Christus, misit fermentum in tres mensuras farinæ, quousque fermentaretur totum [1]. Temporibus in terra carnis illius fuerunt Apostoli, fuerunt sancti; post illos alii sancti : et nunc in nomine Christi quicumque sunt sancti, et post nos quicumque erunt, et usque in finem sæculi quicumque sancti. De tot generationibus colliges omnes sanctas proles omnium generationum, et facies inde unam generationem : « In ista generatione generationum anni tui, id est, æternitas illa in illa generatione erit, quæ de omnibus generationibus colligitur, et in unam redigitur; ipsa particeps erit æternitatis tuæ. Cæteræ generationes implendis temporibus generantur, ex quibus illa in æternum regeneratur; mutata vivificabitur, erit idonea portare te, vires accipiens a te. « In generatione generatio- » num anni tui. »

XII. « In principio terram tu fundasti, Domine. » Novi æternitatem tuam, qua præcedis omnia quæ fecisti. « Prin- » cipio terram tu fundasti, Domine : et opera manuum » tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, » et omnes sicut vestimentum veterascent : et sicut oper- » torium mutabis eos, et mutabuntur. Tu vero idem ipse » es [2]. » Tu quis es? Idem ipse es. Tu qui dixisti : « Ego » sum qui sum, idem ipse es. » Et quamvis etiam ipsa non essent nisi ex te, et per te, et in te, tamen non quod ipse es : « Tu enim idem ipse es. Et anni tui non defi- » cient. » Illi anni tui non deficient, illi anni tui qui erunt in generatione generationum, non deficient. Hæc ergo sciens, exiguitatem dierum meorum quærerem a te, nisi scirem omnes dies sæculi ab initio usque in finem exiguos esse in comparatione æternitatis tuæ. Novi ergo

[1] Matth. XIII, 33. — [2] Psal. CI, 26-28.

unde interrogaverim. Non se extollant hæretici, quasi exigui dies fuerint Ecclesiæ, toto orbe diffusæ : nam et usque in finem cum sint, exigui sunt. Quare exigui sunt? Quoniam quandoque finiendi sunt. Anni illi qui erunt in generatione generationum, hi amandi, hi desiderandi, his suspirandum : propter hos in unitate permanendum, propter hos quidquid hæreticorum mali est devitandum, propter hos perditis respondendum, propter hos lucrandi qui erraverant, et revocandi qui perierant : illic debet esse desiderium. Sed tamen ut verbosis, ut male garrulis, ut calumniosis, susurrantibus, detractoribus respondeam : « Ideo mihi annuntia exiguitatem dierum meorum : » et « Ne me revoces in dimidium dierum meorum, » ut ante me auferas de terra, quam totus orbis Evangelio repleatur, contra responsionem Domini mei, dicentis : « Oportet prædicari hoc Evangelium in toto orbe terrarum, » in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet finis[1]. » Quid ad hæc, fratres? Plana sunt, manifesta sunt : Deus fundavit terram, scimus : opera manuum ejus sunt cœli. Ne putetis enim quasi aliud Deum facere manu, aliud verbo. Quod facit verbo, hoc facit manu : non enim distinctus est corporeis membris, qui dixit : « Ego sum qui » sum. » Et forte verbum ejus est manus ejus. Certe manus ejus est virtus ejus. Quia enim dictum est : « Fiat firmamentum, et factum est firmamentum, » verbo intelligitur fecisse : quia vero dixit : « Faciamus hominem » ad imaginem et similitudinem nostram[2], » quasi manu videtur fecisse. Audi ergo : « Opera manuum tuarum sunt » cœli. » Ecce quod verbo fecit, utique etiam manibus fecit : quia virtute sua, quia potestate sua fecit. Attende potius quid fecerit, et noli quærere quomodo fecerit. Multum est ad te comprehendere quomodo fecerit, cum

[1] Matth. XXIV, 14. — [2] Gen. I, 6 et 26.

te ipsum sic fecerit, ut prius sis servus obediens, et postea fortasse amicus intelligens. Ergo, « Opera manuum » tuarum sunt cœli. »

XIII. « Ipsi peribunt; tu autem permanes[1]. » Aperte dixit hoc apostolus Petrus : « Cœli erant olim de aqua et » per aquam constituti Dei Verbo ; per quæ qui factus » est mundus, aqua inundatus deperiit : terra autem et » cœli qui nunc sunt, eodem verbo repositi sunt igni re» servandi[2]. » Jam ergo dixit perisse cœlos per diluvium: perisse autem novimus cœlos secundum quantitatem et spatia aëris hujus. Excrevit enim aqua, et totam istam capacitatem ubi aves volitant, occupavit; ac sic utique cœli perierunt propinqui terris : cœli, secundum quos dicuntur aves cœli. Sunt autem et cœli cœlorum superiores in firmamento : sed utrum et ipsi perituri sint igne, an hi soli cœli qui etiam diluvio perierunt, disceptatio est aliquanto scrupulosior inter doctos, nec facile, maxime in angustia temporis, explicari potest. Dimittamus ergo eam, vel differamus, noverimus tamen perire ista, Deum manere. Et si manent quædam cum Deo, quæ facta sunt a Deo, non manent in se, sed in Deo, non recedendo a Deo. Quid enim? Dicturi sumus, fratres, quod Angeli perituri sunt igne, quo incendetur mundus? Absit. Sed quid? Dicemus quod Angelos Deus non fecerit? Absit. Sed quid dicemus? Et unde essent, si non ab illo facti essent? « Ipse dixit, et facta sunt ; ipse mandavit, et » creata sunt[3]. » Dictum est enim hoc, cum operum ejus commemoratio fieret, in quibus et Angeli nominati sunt. Erunt ergo cum illo Angeli, etiam mundo igne flagrante : et erit incendium mundi, non incendens sanctos Dei. Quod fuit caminus regis tribus pueris[4], hoc erit ardens mundus justis in Trinitate signatis.

[1] Psal. CI, 27. — [2] 2 Petr. III, 5-7. — [3] Psal. XXXII, 9. — [4] Dan. III, 21.

XIV. Forte hic cœlos etiam non importune intelligimus ipsos justos, sanctos Dei, in quibus manens Deus intonuit præceptis, coruscavit miraculis, imbrificabit terram sapientia veritatis. « Cœli enim enarraverunt gloriam » Dei[1]. » Sed numquid etiam ipsi peribunt? An secundum quemdam modum peribunt? Secundum quem modum? Secundum vestimentum. Quid est, secundum vestimentum? Secundum corpus. Vestimentum enim animæ corpus : Dominus enim vestimentum nominavit, ubi ait : « Nonne anima plus est quam esca, et corpus plus quam » vestimentum[2]? » Quomodo ergo perit vestimentum? « Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior re- » novatur de die in diem[3]. » Ergo ipsi peribunt, sed secundum corpus : « Tu autem permanes. » Si ergo secundum corpus peribunt, ubi ergo resurrectio carnis? ubi exemplum membrorum, quod præcessit in capite? Ubi? Vis audire? Mutabitur : non tale erit quale fuit. Audi Apostolum dicentem : « Et mortui resurgent incorrupti, » et nos immutabimur. » Quomodo immutabimur? « Se- » minatur corpus animale, surget corpus spiritale[4]. » Ergo seminatur mortale, resurget immortale : seminatur corruptibile, resurget incorruptibile. Mutationem itaque expectamus : ita peribunt cœli, et immutabuntur cœli. Sed fortasse sanctorum corpora non recte dicuntur cœli? Si non portant Deum, non sint cœli. Et unde, inquit, mihi probas quia portant Deum? Usque adeo-ne excidit tibi, « Glorificate et portate Deum in corpore vestro[5]? » Ergo tales cœli peribunt, sed non in æternum : peribunt, ut mutentur. Annon hoc dicit Psalmus? Lege sequentia : « Et omnes sicut vestimentum veterascent, et sicut oper- » torium mutabis eos, et mutabuntur : Tu autem idem

[1] Psal. xviii, 2. — [2] Matth. vi, 25. — [3] 2 Cor iv, 16. — [4] 1 Cor. xv, 44 et 52 — [5] Id. vi, 20.

» ipse es, et anni tui non deficient[1]. » Vestem audis, coopertorium audis, et aliud quam corpus intelligis? Speremus ergo etiam immutationem corporum nostrorum, sed tamen ab illo qui erat et ante nos, et manet post nos ; a quo sumus quod sumus, ad quem veniemus cum fuerimus mutati ; mutantem, non mutatum ; facientem, non factum ; et moventem, sed manentem ; et quomodo intelligi a carne et sanguine potest, « Ego sum qui sum[2] : » Tu vero idem ipse es, et anni tui non deficient. » Sed nos ad illos annos cum his pannosis annis quid sumus ? Et illi qui sunt ? Neque tamen desperare debemus. Jam enim magnitudine quadam et excellentia sapientiæ dixerat : « Ego sum qui sum : » et tamen ad nos consolandos, « Ego » sum, inquit, Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus » Jacob. » Et nos Abrahæ semen sumus : et nos quamvis abjecti, quamvis terra et cinis, in illo speramus. Servi sumus, sed propter nos Dominus noster formam servi accepit[3] : propter nos mortales immortalis mori voluit, propter nos hoc exemplum resurrectionis ostendit. Ergo speremus venturos nos ad hos annos stantes, in quibus non circuitu solis peraguntur dies, sed manet quod est sicuti est, quia hoc solum vere est.

XV. Nos autem utrum aliquando ibi esse possumus dic. Audi et vide utrum debeas desperare, audi quod sequitur : « Filii servorum tuorum inhabitabunt. » Ubi nisi in annis non deficientibus ? « Filii servorum tuorum inhabi» tabunt : et semen eorum in sæculum dirigetur[4] : » in sæculum sæculi, in sæculum æternum, in sæculum manens. Sed, « Filii, inquit, servorum tuorum. » Metuendum-ne nos servi Dei simus, et filii nostri ibi futuri sint, non nos? Aut si nos filii sumus servorum, quia filii sumus Apostolorum, quid dicturi sumus ? Quænam tandem au-

[1] Psal. CI, 27, 28. — [2] Exod. III, 14. — [3] Philip. II, 7. — [4] Psal. CI, 29.

dacia tam infelix filiorum subnascentium, et recenti successione gloriantium, quæ audeat dicere : Nos ibi erimus, Apostoli ibi non erunt? Absit hoc a pietate filiorum, absit a fide parvulorum, absit ab intelligentia grandium. Ibi erunt et Apostoli : arietes præcedunt, agni sequuntur. Quare ergo, « Filii servorum tuorum ; » et non de compendio. Servi tui? Et illi servi tui, et filii eorum servi tui, et istorum filii nepotes illorum, quid, nisi servi tui? Omnes compendio includeres, si diceres : Servi tui inhabitabunt. Videamus quid nos voluerit admonere. Est enim quiddam gestum in prioribus sæculis. Per quadraginta annos filii Israël attriti sunt in eremo : nullus eorum intravit in terram promissionis, sed filii eorum : intrarunt sane, quia ita recordamur, nisi fallor, duo, cæteri non[1]. Intrarunt de tot millibus duo. Laboratum est cum eis tantum : sed Deus non laborat; certe laboraverunt servi ipsius. Quanta pertulit, quanta audivit Moyses pro hominibus non intraturis in terram promissionis? Intrarunt filii eorum, quid significat? Intrarunt novi homines, veteres non intrarunt. Inde tamen intrarunt duo, unus et unitas, tanquam caput et corpus, Christus et Ecclesia, cum omni illa novitate, id est, filiorum. Ergo, « Filii servorum » tuorum inhabitabunt. Filii servorum, » opera servorum sunt : nemo ibi habitabit, nisi per opera sua. Quid igitur est, et filii habitabunt? Nemo glorietur se habitaturum, si dicit se servum Dei, et opera non habet : non enim habitabunt nisi filii Quid est ergo, « Filii servorum » tuorum inhabitabunt? » Servi per opera sua inhabitabunt, servi per filios suos inhabitabunt. Noli ergo esse sterilis, si vis habitare : præmitte fœtus, quos sequaris, præmittendo, non efferendo. Filii tui te deducant ad terram promissionis, terram viventium, non morientium.

[1] Num. xiv, 29, 30.

Cum hic vivis in hac peregrinatione, illi antecedant, suscipiant te. Propter refectionem carnalem, filius antecessit Jacob in Ægyptum, et ait patri suo et fratribus suis : « Ego præveni præparare vobis escas [1]. » Præcedant ergo filii tui, præcedant te opera tua : quales filios præmiseris, tales et sequeris.

ENARRATIO

IN PSALMUM CII.

Sermo [2].

In omni munere Domini Dei nostri, in omni ejus consolatione, in omni correptione, in gratia quam donare dignatus est, in indulgentia qua nobis non hoc reddidit quod debebat, in omnibus operibus ejus, benedicat anima nostra Dominum. Hoc enim cantavimus : inde incipit Psalmus, de quo loquemur, donante ipso, quod possumus, quem nostra anima benedicit. Unusquisque nostrum excitet et exhortetur animam suam, et dicat ei : « Benedic, » anima mea, Dominum [3]. » Et omnes nos, et qui ubique sunt fratres in Christo, unus homo, cujus caput in cœlo est, exhortetur ipse unus homo animam suam, et dicat ei : « Benedic, anima mea, Dominum. » Obaudit, obtemperat, facit hoc, persuadetur ei, non ex donis nostris, sed ex illius quem benedicit anima nostra. Suscepit enim Psalmus iste ostendere nobis quare benedicat anima nos-

[1] Gen. XLV, 7. — [2] Iste Sermo in Martyrum festivitate habitus est. — [3] Psal. CII, 1.

tra Dominum, quasi ei respondisset anima sua : Quare mihi dicis : Benedic Dominum. Audiamus ergo, audiat ipsa anima nostra, consideret omnia quibus excitetur, ne pigra sit in benedictione Domini, et videat an justum sit quod ei dicitur : « Benedic, anima mea, Dominum : » videat si debet aliud benedicere præter Dominum. « Bene» dic, inquit, anima mea, Dominum. »

II. Repetit hoc, et expressius dicit quod dixerat : « Be» nedic, anima mea, Dominum. Et omnia interiora mea » nomen sanctum ejus[1]. » Puto quia non ad interiora corporis loquitur : puto eum non hoc dicere, ut pulmo noster et jecur, et si qua sunt intestina carnis, erumpant in vocem benedictionis Domini. Est quidem pulmo pectoris nostri quasi follis quidam anhelans spiritum reciprocum, qui spiritus concepti aëris in vocem et sonum exprimitur, cum verba digerimus : nec potest aliquid vocis sonare ab ore nostro, nisi quod pulmo expressus emiserit. Sed non hinc agitur, hoc totum ad aures hominum. Habet aures Deus, habet et sonum cor. Interiora sua alloquitur homo, ut benedicant Dominum, et dicit eis : Omnia interiora mea nomen sanctum ejus benedicite. Quæris quæ sunt interiora tua ? Ipsa anima tua. Quod ergo ait : « Benedic, anima mea, Dominum ; » hoc ait : « Omnia » interiora mea, nomen sanctum ejus : » subauditur enim, Benedicite. Clama voce, si est homo qui audiat : sile voce, quando non est qui audiat : interiora tua nunquam deest qui audiat. Itaque sonabat jamdudum benedictio de ore nostro, et hæc ipsa verba cantabamus : « Benedic, anima » mea, Dominum ; et omnia interiora mea, nomen sanc» tum ejus. » Quantum satis fuit tempori cantavimus, et siluimus : numquid interiora nostra silere debent a benedictione Domini ? Alternet pro tempore sonus vocum,

[1] Psal. CII, 1.

perpetua sit vox interiorum. Cum convenis ad Ecclesiam hymnum dicere, sonat vox tua laudes Dei; dixisti quantum potuisti, discessisti: sonet anima tua laudes Dei. Negotium agis: laudet Deum anima tua. Cibum capis: vide quid ait Apostolus: « Sive manducatis, sive bibitis, omnia in gloriam Dei facite[1]. » Audeo dicere, cum dormis, benedicat anima tua Dominum. Non te excitet cogitatio flagitii, non te excitet dispositio furti, non te excitet condicta forte corruptio. Innocentia tua etiam in dormiente vox est animæ tuæ. « Benedic, anima mea, Dominum, et omnia interiora mea, nomen sanctum ejus. »

III. « Benedic, anima mea, Dominum, et noli oblivisci omnes retributiones ejus[2]. Benedic, inquit, anima mea, Dominum. » Quid est anima tua? Omnia interiora tua. « Benedic, anima mea, Dominum. » Repetitio ad exhortationem valet. Ut autem benedicas semper Dominum, « Noli oblivisci omnes retributiones ejus. » Si oblivisceris, tacebis. Non autem poterunt ante oculos tuos esse retributiones Domini, nisi ante oculos tuos fuerint peccata tua. Non sit ante oculos tuos delectatio præteriti peccati, sed sit ante oculos tuos damnatio peccati: damnatio a te, remissio a Deo. Hæc enim retribuit Dominus, ut possis dicere: « Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi[3]? » Hoc enim considerantes Martyres, quorum etiam memoriam hodie celebramus, et omnes omnino sancti qui vitam istam contempserunt, et sicut audistis in Epistola Joannis, animas suas pro fratribus posuerunt[4], quæ est perfectio charitatis, dicente Domino: « Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis[5]. » Hoc ergo considerantes sancti Martyres, contempserunt animas suas hic, ut ibi eas inveni-

[1] I Cor. x, 31. — [2] Psal. cii, 2. — [3] Id. cxv, 12. — [4] I Joan. iii, 16. — [5] Joan. xv, 13.

rent, sequentes verba Domini dicentis : « Qui amat animam suam, perdet eam, et qui perdiderit eam propter » me, in vitam æternam inveniet eam [1]. » Voluerunt enim retribuere : qui? et quid? et cui? Homines ministerium suum usque ad mortem Deo retribuerunt. Quid, quod ille non donaverit? Quid dederunt, quod non acceperint? Retribuit ergo ille vere, qui solus donat : sed non retribuit peccatis nostris; nam retributiones nobis aliæ debebantur, et aliæ redditæ sunt. « Noli, inquit, oblivisci » omnes retributiones ejus : » non tributiones, sed, « Re» tributiones. » Aliud enim debebatur, et redditum est quod non debebatur. Unde et ille : « Quid retribuam » Domino, pro omnibus, inquit, quæ retribuit mihi [2]? » Non ait, Quæ tribuit mihi; sed, « Quæ retribuit mihi. » Retribuisti tu mala pro bonis; retribuit ipse bona pro malis. Quomodo retribuisti tu, o homo, Deo mala pro bonis? Qui prius fuisti blasphemus, et persecutor, et injuriosus [3], retribuisti blasphemias. Pro quibus bonis? Primo, quia es : sed est et lapis. Deinde, quia vivis : sed vivit et pecus. Quid retribues Domino, pro eo quod super omnia pecora et super omnia volatilia fecit te ad imaginem et similitudinem suam [4]? Noli quærere quid ei retribuas : similitudinem ipsius retribue illi, non plus quærit; nummum suum exigit [5]. Tu autem pro gratiis agendis, pro humilitate, pro obsequio, pro cultu religioso, id est, pro his omnibus bonis, quæ debebas Deo tuo, pro bonis quæ accepisti, quæ dixi, retribuisti blasphemias. Quid ergo ille? Confitere, ignosco. Retribuo et ego, sed non quod tu retribuisti : tu retribuisti mala pro bonis, ego retribuo bona pro malis.

IV. Cogita ergo, anima, omnes retributiones Dei, cogi-

[1] Joan. XII, 25. — [2] Psal. CXV, 12. — [3] I Tim. I, 13. — [4] Gen. I, 26. — [5] Matth. XXII, 21.

tando omnia mala facta tua. Quam multa enim mala facta tua, tam multæ bonæ retributiones ejus. Et quid illi offeres forte xeniorum? quid munerum? quid sacrificiorum? Quoniam non oblivisceris retributiones ejus, hoc sacrificio delectatur : « Benedic, anima, Dominum. Sacrificium lau- » dis glorificabit me. Immola Deo sacrificium laudis, et » redde Altissimo vota tua[1]. » Laudari se vult Deus : et hoc, ut tu proficias ; non ut ille sublimetur. Non est omnino quod illi retribuere : et quod exigit, non sibi, sed tibi exigit : tibi proderit, tibi servatur. Non hoc a te amat, quod illum augeat, quod te ad illum perducat. Propterea quærebant Martyres, deficiebant quodam modo non inveniendo, et dicebant, « Quid retribuam Domino, pro om- » bus quæ retribuit mihi ? » Et non invenerunt quid retribuerent, nisi, « Calicem salutaris accipiam, et nomen » Domini invocabo[2]. » Quid retribues Domino ? Cogitabas enim, et non inveniebas : « Calicem salutaris accipiam. » Quid? calicem salutaris nonne ipse Dominus dedit? De tuo aliquid retribue, si potes. Non, dixerim ; ne feceris, noli de tuo retribuere : non vult Deus de tuo sibi retribui. Si de tuo retribuis, peccatum retribuis. Omnia enim quæ habes, ab illo habes : tuum peccatum solum habes. Non vult sibi retribui de tuo, de suo vult. Quomodo agricolæ, de terra quam seminavit, si segetem attuleris, de agricolæ fructu retribuisti : si spinas, de tuo obtulisti. Veritatem retribue, in veritate Dominum lauda : si de tuo volueris, mentieris. « Qui loquitur mendacium, de suo » loquitur[3]. » Si quis loquitur mendacium, de suo loquitur; qui loquitur veritatem, de Dei loquitur. Quid est autem accipere calicem salutaris, nisi passiones Domini imitari? Hoc Martyres fecerunt. Hoc superbientibus dixit, et sedes sublimes jam quærentibus, et convallem plora-

[1] Psal. XLIX, 14 et 33. — [2] Id. CXV, 12, 13. — [3] Joan. VIII, 44.

tionis devitantibus, qui volebant sedere, unus ad dexteram, alius ad sinistram. Quid ergo ait? « Potestis bibere » calicem, quem ego bibiturus sum[1]? Jam ergo Martyr paratus ad victimam sanctam dicit, « Calicem salutaris accipiam. » Accipiam calicem Christi, bibam passionem Domini. Cave ne deficias. Sed, « Nomen Domini invocabo. » Qui ergo defecerunt, Dominum non invocaverunt, de sua fortitudine præsumpserunt. Tu sic redde, ut te accepisse quod reddis memineris. Sic ergo benedicat anima tua Dominum, ut non obliviscatur omnes retributiones ejus.

V. Audite omnes retributiones ejus. « Qui propitius fit » omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes languores » tuos. Qui redimit de corruptione vitam tuam, qui coronat te in miseratione et misericordia. Qui satiat in » bonis desiderium tuum : renovabitur sicut aquilæ juventus tua[2]. » Ecce retributiones. Quid debebatur peccatori, nisi supplicium? quid debebatur blasphemo, nisi gehenna ignis ardentis? Non ipsa retribuit : ne expavescas, ne exhorrescas, ne sine amore timeas. Noli oblivisci omnes retributiones ejus bonas; et mutare jam, ne experiaris retributiones ejus, quid dicam? malas? Si justas, non malas. Ad te ergo malas : ad Deum autem nec hæc quæ pateris mala, mala sunt; si enim justa sunt, bona sunt : sed tibi patienti hæc mala sunt. Non vis ut mala sint tibi, quæ justa sunt Dei? Non sit mala in conspectu Dei iniquitas tua. Non enim cessavit vocare, aut vocatum neglexit instruere, aut instructum cessavit perficere, aut perfectum neglexit coronare. Quid dicis? Quia es peccator? Convertere, et accipe retributiones istas; « Propitius » fit omnibus iniquitatibus tuis. » Post remissionem peccatorum corpus infirmum geris, necesse est sint quædam desideria carnalia quæ te titillent, et quæ tibi suggerant

[1] Matth. xx, 22. — [2] Psal. cii, 3-5.

delectationes illicitas, de languore tuo veniunt. Adhuc enim infirmam carnem geris, nondum est absorpta mors in victoriam, nondum corruptibile hoc induit incorruptionem[1] : adhuc quibusdam perturbationibus etiam ipsa anima quatitur post remissionem peccatorum; adhuc in periculis tentationum versatur, quibusdam suggestionibus delectatur, quibusdam non delectatur, et in eis quibus delectatur, aliquando quibusdam consentit, capitur. Languor est, « Sanat et omnes languores tuos. » Sanabuntur omnes languores tui, noli timere. Magni sunt, inquies : sed major est medicus. Omnipotenti medico nullus languor insanabilis occurrit : tantum tu curari te sine, manus ejus ne repellas; novit quid agat. Non tantum delecteris cum fovet, sed etiam toleres cum secat : tolera medicinalem dolorem, futuram cogitans sanitatem. Videte, fratres mei, in istis languoribus corporis quanta homines tolerent, ut paucos dies victuri moriantur, et hos paucos dies incertos. Multi enim post tolerantiam magnorum dolorum, cum a medicis secarentur, aut inter manus medicorum mortui sunt, aut jam sani, irruente aliqua ægritudine, defuncti sunt. Si tam sibi propinquam mortem sperarent, illos immensos dolores susciperent tolerandos? Tu non toleras ad incertum : qui promisit sanitatem, non potest falli. Fallitur medicus aliquando, et promittit sanitatem de corpore humano. Quare fallitur? Quia non hoc curat, quod fecit. Deus fecit corpus tuum, Deus fecit animam tuam : novit quemadmodum recreet quod creavit, novit quemadmodum reformet quod ipse formavit : tu tantum sub manibus medici esto; odit enim repellentem manus suas. Non fit hoc in medici hominis manibus. Ligari se volunt homines, et secari; daturi pro incerta sanitate certum dolorem, magnam mercedem. Deus te, quem fecit, et

[1] I Cor. xv, 53.

certus curat, et gratis. Ferto ergo manus ejus, o anima, quæ benedicis eum, non obliviscens retributiones ejus: « Sanat enim omnes languores tuos. »

VI. « Qui redimit de corruptione vitam tuam. » Inde sanat omnes languores tuos, quia redimit de corruptione vitam tuam. « Ecce corpus quod corrumpitur, aggravat » animam[1]. » Vitam ergo habet anima mea in corpore corruptibili. Qualem vitam? Onera patitur, pondera sustinet. Ad ipsum Deum cogitandum, sicut dignum est ab homine cogitari Deum, quanta impediunt, veluti interpellantia de necessitate corruptionis humanæ? Quanta revocant? quanta a sublimi intentione detorquent? quanta interpellant? quæ turba phantasmatum? qui populi suggestionum? Totum hoc in corde humano, tanquam de vermibus corruptionis hujus scatet. Exaggeravimus morbum, laudemus et medicum. Non ergo te sanabit, qui fecit talem qualis non ægrotares, si legem sanitatis acceptam servare voluisses? Nonne tibi et disposuit et mandavit quid tangeres, quid non tangeres, ad retinendam salutem[2]? Noluisti audire ad retinendam, audi ad recipiendam. Languore tuo expertus es, quam vera ille jussisset. Jam tandem aliquando homo quod non tenuit monitus, audiat vel expertus. Quæ duritia est, quam nec experentia docet? Non ergo te sanabit, qui talem fecerat ut nunquam ægrotares, si ejus præcepta servare voluisses? Non te sanabit, qui fecit Angelos, et te refectum æquaturus est Angelis? Non sanabit factum ad imaginem suam, qui fecit cœlum et terram? Sanabit te, opus est ut sanari velis. Sanat omnino ille quemlibet languidum, sed non sanat invitum. Quid autem te beatius, quam ut tanquam in manu tua, sic habeas in voluntate sanitatem tuam? Si velles esse in aliquo sublimi honore in hac terra; ducatum, proconsu-

[1] Sap. IX, 15. — [2] Gen. II, 16, 17.

latum, præfecturam si concupisceres, numquid continuo posses ut velles? numquid voluntatem tuam potestas sequeretur? Multi ad ista volunt pervenire, et non possunt: sed si pervenirent, quid prodest honor ægrotis? Quis enim non ægrotat in hac vita? quis non languorem longum trahit? Nasci hic in corpore mortali, incipere ægrotare est. Quotidianis medicamentis fulciuntur indigentiæ nostræ, quotidiana medicamenta sunt refectiones omnium indigentiarum. Fames nonne te occideret, nisi medicamentum ejus apponeres? Sitis nonne te perimeret, nisi eam tu bibendo, non penitus extingueres, sed differres? Reditura est enim sitis paululum temperata. Temperamus ergo istis fomentis ærumnam ægritudinis nostræ. Stando lassatus eras, sedendo reficeris; ipsum sedere medicina est lassitudinis: in ipsa medicina rursus lassaris; diu sedere non poteris. Quidquid est ubi fatigationi succurritur, alia fatigatio inchoatur. Quid ergo ista desideras languidus? Prius de salute tua cogita. Aliquando ægrotat homo in domo sua; in lecto suo, ægritudine manifestiore: quanquam et ista manifesta sit, quam nolunt homines intueri: tamen ea ægritudine, ad quam quæruntur medici homines, ægrotat quisque in domo sua, anhelat febribus in lecto suo; velit forte cogitare de re familiari, aliquid jubere vel in domo, vel in fundo, aut disponere; statim cura suorum circumstrepente et murmurante, revocatur a talibus curis, et dicitur illi, Dimitte ista, prius de salute tua cogita. Ergo hoc tibi dicitur, Omnis homo, si non ægrotas, alia cogita: si te ægrotantem languor ipse convincit, prius de salute tua cogita. Salus tua Christus est: Christum ergo cogita. Accipe calicem salutaris ejus, « Qui sanat omnes languores » tuos: » hanc salutem si volueris, obtinebis. Honores et divitias cum requisieris, non continuo si volueris, habebis: hoc et pretiosius est, et sequitur voluntatem.

« Qui sanat omnes languores tuos, qui redimit de corrup-
» tione vitam tuam. » Ibi sanabitur omnis languor tuus, cum corruptibile hoc induet incorruptionem. Redempta est enim vita tua de corruptione; jam securus esto : initus est bonæ fidei contractus; nemo fallit redemptorem tuum, nemo circumvenit, nemo premit. Egit hic commercium, jam pretium solvit, sanguinem fudit. Sanguinem, inquam, fudit unicus Filius Dei pro nobis : o anima, erige te, tanti vales. « Redimit de corruptione vitam tuam. » Ostendit exemplo, quod promisit in præmio. Mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram[1]. Sperent membra, quod in capite demonstratum est. Non curabit membra sua, quorum caput levavit in cœlum? Ergo « Redimit de corruptione vitam tuam. »

VII. « Qui coronat te in miseratione et misericordia. » Jam enim forte quasi arrogans esse cœperas, cum audires : « Coronat te. » Ergo magnus sum, ergo luctatus sum. Cujus viribus? Tuis, sed ab illo subministratis. Nam luctaris, manifestum est; et ideo coronaberis, quia vinces : sed vide quis prior vicerit, vide quis te faciat etiam secundo victorem. « Ego, inquit, vici sæculum, gaudete[2]. » Et unde gaudemus, si ille vicit sæculum? quasi nos vicerimus? Ita plane gaudeamus, quia nos vicimus. Qui in nobis victi sumus, in illo vicimus. Ergo coronat te, quia dona sua coronat, non merita tua. « Plus omnibus illis
» laboravi, » ait Apostolus : sed vide quid adjungit, « Non ego autem, sed gratia Dei mecum[3]. » Et post labores omnes expectat ipsam coronam, et dicit : « Bonum
» agonem certavi, cursum consummavi, fidem servavi :
» de cætero superest mihi corona justitiæ, quam mihi
» reddet Dominus in illa die justus judex[4]. » Quare? Quia

[1] Rom. IV, 25. — [2] Joan. XVI, 33. — [3] I Cor. XV, 10. — [4] 2 Tim. IV, 7, 8.

agonem certavi. Quare? Quia cursum consummavi. Quare? Quia fidem servavi. Unde certasti? unde fidem servasti? « Non ego autem, sed gratia Dei mecum[1]. » Ergo et quod coronaris, illius misericordia coronaris. Nusquam sis superbus; semper lauda Dominum, omnes retributiones ejus noli oblivisci. Retributio est, cum peccator et impius vocatus es, ut justificareris. Retributio est, cum erectus et gubernatus es ne caderes. Retributio est, cum tibi vires subministratæ sunt, ut usque in finem perseverares. Retributio est, ut etiam caro ista tua qua premebaris, resurgat, et nec capitis tui capillus intereat. Retributio est, ut post resurrectionem coroneris. Retributio est, ut in æternum Deum ipsum sine defectu laudes. Omnes retributiones ejus noli oblivisci, si vis ut benedicat anima tua Dominum, « Qui » coronat te in miseratione et misericordia. »

VIII. Et quid agam coronatus? Ecce adjuvabar cum luctarer, finito certamine coronabor; jam nulla residua erit inimica suggestio vel corruptio, cum qua lucter. Semper enim in hac vita luctamur cum corruptione ista : sed quid scriptum est? « Novissima inimica destruetur » mors. » Post destructionem mortis, nullum timebis inimicum : « Inde absorpta est mors in victoriam[2]. » Tunc ergo erit victoria, tunc corona. Post certamen ergo coronabor, post coronam quid agam? « Qui satiat in no- » bis desiderium tuum[3]. » Modo enim audis bonum, et anhelas; audis bonum, et suspiras : et hoc ipsum quod forte peccas, eligendi boni aviditate falleris; et in eo reus detineris, quod bonum consilium Dei non audis, quid contemnendum et quid eligendum sit; quod forte negligis discere, si in eligendo bono fallebaris. Ubicumque peccas quasi bonum quæris, quasi refectionem desideras. Bona sunt ista quæ quæris; sed mala tibi erunt, deserto

[1] I Cor. xv, 10. — [2] Ibid. 26 et 54. — [3] Psal. cii, 5.

illo a quo bona facta sunt. Bonum tuum quære, o anima. Est enim bonum aliud alteri, et omnes creaturæ habent quoddam bonum suum, integritatis suæ, et perfectionis naturæ suæ : interest quid cuique rei imperfectæ necessarium sit, ut perficiatur : quære tuum bonum. « Nemo » bonus nisi unus Deus[1]. » Summum bonum, hoc est tuum bonum. Quid ergo deest, cui summum bonum bonum est? Sunt enim et inferiora bona, quæ aliis et aliis bona sunt. Pecori quid bonum est, fratres, nisi implere ventrem, carere indigentia, dormire, gestire, vivere, sanum esse, generare? Bonum illi est, et usque ad quemdam modum habet boni sui mensuram tributam, et concessam ab omnium rerum creatore Deo. Tale tu bonum quæris? Dat et hoc Deus; sed noli solum quærere. Cohæres Christi, quid gaudes, quia socius es pecori? Erige spem tuam ad bonum bonorum omnium. Ipse erit bonum tuum, a quo tu in tuo genere factus es bonus, et omnia in suo genere facta sunt bona[2]. « Fecit enim Deus omnia bona » valde[3]. » Ergo illud bonum quod Deus est, si dicamus valde bonum, jam et de creatura dictum est, « Fecit » Deus omnia bona valde. » Quid ergo illud bonum, de quo dictum est, « Nemo bonus nisi unus Deus? » dicimus quia bonum est valde? Recurrit nobis recordatio de omnibus creaturis, quia dictum est, « Fecit Deus omnia valde bona. « Quid ergo dicturi sumus? Deficimus in voce, sed non in affectu. Veniat in mentem recens illa tractatio Psalmi : explicare non possumus, jubilemus. Bonum est Deus. Quale bonum, quis dicat? Ecce non possumus dicere, et non permittimur tacere. Ergo si non possumus dicere, et præ gaudio non permittimur tacere, nec loquamur, nec taceamus. Quid ergo faciamus, non loquentes et non tacentes? Jubilemus[1]. « Jubilate Deo salutari

[1] Matth. XIX, 17. — [2] Gen. I, 31. — [3] Psal. XCIV, 1.

» nostro, jubilate Deo omnis terra[1]. » Quid est, « Jubi- » late? » Efferte vocem ineffabilem gaudiorum vestrorum, et eructate in eum lætitias vestras. Et quid erit illa ructatio post saginam, si modo post modicas istas refectiones tantum afficitur anima nostra? Quid erit, quando fiet post redemptionem ab omni corruptione, quod dictum est in isto Psalmo, « Qui satiat in bonis desiderium » tuum? »

IX. Et quasi quæreres, Quando satiat? Modo enim non satior: ad quodcumque me convertero, vilescit mihi adeptum, quamvis accenderit desideratum: cum omnia quæ dum non habeo amo, cum habuero contemno, quod bonum me satiabit? Laus Dei. Et ipsa, cum « Corpus quod » corrumpitur aggravat animam[2], » et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, non impletur anima mea, non perficitur: aliæ de corruptione delectationes indigentiarum detorquent me ab illa. Quando satiabitur desiderium meum in bonis? Quando, quæris? « Renova- » bitur sicut aquilæ juventus tua. » Quæris ergo quando satietur in bonis anima tua? Quando renovata fuerit juventus tua. Et addidit, « Sicut aquilæ. » Profecto hic aliquid latet: quod tamen dici de aquila solet, non tacemus, quia non est ab re hoc intelligere. Illud tantummodo insinuatum sit cordibus nostris, non sine causa dictum esse a Spiritu sancto, « Renovabitur sicut aquilæ » juventus tua. » Resurrectionem enim quamdam significavit nobis. Et quidem renovatur et juventus aquilæ, sed non ad immortalitatem. Data est enim similitudo, quantum de re mortali potuit trahi ad rem utcumque significandam immortalem, non ad demonstrandam. Dicitur aquila, cum senectute corporis pressa fuerit, immodera-

[1] Id. xcix, 1. Insuper vide Enarrat. in Psal. xcix, num 4, 5. — [2] Sap. ix, 15.

tione rostri crescentis cibum capere non posse. Pars enim rostri ejus superior, quæ supra partem inferiorem aduncatur, cum præ senecta immoderatius creverit, longitudo ejus incrementi non eam sinit os aperire, ut sit aliquod intervallum inter inferiorem partem et uncum superiorem. Nisi enim aliquod intervallum pateat, non habet morsus quasi forcipem, unde velut tondeat quod transmittat in fauces. Crescente itaque superiore parte, et nimis aduncata, non poterit os aperire et aliquid capere. Hoc ei facit vetustas. Prægravatur languore senectutis, et inopia comedendi languescit nimis; utraque re, et ætatis et egestatis accedente. Itaque modo quodam naturali in mensura reparandæ quasi juventutis, aquila dicitur collidere et percutere ad petram ipsum quasi labium suum superius, quo nimis crescente edendi aditus clauditur : atque ita conterendo illud ad petram excutit, et caret prioris rostri onere, quo cibus impediebatur. Accedit ad cibum, et omnia reparantur : erit post senectutem tanquam juvenis aquila; redit vigor omnium membrorum, nitor plumarum, gubernacula pennarum, volat excelsa sicut antea, fit in ea quædam resurrectio. Ad hoc enim exposita est ista similitudo : sicut de luna ponitur, quia deminuta et quodam modo intercepta luna rursus nascitur et impletur, et significat nobis resurrectionem : sed impleta illa non permanet; rursus minuitur, ut semper significet. Sic ergo et hoc quod de aquila dictum est : non ad immortalitatem aquila reparatur, nos autem ad vitam æternam : sed tamen propterea inde ducta est similitudo, ut quod nos impedit, petra nobis auferat. Non ergo præsumas de viribus tuis : firmitas petræ tibi excutit vetustatem. « Petra » autem erat Christus[1]. » In Christo renovabitur sicut aquilæ juventus nostra. Etenim inveteravimus inter ini-

[1] I Cor. x, 4.

micos nostros, sicut nota est vox Psalmi : « Inveteravi, » inquit, in omnibus inimicis meis [1]. » Unde inveteravimus? Carne mortali, carne ista fœnea : et ideo, « Percussum est sicut fœnum, et aruit cor meum, quoniam » oblitus sum manducare panem meum [2]. Oblitus sum, » inquit, manducare panem meum. » Crevit vetustas, os clausit, atteratur in petra.

X. Sic ergo et in hoc Psalmo unde agimus, cum præmisisset, « Qui satiat in bonis desiderium tuum : » quasi responderet anima, Non satiabor de mortalibus, non satiabor de temporalibus, aliquid æternum donet, aliquid æternum concedat : Sapientiam suam mihi det, Verbum suum mihi det, Deum apud Deum, et se Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Mendicus ante januam ejus sto, non dormit quem invoco, det mihi tres panes. Evangelium recordamini : ecce quid sit nosse Dei Litteras ; qui legerunt moti sunt. Nam recordamini quemdam inopem venisse ad domum amici sui, et petisse tres panes. Et ille, inquit, dormiens respondebat ei, et dicebat : « Jam » requiesco, et pueri mei intus mecum dormiunt. » Ille perseverans in petendo, extorsit tædio quod non posset merito [3]. Deus autem dare vult : sed non dat nisi petenti, ne det non capienti. Non tædio tuo vult excitari. Non enim cum oras tanquam dormienti molestus es : « Non dor» miet, neque dormitabit, qui custodit Israël [4]. » Semel Christus dormivit, ut illi de latere conjux fieret [5] : dormivit in cruce, manifestum est. Mortuus est enim, ut diceret, « Ego dormivi, et somnum cœpi. » Sed numquid qui dormit, non adjiciet ut resurgat [6] ? Propterea ibi sequitur, « Et exurrexi, quoniam Dominus suscipiet me [7]. » Quid vero jam Apostolus ? « Christus, inquit, surgens a mor-

[1] Psal. VI, 8. — [2] Id. CI, 5. — [3] Luc. XI, 5-8. — [4] Psal. CXX, 4. — [5] Gen. II, 21. — [6] Psal. XL, 9. — [7] Id. III, 6.

» tuis, jam non moritur, et mors ei ultra non dominabi-» tur[1]. » Ipse ergo non dormit ; vide ne fides tua dormiat. Dicat ergo anima jam desiderans satiari quodam excelso, inenarrabili bono, cui jubilatur potius, et de quo jubilatur, quam aliquid explicatur : jam enim vult, jam sentit inde aliquid : videt se impediri prægravatione corporis, non se posse in hac vita satiari, et quasi respondeat, et dicat : Quid mihi dicis : « Satiabitur in bonis desiderium » tuum? » Novi bonum ejus quod desiderem, novi quid mihi sufficiat, video hoc in Philippo : « Ostende, inquit, no-» bis Patrem, et sufficit nobis. » Solum Patrem quasi desiderabat : ostendit Dominus tres panes desiderandos; qui est unus panis ostendit, et dixit : « Tanto tempore » vobiscum sum, et Patrem non nostis? Philippe, qui » me videt, videt et Patrem. » Promisit et Spiritum : » Quem mittet, inquit, Pater in nomine meo[2] : » itemque ait, « Quem ego mittam vobis a Patre[3] : » donum suum æquale sibi. Novi quid desiderem, sed quando inde satiabor? Ecce modo de Trinitate cogito, quomodocumque de Trinitate, vix in ænigmate, per speculum, ex parte audeo aliquid sentire : quando satiabor? « Renovabitur » sicut aquilæ juventus tua. » Non satiaris modo, quia non est idonea anima tua ad solidum illum et magnum cibum ; sed rostro clauso, non est idonea. Vetustas tibi os clausit, propterea petra data est, ubi vetustate contrita, renovetur juventus tua sicut aquilæ; ut possis manducare panem tuum, illum qui ait : « Ergo sum panis vivus, qui » de cœlo descendi[4]. Renovabitur juventus tua sicut » aquilæ : » tunc satiaberis in bonis.

XI. « Faciens misericordias Dominus, et judicium eis » qui injuriam accipiunt[5]. » Facit modo, fratres, ante-

[1] Rom. VI, 9. — [2] Joan. XIV, 8, 9 et 26. — [3] Id. XV, 26. — [4] Id. VI, 41. — [5] Psal. CII, 6.

quam veniamus ad renovationem sicut aquilæ, antequam satiemur in bonis. Quid enim hic, quid in ista peregrinatione, quid in ista vita? numquid deserimur? Non. « Fa-» ciens misericordias Dominus. » Et videte quomodo faciat misericordias, non nos relinquens in deserto, non nos relinquens in eremo, donec perveniamus ad patriam; » Faciens misericordias, » sed quibus? « Beati misericordes, » quoniam ipsi misericordiam consequentur[1]. » Modo audistis, fratres, cum Evangelium legeretur. Non ergo putet aliquis futuram in se esse misericordiam Dei, si est ipse immisericors. Sed audi quæ sit mensura misericordiæ, ne quasi in amicum sit, et non sit in inimicum. Dictum est, « Diligite inimicos vestros[2]. » Satiari vis bonis Dei, satiata sit in te misericordia. Plena misericordia, ipsa est perfecta misericordia : ipsa est quæ amat, quæ diligit etiam habentem se odio. Nam quid faciam, inquis? Si cœpero diligere inimicum meum, injurias accipiam, et injurias perferam, et non me vindicabo, cum adsint leges? Justum est ut vindices te; conceditur, quia justum est : vide utrum non habeas quod in te vindicetur, et vindica. Sic enim dicis : Ita-ne me non vindicabo? quasi Deus justitiam vindictæ reprimat, et non superbiam vindicantis extinguat. Aut vero adultera illa non erat lapidanda? aut si lapidaretur, iniquum aliquid fieret? Si inique fieret, inique jussum est : Lex autem jussit, Deus jussit : sed, o vos ultores, videte si non estis peccatores. Adducta est adultera mulier lapidanda ex Lege, sed adducta est ad latorem Legis. Sævis qui adduxisti : vide qui sævias, et in quam sævias : si peccator in peccatricem, desine sævire, prius confitere : si peccator sævis in peccatricem, relinque illam ; novit ille quid de illa sentiat, quid judicet, quomodo parcat, quomodo sanet. Ex Lege sævis? Melius no-

[1] Matth. v, 7. — [2] Ibid. 44.

quid agat lator Legis, ex qua sævis. Jam Dominus eo tempore quo illi oblata est, inclinato capite scribebat in terra. Tunc scripsit in terra, quando se inclinavit in terram : antequam se inclinaret in terram, non in terra scripsit, sed in lapide. Jam fructuosum aliquid erat terra de Domini Litteris paritura. In lapide Legem scripserat, significans duritiam Judæorum [1] : in terra scripsit, significans fructum Christianorum. Venerunt ergo illi adducentes adulteram, tanquam sævientes fluctus in petram : sed ejus responsione confracti sunt. Ait enim illis : « Qui » in vobis sine peccato est, prior in illam lapidem jactet[2]. » Et rursum inclinato capite, scribebat in terra. Et unusquisque jam interrogans conscientiam suam, non comparuerunt. Repulit eos, non infirma mulier adultera, sed adulterata conscientia. Vindicare volebant, judicare cupiebant : venerunt ad petram, absorpti sunt juxta petram judices eorum[3].

XII. « Faciens misericordias Dominus : » sed quibus? « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur[4]. » In omnes fac misericordiam. Quam misericordiam. facturus es justo? In necessitatibus tantum corporalibus : quibus si defuerint supplementa a te, non deerunt a Deo. Quod ergo facis, tibi plus prodest. Das mendico transeunti et petenti : quæris et justum cui des, per quem recipiaris in tabernacula æterna; quia, « Qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet[5]. » Mendicus te quærit; justum tu quære. De alio enim dictum est, « Omni petenti te da[6] : » et de alio dictum est, « Desudet eleemosyna in manu tua, donec invenias » justum, cui eam tradas. » Et si diu non invenitur, diu quære, invenies. Sed quid præstabis? Nonne plus tibi

[1] Exod. xxiv, 12. — [2] Joan. viii, 3-9. — [3] Psal. cxl, 6. — [4] Matth. v, 7. — [5] Matth. x, 41. — [6] Luc. vi, 30.

præstatur? « Si nos vobis, inquit, spiritalia seminavimus, » magnum est, si vestra carnalia metamus [1]? » Inde est et illud quod pridem exposuimus in nutu Domini, quia producit terra fœnum jumentis [2], id est, carnalia eis qui triturant : quia, « Bovi trituranti os non infrenabis [3]. » Unde vos adhortati sumus, ut in hac re diligentes sitis, cauti, sobrii; opera vestra thesauros vestros deputetis. Numquid autem hæc, fratres, ideo dicimus, ut ita fiant in nos? Puto in nomine Domini posse esse istam quamvis infirmorum vocem, apostolicam tamen, sed vobis prodest, sicut ait ipse Apostolus : « Non quia quæro datum, » sed requiro fructum [4]. » Quam ergo eleemosynam facturus es justo? Non pascebat vidua, pascebat corvus [5]; quia pascebat, qui fecit corvum : Eliam dico. Non ergo deest unde Deus det suis : tu vide quid emas, quando emas, quanti emas. Emis enim regnum cœlorum : et non est emendi tempus, nisi in hac vita. Et quam vili emas, attende. Tanti tibi valet, quantum habere potueris.

XIII. Fac misericordiam iniquo, non tanquam iniquo. Nam ipsum iniquum in quantum iniquus est, ne suscipias : id est, ne quasi intentione et amore iniquitatis illius suscipias eum. Nam et prohibitum est dari peccatori, et suscipere peccatores [6]. Et quomodo, « Omni petenti te da [7]? » Et quomodo, « Si esurierit inimicus tuus, ciba illum [8]? » Quasi contraria videntur, sed aperiuntur in nomine Christi pulsantibus, et manifesta erunt quærentibus. « Ne tradas » peccatori, » et « Ne suscipias peccatorem : » tamen, « Omni petenti te da. » Sed peccator est qui me petit. Da, non tanquam peccatori. Quando das tanquam peccatori? Quando in quo peccator est, hoc tibi placet ut des.

[1] I Cor. IX, 11. — [2] Psal. CIII, 14. — [3] I Cor. IX, 9. — [4] Philip. IV, 17. — [5] 3 Reg. XVII, 6 et 12. — [6] Eccli. XII, 4-6. — [7] Luc. VI, 30. — [8] Rom. XII, 2.

Paululum attendat Charitas Vestra, donec evolvatur res etiam exemplis, multum utilis ad intelligendum. Hoc dixit : Cum esurierit nescio quis, si habes unde des, da; si vides dandum esse ad subveniendum, da. Ne pigrescant in hoc viscera misericordiæ, quia tibi peccator occurrit : tibi enim homo peccator occurrit. Cum dico : Occurrit tibi homo peccator, duo nomina dixi : hæc duo nomina non superflua sunt : duo nomina, aliud quod homo, aliud quod peccator : quod homo, opus est Dei; quod peccator, opus hominis est : da operi Dei, noli operi hominis. Et quomodo, inquis, me prohibes dare operi hominis? Quid est dare operi hominis? Peccatori dare propter peccatum, placenti tibi propter peccatum. Et quis hoc faciet, inquis? Quis hoc faciet? Utinam nemo, utinam pauci, utinam non publice. Qui venatoribus donant, quare donant, dicant mihi? Quare donat venatori? Hoc in illo amat, in quo nequissimus est; hoc in illo pascit, hoc in illo vestit, ipsam nequitiam publicam spectaculis omnium. Qui donat histrionibus, qui donat aurigis, qui donat meretricibus, quare donat? Numquid non et ipsi hominibus donant? Non tamen ibi attendunt naturam operis Dei, sed nequitiam operis humani. Vis videre quid honores in venatore, quando illum vestis? Dicatur tibi, Sis talis : amas illum, gaudes ad illum, vis quodam modo expoliare te, et illum vestire : noli cum injuria accipere, si tibi dicatur, Tales sint filii tui. Injuria est, inquis. Quare injuria est, nisi quia illa iniquitas? quare injuria, nisi quia illa turpitudo? Non ergo donas, cum donas, fortitudini, sed turpitudini. Quomodo ergo qui venatori donat, non homini donat, sed arti nequissimæ : (nam si homo tantum esset, et venator non esset, non donares; honoras in eo vitium, non naturam :) sic contra, si des justo, si des Prophetæ, si des Discipulo Christi aliquid

cujus indiget, et non ibi cogites quia Discipulus Christi est, quia minister est Dei, quia dispensator est Dei; sed cogites ibi aliquod commodum temporale, ut fortasse causæ tuæ necessarius quando fuerit, venalis tibi sit, quia ei aliquid porrexisti; tam tu non dedisti justo, si sic dederis, quam ille non dedit homini, quando dedit venatori. Res ergo, charissimi, in promptu posita est, et puto quia etsi obscura fuit, jam manifesta est. Ad hoc Dominus te astrinxit, cum diceret, « Qui receperit justum [1], » sufficeret. Sed quia potest recipi justus alia intentione, cum putatur prodesse posse ad aliquid temporale, forte ad supplendam cupiditatem, forte ad adjuvandum, ut homo circumveniatur, aut opprimatur; quia tale ministerium de illo quæris, forte propterea suscipis : negavit tibi mercedem justi, nisi cum additamento. Ait enim : « Qui receperit justum in nomine justi, » id est, ideo recipiens quia justus est. Et, « Qui receperit Prophetam : » non tantum receperit Prophetam, sed, « In nomine Pro» phetæ, » hoc in illo honorans quod Propheta est. Ad extremum, « Qui dederit calicem aquæ frigidæ uni ex » minimis istis, tantum in nomine Discipuli, » id est propterea quia Discipulus Christi est, propterea quia dispensator sacramenti est : « Amen dico vobis, non perdet » mercedem suam [2]. » Quomodo ergo intelligis, « Qui » receperit justum in nomine justi, mercedem justi ac» cipiet : » sic intellige, Qui receperit peccatorem in nomine peccatoris, perdet mercedem.

XIV. Ergo, fratres, exercete misericordiam. Non est aliud vinculum charitatis, non est aliud vehiculum quo perducamur ex hac vita ad illam patriam; extendite dilectionem usque ad inimicos : securi estote. Ideo venit Christus, cui tanto ante dictum est : « Ex ore infantium

[1] Matth. x, 41. — [2] Ibid. 42.

» et lactentium perfecisti laudem, ut destruas inimicum » et vindicatorem[1] : » quod nonnulli codices defensorem habent : sed verius, vindicatorem. Destruere voluit Dominus vindicatorem, id est, eum qui se voluit vindicare, ut non illi dimittantur peccata sua. Quid ergo, inquis? dormiet disciplina? auferetur omnis correptio? Non auferetur. Quid enim de luxurioso filio facturus es? non castigabis, non verberabis? Servumque ipsum tuum, si male viventem videris, non pœna aliqua, non verberibus refrenabis? Fiat hoc, fiat : admittit Deus; imo reprehendit, si non fiat : sed animo dilectionis fac, non animo ultionis. Ubi autem potentiores aliquos injuriosos passus fueris, ubi tibi nec corrigere disciplina licet, nec forte etiam monere aut præcipere; tolera, securus tolera : audi Evangelium, quod modo lectum est : « Beati eritis, cum » vos persecuti fuerint homines, et dixerint adversus » vos omne malum, mentientes, propter nomen meum[2]. » Et ibi addidit propter quid, ne merito tuo accipias maledicta, non causa justificationum Dei. Non enim qui maledictus fuerit, justus est : sed qui justus est, et injuste maledictus : et si injuste maledicitur, præmium illi redditur. Propterea itaque securus esto misericors, extende dilectionem usque ad inimicos : qui forte pertinent ad gubernationem tuam, vindica, coërce cum dilectione, cum charitate, attendens salutem æternam; ne cum parcis carni, anima pereat. Fac hoc : et multos passurus es, in quos non potes exercere disciplinam, quia non pertinent ad jura gubernationis tuæ : ferto injurias, securus esto. « Faciet enim misericordias Dominus, et judicium » omnibus injuriam accipientibus. » Sic in te faciet misericordiam, si misertus fueris : sic eris misericors, ut

[1] Psal. VIII, 3. — [2] Matth. V, 11.

quod pateris injuriam non sit impunitum : « Mihi vindic» tam, et ergo retribuam[1], » dicit Dominus.

XV. « Notas fecit vias suas Moysi[2]. » Quas vias suas notas fecit Moysi? Quare Moysen elegit? Ex Moyse, intellige omnes justos, omnes sanctos : unum posuit, omnes occurrant. Tamen per Moysen data est Lex, et habet aliquid obscurum traditio ipsa Legis. Ad hoc enim data est Lex, ut convinceretur languidus, et medicum imploraret. Ipsa est via occulta Dei. Jam dudum audieras : « Qui sa» nat omnes languores tuos. » Languores in ægrotis latebant, dati sunt quinque libri Moysi : cincta est piscina quinque porticibus; produxit languidos, ut ibi jacerent, ut proderentur, non ut sanarentur. Quinque porticus prodebant languidos, non curabant : piscina curabat descendente uno, et hoc piscina turbata[3] : turbatio piscinæ in passione Domini. Veniens enim et ignotus factus, cum dicitur ab aliis, Ipse est Christus; ab aliis, Non est Christus; justus est, peccator est; magister est, seductor est : turbavit aquam, id est, turbavit populum : et in tota illa perturbatione aquæ unus sanabatur, quia in passione Domini unitas sanatur. Qui præter unitatem fuerit, etsi jacebit in porticibus, sanari non poterit : etsi Legem tenet, ad salutem non pervenit. Ergo quia hoc ibi mysterium est, ideo docet datam Legem ut convincerentur peccatores, et ad gratiam accipiendam medicum invocarent. Unde ille convictus est, quem in se transfigurat Paulus apostolus, dicens : « Infelix ego homo, quis me liberabit » de corpore mortis hujus? » Per mandatum enim demonstrata illi erat quædam rixa in se ipso, unde dicit : « Video aliam legem in membris meis repugnantem legi » mentis meæ, et captivum me ducentem sub lege pec» cati, quæ est in membris meis. » Cognovit se in mise-

[1] Deut. XXXII, 35. — [2] Psal. CII, 7. — [3] Joan. V, 2-4.

ria, in gemitu, in rixa et contentione : ipse secum sibi non concordans, a se dissonans, a se resiliens. Et quid ait, optans pacem, pacem veram, pacem supernam? « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis » hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nos- » trum[1]. Ubi enim abundavit peccatum, superabundavit » gratia. » Unde autem abundavit peccatum? « Lex au- » tem subintravit, ut abundaret peccatum[2]. » Quare Lege subintrante abundavit peccatum? Quia nolebant se confiteri homines peccatores, addita Lege facti sunt et prævaricatores. Prævaricator enim non est quisque, nisi cum legem transgressus fuerit. Ipse Apostolus hoc dicit : « Ubi » enim non est lex, nec prævaricatio[3]. » Abundavit ergo peccatum, ut superabundaret gratia. Ergo, ut dicere cœperam, quia hoc est in Lege magnum mysterium, ideo eam datam, ut crescente peccato, humiliarentur superbi, humiliati confiterentur, confessi sanarentur : istæ sunt viæ occultæ, quas notas fecit Moysi, per quem Legem dedit, qua peccatum abundaret, ut superabundaret gratia. Non crudeliter hoc fecit Deus, sed consilio medicinæ. Aliquando enim videtur sibi homo sanus, et ægrotat : et in eo quod ægrotat et non sentit, medicum non quærit : augetur morbus, crescit molestia, quæritur medicus, et totum sanatur. « Notas fecit vias suas Moysi : filiis Israël » voluntates suas. » Numquid omnibus filiis Israël? Sed veris filiis Israël : Imo omnibus filiis Israël. Qui enim dolosi, qui insidiosi, qui hypocritæ, non filii Israël. Et qui filii Israël? « Ecce vere Israëlita, in quo dolus non » est[4]. Filiis Israël voluntates suas. »

XVI. « Miserator et misericors Dominus, longanimis et » multum misericordiæ[5]. » Quid tam longanimem? quid

[1] Rom. VII, 23-25. — [2] Rom. V, 20. — [3] Id IV, 15. — [4] Joan. I, 47. — [5] Psal. CII, 8.

tam multum in misericordia? Peccatur et vivitur; accedunt peccata, augetur vita : blasphematur quotidie, et facit solem suum oriri super bonos et malos [1]. Vocat undique ad correctionem, vocat undique ad pœnitentiam, vocat beneficiis creaturæ, vocat impertiendo tempus vivendi, vocat per lectorem, vocat per tractatorem, vocat per intimam cogitationem, vocat per flagellum correptionis, vocat per misericordiam consolationis : « Longanimis et multum misericordiæ. » Sed observa ne longitudine misericordiæ Dei male utendo, tu tibi thesaurizes, quod ait Apostolus, iram in die iræ. Nam hoc ait Apostolus : « An divitias benignitatis et longanimitatis » ejus contemnis, ignorans quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit [2]? » Quod tibi parcit, putas quia places ei? « Hæc fecisti, inquit, et tacui; suspicatus es » iniquitatem, quod ero tui similis [3]. » Non mihi placent peccata, sed longanimitate quæro recte facta. Si punirem peccatores, non invenirem confessores. Ergo te Deus longanimitate sua parcendo ad pœnitentiam adducit : tu autem cum quotidie dicis : Finitur hodiernus dies, et sic ero et crastino die, non enim cras erit ultimus; et tertio die : et subito venit ira ejus. Frater, non tardes converti ad Dominum [4]. Sunt enim qui præparant conversionem, et differunt, et fit in illis vox corvina, Cras, cras. Corvus de arca missus, non est reversus [5]. Non quærit Deus dilationem in voce corvina, sed confessionem in gemitu columbino. Missa columba reversa est. Quandiu, Cras, cras? Observo ultimum cras : quia ignoras quod sit ultimum cras, sufficiat quod vixisti usque ad hodiernum peccator. Audisti, sæpe soles audire, audisti et hodie : quam quotidie audis, tam quotidie non corrigeris. « Tu

[1] Matth. v, 45. — [2] Rom. II, 4, 5. — [3] Psal. XLIX, 21. — [4] Eccli. v, 8. — [5] Gen. VIII, 7.

» enim secundum duritiam cordis tui et cor impœnitens, » thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi ju- » dicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua[1]. » Non tibi sic videatur Deus misericors, ut non videatur justus. « Misericors et miserator Dominus. » Audio, et gaudeo. Ita dicis. Audi, et gaude; adhuc addidit : « Lon- » ganimis et multum misericors : » et in extremo, « Et » verax. » Gaudes ad verba superiora, ad ultimum treme. Sic misericors et longanimis est, ut sit et verax. Cum tibi thesaurizaveris iram in die iræ, nonne experie- ris justum, quem contempsisti benignum?

XVII. « Non in finem irascetur, neque in æternum in- » dignabitur[2]. » Quia et quod vivimus in flagellis et corruptione mortalitatis de indignatione ipsius est : de pœna hoc habemus primi peccati. Fratres mei, non so- lum cogitare debemus, ut futuras minas ipsius evada- mus, sed et præsentem iram : quia et ista ira ipsius est, cujus et se et nos fuisse dicit filios Apostolus. Ait quippe : « Fuimus enim et nos aliquando natura filii iræ, » sicut et cæteri[3]. » Ergo ex ira ipsius est quod hic homo peregrinatur, quod laborat. Non est ex ira ipsius, fratres mei : « In sudore et in labore edes panem tuum, et terra » spinas et tribulos pariet tibi[4]? » Auctori nostro dictum est. Aut si est aliud vita nostra, si potes, convertere ad aliquam voluptatem, ubi spinas non sentias. Elige quod volueris; avarus, luxuriosus, ut duo ista sola dicamus; adde et tertium, ambitiosus : in honorum cupiditate quantæ spinæ? In luxurie libidinum quantæ spinæ? In ardore avaritiæ quantæ spinæ? Amores turpes quantas molestias habent? quantas sollicitudines hic in ista vita? Omitto gehennas. Vide ne jam ipse tibi gehenna sis. Hoc ergo totum, fratres mei, de ira ipsius est : et cum te

[1] Rom. II, 5, 6. — [2] Psal. CII, 9. — [3] Ephes. II, 3. — [4] Gen. III, 19.

converteris, ut juste agas, non poteris nisi laborare in terra : et non finitur labor, nisi cum finita fuerit via. Oportet in via laborare, ut in patria gaudeamus. Ergo consolatur promissione sua laborem tuum, sudorem tuum, molestias tuas, et dicit tibi : « Non in finem irascetur, » neque in æternum indignabitur. »

XVIII. « Non secundum peccata nostra fecit nobis. » Deo gratias, quia hoc voluit. Non quod merebamur accepimus : « Non secundum peccata nostra fecit nobis, » neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. » Quoniam secundum altitudinem cœli a terra, confirma» vit Dominus misericordiam suam super timentes eum. » Confirmavit Dominus misericordiam suam super timen» tes eum[1] : » secundum quid? « Secundum altitudinem » cœli a terra. » Quid dixit? Si aliquando potest cœlum abscedere a protectione terræ, aliquando poterit Deus non protegere timentes se. Attende et cœlum : ubique, undique protegit terram, et nulla pars terræ est, quæ non cœlo protegatur. Peccant homines sub cœlo, faciunt omnia mala sub cœlo : tamen proteguntur cœlo. Inde lux ad oculos, inde aër, inde spiritus, inde pluvia ad terram propter fructus, inde omnis misericordia a cœlo. Tolle auxilium cœli a terra, statim deficiet. Sicut ergo protectio cœli permanet super terram, sic protectio Domini permanet super timentes eum. Times Deum, supra te est protectio ipsius. Sed forte flagellaris, et putas quia deseruit te Deus. Si deseruit protectio cœli terram : « Quo» niam secundum altitudinem cœli a terra, confirmavit » Dominus misericordiam suam super timentes eum. »

XIX. Et quid fecit? Quia non secundum peccata nostra retribuit nobis. « Quantum distat Oriens ab Occidente, » longe fecit a nobis peccata nostra[2]. » Secundum alti-

[1] Psal. CII, 10, 11. — [2] Ibid. 12.

tudinem cœli a terra, confirmavit Dominus misericordiam suam super nos. Dixi quare : Propter protectionem. Unde ? « Quantum distat Oriens ab Occidente, longe fecit esse » a nobis peccata nostra ? » Noverunt qui sacramenta sciunt : tamen quod omnes audire possunt dico. Quando peccatum remittitur, occidunt peccata tua, oritur gratia tua : peccata tua tanquam in occasu sunt; gratia qua liberaris, in ortu est. « Veritas de terra orta est[1]. » Quid est, « Veritas de terra orta est ? » Nata est gratia tua, occidunt peccata tua, innovaris quodam modo. Ad ortum attendere debes, ab occasu averti debes. Avertere a peccatis tuis, convertere ad gratiam Dei : illis occidentibus surgis, et proficis. Sed pars cœli quæ surgit, rursum in occasum it. Non undecumque possunt similitudines duci ad perfectum, possunt collineari ipsæ res rebus ad quas adhibentur; sicut dixit de aquila, sicut de luna, sic et hic. Occidit pars una cœli, oritur altera : sed pars quæ oritur modo, post duodecim horas occasura est. Non sic est gratia, quæ nobis oritur : et peccata in æternum occidunt, et gratia in æternum manet.

XX. Quare autem, « Quantum distat Oriens ab Occi» dente, tantum longe fecit a nobis peccata nostra, » ut illa occidant, et gratia oriatur ? Quare putatis ? « Sicut » miseratur pater filios, sic miseratus est Dominus timen» tes eum[2]. » Jam sæviat quantum vult, pater est. Sed flagellavit nos, et afflixit nos, et contrivit nos : pater est. Fili, si ploras, sub patre plora, noli cum indignatione, noli cum typho superbiæ. Quod pateris, unde plangis, medicina est, non pœna; castigatio est, non damnatio. Noli repellere flagellum, si non vis repelli ab hæreditate. Noli attendere quam pœnam habeas in flagello, sed quem

[1] Psal. XVIII, 12. — [2] Id. CII, 13.

locum in testamento. « Sicut miseratur pater filios, sic » miseratus est Dominus timentes eum. »

XXI. Quoniam ipse cognovit figmentum nostrum[1] : » id est, infirmitatem nostram. Novit quid fecerit, quomodo lapsum sit, quomodo reficiendum sit, quomodo adoptandum sit, quomodo ditandum sit. Ecce facti sumus de limo : « Pri»mus homo de terra, terrenus; secundus homo de cœlo, cœlestis[2]. » Misit et Filium suum, qui factus est secundus homo, qui ante omnia Deus. Secundus enim in adventu, prior in reditu : post multos mortuus est, ante omnes resurrexit. « Ipse cognovit figmentum nostrum. » Quod figmentum? Nos. Unde loqueris, quia cognovit? Quia miseratus est. « Memento quia pulvis sumus. » Ad ipsum Deum conversus ait, « Memento, » quasi obliviscatur Deus : sic cognoscit, sic novit, ut non obliviscatur. Sed quid est, « Memento? » Perseveret erga nos misericordia tua. Cognovisti figmentum nostrum quodam modo : ne obliviscaris figmentum nostrum, ne obliviscamur gratiam tuam. « Me» mento quia pulvis sumus. »

XXII « Homo, tanquam fœnum dies illius[3]. » Attendat quid sit homo; non superbiat homo : « Tanquam » fœnum dies illius[3]. » Quid superbit fœnum modo florens, post paululum arescens? Quid superbit fœnum ad tempus virens, et hoc ad parvum tempus, donec sol candescat? Bonum est ergo nobis, ut misericordia ipsius sit super nos, et de fœno aurum faciat. Nam, « Homo, tanquam fœnum dies ejus; sicut flos agri, » ita efflorebit. » Totus splendor generis humani, honores, potestates, divitiæ, typhi, minæ, flos fœni est. Floret illa domus, et magna illa domus : floret illa familia, et quam multi florent, aut quam multis annis vivunt!

[1] Psal. CII, 14. — [2] I Cor. XV, 47. — [3] Psal. CII, 15.

Multi anni tibi, breve tempus Deo. Deus non sic numerat, quomodo tu numeras. In comparatione longorum et longe viventium sæculorum, omnis flos cujusque domus sic est, quomodo flos agri. Vix est annua omnis pulchritudo anni. Quidquid ibi viget, quidquid ibi candet, quidquid ibi pulchrum est, non perannat; imo per totum annum duci non potest. Quam exiguo tempore transeunt flores, et hoc est pulchrum in herbis. Hoc quod valde pulchrum est, hoc cito cadit. « Omnis caro fœnum et » claritas hominis ut flos fœni. Fœnum aruit, et flos de- » cidit : Verbum autem Domini manet in æternum[1]. » Quia ergo quomodo Pater cognovit figmentum nostrum, quia fœnum sumus, et ad tempus florere possumus : misit nobis Verbum suum, et Verbum suum quod manet in æternum, fœno quod non manet in æternum fratrem fecit : natura Unigenitum, unicum natum de substantia sua fratrem adoptatis tot fratribus fecit. Noli mirari, quia particeps eris æternitatis illius; factus est ipse prior particeps fœni tui. Quod excelsum est a te, tibi denegabit, qui quod humile erat ex te suscepit? Ergo, « Homo, » quantum ad hominem attinet : « Sicut fœnum dies ejus, » sicut flos agri, ita florebit. »

XXIII. « Quoniam spiritus pertransibit in eo, et non » erit, et non cognoscet amplius locum suum[2]. » Quasi perditio quædam, quasi interitus quidam. Ecce qui se inflat, ecce qui tumet, ecce qui se extollit : « Spiritus » pertransiet in eo, et non erit, et non cognoscet amplius » locum suum. » Videte quotidie morientes : et hoc erit totum, ipse erit finis. Non alloquitur enim fœnum, sed propter quod et Verbum fœnum factum est. Tu enim homo : propter te autem et Verbum factum est homo : tu caro, et propter te Verbum caro factum est. « Omnis caro

[1] Isaï. XL, 6-8. — [2] Psal. CII, 16.

» fœnum [1], et Verbum caro est factum [2]. » Quanta ergo spes fœni, quando Verbum caro factum est? Illud quod manet in æternum, non dedignatum est suscipere fœnum, ne de se desperaret fœnum.

XXIV. Ergo quod ad te attendis, humilitatem tuam cogita, pulverem tuum cogita, noli extolli : quidquid melius eris, gratia illius eris, misericordia illius eris. Audi enim quod sequitur : « Misericordia vero Domini in » sæculo et in sæculum, super timentes eum [3]. » Qui non timetis eum, fœnum, et in fœno, et in tormento cum fœno eritis. Resurget enim caro ad tormentum. Gaudeant illi qui timent eum, quia super eos misericordia ejus.

XXV. « Et justitia ejus super filios filiorum [4]. » Retributionem dicit, super filios filiorum. Quam multi sunt servi Dei non habentes filios, quanto minus filios filiorum? Sed filios nostros dicit opera nostra : filios filiorum, mercedem operum nostrorum. « Justitia ejus super filios » filiorum, custodientibus testamentum ejus. » Videant ne putent omnes ad se pertinere quod dictum est. Eligant, cum licet. « Custodientibus, inquit, testamentum ejus, et » memoria retinentibus mandata ejus, ut faciant ea. » Jam te disponebas extollere, et forte reddere mihi Psalterium, quod ego non teneo, aut totam Legem memoriter pronuntiare. Plane in memoria melior me, melior quovis justo, si justus ad verbum Legem non tenet : sed vide ut præcepta teneas. Sed quomodo teneas? Non memoria, sed vita. « Memoria retinentibus mandata ejus : » non ut reddant ea; sed, « Ut faciant ea. » Jam forte modo perturbatur uniuscujusque anima. Quis tenet omnia mandata Dei? quis tenet omnes Litteras Dei? Ecce volo non solum memoria tenere, sed et operibus meis facere : sed

[1] Isaï. XL, 6. — [2] Joan. I, 14. — [3] Psal. CII, 17. — [4] Ibid. 18.

quis tenet omnia memoria? Noli timere, non te onerat. « In duobus præceptis tota Lex pendet, et Prophetæ[1]. » Sed totam Legem volo tenere. Tene, si potes, quando potes, quomodo potes. Quamcumque paginam interrogaveris, hoc tibi respondebit, Quod tenes, tene : Charitatem tene. « Finis præcepti est charitas[2]. » Noli cogitare de multitudine ramorum, radicem tene, et tota arbor in te est. « Et memoria retinentibus mandata ejus, ut faciant ea. »

XXVI. « Dominus paravit in cœlo thronum suum[3]. » Quis, nisi Christus, paravit in cœlo thronum suum? Qui descendit et ascendit, qui mortuus est et resurrexit, qui hominem assumptum in cœlum levavit, ipse paravit in cœlo thronum suum. Thronus sedes est judicis : observate ergo qui auditis, quia « Paravit in cœlo thronum suum. » Faciat quisque quod vult in terra, non erit impunitum peccatum, non erit infructuosa justitia : quia Dominus qui ante thronum judicis hominis irrisus est, in cœlo paravit thronum suum. « Dominus in cœlo paravit thronum suum : » et regnum ejus omnium dominabitur. Domini est regnum, » et ipse dominabitur gentium[4]. Et regnum ejus omnium » dominabitur. »

XXVII. « Benedicite Dominum omnes Angeli ejus, potentes fortitudine, facientes verbum ejus. » Ergo tu verbo Dei nondum justus es aut fidelis, nisi cum facis. « Potentes » fortitudine, facientes verbum ejus : ad audiendam vocem sermonum ejus[5]. »

XXVIII. « Benedicite Dominum omnes Virtutes ejus, » ministri ejus, facientes voluntatem ipsius[6]. » Omnes Angeli, omnes potentes fortitudine, facientes verbum ejus, omnes Virtutes ejus, omnes ministri ejus, facientes volun-

[1] Matth. XXII, 40. — [2] I Tim. I, 5. — [3] Psal. CII, 19. — [4] Id. XXI, 29. — [5] Id. CII, 20. — [6] Ibid. 21.

tatem ipsius, vos, vos benedicite Dominum. Omnes enim male viventes, etsi lingua taceant, vita Domino maledicunt. Quid prodest quia hymnum cantat lingua tua, si sacrilegium exhalat vita tua? Male vivendo multas linguas misisti in blasphemiam. Lingua tua vacat hymno, et cæteræ te intuentium vacant blasphemiis. Si ergo vis benedicere Dominum, fac verbum ejus, fac voluntatem ejus. In petra ædifica, noli in arena. Audire et non facere, in arena ædificare est : audire et facere, in petra ædificare est : nec audire, nec facere, nihil ædificare est. Si in arena ædificas, ruinam ædificas : si nihil ædificas, expositus pluviæ, fluminibus, ventis, ante rapieris quam steteris[1]. Ergo non est cessandum, sed ædificandum : nec sic ædificandum, ut ruina ædificetur; sed in petra ædificandum, ut tentatio non evertat. Si sic est, benedic Dominum : si non est sic, noli blandiri linguæ tuæ, vitam tuam interroga, ipsa tibi respondeat. Invenis quid sis mali, geme, confitere : confessio tua potest Dominum benedicere, sed mutatio tua in benedictione perseveret.

XXIX. « Benedicite Dominum omnia opera ejus, in omni » loco dominationis ejus[2]: » Ergo in omni loco. Ibi non benedicatur, ubi non dominatur : « In omni loco do- » minationis ejus. » Ne forte aliquis dicat, Non possum benedicere Dominum in Oriente; quia ad Occidentem profectus est : aut, Non possum in Occidente, quia in Oriente est. « Non ab Oriente et ab Occidente, non a » desertis montibus, quoniam Deus judex est[3]. » Sic ubique est ut ubique benedicatur : sic undique est, ut illi undique jubiletur : sic undique benedicitur, ut undique bene vivatur. « Benedicite Dominum omnia opera ejus. » Quia cum cœperis in bona vita benedicere Dominum, opera ejus eum benedicunt, non merita tua. Ipse enim per te

[1] Matth. VII, 24 et 27. — [2] Psal. CII, 22. — [3] Id. LXXIV, 7, 8.

et in bonum operatur, dicente Apostolo: « Cum timore » et tremore vestram ipsorum salutem operamini : Deus » enim est qui operatur in vobis[1]. » Ergo ne te extolleres, quia facis verbum ejus, quia facis voluntatem ejus, voluit te humiliari, respiciendo gratiam ejus, unde hoc consecutus es. « In omni loco dominationis ejus. Benedic, » anima mea, Dominum. » Ipse ultimus versus est, qui primus : benedictio a capite, benedictio in fine : a benedictione profecti sumus, ad benedictionem redeamus, in benedictione regnemus.

ENARRATIO I

IN PSALMUM CIII.

SERMO I[2].

De prima parte Psalmi.

I. Die quidem nudiustertiano, quantum meminisse dignamini, abundanter refecti estis : sed quia nos etiam post longum sermonem avidissimi dimisistis, non putavimus Sanctitatem Vestram hodierni diei debito fraudandam ; ut hoc sit de debito, illud de lucro. Psalmus qui lectus est, prope totus figuris rerum mysteriisque contexitur, et opus habet non solum nostra, sed etiam vestra non parva intentione : quanquam etiam cuncta quæ dicta sunt, possint ad litteram religiose accipi. Enumerantur enim etsi non omnia, multa tamen opera Dei, quæ nota sunt omnibus intuentibus, qui norunt et ex his quæ facta

[1] Philip. II, 12, 13. — [2] Habitus est iste Sermo Carthagine, ex n. 13, Augustino jam sene ex Serm. II, n. 7.

sunt et videntur, illius invisibilia intellectu conspicere[1]. Videmus enim fabricam mundi amplam quamdam, ex cœlo et terra et omnium quæ in eis sunt : et ex hujus fabricæ magnitudine ac pulchritudine, fabricatoris ipsius inæstimabilem magnitudinem et pulchritudinem, et si nondum videmus, jam tamen amamus. Non enim cessavit, qui nondum potest nostri cordis puritate conspici, ante oculos nostros ponere opera sua, ut videntes quæ possumus, amemus quem videre non possumus, ut ipsius amoris merito aliquando videre possimus. Tamen in omnibus quæ dicta sunt, quærendus est etiam intellectus spiritalis, ad quem perscrutandum adjuvabant nos in Christi nomine desideria vestra : quibus quasi manibus invisibilibus ad invisibilem januam pulsatis, ut invisibiliter vobis aperiatur, et invisibiliter intretis, et invisibiliter sanemini.

II. Ergo dicamus omnes : « Benedic, anima mea, Do» minum[2]. » Alloquamur omnes animam nostram : quia omnium nostrum anima, per unam fidem una anima est; et omnes nos quicumque in Christum credimus, propter unitatem corporis ejus uno homo sumus. Benedicat anima nostra Dominum, pro tantis beneficiis ejus, pro tam multis et magnis muneribus gratiarum ejus : quæ munera invenimus in hoc Psalmo intenti, et excussa nebula carnalis cogitationis, quantum possumus erecta mente, et quantum possumus directa acie, et quantum possumus puro oculo cordis nostri, quantum non impedit præsens vita, quantum non occupant rerum præsentium desideria, quantum non excæcat cupiditas sæculi. Erecti ergo audituri sumus magna, læta et pulchra, desiderabilia et plena lætitiæ gaudiorumque munera ejus, quæ jam ille qui conceperat istum Psalmum, videbat animo, et ipsius visionis exultatione ructabat, dicens, «Benedic, anima mea, Dominum.»

[1] Rom. I, 20. — [2] Psal. CII, I.

III. « Domine Deus meus, magnificatus es nimis. » Vide magnifica quæ dicturus est : in quibus magnificis non utique nisi ille laudandus est auctor omnium magnificorum. « Confessionem et decorem induisti. » O Domine Deus meus, qui « Magnificatus es nimis, unde magnificatus es » nimis? » Nonne semper magnus ? nonne semper magnificus? Numquid perfectus non es, ut crescas? numquid deficis, ut aliquando minuaris? Sed quia es quod es, et vere es, utique nomen tuum dixisti famulo tuo Moysi, « Ego sum qui sum [1] : » utique magnus es, et magnitudo tua sempiterna est, nec cœpit, nec desinit ; nec ab initio temporis incipit, nec usque ad finem temporis excurrit, nec in medio aliquid patitur : incommutabilis enim magnitudo est. Quomodo ergo « Magnificatus es nimis? » Alius Psalmus admonet nos ; ait enim : « Mirificata est scientia » tua ex me [2]. » Si recte dicitur, « Mirificata est scientia » tua ex me ; » recte dicitur, « Magnificatus es nimis, Do- » mine, Deus meus ex me. » Sed et hoc adhuc quærendum. Ex me magnificatur Deus meus? Ergo ex me fit magnus. Docet nos aliquid et quotidiana oratio salutis nostræ, « Sanctificetur nomen tuum [3] : » quotidie petimus, quotidie rogamus ut fiat. Si nos quisquam nterroget, Quid est quod petitis, ut sanctificetur nomen Dei ? Aliquando enim sanctum non est, ut modo sanctificetur ? Et tamen nisi vellemus fieri, non peteremus ut fieret. Alia est enim gratulatio, alia oratio : gratulamur, ex eo quod est ; oramus, ut sit quod nondum est. Quid est ergo, « Sanctificetur nomen tuum ? » Et intelligimus, quod hic dictum est, « Domine Deus » meus, magnificatus es nimis. » Hoc est, « Sanctificetur » nomen tuum, » sanctum sit apud homines nomen tuum. Sanctum est enim semper nomen tuum, sed quibusdam immundis nondum est sanctum nomen tuum. Dicit enim

[1] Exod. III, 14. — [2] Psal. CXXXVIII, 6. — [3] Matth. VI, 9.

Apostolus, « Omnia munda mundis, immundis autem et » infidelibus nihil est mundum. » Si immundis et infidelibus nihil est mundum, quæro causam : « Sed polluta » sunt, inquit, eorum et mens et conscientia[1]. » Si nihil est mundum eis, nec Deus : nisi forte putatis mundum videri Deum illis, qui quotidie blasphemant eum. Si mundus est, placeat : si placet, laudetur. Si autem blasphematur, displicet, et si displicet, quomo tibi potest mundus esse, qui displicet? Quid ergo rogamus, « Sanctificetur » nomen tuum? » Ut illis hominibus, qui per infidelitatem nondum habent, nomen Dei sanctum sit, quibus nondum est ille sanctus, qui per se, et in se, et in sanctis suis sanctus est. Rogamus pro genere humano, rogamus pro orbe terrarum, pro omnibus gentibus, quotidie sedentibus et disputantibus, quia non est rectus Deus, et non recte judicat Deus; ut aliquando ipsi se corrigant, et rectum cor ad illius rectitudinem ducant; et adhærentes ei, directi ad rectum, non jam vituperent, sed placeat rectis rectus : quia, « Quam bonus Deus Israël, sed rectis corde[2]. » Ergo cum videret iste qui cantat, iste ipse nos ipsi, id est, corpus Christi, membra Christi; cum videret quanta præstiterit Deus generi humano, cui antea aut nullus, aut falsus, aut non tam magnus videbatur Deus, in operibus ejus eum videns, « Domine Deus meus, inquit, magni- » ficatus es nimis : » id est, qui nondum te intelligebam, intelligo te magnum. Magnus semper, etiam occultus : sed mihi tunc magnus, quando apparuisti. Magnificatus es ergo ex me : quo modo « Mirificata est scientia tua ex » me[3]; » mira enim facta est ex me. Ego illam miror conversus ad illam : illa autem etsi non convertar, etsi post conversionem avertar, integra permanet. Sed ego jam magnus factus in ea, et ex deminuto factus integer in ea,

[1] Tit. I, 15. — [2] Psal LXXII, 2. — [3] Id. CXXXVIII, 6.

miror quod non noveram, non quod modo magnum factum est ex quo didici, sed quia magnus factus sum ex quo didici. Audi jam et ubi videtur magnificatus Deus nimis, semper magnus : magnificatus enim nimis in operibus suis ad nos.

IV. « Confessionem et decorem induisti. » Ante decorem confessionem posuit, decus in pulchritudine. Quæris pulchritudinem, bonam rem quæris. Sed quare quæris pulchritudinem, o anima? Ut amet te sponsus tuus : etenim displices ei fœda. Ille enim qualis est? « Speciosus forma » præ filiis hominum. » Osculari vis fœda pulchrum ; sed non attendis, quia tu iniquitatibus plena es. « Diffusa est » autem gratia in labiis tuis. » Sic enim de illo dictum est : « Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est » gratia in labiis tuis ; propterea adolescentulæ dilexerunt » te [1]. » Est ergo quidam formosus, est quidam pulcher præ filiis hominum : etsi filius hominis, tamen præ filiis hominum. Huic tu placere vis, o anima humana, o una in multis? Audiamus Ecclesiam ; « Quia erat illis » anima una et cor unum in Deum [2] : » hanc alloquitur Psalmus. Vis ei placere? Non potes, quandiu deformis es : quid facies ut pulchra sis? Prius tibi displiceat deformitas tua, et tunc ab illo ipso cui vis placere pulchra, mereberis pulchritudinem. Ipse enim erit reformator tuus, qui fuit formator tuus. Ergo prius attende quæ sis, ne audeas ire fœda in pulchri oscula. Et quid intuens, inquis, me videbo? Posuit tibi speculum Scripturam suam ; legitur tibi : « Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt [3]. » Speculum in hac lectione propositum est : vide si hoc es, quod dixit ; si nondum es, geme ut sis. Renuntiabit tibi speculum faciem tuam : sicut speculum non senties adulatorem, sic nec te palpes. Hoc tibi ostendit nitor ille quod

[1] Psal. XLIV, 3. — [2] Act. IV, 32. — [3] Matth. V, 8.

es : vide quod es ; et si tibi displicet, quære ut non sis. Si enim cum fœda sis, tibi ipsi adhuc displices, pulchro jam places. Quid ergo ? Quoniam displicet tibi fœditas tua, incipis ei in confessione : sicut alibi dicitur, « Incipite » Domino in confessione[1]. » Primo accusa fœditatem tuam : fœditas enim animæ de peccatis, de iniquitatibus. Accusando fœditatem tuam incipe confiteri, a confessione incipis decorari : quo decorante, nisi specioso forma præ filiis hominum?

V. Ut autem et decoram faceret, audeo dicere, amavit et fœdam. Quid est, amavit et fœdam? « Etenim Christus » pro impiis mortuus est[2]. » Quam vitam tibi servat justificato, qui suam mortem donavit et impio? Ecce pulcher ille et speciosus forma præ filiis hominum, quia justissimus præ filiis hominum, quoniam veniebat ad fœdam, ut faceret pulchram, (dicam et hoc, quia in Scripturis invenio,) fœdus factus est. Non me in hoc audiatis, ne in hoc verbum temere lapsus sim. Sicut enim dixeram : Amavit et fœdam ; non autem quasi congruenter dixeram quibusdam illum amantibus, nisi mihi testis procederet; et dixi quod dixit Apostolus. Vis nosse quod amarit et fœdam? « Christus pro impiis mortuus est : » sic et modo quod dixi, Ut veniret ad fœdam, fœdus factus est, deformis factus est, quomodo probabo ; quando jam mihi prædixit divinum eloquium, « Speciosus forma præ filiis hominum? » Sed in ipso divino eloquio rursus habeo, « Vidimus eum, » et non habebat speciem, neque decorem[3]. Speciosus » forma præ filiis hominum : Vidimus eum, et non ha- » bebat speciem, neque decorem. » Non dixit : Non vidimus, et ideo nesciebamus utrum haberet speciem vel decorem; « Ecce vidimus, et non habebat speciem, neque decorem. » Ubi ergo illum vidit qui dixit, « Speciosus forma præ filiis

[1] Psal. CXLVI, 7. — [2] Rom. V, 6. — [3] Isaï. LIII, 2.

» hominum? » et ubi illum vidit qui dixit, « Non habebat » speciem, neque decorem? » Audi ubi eum vidit qui dixit, « Speciosus forma præ filiis hominum. Cum in forma » Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo[1]. » Merito præ filiis hominum, quia æqualis Deo. Ecce accepi, et agnovi ubi eum viderit qui dixit, « Speciosus forma præ » filiis hominum. » Respondit enim nobis, Ubi viderim, quæris? « In forma Dei. » Et unde vidisti in forma Dei? quomodo vidisti in forma Dei? « Quia invisibilia ejus per ea » quæ facta sunt intellecta conspiciuntur[2]. » Bene, optime; accepi, agnovi, et quem videris, et qualem videris, et ubi videris, et unde videris. Quem vidisti? Sponsum nostrum. Qualem vidisti? « Speciosum forma præ filiis » hominum. » Ubi vidisti? « Cum in forma Dei esset : » Unde vidisti? « Per ea quæ facta sunt intellecta conspi» ciuntur. » Videamus et de isto quid dicat alius Propheta, sed non alius spiritus : non enim discordant inter se. Exhibuit nobis ille speciosum forma præ filiis hominum ; exhibeat et iste quod ait : « Vidimus eum, et non ha» bebat speciem, neque decorem. » Unus apostolus Paulus Prophetam utrumque conjungit ; unum capitulum Pauli utrique Prophetæ perhibet testimonium. Ibi habeo speciosum forma præ filiis hominum : « Qui cum in forma » Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis » Deo[3]. » Ibi dixit, quod vidit et alius, non habentem speciem, neque decorem : « Quia semetipsum » exinanivit formam servi accipiens; in similitudine ho» minum factus, et habitu inventus ut homo; humi» liavit se, factus obediens usque ad mortem, mortem » autem crucis[4]. » Merito viderunt eum, et non habebat speciem, neque decorem. Merito ante crucem agitabant caput : Hiccine est totus Filius Dei? « Si Filius Dei est,

[1] Philip. II, 6. — [2] Rom. I, 20. — [3] Philip. II, 6. — [4] Ibid. 7, 8.

» descendat de cruce[1]. » Sed non habebat speciem, neque decorem. Etiam sic, o quibus displicet, quia non habebat speciem, neque decorem! O agitantes caput ante crucem, et non figentes caput in capite quod pendebat in cruce! Merito nutat insultantium caput; donec sit eorum caput ille ipse, cui insultabatur. Ecce resumit decorem, et magnum decorem. Ecce quod dicis tu, minus est quam quod fecit. Dicis tu, « Si Filius Dei est, descendat de cruce. » Ecce de cruce non descendit, sed de sepulcro resurrexit.

VI. Ergo, anima, decora esse non potes, nisi confessa fueris fœditatem ei qui semper pulcher, et propter te ad tempus non pulcher; et sic ad tempus non pulcher in forma servi, ut nunquam defecerit a pulchritudine quæ est in forma Dei. Ergo tu, Ecclesia, habes decorem; dicitur et tibi in Canticis canticorum, « O decora inter mulieres[2]. » Dicitur de te, « Quæ est ista quæ ascendit dealbata[3]? » Quid est, « dealbata? » Illuminata : non dealbata, sicut fucata, quemadmodum se dealbant fœminæ, quæ volunt videri quod non sunt : non dealbata, sicut paries dealbatus; destruetur enim, sicut dicit Apostolus, paries dealbatus[4], hypocrisis et simulatio. Paries dealbatus, foris tectorium, intus lutum. Non ergo illa sic dealbata; sed dealbata, illuminata, quia non per se alba. « Prius, inquit, » fui blasphemus[5] : » et item, « Fuimus enim et nos aliquando natura filii iræ, sicut et cæteri[6]. » Accedit gratia illuminans et dealbans : primo nigra fuisti, sed facta es alba ex gratia illius. « Fuistis enim aliquando tenebræ, » nunc autem lux in Domino[7]. » Dicitur ergo et de te, « Quæ est ista, quæ ascendit dealbata? » Jam mirabilis, jam vix contemplabilis. Admirantis est enim dicere, « Quæ est » ista, quæ ascendit dealbata, » tam pulchra, tam lu-

[1] Matth. XXVII, 40. — [2] Cant. V, 9. — [3] Id. VIII, 5, juxta LXX. — [4] Act. XXIII, 3. — [5] I Tim. I, 13. — [6] Ephes. II, 3. — [7] Id. V, 8.

minosa; tam sine macula et ruga[1]? Nonne ista est, quæ jacebat in cœno iniquitatum? Nonne ista est, quæ jacebat in fornicatione idolorum? Nonne ista est, quæ immunda erat in omni cupiditate desiderioque carnali? « Quæ est ergo » ista quæ ascendit dealbata? » Attende quis sit ille, qui pro ea factus est non habens speciem, neque decorem, et intelligis hujus claritatis honorem. Si miraris illius humilitatem propter hanc, noli jam mirari hujus celsitudinem propter illum. Quantæ felicitatis est ista dealbata, ut et cum esset nigra, pulchrum ad se deponeret, qui pro impiis moreretur? Ergo induit se Dominus Deus noster confessionem et decorem, induit se Ecclesiam: ipsa enim Ecclesia confessio et decor. Ante confessio, postea decor; confessio peccatorum, decor recte factorum. « Confessio- » nem et decorem induisti. »

VII. « Circumamictus lucem, sicut vestimentum[2]. » Ipsa est vestis ejus, de qua jam dixi: « Non habens maculam, » neque rugam. » Lux vocatur; et hoc jam dixi: « Fuis- » tis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. » Non ergo in vobis: nam tenebræ in vobis, lux autem in Domino. Ergo, « Circumamictus lucem, velut vestimen- » tum. Extendit cœlum sicut pellem. » Quomodo fecerit hoc, ut indueret se sicut vestimentum lucem Ecclesiam, enumerare vult figuratis quibusdam sacramentis: quomodo lux facta sit Ecclesia, quomodo facta sit sine macula et ruga, quomodo facta sit candida, dealbata fulgens in vestitu sponsi sui, inhærens illi, quomodo facta sit, audiamus. « Extendit cœlum sicut pellem. » Et hoc quidem video. Quis enim extendit hoc cœlum quod nostris carnalibus oculis intuemur, nisi Deus? « Et exten- » dit sicut pellem, » ad facilitatem redegit, si ad litteram accipias. Etenim cum videris istam fabricam magnam,

[1] Ephes. v, 27. — [2] Psal. cIII, 2.

quia quisquis hominum unam vel parvam cameram extenderit, magno molimine, magno labore et difficultate ac diuturna operatione id facit; ne hujusmodi laborem in Dei operibus infirmitas suspicaretur humana, attulit quamdam facilitatem pro tua capacitate, ut sic quodam modo incipias credere facile operantem Deum, et non putare sic eum extendisse cœlum, sicut tu tectum domus tuæ; sed quam tibi facile est extendere unam pellem, tam facile illi fuisse extendere tam magnum cœlum. Mira facilitas, et tamen adhuc Spiritus tibi tardo loquitur. Tibi, inquam, adhuc tardo loquitur Spiritus. Nam nec sic extendit Deus cœlum, sicut et tu pellem. Si enim sic extendit, ecce ante te pellis vel rugosa, vel plicata ponitur; dic ut extendatur, dicto tuo extende pellem. Non possum, inquis. Ergo et in extendenda pelle multum longe es a facilitate Dei. « Ipse enim dixit, et facta sunt[1]. » Dixit, « Fiat firma» mentum inter aquam et aquam : et sic factum est[2]. » Tamen propter facilitatem significandam, secundum sensum tuum acceperis aliquid interim ad litteram.

VIII. Figurate autem si aliquid tectum retegi volumus, et pulsare ad clausum, invenimus extendisse Deum cœlum sicut pellem, ut intelligamus cœlum sanctam Scripturam. Hanc auctoritatem primo posuit Deus in Ecclesia sua, inde cœpit exequi cætera : posuit enim cœlum, et extendit sicut pellem, et non frustra sicut pellem. Primo istam famam prædicantium extendit sicut pellem : pellis mortalitatem significat : propterea et illi duo homines primi parentes nostri, auctores peccati generis humani, Adam et Eva, cum in paradiso contempto Dei præcepto ad suggestionem suasionemque serpentis transgressi essent quod jusserat Deus, facti mortales dimissi sunt de paradiso; ut autem significaretur ipsa mortalitas eorum, induti sunt

[1] Psal. CXLVIII, 5. — [2] Gen. I, 6.

tunicis pelliceis; de pellibus enim tunicas factas acceperunt[1]: pelles autem detrahi non solent, nisi animalibus mortuis: ergo pellium nomine mortalitas illa figurata est. Quid ergo, hic si divina Scriptura significatur pellis nomine, quomodo Deus de pelle fecit cœlum, et « Extendit cœlum sicut pellem? » Quia per quos nobis Scriptura prædicata est, mortales fuerunt. Illud quidem Verbum Dei semper idem, semper incommutabile atque indeficiens. Ecce, « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum[2]. » Numquid erat, et modo non est? Et est, et semper erit. Si ergo est Verbum Dei Deus apud Deum, lege si potes. Sed quid dicis, quia sursum est, et ideo legere non potes? Ubique est Verbum Dei: pertendit a fine usque ad finem fortiter, et attingit omnia propter suam munditiam[3]. « In hoc mundo erat, et mundus per ipsum factus est[4]: » et cum venit, hic erat. Venit enim in carne, nunquam absens Divinitate. Quare ergo legere non poteras? « Quia in sapientia Dei non cognovit mundus per sapientiam Deum, » ibi constitutus in sapientia Dei; omnia enim ibi, et ipsa subtracta nulla sunt; ibi constitutus non poteras cognoscere per sapientiam Deum: ergo necessarium erat quod sequitur: « Placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes[5]. » Si per stultitiam prædicationis salvi futuri erant credentes, elegit Deus quædam mortalia; elegit homines mortales et morituros; adhibita lingua mortali exhibuit sonos mortales; adhibita dispensatione mortalium adhibuit instrumenta mortalia, et in eo tibi factum est cœlum, ut in re mortali cognosceres Verbum immortale, et fieres tu quoque ejusdem Verbi participatione immortalis. Vixit Moyses, et mortuus est:

[1] Gen. III, 21. — [2] Joan. I, I — [3] Sap. VIII, I. — [4] Joan. I, 10. — [5] I Cor. I, 21.

ait enim illi Deus : « Ascende in montem, et morere[1]. » Mortuus est Jeremias, et tot Prophetæ mortui sunt : et mortuorum dicta, quia non eorum, sed per eos illius erant : « Qui extendit cœlum sicut pellem, » manent usque ad posteritatem nostram. Ecce Apostolus solutus de hac vita, qui dixit : Dissolvi et esse cum Christo, multo magis esse optimum[2], vivit nunc cum Christo, sicut illi Prophetæ omnes vivunt cum Christo : sed per quid nobis dispensavit id quod legimus? Per id quod moriturum erat, per os, per linguam, dentes, manus. Omnia ista quibus operatus est Apostolus totum quod legimus, corporis officia sunt, sed jubente anima cui jubebat Deus : propterea extentum est cœlum sicut pellis. Nos sub cœlo, tanquam sub pelle divinarum Scripturarum legimus modo, cum tenditur. « Etenim postea cœlum plicabitur ut liber[3]. » Non frustra, fratres, hic ut pellis, ibi ut liber : figuratum ibi quiddam nobis est. Quod ad divinam Scripturam attinet, extenditur sermo mortuorum : ergo ideo tenditur sicut pellis ; et multo magis tenditur, quia illi mortui sunt. Nam post mortem plus innotuerunt Prophetæ et Apostoli ; non erant tam noti cum viverent : Prophetas vivos sola Judæa habuit, mortuos omnes gentes. Cum enim viverent, nondum erat extenta pellis ; nondum erat extentum cœlum, ut tegeret orbem terrarum. « Extendit ergo cœ- » lum sicut pellem. »

IX. « Qui protegit in aquis superiora ejus[4]. » Et hoc legimus, et ad litteram bene intelligitur. Quando enim jussit ut fieret firmamentum inter aquas et aquas, factum est[5], ut sint aquæ inferiores quæ perfundunt terras, et sint aquæ superiores remotæ ab aspectibus, tamen fidei commendatæ. « Et aquæ, inquit, quæ super cœlos sunt,

[1] Deut. xxxii, 49. — [2] Philip. i, 23. — [3] Isaï. xxxiv, 4. — [4] Psal. ciii, 3. — [5] Gen. i, 6.

» laudent nomen Domini : quoniam ipse dixit, et facta » sunt; ipse mandavit, et creata sunt[1]. » Ergo explicatus est sensus ad litteram : protegit enim in aquis superiora » ejus. » Quid ad figuram? Quoniam in figura accepimus pellem Scripturam sanctam, et auctoritatem divini verbi dispensatam nobis per mortales, quibus mortuis ejusdem dispensationis fama extenditur : secundum hoc quomodo, « Protegit in aquis superiora ejus? » Cujus superiora? Cœli. Et quid cœlum? Sancta Scriptura. Quæ sunt superiora sanctæ Scripturæ? Quid invenimus in Scripturis sanctis superius? Paulum interroga : « Supereminentio- » rem, inquit, viam vobis demonstro[2]. » Quam dicit supereminentiorem viam? « Si linguis hominum loquar et » Angelorum, charitatem autem non habeam, factus » sum velut æramentum sonans, aut cymbalum tin- » niens[3]. » Si ergo nihil supereminentius in Scriptura sancta inveniri potest quam charitas; superiora cœli quomodo in aquis proteguntur, si superiora Scripturæ præcepta charitatis sunt? Audi quemadmodum : « Charitas, » inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum » sanctum, qui datus est nobis[4]. » Jam nomine diffusionis intellige aquas in charitate Spiritus sancti. Hæ sunt aquæ, de quibus dicitur in quadam Scriptura : « Et in pla- » teis tuis discurrant aquæ tuæ, nemo alienus communicet » tibi[5]. » Alieni enim omnes a via veritatis, sive Pagani, sive Judæi, sive hæretici; et mali quique Christiani habere multa dona possunt, charitatem non possunt. Hoc ipsum quale donum est? Ut non loquamur de donis aliis foris, quæ dona habent omnes homines, quia facit solem suum oriri super bonos et malos[6] : dona Dei sunt, et non tantum bonis et malis communia, sed etiam bestiis et pe-

[1] Psal. CXLVIII, 4, 5. — [2] I Cor. XII, 31. — [3] Id. XIII, 1. — [4] Rom. V, 5. — [5] Prov. V, 16, 17. — [6] Matth. V, 45.

coribus. Ipsum esse, vivere, videre, sentire, audire, et cæteris fungi sensuum muneribus, dona Dei sunt : sed videte cum qualibus et quam multis communia, et cum eis quos nolis imitari. Ipsum ingenium acutum habent et pessimi homines, solertem artium industriam habent et turpissimi scenici, divitias habent et latrones, conjugia, filios multi mali habent. Pulchra dona Dei omnia, nemo negat : sed vide cum quibus communia. Respice ad munera ipsius Ecclesiæ. Munus sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia, in cæteris sanctis sacramentis, quale munus est? Hoc munus adeptus est et Simon magus[1]. Prophetia quale munus est? Prophetavit et Saül malus rex, et tunc prophetavit, cum David sanctum persequeretur[2]. Intendite : non dixi, cum persecutus fuisset. Fortassis enim eum persecutus pœnitentiam gessit, et dignus fuit spiritu prophetandi. Non persecutus, neque persecuturus, sed persequens prophetavit. Misit ad comprehendendum David ministros suos : David vero eo tempore inter Prophetas erat, ubi erat et sanctus Samuël : impleti sunt spiritu prophetiæ qui missi sunt, et prophetaverunt. Sed forte bono illi animo venerant, vel ob necessitatem officii sui, vel non facturi quod jussum est. Misit et alios : hoc et in eis factum est ; et eorum hoc modo animum interpretemur. Cum illi tardarent, venit ipse furens, anhelans cædem, sanguinem sitiens innocentis Sancti, cui etiam ingratus erat : et ipse impletus est spiritu prophetandi, et prophetavit. Non ergo se jactent qui forte sine charitate habuerint hoc munus Dei sanctum, sicut sanctum baptismum : sed videant qualem rationem habituri sunt cum Deo, qui sanctis non sancte utuntur. Ex his erunt qui dicturi sunt : « In nomine tuo prophetavi- » mus. » Non illis dicetur : Mentimini ; sed dicetur :

[1] Act. VIII, 13 et 18. — [2] I Reg. XIX, 18-24.

« Non novi vos, recedite a me qui operamini iniquita- » tem[1]. Quia si habeam omnem prophetiam, charitatem » autem non habeam, nihil sum[2]. » Prophetavit et Saül, sed operabatur iniquitatem. Quis autem operatur iniquitatem, nisi qui non habuerit charitatem? « Plenitudo » enim Legis, charitas[3]. » Ergo « Protegit in aquis su- » periora ejus : » quid dixit? In omnibus Scripturis supereminentissimam viam, supereminentissimum locum charitas obtinet ; non ad eam aspirant nisi boni ; hanc nobiscum non communicant mali : possunt communicare baptismum, possunt communicare cætera sacramenta, possunt communicare orationem, possunt communicare istos parietes, et istam conjunctionem ; charitatem nobiscum non communicant. Ipse est enim fons proprius bonorum, proprius sanctorum, de quo dicitur : « Nemo » alienus communicet tibi[4]. » Qui sunt alieni? Omnes qui audiunt : « Non novi vos. » Si enim non cognoscuntur, utique alieni sunt, quibus dicitur : » Non novi vos. » Supereminens ergo via charitatis tenet eos, qui proprie pertinent ad regnum cœlorum. Ergo præceptum charitatis super cœlos ; super omnes libros : ei enim subduntur libri, ei militat omnis lingua sanctorum, et omnis motus dispensatorum Dei, et animi et corporis. Supereminens est ergo via, et merito protegit in aquis superiora cœli ; quia nihil invenis eminentius charitate in divinis Libris.

X. Sed adhuc evidentius audi quid aqua sit. Diximus enim quod charitas Dei diffusa sit in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis[5]. Diximus etiam : « In plateis discurrant atque tuæ[6]. » Et ait mihi aliquis : Non ibi expresse dictum est, utrum charitatem intelligere debeam : quid si alius aliud aliquid intelligat? Tantum

[1] Matth. VII, 22, 23. — [2] I Cor. XIII, 2. — [3] Rom. XIII, 10. — [4] Prov. V, 17. — [5] Rom. V, 5. — [6] Prov. V, 16.

memento quod ait Apostolus : « Charitas Dei diffusa est in » cordibus nostris. » Unde ? « Per Spiritum sanctum, » qui datus est nobis. » Audi jam Dominum magistrum Apostolorum : « Si quis sitit, veniat, et bibat. » Dicat adhuc : « Qui credit in me, flumina aquæ vivæ fluent de » ventre ejus. » Quid est hoc? Exponat Evangelista : « Hoc autem dicebat, inquit, de Spiritu quem accepturi » erant credentes in eum : Spiritus enim nondum erat » datus, quia Jesus nondum erat glorificatus. » Ergo, fratres, si propterea Spiritus nondum erat datus, quia Jesus nondum erat glorificatus; glorificato eo et ascendente in cœlos, missus est Spiritus sanctus [1], et charitate impleti sunt Apostoli [2], diffusa in cordibus eorum per Spiritum sanctum, qui datus est eis; quia superiora cœli aquis proteguntur. Et bene, quia Dominus in cœlos ascendit, ut superior esset cœlis, et inde mitteret charitatem. Non enim sic Deus protegit, ut quasi sustentetur ab eo quem protegit : sublevat quem protegit, non onerat. Ita ergo cœlum aquis protegit, ut magis illud divino Spiritu sublevetur. Quod sublevat, sursum est; quod sublevatur, infra est : illud suspendit, hoc pendet. Si ergo illud suspendit, hoc pendet; audi quia hoc cœlum Scripturarum ex charitate pendet. Duo sunt nempe illa notissima præcepta dilectionis : « In his duobus præceptis tota Lex pen- » det et Prophetæ [3]. Qui protegit in aquis superiora ejus [3]. »

XI. « Qui ponit nubes ascensum ejus. » Accipitur et hoc bene ad litteram. Dominus visibiliter ascendit in cœlum. Quomodo positæ sunt nubes ascensus cœli? « Hæc cum » dixisset, nubes suscepit eum [4]. » Habes item de resurrectione nostra prædictum : « Et mortui, inquit, in Christo » resurgent primi; deinde et nos qui vivimus, simul cum » illis rapiemur in nubibus obviam Christo in aëra,

[1] Joan. VII, 37-39. — [2] Act. II, 4. — [3] Matth. XXII, 40. — [4] Act. I, 9.

» atque ita semper cum Domino erimus[1]. » Habes nubes ascensum cœli : ostendam et nubes ascensum cœli hujus, id est, divinarum Scripturarum. Quid est hoc, fratres? Utinam me Dominus Deus meus inter illas qualescumque nubes numerare dignetur; viderit quam nebulosa nubes sim : omnes tamen prædicatores verbi veritatis nubes accipite. Quicumque ergo infirmi non possunt ascendere in hoc cœlum, id est, ad intellectum Scripturarum, per nubes ascendant. Forte enim et modo fit vobis, si aliquid agimus, si labor sudorque noster non est infructuosus, ascenditis in cœlum Scripturarum divinarum, hoc est, in intellectum earum per prædicationem nostram. Quam altum erat cœlum in Psalmo isto! Nemo enim vestrum videbat, quid esset in figura : « Extendit cœlum sicut pellem, » qui protegit in aquis superiora ejus. » Hoc ipsum quod dictum est : « Qui ponit nubes ascensum ejus : ecce jam intellectum est, quantum Dominus donavit, prædicantibus nobis; non enim nubes de suo munere pluunt. Vos intelligendo ascendite, in intellectu ipso fructificate; ne sitis qualis illa vinea, de qua dicitur apud Prophetam : « Mandabo nubibus meis ne pluant super eam[2]. » Accusabatur enim quædam vinea, quod pro uva spinas dederat, non reddiderat dignam gratiam dulci pluviæ. Qui enim bona audit, et mala operatur, dulci pluvia compluitur, et spinas generat. Non est ut suspicemur, fratres, de aliqua terrena et ista visibili vinea Dominum locutum. Namque ibi ne sub obscuritate sermonis lateret excusatio iniquitatis, ipse Dominus per ipsnm Prophetam exposuit cui vineæ loqueretur, et de qua vinea ista diceret : « Vi» nea, inquit, Domini Sabaoth, domus Israël est. » Quid vagantur, o iniqui, corda vestra per montes et colles vinitorum? Novi, inquit, de qua vinea loquar, novi ubi

[1] Thess. IV, 15, 16. — [2] Isaï. V, 6.

quærebam uvam, et inveni spinas : sine causa aliud atque aliud suspicamini et opinamini, nolentes intelligere ut bene agatis. Nam et hoc scriptum est : « Noluit intelligere » ut bene ageret[1]. » Tollite omnes suspiciones vestras de medio : « Vinea Domini Sabaoth, domus Israël est; et » homo Juda, novellum dilectum[2]. » Dilectum, cum plantatum est : damnatum, cum spinas creavit. Ergo, fratres, forte vinea fuit domus Israël, et nos non sumus vinea? Cum timore audiamus quod Judæis dictum videmus. Videte quemadmodum Apostolus terreat ramos insertos de ramis fractis[3], et in ramis fractis commendet timendam severitatem, in ramis insertis commendet amandam bonitatem. Noli esse infructuosus in bonitate, ne sterilis sentias severitatem. Sed non sum vitis, dicis mihi. Ubi est Domini vox : « Ego sum vitis, vos estis sarmenta, » Pater meus agricola[4]? » Ubi vox Apostoli : « Quis plantat » vineam, et de fructu ejus non percipit[5] » Vinea ergo es, o Ecclesia, et habes agricolam Deum. Nemo agricola homo compluit vineam suam. Fratres ergo dilectissimi, viscera Ecclesiæ, pignora Ecclesiæ, filii matris cœlestis, audite, cum tempus est. Minatus est Deus illi vineæ atrocissima comminatione : « Mandabo nubibus meis, inquit, » ne pluant super eam. » Et factum est : venerunt Apostoli ad Judæos, respuerunt eos ; et dixerunt illis : « Ad » vos missi eramus, sed quia repulistis verbum Dei, imus » ad Gentes[6]. » Videtis quomodo in eodem Spiritu Dei, illo jubente intrinsecus qui habitat in cordibus suorum, mandatum sit nubibus Dei ne compluerent vineam, quæ cum expectaretur ut faceret uvam, fecit spinas[7]. Ideo et nubes fecit ascensum ejus, et cœlum tetendit sicut pellem. Non est quod queramini : auctoritas Scripturarum extenta

[1] Psal. xxxv, 4. — [2] Isaï. v, 1 et 7. — [3] Rom. xi, 20-22. — [4] Joan. xv, 1 et 5. — [5] 1 Cor. ix, 7. — [6] Act. xiii, 46. — [7] Isaï. v, 4.

est super orbem terrarum, nubes non desunt, prædicatur verbum veritatis, exponuntur omnia quæ obscura sunt, ut corda vestra per nubes ascendant. Videte quomodo credatis, videte quid suscipiatis : post prædicatorem veniet judex, post dispensatorem veniet exactor. « Qui ponit » nubes ascensum ejus. »

XII. « Qui ambulat super pennas ventorum. » Hoc jam periculosum est accipere ad litteram. Aut quæ sunt pennæ ventorum? Aut vero quomodo in pictura, facturi nobis sumus ventos volantes, et alas habentes? Ventus non est. Fratres, nisi quem sentimus, motus quidam et quasi fluctus aëris, impellens quod potest pro viribus? Quæ pennæ ventorum sunt? Sed et quæ alæ Dei? Et tamen dictum est : « Sub umbra alarum tuarum sperabunt[1]. » Conemur ergo et hoc accipere ad litteram, veluti proprie factum in creatura ista. Velocitatem verbi fortasse commendat Scriptura ; de qua velocitate jampridem in alio Psalmo locuti sumus, ubi scriptum est : « Usque in velocitatem » currit verbum ejus[2]. » Quia nihil ventis velocius norunt homines. Quomodo illa facilitas commendabatur in pelle; nihil enim facilius ab homine quam pellis extenditur : sic et hic insinuans Deum vel Verbum ejus ubique præsentem, velocitate motus nihil deserere, quia tu non noveras aliquid vento velocius : « Ambulat, inquit, super pennas » ventorum, » id est, velocitas ejus superat velocitatem ventorum : ut per pennas ventorum intelligas velocitatem ventorum, et verbum Dei intelligas velocius omnibus ventis. Et sic in prima facie considerationis : pulsemus ad aliquid interius, et figurate aliquid nobis indicent istæ litteræ.

XIII. Ventos quidem intelligimus in figura non absurde animas : non quia ventus est anima, sed quia invi-

[1] Psal. XXXV, 8. — [2] Id. CXLVII, 15.

sibilis est ventus; quamvis res corporea, corpora impellens, tamen quia humani oculi aciem fugit, est autem anima invisibilis, propterea bene intelligimus animas ventos. Inde est quod et Deus insufflasse dicitur spiritum vitæ formato homini : « Et factus est homo in animam viventem[1]. » Ergo venti, animæ in allegoria non absurde accipiuntur. Videte autem ne putetis nominata allegoria pantomimi aliquid me dixisse. Nam quædam verba, quoniam verba sunt, et ex lingua procedunt, communia nobis sunt etiam cum rebus ludicris, et non honestis : tamen locum suum habent verba ista in Ecclesia, et locum suum in scena. Non enim ego dixi, quod Apostolus non dixit, cum de duobus filiis Abrahæ diceret : « Quæ » sunt, inquit, in allegoria[2]. » Allegoria dicitur, cum aliquid aliud videtur sonare in verbis, et aliud in intellectu significare. Quomodo dicitur agnus Christus[3] : numquid pecus? Leo Christus[4] : numquid bestia? Petra Christus[5] : numquid duritia? Mons Christus[6] : numquid tumor terræ? Et sic multa aliud videntur sonare, aliud significare; et vocatur allegoria. Nam qui putat me de theatro dixisse allegoriam, putet et Dominum de amphitheatro dixisse parabolam. Videtis quid faciat civitas, ubi abundant spectacula : in agro securius loquerer; quid sit enim allegoria, non ibi forte didicissent homines, nisi in Scripturis Dei. Ergo quod dicimus allegoriam figuram esse, sacramentum figuratum allegoria est. Et quid hic accipimus : « Ascendit super pennas ventorum? » Diximus, bene accipi figurate ventos animas. Pennæ ventorum, pennæ animarum quæ sunt, nisi à quibus sursum attolluntur? Pennæ ergo animarum virtutes, bona opera, recte facta. In duabus alis habent omnes pennas : omnia

[1] Gen. II, 7. — [2] Gal. IV, 24. — [3] Joan. I, 29. — [4] Apoc. V, 5. — [5] I Cor. X, 4. — [6] Dan. II, 35.

enim præcepta in duobus præceptis sunt. Quisquis dilexerit Deum et proximum, animam habet pennatam, liberis alis, sancto amore volantem ad Dominum. Quicumque implicatur amore carnali, viscum habet in pennis. Nam si anima non habet alas et pennas, unde ille gemens in tribulationibus dicit : « Quis dabit mihi pennas sicut co- » lumbæ? » Et sequitur : « Et volabo, et requiescam[1]. » Item alio loco : « Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie » tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu ibi es; si des- » cendero ad infernum, ades : si accepero pennas meas » sicut columba, et volabo in extrema maris[2]. » Tanquam diceret : Sic possum fugere a facie iræ tuæ, si accepero pennas ut columba, et volavero in extrema maris. In extrema maris volare, est spem jam prætendere in finem sæculi, quomodo ille qui ait : « Hoc labor est ante » me, donec introëam in sanctuarium Dei, et intelligam » in novissima[3]. » Et quomodo venit in extrema maris, etiam acceptis pennis? « Etenim illuc, inquit, manus tua » deducet me, et perducet me dextera tua[4]. » Nam et cum pennis meis casura sum, nisi tu deducas. Ergo alas habent bonas et liberas et nullo visco obligatas, animæ bene operantes præcepta Dei, habentes charitatem de conscientia pura et fide non ficta[5]. Sed quantumvis sint præditæ virtutibus charitatis, quid ad illam dilectionem Dei, qua sunt dilectæ, etiam cum visco essent implicatæ? Major ergo in nos dilectio Dei, quam nostra in illum. Nostra dilectio pennæ nostræ sunt : sed ille « Ambulat et » super pennas ventorum. »

XIV. Jam dicebat quibusdam Apostolus : « Flecto ge- » nua mea pro vobis ad Patrem, ut det vobis secundum » interiorem hominem habitare Christum per fidem in

[1] Psal. LIV, 7. — [2] Id. CXXXVIII, 7-10. — [3] Id. LXXII, 16, 17. — [4] Id. CXXXVIII, 10. — [5] I Tim. I, 5.

» in cordibus vestris, ut in charitate radicati et fundati.» Jam dat illis charitatem, jam dat illis alas et pennas. « Ut » possitis, inquit, comprehendere quæ sit latitudo, lon» gitudo, altitudo et profundum[1]. » Fortassis crucem Domini significat. Erat enim latitudo, in qua porrectæ sunt manus; longitudo a terra surgens, in qua erat corpus infixum; altitudo, ab illo devexo ligno sursum quod eminet; profundum, ubi fixa erat crux, et ibi omnis spes vitæ nostræ. Latitudo enim est in bonis operibus, longitudo in perseverando usque in finem, altitudo propter Sursum cor, ut omnia bona opera nostra, in quibus perseveramus usque in finem, habentes latitudinem qua bene operamur, et longitudinem qua perseveramus usque in finem, non faciamus nisi spe cœlestium præmiorum. Ipsa est enim altitudo, non hic quærere mercedem, sed sursum: ne dicatur nobis: « Amen dico vobis, perceperunt » mercedem suam[2]. » Profundum autem quod dixi, ubi fixa erat pars crucis, et non videbatur; inde surgebant, quæ videbantur. Quid est quod occultum est, et non publicum in Ecclesia? Sacramentum baptismi, sacramentum Eucharistiæ. Opera enim nostra bona vident et Pagani, sacramenta vero occultantur illis: sed ab his quæ non vident, surgunt illa quæ vident; sicut a profundo crucis quod in terra figitur, surgit tota crux quæ apparet et cernitur. Et quid postea? Cum hoc dixisset Apostolus, adjecit: « Scire etiam supereminentem scientiam chari» tatis Christi[3]: » cum jam dictum fuisset: « In charitate » radicati et fundati. » Amatis enim Christum, et ideo in cruce operamini. Sed numquid amatis, quantum vos ille amavit? Amando autem quantumcumque amatis, volatis ad ipsum, ut cognoscatis quemadmodum ipse vos amaverit: hoc est, ut sciatis supereminentiam charitatis Christi.

[1] Ephes. III, 14-18. — [2] Matth. VI, 2. — [3] Ephes. III, 14 et 19.

Amatis enim vos quantum potestis, et volatis quantum potestis: sed ille ambulat et super pennas ventorum. « Qui » ambulat super pennas ventorum. »

XV. « Qui facit Angelos suos spiritus, et ministros suos » ignem flagrantem[1]. » Et hoc, quamvis non videamus apparitionem Angelorum; abscondita est enim ab oculis nostris, et est in quadam republica magna imperatoris Dei; tamen esse Angelos novimus ex fide, et multis apparuisse scriptum legimus, et tenemus, nec inde dubitare fas nobis est. Spiritus autem Angeli sunt; et cum spiritus sunt, non sunt Angeli; cum mittuntur, fiunt Angeli. Angelus enim officii nomen est, non naturæ. Quæris nomen hujus naturæ, spiritus est; quæris officium, Angelus est: ex eo quod est, spiritus est; ex eo quod agit, Angelus est. Vide illud in homine. Nomen naturæ homo, officii miles: nomen naturæ vir, officii præco: homo enim fit præco; id est, qui homo erat fit præco, non qui erat præco fit homo. Sic ergo qui erant jam spiritus conditi a creatore Deo, facit eos Angelos mittendo eos nuntiare quod jusserit, et ignem flagrantem facit ministros suos. Legimus apparuisse ignem in rubo[2], legimus etiam missum ignem desuper, et implesse quod præceptum est. Ministravit ergo, cum impleret: cum esset, in natura sua erat: cum egit quod jussum est, ministerium implevit. Sic secundum litteram in creatura.

XVI. Quid est autem in Ecclesia figurate? Quomodo accipimus, « Qui facit Angelos suos spiritus, et ministros » suos ignem flagrantem? » Spiritus spiritales dicit. Bene facit Angelos suos spiritales, id est, nuntios verbi sui. « Spiritalis enim omnia judicat, ipse autem a nemine » dijudicatur[3]. » Vide spiritalem factum Angelum Dei. « Non potui, inquit, vobis loqui quasi spiritalibus, sed

[1] Psal. CIII, 4. — [2] Exod. III, 2. — [3] I Cor. II, 15.

» quasi carnalibus [1]. » De spiritali quadam affectione missus est ad carnales, tanquam Angelus de cœlo ad terram. Quomodo dicit : « Et ministros suos ignem flagrantem, » nisi quomodo dicit : « Spiritu ferventes [2] ? « Sic enim fervens spiritu, ignis ardens est omnis minister Dei. Nonne ardebat Stephanus? Quo igne ardebat? Et quis ille ignis erat, quando lapidabatur, et pro eis a quibus lapidabatur rogabat [3] ? Cum audis, Ignis est minister Dei, incensurum illum putas ? Incendat licet, sed fœnum tuum, id est, carnalia omnia desideria tua urat minister Dei, prædicans verbum Dei. Audi illum : « Sic nos existimet homo, quasi ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei [4]. » Quomodo autem ardebat, cum diceret : « Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est [5] ? » Ardebat et flagrabat charitate, et ibat in eos ut incenderet. Hunc ignem se missurum Dominus in terram dicebat, cum ait : « Ignem veni mittere in terram [6]. » Quomodo gladium, sic ignem [7]. Gladius dividit affectum carnalem, ignis absumit. Totum in verbo Dei intellige, totum in spiritu Dei cognosce. Incipe fervere charitate per verbum quod audis, et vide quid in te fecerit ignis minister Dei. « Qui facit Angelos suos spiritus, et » ministros suos ignem flagrantem. »

XVII. « Fundavit terram super firmitatem ejus, non » inclinabitur in sæculum sæculi [8]. » De terra ista hoc accipere, nescio utrum habeat ullum exitum, utrum recte dicatur : « Non inclinabitur in sæculum sæculi : » de qua dictum est : « Cœlum et terra transient [9]. » Laboratur hic, si ad litteram quæras accipere. Nam quod ait : « Fundavit terram super firmitatem ejus : » fortasse quædam

[1] Cor III, 1. — [2] Rom. XII, 11. — [3] Act. VII, 59. — [4] 1 Cor. IV, 1. — [5] 2 Cor. VI, 11. — [6] Luc. XII, 49. — [7] Matth. X, 14. — [8] Psal. CIII, 7. — [9] Matth. XXIV, 35.

est firmitas occulta nobis, quæ continet terram : et hoc dixit : « Fundavit. » Super quid? Super firmitatem ipsius terræ, quam ei supposuit, ut contineretur, quæ latet forte oculos tuos. Sint ista occulta in creatura, non de obscuritate creaturæ Creator latebit : quæ possumus videamus, ex his quæ videmus illum laudemus, et amemus. Convertamus nos ad quærendum aliquid hic in figura positum. « Fundavit terram, » intelligo Ecclesiam. » Domini est terra et plenitudo ejus[1] : » intelligo Ecclesiam terram. Ipsa est terra sitiens, ipsa est quæ dicit in Psalmis; una enim dicit ex omnibus : « Anima mea sicut terra » sine aqua tibi[2]. » Quid est, « Sine aqua ? » Sitiens. « Sic » sitit anima mea ad te, tanquam terra sine aqua : » nisi enim sitiat, non recte irrigabitur. Animæ ebriæ pluvia diluvium est, sitiat oportet. « Beati enim qui esuriunt et » sitiunt justitiam[3] : » et dicat : « Anima mea tanquam » terra sine aqua tibi : » quia dicit alibi : « Sitivit anima » mea in Deum vivum[4]. » Terram ergo intelligo Ecclesiam. Quæ est firmitas ejus, super quam fundata est, nisi fundamentum ejus? An incongrue intelligimus firmitatem, super quam fundata est terra, fundamentum ubi constituta est Ecclesia? Quod est illud fundamentum? « Fundamentum, inquit, nemo potest ponere præter» quam quod positum est, quod est Christus Jesus[5]. » Ibi ergo firmati sumus. Merito quia ibi firmati, non inclinabimur in sæculum sæculi : nihil enim firmius isto fundamento. Infirmus tu eras, sed firmum fundamentum te portat. In te firmus esse non poteras : firmus eris semper, si ab illo firmo fundamento non recedas. « Non inclinabi» tur in sæculum sæculi. » Ipsa est prædestinata columna et firmamentum veritatis[6].

[1] Psal. XXII, 1. — [2] Id. CXLII, 6. — [3] Matth. V, 6. — [4] Psal. XLI, 3. — [5] I Cor III, 11. — [6] I Tim. III, 15.

XVIII. « Abyssus sicut vestimentum amictus ipsius :
» super montes stabunt aquæ. Ab increpatione tua fu-
» gient, a voce tonitrus tui formidabunt. Ascendunt
» montes, et descendunt campi in locum quem fundasti
» eis. Terminum posuisti, quem non transgredientur,
» neque revertentur tegere terram. Qui emittis fontes in
» convallibus, inter medium montium pertransibunt
» aquæ. Potabunt omnes bestiæ agri, suscipient onagri
» in sitim suam. Super illos volatilia cœli inhabitabunt,
» de medio petrarum dabunt vocem suam. Rigans mon-
» tes de superioribus suis : de fructu operum tuorum sa-
» tiabitur terra. Producens fœnum jumentis, et herbam
» servituti hominum. Ut educat panem de terra : et vi-
» num lætificat cor hominis. Ut exhilaret faciem in oleo :
» et panis cor hominis confirmat. Satiabuntur ligna cam-
» pi, et cedri Libani quas plantavit. Illic passeres nidifi-
» cabunt : fulicæ domus dux est eorum [1]. » Animadver-titis extentum cœlum, vultis intellectu ascendere, et ego video. Quam tamen altum sit, puto quod mecum consideret Charitas vestra. Nam ideo multos versus volui pronuntiare, ut videatis quam alte sint posita sacramenta Dei, ne fastidiamus oblata, ne prompta vilescant, ut semper quæsita etsi cum difficultate, cum majori jucunditate inveniantur. Inter cætera tamen, fratres, quæ possunt accipi ad litteram ; numquid et hoc quod dictum est : « Illic
» passeres nidificabunt, fulicæ domus dux est eorum? »
Numquid domus fulicæ dux est passerum ? aut domus fulicæ, dux est cedrorum ? Et hoc enim ibi est, « Et cedri
» Libani, quas plantavit, illic passeres nidificabunt, fu-
» licæ domus dux est eorum. » Et quidem latina locutione, eorum cedrorum, non possumus intelligere ; cedri enim fœmini generis sunt. Fulicæ itaque domus, quo-

[1] Psal. CIII, 6-17.

modo est dux passerum? Hoc enim in ista creatura, quæ oculis nostris adjacet, intelligi nullo pacto potest. Fulicas enim aves esse marinas vel stagnenses novimus. Domus fulicæ sit nidus fulicæ: quomodo ergo domus fulicæ dux passerum? Quare quædam in rebus visibilibus quasi absurda miscet Spiritus sanctus, nisi ut ex eo quod non possumus accipere ad litteram, cogat nos ista spiritaliter quærere?

XIX. Ergo si ad cœlum intellectu, ut dixi, ad extentam pellem vultis ascendere, et nubes fecit ascensionem ejus: nubes ista quæ vobis loquitur, invalida est hodie ad omnia ista exponenda. Date veniam, etsi non vestræ, meæ certe infirmitati. Aviditatem quidem vestram tantam video, ut semper parati sitis audire: sed duæ res sunt, quarum ratio non contemnenda est. Nam et infirmitas corporis nostri consideranda est, et ipsarum rerum quæ exponuntur memoria. Interim quæ audistis cogitate. Quid dixi? Quæ manducastis ruminate. Sic enim eritis munda animalia, et apta epulis Dei. Fructum autem vestrum in operibus vestris advertite. Valde enim male digerit is qui bene audit, et non bene operatur: quia Dominus Deus noster non deest pascere. Notum est omnibus, quia de pane quem accepimus, et quem erogamus, reddituri sumus rationem. Optime novit Charitas Vestra; non enim tacet nobis pagina divina, aut adulatur nos Deus. De isto loco quam liberi simus ad vos, potestis advertere: et si forte ego minus liber sum, vel omnes qui in hoc loco vobis loquuntur, si minus liberi sumus. Certe ipse sermo De neminem timet. Nos autem sive timeamus, sive liberi simus, eum cogimur annuntiare, qui neminem timet: hoc vobis non homines, sed Deus præstitit, ut et per timidos liberum audiatis. Excusationem in judicio Dei non habebitis, nisi vos in bonis operibus exercueritis, et eorum quæ audistis tanquam pluviæ fructum congruum dede-

ritis. Fructus congruus opera bona : fructus congruus sincera dilectio, non solum fratris, sed et inimici. Supplicem nullum spernas, et cui dare non potes quod petierit, non eum spernas : si potes dare, da ; si non potes, affabilem te præsta. Coronat Deus intus voluntatem, ubi non invenit facultatem. Nemo dicat : Non habeo. Charitas non de saccello erogatur : quia quidquid dicimus et quidquid diximus, et quidquid dicere potuerimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habent nisi charitatem : quia finis præcepti charitas est, de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta[1]. Interrogate, quando rogatis Deum, corda vestra ; videte quomodo transmittatis versum istum : « Dimitte nobis debita nos» tra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris[2]. » Non eris orans, nisi istam[3] dicas : si aliam dicas, non te exaudit ille ; quia non ipsam tibi dictavit Jurisperitus quem misit. Necesse est ergo, ut et quando verba nostra dicimus in oratione, secundum ipsam dicamus : et quando ipsa verba dicimus, bene intelligamus quod dicimus, quia manifestam illam esse Deus voluit. Si ergo non oraveritis, spem non habebitis : si aliter quam Magister docuit oraveritis, non exaudiemini : aut si in oratione mentiti fueritis, non impetrabitis. Ergo, et orandum et verum dicendum est, et sic orandum est, quomodo ille docuit. Velis nolis, quotidie dicturus es : « Dimitte nobis debita » nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. » Vis securus dicere? Fac quod dicis.

[1] 1 Tim. 1, 5. — [2] Matth. vi, 12. — [3] *Subaudi* precem.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM CIII.

SERMO II.

De secunda parte Psalmi.

I. Scio quia debitores nos tenetis, non necessitate, sed quod est vehementius, charitate. Debemus autem hoc primo Domino Deo nostro, qui habitans et in vobis, exigit ista de nobis : deinde domno et patri, præsenti et jubenti et oranti pro me : deinde vestræ violentiæ, qua extorquetis etiam infirmis viribus nostris. Tamen quantum Dominus donat, qui et ipsas vires vobis orantibus donare dignetur, quoniam Psalmi hujus primas partes die jam nuper præcedente tractavimus, etiam sequentia suscipienda sunt, et illo adjuvante, in cujus nomine cœpimus, terminanda sunt. Commendaveramus autem Charitati Vestræ, qui affuistis, totum istum Psalmum figuratis mysteriis esse contextum. Unde quod difficilius quæritur, solet dulcius inveniri. Nec putetis ista vobis obscuritate subtracta, sed difficultate condita : ad hoc, quod sæpe jam diximus, ut detur petentibus, inveniatur a quærentibus, intretur a pulsantibus[1]. Sed opus est nobis aliquanto majore et silentio vestro, et patientia vestra, ut pauca quæ dicturi sumus, non per strepitum tempus amplius occupent. Pauca enim nos dicere temporis cogit an-

[1] Matth. VII, 7, 8.

gustia, quod novit et Charitas Vestra debere nos exequiis fidelis corporis solemne obsequium. Ecce jam quæ dicta sunt repetere, et rursus exponere non cogamur : si defuerunt aliqui, qui non audierunt, non deessent; prodest autem illis fortasse, quod non audiunt modo quod audierunt qui affuerunt, ut et ipsi discant adesse. Legamus ergo cursim.

II. « Benedic, anima mea, Dominum [1]. » Omnium nostrum anima dicat, una facta in Christo : « Domine Deus » meus, magnificatus es nimis. » Unde magnificatus es? « Confessionem et decorem induisti, » Confitemini, ut decoremini, ut induat vos. « Circumamictus lucem sicut » vestimentum [2]. » Circumamictus Ecclesiam suam : quia ipsa facta est lux in illo, quæ prius erat tenebræ in se, dicente Apostolo : « Fuistis aliquando tenebræ, nunc au» tem lux in Domino [3]. Extendens cœlum sicut pellem : » vel tam facile quam tu pellem, si tam facile sit, tanquam ad litteram accipias : vel auctoritatem Scripturarum intelligamus distentam per totum mundum nomine pellis; quia mortalitas in pelle significatur; dispensata est autem nobis omnis auctoritas Scripturarum divinarum per homines mortales, quorum jam mortuorum fama distenditur.

III. « Qui protegit in aquis superiora ejus [4]. » Cujus superiora? Cœli. Quid est cœlum? Figurate duntaxat diximus, Scripturam divinam. Quæ superiora Scripturæ divinæ? Præceptum, quo nihil est eminentius, charitatis. Quare autem aquis comparata est charitas? « Quia charitas » Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanc» tum, qui datus est nobis [5]. » Unde aqua ipse Spiritus? « Quia stabat Jesus, et clamabat : Si quis sitit, veniat ad

[1] Psal. CIII, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Ephes. V, 8. — [4] Psal. CIII, 3. — [5] Rom. V, 5.

» me et bibat. Qui credit in me, flumina aquæ vivæ » fluent de ventre ejus. Unde probamus, quia de Spiritu dictum est? Dicat ipse Evangelista; qui sequitur, et ait : « Hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant hi » qui in eum fuerant credituri[1]. Qui ambulat super pennas » ventorum : » id est, super virtutes animarum. Quæ est virtus animæ? Ipsa charitas. Quomodo autem ille super illam ambulat? Quia major est charitas Dei in nos, quam nostra in Deum.

IV. « Qui facit Angelos suos spiritus, et ministros suos » ignem flagrantem[2] : » id est, eos qui jam spiritus sunt, qui spiritales, non carnales sunt, facit Angelos suos, mittendo ut prædicent ejus Evangelium. « Et ministros suos » ignem flagrantem. » Nisi enim ardeat minister prædicans, non accendit eum cui prædicat.

V. « Fundavit terram super firmamentum ejus[3]. » Firmavit Ecclesiam super firmamentum Ecclesiæ. Quod est firmamentum Ecclesiæ, nisi fundamentum Ecclesiæ? Quod est fundamentum Ecclesiæ, nisi de quo dicit Apostolus : « Fundamentum nemo potest ponere præterquam quod » positum est, quod est Christus Jesus[4]? » Et ideo tali fundamento suffulta, quid meruit audire? « Non inclina» bitur in sæculum sæculi. Fundavit terram super firmi» tatem ejus, » id est, firmavit Ecclesiam super fundamentum Christum. Nutabit Ecclesia, si nutaverit fundamentum : sed unde nutabit Christus, qui antequam veniret ad nos, et carnem susciperet, « Omnia per ipsum facta » sunt, et sine ipso factum est nihil[5]; » qui omnia continet majestate, et nos bonitate? Non nutante Christo, « Non inclinabitur in sæculum sæculi. » Ubi sunt qui dicunt perisse de mundo Ecclesiam, quando nec inclinari potest?

[1] Joan. VII, 37-39. — [2] Psal. CIII, 4. — [3] Ibid. 5. — [4] I Cor. III, 11. — [5] Joan. I, 3.

VI. Sed unde cœpit Dominus asserere istam Ecclesiam, revelare, incipere, ostendere, diffundere? Unde cœpit hoc? Quid erat primo? Quia « Fundavit terram super firmamentum ejus, non inclinabitur in sæculum sæculi. » Abyssus sicut vestimentum amictus ipsius[1]. » Cujus? numquid forte Dei? Sed jam de amictu ejus dixerat : « Circumamictus lucem, velut vestimentum. » Audio Deum luce vestitum, et lux ipsa si volumus, nos sumus. Quid est, si volumus? Si jam tenebræ non sumus. Ergo si Deus luce vestitus est, cujus rursus vestimentum est abyssus? Abyssus enim dicitur immensa aquarum copia : omnis aqua, omnis humida natura, atque substantia circumquaque diffusa per maria, et flumina, et antra occulta, simul uno nomine abyssus vocatur. Ergo terram intelligimus, de qua dixit: « Fundavit terram super firmamentum ejus, non inclinabitur in sæculum sæculi : » de illa dictum credo : « Abyssus sicut vestimentum amictus » ipsius. » Terræ enim quasi vestimentum est aqua, circumdans eam et contegens eam. Sed aliquando in diluvio ita crevit hæc vestis terræ, ut omnia omnino cooperiret, et transcenderet altissimos montes[2], sicut Scriptura testatur, cubitis ferme quindecim. Fortasse ipsum tempus significavit iste Psalmus, cum diceret : « Abyssus sicut » vestimentum amictus ipsius. »

VII. « Super montes stabunt aquæ : » id est, vestimentum terræ, quod est abyssus, ita crevit, ut etiam super montes aquæ starent. Legimus hoc, ut dixi, factum in diluvio. Inde loquebatur Propheta? narrabat nobis præterita, an prænuntiabat futura? Sed si narraret præterita, non nobis diceret : « Super montes stabunt » aquæ : » sed, Super montes steterunt aquæ. Præteritum enim tempus pro futuro solere poni in Scrip-

[1] Psal. CIII, 6. — [2] Gen. VII, 20.

turis, ita prævidente Spiritu quæ ventura sunt, quasi jam facta sint, solemus legere. Inde est quod illud in alio Psalmo novimus omnes, ubi tanquam Evangelium recitatur : « Foderunt manus meas et pedes; dinumeraverunt » omnia ossa mea; super vestimentum meum miserunt » sortem[1]. » Omnia quasi jam facta commemorantur, quæ utique adhuc ventura cernebantur. Sed quantum potest nostra diligentia? quantum autem potest tanta occupatio? aut quando sic vacat, ut possimus pro certo dicere, Ita est? Animadvertimus sæpe Prophetas præterito tempore verborum dicere quæ futura sunt : figura autem futuri dicere præterita, non facile occurrit legenti. Non audeo dicere, Non est : sed certe studiosis earum Litterarum indixerim quid quærant. Si invenerint, et ad nos attulerint, gratulabimur adolescentium studiis otiosorum occupati senes, et ex eorum ministerio et nos aliquid discemus. Non enim dedignamur; quando Christus de omnibus docet. Hoc ergo dicit : « Super montes stabunt » aquæ, » Propheta curans futura prædicere, non narrare præterita, propterea dixit, quia Ecclesiam futuram in diluvio persecutionum volebat intelligi. Fuit enim tempus aliquando, quo terram Dei, Ecclesiam Dei cooperuerant aquæ persequentium; et ita cooperuerant, ut non apparerent nec ipsi magni, qui sunt montes. Quando enim ubique fugiebant, quomodo non minus apparebant? Et fortasse de illis aquis est vox illa, « Salvum me fac, Deus, » quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam[2]. » Maximæ aquæ quæ mare faciunt, procellosæ, infructuosæ. Non enim quamcumque terram cooperuerit aqua marina, fœcundabit eam potius quam ad sterilitatem perducet. Erant enim et montes sub aquis : quia super montes stabant aquæ : populi resistentes superaverant auctoritatem

[1] Psal. XXI, 17-19. — [2] Id. LXVIII, 2.

omnium ubique fortiter evangelizantium verbum Dei, cooperuerant eos aquæ, et super illos stabant aquæ, dicebant : Preme, preme; et premebant : Extingue, non appareant. Dicebant ista, et prævalebant super Martyres, et fugiebant ubique Christiani, et fuga quadam occultabantur Apostoli. Unde fuga occultabantur Apostoli? Quia super montes stabant aquæ. Erat potestas aquarum magna, Sed quandiu? Audi quod sequitur.

VIII. « Ab increpatione tua fugient[1]. » Et hoc factum est, fratres; ab increpatione Dei fugerunt aquæ : hoc est, a pressura montium recesserunt. Jam montes ipsi extant Petrus et Paulus : quomodo eminent? Qui ante a persecutoribus premebantur, nunc ab imperatoribus venerantur. Fugerunt enim aquæ ab increpatione Dei; quia cor regum in manu Dei, deflexit quo voluit[2], jussit per eos pacem dari Christianis, emicuit et eminuit auctoritas apostolica. Numquid et quando supra erant aquæ, montium defecerat magnitudo? Sed tamen, fratres mei, ut omnes viderent eminentiam montium, per quos montes salus esset generi humano, quia, « Levavi oculos meos in » montes, unde veniet auxilium mihi[3] : » ab increpatione Dei fugerunt aquæ. « A voce tonitrus tui formidabunt. » Jam quis non terreatur a voce Dei per Apostolos, a voce Dei per Scripturas, per nubes ejus? Conquievit mare, formidaverunt aquæ, nudati sunt montes, jussit imperator. Sed quis jussisset, nisi Deus tonuisset? Quia voluit Deus, illi jusserunt, et factum est. Ergo nullus sibi hominum arroget aliquid, formidaverunt aquæ, sed « A voce » tonitrus tui. » Nam ecce cum voluit Deus, fugerunt aquæ, ne premerent montes : antequam id fieret, et sub aquis firmi erant montes.

IX. « Ascendunt montes, et descendunt campi, in lo-

[1] Psal. CIII, 7. — [2] Prov. XXI, 1. — [3] Psal. CXX, 1.

» cum quem fundasti eis[1]. » Adhuc de aquis loquitur. Non hic montes accipiamus, quasi terrenos; neque campos, quasi terrenos : sed fluctus tam magnos, ut montibus comparentur. Fluctuavit aliquando mare, et fluctus ejus tanquam montes fuerunt, qui montes illos Apostolos operirent. Sed quandiu « Ascendunt montes, et descendunt » campi? » Sævierunt, et placati sunt. Cum sæviebant, montes erant : cum placati sunt, campi facti sunt : fundavit enim eis locum. Est quidam meatus, quasi profundus locus, quo recepta sunt quodam modo omnia sævientia corda mortalium. Quam multi modo, et salsi, et amari sunt; et tamen quieti? Quam multi sunt, qui dulcescere nolunt? Qui sunt, qui dulcescere nolunt? Qui in Christum adhuc credere nolunt. Et quamvis multi sunt, qui nondum crediderunt, quid faciunt Ecclesiæ? Montes erant aliquando, modo campi sunt : tamen, fratres mei, et malacia mare est. Quare enim non sæviunt modo? quare non insaniunt? quare non dant operam? Si non possunt evertere terram nostram, certe contegere[2]. Quare non? Audi : « Terminum posuisti, quem non transgredientur, » neque revertentur tegere terram[3]. »

X. Quid ergo quia jam fluctus amarissimi modum acceperunt, ut liceat nobis talia etiam libere prædicare, quia terminum acceperunt debitum, quia transgredi non possunt impositum finem, neque revertentur tegere terram; quid fit in ipsa terra? Quæ operationes ibi fiunt, quam jam mare nudavit? Etsi ad ejus oram tenues fluctus perstrepunt, etsi adhuc murmurant Pagani; sonitum littorum audio, diluvium non perhorresco. Quid ergo, quid fit in terra? « Qui emittis fontes in convallibus. Emittis, inquit, » fontes in convallibus[4]. » Convalles nostis quid sint, depressa loca terrarum. Nam collibus et montibus con-

[1] Psal. CIII, 8. — [2] *Supple* possunt. — [3] Psal. CIII, 9. — [4] Ibid. 10.

traria figura opponuntur valles vel convalles. Colles et montes, tumores terrarum sunt : valles autem vel convalles, humilitates terrarum. Noli contemnere humilitates ; inde fluunt fontes : « Emittis fontes in convallibus ; » Audi montem : dicit Apostolus : « Plus illis omnibus laboravi. » Magnitudo quædam commendatur : statim tamen, ut profluant aquæ, convallem se fecit : « Non ego autem, sed gratia Dei mecum [1]. » Non repugnat ut qui sunt montes, sint et convalles : sicut enim montes dicuntur propter spiritalem magnitudinem, ita et convalles propter sui spiritus humilitatem. « Non ego, inquit, sed gratia Dei » mecum. » Non ego, convallis est ; et gratia Dei mecum, fons est. « Qui emittis fontes in convallibus. » De Spiritu dicebatur quod modo commemoravi, « Si quis sitit, ve- » niat ad me, et bibat : qui credit in me, flumina aquæ » vivæ fluent de ventre ejus. Hoc autem dicebat de Spi- » ritu, quem accepturi erant hi qui in eum fuerant credi- » turi [2]. » Videamus si convalles sunt, ut emittantur fontes in convallibus. Audi Prophetam : « Super quem requiescet » Spiritus meus, nisi super humilem et quietum et tre- » mentem verba mea [3] ? » Quid est, « Super quem requiescet » Spiritus meus, super humilem et quietum ? » Quis habebit fontem meum ? Convallis.

XI. « Inter medium montium pertransibunt aquæ. » Huc usque a Lectore pronuntiatus est Psalmus, huc usquè Charitati Vestræ sufficiat. Hoc dicemus, et in nomine Dei sermonem terminabimus. Quid est, « Inter medium » montium pertransibunt aquæ ? » Audivimus qui sint montes, magni prædicatores verbi, sublimes Angeli Dei ? quamvis adhuc in carne mortali : excelsi non sua virtute, sed illius gratia ; quantum autem ad ipsos attinet, convalles sunt, humiliter emittunt fontes : « Et inter medium mon-

[1] I Cor. xv, 10. — [2] Joan. vii, 37-39. — [3] Isaï. lxvi, 2.

» tium, inquit, pertransibunt aquæ. » Putemus hoc ita dictum, Inter Apostolorum medium pertransibunt prædicationes verbi veritatis. Quid est, Inter medium Apostolorum? Quod medium dicitur, commune est. Res communis, unde omnes æqualiter vivunt, media est, nec attinet ad me; sed nec attinet ad te, nec ad me. Propterea loquimur et sic de aliquibus hominibus : Habent inter se pacem, habent inter se fidem, habent inter se charitatem : sic certe dicimus. Quid est, inter se? In medio sui. Quid est, in medio sui? Commune est illis. Audi aquas inter medium montium. Quia communis illis fides erat, nec quisque aquas quasi proprias et suas habebat. Si enim non sunt in medio, quasi privatæ sunt, non publice fluunt; et ego habeo meam, et ille habet suam, non est in medio quod et ego et ipse habeat; sed talis non est pacifica prædicatio. At vero ut inter medium montium fluant aquæ, audi vocem montis : « Deus, inquit, pacis, det vobis idipsum sapere » in invicem[1]. » Et iterum, « Ut idipsum sapiatis omnes, et » non sint in vobis schismata[2]. » Quod sentio, sentis; in medio fluit aqua : non habeo quasi privatum meum : nec tu privatum tuum. Veritas nec mea sit propria, nec tua, ut et tua sit et mea : « Inter medium montium pertransibunt » aquæ. » Audi ipsum montem, ut dixi, quia « Inter » medium montium pertransibunt aquæ. Sive autem ego, » sive illi, sic prædicamus, et sic credidistis[3]. » Securus dixit, « Sive ego, sive illi, sic prædicamus, et sic credi» distis : » inter medium enim montium fluebant aquæ; nulla de aquis discordia montium, sed pax consensionis, et societas charitatis : si quis autem vellet aliud prædicare, jam de suo prædicaret, non de medio. Et audi quid de illo dicatur ab ipso qui emisit fontes in convallibus : « Qui

[1] Rom. xv, 5. — [2] I Cor. I, 10. — [3] Id. xv, 11.

» loquitur mendacium, de suo loquitur [1]. » Itaque ne acciperetur aliquis mons non de medio, sed de suo manans, ait Apostolus : « Quisquis vobis evangelizaverit » præterquam quod accepistis, anathema sit [2]. » Et vide quemadmodum noluerit de monte præsumi : ne forte mons discedat ab aquis per medium currentibus, et aliquid proprium velit influere. « Licet si nos : » (Et quantus mons dixit hoc! quam uberrime aqua fluebat de convalle ejus! Tamen hoc volebat ut medios inter montes curreret, et ibi esset fides certa populorum, quod inter se medium atque commune Apostoli retinebant.) « Licet si nos, » inquit. Et tu, Paule, potes aliquid aliter prædicare? De Paulo quæstio; audi quod sequitur : « Licet si nos, aut Angelus » de cœlo annuntiaverit vobis præterquam quod acce» pistis, anathema sit. » Si veniat mons aliud evangelizans, anathemetur : si veniat Angelus aliud evangelizans, anathemetur. Unde hoc? Quia de privato vult fluere, non de medio. Et hoc forte homo carnali nebula præpeditus, et a fonte communi ad propriam suam falsitatem redactus, possit hoc facere : numquid et Angelus? Vere numquid et Angelus? Si Angelus de proprio fluens in paradiso non esset auditus, non præcipitaremur in mortem. Media aqua posita erat hominibus, præceptum Dei : aqua media, aqua quodam modo publica, sine fraude valebat, quod diximus Charitati Vestræ, sine labe, sine cœno fluebat. Si ipsa aqua semper biberetur, semper viveretur. Venit angelus lapsus de cœlo, factus serpens, quia insidiose jam venena spargere cupiebat : emisit venenum, de proprio locutus est, de suo; « Quia qui loquitur men» dacium, de suo loquitur [3] : » et miseri audiendo dimiserunt quod commune erat, unde beati erant; et ad suum proprium redacti, cum volunt perverse esse similes Deo,

[1] Joan. VIII, 44. — [2] Gal. I, 9. — [3] Joan. VIII, 44.

(hoc enim eis dixerat, « Gustate, et eritis sicut dii[1]. » appetentes quod non erant, quod acceperant amiserunt. Ergo, fratres, ad hoc valeat quod diximus Charitati Vestræ, propter fontes : ut fluant de vobis, convalles estote, et cum omnibus conferte quod de Deo habetis. Inter medium fluant aquæ, nulli invideatis; bibite, saturamini; manate saturati. Ubique communis aqua Dei habeat gloriam, non hominum privata mendacia.

ENARRATIO III

IN EUMDEM PSALMUM CIII.

SERMO III.

De tertia parte Psalmi.

I. Reliquarum partium Psalmi hujus pertractandarum debitores nos esse meminit Charitas Vestra. Non ergo opus est ut intentionem vestram aliquo procemio moveam. Video enim vos ad intelligenda sacramenta prophetica omni alacritate suspensos; nec opus est ut intentos faciat sermo meus, quos jam fecit Spiritus Dei. Hoc potius agamus quod urget. De fontibus emissis in convallibus, et de aquis inter medium montium pertranseuntibus jam dictum est : sed huc usque dictum; hinc deinceps ordiamur.

II. Sequitur enim : « Potabunt omnes bestiæ sylvæ[2]. » Quid potabunt? Aquas pertranseuntes inter medium montium. Quid potabunt? Fontes emissos in convallibus. Et

[1] Gen. III, 5. — [2] Psal. CIII, 11.

qui potabunt? Bestiæ sylvæ. Videmus quidem hoc etiam in ista creatura, bestias sylvæ bibere de fontibus et de rivis inter montes currentibus : sed jam quoniam Deo placuit talium rerum figuris abscondere sapientiam suam, non auferre studiosis, sed claudere negligentibus, aperire pulsantibus; placuit etiam ipsi Domino Deo nostro ad hoc hortari vos per nos, ut in his omnibus, quæ velut de corporali et de visibili creatura dicuntur, quæramus aliquid spiritaliter absconditum, quo invento gaudeamus. Bestias sylvæ, Gentes intelligimus; et multis hoc locis Scriptura testatur. Sed tamen evidentissima duo maxime occurrunt documenta, quod in arca Noë, qua nemo nostrum dubitat Ecclesiam esse præfiguratam, non includerentur omnia genera animalium [1]; nisi in illa unitate compaginis omnes gentes significarentur : nisi forte putamus, si omnia talia penitus diluvio delerentur, defuturam fuisse Deo potestatem jubendi ut terra ea produceret, sicut primo verbo ejus produxerat [2]. Non ergo frustra, non temere, non aliqua indigentia Dei vel inopia potestatis jussa sunt animalia illa in arca includi. Nam posteaquam venit tempus (jam enim debemus et alterum evidentissimum adjungere testimonium :) cum ergo venit tempus, ut illud quod in arca erat præfiguratum, jam in Ecclesia compleretur, Petrus apostolus dubitans dare sacramentum evangelicum Gentibus incircumcisis; imo non dubitans, sed omnino dandum esse non putans, quodam die esuriens cum prandere vellet, ascendit ut oraret. Hoc in Actibus Apostolorum omnibus bene legentibus et bene audientibus notum est. Illo igitur orante facta est illi mentis alienatio, quam Græci extasin dicunt : id est, aversa est mens ejus a consuetudine corporali ad visum quemdam contemplandum, alienata a præsentibus. Tunc vidit vas

[1] Gen. VII, 2, 14. — [2] Id. I, 24.

quoddam veluti linteum quatuor lineis submitti de cœlo, ubi erant omnia animalia, omnis generis bestiæ : et sonuit ei vox : « Petre, macta, et manduca. » Ille autem qui in Lege fuerat eruditus, et in consuetudine judaïca creverat, præceptumque per Moysen Dei famulum retinebat, totamque vitam suam fideliter custodierat, respondit : « Absit a me, Domine ; nunquam commune aliquid » intravit in os meum. » Commune autem immundum dici a Judæis et a Lege, bene noverunt, qui ecclesiasticas litteras didicerunt. Et vox ad illum, « Quæ Deus » mundavit, tu immunda ne dixeris. » Hoc autem factum est ter, et ablatus est ille discus, qui demonstrabatur ter de cœlo submissus [1]. Discus qui quatuor lineis continebatur, orbis terrarum erat in quatuor partibus. Has quatuor partes sæpe Scriptura commemorat, Orientem et Occidentem, Aquilonem et Meridiem. Ideo quia totus orbis per Evangelium vocabatur, quatuor Evangelia conscripta sunt. Ter autem submissum de cœlo vas hoc significat, quia dictum est Apostolis : « Ite, baptizate om» nes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti [2]. » Inde colligitur, sicut jam nostis, duodenarius etiam numerus Discipulorum. Non enim frustra duodecim habere voluit : et ita numerus ille sacratus est, ut in locum unius qui ceciderat, non posset nisi alter ordinari. Quare duodecim Apostoli? Quia enim quatuor sunt orbis partes, et totus orbis in Evangelio vocabatur, unde quatuor Evangelia conscripta sunt, et totus orbis in nomine Trinitatis vocatur, ut congregetur Ecclesia : quatuor ter ducta, duodecim fiunt. Ergo non miremur si de illis aquis inter medium montium pertranseuntibus, in illa doctrina apostolica fluente in medio propter concordiam communionis, omnes bestiæ sylvæ bibunt. Omnes enim erant in arca,

[1] Act. x, 9-16. — [2] Matth. xxviii, 19.

omnes in disco, omnes mactat et manducat Petrus; quia Petrus petra, petra Ecclesia. Quid est mactare et manducare? Occidere in eis quod erant, et in sua viscera assumere. Dissuasisti pagano sacrilegia, occidisti quod erat: dato sacramento Christi incorporasti Ecclesiæ, manducasti.

III. Ipsæ ergo bestiæ potant istas aquas, pertranseuntes tamen: non manentes, sed pertranseuntes. Omnis enim doctrina quæ toto isto tempore dispensatur, transit. Inde dicit Apostolus: « Et scientia destruetur, et prophetia » evacuabitur. » Quare ista evacuabuntur? « Ex parte » enim scimus, et ex parte prophetamus: cum autem » venerit quod perfectum est, quod ex parte est, evacua» bitur [1]. » Nisi forte putat Charitas Vestra quia in illa civitate, cui dicitur: « Collauda, Jerusalem, Dominum, lauda » Deum tuum, Sion; quoniam confirmavit vectes portarum » tuarum [2]: » jam confirmatis vectibus et clausa civitate, unde, ut jampridem diximus [3], nemo exit amicus, et quo nemo intrat inimicus: quod codex ibi nobis legendus est, aut tractandus sermo, quemadmodum vobis modo tractatur. Ideo modo tractatur, ut ibi teneatur: ideo modo per syllabas dividitur, ut ibi totus atque integer contempletur. Non ibi deerit verbum Dei: sed tamen non per litteras, non per sonos, non per codices, non per lectorem, non per tractatorem. Quomodo ergo? Sicut « In prin» cipio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus » erat Verbum. » Non enim sic ad nos venit, ut inde discederet: quia « In hoc mundo erat, et mundus per eum » factus est [4]. » Tale verbum contemplaturi sumus. « Ap» parebit enim Deus deorum in Sion [5]. » Sed hoc quando?

[1] I Cor. XIII, 8-10. — [2] Psal. CXLVII, 12, 13. — [3] Confer Enarrationem in Psal. LXXXIV, n. 10, et in Psal. CXLVII ad v. 13 quibus locis hoc ipsum dictum reperies. — [4] Joan. I, 1 et 10. — [5] Psal. LXXXIII, 8.

Post peregrinationem finita via : si tamen post finitam viam non judici tradamur, ut judex mittat in carcerem. Sed si finita via, sicut speramus, et optamus, et studemus; ad patriam venerimus, ibi contemplabimur quod semper laudabimus : nec illud deficiet quod nobis præsto est, nec nos qui fruimur : nec fastidiet qui manducabit, nec deficiet quod manducabit. Magna illa et mira contemplatio erit. Et quis de illa digne dicit isto tempore, cum inter montes fluunt aquæ? Interim ergo fluant aquæ inter montes, et pertranseant : cum pertranseunt aquæ, bibitur in peregrinatione, ne siti in via deficiamus. « Potabunt » omnes bestiæ sylvæ. » Inde venitis, de sylva collecti estis. Et quali sylva? Nullus hominum ibi transibat, quia nullus Propheta illuc missus erat. Sed ad arcam construendam concisa sunt ligna de sylvis[1] : inde ligna, inde bestiæ, inde venistis. Ergo bibite. « Potabunt omnes bestiæ » sylvæ. »

IV. « Suscipient onagri in sitim suam. » Onagros magnas quasdam bestias dicit. Quis enim nesciat onagros dici agrestes asinos? Magnos ergo quosdam dicit indomitos. Nullum enim habebant Gentes jugum Legis : vivebant multæ Gentes moribus suis, superba jactantia vagantes, tanquam in deserto. Et omnes quidem bestiæ ita, sed onagri positi sunt ad significationem magnitudinis. Potabunt et ipsi in sitim suam : fluunt enim et illis aquæ. Inde bibit lepus, inde onager : lepus parvus, et onager magnus; lepus timidus, et onager ferus; uterque inde bibit, sed quisque « In sitim suam. » Non dicit aqua, Lepori sufficio, et repellit onagrum : neque hoc dicit, Onager accedat, lepus si accesserit, rapietur. Tam fideliter et temperate fluit, ut sic onagrum satiet, ne leporem terreat. Sonat strepitus vocis Tullianæ, Cicero legitur, aliquis liber est,

[1] Gen. VI, 14.

dialogus ejus est, sive ipsius, sive Platonis, seu cujuscumque talium : audiunt imperiti, infirmi minoris cordis, quis audet illuc aspirare? Strepitus aquæ, et forte turbatæ; certe tamen tam rapaciter fluentis, tu animal timidum non audeat accedere et bibere. Cui sonuit, « In principio » fecit Deus cœlum et terram[1], » et non ausus est bibere? Cui sonat Psalmus, et dicat : Multum est ad me? Ecce modo quod sonat Psalmus, certe occulta sunt mysteria : tamen ita sonat, ut et pueros audire delectet, et imperiti accedant ad bibendum, et satiati ructent in psallendo. Bibunt ergo minores bestiæ et majores; sed capacius majores, quia « Suscipient onagri in sitim suam. » Bibant minores quod dictum est : « Viri, diligite uxores vestras, sicut et » Christus dilexit Ecclesiam. Mulieres viris suis subditæ » sint.[2] » Bibant minores. Dictum est autem Domino, « Si licet » dimittere uxorem ex omni causa[3]? » Prohibuit Dominus, et dixit non licere. « Non scitis, inquit, quia Deus ab » initio masculum et fœminam fecit? Quod Deus conjun» xit, homo non separet. » Deinde addidit, « Qui dimi» serit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam » mœchari; et si aliam duxerit, mœchatur. » Confirmavit compedem : hoc expedit colligato; prius ageret ne ligaretur. « Alligatus es uxori? ne quæsieris solutionem. » Solutus es ab uxore? ne quæsieris uxorem[4]. » Si nondum es onager, et solutus ab uxore, habes ibi quod et lepus bibas : et si acceperis uxorem, non peccasti. Discipuli autem cum audirent dictum a Domino, non licere ullo modo præter causam fornicationis disjungi conjugia : « Si talis est, inquiunt, causa cum uxore, non expedit » ducere. » Et Dominus, « Non omnes capiunt verbum » hoc[5]. » Nam verum dicitis, quia si talis est causa cum

[1] Gen. I, 1. — [2] Ephes. V, 24, 25. — [3] Matth. 19, 3-9. — [4] I Cor. II, 27. — [5] Matth. XIX, 10-12.

uxore, non expedit ducere : sed numquid soli onagri bibituri sunt? Non omnes capiunt verbum hoc, multi non capiunt. Et qui sunt qui capiunt? « Suscipient onagri in » sitim suam. » Quid est, « Suscipient onagri in sitim » suam? Qui potest capere, capiat. »

V. Deinde sequitur in contextione sua Psalmus : « Super illos volatilia cœli inhabitabunt [1]. » Super quos? super onagros, an potius super montes? Illinc enim sensus iste dirigitur : « Inter medium montium pertransibunt » aquæ : potabunt omnes bestiæ sylvæ : suscipient ona- » gri in sitim suam : super illos volatilia cœli inhabita- » bunt. » Congruentius intelligimus super montes, quia hoc est etiam huic simile creaturæ. Super montes possunt habitare volatilia, super onagros non : hoc intelligeremus, si necessitas cogeret. Super montes ergo volatilia cœli inhabitabunt. Videmus aves istas habitare super montes : sed multæ earum habitant in campis, multæ in convallibus, multæ in nemoribus, multæ in hortis, non omnes super montes. Sunt quædam volatilia, quæ non habitant nisi super montes. Spiritales quasdam animas significat hoc nomen. Volatilia, spiritalia corda sunt, quæ aëre libero perfruuntur. Gaudent serenitate cœli aves istæ : sed tamen pastus earum in montibus : illic inhabitabunt. Nostis montes, jam tractati sunt. Montes Prophetæ, montes Apostoli, montes omnes prædicatores veritatis. Quicumque vult esse spiritalis, ibi inhabitet : non in corde suo aberret; habitet, perferat volando. Habemus aves significantes aliquid spiritale. Non frustra dictum est, « Reno- » vabitur juventus tua sicut aquilæ [2]. » Non frustra dictum est de Abraham, « Aves autem non divisit [3]. » Abraham in illo sacrificio satis mystico accepit tria animalia, arietem trimum, vaccam trimam, capram trimam, et turtu-

[1] Psal. CIII, 12. — [2] Id. CII, 5. — [3] Gen. XV, 10.

rem, et columbam. Divisus est aries, et adversus invicem partes constitutæ : divisa capra, nihilominus adversus se partes constitutæ : divisa vacca, sic etiam de ipsius carne factum est : et subjecit Scriptura, « Aves autem non di» visit. » Deinde dicitur trimus aries, trima vacca, trima capra : de avium ætate tacetur. Unde, rogo vos, nisi quia significantur in avibus quidam spiritales, quorum ætas temporalis propterea tacetur, quia æterna meditantur, et transgrediuntur desiderio et intellectu omnia temporalia? Spiritales viri qui de omnibus judicant, et a nemine judicantur[1] : itaque ipsi soli non dividuntur in hæreses et schismata. In ariete intelliguntur præpositi; ducunt enim greges. In vacca plebs intelligitur Judæorum; habuit enim jugum Legis, sub quo laborabat. In capra intelligitur Ecclesia de Gentibus; quibusdam enim liberis saltibus insultabat, et amaro pascebatur oleastro. Trima sunt dicta hæc animalia, quia tertio tempore gratia revelata est. Nam primum fuit ante Legem; secundum, ex quo Lex data est; tertium, quod nunc est, ex quo regnum cœlorum prædicatur. Quid ergo dicimus, quod aries non dividatur? Nonne episcopi fuerunt auctores schismatum et hæresum? Porro autem si plebes ipsæ non dividerentur, id est, si vacca non divideretur, si capra non divideretur; erubuissent fortasse illi in divisionibus suis, et ad compagem remeassent. Dividuntur duces, dividuntur et plebes, ut cæcus cæcum sequatur, et simul in foveam cadant[2] : ponuntur adversus invicem. « Aves autem non » divisit. » Spiritales non habent divisionem, non cogitant schismata : pax est in eis, custodiunt eam in cæteris quantum possunt : ubi in aliis deficiunt, in se tenent. « Si » erit ibi, inquit, filius pacis, requiescet super eum pax » vestra : si quo minus, ad vos revertetur[3]. » Non est

[1] Cor. II, 15. — [2] Matth. XV, 14. — [3] Luc. X, 6.

filius pacis, dividi voluit, revertetur ad te pax tua; quia aves non divisit. Veniet et caminus: nam consedit ibi Abraham usque ad vesperam, et venit magnus terror diei judicii. Vespera enim illa finis est sæculi; et caminus ille veniens dies judicii. Divisit inter media illa quæ divisa erant, etiam caminus[1]. Si inter media transiit caminus, alia in dextram, alia in sinistram separavit. Sunt ergo quidam carnales, et tamen Ecclesiæ gremio continentur, viventes secundum quemdam modum suum, quibus timemus ne seducantur ab hæreticis. Quandiu enim carnales sunt, divisibiles sunt. « Aves quippe non divisit : » carnales dividuntur. « Non potui loqui vobis quasi spiritalibus; » sed quasi carnalibus. » Et quomodo probatur, quia carnales dividuntur? Adjungit, « Cum enim dicit unusquisque vestrum: Ego sum Pauli, ego autem Apollo, » ego vero Cephæ; nonne carnales estis, et secundum » hominem ambulatis[2]? Rogo vos, fratres, audite, et proficite: excutite vos de loco carnali, pergite in turturem et columbam, « Aves enim non divisit. » Sed quicumque talis permanserit, et secundum quemdam modum vitæ aptum carnalibus, et de gremio Ecclesiæ non recesserit, et non fuerit seductus ab hæreticis, ut ex contraria parte dividatur; veniet caminus, et ad dextram poni sine camino non poterit. Sed si caminum pati non vult, pergat in turturem et columbam. Qui potest capere, capiat. Si autem non sic erit, et « Ædificaverit super fundamentum » ligna, fœnum, stipulam, » id est, amores sæculares fundamento fidei suæ superædificaverit; tamen si in fundamento sit Christus, ut primum locum ipse habeat in corde, et ei nihil omnino anteponatur; portantur et tales, tolerantur et tales: veniet caminus, incendet ligna, fœnum, stipulam: « Ipse autem, inquit, salvus erit, sic

[1] Gen. xv, 9-17. — [2] I Cor. I, 12, 13, et III, 1-15.

» tamen quasi per ignem[1]. » Hoc aget caminus : alios in sinistram separabit, alios in dextram quodam modo eliquabit. « Aves autem non divisit. » Sed aves videant, si aves tales sunt, quæ super montes illos inhabitent : non debent sequi altitudinem cordis sui, de qualibus dicitur, « Posuerunt in cœlum os suum[2]. » Ne a ventis tollantur, in montibus requiescant. Habent auctoritatem sanctorum, requiescant in montibus, in Apostolis, in Prophetis : illic inhabitent tales aves, quia in montibus petras inveniunt, firmamenta quædam præceptorum. Sicut enim una illa petra, Christus Verbum Dei ; sic multa verba Dei, multæ petræ, et istæ petræ in montibus. Vide aves ibi habitantes : » Super illos volatilia cœli inhabitabunt. »

VI. Sed noli putare quia ista volatilia cœli auctoritatem suam sequuntur ; vide quid dicat Psalmus : « De » medio petrarum dabunt vocem suam. » Modo si dicam vobis, Credite, hoc enim dixit Cicero, hoc dixit Plato, hoc dixit Pythagoras : quis vestrum non irridebit me? Ero enim avis, quæ non de petra emitto vocem meam. Quid mihi unusquisque vestrum debet dicere? Quid debet dicere ille qui sic instructus est? « Si quis vobis evangelizaverit » præterquam quod accepistis, anathema sit[3]. » Quid mihi dicis de Platone, et de Cicerone, et de Virgilio? Habes ante te petras montium, de medio petrarum mihi da vocem tuam. « De medio petrarum dabunt vocem » suam. » Audiantur, qui a petra audiunt : audiantur, quia et in illis multis petris petra auditur : « Petra enim » erat Christus[4]. » Audiantur ergo libenter, de medio petrarum dantes vocem suam. Nihil suavius tali voce alitum. Illæ sonant, et petræ resonant : sonant illæ, disputant spiritales : resonant petræ, testimonia respondent

[1] I Cor. I, 12, 13, et III, 15. — [2] Psal. LXXII, 9. — [3] Gal. I, 9. — [4] I Cor. X, 4.

Scripturæ. Ecce inde volatilia de medio petrarum dant vocem suam; habitant enim in montibus.

VII. Ipsi montes et illæ petræ unde habent vocem? Ut enim rigemur Scripturis, confugimus ad apostolum Paulum. Ille unde habet? Confugimus ad Isaïam. Isaïas unde? Audi unde: « Rigans montes de superioribus suis[1]. » Modo si ad nos venerit homo gentilis incircumcisus, crediturus Christo, damus ei baptismum, nec revocamus ad illa opera Legis. Et si nos interroget Judæus quare ita faciamus, sonamus de petra, dicimus: Hoc fecit Petrus, hoc fecit Paulus: de medio petrarum damus vocem nostram. Illa autem petra, ipse Petrus mons magnus, quando orabat et illum visum videbat, de superioribus rigabatur. Paulus apostolus dicit Gentibus: « Si circumcidamini, Christus vobis » nihil proderit[2]. » Dicit hoc Paulus, tanquam mons: inde nos dicimus, sonantes de petra. Riget Dominus ipsam petram de superioribus suis. Nam cum ista petra adhuc esset in infidelitate aspera, volens eam rigare de superioribus suis, ut flueret aqua in convalle, clamavit: « Saule, Saule, » quid me persequeris[3]? » Non ei legit Prophetam, non ei legit alterum Apostolum; omnia enim ista contemneret mons magnus: rigavit illum de superioribus suis; et statim rigatus et manere jam volens: « Domine, ait, quid » me jubes facere[4]? » Accipe illum montem vel petram, unde possis dare vocem tuam; accipe illum, et vide rigari de superioribus, et effluere in inferioribus. Audi hoc et in uno loco: « Sive, inquit, mente excessimus Deo, sive » temperantes sumus vobis[5]. » Quod ait, « Mente exces- » simus: » vos capere non potestis. Excessimus enim omnia ista carnalia, vos adhuc carnales estis. Deo ergo mente excessimus: et quod videmus cum mente excedi-

[1] Psal. CIII, 13. — [2] Gal. V, 2. — [3] Act. IX, 4. — [4] Ibid. 6. — [5] I Cor. V, 13.

mus, effari non possumus. « Ibi enim audivit ineffabilia » verba, quæ non licet homini loqui[1]. » Quid ergo, inquiunt illi carnales, illi lepores, nos non irrigabimur? ad nos nihil perveniet? Et quomodo emittit fontes in convallibus? Et quomodo in medio montium pertransibunt aquæ? Ad hoc ergo pertinet, « Sive temperantes sumus » vobis. » Unde hoc? Quem imitamur? « Charitas, inquit, » Christi compellit nos[2]. » Tu particeps Verbi, etsi hodie spiritalis, heri carnalis, ad carnales dedignaris descendere, cum ipsum Verbum caro factum sit, ut habitaret in nobis[3]?

VIII. Benedicamus ergo Dominum, et laudemus eum qui rigat montes de superioribus suis. Inde veniet irrigatio ad terram, inde et humilia satiabuntur : sequitur enim, « De fructu operum tuorum satiabitur terra. » Quid est, « De fructu operum tuorum? » Nemo glorietur in operibus suis : sed qui gloriatur, in Domino glorietur[4]. Gratia tua satiatur, cum satiatur : non dicat meritis suis datam gratiam fuisse. Si gratia dicitur, gratis datur : si operibus redditur, merces redditur[5]. Gratis ergo accipe, quia impius justificaris. « De fructu operum tuorum satia» bitur terra. »

IX. « Producens fœnum jumentis, et herbam servituti » hominum[6]. » Verum est, video, agnosco creaturam : producit terra fœnum jumentis : et herbam servituti hominum. Sed video et alia jumenta Domini, quæ significantur, cum dicitur : « Bovi trituranti os non infrenabis. » Dicit enim ipsum jumentum, « Numquid de bobus per» tinet ad Deum? » Propter nos ergo Scriptura dicit. Quomodo ergo producit terra fœnum jumentis? « Quia » Dominus constituit ut qui Evangelium annuntiant, de

[1] 2 Cor. XII, 4. — [2] Id. V, 14. — [3] Joan. I, 14. — [4] I Cor. I, 31. — [5] Rom. IV, 4, 5. — [6] Psal. CIII, 14.

» Evangelio vivant. » Misit prædicatores, et ait illis : « Omnia quæ ab ipsis apponuntur vobis, manducate : » dignus est enim operarius mercede sua[1]. » Cum enim dixisset : « Quæ apponuntur vobis, manducate : » ne illi dicerent : Improbi erimus ad mensas alienas, cum indigebimus, vis nos ita esse frontosos? Non, inquit, non est illa donatio eorum, sed vestra merces. Cujus rei merces? Quid dant? quid accipiunt? Dant spiritalia, accipiunt carnalia : dant aurum, accipiunt fœnum. « Omnis enim caro » fœnum, et claritas carnis ut flos fœni[2]. » Omnia temporalia quæ tibi superfluunt et redundant, fœnum jumentorum est. Quare? Quia carnalia sunt. Audi quorum jumentorum sit fœnum. « Si nos vobis spiritalia seminavi» mus, magnum est si carnalia vestra metamus? » Hoc Apostolus dixit, talis annuntiator tam laboriosus, tam impiger, tam exercitatus, ut ipsum fœnum donaret terræ. « Ego, inquit, nullius horum usus sum. » Ostendit sibi deberi, et non accepit : nec condemnavit eos qui acceperunt quod debebatur. Condemnandi enim erant exigentes indebita, non accipientes mercedem suam : ille tamen et ipsam mercedem suam donavit. Non quia alius tibi donavit, non debes alteri : alioquin non eris irrigata terra, quæ producit fœnum jumentis. « De fructu operum tuo» rum, inquit, satiabitur terra : producens fœnum ju» mentis. » Tu noli esse sterilis, produc fœnum jumentis : si nolunt jumenta fœnum tuum, non te tamen sterilem inveniant. Accipis spiritalia, redde carnalia : debita sunt militi, militi reddis, Provincialis[3] Christi es. « Quis mi» litat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, et » de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, et de » lacte ejus non percipit? » Non ideo dico, ut ista fiant

[1] Luc. x, 7, 8. — [2] Isaï. xl, 6. — [3] Super hoc nomine vide Enarrat. in Psal. xc, serm. i, n. 10.

in me. Fuit quidam miles qui etiam Provinciali donaret annonam : sed tamen reddat Provincialis annonam. Ut autem hinc dicam potius ; jumenta sunt : « Bovi trituranti » os non infrenabis[1]. Producens, inquit, fœnum jumen- » tis : » et quasi hoc exponens adjecit, « Et herbam ser- » vituti hominum : » ne non intelligeres quod dictum est : « Producens fœnum jumentis, » repetitione exposuit quod præmisit. Quod enim dixit supra « Fœnum, » postea « Herbam » nominavit : quod autem dixerat « Jumen- » tis, » hoc, « Servituti hominum » dixit. Ergo servituti, et non libertati. Ubi ergo est, « Vos in libertatem » vocati estis[2]? » sed audi eumdem ipsum. « Cum enim » liber sim ex omnibus, omnium servum me feci, ut » plures lucrifacerem[3]. » Et quibus dixit : « In liberta- » tem vocati estis ? » Et quid adjunxit ? « Tantum-ne » libertatem in occasionem carnis detis ; sed per charita- » tem servite invicem[4]. » Quos liberos fecerat, servos fecit ; non conditione, sed tamen Christi redemptione ; non necessitate, sed charitate. « Per charitatem, inquit, » servite invicem. » Sed Christo servimus invicem, ait ; non populis, non carnalibus, non infirmis. Bene Christo servis, si servis quibus Christus servivit. Nonne de illo dictum est, « Bene servientem plurimis ? » Propheta legitur : de nullo nisi de Christo accipi solet. Audiamus tamen proprie et in Evangelio vocem ejus : « Quicumque, » inquit, in vobis vult major esse, erit vester servus[5]. » Servum meum te fecit, qui te suo sanguine liberum fecit. Dicite hoc nobis, quia verum dicitis. Audi illum alio loco, « Nos autem servos vestros per Jesum[6]. » Bene diligite servos vestros, sed in Domino vestro. Præstet nobis ut bene serviamus. Nam velimus, nolimus, servi sumus : et

[1] Deut. xxv, 4. — [2] Gal. v, 13. — [3] 1 Cor. ix, 7-19 — [4] Galat. v, 13. — [5] Matth. xx, 26. — [6] 2 Cor. iv, 5.

tamen si volentes sumus, non necessitate, sed charitate servimus. Quodam modo enim quasi superbia servorum stomachata videbatur, cum diceret Dominus : « Erit ves» ter servus qui voluerit inter vos major esse. » Jam enim filii Zebedæi sedes altissimas quærebant; unus volebat sedere ad dexteram, alter ad sinistram, dicentes per matrem quod ipsi cupiebant. Dominus non illis sedes invidit, sed convallem prius plorationis ostendit, quasi diceret : Illuc vultis venire, ubi sum ego? venite qua ego. Quid est, venite qua ego? Per humilitatem. Ego de sublimi descendi, et humiliatus ascendo : vos in terra inveni, et ante vultis volare quam pasci : prius nutrimini, educamini, ferte nidum. Quid enim ait? Quomodo illos revocavit ad humilitatem, jam quærentes altitudinem? « Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? » Et illi, etiam in hoc superbi, « Possumus. » Quomodo Petrus, « Tecum usque ad mortem. » Fortis vir, donec fœmina diceret : « Et iste cum illis erat[1]. » Sic et isti, « Pos» sumus. Potestis? Possumus. » Et ille : « Calicem quidem » meum bibetis, » etsi modo non potestis, « Bibetis : » quomodo Petro, « Non potes me modo sequi; sequeris » me postea[2]. Calicem quidem meum bibetis, sedere au» tem ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum » dare vobis[3]. Quid est, « Non est meum dare vobis? » Non est meum dare superbis. Modo quibus loquor, superbi estis : ideo dixi : « Non est meum dare vobis. » Sed forte dicerent : Erimus humiles. Non ergo eritis vos : ego, « Vobis dixi. » Non dixi : Non dabo humilibus : sed, Non dabo superbis. Qui autem ex superbo fit humilis, non erit qui erat.

X. Ergo prædicatores verbi, et jumenta et servi sunt. Producat terra, si irrigata est, « Fœnum jumentis, et

[1] Matth. XXVI, 35 et 69. — [2] Joan. XIII, 36. — [3] Matth. XX, 20-27.

» herbam servituti hominum. » Ipse est enim fructus, ut possit fieri quod dictum est in Evangelio : « Ut et ipsi » recipiant vos in tabernacula æterna [1]. » Vide de fœno quid facias, vide de re vili quid emas. « Ut recipiant vos, » inquit, in tabernacula æterna. » Ubi erunt ipsi, illuc vos recipiant. Quare hoc? « Quia qui suscipit justum in nomine » justi, mercedem justi accipiet : et qui suscipit Prophetam » in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet : et » qui dederit calicem aquæ frigidæ uni ex his minimis, » tantum in nomine Discipuli, amen dico vobis, non perdet » mercedem suam [2]. » Quam mercedem non perdet? Recipient vos in tabernacula æterna. Quis non festinet? Quis non alacrius currat? Si terra estis, rigamini de fructu operum Dei : ne dicatis : Non sunt cum quibus faciamus : prædicatores nostri, jumenta triturantia, homines servientes non indigent nostri. Quære tamen, ne quis indigeat : postremo et qui non indiget, inveniat in te quod nolit accipere. Accipit enim bonam voluntatem, cum tu accipias pacem. Etsi enim non quærit datum, sed requirit fructum [3]. Quære tamen, ne quis indigeat ; et noli dicere : Si petierit, dabo. Expectas ergo ut petat? Sic pascis bovem Dei, quomodo transeuntem mendicum? Illi petenti das, quia scriptum est : « Omni petenti te, da [4]. » De isto quid scriptum est? « Beatus qui intelligit super egenum » et pauperem [5]. » Quære cui des : « Beatus enim qui in» telligit super egenum et pauperem, » qui præoccupat vocem petituri. Si sic inter vos indigent milites Christi, ut etiam petant ; videte ne vos judicent, antequam petant. Quomodo, inquis, quæro? Esto curiosus, esto providus : prospice, attende unde quisque vivat, unde se transigat, unde habeat : non reprehendetur ista curiositas

[1] Luc. XVI, 9. — [2] Matth. X, 41, 42. — [3] Philip. IV, 17. — [4] Luc. VI, 30. — [5] Psal. XL, 2.

tua, terra eris « Producens fœnum jumentis et herbam » servituti hominum. » Curiosus esto, et intellige super egenum et pauperem. Alius ad te venit, ut petat : alium tu præveni, ne petat. Sicut enim de illo qui te quærit dictum est : « Omni petenti te, da : » sic de illo quem tu debes quærere dictum est : « Sudet eleemosyna in manu » tua, donec invenias justum cui eam tradas. » Cum enim dandum sit et istis pauperibus petentibus : non enim ab eis inhibuit Deus eleemosynas, cum Christus de ipsis dicat : « Quando facis epulum, convoca cæcos, claudos, » debiles, non habentes unde tibi reddant, retribuetur » autem tibi in resurrectione justorum[1] : » voca et ipsos, pasce et ipsos; epulare, cum illi epulantur; delectare, cum illi saginantur; illi enim pane tuo, tu justitia Dei. Nemo vobis dicat : Præceptum est a Christo ut servo Dei detur, mendico non detur. Absit : prorsus impius ista loquitur. Da illi, sed multo magis illi. Ille enim petit, et in voce petentis agnoscis cui des : ille autem quanto minus petit, tanto magis tibi vigilandum est ut præoccupes petiturum; aut forte modo non petiturum, et aliquando damnaturum. Itaque curiosi estote ad ista, fratres mei : invenietis multorum Dei servorum indigentiam, tantum ut velitis invenire. Sed quia delectat vos excusatio, qua vultis dicere : Nesciebamus; propterea non invenitis.

XI. Ipse Dominus loculos habebat[2], quo mittebantur necessaria, et possidebantur nummi propter usus eorum qui cum illo erant et ejus : non enim cum dicitur : « Esu- » rivit[3], » Evangelista mentitur. Voluit esurire propter te, ne tu esurias in illo, qui pauper factus est, cum dives esset, ut illius paupertate nos ditaremur[4]. Habuit enim loculos : et dictum est de quibusdam fœminis religiosis,

[1] Luc. XIV, 13, 14. — [2] Joan. XIII, 29. — [3] Matth. IV, 2, et XXI, 18. — [4] 2 Cor. VIII, 9.

quod ambulabant qua ibant pedes ejus evangelizantes, et ministrabant ei de substantia sua. Nominantur illæ mulieres in Evangelio, ubi erat quædam etiam uxor cujusdam Chuzæ procuratoris Herodis[1]. Vide quæ fiebant. Futurus erat Paulus nihil tale aliquando quærens, et omnia Provincialibus donans. Sed quia multi infirmi ista quæsituri erant, magis infirmorum personam suscepit Christus. Sublimius Paulus, numquid et Christo? Sublimius Christus, quia misericordius. Cum enim videret Paulum ista non esse quæsiturum, providit ne damnaret quæsiturum, et præbuit exemplum infirmo : quomodo cum videret multos pronos et gaudentes ituros ad martyrium passionis, exultaturos in ipsa passione, fortes, centenarios maturos ad horreum ; quorumdam tamen infirmorum, quos videbat posse conturbari ventura passione, ne deficerent tamen, sed potius voluntatem humanam voluntati Creatoris conjungerent, ipsorum personam voluit suscipere in passione Christus, dicens : « Tristis est anima mea usque » ad mortem : » et iterum, « Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste. » Docuit quid esset dicturus infirmus, sed secutus ostendit quid facere deberet infirmus. « Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu vis, Pater[2]. » Quomodo ergo in passione infirmorum personam sustinuit, præfigurata illa in corpore suo, quia et illa membra ejus ; neque enim frustra dictum est : « Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes » scribentur[3] : » sic et in loculis habendis, et in exigenda quodam modo annona, non petenda, sed præbenda indigentiam suscepit. Suscepit eum Zacchæus, et gaudet[4]. Cui hoc bonum? Christo, an Zacchæo? Vere, si non susciperet Zacchæus, non erat ubi maneret mundi fabrica-

[1] Luc. VIII, 3. — [2] Matth. XXVI, 38, 39. — [3] Psal. CXXXVIII, 16. — [4] Luc. XIX, 6.

tor? Aut si non pasceret Zacchæus, indigeret is qui de quinque panibus tot millia hominum saturavit? Cum ergo quisque sanctum suscipit, non suscepto, sed susceptori præstatur. Numquid in illa fame non pascebatur Elias? Nonne corvus afferebat panem et carnem, servo Dei serviente creatura[1]? Missus est tamen pascendus ad viduam: non ut militi, sed ut Provinciali aliquid præstaretur.

XII. Ergo quia dicebamus, fratres, et de pascendis pauperibus, cum Dominus loculos haberet, tamen quando dixit Judæ eum traditur o: « Quod facis, fac velociter: » non intelligentes cæteri quid dixisset, arbitrati sunt eum dixisse, ut aliquid præpararet, quod daretur pauperibus. Ille enim loculos habebat, hoc in Evangelio scriptum est[2]. Possent hoc suspicari, nisi hoc haberet in consuetudine Dominus? De his ergo quæ dabantur et in loculos mittebantur, dabatur tamen et illis pauperibus, quos Deus docuit non contemnendos. Sed si illum non contemnis, quanto magis bovem per quem trituratur hæc area? Quanto magis servum tuum? Non indiget cibo, forte veste indiget. Non indiget veste, forte tecto indiget, forte Ecclesiam fabricat, forte aliquid utile in domo Dei molitur; expectat ut attendas, expectat ut intelligas super egentem et pauperem. Tu contra, terra dura, lapidea, non irrigata, aut frustra irrigata, servas tibi dicere: Non sciebam, non noveram, nemo mihi dixit. Nemo tibi dixit? Christus non cessat dicere, Propheta non cessat dicere: « Beatus » qui intelligit super egenum et pauperem[3]. » Non vides arcam inanem præpositi tui? Vides certe vel surgentem fabricam, quo intraturus et oraturus es. Nonne admovetur oculis tuis? Nisi forte putatis, fratres, quia præpositi vestri thesaurizant: et novimus multos non thesaurizare, et ad quotidiana egere, de quibus omnino

[1] 3 Reg. XVII, 6. — [2] Joan. XIII, 27-29. — [3] Psal. XL, 2.

non creditur : quos et vos inveniretis, si velletis, si circumspiceretis, si ad hoc vigilaretis, ut fructum daretis. Dixi quod potui, quantum potui. Puto autem manifestos nos esse vobis, sicut ait Apostolus, non ideo nos dicere, ut in nos ista faciatis. Præstet Deus, ut hæc non frustra dixerim : præstet Deus, ut terra irrigata sitis, non lapidea, sicut Judæorum, unde tabulas lapideas accipere meruerunt ; sed terra fructifera, terra quæ irrigata reddat agricolæ. Illi ipsi corde lapideo, quod significatum est lapideis tabulis, decimas dabant. Etiam gemitis, et nihil adhuc exit. Si gemitis, parturite ; si parturitis, parite. Quare gemitus inanis? quare gemitus sterilis? Viscera torquentur, annon est intus quod edatur? « Rigans montes » de superioribus suis : de fructu operum tuorum satiabitur terra. » Beati qui faciunt, beati qui ista fructuose audiunt, beati qui non inaniter clamant. « De fructu operum tuorum satiabitur terra : producens fœnum jumentis, et herbam servituti hominum. » Ut quid hoc? « Ut » educat panem de terra. » Quem panem? Christum. De qua terra? De Petro, de Paulo, de cæteris dispensatoribus veritatis. Audi quia de terra : « Habemus, inquit, » thesaurum istum in vasis fictilibus, ut eminentia sit » virtutis Dei [1]. Ipse est panis qui de cœlo descendit [2], » ut e terra educatur, cum per servorum suorum carnem prædicatur. Terra fœnum producit, ut panem de terra educat. Quæ terra fœnum producit? Plebes piæ, plebes sanctæ. Ut de qua terra panis educatur? Verbum Dei de Apostolis, de dispensatoribus sacramentorum Dei, adhuc in terra ambulantibus, adhuc corpus terrenum portantibus.

XIII. « Et vinum lætificat cor hominis [3]. » Nemo se ad ebritatem paret, imo se omnis homo ad ebrietatem paret. « Calix tuus inebrians quam præclarus est [4]! » Nolumus

[1] 2 Cor. IV, 7. — [2] Joan. VI, 41. — [3] Psal. CIII, 15. — [4] Id. XXII, 5.

dicere : Nemo se inebriet. Inebriamini, sed videte unde, Si vos inebriat calix Domini præclarus, videbitur ista ebrietas in operibus vestris, videbitur in sancto amore justitiæ, videbitur postremo in alienatione mentis vestræ, sed a terrenis in cœlum. « Ut exhilaret faciem ejus in oleo.» Video quæ terra quantum fructum educat, si producat fœnum jumentis. Non isti servi vendunt quod dant; non enim venditores Evangelii sunt : gratis dant, quia gratis acceperunt. Gaudent bonis operibus vestris, hoc enim vobis prodest : non enim quærunt datum, sed requirunt fructum. Quid est exhilaratio faciei in oleo? Gratia Dei, nitor quidam in manifestationem : sicut dicit Apostolus : « Unicuique autem datur Spiritus ad manifestationem [1].» Gratia quædam, quæ est hominum ad homines perspicua, ad conciliandum sanctum amorem, oleum dicitur, in nitore divino : et quoniam excellentissima in Christo apparuit, totus orbis eum diligit : qui cum contemptus hic esset, adoratur modo ab omni gente : « Quoniam ipsius » est regnum, et ipse dominabitur gentium [2]. » Tanta est enim ejus gratia, ut multi qui in eum non credunt, laudent eum, et propterea dicant nolle se in eum credere, quia nemo potest implere quod jubet. Laudando impediuntur, qui in illum vituperando sæviebant. Amatur tamen ab omnibus, prædicatur ab omnibus; quia excellenter unctus, ideo Christus. Christus enim unctus, a chrismate dictus Christus. Messias hebraïce, græce Christus, latine Unctus : sed corpus suum totum perunguit. Omnes ergo venientes accipiunt gratiam, ut exhilaretur facies in oleo.

XIV. « Et panis cor hominis confirmat [3]. » Quid est hoc, fratres, quasi coëgit intelligi de quo pane diceret. Panis enim iste visibilis stomachum confirmat, ventrem confirmat : est alius panis qui cor confirmat, quia panis

[1] I Cor. XII, 7. — [2] Psal. XXI, 29. — [3] Id. CIII, 16.

est cordis. Jam enim dixerat de pane superius: « Ut edu- » cat panem de terra, » sed non dixerat qualis panis sit ille. « Et vinum lætificat cor hominis. » Videtur jam dicere de spiritali vino; nam id lætificat cor hominis. Sed adhuc putetur de vino isto dici, quia ebrii quasi læti corde videntur apparere. Utinam lætentur, et non rixentur. Dicis mihi: Quid lætius ebrio? Imo quid insanius ebrio? quid plerumque iracundius? Est ergo vinum quod vere lætificat cor, et non novit aliud nisi lætificare cor. Sed ne putes hoc quidem de spiritali vino debere accipi, de illo pane autem non; quod et ipse spiritalis sit, exposuit et ipsum: « Et panis, inquit, cor hominis confirmat. » Ergo sic accipe de pane, quomodo accipis de vino: intus esuri, intus siti. « Beati enim qui esuriunt et sitiunt jus- » titiam, quia ipsi saturabuntur[1]. » Panis ille justitia est, vinum illud justitia est: veritas est, veritas Christus est[2]. « Ego sum, inquit, panis vivus, qui de cœlo descendi[3]. » Et, « Ego sum vitis, vos sarmenta[4]. Et panis cor homi- » nis confirmat. »

XV. « Satiabuntur ligna campi: » sed de ista gratia educta de terra. « Ligna campi, » plebes populorum. « Et » cedri Libani quas plantavit[5]. » Cedri Libani, potentes in sæculo, et ipsi satiabuntur. Pervenit panis, et vinum, et oleum Christi ad senatores, ad nobiles, ad reges: satiata sunt ligna campi. Prius humiles satiati sunt, deinde etiam cedri Libani, sed « Quas plantavit » ipse: piæ cedri, religiosi fideles; tales enim plantavit. Nam et impii sunt cedri Libani, « Quia conteret Dominus cedros Li- » bani[6]. » Libanus enim mons est: ibi istæ arbores etiam secundum litteram annosissimæ sunt et excellentissimæ. Libanus autem interpretatur, sicut legimus in eis qui ista

[1] Matth. v, 6. — [2] Joan. xiv, 6. — [3] Id. vi, 41. — [4] Id. xv 5. — [5] Psal. ciii, 16. — [6] Id. xxviii, 5.

scripserunt, Candidatio. Libanus dicitur candidatio : videtur autem candidatio esse sæculi hujus, modo nitentis et fulgentis in pompis suis. Sunt ibi cedri Libani, quas plantavit Dominus, ipsæ satiabuntur quas plantavit Dominus. « Nam arbor, inquit, quam non plantavit Pater meus, » eradicabitur[1]. Et cedri Libani quas plantavit. »

XVI. « Illic passeres nidificabunt. Fulicæ domus dux » est eorum[2]. » Ubi passeres nidificabunt? In cedris Libani. Jam audivimus quæ sint cedri Libani, nobiles sæculi, excelsi genere, opibus, honoribus : et ipsæ cedri satiantur, illæ tamen quas plantavit ipse. In his cedris passeres nidificant. Qui sunt passeres? Aves quidem et volatilia cœli sunt passeres, sed minuta volatilia solent dici passeres. Sunt ergo quidam spiritales nidificantes in cedris Libani : id est, sunt quidam servi Dei audientes in Evangelio : « Dimitte omnia tua, » vel, « Vende omnia » tua, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlis, » et veni, sequere me[3]. » Et non tantum hoc audierunt magni, sed audierunt et parvi, et voluerunt hoc facere et parvi, et esse spiritales ; non jungi uxoribus, non macerari cura filiorum, non habere proprias sedes quibus deligarentur, sed ire in vitam quamdam communem. Sed quid dimiserunt isti passeres? Minuti enim sæculi hujus passeres videntur. Quid dimiserunt? quid magnum dimiserunt? Alius se convertit, dimisit cellam patris sui inopem, vix unum lectum et unam arcam. Convertit se tamen, factus est passer, quæsivit spiritalia. Bene, optime : non illi insultemus, non dicamus : Nihil dimisisti. Non superbiat quia multa dimisit. Petrus ut sequeretur Dominum, novimus quod piscator erat, quid potuit dimittere? Vel frater ejus Andreas, vel filii Zebedæi Joannes et Jacobus, etiam ipsi piscatores[4] : et tamen quid dixe-

[1] Matth. XV, 13. — [2] Psal. CIII, 27. — [3] Matth. XIX, 21. — [4] Id. IV, 12 et 18.

runt? « Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te[1]. » Non ei dixit Dominus : Oblitus es paupertatem tuam; quid dimisisti ut totum mundum acciperes? Multum dimisit, fratres mei, multum dimisit, qui non solum dimisit quidquid habebat, sed etiam quidquid habere cupiebat. Quis enim pauper non turgescit in spem sæculi hujus? Quis non quotidie cupit augere quod habet? Ista cupiditas præcisa est : ibat in immensum, accepit modum, et nihil dimissum est? Prorsus totum mundum dimisit Petrus, et totum mundum Petrus accepit. Quasi nihil habentes, et omnia possidentes[2]. Faciunt hoc multi : ista faciunt qui parum habent, et veniunt, et fiunt passeres utiles. Minuti videntur, quia non habent altitudinem dignitatis sæcularis : nidificant in cedris Libani. Etenim et cedri Libani, nobiles, et divites, et excelsi hujus sæculi, quoniam cum timore audiunt, « Beatus qui intelligit super egenum » et pauperem[3] : » attendunt res suas, villas suas et omnes superfluas copias, quibus videntur excelsi, et præbent illas servis Dei; dant agros, dant hortos, ædificant ecclesias, monasteria, colligunt passeres, ut in cedris Libani nidificent passeres. Ergo satiantur « Cedri Libani, quas » plantavit » Dominus, et « Illic passeres nidificabunt. » Attendite totam terram, si non ita est. Ut loquerer ista, non solum credidi, sed et vidi; dedit mihi intellectum ipsum experimentum. Interrogate latissimas terras qui nostis, et videte in quam multis cedris Libani passeres illi, de quibus locutus sum, nidificant.

XVII. Sed tamen, fratres mei, ipsi passeres si spiritales sunt, quamvis nidificent in cedris Libani, non pro magno habere debent cedros Libani, et putare illos esse superiores, a quibus eorum necessaria complentur. Passeres enim sunt; illæ autem cedri Libani sunt. Ergo « Fulicæ

[1] Matth. XIX, 27. — [2] 2 Cor. VI, 10. — [3] Psal. XL, 2.

» domus dux est passerum. » Quamvis in cedris Libani nidificent passeres, non tamen cedri Libani duces sunt passerum. Ecce satiabuntur ligna campi, omnes populi : et cedri Libani satiabuntur, quas plantavit Dominus, omnes nobiles et excelsi fideles. Illic, id est, in cedris Libani, passeres nidificabunt, præbebunt ramos facultatum suarum colligendis minutis spiritalibus. Præbent ista, faciunt hæc cedri Libani quas plantavit Dominus; faciunt et libenter faciunt; noverunt quid faciant, noverunt quid accipiant. Sed passeres quamvis in cedris Libani nidificabunt, « Fulicæ domus dux est eorum. » Quæ est fulicæ domus? Fulica, sicut omnes novimus, marina avis est, vel in stagnis est, vel in mari est. Habet quamdam domum non facile in littore terræ, aut nunquam; sed in iis quæ in media aqua sunt : plerumque ergo in petris quas aqua circumdat. Intelligimus ergo petram esse idoneam fulicæ domum, nusquam fortius et firmius habitat, quam in petra. In quali petra? In mari constituta. Et si tunditur fluctibus, frangit tamen fluctus, non frangitur : hoc habet magnum petra in mari constituta. Quanti fluctus contuderunt petram nostram, Dominum Christum? Elisi sunt in illum Judæi, illi fracti sunt, ille integer mansit. Et unusquisque imitans Christum, ita sit in isto sæculo, id est, in isto mari, ubi non potest nisi procellas tempestatesque sentire, ut nulli vento cedat, nulli fluctui, sed omnia excipiat, et integer maneat. Ergo fulicæ domus et fortis est, et humilis. Non habet domum fulica in excelsis : nihil illa domo firmius, et nihil humilius. In cedris quidem nidificant passeres, propter præsentem necessitatem : sed petram illam habent ducem, quæ fluctibus tunditur, et non frangitur; imitantur enim Christi passiones. Et si forte cedri Libani iratæ fuerint, et aliquid molestiæ vel scandali servis Dei in ramis suis commoverint, vola-

bunt quidem inde passeres ; sed væ cedro remanenti sine nidis passerum. Passeres enim non naufragabunt, non peribunt ; quia « Fulicæ domus dux est eorum. »

XVIII. Quid ergo sequitur? « Montes altissimi cer- » vis[1]. » Cervi magni, spiritales, transcendentes in cursu omnia spinosa veprium atque sylvarum. « Qui perficit, » inquit, pedes meos sicut cervi, et super excelsa statuet » me[2]. » Teneant montes altos, alta præcepta Dei, sublimia cogitent, teneant ea quæ multum eminent in Scripturis, justificentur in summis : cervis enim sunt illi montes altissimi. Quid de humilibus bestiis? Quid de lepore? quid de hericio? Lepus minutum animal et infirmum, hericius etiam spinosum : illud animal timidum, illud animal spinis coopertum. Spinæ quid significant, nisi peccatores? Qui peccat quotidie, etiamsi non magna peccata, minutissimis spinis coopertus est. In eo quod timet, lepus est ; in eo quod minutissimis peccatis operitur, hericius est : et non potest tenere excelsa illa et perfecta præcepta. Illi enim « Montes altissimi cervis. » Quid ergo, isti pereunt? Non. Sic enim « Montes altissimi cervis, » ut et his videas quid sequatur : « Petra refugium hericiis et le- » poribus. » Quia factus est Dominus refugium pauperi[3]. Ponas petram illam in terra, refugium est hericiis et leporibus : ponas illam in mari, domus est fulicæ. Ubique utilis petra. Et in montibus ipsa utilis : montes sine petræ fundamento ruerent in profundum. Nonne jamdudum de montibus dicebatur : Illic volatilia cœli inhabitabunt, de » medio petrarum dabunt voces suas[4]? » Ubi ergo petra refugium nostrum, sive in montibus excelsa sit, sive in mari tundatur fluctibus, non frangitur, sive in terra solidetur ; ad illam cervi, ad illam fulica, ad illam lepus et hericius. Tundant pectora lepores, et hericii confiteantur

[1] Psal. CIII, 18. — [2] Id. XVII, 34. — [3] Id. IX, 10. — [4] Id. CIII, 12.

peccata sua : licet cooperti sint minutis quidem quotidianisque peccatis ; non eis tamen deest petra, quæ illos docuit dicere : « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos » dimittimus debitoribus nostris[1]. Petra refugium herinciis et leporibus. »

XIX. « Fecit lunam in tempora[2]. » Intelligimus spiritaliter Ecclesiam crescentem de minimo, et ista mortalitate vitæ quodam modo senescentem ; sed ut propinquet ad solem. Non istam lunam dico visibilem oculis, sed quæ hoc nomine significatur. Ista quando obscura erat Ecclesia, quando nondum apparebat, nondum eminebat, seducebantur homines, et dicebatur : Hæc est Ecclesia, hic est Christus : « Ut sagittarent in obscura luna rectos » corde[3].» Modo quam cæcus est, qui plena luna errat? « Fecit lunam in tempora. » Hic enim temporaliter transit Ecclesia : non enim hic erit semper ista mortalitas. Augeri et minui aliquando transibit : in tempora facta est. « Sol sgnovit occasum suum. » Et hic quis sol, nisi Sol ille justitiæ, quem sibi non ortum impii plangent in die judicii? Qui dicturi sunt in illo die : « Ergo erravimus a » via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol » non ortus est nobis[4]. » Ei sol iste oritur, qui intelligit Christum. Recedit autem ab intellectu ejus Christus, qui sic iratus fuerit fratri suo, ut teneat odium. « Itaque irascimini, et nolite peccare[5]. » Charitas etsi irascitur aliquando, ut corrigat, non tenetur rea ; quia non inveteravit ira, ut verteretur in odium. Si autem ira conversa fuerit in odium, occidit sol super iracundiam vestram. « Non igitur occidat sol super iracundiam vestram[6]. »

XX. Nec putetis, fratres, ideo nonnullis solem esse adorandum, quia sol in Scripturis aliquando Christum

[1] Matth. VI, 12. — [2] Psal. CIII, 19. — [3] Id. X, 3. — [4] Sap. V, 6. — [5] Psal. IV, 5. — [6] Ephes. IV, 26.

significat. Talis est enim dementia hominum : quasi adorandum aliquid dicatur, cum dicitur : Sol Christum significat. Adora ergo et petram, quia Christum significat [1]. « Sicut ovis ad victimam ductus est [2] : » adora et ovem, quia Christum significat. Vicit leo de tribu Juda [3] : adora et leonem, quia Christum significat. Videte quam multa Christum significent : omnia ista Christus in similitudine, non in proprietate. Quæris proprietatem Christi ? « In » principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum [4].» Ecce proprietas Christi, per quam factus es. Vis audire et proprietatem per quam refectus es ? « Et Verbum caro » factum est, et habitavit in nobis [5]. » Cætera similitudines sunt. Intellige, esto Scripturæ capax, ut aliud videas objici oculis tuis, aliud innui cordi tuo.

XXI. Sol ergo ille, jam securi dicimus, Sol ille justitiæ, non sine causa impiis non oritur, etsi volunt : ipsa enim Sapientia dicit : « Quærent me mali, et non invenient. » Quærent, et non invenient. » Et quare ? « Oderunt » enim sapientiam. » Ipsa Sapientia loquitur, et dicit : « Quærent me mali, et non invenient, oderunt enim sa» pientiam [6]. » Si ergo oderunt, quare quærunt? Quærunt, non ut fruantur, sed ut inflentur : quærunt sermonibus, oderunt moribus. « Spiritus enim sanctus » disciplinæ fugiet fictum, et auferet se a cogitationibus » quæ sunt sine intellectu [7]. » Non ergo sol ille oritur impiis, non oritur malis. At vero de isto sole quid dictum est ? « Qui facit solem suum oriri super bonos et malos, » et pluit super justos et injustos [8]. » Ergo de illo Sole justitiæ nescio quid significat Psalmus iste secundum mysterium ; nam videmus ista fieri in creatura etiam secundum speciem rerum visibilium : « Sol agnovit occa-

[1] I Cor. x, 4. — [2] Isaï. LIII, 7. — [3] Apoc. v, 5. — [4] Joan. I, 1. — [5] Ibid. 14. — [6] Prov. I, 28, 29. — [7] Sap. I, 5. — [8] Matth. v, 45.

» sum suum. » Quid est, « Sol agnovit occasum suum ?» Christus agnovit passionem suam. Occasus Christi, passio Christi. Sed numquid sic sol occidit, ut non oriatur? « Numquid qui dormit, non adjiciet, ut resurgat[1]? » Nonne ipse dixit : « Dormivi turbatus? » et de illo dictum est : « Exaltare super cœlos Deus[2]? Ergo, « Sol agnovit » occasum suum : quid est, « Agnovit? » Approbavit, placuit ei. Et unde ostendimus, quia agnovit, hoc est, placuit ei? Quid enim non novit Deus? quid non novit Christus? Et tamen dicturus est in fine quibusdam : « Non » novi vos[3]. » Quomodo ergo ibi, « Non novi vos, » non est quasi, Mihi ignoti estis, sed non mihi placetis : sic et hic, « Agnovit occasum suum, » placuit illi occasus suus. Si enim ei displiceret, quomodo pateretur? Homini enim, quia non est ille sol, etiamsi displiceat passio sua, patitur et quod non vult. Ille autem non pateretur, nisi ei placeret : id est, nisi agnosceret occasum suum, non occideret; quia ipse ait : « Potestatem habeo ponendi animam » meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam : nemo » tollit eam a me, sed ego ipse eam pono a me[4]. » Ergo, « Agnovit occasum suum. »

XXII. Et quid, cum occidit sol, cum passus est Dominus? Factæ sunt quædam tenebræ in Apostolis, defecit spes eorum, quibus primo magnus et redemptor omnium videbatur. Quare? « Posuisti tenebras[5]; et facta est nox : » ibi pertransibunt omnes bestiæ sylvæ. Catuli leonum » rugientes, ut rapiant, quærentes a Deo escam sibi[6]. » Quid intelligam spiritaliter catulos leonum, nisi spiritalia nequitiæ[7]? quid intelligam nisi mala dæmonia, quæ dæmonia pascuntur erroribus hominum? Sunt enim principes

[1] Psal. XL. 9. — [2] Id. LVI, 5, 6. — [3] Matth. VII, 23. — [4] Joan. X, 18. — [5] Hosce versus jam supra exposuit in Enarrat. Psalm. C. n. 12, 13. — [6] Psal. CIII, 20, 21. — [7] Ephes. VI, 12.

dæmoniorum, et sunt dæmonia quædam contemptibilia. Ista dæmonia seducere animas quærunt, sed ubi sol non ortus est; tenebræ enim sunt. Et cum tenebræ sunt, quærunt catuli leonum quos devorent. Ipse léo major, princeps omnium talium leonum, quid de illo dictum est? « Nescitis quia adversarius vester diabolus, tanquam leo » rugiens circuit, quærens quem devoret[1]? » Ideo « Quæ» rentes a Deo escam sibi; » quia nec tentari quis potest a diabolo, nisi permittente Deo. Job sanctus ante diabolum erat, et tamen longe ab illo erat: aspectu ante illum, potestate remotus ab illo. Quando auderet tentare vel carnem, vel facultates ejus quas possidebat, nisi accepisset potestatem? Quare autem datur potestas? Aut ad damnandos impios, aut ad probandos pios. Juste hoc totum Dominus agit: et in neminem habet diabolus potestatem, vel in aliquid ejus, nisi ille concedat, cui est potestas summa et sublimis. Sic diabolo, sic homini nulla est potestas in hominem, nisi desuper detur. Stabat judex vivorum et mortuorum ante hominem judicem, et inflavit se homo judex videns ante se Christum, et ait: « Nescis quia po» testatem habeo occidendi et dimittendi te? » At ille qui venerat et eum docere, a quo judicabatur: « Non habe» res, inquit, in me potestatem, nisi esset tibi desuper » data[2]. » Et homo et diabolus et quælibet dæmonia nonnisi accepta potestate nocent: sed proficientibus non nocent. Malis ita sunt tanquam ignis fœno, bonis ita sunt tanquam ignis auro. Manducatus èst Judas ut fœnum, probatus est Job ut aurum. « Posuisti tenebras, et facta » est nox: illic pertransibunt omnes bestiæ sylvæ. » Jam bestiæ sylvæ alio modo: alio enim et alio modo semper ista intelliguntur; quomodo Dominus ipse agnus, ipse leo. Quid tam diversum quam agnus et leo? Sed qualis agnus?

[1] I Petr. v, 8. — [2] Joan. xix, 10, 11.

Qui vinceret lupum, vinceret leonem. Ipse petra, ipse pastor, ipse janua. Pastor intrat per januam : et dicit : « Ego sum pastor bonus. » et dicit : « Ego sum janua[1]. » Ipsum leonis nomen Dominum significat ; quia, « Vicit » leo de tribu Juda[2] : » et diabolum ; quia, « Conculca- » vit leonem et draconem[3]. » Discite sic intelligere, cum figurate ista dicuntur : ne forte ubi legeritis quod Christum significat petra[4], ubique petram Christum putetis. Significat alia atque alia, sicut littera quo loco ponatur vide, ibi intelligis ejus vim. Si audieris litteram primam in nomine Dei, et putaveris eam semper ibi ponendam, delebis eam in nomine diaboli. Ab eadem enim littera incipit nomen Dei, a qua incipit nomen diaboli : et nihil tam disjunctum, quam Deus et diabolus. Vide ergo quam absurdus est a rebus et humanis et divinis, qui dixerit de littera singulari D, Non debet haberi in capite nominis diaboli. Et cum quæsieris, quare? Respondeat : Ego in nomine Dei legi istam litteram. Ridetur iste ; nam nec talis est, cui digneris reddere rationem. Nolite ergo tam pueriliter sapere etiam ista divina, ut forte aliquis vestrum, quia dixi superius bestias sylvæ significare gentes, modo autem dico bestias sylvæ significare dæmonia et angelos prævaricationis, putet iis me aliquid contrarium dicere. Similitudines enim sunt, et in quocumque loco sunt, circumstantia sui exponuntur. « Illic pertransibunt » omnes bestiæ sylvæ. » Ubi ? In nocte quam posuit Dominus, quia sol agnovit occasum suum. « Catuli leonum » rugientes, ut rapiant, quærentes a Deo escam sibi. » Merito Dominus venturus ad occasum suum, ipse Sol justitiæ agnoscens occasum suum, ait Discipulis, tanquam tenebris futuris, circuituro leone, ut quæreret quem de-

[1] Joan. x, 7 et 11. — [2] Apoc. v, 5. — [3] Psal. xc, 13. — [4] 1 Cor. x, 4.

voraret, quod ille leo neminem devoraret, nisi peteret : « Hac nocte, inquit, postulavit Satanas vexare vos sicut » triticum, et ego rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides » tua[1]. » Nonne Petrus, cum ter negavit[2], jam inter dentes leonis erat? « Catuli leonum rugientes, ut rapiant, » et ut quærant a Deo escam sibi. »

XXIII. « Ortus est sol.» Qui dixit : « Potestatem habeo » ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum » sumendi eam, agnovit occasum suum[3], » et posuit eam ; « Ortus est sol, » et recepit eam. « Ortus est sol, » quia occidit sol, sed non extinctus est sol. Adhuc eis qui non intelligunt Christum, ipsa nox est; adhuc eis sol ortus non est : instent, ut intelligant, ne rapiantur a rugiente leone. Nam ecce quibus ortus est, non eos audent invadere catuli leonum. Sequitur enim : « Ortus est sol, » et congregati sunt, et in cubilibus suis cubabunt.» Magis magisque ubi oritur sol iste, ut intelligatur ab orbe terrarum, et clarificetur Christus in toto mundo, congregantur catuli leonum, illa dæmonia recedunt a persecutione Ecclesiæ, quæ instigabant persequi domum Dei, operando in filiis diffidentiæ.Nam dictum est : « Secun- » dum principem potestatis aëris, qui nunc operatur in » filiis infidelitatis[4]. » Modo jam quia nemo eorum persequi audet Ecclesiam, « Ortus est sol, et congregati sunt. » Et ubi sunt? « Et in cubilibus suis cubabunt. » Cubilia eorum, corda infidelium. Quam multi gerunt leones cubantes in cordibus suis? Non inde erumpunt, non faciunt impetum in istam peregrinantem Jerusalem. Quare non faciunt? Quia jam ortus est sol, et splendet in toto orbe terrarum.

XXIV. Ergo vide quid sequatur, quia « Ortus est sol,

[1] Luc. XXII, 31, 32. — [2] Matth. XXVI, 70-74. — [3] Joan. X, 18. — [4] Ephes. II, 2.

» et congregati sunt, et in cubilibus suis cubabunt. » Quid tu, o homo Dei? quid tu, o Ecclesia Dei? quid tu, o corpus Christi, cujus caput in cœlo est? quid tu facis, o homo unitas ejus? « Exiet, inquit, homo ad opus » suum [1]. » Operetur ergo iste homo opera bona in securitate pacis Ecclesiæ, operetur usque in finem. Aliquando enim erit quædam contenebratio, et fiet quidam impetus, sed in vespera, id est, in fine mundi : modo autem in pace et tranquillitate operatur Ecclesia, quia, « Exiet homo ad » opus suum, et ad operationem suam usque ad ves- » peram. »

XXV. « Quam magnificata sunt opera tua, Domine [2]. » Merito magna, merito excelsa. Ubi facta sunt opera ista, tam magna? quæ illa statio Dei ubi stetit, vel quæ illa sessio ubi sedit, et ista operatus est? quis locus ubi ista operatus est? unde processerunt primo ista tam pulchra? Si ad litteram accipias, omnis ordinata creatura, ordinate currens, ordinate pulchra, ordinate oriens, ordinate occidens, ordinate peragens omnia tempora, unde processit? Ipsa autem Ecclesia quomodo accepit incrementa, successus, perfectionem? Quomodo destinatur ad finem quemdam immortalitatis? Quibus præconiis prædicatur? quibus mysteriis commendatur? quibus sacramentis occultatur? qua prædicatione revelatur? ubi fecit hæc Deus? Video magna opera : « Quam magnificata sunt opera tua, » Domine. » Quæro ubi fecerit, locum non invenio; sed video quid sequatur. « Omnia in sapientia fecisti. » Ergo omnia in Christo fecisti. Ille contemptus, ille expalmatus, ille consputus; ille spinis coronatus, ille crucifixus, omnia in illo fecisti. Audio, audio quid de illo tuo milite nunties hominibus, quid de illo præcone sancto prædices gentibus, Christum Dei Virtutem et Dei Sapientiam. Ir-

[1] Psal CIII, 23. — [2] Ibid 24.

rideant Judæi crucifixum Christum, quia scandalum est eis; irrideant Pagani crucifixum Christum, quia stultitia est eis : « Nos autem, inquit, prædicamus Christum cru-» cifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem » stultitiam; ipsis vero vocatis Judæis et Græcis Christum » Dei Virtutem et Dei Sapientiam[1]. Omnia in sapientia » fecisti. »

XXVI. « Repleta est terra creatura tua[2]. » Repleta est terra creatura Christi. Et quomodo? Quomodo videmus. Quid enim non a Patre per Filium creatum est? Quidquid ambulat et repit in terris, quidquid natat in aquis, quidquid volat in aëre, quidquid in cœlo circumagitur, quanto magis terra, totus mundus creatura Dei est. Sed nescio quid hic significat de quadam creatura nova, de qua dicit Apostolus : « Si qua in Christo nova creatura, vetera » transierunt, ecce facta sunt omnia nova, omnia autem » ex Deo[3]. » Nova creatura quæ facta est, omnes credentes in Christum, exuentes se veterem hominem, et induentes novum[4]. « Repleta est terra creatura tua. » In uno loco terræ crucifixus erat, in uno exiguo loco cecidit granum illud in terram, et mortificatum est; sed magnum fructum attulit : Singularis eras, Domine Jesu, donec transires : agnosco in alio Psalmo vocem tuam, qua dixisti : « Singularis ego sum, donec transeam[5]. » Singularis ergo eras, donec transires; singularis eras, cum agnovisti occasum tuum : sed ab occasu in ortum transisti. Ortus es, splenduisti, clarificatus es, cum in cœlum ascendisti, et « Repleta est terra creatura tua. » Psalmum, fratres, nondum finivimus : sed aliquid inde in nomine Christi etiam ad diem Dominicum differamus.

[1] 1 Cor. I, 23, 24. — [2] Psal. CIII, 24. — [3] 2 Cor. V, 17, 18. — [4] Ephes. IV, 22-24. — [5] Psal. CXL, 10.

ENARRATIO IV

IN EUMDEM PSALMUM CIII.

SERMO IV.

De quarta parte Psalmi.

I. Meminit Charitas Vestra, cum sit unus sermo Dei in Scripturis omnibus dilatatus, et per multa ora sanctorum unum Verbum sonet, quod cum sit in principio Deus apud Deum[1], ibi non habet syllabas, quia non habet tempora; nec mirandum nobis sit, quia propter infirmitatem nostram descendit ad particulas sonorum nostrorum, cum descenderit ad suscipiendam infirmitatem corporis nostri: istum tamen Psalmum jam multos nobis fecisse sermones, mysteriaque ipsa quæ hic clausa tenentur, ut pulsantibus aperirentur, attulisse nobis non parvas per aliquot dies moras temporis, cum pronuntiantur, cum commendantur, cum clausa esse monstrantur, cum aperiuntur, cum eruuntur, cum ostenduntur: ac per hoc meminit, ut dixi, Charitas Vestra, nec præterito die ad ejus terminum Psalmi nos pervenire potuisse, et distulisse in hunc diem. Voluit Dominus et tempus redditionis nobis exhibere, et me debitorem debito satisfacere, et exactores securiores efficere, det ergo ipse bonum quod reddamus, qui non reddidit quidquid mali feceramus.

II. Exclamaverunt, ut nostis, ut cum pietate gaudioque

[1] Joan. I, I.

recolitis, exclamaverunt cum Psalmo viscera cordis nostri, et dixerunt, « Quam magnificata sunt opera tua, Do» mine! Omnia in sapientia fecisti : repleta est terra crea» tura tua[1]. » Quidquid a Deo factum est, in sapientia factum est, et per sapientiam factum est. Quidquid novit sapientiam, et quidquid non novit sapientiam, et tamen in creatura Dei est, in sapientia factum est, et per sapientiam factum est. Qui cognoscunt sapientiam, lucem habent sapientiam; qui non cognoscunt, habent tamen artificem sapientiam, cum sint ipsi detenti insipientia : et qui eam lucem habent, etiam artificem habent; non quicumque artificem habent, etiam lucem habent. Et quidem in hominibus multi sunt qui ejus participes fiunt, et sapientes vocantur; multi ejus expertes, stulti nominantur. Propter hoc vitioso nomine stulti appellantur, quia si studeant sapientiæ, si petant, si quærant, si pulsent, possunt pervenire ad ejus participationem : non enim naturæ, sed negligentiæ denegatur. Sunt autem aliæ creaturæ, quæ non possunt fieri participes sapientiæ; sicut omnes bestiæ, omnia pecora, omnes arbores, quæ nec sensum habent ullum. Numquid quia participes sapientiæ esse non possunt, ideo non in sapientia et per sapientiam facta sunt? Non ergo exigit Deus intellectum de equo et mulo : sed hominibus dicit, « Nolite esse sicut equus et mulus, quibus non » est intellectus[2]. » Quod equo natura est, homini crimen est. Hoc ergo dicit Deus, Non exigo participationem sapientiæ meæ ab eis, quæ non feci ad imaginem meam; sed ubi feci, inde exigo, et usum ejus rei postulo, quam donavi. Homines ergo reddentes Deo quæ Dei sunt, si Cæsari reddunt quod Cæsaris est[3]; id est, reddentes Cæsari imaginem suam, et reddentes Deo imaginem suam, erigunt ipsam mentem suam, non ad se, sed ad artificem

[1] Psal. CIII, 24. — [2] Id. XXXI, 9. — [3] Matth. XXII, 21.

suum, et ad lumen unde sunt, et ad calorem quemdam spiritalem unde fervescunt : et unde remoti frigescunt, et unde recedentes contenebrantur, et quo revertentes illuminantur : et quia pie illi dixerunt, « Tu illuminabis » lucernam meam, Domine, Deus meus illuminabis tene» bras meas[1]; » discussis tenebris terrenæ stultitiæ, aperientes os et ducentes spiritum, erigunt, ut dixi, fidentem oculum cordis; et circumspiciunt mente universum mundum, terram, mare et cœlum, et videntes omnia pulchre disposita, ordinata currere, digeri generibus, fulciri seminibus, mutari successionibus, currere temporibus, placet eis in his artifex, ut et ipsi placeant in artificio artifici; et exclamant præ magno gaudio, quia vere huic lætitiæ nihil comparari potest, « Quam magnificata sunt opera » tua, Domine! Omnia in sapientia fecisti. » Ubi est ipsa sapientia, in qua omnia fecisti? quo sensu attingitur? quo oculo videtur? quo studio quæritur? quo merito possidetur? Quo putatis, nisi gratia sua? Qui donavit ut simus, donat ut boni simus. Donat conversis, qui antequam converterentur, et cum aversi irent post vias suas, nonne quæsivit eos? nonne descendit? nonne Verbum caro factum est, et habitavit in nobis[2]? nonne accendit lucernam carnis suæ, dum penderet in cruce, et quæsivit perditam drachmam[3]? Quæsivit, et invenit vicinis congratulantibus, id est, omni creatura spiritali quæ Deum proxime attingit. Vicinis lætantibus inventa est drachma, Angelis lætantibus inventa est anima humana. Inventa est, ergo gaudeat, et dicat, « Quam magnificata sunt opera tua, Domine! » Omnia in sapientia fecisti. »

III. « Repleta est terra creatura tua. » Qua creatura tua repleta est terra? Omnibus arboribus et frutetis, omnibus animalibus et pecoribus; et universo ipso genere hu-

[1] Psal. XVII, 29. — [2] Joan. I, 14. — [3] Luc. XV, 8.

mano, repleta est terra creatura Dei. Videmus, novimus, legimus, agnoscimus, laudamus, et in his prædicamus; et in his non sufficimus laudare tantum, quantum abundat ex bona inspectione cor nostrum. Sed ad illam magis creaturam debemus attendere, unde dicit Apostolus, « Si » qua igitur in Christo nova creatura, vetera transierunt, » ecce facta sunt omnia nova[1]. » Quæ « Vetera transierunt? » In Gentibus omnis idololatria, in ipsis Judæis omnis illa servitus Legis, omnia illa sacrificia prænuntiantia præsens sacrificium. Abundabat tunc vetustas hominis, venit qui renovaret opus suum, venit qui conflaret argentum suum, qui formaret monetam suam, et attendimus plenam terram Christianis credentibus in Deum, avertentibus se a prioribus immunditiis suis et idololatria, a spe præterita ad spem novi sæculi : et ecce nondum est in re, et jam tenetur in spe, et per ipsam spem jam cantamus et dicimus, « Repleta est terra creatura tua. » Nondum enim in patria cantamus hoc, nondum in illa requie quæ promittitur, nondum confirmatis vectibus portarum Jerusalem[2]; sed adhuc in peregrinatione intuentes mundum istum totum, et undique homines currentes ad fidem, timentes gehennas, contemnentes mortem, amantes vitam æternam, spernentes præsentem, et tali spectaculo completi gaudio dicimus, « Repleta est terra creatura tua. »

IV. Hoc autem sæculum adhuc tentationum fluctibus quatitur, adhuc tempestatibus et procellis tribulationum et tumorum turbatur : hac tamen itur. Minetur licet mare, et tumeat fluctibus, procellasque parturiat; hac itur, datum est nobis lignum in quo navigemus : « Repleta est » terra creatura tua. » Sed nondum sumus in terra viventium, adhuc ista terra morientium est : clamamus autem, et dicimus, « Spes mea es tu, portio mea in terra viven-

[1] Cor. v, 17. — [2] Psal. cxlvii, 13

» tium[1]. » In terra morientium spes mea, in terra viventium portio mea. Ecce ista terra, quæ repleta est creatura Dei. Qui adhuc est in ista terra morientium, nondum in terra viventium, qua transit? Audi sequentia : « Hoc mare » magnum et spatiosum, ibi repentia quorum non est » numerus, animalia pusilla et magna[2]. » Terribile mare significat : « Ibi sunt repentia quorum non est numerus.» Insidiæ repunt in hoc sæculo, et incautos repente occupant. Repentes autem tentationes quis numerat? Repunt, sed cave, ne subripiant. Vigiletur in ligno, etiam in aquis, etiam in fluctibus tuti sumus : non dormiat Christus, non dormiat fides; et si dormierit, excitetur ; imperabit ventis, placabit mare[3]; finietur via, gaudebitur in patria. « Ibi repentia quorum non est numerus, animalia pu» silla et magna. » Video enim adhuc in mari isto formidoloso nondum credentes : ipsi enim versantur in amaris aquis et sterilibus, illi autem et pusilli et magni sunt. Novimus hoc, multi pusilli sæculi nondum crediderunt, multi primates sæculi nondum crediderunt : « Animalia » pusilla et magna » sunt in hoc mari. Oderunt Ecclesiam, premuntur Christi nomine; non sæviunt, quia non permittuntur : in manus non erumpens, clausa est in corde sævitia. Nam omnes sive pusilli, sive magni, « Animalia » pusilla et magna, » quæ modo dolent templa clausa esse, aras eversas, simulacra confracta, leges latas ut sacrificare idolis capitale sit crimen, omnes qui dolent hæc, in mari sunt adhuc. Quid ergo nos? ad patriam qua ituri sumus? Per ipsum mare, sed in ligno. Noli timere periculum, lignum te portat quod continet sæculum. Ergo attendite : « Hoc mare magnum et spatiosum, ibi repentia » quorum non est numerus, animalia pusilla et magna. »

[1] Psal. CXLI, 6. — [2] Id. CIII, 25. — [3] Matth. VIII, 24-26.

Noli timere, noli terreri, desidera patriam, intellige peregrinationem.

V. « Illic naves commeabunt[1]. » Ecce in eo quod terrebat, naves natant, et non merguntur. Naves Ecclesias intelligimus, commeant inter tempestates, inter procellas tentationum, inter fluctus sæculi, inter animalia pusilla et magna : Gubernator est Christus in ligno crucis suæ. « Illic » naves commeabunt. » Non timeant naves, non valde attendant ubi natent, sed a quo gubernentur. « Illic naves » commeabunt. » Quem commeatum reperiunt tristem, quando gubernatorem sentiunt Christum? Commeabunt secure, commeent perseveranter, venient ad finem debitum, perducentur ad terram quietis.

VI. Est in isto mari aliquid etiam, quod superat omnia animalia pusilla et magna. Quid est hoc? Psalmum audiamus : « Draco hic quem finxisti ad illudendum ei[2]. » Ibi repentia quorum non est numerus, ibi animalia pusilla et magna, illic naves commeabunt, et non timebunt, non solum repentia, quorum non est numerus, et animalia pusilla et magna, sed nec draconem qui ibi est : « Quem » finxisti, inquit Deo, ad illudendum ei. » Magnum secretum, et tamen quod nostis dicturus sum. Nostis inimicum Ecclesiæ quemdam draconem : non vidistis oculis carnis, sed videtis oculis fidei. Ipse et qui et leo dicitur : de illo Scriptura dicit, « Conculcabis leonem et draco- » nem[3]. » Subditus est iste capiti tuo, subdetur et corpori ejus; hæreant tantum membra capiti suo, ut membra ejus sint. Dictum est de prima fœmina, quam seduxit hic draco, Eva scilicet illa, cui consilium mortis dedit, et persuasione astuta in cor fœmineum more serpentis irrepsit. Factum est quod novimus, quod ibi et nos fecimus

[1] Psal. CIII, 26. — [2] Ibid. — [3] Id. XC, 13.

quod dolemus. In illis enim duobus hominibus totum genus humanum. Inde propago mortis, inde et in parvulis debita, delicta. « Quis enim mundus, ait Scriptura, in » conspectu tuo? Nec infans cujus est unius diei vita super terram[1]. » Tradux peccati, tradux mortis de primo peccato. Nostis enim et quid dictum est mulieri, vel potius serpenti, cum audiret Deus peccatum primi hominis : « Ipsa tuum observabit caput, et tu ejus observabis cal» caneum[2]. » In magno mysterio dictum, in figura dictum Ecclesiæ futuræ, factæ de latere viri sui, et hoc dormientis. Erat autem Adam forma futuri. Hoc Apostolus dicit : « Qui est forma futuri[3]. » Præfiguratum est quod futurum erat, facta est Ecclesia de latere Domini dormientis in cruce. Nam de latere crucifixi percusso[4], sacramenta Ecclesiæ profluxerunt. Quid ergo dictum est Ecclesiæ? Jam modo audite, intelligite, cavete : « Ipsa tuum observabit caput, et tu ejus calca» neum. » O Ecclesia, caput serpentis observa. Quod est caput serpentis? Prima peccati suggestio. Venit tibi in mentem nescio quid illicitum : noli ibi tenere mentem tuam, noli consentire. Hoc quod venit in mentem, caput serpentis est : caput calca, et evades cæteros motus. Quid est, caput calca? Ipsam suggestionem contemne. Sed lucrum suggessit : magnum ibi lucrum est, magnum ibi aurum est; si hanc fraudem feceris, dives eris. Caput serpentis est, calca. Quid est, calca? Contemne quod suggessit. Sed magnum aurum suggessit. Et quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur[5]? Pereat mundi lucrum, ne fiat animæ damnum. Hæc dicens, observasti caput serpentis, et calcasti. Ille autem diabolus calcaneum tuum observat. Quid

[1] Job. XIV, 4, 5. — [2] Gen. III, 15. — [3] Rom. V, 14. — [4] Joan. XIX, 34. — [5] Matth. XVI, 26.

est, observat calcaneum tuum? Quando labaris a via Dei. Tu observas primam suggestionem, ille observat lapsum tuum. Si enim lapsus fueris, cades ; si cecideris, possidebit. Ut autem non cadas, noli exire de via. Angustam tibi semitam stravit Deus : quidquid extra illam, lubricum est. Propterea lumen est Christus, et via est Christus. « Erat » lumen verum quod illuminat omnem hominem venien- » tem in hunc mundum[1]. » Et, « Ego sum via, et veritas, » et vita[2]. » Per me is, ad me is. Si ergo ipse est lumen, et ipse est via; si ab illo recesseris, nec in lumine eris, nec in via. Et quid te sequitur? Quod dicit de impiis quidam Psalmus : « Fiat via illorum tenebræ et lubricum[3]. »

VII. Hic ergo draco, antiquus hostis noster, ira fervidus, insidiis astutus, in mari magno est. « Draco hic quem » finxisti ad illudendum ei. » Jam tu illude draconi : ad hoc enim hic factus est draco. Ipse cadens peccato suo de sublimi habitatione cœlorum, et ex Angelo factus diabolus, accepit quemdam locum suum in hoc mari magno et spatioso. Regnum ejus quod putas, carcer ejus est. Multi enim dicunt, Quare tantam potestatem diabolus accepit, ut dominetur in isto sæculo, et tantum valeat, tantum possit? Quantum valet, aut quantum potest? Nisi permissus, nihil potest. Tu sic age, ne permittatur in te; aut si permissus fuerit ad tentandum, victus abscedat, et non possideat. Permissus est enim ad tentandos quosdam sanctos viros famulos Dei : superaverunt eum, quia de via non recesserunt, non lapsi sunt, quorum observabat calcaneum. Job ille sanctus sedebat in stercore, et currebat in via : videte quomodo observaverit caput ejus, et quemadmodum ille calcaneum ejus attendebat. Ille repellebat suggerentem, ille sperabat labentem : cœpit et ejus mulierculam; subtraxit omnia quæ habebat, solam dimisit

[1] Joan. I, 9. — [2] Id. XIV, 6. — [3] Psal. XXXIV, 6.

adjutricem suam, non mariti consolatricem, sed potius tentatricem; cepit etiam ipsam non observantem caput ejus. Adhuc enim illa Eva erat : sed jam ille Adam non erat. Ablatis omnibus, remansit Job cum uxore, per quam tentaretur; et cum Deo, a quo regeretur. Quid illo pauperius subito factum, si domum ejus consideres? Quid illo ditius, si cor ejus cogites? Vide paupertatem domus : ablata sunt omnia. Vide divitias cordis : « Dominus de-» dit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita fac-» tum est : sit nomen Domini benedictum. Dominus de-» dit, Dominus abstulit[1] : » noverat rectorem suum, et tentatorem suum, permissorem tentatoris sui noverat. Nihil sibi, inquit, diabolus tribuat; voluntatem habet nocendi, potestatem autem nisi acciperet, non haberet : quantum accepit ille potestatis, tantum ego patior : non ergo ab illo patior, sed ab eo qui potestatem dedit : contemnatur superbia tentatoris mei, sustineantur flagella patris mei. Repulsus est tentator, observatum est caput ejus, penetrare non potuit in cor. Muratam civitatem forinsecus oppugnavit, sed non expugnavit. Accessit alia tentatio, permissus est ad corpus ejus, percussit gravi vulnere a capite usque ad pedes, contabescebat putredine, scatebat vermibus, amissa domo sedebat in stercore. Ibi Eva captivata, a diabolo non ad adjutorium marito supposita, sed ad lapsum, suggerit ut blasphemetur Deus. Primo suggessit in paradiso ut contemneretur Deus, modo ut blaphemetur Deus. Valuit tunc in integrum, nunc victus est a putri : in paradiso dejecit, in stercore superatus est. Attendebat autem ille draco utrum Job lingua laberetur. Omnis enim homo in actu suo pedes habet in eo quod agit; in quo movetur, ibi tanquam ambulat. Dicebat ille multa; quanta enim dixit Job, qui legunt, nove-

[1] Job. I, 21.

runt : in tam multis illis verbis observabat serpens calcaneum labentis. Ille autem qui caput observabat serpentis, repulit omnem suggestionem. Respondit et mulieri, sicut dignum erat respondere mulieri : « Locuta es, inquit, tanquam una de insipientibus mulieribus : si bona percepimus de manu Domini, mala non sustinebimus? Et inter illa omnia quæ dixit, nusquam lapsus est[1]. » Quod multi in illis verbis non intelligunt, et quædam ibi sic accipiunt, quasi aliquid durum dixerit Job in Deum.

VIII. Nam inter multa etiam hoc dixit, velut stomachans adversus Deum, sicut videbatur non intelligentibus : ille autem gestabat personam magnam magnæ prophetiæ : « Utinam, inquit loquens ad Deum, utinam esset nobis arbiter[2]. » Quid est, « Utinam esset nobis [3] arbiter? » Quasi qui inter nos judicaret, et quo judicante causa mea vinceret. Sic accipitur ad primum sonum : sed discute te, ne labaris : attendit enim serpens ille semper calcaneum tuum[4]. Quid visus est dixisse Job? « Utinam esset nobis arbiter, » utinam esset medius aliquis, qui judicaret inter me et te. Hoc Deo homo, hoc in stercore homo, hoc vel in cœlo Angelus Deo, « Utinam esset nobis arbiter? » Sed quid prævidebat? quid optabat? « Multi, inquit Dominus, justi et prophetæ voluerunt videre quæ videtis, et non viderunt[5]. » Arbitrum desiderabat. Quid est arbiter? Medius ad componendam causam. Nonne inimici eramus Dei, et malam causam habebamus adversus Deum? Quis finiret causam istam malam, nisi ille medius arbiter, qui nisi veniret, misericordiæ perierat iter? De quo Apostolus dicit, « Unus enim Deus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus[6]. » Si non homo, non mediator; quia æqualis Patri Deus. Dicit alio loco,

[1] Job. II, 10. — [2] Id. IX, 33, juxta LXX. — [3] ὁ μεσίτης ἡμῶν. — [4] Gen. III, 15. — [5] Matth. XIII, 17. — [6] I Tim. II, 5.

« Mediator autem unius non est, Deus autem unus est[1]. » Inter duos mediator : ergo Christus mediator inter hominem et Deum. Non quia Deus, sed quia homo : nam quia Deus, æqualis Patri; sed æqualis Patri, non mediator. Ut autem sit mediator, descendat a superiore ad inferiorem, ab æqualitate Patris; faciat quod ait Apostolus, « Semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in si» militudine hominum factus, et habitu inventus ut » homo[2]. » Fundat sanguinem suum, deleat chirographum nostrum[3], componat inter nos et Deum, nostram voluntatem corrigens ad justitiam, illius sententiam flectens ad misericordiam. Sicut ergo hoc unum exposuimus, quantum Dominus dedit, quod durum videtur dictum est a Job : sic et cætera quæ ibi videntur quasi aspera et blasphema, habent intellectus suos. Quod putaremus aliter esse, nisi Deus perhiberet testimonium, et antequam loqueretur Job, et posteaquam totum locutus est. Perhibuit Deus primo testimonium, dicens, « Homo sine que» rela, verax Dei cultor[4]. » Dixit hoc Deus, dixit hoc ante tentationem illius. Ne quis autem in illis verbis forte male intelligens scandalizaretur, et putaret justum quidem virum fuisse Job ante tentationem, in tentatione autem gravi defecisse, et lapsum esse in sacrilegam blasphemiam; finitis omnibus sermonibus, et ipsius Job, et amicorum ejus a quibus ei consolatio reddebatur, dicit Dominus testimonium, illos non verum locutos, sicut servum ejus Job. « Non enim locuti estis, inquit, coram me verum quid» quam, sicut servus meus Job[5]. » Deinde jubet ut ille pro eis offerat hostias, quibus eorum peccata solvantur.

IX. Eia, fratres mei, qui vult observare caput serpentis, et securus transire hoc mare; quia necesse est habitet

[1] Gal. III, 20. — [2] Philip. II, 7. — [3] Coloss. II, 14. — [4] Job. I, 8. — [5] Id. XLII, 7, 8.

hic serpens iste, et, ut dicere cœperam, lapsus diabolus de cœlo hunc locum accepit; observet caput ejus, a timore sæculi, et a cupiditate sæculi. Hinc enim suggerit aliquid, aut unde times, aut unde cupis; aut amorem tuum tentat, aut timorem. Tu si timueris gehennas, amaveris regnum Dei, observabis caput ejus. Evitato capite, securus eris; nec ille lapsum tuum tenebit, nec de tua ruina gaudebit. Nemo autem dicat, ut dixi, Magnam habet protestatem. Vident enim homines quasi quantum acceperit potestatis; quid perdiderit, non vident. Ipse autem sanctus Job in verbis suis mysticis et alte secretis, dicens de ista potestate, quam dicitur diabolus habere, et describens illum multis modis in figuris similitudinum, exponens quid ille sit; vel quid valeat, hoc quoque ait, « Non est quidquam simile ei factum super terram, ad » illudendum ei ab Angelis meis. » Deus ibi loquitur in libro Job : « Non est quidquam ei super terram simile » factum, ad illudendum ei ab Angelis meis. Omne altum » videt; et ipse rex omnium quæ in aquis sunt[1]. » Cui testimonio congruit hoc in Psalmo. Cum enim diceret de mari magno et spatioso, ubi animalia pusilla et magna, ubi repentia quorum non est numerus, ubi naves navigant ligno tutæ, ait, « Draco hic quem finxisti ad illudendum » ei. » Sed si ad illudendum, quomodo Deus illi illudit? An tradidit eum illudendum, hoc est, ut illudatur? Putaremus quod Deus illi illuderet, nisi Scriptura Job solvisset quæstionem : ibi enim dictum est : « Ad illudendum ei ab Angelis meis. » Vis illudere draconi? Esto Angelus Dei. Sed nondum es Angelus Dei. Donec sis, si eum cursum tenes ut sis; sunt Angeli qui illudant draconi, ne tibi noceat. Præpositi enim sunt Angeli cœlorum super potestates aëreas, et inde procedit verbum quod fit

[1] Job. XLI, 24, 25, juxta LXX.

hic. Intuentur enim legem fixam, legem æternam, jubentem sine scriptura, sine syllabis, sine strepitu, fixam semper et stantem, intuentur Angeli corde mundo, et ex illa faciunt quidquid hic fit; et potestates ex illa ordinantur a summis usque in ima. Et si potestates summorum cœlorum reguntur verbo Dei, quanto magis inferiores atque terrenæ? Remanet ergo in malis sola nocendi cupiditas. Hanc habet homo in potestate cupiditatem nocendi, voluntatem ad perniciem. Si autem cuiquam nocere potuerit, non glorietur; non ipse nocuit, data est ei potestas. Semel dictum est, sententia firma est : « Non est » potestas, nisi a Deo [1]. » Quid ergo times? In aquis sit draco, in mari sit draco : illac transiturus es. Sic est fictus ut illudatur, hic ad hunc locum ordinatus est, in his sedibus deputatus est. Magnum aliquid illi putas esse has sedes, quia non nosti sedes Angelorum unde lapsus est : quæ tibi videtur ejus gloriatio, damnatio est.

X. Similitudinem accipite breviter : quia revera magnum aliquid est hoc nosse et intelligere. Domum magnam aliquam putate totam istam administrationem creaturæ : domus ista magna habet dominum, habet servos, et in ipsis servis habet circa se proximos sibi in apparatibus melioribus vestium, thesaurorum, horreorum, magnarum possessionum : habet etiam servos in infimis ministeriis, ita subditis sibi potestatibus, ut quosdam habeat et ad mundandas cloacas : a summis procuratoribus usque ad extrema ista et infima ministeria quam multi sunt gradus. Si ergo aliquis magnus procurator offendat, et pœna domini sui, verbi gratia, fiat ostiarius in aliquo loco extremo; si exercens sibi datam potestatem, volentes intrare vel exire perturbet, secundum modum potestatis quem accepit a domino, illi autem nesciant eum fuisse

[1] Rom. XIII, 1.

aliquando magnum procuratorem; magnam potestatem illius esse arbitrantur, quia quid perdiderit nesciunt. Et tamen, fratres mei, ostiarius ille, de quo dixi, ad similitudinem domus magnæ hujus terrenæ, potest aliquid facere nesciente domino suo, et turbare aliquem illo non jubente : iste autem nec ad illam januam positus est, qua intramus ad Deum. Christus est enim illa janua, et per Christum intramus ad vitam æternam [1]. Sed est quædam janua, qua intratur in hoc sæculum, janua quædam mortalitatis : circa ista infirmæ carnis hujus detrimenta et supplementa, ad istam januam quasi quidam ostiarius est : hic habet potestatem in isto mari, qua naves commeant; sed non tantam ut faciat aliquid nesciente aut nolente Domino suo. Ne forte aliquis dicat : Perdidit quidem ille magnam potestatem superiorum apparatuum : sed ego in his infimis sum, hic me potest habere in potestate, opus est ut serviam illi. Noli falli, novit te Dominus tuus; et sic te novit, ut capillos tuos habeat numeratos [2]. Quid ergo times? Tentaturus est forte carnem tuam : flagellum est Domini tui, non potestas tentatoris tui. Vult nocere saluti quæ promittitur; sed non permittitur : ut autem non permittatur, habe caput Christum; repelle caput draconis, suggestioni ejus noli consentire, a via tua noli labi. « Draco hic quem finxisti ad illudendum ei. »

XI. Nam vis videre quam non tibi noceat, nisi permissus? « Omnia, inquit, a te expectant, Domine, ut des » illis cibum in tempore opportuno [3]. » Et iste draco manducare vult, sed non manducat quem vult. « Omnia a te » expectant, Domine, ut des illis cibum in tempore op- » portuno. Omnia, » et repentia quorum non est numerus, et animalia pusilla et magna, et ipse draco, et omnis creatura tua, qua implesti terram; « Omnia a te expec-

[1] Joan. x, 9. — [2] Matth. x, 30. — [3] Psal. CIII, 27.

» tant, ut des illis cibum in tempore opportuno : » unicuique cibum suum. Habes cibum tuum, habet et draco cibum suum. Si bene vixeris, cibum Christum habebis; si a Christo recesseris, cibus draconis eris. « Omnia a te » expectant, ut des illis cibum in tempore opportuno. » Quid dictum est ipsi draconi? « Terram manducabis. » Draconi dictum est : « Terram manducabis cunctis diebus » vitæ tuæ. » Audistis cibum draconis. Non vis ut det te Deus manducandum draconi; noli esse cibus draconis, id est, noli relinquere verbum Dei. Ubi enim dictum est draconi : « Terram manducabis : » ibi jam dictum erat et prævaricatori, « Terra es, et in terram ibis[1]. » Cibus serpentis esse non vis? noli esse terra. Quomodo, inquis, non ero terra? Si terrena non sapias. Audi Apostolum, ut non sis terra. Nam corpus quod geris terra est, sed tu noli esse terra. Quid est hoc? « Si resurrexistis, inquit, » cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus » est in dextra Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non » quæ super terram[2]. » Si non sapis terrena, non es terra : si non es terra, non manducaris a serpente, cui cibus data est terra. Cibum suum dat Deus serpenti, quando vult, quem vult : bene autem judicat, falli non potest, non ei dat aurum pro terra. « Omnia a te expec» tant, Domine, ut des illis cibum in tempore oppor» tuno[3]. Cum dederis eis, colligent. » Ante illos sunt; sed non colligent, nisi cum dederis. Ante diabolum Job erat; et quidem non devoravit Job, sed vel tentare non ausus est, nisi cum ille dedisset[4]. « A te expectant : cum » dederis eis, colligent; » si non dederis, non colligent.

XII. Et quid nos, fratres? quem cibum habemus? Sequitur et de cibo nostro. « Aperiente autem te manum

[1] Gen. III, 14 et 19. — [2] Coloss. III, 1, 2. — [3] Psal. CIII, 28. — [4] Job. I, 12.

» tuam, universa implebuntur bonitate. » Quid est, o Domine, quod aperis manum tuam? Manus tua Christus est. « Et brachium Domini cui revelatum est [1]? » Cui revelatur, illi aperitur : revelatio enim apertio est. « Apeȝ riente autem te manum tuam, universa implebuntur » bonitate. » Revelante te Christum tuum, « Universa » implebuntur bonitate. » Non autem habent a se bonitatem; nam aliquando probatur illis : « Avertente autem » te faciem tuam, turbabuntur. » Multi repleti bonitate, sibi tribuerunt quod habebant, et voluerunt gloriari quasi in justificationibus suis, et dixerunt sibi : Justus sum, magnus sum : et facti sunt sibi placentes. Et sonuit eis Apostolus : « Quid enim habes, quod non accepisti [3]? » Volens autem probare Deus homini, quod ab illo habeat quidquid habet, ut cum bonitate habeat et humilitatem, aliquando eum perturbat; avertit ab illo faciem suam, et decidit in tentationem : et ostendit illi, quia quod justus erat, et recte ambulabat, ipso regente fiebat. « Avertente » autem te faciem tuam, turbabuntur. » Videte quid dicat et in alio Psalmo : « Ego dixi in abundantia mea : » Non movebor in æternum [4]. » Præsumpsit de se, impletus erat bonitate, et putabat a se sibi esse totam bonitatem, et dixit in corde suo : « Non movebor in æternum. » Sed quia jam senserat Dei gratiam se percepisse, pro eo quod erat expertus, reddidit gratiarum actionem : « Domine, » in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem, aver» tisti autem faciem tuam a me, et factus sum conturba» tus [5]. » Sic et hic, « Aperiente te manum tuam; » aperies manum, « Et universa implebuntur bonitate, » non manu sua, sed manu tua aperta. « Avertente autem te faciem » tuam, turbabuntur. »

[1] Isaï. LIII, 1. — [2] Psal. CIII, 29. — [3] I Cor. IV, 7. — [4] Psal. XXIX, 7. — [5] Ibid. 8.

XIII. Sed quare hoc facis ? quare avertis faciem tuam, ut turbentur ? « Auferes spiritum eorum, et deficient. » Spiritus eorum, superbia eorum erat : gloriantur, sibi tribuunt, se ipsos justificant. Averte ergo faciem tuam, ut turbentur: aufer spiritum eorum, et deficiant; clament ad te : « Cito exaudi me, Domine, defecit spiritus meus. » Ne avertas faciem tuam a me[1]. Auferes spiritum eorum, » et deficient, et in pulverem suum convertentur. » Invenit se homo pœnitens de peccato suo, quia non habebat vires ex se; et confitetur Deo, dicens se esse terram et cinerem. O superbe, conversus es in pulverem tuum, ablatus est spiritus tuus; jam non te jactas, non te extollis, non te justificas; vides quia de pulvere factus es, et avertente faciem suam Domino, in tuum pulverem recidisti. Roga ergo, confitere pulverem tuum et infirmitatem tuam.

XIV. Et vide quid sequatur : « Emittes spiritum tuum, » et creabuntur[2]. » Auferes spiritum eorum, emittes tuum : auferes spiritum eorum, non habebunt spiritum suum. Ergo deserti sunt ? « Beati pauperes spiritu :» non sunt autem deserti, « Quoniam ipsorum est regnum cœ» lorum[3]. » Noluerunt habere spiritum suum, habebunt spiritum Dei. Hoc enim dixit Martyribus futuris : « Cum » vos ceperint et adduxerint, nolite cogitare quomodo » aut quid loquamini ? non enim vos estis qui loquimini, » sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis[4].» Nolite vobis tribuere fortitudinem. Si vestra est, inquit, et mea non est; duritia est, non fortitudo. « Auferes spiri» tum eorum, et deficient ; et in pulverem suum conver» tentur : emittes spiritum tuum, et creabuntur. Ipsius » enim sumus figmentum, dixit Apostolus, creati in ope-

[1] Psal. CXLII, 7. — [2] Id. CIII, 30. — [3] Matth. V, 3. — [4] Id. X, 19, 20.

» ribus bonis[1]. » A spiritu ejus accepimus gratiam, ut justitiæ vivamus : quia ipse est qui justificat impium[2]. « Auferes spiritum eorum, et deficient : emittes spiritum » tuum, et creabuntur : et innovabis faciem terræ : » id est, novis hominibus, confitentibus se justificatos esse, non a se justos, ut gratia Dei sit in illis. Vide quales sint, quibus innovata est facies terræ. Paulus dicit, « Plus om- » nibus illis laboravi. » Quid est, Paule? Attendite si tu, si spiritus tuus. « Non ego, inquit, sed gratia Dei mecum[3]. »

XV. Quid ergo? Quia cum abstulerit spiritum nostrum, in pulverem nostrum convertemur, utiliter intuentes infirmitatem nostram, ut accepto spiritu ejus recreemur. Vide quid sequitur : « Sit gloria Domini in æternum[4]. » Non tua, non mea, non illius, aut illius; gloria Domini sit, non ad tempus, sed in æternum, « Lætabitur Dominus » in operibus suis. » Non in tuis, quasi tuis : quia et opera tua si mala, per iniquitatem tuam; si bona, per gratiam Dei. « Lætabitur Dominus in operibus suis.

XVI. « Qui aspicit terram, et facit eam tremere; qui » tangit montes, et fumigabunt[5]. » O terra, exultabas de bonitate tua, tibi tribuebas vires opulentiæ tuæ : ecce respicit Dominus, et facit te tremere. Respiciat te, et faciat te tremere : melior est enim tremor humilitatis, quam confidentia superbiæ. Videte quomodo aspiciat Deus terram, et faciat eam tremere. Ad terram quasi præfidentem sibi et exultantem loquitur Apostolus : « Cum timore et tre- » more vestram ipsorum salutem operamini. Cum timore » et tremore : Deus enim est qui operatur in vobis[6]. » Dicis, o Paule. « Operamini; » dicis ut operemur : quare, « Cum tremore? Deus enim est, inquit, qui operatur in

[1] Ephes. II, 10. — [2] Rom. IV, 5. — [3] I Cor. XV, 10. — [4] Psal. III, 31. — [5] Ibid. 32. — [6] Philip. II, 12, 13.

» vobis. » Ideo ergo, cum tremore, quia Deus operatur. Quia ipse dedit, non ex te est quod habes, cum timore et tremore operaberis : nam si non tremueris eum, auferet quod dedit. Cum tremore ergo operare. Vide alium Psalmum : « Servite Domino in timore, et exultate ei cum tre» more[1]. » Si cum tremore exultandum est, Deus aspicit, fit terræ motus : aspiciente Deo, tremant corda nostra; tunc ibi requiescet Deus. Audi illum alio loco : « Super » quem requiescet spiritus meus? Super humilem et quie» tum, et trementem verba mea[2]. Qui aspicit terram, et » facit eam tremere; qui tangit montes, et fumigabunt. » Montes superbi erant, jactabant se, non eos tetigerat Deus : tangit illos, et fumigabunt. Quid est fumigare montes? Precem Domino reddere. Ecce magni montes, superbi, montes ingentes, non rogabant Deum : se rogari volebant, et superiorem non rogabant. Quis enim potens et tumidus et superbus in terra, qui dignetur humiliter rogare Deum? De impiis loquor, non de cedris Libani, quas plantavit Dominus. Impius quilibet, infelix anima, rogare Deum nescit, et vult se rogari ab hominibus. Mons est, opus est ut tangat illum Deus, et fumiget : quando cœperit fumigare, dabit Deo precem, tanquam sacrificium cordis. Fumigat ad Deum, deinde tundit pectus : incipit et flere, quia et fumus excutit lacrymas. « Qui tangit » montes, et fumigabunt. »

XVII. « Cantabo Domino in vita mea. » Quid cantabit? Totum quidquid est, cantabit. Cantemus Domino in vita nostra. Vita nostra modo spes est, vita nostra postea æternitas erit. Vita vitæ mortalis, spes est vitæ immortalis. « Cantabo Domino in vita mea : psallam Deo » meo, quandiu sum[3]. » Quoniam in illo sine fine sum, quandiu sum, psallam Deo meo. Ne forte cum cœperi-

[1] Psal. II, 11. — [2] Isaï. LXVI, 2. — [3] Psal. CIII, 33.

mus psallere Deo in illa civitate, putemus nos aliquid aliud acturos : tota vita nostra erit psallere Deo. Si veniet in fastidium quod laudamus, potest venire in fastidium et nostra laudatio. Si semper ille amatur, semper a nobis laudatur : « Psallam Deo meo, quandiu sum. »

XVIII. « Suavis sit ei disputatio mea : ego autem jucun» dabor in Domino. Suavis sit ei disputatio mea[1] : » quæ est disputatio hominis ad Deum, nisi confessio peccatorum? Confitere Deo quod es, et disputasti cum illo. Disputa cum illo, fac bona opera, et disputa. « Lavamini, » mundi estote, Isaïas dicit, auferte nequitias ab animis » vestris a conspectu oculorum meorum, cessate a nequi» tiis vestris, discite benefacere, judicate pupillo, et jus» tificate viduam, et venite disputemus, dicit Dominus[2]. » Quid est disputare cum Deo? Te illi indica scienti, ut indicet se tibi nescienti. « Suavis sit ei disputatio mea. » Ecce hoc est Domino suave, disputatio tua; sacrificium humilitatis tuæ, contribulatio cordis tui, holocaustum vitæ tuæ, hoc est suave Deo. Tibi autem quid est suave? « Ego autem jucundabor in Domino. » Ipsa est mutua disputatio, quam dixi : Indica te ei scienti, et indicat se tibi nescienti. Suavis est ei confessio tua, suavis est tibi gratia ipsius. Dixit se tibi. Unde se tibi dixit? Per Verbum. Quod Verbum? Christum. Et tibi dixit, et se dixit. Quia misit Christum, se ipsum dixit. Ita plane, audiamus ipsum Verbum : « Qui me vidit, vidit et Patrem[3]. Ego » autem jucundabor in Domino. »

XIX. « Deficiant peccatores a terra[4]. » Sævire videtur, O sancta anima, quæ hic cantat et gemit! Utinam cum ipsa anima sit anima nostra, utinam copuletur ei, et societur, et conjungatur ei! videbit etiam misericordiam sævientis. Quis enim capit hoc, nisi qui impletus fuerit cha-

[1] Psal. CIII, 34. — [2] Isaï. I, 16-18. — [3] Joan. XIV, 9. — [4] Psal. CIII, 35.

ritate? « Deficiant peccatores a terra. » Contremiscis, quia maledicit. Et quis maledicit? Sanctus. Sine dubio exauditur. Sed dictum est sanctis, « Benedicite, et nolite » maledicere[1]. » Quid est ergo quod dicit, « Deficiant » peccatores a terra? » Plane deficiant; auferatur spiritus eorum, et deficiant, ut emittat spiritum suum, et recreentur. « Deficiant peccatores a terra, et iniqui, ita ut non » sint. » Quid non sint, nisi iniqui? Ergo justificentur, ut non sint iniqui. Vidit hoc, et impletus est gaudio, et revocat versum primum Psalmi : « Benedic, anima mea, » Dominum. » Benedicat anima nostra Dominum, fratres, quia dare dignatus est et facultatem et sermonem nobis, et vobis intentionem et studium. Unusquisque ut potest recordetur quod audivit; collocutione invicem ructate saginam vestram, ruminate quod accepistis, non eat in viscera oblivionis vestræ. Thesaurus desiderabilis requiescat in ore vestro[2]. Magno labore quæsita et inventa sunt, magno labore nuntiata et disputata sunt : sit labor noster fructuosus vobis, et benedicat anima nostra Dominum.

[1] Rom. XII, 14. — [2] Prov. XXI, 20.

ENARRATIO

IN PSALMUM CIV.

I. PSALMUS centesimus-quartus[1], primus est in eis quibus prænotatur « Alleluia. » Cujus verbi, vel potius duorum verborum, interpretatio est, Laudate Deum. Et ideo inde cœpit : « Confitemini Domino, et invocate nomen » ejus[2]. » In laude enim intelligenda est ista confessio, sicut est, « Confiteor tibi, Pater Domine cœli et terræ[3]. » Præmissa enim laude, invocatio sequi solet, ubi desideria precator alligat : unde et ipsa oratio Dominica habet a capite brevissimam laudem, quod est, « Pater noster, qui es in » cœlis[4]. » Tunc quæ petuntur, deinceps consequuntur. Unde et alibi in Psalmo dicitur, « Confitebimur tibi, » Deus, confitebimur, et invocabimus nomen tuum[5]. » Quod alibi est planius : « Laudans invocabo Dominum, » et ab inimicis meis salvus ero[6] : » ita et hic, « Confitemini, » inquit, Domino, et invocate nomen ejus : » quod tale est, ac si diceret, « Laudate Dominum, et invocate nomen ejus. » Exaudit quippe invocantem, quem laudantem videt; laudantem videt, quem probat amantem. Et in quo voluit Dominus boni servi amorem circa se ostendi maxime, nisi in eo quod illi ait, « Pasce oves meas[7] ? » Unde et hic sequitur, « Annuntiate inter gentes opera ejus : » vel potius, ut de græco ad verbum exprimatur, quod et alii latini codices habent, « Evangelizate in gentibus opera ejus. »

[1] Vide. D. Guillon, tom. XXII, pag. 29-32. — [2] Psal. CIV, 1. — [3] Matth. XI, 25. — [4] Id. VI, 9. — [5] Psal. LXXIV, 2. — [6] Id. XVII, 4. — [7] Joan. XXI, 17.

Quibus hoc dicitur, nisi Evangelistis in prophetia?

II. « Cantate ei, et psallite ei[1]. » Verbo et opere laudate. Ore quippe cantatur : psalterio autem, hoc est, manibus psallitur. « Narrate omnia mirabilia ejus : laudamini in » nomine sancto ejus[2]. » Possunt hi duo versus ex duobus verbis superioribus dicti non absurde videri : ut quod ait, « Narrate omnia mirabilia ejus, » referatur ad id quod dictum est, « Cantate ei : » quod vero sequitur, « Laudamini in nomine sancto ejus, » referatur ad id quod dictum est, « Et psallite ei : » illud scilicet ad verbum bonum, quo cantatur ei, et narrantur omnia mirabilia ejus; illud autem ad opus bonum, quo psallitur ei, ne velit quisque de opere bono tanquam in sua v rtute laudari. Ideo cum dixisset, « Laudamini, » quod utique bene operantes merito possunt; addidit, « In nomine sancto ejus : » Ut qui gloriatur, in Domino glorietur[3]. » Qui ergo non sibi, sed ei volunt psallere, caveant facere justitiam suam coram hominibus, ut videantur ab eis; alioquin mercedem non habebunt apud Patrem, qui in cœlis est[4] : sed luceant opera eorum coram hominibus, non eo fine ut ipsi videantur ab eis, sed ut videant bona opera eorum, et glorificent Patrem eorum, qui in cœlis est[5]. Hoc est laudari in nomine sancto ejus. Unde et in alio Psalmo legitur, « In Domino laudabitur anima mea, audiant mites, » et jucundentur[6]. » Quod et hic quodam modo sequitur, « Lætetur cor quærentium Dominum[7]. » Sic enim mites jucundantur, qui non amaro zelo eos jam bene operantes æmulantur.

III. « Quærite Dominum, et confortamini[8]. » Hoc enim de græco expressius interpretatum est, quamvis verbum minus latinum videatur. Unde et alii codices habent :

[1] Psal. CIV, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] I Cor. I, 31. — [4] Matth. VI, I. — [5] Id. V, 16. — [6] Psal. XXXIII, 3. — [7] Id. CIV, 3. — [8] Ibid. 4.

« Confirmamini; » alii : « Corroboramini. » Ei quippe dicitur : « Fortitudo mea[1] : » et, « Fortitudinem meam » ad te custodiam[2] : » ut eum quærendo atque ad eum accedendo, et illuminemur et confortemur; ne cæcitate quid faciendum sit non videamus, aut infirmitate non faciamus etiam quod videmus. Quod ergo est ad videndum : « Accedite ad eum, et illuminamini[3] : » hoc est ad faciendum : « Quærite Dominum, et corroboramini. Quærite, » inquit, faciem ejus semper. » Quæ est facies Domini, nisi præsentia Dei? Sicut facies venti, et facies ignis : dictum est enim : « Sicut stipulam ante faciem venti[4] : » et, « Sicut » fluit cera a facie ignis[5]. » Et multa talia ponit Scriptura, nihil aliud quam earum rerum præsentiam volens intelligi, quarum nominat faciem. Sed quid est : « Quærite » faciem ejus semper? » Scio quidem quia mihi adhærere Deo, bonum est[6] : sed si semper quæritur, quando invenitur? An « Semper » dixit, in tota vita ista, qua hic vivitur, ex quo id nos facere debere cognovimus, quando et inventus quærendus est? Jam quippe illum invenit fides, sed adhuc eum quærit spes. Charitas autem et invenit eum per fidem, et eum quærit habere per speciem : ubi tunc sic invenietur, ut sufficiat nobis, et ulterius non quæratur. Nisi enim eum in ista vita inveniret fides, non diceretur : « Quærite Dominum, et cum inveneritis eum : » derelinquat impius vias suas, et vir iniquus cogitationes » suas[7]. » Item si fide inventus, non adhuc esset perquirendus, non diceretur : « Si enim quod non videmus, spera» mus, per patientiam expectamus[8] : » et quod Joannes ait : « Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus; quo» niam videbimus eum sicuti est[9]. » An forte etiam cum facie

[1] Psal. XVII, 2. — [2] Id. LVIII, 10. — [3] Id. XXXIII, 5. — [4] Id. LXXXII, 14. — [5] Id. LXVII, 3. — [6] Id. LXXII, 28. — [7] Isaï. LV, 6, 7. — [8] Rom. VIII, 25. — [9] 1 Joan III, 2.

ad faciem viderimus eum sicuti est, adhuc perquirendus erit, et sine fine quærendus, quia sine fine amandus? Dicimus enim etiam præsenti alicui : Non te quæro, id est, non te diligo. Ac per hoc qui diligitur, etiam præsens quæritur, dum charitate perpetua, ne fiat absens, agitur. Proinde quem quisque diligit, etiam cum eum videt, sine fastidio semper vult esse præsentem, hoc est, semper quærit esse præsentem. Et nimirum hoc est : « Quærite faciem ejus semper : » ut non huic inquisitioni, qua significatur amor, finem præstet inventio; sed amore crescente inquisitio crescat inventi.

IV. Jam deinceps temperat se laudator iste ardens, et ad capacia verba descendit : infirmum amorem atque lactentem temporalibus Dei mirabilibus nutriens. « Me- » mentote, inquit, mirabilium ejus quæ fecit, prodigia » ejus et judicia oris ejus[1]. » Qui locus similis videtur illi loco, ubi ad Moysen quærentem quis esset, cum dixisset : « Ego sum qui sum, » et, « Dices filiis Israël : Qui est » misit me ad vos : » quod ex quantulacumque particula rara mens capit : deinceps nomen suum commemorans, erga homines gratiam suam misericorditer temperavit; dicens : « Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et » Deus Jacob, hoc mihi nomen est in æternum[2]. » Ubi intelligi voluit, et illos quorum se Deum dixit, vivere secum in æternum, et hoc dixit quod capi etiam a parvulis posset : ut, « Ego sum qui sum, » illi pro captu intelligerent, qui grandibus viribus charitatis nossent quærere faciem ejus semper. Si ergo quod est ipse, multum est ad vos vel videre vel quærere : « Mementote mirabilium ejus » quæ fecit, prodigia ejus et judicia oris ejus. »

V. Et quibus dicitur? « Semen Abraham servi ejus, » filii Jacob electi ejus[3]. » Vos semen Abraham, vos filii

[1] Psal. CIV, 5. — [2] Exod. III, 13, 14. — [3] Psal. CIV, 9.

Jacob : « Mementote mirabilium ejus quæ fecit, prodigia » ejus et judicia oris ejus. » Ne quis autem uni genti hoc tribueret Israëlitarum secundum carnem, et non intelligeret magis esse semen Abrahæ filios promissionis quam filios carnis, quibus Apostolus dicit, cum gentibus loqueretur : « Vos ergo Abrahæ semen estis, secundum promissionem hæredes[1] : » sequitur, et dicit : « Ipse Dominus » Deus noster, in omni terra judicia ejus[2]. » Hoc dicitur per Isaïam ad Jerusalem liberam matrem nostram : « Et » qui eruit te, ipse Deus tuus, universæ terræ vocabi» tur[3]. » An Judæorum Deus tantum? Absit[4]? « Ipse » Dominus Deus noster, in omni terra judicia ejus : » quia in omni terra Ecclesia ejus, ubi prædicantur judicia ejus. Quid ergo ait in alio Psalmo : « Qui annuntiat verbum » suum Jacob, justitias et judicia sua Israël; non fecit sic » omni genti, et judicia sua non manifestavit eis[5]? » Ideo dictum est, quia unam gentem voluit intelligi pertinentem ad semen Abrahæ; quæ vocata est quidem ex omnibus gentibus, et sic in ea dicuntur omnes gentes, ut una sit gens in adoptionem vocata. Extra istam nulli genti manifestavit judicia sua : quoniam qui ea non crediderunt, etiamsi annuntiata sunt, manifestata eis utique non sunt; quia nisi credant, non intelligent.

VI. « Memor fuit in sæculum testamenti sui[6]. » Alii codices habent : « In æternum : » quod ex ambiguo græco factum est. Sed si in hoc sæculum intelligendum est, non in æternum; quomodo exponens cujus testamenti memor fuerit, adjungit et dicit : « Verbi quod mandavit » in mille generationes? » Quod adhuc cum aliquo fine potest intelligi : sed deinde dicit : « Quod disposuit ad » Abraham, et juramenti sui ad Isaac : et statuit illud

[1] Gal. III, 29. — [2] Psal. CIV, 7. — [3] Isaï. LIV, 5. — [4] Rom. III, 29. — [5] Psal. CXLVII, 19, 20. — [6] Id. CIV, 8.

» Jacob in præceptum, et Israël in testamentum æter-» num[1]. » Ubi nullus est ambiguitatis locus : αἰώνιον quippe habet græcus, quod nusquam nostri nisi æternum interpretati sunt; vix autem aliqui alicubi αἰώνιον æternale dixerunt. Nisi forte quia αἰῶνα familiarius interpretantur sæculum, αἰώνιον non æternum, sed sæculare interpretari velint : quod neminem ausum fuisse commemini. Si autem hoc loco Testamentum Vetus intelligendum est, propter terram Chanaan; sic enim sermo contexitur : « Et statuit illud ipsi Jacob in præceptum, » et ipsi « Is-» raël in Testamentum æternum, dicens : Tibi dabo ter-» ram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ[2]. » Quomodo intelligendum est « Æternum, » cum terrena illa hæreditas æterna esse non possit? Et ideo Vetus Testamentum vocatur, quia per Novum aboletur. « Mille vero » generationes, » nec æternum videntur aliquid significare; quia utique finem habent, et ad ipsa temporalia nimis multæ sunt. Quamlibet enim paucis annis generatio determinetur, quam Græci γενεὰν dicunt; quam minimam quidam quindecim annis terminaverunt, ex qua homo incipit posse generare; quæ sunt istæ mille generationes, non solum a tempore Abraham, quando ei facta est ista promissio, usque ad tempus Novi Testamenti, sed ab ipso Adam, usque ad terminum sæculi? Quis enim audeat dicere, quindecim annorum millibus hoc sæculum extendi?

VII. Proinde mihi videtur non hic Vetus Testamentum intelligendum, quod Novo esse tollendum dicitur per Prophetam : « Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et con-» firmabo domui Jacob Testamentum Novum, non se-» cundum Testamentum quod constitui patribus eorum, » cum eduxissem eos de terra Ægypti[3] : » sed Testamentum fidei, quod laudat Apostolus, cum Abraham nobis

[1] Psal. civ, 9, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Jerem. xxxi, 31, 32.

proponit imitandum, et de Legis operibus gloriantes inde convincit, quod Abraham etiam ante circumcisionem credidit Deo, et reputatum est illi ad justitiam[1]. Denique cum dixisset : « Memor fuit in sæculum Testamenti sui, » quod in æternum intelligere debemus, testamenti scilicet justificationis et hæreditatis æternæ, quam fidei promisit Deus : « Verbi, inquit, quod mandavit in mille genera- » tiones. » Quid est, « Mandavit? » Quod enim ait : « Tibi » dabo terram Chanaan : » non mandatum est, sed promissum. Mandatum est autem quod facere debemus, promissum quod accipere. Mandatum ergo fides est, ut justus ex fide vivat[2] : et huic fidei hæreditas æterna promittitur. « Mille ergo generationes, » propter numeri perfectionem, pro omnibus intelligendæ sunt; id est, quandiu generatio generationi sequendo succedit, tandiu mandatum est vivendum ex fide. Quod observat populus Dei, filii promissionis nascendo venientes, et moriendo abeuntes, donec omnis generatio finiatur; quod millenario numero significatum est, quia denarii numeri solidum quadratum decem decies, et hoc decies, ad mille pervenit. « Quod » disposuit, inquit, ad Abraham, et juramenti sui ad » Isaac. Et statuit illud Jacob, » id est, ipsi Jacob, « In » præceptum. » Ipsi sunt tres Patriarchæ, quorum specialiter se dicit Deum, quos et Dominus nominat in Testamento Novo; ubi dicit : « Multi ab Oriente et Occidente » venient, et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno cœlorum[3]. » Ista est hæreditas æterna. Nam et hic, ubi ait : « Statuit illud Jacob in præceptum; » manifestat præceptum esse fidei : non enim promissum appellaret præceptum. Si enim opus est in præcepto, merces in promisso : « Hoc est opus Dei, Dominus ait, ut cre- » datis in eum quem ille misit[4]. » Hoc ergo verbum quod

[1] Gal. III, 5, 6. — [2] Rom. I, 17. — [3] Matth. VIII, 11. — [4] Joan. VI, 29.

mandavit: « Memor, in æternum testamenti sui, » hoc est, verbum fidei quod prædicamus[1] : « Statuit illud ipsi » Jacob in præceptum; et ipsi Israël in testamentum » æternum, » id est, quod ex ipso verbo et præcepto impleto daturus esset aliquid æternum. « Dicens : Tibi » dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ. » Quomodo ergo est hoc æternum, nisi aliquid æternum significet? Ipsa enim dicta est terra promissionis, terra fluens lac et mel[2]. » Quod totum significat gratiam, in qua gustatur quam suavis est Dominus[3], ad quam non omnes homines pertinent. Non enim omnium est fides[4]. Ideo addidit: « Funiculum hæreditatis vestræ. » Unde in alio Psalmo, semen Abrahæ quod est Christus, intelligitur loqui, ubi dicit: « Funes ceciderunt mihi in præclaris; » etenim hæreditas mea præclara est mihi[5]. » Cur autem dicta sit terra Chanaan, interpretatio hujus nominis aperit; Chanaan quippe interpretatur Humilis. Quod si ad illam referatur sententiam sancti Noë, qua eumdem Chanaan dixit futurum servum fratrum suorum[6], hinc est etiam servilis timor. « Servus autem non manet in domo » in æternum, filius manet in æternum[7]. » Ideo excluso Chananæo, datur terra promissionis semini Abrahæ. Consummata enim charitas foras mittit timorem[8], ut filius maneat in domo in æternum. Unde dictum est : « Et ipsi » Israël in testamentum æternum. »

VIII. Deinceps exequitur historiam in Librorum sanctorum veritate notissimam. « Cum essent numero brevi, » paucissimi et incolæ in ea[9] : » id est, in terra Chanaan. Quando ibi patres habitaverunt Abraham, Isaac et Jacob, antequam eam acciperent hæreditatem, in semine suo

[1] Rom. x, 8. — [2] Exod. III, 8 et 17. — [3] Psal. XXXIII, 8. — [4] 2 Thess. III, 2. — [5] Psal. XV, 6. — [6] Gen. IX, 25. — [7] Joan. VIII, 35. — [8] 1 Joan. IV, 18. — [9] Psal. CIV, 12.

paucissimi erant, et incolæ in ea. Nonnulli autem codices habent, non « Paucissimi et incolæ, » sed, « Paucissi-» mos et incolas. » Ubi apparet eos qui ista ita interpretati sunt, græcam fuisse locutionem secutos, quæ transferri non potest in latinum, nisi cum ea absurditate, quæ ferri omnino non possit. Si enim totam ipsam locutionem transferre conemur, dicturi sumus : « In eo esse » illos numero brevi, paucissimos et incolas in ea[1]. » Quod autem ait græcus : « In eo esse illos ; » hoc est latine : « Cum essent : » quod verbum non potest casus accusativus sequi, sed nominativus. Quis enim dicat : Cum essent paucissimos? sed : Cum essent paucissimi.

IX. « Cum ergo essent numero breves, vel numero » brevi paucissimi et incolæ in ea. Transierunt de gente in gentem, et de regno in populum alterum. » Repetitio est ejus quod dixerat : « De gente in gentem. Non dimisit » hominem nocere eis : » id est, non permisit. Græca autem locutio est, « Nocere illos : » latina vero, « Nocere » illis. Et corripuit pro eis reges. Nolite, inquit, tangere » Christos meos, et in Prophetis meis nolite malignari[2]. » Verba dixit Dei corripientis vel arguentis reges, ne læderent sanctos patres, cum essent numero breves, et paucissimi atque incolæ in terra Chanaan. Quæ verba licet in libris ejus historiæ non legantur, tamen intelligenda sunt vel latenter dicta, sicut Deus in hominum cordibus loquitur occultis et veracibus visis, vel etiam per Angelum expressa. Nam et rex Gerarum et rex Ægyptiorum divinitus admoniti sunt ne nocerent Abrahæ[3], et rex alius ne noceret Isaac[4], et alii ne nocerent Jacob[5] ; cum essent paucissimi et incolæ, antequam ad in colendam Ægyptum

[1] Εν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἀριθμῷ βραχεῖς, ὀλιγοστοὺς καὶ παροίκους ἐν αὐτῇ.
[2] Psal. CIV, 13-15. — [3] Gen. XII, 17, 20, et XX, 3. — [4] Id. XXVI, 8-11. — [5] Id. XXXI-XXXIII.

cum filiis suis transiret Jacob : quod intelligitur in eo commemoratum, quod ait : « Transierunt de gente in » gentem, de regno in populum alterum. » Sed quia occurrebat quærere, antequam transirent et in Ægypto multiplicarentur, quomodo numero breves, paucissimi et incolæ in aliena terra perdurare potuerunt : secutus adjunxit : « Non permisit hominem nocere eis, et corripuit » pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, et in Pro- » phetis meis nolite malignari. »

X. Potest autem merito movere quomodo fuerint Christi appellati, antequam esset unctio, ex qua hoc nomen impositum est regibus : quod a Saüle cœpit, cui David successit in regno; atque inde cæteri et reges Judæ et reges Israël continuatione sacratæ consuetudinis unguebantur: in qua unctione figurabatur unus verus Christus, cui dictum est : « Unxit te Deus, Deus tuus oleo » exultationis præ participibus tuis[1]. » Unde ergo illi jam tunc Christi appellabantur? Nam Prophetas eos fuisse, legimus de Abraham : et utique, quod de illo manifeste dictum est, hoc et de illis intelligendum est. An ideo Christi, quia etiamsi latenter, jam tamen Christiani? Quamvis enim caro Christi ex illis, tamen Christus ante illos : quod et Judæis respondit : dicens : « Antequam » Abraham fieret, ego sum[2]. » Quomodo autem hunc illi ignorarent, aut in eum non crederent; cum propterea Prophetæ dicerentur, quia licet occultius, tamen Dominum prænuntiabant? Unde aperte ipse dicit : « Abraham » concupivit videre diem meum, et vidit et gavisus est[3]. » Non enim quisquam præter istam fidem, quæ est in Christo Jesu, sive ante ejus incarnationem, sive postea, reconciliatus est Deo : cum sit ab Apostolo veracissime definitum :

[1] Psal. XLIV, 8. — [2] Joan. VIII, 58. — [3] Ibid. 56.

« Unus enim Deus, et unus mediator Dei et hominum,
» homo Christus Jesus[1]. »

XI. Deinde jam narrare incipit, quomodo factum sit ut transirent de gente in gentem, et de regno in populum alterum. « Et vocavit, inquit, famem super terram, omne » firmamentum panis contrivit. Misit ante eos virum, in » servum venumdatus est Joseph[2]. » Per hoc factum est, ut transirent de gente in gentem, de regno in populum alterum. Sed non sunt negligenter prætereundæ Scripturarum sanctarum locutiones. « Vocavit, inquit, famem » super terram : » quasi fames aliqua persona sit, vel aliquod animatum corpus, vel aliquis spiritus qui obedire posset vocanti : cum sit fames ex inedia contracta pernicies, atque ita sit in eis qui eam patiuntur, ut aliquis morbus. Sicut enim morbus ut esse desinat, fit plerumque per medicamentum : sic et fames sanatur quodam modo per alimentum. Quid est ergo, « Vocavit famem? » An forte ista mala quæ patiuntur homines, habent quosdam præpositos suos angelos malos, (nam et in alio Psalmo dicit immissione per angelos malos Deum homines afflixisse[3], non utique errante judicio,) et hoc est forte : « Vocavit famem, » id est, angelum præpositum famis, et ejus rei nomine cujus est præpositus, appellatum? Ex qua opinione Romani veteres quosdam deos tales consecrarunt, sicut deam Febrem, deumque Pallorem. An quod est credibilius : « Vocavit famem, » intelligendum est : Dixit ut fames esset; ut hoc sit vocare, quod appellare; hoc appellare, quod dicere; hoc dicere, quod jubere? Nam ille vocavit famem, « Qui vocat ea quæ non » sunt, tanquam quæ sunt[4]. » Nec ibi Apostolus dixit : « Qui vocat ea quæ non sunt, » ut sint; sed, « Tanquam » sint. » Apud Deum quippe jam factum est, quod ejus

[1] I Tim. II, 5.— [2] Psal. CIV, 16, 17.— [3] Id. LXXVII, 49.— [4] Rom. IV, 17.

dispositione futurum est : quia de illo alibi dicitur : « Qui » fecit quæ futura sunt[1]. » Et hic quando fames facta est, tunc dicta est vocata, id est, ut adesset quæ jam fuerat in ejus occulta gubernatione disposita. Denique quomodo vocaverit famem, statim exposuit, dicens : « Omne firma» mentum panis contrivit. » Et hæc inusitata locutio est : » Contrivit » enim dixit, pro eo quod est, Consumpsit.

XII. « Misit ante eos virum. » Quem virum ? Joseph. Quomodo misit ? « In servum venumdatus est Joseph[2]. » Nempe quando factum est, peccatum erat fratrum, et tamen Deus misit Joseph in Ægyptum. Intuenda est ergo res magna et pernecessaria, quomodo Deus bene utatur malis operibus hominum, sicut illi contra male utuntur bonis operibus Dei.

XIII. Contexit deinde narrationem, commemorans quæ pertulerit Joseph in humilitate sua, et quomodo fuerit sublimatus. « Humiliaverunt in compedibus pedes ejus, » ferrum pertransit animam ejus, donec veniret verbum » ejus[3]. » Compedes quidem accepisse Joseph, non legimus : sed factum esse, minime dubitandum est. Aliqua enim prætermitti potuerunt in illa historia, quæ tamen Spiritum sanctum non laterent, qui in his loquitur Psalmis. Ferrum autem quod dicit pertransisse animam ejus, tribulationem duræ necessitatis accipimus : non enim corpus, sed, « Animam » dixit. Talis enim locutio est quædam in Evangelio, ubi Simeon dixit ad Mariam : « Ecce positus est hic in ruinam, et in resurrectionem » multorum in Israël, et in signum cui contradicetur, et » tuam ipsius animam pertransiet gladius, ut revelentur » ex multis cordibus cogitationes[4]. » Passio quippe Domini, quæ multis ruina fuit, et in qua multorum cordium oc-

[1] Isaï. XLV, 11, juxta LXX. — [2] Psal. CIV, 17. — [3] Ibid. 18, 19. — [4] Luc. II, 34, 35.

culta patuerunt, quoniam expressum est quid de Domino sentiebant, et ipsam ejus matrem graviter carnali orbitate percussam sine dubio contristavit. In illa vero tribulatione fuit Joseph, « Donec veniret verbum ejus, quo fuerat interpretatus veraciter somnia : unde commendatus est regi, ut etiam illi de somniis ejus futura prædiceret[1]. Sed quoniam dixit: « Donec veniret verbum ejus, » ne omni modo « Ejus » sic intelligeremus, ut quisquam rem tantam homini tribuendam putaret, continuo subjecit: « Eloquium » Domini inflammavit eum : » vel quod magis de græco expressum alii codices habent : « Eloquium Domini ignivit eum : » ut etiam ipse inter eos computaretur, quibus dictum est: Laudamini in nomine sancto ejus. « Eloquium » Domini ignivit eum. » Merito Spiritus sanctus quando a Domino missus est, visæ sunt illis linguæ divisæ velut ignis[2]. Et Apostolus dicit: « Spiritu ferventes[3]. » A quo igne discedunt, de quibus dicitur : « Refrigescet charitas » multorum[4]. »

XIV. Denique sequitur : « Misit rex, et solvit eum; » princeps populorum, et dimisit eum. » Ipse est « Rex, » qui « Princeps populorum; solvit » compeditum, « Dimisit » Inclusum. « Constituit eum dominum domus » suæ, et principem omnis possessionis suæ. Ut erudiret » principes ejus sicut semetipsum, et senes ejus prudentiam doceret[5]. » Græcus habet : « Et seniores ejus sapientiam doceret. » Quod omni modo ad verbum ita dici posset : « Erudiret principes ejus sicut semetipsum, » et seniores ejus sapientes faceret. » πρεσβυτέρους enim habet, quos dicere solemus seniores, non γέροντας, id est, senes : σοφίσαι autem, quod uno verbo latine dici non potest, a sapientia dictum est, quæ σοφία græce dicitur ; non a pru-

[1] Gen. XLI, 25, etc. — [2] Act. II, 3. — [3] Rom. XII, 11. — [4] Matth. XXIV, 12. — [5] Psal. CIV, 20-22.

dentia, quæ φρόνησις appellatur. Neque hoc tamen legimus in illa sublimitate Joseph, sicut nec compedes in ejus humilitate. Sed unde fieri posset, ut vir tantus unius veri Dei cultor, in Ægypto alendis tantummodo corporibus, et rebus tantum corporalibus gubernandis esset intentus, et quo eos meliores redderet, curam non gereret animorum? Sed ea conscripta sunt in illa historia, quæ secundum intentionem scribentis, in quo erat Spiritus sanctus, rebus futuris illa narratione significandis sufficere judicata sunt.

XV. « Et intravit Israël in Ægyptum, et Jacob accola » fuit in terra Cham[1]. » Quod est Israël, hoc est Jacob, et quod est Ægyptus, hoc est terra Cham. Hic enim apertissime demonstratum est, de semine Cham filii Noë, cujus primitivus fuit Chanaan, exortam fuisse etiam gentem Ægyptiorum. Proinde in quibus codicibus hoc loco legitur Chanaan, emendandum est. Melius autem interpretatum est, « Accola fuit, » quam, sicut alii codices habent, inhabitavit : » quod tantumdem esset, si et incola diceretur; nihil enim aliud significat. Nam idipsum est verbum in græco isto loco, quod est et superius, ubi dictum est: « Paucissimi et incolæ in ea. » Incolatus porro, vel accolatus, non indigenam, sed advenam ostendit. Ecce quomodo « Transierunt de gente in gentem, de regno » in populum alterum. » Quod breviter propositum fuerat, breviter narrando explicatum est. Sed de quo regno transierunt in populum alterum, merito quæri potest. Nondum enim regnabant in terra Chanaan, quia nondum ibi fuerat regnum constitutum populi Israël. Quomodo ergo potest intelligi, nisi forte secundum anticipationem, quia ibi regnum futurum erat seminis eorum?

XVI. Deinceps narrantur quæ in Ægypto gesta sunt.

[1] Psal. CIV, 23.

« Et auxit, inquit, populum suum vehementer, et firmavit eum super inimicos ejus[1]. » Etiam hoc totum breviter propositum est, ut quemadmodum factum sit, deinde narretur. Non enim tunc firmatus est populus Dei super Ægyptios inimicos suos, quando eorum masculini fœtus necabantur, vel quando in faciendis lateribus contere-bantur : sed quando in manu potenti, per signa et portenta Domini Dei sui, metuendi et honorandi facti sunt, donec duri regis contentio vinceretur, et mare Rubrum persecutorem cum exercitu ejus obrueret.

XVII. Quod ergo breviter positum est, « Firmavit populum suum super inimicos ejus, » velut quæreremus quomodo factum sit : incipit dicere, donec etiam id narrando determinet. « Et convertit cor eorum, ut odirent populum ejus, et dolum facerent in servos ejus[2]. » Numquidnam intelligendum est, vel credendum, quod Deus cor hominis ad facienda peccata convertat? An peccatum non est, vel parvum peccatum est, odisse populum Dei, et dolum facere in servos ejus? Quis hoc dixerit? Numquid ergo istorum tam gravium peccatorum auctor est Deus, qui nullius vel levissimi peccati auctor credendus est? « Quis sapiens, et intelliget hæc[3]? » Nam ipsa est illa mirabilis Dei bonitas, qua bene utitur etiam malis, vel angelis, vel hominibus. Cum enim ipsi vitio suo mali sint, ille de malo eorum bene facit. Non enim antequam odissent populum ejus boni erant; sed maligni et impii tales erant, qui facile incolis suis felicibus inviderent. In eo ergo quod populum suum multiplicavit, hoc beneficio suo malos ad invidendum convertit. Invidia est enim odium felicitatis alienæ. Sic ergo convertit cor eorum, ut per invidentiam odissent populum ejus, et dolum facerent in servos ejus. Non itaque cor illorum malum facien-

[1] Psal. CIV, 24. — [2] Ibid. 25. — [3] Id. CVI, 43.

do, sed populo suo benefaciendo, cor illorum sponte malum convertit ad odium. Non enim rectum cor pervertit, sed sponte perversum ad odium populi, ubi eo malo bene uteretur, convertit : non illos malos faciendo, sed istis bona, quibus mali facillime possent invidere, largiendo. Quo illorum odio, et ad exercitationem populi sui, et ad gloriam nominis sui, quæ nobis est utilis, quomodo sit usus, consequentia docent : quæ in ejus laude commemorantur, cum cantatur Alleluia.

XVIII. « Misit Moysen servum suum, Aaron quem elegit ipsum[1]. » Sufficeret, « Quem elegit: » sed nihil in eo quærendum est, quod additum est, « Ipsum. » Locutio Scripturarum est, sicuti est, « In qua habitabunt in ea[2] : » qua locutione divinæ paginæ plenæ sunt.

XIX. « Posuit in eis verba signorum suorum et prodigiorum in terra Cham[3]. » Non ita debemus accipere, « Verba signorum et prodigiorum, » quasi verba, quibus verbis fierent signa et prodigia, id est, quæ dicerent ut fierent signa et prodigia. Multa enim sine verbis facta sunt, vel virga, vel manu extenta, vel favilla in cœlum missa. Sed quia illa ipsa, quæ facta sunt, non erant alicujus significationis inania, sicut et verba quæ loquimur ; ideo et ipsa dicta sunt verba, non vocum et sonorum, sed signorum et prodigiorum. « Posuit in eis, » id est, fecit per eos.

XX. « Misit tenebras, et obscuravit[4]. » Scriptum est et hoc inter plagas, quibus Ægyptii percussi sunt. Quod autem sequitur, in diversis codicibus varie legitur. Alii namque habent : « Et exacerbaverunt sermones ejus. » Alii vero, « Et non exacerbaverunt sermones ejus. » Sed quod prius dixi, in pluribus invenimus. Ubi autem addita est negativa particula, vix duos codices potuimus reperire.

[1] Psal. CIV, 26. — [2] Num. XIII, 20, et Levit. XVIII, 3, juxta LXX. — [3] Psal. CIV, 27. — [4] Ibid. 28.

Sed ne forte mendositas propter sensum faciliorem abundaverit : quid enim facilius intelligitur quam id quod dictum est : « Et exacerbaverunt sermones ejus, » utique contumacibus contradictionibus suis? conati sumus secundum aliquam rectam sententiam etiam illud exponere: et hoc interim occurrit, « Non exacerbaverunt sermones » ejus, » id est, in Moyse et Aaron : quia eos etiam durissimos patientissime pertulerunt, donec omnia quæ Deus in eis facere disposuerat, ex ordine complerentur.

XXI. « Convertit aquas eorum in sanguinem, et occi- » dit pisces eorum. Dedit terram eorum ranas, in pene- » tralibus regum ipsorum [1]. » Tanquam diceret : Terram eorum convertit in ranas. Tanta enim ranarum fuerat multitudo, ut hoc per ὑπερβολὴν convenienter diceretur.

XXII. « Dixit, et venit cynomyia et sciniphes in om- » nibus finibus eorum [2]. » Si quæritur quando dixerit, in verbo ejus erat antequam fieret ; et sine tempore ibi erat, quo tempore fieret : quanquam et per Angelos, et per servos suos Moysen et Aaron, etiam tunc quodam modo dixit ut fieret, quando fuerat faciendum.

XXIII. « Posuit pluvias eorum grandinem [3]. » Similis locutio est illi, ubi ait : « Dedit terram eorum ranas : » nisi quod ibi non utique in ranas tota terra conversa est, pluvia vero in grandinem etiam tota potuit. « Ignem com- » burentem in terra ipsorum : » subauditur , « Posuit. »

XXIV. « Et percussit vineas eorum et ficulneas eorum, » et contrivit omne lignum finium eorum [4]. » Hoc vi grandinis et fulminibus factum est : unde et ignem dixit comburentem.

XXV. « Dixit, et venit locusta et bruchus, cujus non erat » numerus [5]. » Una plaga est locustæ et bruchi : quoniam altera est parens, altera est fœtus.

[1] Psal. civ, 29, 30.— [2] Ibid. 31.— [3] Ibid. 32.— [4] Ibid. 33.— [5] Ibid. 34.

XXVI. « Et comedit omne fœnum in terra eorum, et » comedit omnem fructum terræ eorum[1]. » Et fœnum fructus est, sicut loqui Scriptura consuevit, quæ fœnum appellat etiam segetes frugum : sed ut duo diceret, duobus fortasse quæ dixerat, numero voluit consonare, id est, locustæ et brucho. Hoc autem totum pertinet ad elocutionis varietatem medentem fastidio, non ad diversitatem sententiarum.

XXVII. « Et percussit omne primogenitum in terra » eorum, primitias omnis laboris eorum[2]. » Hæc plaga novissima est, excepta morte in mari Rubro. Primitias vero laborum, propter primogenita pecorum, dictum arbitror. Quæ plagæ cum sint decem, nec omnes commemoratæ sunt, nec eodem ordine quo ibi factæ leguntur. Libera enim est laudatio a lege narrantis et texentis historiam. Cujus laudationis auctor et dictor cum sit per Prophetam Spiritus sanctus; eadem utique auctoritate, qua per eum egit hominem qui illam scripsit historiam, et commemorat aliquid factum quod ibi non legitur, et quod ibi legitur præterit.

XXVIII. Adjungit autem etiam hoc laudibus Dei, quod argento et auro ditatos Israëlitas eduxit ex Ægypto : quia et ipsi tales erant, qui nondum possent contemnere laborum suorum licet temporalem, tamen debitam justamque mercedem : nec in eo quod Ægyptios deceperunt, a quibus sibi ut commodaretur aurum argentumque petiverunt, putandus est Deus hujusmodi dolos, eis qui sursum cor habent, vel jubere, vel si fecerint, approbare. Magis enim per illa Dei verba, utique ab illo qui cor eorum videbat, et cupiditates examinabat, permissi sunt facere ista, quam jussi : non tamen sine aliquo provectu animæ carnalis, quod et his fecerunt qui talia jure passi

[1] Psal. civ, 35. — [2] Ibid. 36.

sunt, et quamvis per dolum, ab iniquis hominibus tamen quod sibi reddi debuit, abstulerunt. Sicut autem Ægyptiorum iniquitate, sic istorum infirmitate, ad id quod opus erat illis factis figurandum et prænuntiandum divine usus est Deus. « Et eduxit eos in argento et auro. » Et ista locutio Scripturarum est. Pro eo quippe dictum est : « In » argento et auro, » ac si diceretur : Cum argento et auro. « Et non erat in tribubus eorum infirmus[1] : » sed corpore, non animo. Etiam hoc magnum Dei beneficium fuit, ut in illa necessitate migrandi nullus esset ægrotus.

XXIX. « Lætata est Ægyptus in profectione eorum, » quia incubuit timor eorum super eos[2]. » Timor utique Hebræorum super Ægyptios. Non enim « Timor eorum, » quo timebant Hebræi, sed quo timebantur. Dicet aliquis : Quomodo ergo nolebant eos dimittere Ægyptii ? quomodo tanquam redituros dimiserunt ? quomodo tanquam redituris et reddituris aurum et argentum petentibus commodaverunt, si « Lætata est Ægyptus in profectione eo- » rum ? » Sed intelligendum est post illam ultimam Ægyptiorum mortem, et tantam stragem in mari Rubro tam magni persequentis exercitus, Ægyptios timuisse residuos, ne redirent Hebræi, et eorum reliquias magna facilitate contererent. Tunc impletum est quod superius, cum dixisset : « Et auxit populum suum vehementer, » mox addidit, « Et firmavit eum super inimicos ejus. » Hanc enim sententiam uno versiculo propositam ut explicaret, quomodo id factum sit, adjunxit cætera quæ in hac laude cladis narravit, usque ad istum locum, ubi ait : « Lætata est Ægyptus in profectione eorum, quia » incubuit timor eorum super eos : » velut assignans quod proposuerat, quia firmavit populum suum super inimicos ejus.

[1] Psal. CIV, 37. — [2] Ibid. 38.

XXX. Proinde jam dicit, quæ iter agentibus in eremo beneficia divina collata sunt. « Expandit nubem in pro- » tectionem eorum, et ignem ut luceret eis per noctem [1]. » Tam sunt hæc manifesta, quam nota.

XXXI. « Petierunt et venit coturnix [2]. » Non coturnicem concupiverunt, sed carnes. Quia vero et coturnix caro est, et in isto Psalmo non loquitur de amaricatione illorum, in quibus non est beneplacitum Deo, sed de fide electorum, quod est verum semen Abrahæ [3] : ipsi intelligendi sunt petisse ut veniret, unde amaricantium murmur opprimeretur. Jam in versu qui sequitur : « Et pane » cœli saturavit eos, » manna quidem non nominavit, sed nulli obscurum est qui illas litteras legit.

XXXII. « Disrupit petram, et fluxerunt aquæ, abie- » runt in sicco flumina [4]. » Et hoc factum tam cito intelligitur, quam legitur.

XXXIII. His autem omnibus beneficiis suis, Deus commendat in Abraham meritum fidei : Sequitur enim, et dicit : « Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod ha- » buit ad Abraham puerum suum. Et eduxit populum » suum in exultatione, et electos suos in lætitia. » Quod ait : « Populum suum ; » hoc repetivit : « Electos suos : » et quod ait : « In exultatione ; » hoc repetivit : « In læ- » titia. Et dedit illis regiones gentium, et labores popu- » lorum possederunt [5]. » Quod sunt, « Regiones gentium ; » hoc sunt, « Labores populorum : » et quod dictum est : « Dedit illis ; » hoc repetitum est, « Possederunt. »

XXXIV. Et tanquam quæreremus, cui bono ista data sunt, ne hoc ipsum putaretur summum bonum quod ista felicitas rerum temporalium populo Dei data est; continuo eam ad aliud retulit, ubi summum bonum oportet

[1] Psal. CIV, 39. — [2] Ibid. 40 — [3] I Cor. X, 5. — [4] Psal. CIV, 41. — [5] Ibid. 42-44.

inquiri. « Ut custodiant, inquit, justificationes ejus, et » legem ejus requirant[1]. » Ubi intelligendum est Dei servos et electos filios promissionis, verum et germanum semen Abrahæ, imitantes fidem Abrahæ, propterea ista bona terrena sumere a Deo, ut non in eis luxu diffluant, sive perversa securitate torpescant; sed ideo habeant divina misericordia hæc omnia præparata, in quibus quærendis possent negotiosissimis laboribus occupari, ut ad hoc vacent unde bonum æternum possit acquiri, hoc est, « Ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requi» rant. » Denique, quoniam semen Abrahæ tales hic intelligi voluit, qui vere essent semen Abrahæ, quales utique nec in illo populo defuerunt : quod etiam apostolus Paulus satis ostendit, cum dicit : « Sed non in omnibus » illis beneplacitum est Deo[2]. » Si enim non in omnibus, profecto fuerunt ibi quidam in quibus beneplacitum est Deo. Quia ergo tales Psalmus iste commendat, nihil hic dixit de iniquitatibus et irritationibus et amaricatione eorum, in quibus non est beneplacitum Deo. Sed quia et iniquis non sola justitia, verumetiam misericordia Dei omnipotentis et clementis apparuit; de illis sequens loquitur Psalmus cum laudibus Dei. Et tamen utrique in uno populo fuerunt; nec istos illi suarum iniquitatum contagione polluerunt. « Novit enim Dominus qui sunt » ejus. » Et si in hoc sæculo non potest ab injustis, « Re» cedat ab injustitia omnis qui nominat nomen Do» mini[3]. »

XXXV. Ut ergo tanquam in corpore Psalmi hujus velut latentem quodam modo ejus animam commendemus, hoc est, in verbis quasi exterioribus interiorem intellectum : videtur mihi admoneri semen Abrahæ, qui sunt omnes filii promissionis pertinentes ad æternam hæreditatem tes-

[1] Psal. CIV, 45. — [2] 1 Cor. X, 5. — [3] 2 Tim. II, 19.

tamenti æterni, ut tanquam ipsam hæreditatem sibi eligant Deum, et eum gratis colant, id est, propter ipsum, non propter aliquod emolumentum mercedis extra ipsum; et hoc faciant laudantes, invocantes, annuntiantes, nec in suam, sed in ejus gloriam per fidem bene operantes, spe gaudentes, charitate ferventes[1]. Hoc totum sonat his versibus : « Confitemini Domino, et invocate nomen ejus, » annuntiate in gentibus opera ejus. Cantate ei, et psal- » lite ei, narrate omnia mirabilia ejus. Laudamini in no- » mine sancto ejus : lætetur cor quærentium Dominum. » Quærite Dominum, et confirmamini, quærite faciem » ejus semper[2]. »

XXXVI. Deinde ad parvulorum corda nutrienda, ut roborentur in fide, de Patriarchis proponuntur exempla et illorum fidei et promissionis Dei, ut imitando et sperando simus semen illorum, non de sola gente Hebræorum, sed quotquot istam gratiam suscipiunt in omni terra. Quod totum his versibus continetur : « Mementote mira- » bilium ejus quæ fecit, prodigia ejus et judicia oris ejus. » Semen Abraham servi ejus, filii Jacob electi ejus. Ipse » Dominus Deus noster, in omni terra judicia ejus. Me- » mor fuit in sæculum testamenti sui, verbi quod man- » davit in mille generationes. Quod disposuit ad Abra- » ham, et juramenti sui ad Isaac. Et statuit illud ipsi » Jacob in præceptum : et ipsi Israël in testamentum » æternum, dicens : Tibi dabo terram Chanaan, funicu- » lum hæreditatis vestræ[3]. » Quæ omnia, pro modulo meo, quemadmodum accipienda essent exposui.

XXXVII. Hic occurrebat animo parvulæ fidei : Si ergo Deus gratis est colendus, et testamenti æterni hæreditas ipse a se ipso requirendus, mortalem istam vitam quærentium eum, et temporales necessitates, an et ipsa suæ mi-

[1] Rom. XII, 11, 12. — [2] Psal. CIV, 1-4. — [3] Ibid. 5-11.

sericordiæ multiplicatione non deserit? Nam intente audite quid præstiterit patribus nostris, vel in quibus fidei exempla constituit, vel qui ex illorum carne propagati etiam fidem imitati sunt. «Cum essent ipsi numero brevi, » paucissimi et incolæ in ea : » id est, in terra Chanaan. « Et pertransierunt de gente in gentem, et de regno in » populum alterum. Non reliquit hominem nocere eis, » et arguit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, et » in Prophetis meis nolite malignari[1]. »

XXXVIII. Si autem quæritis, quomodo transierunt de gente in gentem, et de regno in populum alterum, audite : « Et vocavit famem super terram, omne firma» mentum panis contrivit. Misit ante eos virum, in ser» vum venumdatus est Joseph. Humiliaverunt in compe» dibus pedes ejus, ferrum pertransiit animam ejus, donec » veniret verbum ejus. Eloquium Domini ignivit eum : » misit rex, et solvit eum, princeps populorum, et dimi» sit eum. Constituit eum dominum domus suæ, et prin» cipem omnis possessionis suæ. Ut erudiret principes ejus » sicut semetipsum, et seniores ejus prudentiam doceret. » Et intravit Israël in Ægyptum, et Jacob accola fuit in » terra Cham[2]. » Ecce quomodo pertransierunt de gente in gentem, et de regno in populum alterum.

XXXIX. « Et auxit populum suum vehementer, et fir» mavit eum super inimicos ejus. » Si autem scire vultis quomodo eum firmaverit super inimicos ejus, audite : « Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus, et do» lum facerent in servos ejus. Misit Moysen servum suum, » Aaron quem elegit ipsum. Posuit in eis verba signorum » suorum, et prodigiorum in terra Cham. Misit tenebras, » et obscuravit, et exacerbaverunt sermones ejus. Con» vertit aquas eorum in sanguinem, et occidit pisces eo-

[1] Psal. CIV, 12-15. — [2] Ibid. 16-23.

» rum. Dedit terram eorum ranas, in penetralibus regum
» ipsorum. Dixit et venit cynomyia, et sciniphes, in om-
» nibus finibus eorum. Posuit pluvias eorum grandinem,
» ignem comburentem in terra ipsorum. Et percussit vi-
» neas eorum, et ficulneas eorum, et contrivit omne lig-
» num finium eorum. Dixit, et venit locusta et bruchus,
» cujus non erat numerus. Et comedit omne fœnum in
» terra eorum, et comedit omnem fructum terræ eorum.
» Et percussit omne primogenitum in terra eorum, pri-
» mitias omnis laboris eorum. Et eduxit eos in argento et
» auro, et non erat in tribubus eorum infirmus. Lætata
» est Ægyptus in profectione eorum, quia incubuit timor
» eorum super eos [1]. » Ecce quomodo populum suum firmavit super inimicos ejus.

XL. Cum autem inimicis eorum ista mala justitia ejus inflixerit; quæ ipsis largita sit etiam temporalia misericordia ejus accipite : « Expandit nubem in protectionem
» eorum, et ignem ut luceret eis per noctem. Petierunt,
» et venit coturnix, et pane cœli saturavit eos. Disrupit
» petram, et fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina.
» Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad
» Abraham puerum suum. Et eduxit populum suum in
» exultatione, et electos suos in lætitia. Et dedit illis re-
» giones gentium, et labores populorum possederunt [2]. »
Non ut propter ista eum colant, sed ut ea quoque ad bonum æternum referant atque convertant, id est, « Ut cus-
» todiant justificationes ejus, et legem ejus requirant [3]. »
Quæcumque igitur alia bona dat Deus, referenda sunt ad gratuitum cultum ejus : ipse autem cultus ejus non est referendus ad alia bona, quæ dat Deus : tunc enim erit gratuitus. Ad quod certamen provocans hostis, ausus est

[1] Psal. civ, 24-38. — [2] Ibid. 39-44. — [3] Ibid. 45.

dicere Deo : « Numquid Job gratis colit Deum[1] ? » Porro si in servum venumdatus Joseph et humiliatus et exaltatus, locum fecit ad temporalia bona populo Dei, ut firmaretur super inimicos ejus ; quanto magis Jesus venumdatus et humiliatus a fratribus suis secundum carnem, et exaltatus in cœlis, locum facit ad æterna bona populo Dei, triumphanti de diabolo et angelis ejus? Audi ergo semen Abrahæ, non de carne glorians, sed imitans fidem ; audite servi Dei, et electi Dei, promissionem habentes vitæ præsentis et futuræ[2]. Si tentationes duræ sunt in hoc sæculo, Joseph in carcere, Jesum in cruce cogitate. Si rerum temporalium prosperitas adjacet, non propter ipsam Deo, sed ipsa utimini propter Deum : nec eum existimetis propter vitæ hujus necessaria coli a cultoribus suis, quæ donat et blasphematoribus suis ; « Sed quærite primum » regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia apponentur » vobis[3]. »

ENARRATIO

IN PSALMUM CV.

I. Psalmus centesimus-quintus etiam ipse prænotatur, « Alleluia. » Et hoc dupliciter. Sed quidam dicunt unum Alleluia pertinere ad finem Psalmi superioris, alterum ad hujus principium. Et hoc asserunt quod omnes Alleluiatici Psalmi habeant in fine Alleluia, non omnes in capite : quicumque Psalmus non habet in fine Alleluia, nec in capite volunt eum habere ; quod autem in ejus capite

[1] Job. I, 9. — [2] I Tim. IV, 8. — [3] Matth. VI, 33.

videtur esse, ad finem superioris pertinere. Sed nos, quousque nobis aliquibus certis documentis id verum esse persuadeant, multorum consuetudinem sequimur, qui ubicumque legunt Alleluia, eidem Psalmo attribuunt, in cujus hoc capite inveniunt. Paucissimi enim codices sunt, (quod quidem in nullo græcorum reperi, quos inspicere potui,) qui habeant Alleluia in fine centesimi et quinquagesimi Psalmi : post quem jam nullus est, qui ad eumdem canonem pertinet. Sed neque hoc posset præscribere consuetudini, etiamsi omnes codices id haberent. Fieri enim potuit, ut aliqua ratione laudationis Dei totus Psalmorum liber, qui libris quinque constare perhibetur, (nam ubi scriptum est, « Fiat, fiat, » ibi fines librorum esse dicunt,) post omnia quæ cantata sunt, ultimo Alleluia clauderetur : nec propter finem centesimi et quinquagesimi Psalmi necesse esse video, ut omnes Alleluiatici Psalmi in fine habeant Alleluia. Cum vero in capite Psalmi geminatur Alleluia, cur Dominus aliquando semel, aliquando bis dicit Amen, et eo modo non possit aliquando semel, aliquando bis Alleluia dici, nescio : præsertim quia post numeri notam, quo Psalmus inscribitur quotus sit, veluti iste centesimus-quintus, utrumque Alleluia positum est. Debuit autem unum poni ante ipsum numerum, si ad finem pertinet superioris : et post numerum Psalmi scribi alterum Alleluia, quod ad Psalmum ipsius numeri pertinet. Sed fortasse et in hoc imperita prævaluit consuetudo, et aliquid afferri potest, quod adhuc ignoramus, unde nos magis docere debeat judicium veritatis, quam præjudicium consuetudinis. Nunc tamen antequam hoc perdiscamus, ubicumque post numerum Psalmi, sive semel, sive bis conscriptum invenimus Alleluia, secundum celeberrimam Ecclesiæ consuetudinem, ei Psalmo tribuimus, qui eodem numero præ-

notatur : confitentes nos arcana omnium titulorum, qui sunt in Psalmis, et ordinis eorumdem Psalmorum, et magna esse credere, et nondum, sicut volumus, penetrare potuisse.

II. Video autem istos duos, centesimum-quartum et centesimum-quintum, ita inter se conjunctos, ut in uno eorum, qui præcedit, commendetur populus Dei in electis ejus, de quibus nulla querela fit, quos ego arbitror ibi fuisse in quibus beneplacitum est Deo [1] : in isto autem qui sequitur, eos commemoratos qui in eodem populo amaricaverunt; nec tamen etiam ipsis Dei misericordiam defuisse. Dicuntur autem ista ex eorum persona, qui veniam conversi precantur; et exempla commemorantur illorum, in quos etiam peccatores dives apparuit misericordia Dei. Incipit ergo etiam iste Psalmus sicut ille : « Confitemini Domino. » Sed ibi sequitur : Et invocate » nomen ejus : » hic autem : « Quoniam bonus, quoniam in » sæculum misericordia ejus [2]. » Quapropter potest hic quidem intelligi etiam confessio peccatorum : nam et post paucos versus sequitur : « Peccavimus cum patribus nos» tris, injuste egimus, iniquitatem fecimus [3] : » sed in eo quod dicit : « Quoniam bonus, quoniam in sæculum mise» ricordia ejus, » laus utique Dei est, atque in ejus laude confessio. Quanquam etiam cum sua quisque confitetur peccata, cum Dei laude confiteri debet : nec aliter pia est confessio peccatorum, nisi non desperans, et poscens misericordiam Dei. Habet ergo ejus laudem, sive etiam in verbis, cum eum bonum et misericordem dicit; sive in solo affectu, cum hoc credit. Nam et ille Publicanus, cujus sola illa verba commemorata sunt : « Domine, pro» pitius esto mihi peccatori [4], » etsi non dixit : Quoniam bonus et misericors es, vel aliquid hujusmodi : non tamen

[1] I Cor. x, 5. — [2] Psal. cv, 1. — [3] Ibid. 6. — [4] Luc. xviii, 13.

illud diceret, nisi hoc crederet; quoniam cum spe oravit, quæ sine illa fide esse non posset. Potest ergo esse laus Dei vera et pia, ubi non sit confessio peccatorum; quæ laus multo crebrius in Scripturis confessio vocatur : nulla est autem peccatorum confessio pia et utilis, ubi non laudatur Deus, sive corde, sive etiam ore atque sermone. Quod autem habent alii codices : « Quoniam bonus; » alii habent : « Quoniam suavis : » ita unum verbum græcum, quod dicitur χρηστὸς diversa interpretatio secuta est. Item quod dictum est : « Quoniam in sæculum misericordia ejus : » græcus habet εἰς τὸν αἰῶνα, quod potest etiam « In æternum » interpretari. Proinde si illa misericordia hic intelligitur, qua nemo sine Deo beatus esse potest; melius accipimus « In » æternum : » si autem illa est misericordia, quæ miseris exhibetur, ut vel consolentur in miseria, vel ab illa etiam liberentur; melius « In sæculum, » hoc est, usque in finem sæculi, in quo non deerunt miseri, quibus misericordia præbeatur. Nisi forte quis audeat dicere, etiam his qui damnabuntur cum diabolo et angelis ejus, aliquam misericordiam Dei minime defuturam; non qua ex illa damnatione liberentur, sed ut eis aliquatenus mitigetur : atque ita æternam posse intelligi Dei misericordiam super illorum æternam miseriam. Sed tolerabiliorem quosdam excepturos damnationem in quorumdam comparatione legimus : alicujus vero mitigari eam cui est traditus pœnam, vel quibusdam intervallis habere aliquam pausam, quis audacter dixerit; quandoquidem unam stillam dives ille non meruit[1]? Sed de hac tanta re diligentius ex otio disserendum est; nunc quod ad istum Psalmum attinet, hactenus de illa dictum esse suffecerit.

III. « Quis loquetur potentias Domini? » Impletus consideratione divinorum operum, qui misericordiam ejus

[1] Luc. xvi, 24-26.

exposcit: « Quis, inquit, loquetur potentias Domini, au» ditas faciet omnes laudes ejus[1]? » Subaudiendum est quod supra dictum est, ut etiam ista sententia ita sit plena, Quis « Auditas faciet omnes laudes ejus? » Id est, quisnam sufficiat auditas facere omnes laudes ejus? « Auditas faciet, » dixit, id est, faciet ut audiantur : ostendens ita loquendas potentias Domini et laudes ejus, ut prædicentur audientibus. Sed quis potest omnes? An forte quia sequitur : « Beati qui custodiunt judicium, et faciunt justitiam in » omni tempore[2], » eas dixit laudes ejus, quæ intelliguntur opera ejus in præceptis ejus? « Deus est enim, ait » Apostolus, qui operatur in vobis[3]. » Et dictum est semini Abrahæ : « Cantate ei, et psallite ei[4] : » quod intelleximus ita dictum, ac si diceretur : Bona in ejus laudem et dicite, et facite. Quibus duobus verbis, id est, cantandi et psallendi, convenire duos consequentes versus, ut quod dictum est : « Narrate omnia mirabilia ejus; » hoc sit : « Cantate ei : » quod vero dictum est : « Laudamini in » nomine sancto ejus[5]; » hoc sit : « Psallite ei. » Huic quippe semini etiam ipse Dominus dicit : « Luceant opera » vestra coram hominibus, ut videant bona facta vestra, » et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est[6]. » Hic ergo ipsa Dei præcepta considerans, quorum præceptorum opera laudes sunt ejus qui operatur in suis, ait : « Quis » loquetur potentias Domini? » quoniam hæc ineffabiliter operatur. Quis « Auditas faciet omnes laudes ejus? » Id est, quis cum audierit, facit omnes laudes ejus? Quæ sunt opera præceptorum ejus. Quis in quantum fiunt, etsi non omnia quæ audita sunt fiunt, ille laudandus est, « Qui » operatur in nobis et velle et operari, pro bona volun» tate[7]. » Ideo cum posset dicere, Omnia mandata ejus,

[1] Psal. cv, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Philip. II, 13. — [4] Psal. CIV, 2. — [5] Ibid. 3. — [6] Matth. v, 16. — [7] Philip. II, 13.

vel, omnia opera mandatorum ejus; maluit dicere: «Laudes » ejus: » quia, ut dictum est, in quantum fiunt, ipse laudandus est. Quas tamen laudes, quisnam sufficit auditas facere? id est, cum auditæ fuerint, facere omnes quis est idoneus?

IV. « Beati qui custodiunt judicium, et faciunt justitiam » in omni tempore[1] : » utique ex quo incipiunt et vivunt in tempore. « Qui enim perseveraverit usque in finem, hic » salvus erit[2]. » Potest autem videri ejusdem sententiæ repetitio, ut hoc sit facere justitiam, quod est custodire judicium : ut etiam in superiore versu subaudiatur, « In » omni tempore; » sicut in posteriore subauditur, « Beati; » et redditis quæ subaudiuntur, ita dicatur: « Beati qui cus» todiunt judicium » in omni tempore, beati qui « Faciunt » justitiam in omni tempore. » Sed nisi aliquid interesset inter judicium et justitiam, non in alio Psalmo diceretur : « Quousque justitia convertatur in judicium[3]. » Amat quidem Scriptura, ista duo simul ponere: sicuti est: « Jus» titia et judicium directio sedis ejus[4] : » et illud : « Et » educet sicut lumen justitiam tuam, et judicium tuum » sicut meridiem[5]: « cum et illic ejusdem sententiæ repetitio videatur. Et fortasse propter vicinitatem significationis etiam alterum pro altero poni potest, vel judicium pro justitia, vel justitia pro judicio : tamen si proprie dicantur, aliquid interesse non dubito, ut judicium custodire dicatur qui recte judicat, justitiam vero facere qui recte agit. Nec absurde existimo intelligi secundum illud quod dictum est: « Quousque justitia convertatur in judicium, » etiam hic eos dictos beatos qui judicium custodiunt in fide, justitiam faciunt in opere. Veniet enim tempus, ut judicium quod modo custoditur in fide, etiam exerceatur in opere,

[1] Psal. cv, 3. — [2] Matth. x, 22. — [3] Psal. xciii, 15. — [4] Id. xcvi, 2. — [5] Id. xxxvi, 6.

cum justitia conversa fuerit in judicium, id est, cum acceperint justi potestatem judicandi eos recte, a quibus modo non recte judicantur. Unde alibi ipsum corpus Christi intelligitur dicere: « Cum accepero tempus, ego justitias judi- » cabo[1]. » Quod verbum e verbo magis diceretur, Æquitates judicabo. Non autem dixit: Cum accepero tempus, justitiam faciam; quia omni tempore facienda est, sicut etiam hic dicit: « Qui faciunt justitiam in omni tempore. »

V. Deinde quia Deus justificat, id est, justos facit, sanando eos ab iniquitatibus suis, sequitur oratio: « Me- » mento nostri, Domine, in beneplacito populi tui[2]: » id est, ut in eis simus, in quibus beneplacitum est tibi; quia non in omnibus illis beneplacitum est Deo. « Visita nos in » salutari tuo. » Ipse est enim Salvator, in quo peccata dimittuntur, et animæ sanantur, ut possint custodire judicium, et facere justitiam: quos cum beatos esse intelligerent, qui hæc loquuntur, hoc sibi consequenter orando petunt. De isto salutari alibi dicitur: « Ut cognoscamus in » terra viam tuam[3]. » Et quasi quæreremus, in qua terra: secutus est: « In omnibus gentibus. » Rursum quasi quæreremus, quam viam: secutus est, « Salutare tuum. » De illo quippe dixit Simeon senex: « Quoniam viderunt oculi mei » salutare tuum[4]. » Qui de se ipso dixit: « Ego sum via[5]. Vi- » sita ergo nos in salutari tuo, » hoc est, in Christo tuo. « Ad » videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum » in lætitia gentis tuæ. » Id est, ad hoc nos visita in salutari tuo, ut videamus in bonitate electorum tuorum, et lætemur in lætitia gentis tuæ. Quod autem hic positum est, « In bonitate; » alii codices habent: « In suavitate: » sicut illud: » Quoniam bonus; » alii habent: « Quoniam » suavis. » Idipsum autem verbum in græco est, quod et

[1] Psal. LXXIV, 3. — [2] Id. CV, 4. — [3] Id. LXVI, 3. — [4] Luc. II, 30. — [5] Joan. XIV, 6.

alibi legitur : « Dominus dabit suavitatem[1] : » quam et aliqui interpretati sunt bonitatem, aliqui benignitatem. Sed quid est : « Visita nos ut videamus in bonitate electo-» rum tuorum, » id est, in ea bonitate quam præstas electis tuis, nisi ut non remaneamus cæci, sicut illi quibus dictum est : « Nunc autem dicitis : Quia videmus ; peccatum ves-» trum manet[2] ? » Dominus enim illuminat cæcos[3], » non meritis eorum, sed, « In bonitate electorum suorum, » id est, quam exhibet vel donat electis suis : sicut, « Salus » vultus mei, » non a me ipso, sed, « Deus meus[4]. » Et panem nostrum dicimus quotidianum, sed tamen addimus, « Da nobis[5]. Visita ergo nos in salutari tuo, ad videndum, » id est, ut videamus, « In bonitate electorum tuorum : ad » lætandum, id est, ut lætemur, « In lætitia gentis tuæ. » Unam gentem Dei intelligere debemus universum semen Abrahæ; sed filios promissionis, non carnis. Hi ergo, quorum vox est, optant ejusdem gentis habere lætitiam. Et quæ hujus gentis lætitia, nisi Deus ejus? Cui dicitur : « Exultatio mea, redime me[6]. « Et cui dicitur : « Signa-» tum est super nos lumen vultus tui, Domine, dedisti » lætitiam in cor meum[7] : » summo scilicet, vero, incommutabili et beatifico bono, quod ipse Deus est. « Ut » lauderis cum hæreditate tua. » Miror istum versum sic interpretatum in multis esse codicibus, cum sit una atque eadem in tribus his versibus græca locutio, ut si hoc recte dictum est quod legitur : « Ut lauderis cum hæreditate » tua ; » posset recte dici : « Ut videas in bonitate electo-» rum tuorum, et læteris in lætitia gentis tuæ : » toto ipso sensu ita contexto : « Visita nos in salutari tuo, ut videas » in bonitate electorum tuorum, ut læteris in lætitia gentis » tuæ, et lauderis cum hæreditate tua. » Secundum hoc

[1] Psal. LXXXIV, 13. — [2] Joan. IX, 41. — [3] Psal. CXLV, 8. — [4] Id. XLII, 5. — [5] Matth. VI, 11. — [6] Psal. XXXI, 7. — [7] Id. IV, 7.

autem quod diximus: « Visita nos, ut videamus in bonitate » electorum tuorum, et lætemur in lætitia gentis tuæ; » consequenter et hic dici debuit: « Ut laudemur cum hæ» reditate tua: » cui hæreditati dictum est: « Laudamini » in nomine sancto ejus[1]. » Porro autem quoniam hæc ambigua videtur locutio; si verus est iste sensus, quo maluerunt interpretes dicere: « Ut lauderis: » etiam duo versus superiores ita intelligendi sunt; quia, ut dixi, una est in his tribus versibus græca locutio: ut hoc totum ita dictum accipiatur: « Visita nos in salutari tuo, ut videas in » bonitate electorum tuorum, » id est, ad hoc nos visita, ut illic nos esse facias, et illic nos videas: « Ut læteris in lætitia gentis tuæ, id est, tu dicaris lætari, cum illi lætantur ex te: « Ut lauderis cum hæreditate tua, » id est, cum ea lauderis, quoniam non laudatur nisi propter te. Sive ergo illo, sive isto modo intelligendum sit quod dictum est: « Ad videndum, ad lætandum, ad laudandum: ideo se optant visitari in salutari Dei, id est, in Christo ejus, ut non alienentur a populo ejus, et ab eis in quibus beneplacitum est Deo.

VI. Quid autem deinceps confiteantur, audiamus: « Pec» cavimus cum patribus nostris, injuste egimus, iniquita» tem fecimus[2]. » Quid est: « Cum patribus nostris? » An sicut habet Epistola ad Hebræos, quia et Levi cum Abraham decimatus est, quoniam in lumbis ejus fuit, quando decimas dedit sacerdoti Melchisedech[3]; sic et isti peccaverunt cum patribus suis, in quorum lumbis erant, quando illi in Ægypto fuerunt? Nam qui fuerunt eo tempore, cum Psalmus iste conscriptus est, maximeque posteri eorum, (quia vel ab eis qui tunc erant dici, vel de post futuris potuit prophetari) longe aberant ab ætate illorum, qui in Ægypto peccaverunt, non intelligentes mirabilia Dei. Hoc

[1] Psal. CIV, 3. — [2] Id. CV, 6. — [3] Hebr. VII, 1-10.

enim sequitur, exponendo quomodo peccaverunt cum patribus suis : « Patres nostri, inquit, in Ægypto non intel-» lexerunt mirabilia tua[1] : » et cætera, quæ de peccatis eorum multa commemorat. An sic potius accipiendum est quod ait : « Peccavimus cum patribus nostris, » tanquam diceret : Peccavimus sicut patres nostri, eorum videlicet imitando peccata? Quod si ita est, astruendum est aliquo hujusmodi locutionis exemplo : quod cum in præsentia quærerem, non occurrit, ut cum illo se quisquam peccasse, vel cum illo se aliquid fecisse dicat, quem in simili facto etiam post multum temporis fuerit imitatus.

VII. Quid est ergo : « Patres nostri non intellexerunt » mirabilia tua, » nisi, non cognoverunt quid per illa mirabilia eis præstare volueris? Quid utique nisi vitam æternam, et non temporale, sed incommutabile bonum, quod per patientiam expectatur? Ideo impatienter murmuraverunt, et amaricaverunt, et bonis præsentibus fallacibus atque fugacibus beatos se fieri quæsierunt. « Non fuerunt » memores multitudinis misericordiæ tuæ. » Et intellectum redarguit, et memoriam. Intellectu quippe opus erat, ut cogitarent ad quorum bonorum æternitatem per illa temporalia vocaret Deus : memoria vero, ut saltem quæ temporaliter mirabilia facta sunt, non obliviscerentur, fideliterque præsumerent quod eadem potestate, quam fuerant jam experti, Deus illos ab inimicorum persecutione liberaret : obliti sunt autem quid eis in Ægypto ad inimicos eorum conterendos per tanta prodigia præstitisset. « Et ir-» ritaverunt, ascendentes in mari, mare Rubrum[2]. » Codex quem intuebar, sic habebat : et his quidem duobus verbis ultimis, quod dictum est : « mare Rubrum, » stella fuerat prænotata ; qua significantur quæ in Hebræo sunt, et in interpretatione Septuaginta non sunt. Plures autem codi-

[1] Psal. cv, 7. — [2] Ibid.

ces, quos inspicere potui, et græci et latini sic habent : « Et irritaverunt, » vel quod expressius de græco est : « Et » amaricaverunt, ascendentes in Rubro mari. » Qui illam legit historiam, quando exierunt de Ægypto, et per mare Rubrum transierunt, dolet eorum infidelitatem, in quanta trepidatione et desperatione fuerint, post recentia tot et tanta miracula in Ægypto : cujus multitudinis misericordiæ Dei non eos fuisse memores dicit. « Ascenderunt » autem, propterea dictum est; quia ita est terræ positio, ut descensio dicatur in Ægyptum de terra Chanaan, et in eam illinc ascensio. Notandum est sane quemadmodum Scriptura culpare voluerit, non intelligere quod intelligendum est, et non meminisse quod memoria retinendum est : quod homines suæ culpæ deputari nolunt, ad nihil aliud nisi ut minus supplicent, minusque sint humiles Deo, in cujus conspectu confiteantur quod sunt, atque impetrato adjutorio possint esse quod non sunt. Nam etiam peccata ignorantiæ vel negligentiæ melius accusantur ut pereant, quam excusantur ut maneant; meliusque purgantur invocato Deo, quam firmantur irritato.

VIII. Adjungit tamen non secundum eorum infidelitatem Deum fecisse. « Et salvavit eos, inquit, propter nomen » suum, ut notam faceret potentiam suam[1] : » non propter ulla bona merita eorum.

IX. « Et increpavit mare Rubrum, et exsiccatum est[2]. » Non legimus ullam, qua increparetur mare, emissam cœlitus vocem : sed potentiam divinam qua id factum est, increpationem appellavit : nisi forte quis dicat latenter increpatum, sic ut aqua posset audire, et homines non possent. Valde occulta et abstrusa vis est, qua Deus agit, ut etiam illa quæ sensu carent, confestim ejus obtemperent voluntati. « Et eduxit eos in abyssis sicut in deserto. »

[1] Psal. CIV, 8. — [2] Ibid.

Abyssos dixit multitudinem aquarum. Nam quidam volentes istum versiculum totum interpretari, dixerunt: « Et » eduxit eos in aquis multis. » Quid est ergo : « In abyssis » sicut in deserto, » nisi quia factum erat siccitate velut desertum, ubi fuerant abyssi aquarum?

X. « Et salvavit eos de manu odientium. » Hunc versum per circuitum quidam interpretati sunt, verba minus latina vitantes : « Et salvos fecit eos de manu eorum qui oderant » eos. Et redemit eos de manu inimici[1]. » Quid pretii datum est in hac redemptione? An prophetia est, quod in figura baptismi hoc factum est, ubi redimimur de manu diaboli magno pretio, quod sanguis est Christi? Unde non quocumque mari, sed mari Rubro id convenientius figuratum est : sanguis enim rubrum colorem habet.

XI. « Et operuit aqua tribulantes eos, unus ex eis non » remansit[2] : » non ex omnibus Ægyptiis, sed ex eis qui persequebantur profectos, apprehendere vel interimere cupientes.

XII. « Et crediderunt in verbis ejus. » Minus latina videtur locutio, quia non ait verbis ejus, vel in verba ejus, sed, « In verbis ejus, » tamen Scripturis usitatissima. » Et » laudaverunt laudem ejus[3]. » Tales sunt locutiones, cum dicimus: Hanc servitutem servivit, talem vitam vixit. Laudem porro Dei notissimam illam commemorat, ubi dicitur: « Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est : equum » et equitem projecit in mare[4]. »

XIII. « Cito fecerunt, obliti sunt operum ejus. » Alii codices intelligibilius habent: « Festinaverunt, obliti sunt » operum ejus : non sustinuerunt consilium ejus[5]. » Debuerunt enim cogitare tanta erga se opera Dei non esse inania, sed vocare ad aliquam sine fine felicitatem, quæ

[1] Psal. cv, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. 12. — [4] Exod. xv, 1. — [5] Psal. cv, 13.

per patientiam sustinenda est : sed festinaverunt beati fieri temporalibus rebus, quæ ideo nemini conferunt veram felicitatem, quia non extinguunt insatiabilem cupiditatem. « Qui enim biberit, inquit, ex hac aqua, sitiet ite» rum[1]. »

XIV. Denique : « Et concupierunt concupiscentiam in » deserto, et tentaverunt Deum in inaquoso[2]. » Quod est, « In deserto ; » hoc repetitum est, « In inaquoso, » id est, in loco sine aqua : quod vero, « Concupierunt concupis» centiam ; » hoc ; « Tentaverunt Deum. » Talis sane locutio est : « Concupierunt concupiscentiam, » qualis superior : « Laudaverunt laudem. »

XV. « Et dedit eis petitionem ipsorum : » id est, quod petitione petierunt. « Et misit saturitatem in animam eo» rum[3]. » Nec ideo beatos fecit : quia non erat illa saturitas, de qua dicitur : « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, » quoniam ipsi saturabuntur[4]. » Itaque hoc loco animam non secundum id quod rationalis est, dixit, sed secundum id quod animans corpus animal facit. Ad cujus animalis sustentationem pertinet cibus et potus, secundum hoc quod in Evangelio dicitur : « Nonne anima plus est quam esca, » et corpus plus quam vestimentum[5]. » Tanquam ad animam pertineat vesci, ad corpus vestiri. Secundum hoc dicitur apud Isaïam : « Quid est quod jejunavimus, et non vidisti ; » defraudavimus animas nostras, et nescisti[6] ? »

XVI. « Et irritaverunt Moysen in castris, Aaron sanc» tum Domini[7]. » Quam dicat irritationem, vel, sicut expressius alii interpretati sunt, amaricationem, consequentia satis indicant.

XVII. « Aperta est, inquit, terra, et deglutivit Da» than, et superoperuit super congregationem Abiron[8]. »

[1] Joan. IV, 13. — [2] Psal. CV, 14. — [3] Ibid. 15. — [4] Matth. V, 8. — [5] Id. VI, 25. — [6] Isaï. LVIII, 3. — [7] Psal. CV, 16. — [8] Ibid. 17.

Quod est, « Deglutivit; » hoc est, « Superoperuit. « Amborum autem, id est, Dathan et Abiron, una erat causa superbissimi et sacrilegi schismatis.

XVIII. « Et exarsit ignis in synagoga eorum, flamma » combussit peccatores[1]. » Non est hoc nomen in Scripturis usitatum eorum, qui licet juste ac laudabiliter vivant, non sunt sine peccato. Magis enim sicut interest inter irridentes et irrisores, inter murmurantes et murmuratores, inter scribentes et scriptores, et cætera similia : ita Scriptura peccatores appellare consuevit valde iniquos et grandibus peccatorum sarcinis oneratos.

XIX. « Et fecerunt vitulum in Horeb, et adoraverunt » sculptile. Et mutaverunt gloriam suam in similitudine » vituli comedentis fœnum[2]. » Non ait in similitudinem, sed « In similitudine. » Talis est locutio, qualis illa, ubi ait, « Et crediderunt in verbis ejus. » Eleganter sane non ait, Et mutaverunt gloriam Dei, cum hoc fecerint; sicut etiam Apostolus loquitur, « Et immutaverunt gloriam in» corruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis » hominis[3] : » sed « Gloriam suam » dixit. Deus enim erat gloria eorum, si ejus sustinerent consilium, et non festinarent : cui dicitur, « Gloria mea et exaltans caput » meum[4]. » Istam « Gloriam suam, id est, Deum, » mutaverunt in similitudine vituli comedentis fœnum, » ut ab eo comederentur, a quo comeduntur qui sapiunt secundum carnem : « Omnis enim caro fœnum[5]. »

XX. « Obliti sunt Deum, qui salvavit eos[6]. » Quomodo salvavit eos? « Qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia » in terra Cham, terribilia in mari Rubro[7]. » Quæ sunt mirabilia, ipsa sunt terribilia : nulla quippe admiratio est sine quadam formidine. Quamvis ista etiam hinc terribilia

[1] Psal. cv, 18. — [2] Ibid. 19, 20. — [3] Rom. I, 23. — [4] Psal. III, 4. — [5] Isaï. XL, 6. — [6] Psal. cv, 21. — [7] Ibid. 22.

dici potuerint, quod adversarios afflixerunt, et istis quid deberent timere monstraverunt.

XXI. « Et dixit ut disperderet eos. » Quia obliti sunt eum qui salvos fecit eos, faciens magnalia, et fecerunt et adoraverunt scuptile, hoc utique tam immani scelere et incredibili impietate, digni fuerant qui perirent. « Dixit » ergo ut disperderet eos : si non Moyses electus ejus ste- » tisset in confractione in conspectu ejus[1]. » Non ita dixit stetisse « In confractione, » quasi ut frangeret iram Dei; sed « In confractione, » id est, in plaga qua erant illi feriendi : id est, nisi objecisset se ipsum pro eis, dicens : « Si dimittis illis peccatum, dimitte; sin autem, dele me » de libro tuo[2]. » Ubi demonstratum est, intercessio sanctorum quantum pro aliis valeat apud Deum. Securus enim Moyses de justitia Dei, qua eum delere non posset, impetravit misericordiam, ne illos, quos juste posset, deleret. Ita stetit « In confractione in conspectu ejus, ut » averteret iram ejus, ne disperderet eos. »

XXII. « Et pro nihilo habuerunt terram desiderabi- » lem[3]. » Sed numquid viderant eam? Quomodo ergo pro nihilo, quam non viderant, habuerunt, nisi quomodo sequitur, « Nec crediderunt in verbis ejus? » Profecto nisi terra illa significaret aliquid magnum, quæ terra dicebatur fluens lac et mel[4], per quod visibile sacramentum ad invisibilem gratiam regnumque cœlorum duceret eos qui mirabilia ejus intelligebant, nullo modo isti culparentur, quia pro nihilo habuerunt illam terram, cujus temporale regnum etiam nos pro nihilo habere debemus, ut Jerusalem liberam matrem nostram, quæ in cœlis est[5], vere desiderabilem diligamus. Sed potius hic infidelitas merito redarguitur, quia in eo quod terram desiderabi-

[1] Psal. cv, 23. — [2] Exod. xxxi, 31, 32. — [3] Psal. cv, 24. — [4] Exod. iii, 8. — [5] Gal. iv, 26.

lem pro nihilo habuerunt, verbis Dei non crediderunt, per quædam parva ducentis ad magna, et festinantes beari temporalibus rebus, quas secundum carnem sapiebant, « Non sustinuerunt, sicut supra dictum est, consilium » ejus[1]. »

XXIII. « Et murmurarunt in tabernaculis suis, non » exaudierunt vocem Domini[2] : » vehementer eos a murmuratione prohibentis.

XXIV. « Et elevavit manum suam super eos, ut pros- » terneret eos in deserto : et ut dejiceret semen eorum in » nationibus, et dispergeret eos in regionibus[3]. »

XXV. Hic antequam diceret quod tantæ indignationi Dei quisquam intercesserit, eumque aliquo modo placaverit, secutus adjunxit : « Et initiati sunt Beelphegor[4] : » id est, idolo Gentium consecrati. « Et manducaverunt sacrificia mortuorum. Et irritaverunt eum in adinventio- » nibus suis, et multiplicata est in eis ruina[5] » Tanquam ad hoc distulerit, quod levaverat manum super eos prosternendos in deserto, et dejiciendum semen eorum in nationibus, et dispergendos eos in regionibus, ut dati in reprobum sensum, etiam illud admitterent, in quo immaniore crimine evidenti justitia punirentur : quemadmodum dicit Apostolus, « Et sicut non probaverunt Deum habere » in notitiam, tradidit illos Deus in reprobam mentem, » ut faciant quæ non conveniunt[6]. »

XXVI. Denique tantum fuit scelus eorum, quod consecrati sunt idolo, et comederunt sacrificia mortuorum, (id est, quia mortuis hominibus tanquam diis sacrificabant Gentes,) ut aliter se placari Deus nollet, nisi quomodo eum placavit Phinees sacerdos, qui masculum et fœminam in complexu adulterino deprehensos pariter interemit[7].

[1] Psal. cv, 13. — [2] Ibid. 26. — [3] Ibid. 27. — [4] Ibid. 28. — [5] Ibid. 29. — [6] Rom. i, 28. — [7] Num. xxv, 8.

Quod si odio eorum, non dilectione fecisset, dum eum comederet zelus domus Dei, non ei reputaretur ad justitiam. Hoc enim facto, illum populum cujus futurus erat major interitus, tanquam unum hominem quasi virga percussit, ut animam ejus salvaret a morte. Leniorem quidem revelato Testamento novo Dominus Christus esse voluit disciplinam; sed atrocior est comminatio gehennæ, quam tunc in illis comminationibus Dei pro temporum dispensatione non legimus. « Multiplicata est ergo in eis » ruina, » cum pro suis gravibus peccatis graviter vastarentur. « Et stetit Phinees, et placavit, et cessavit quas- » satio[1]. » Breviter totum dixit, quia non hic nescientes docet, sed commemorat scientes. Quæ autem hic posita est quassatio, hæc superius confractio : nam in græco unum verbum est.

XXVII. « Et reputatum est ei in justitiam, in genera- » tionem et generationem usque in sempiternum[2]. » Deus hoc reputavit sacerdoti suo in justitiam, non solum quandiu generatio est, sed « Usque in sempiternum; » qui cor scrutatur, et novit appendere quanta id factum sit populi charitate.

XXVIII. « Et irritaverunt eum ad aquam contradictionis, et vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbave- » runt spiritum ejus. Et distinxit in labiis suis[3]. » Quid est, « distinxit ? » Quasi illud non posset Deus facere, qui tanta jam fecerat, ut aqua de petra proflueret. Dubitanter enim petram virga percussit, et ideo hoc miraculum distinxit a cæteris miraculis, in quibus non dubitaverat. Hinc offendit, hinc audire meruit ut moreretur, ne intraret in terram promissionis[4]. Perturbatus enim murmure populi infidelis, non tenuit fiduciam qualem debuit. Cui tamen Deus tanquam electo suo, etiam post mortem ejus

[1] Psal. cv, 30. — [2] Ibid. 31. — [3] Ibid. 32, 33. — [4] Deut. xxxii, 49-52.

bonum perhibet testimonium, ut intelligamus illam fidei ejus titubationem hac sola pœna fuisse correptam, quod in eam terram, quo populum ipse ducebat, non est permissus intrare. Absit autem ut eum credamus alienatum a regno gratiæ Dei, quod significabat illa terra promissionis, unde lac et mel defluere dicebatur [1]. Hoc est enim potius testamentum æternum, quod disposuit ad Abraham, non secundum carnem patrem nostrum, sed secundum fidem.

XXIX. Illi autem de quorum iniquitatibus iste loquitur Psalmus, cum in illam temporalem terram promissionis intrassent : « Non disperdiderunt Gentes, quas dixit » Dominus illis. Et commixti sunt inter Gentes, et didicerunt opera eorum, et servierunt sculptilibus eorum, » et factum est illis in scandalum [2]. » Illud quod eas non disperdiderunt, sed eis commixti sunt, factum est illis in scandalum.

XXX. « Et immolaverunt filios suos, et filias suas dæmoniis : et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan [3]. » Immolasse filios suos et filias suas dæmoniis et idolis, non eos illa narrat historia, sed neque iste Psalmus mentiri potest, neque Prophetæ, qui hoc dicunt multis increpationum suarum locis. Habuisse vero istam consuetudinem Gentes, nec earum litteræ tacuerunt.

XXXI. Sed quid est quod sequitur? « Et interfecta est » terra in sanguinibus. » Putaremus enim scriptoris errorem, eumque diceremus pro eo quod est « Infecta, » fecisse « Interfecta, » nisi haberemus beneficium Dei, qui Scripturas suas in multis linguis esse voluit; atque ita esse scriptum, « Interfecta est terra in sanguinibus, » inspec-

[1] Exod. III, 8. — [2] Psal. CV, 34-36. — [3] Ibid. 38, 39.

tis græcis codicibus videremus[1]. Quid est ergo, « Inter- » fecta est terra, » nisi hoc referatur ad homines qui habitabant in terra, tropica locutione, qua significatur per id quod continet id quod continetur, sicut dicimus malam domum, in qua mali habitant, et bonam, in qua boni? Ipsi namque interficiebant animas suas immolando filios suos, et effundendo sanguinem parvulorum a consensione illius sceleris alienorum : unde dictum est, « Effuderunt » sanguinem innocentem. » Ergo, « Interfecta est terra » in sanguinibus, et contaminata est in operibus eorum, » cum ipsi interfecti sunt in anima, et contaminati in operibus suis. « Et fornicati sunt in adinventionibus suis. » Has dicit adinventiones, quas Græci ἐπιτηδεύματα appellant. Nam hoc verbum est in codicibus græcis et hoc loco, et superius, ubi dictum est, « Irritaverunt eum in adinven- » tionibus suis : » cum et illic et hic eas dicat adinventiones, in quibus alios imitati sunt. Non itaque sic dictas arbitremur adinventiones, quasi ab ipsis institutas, nullo in aliis præcedente quod imitarentur exemplo. Unde alii interpretes nostri, non adinventiones, sed studia; alii vero affectiones vel affectationes, alii voluptates dicere maluerunt: et iidem ipsi qui dixerunt adinventiones, alio loco studia posuerunt. Hoc commemorare volui, ne quæstionem faceret nomen adinventionis in ea re, quam non a se ipsis excogitaverunt, sed alios imitati sunt.

XXXII. « Et iratus est furore Dominus in populum » suum[2]. » Noluerunt quidam interpretes nostri iram ponere, in eo quod græcus habet θυμὸς : sed quidam posuerunt; quidam vero indignationem, quidam animum interpretati sunt. Quodlibet autem horum dicatur, perturbatio non cadit in Deum : sed de consuetudine translatum, potentia vindicandi hoc nomen accepit.

[1] Græc. ἐφονοκτονήθη. — [2] Psal. cv, 40.

XXXIII. « Et abominatus est hæreditatem suam. Et » tradidit eos in manus Gentium, et dominati sunt eorum » qui oderant eos : et tribulaverunt eos inimici eorum, et » humiliati sunt sub manibus eorum [1].» Quando eos hæreditatem Dei vocavit, manifestum est quod non ad perditionem, sed ad disciplinam eos abominatus est, et tradidit in manus inimicorum. Denique sequitur, « Sæpe » liberavit eos. »

XXXIV. « Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio » suo [2]. » Hoc est quod superius ait : « Non sustinuerunt » consilium ejus.» Perniciosum autem est consilium hominis ipsi homini, quo ea quærit quæ sua sunt, non quæ Dei sunt [3]. In cujus hæreditate, quod ipse nobis est, cum ad fruendum se præbere dignatur, nullas patiemur cum sanctis societatis angustias, dilectione rei nostræ quasi privatæ. Gloriosissima quippe illa civitas adepta promissam hæreditatem, in qua nullus morietur, nullus orietur, non habebit cives qui singuli gaudeant suis rebus, quia Deus erit omnia in omnibus [4]. Cujus societatem quisquis in hac peregrinatione fideliter et flagranter desideraverit, assuescit privatis præferre communia, non sua quærendo, sed quæ Jesu Christi : ne sibi sapiens et sibi consulens, exacerbet Deum consilio suo; sed sperans quod non videt, non festinet de his quæ videntur fieri beatus, atque illud æternum quod non videtur patienter expectans, ejus in promissionibus sequatur consilium, cujus in tentationibus precatur auxilium. Ita erit et humilis in confessionibus suis, ne fiat istorum similis, de quibus dicitur, « Et hu- » miliati sunt in iniquitatibus suis. »

XXXV. Deus tamen plenus misericordia, non neglexit eos : « Et vidit cum tribularentur, cum audiret oratio- » nem eorum. Et memor fuit testamenti sui, et pœnituit

[1] Psal. cv, 41, 42. — [2] Ibid. 43. — [3] Philip. II, 21. — [4] I Cor. xv, 28.

» eum secundum multitudinem misericordiæ suæ[1]. Pœ-» nituit » dictum est, quia mutavit quod eos perditurus videbatur. Et apud Deum quidem disposita et fixa sunt omnia, nec aliud facit quasi consilio repentino, quod non ex æternitate se facturum esse præscivit : sed in creaturæ temporalibus motibus, quam gubernat mirabiliter, ipse non temporaliter motus, quasi repentina voluntate facere dicitur, quod ordinatis rerum causis consilii sui secretissimi immutabilitate disposuit, qua suis quæque temporibus agnita, et præsentia facit, et futura jam fecit. « Et ad » hæc quis idoneus[2]? » Audiamus itaque Scripturam, humiliter excelsa dicentem, cum et parvulis nutriendis sumenda porrigit, et majoribus exercendis perscrutanda proponit. « Et vidit cum tribularentur, cum audiret ora-» tionem eorum, et memor fuit testamenti sui : » utique testamenti æterni, « Quod disposuit ad Abraham, » non veteris quod aboletur, sed novi quod etiam in vetere absconditur. « Et pœnituit eum secundum multitudinem » misericordiæ suæ. » Hoc fecit quod disposuerat, sed contribulatis et orantibus se id concessurum esse præsciverat; quia et ipsa oratio eorum, cum adhuc non esset, sed futura esset, Deum procul dubio non latebat.

XXXVI. « Et dedit eos in misericordias[3]. » Ut essent non vasa iræ, sed misericordiæ[4]. Ideo autem puto pluraliter misericordias dictas, in quas eos dedit, quia unusquisque proprium donum habet a Deo, alius sic, alius autem sic[5]. « Dedit ergo eos in misericordias, in conspectu » omnium qui ceperant eos. » Age nunc, quisquis hæc legis, et gratiam Dei, qua in æternam vitam per Dominum nostrum Jesum Christum redimimur, legendo in apostolicis litteris, in propheticis autem scrutando cognoscis, et

[1] Psal. cv, 44, 45. — [2] 2 Cor. II, 16. — [3] Psal. cv, 46. — [4] Rom. IX, 22, 23. — [5] I Cor. VII, 7.

Vetus Testamentum in Novo revelatum, in Vetere Novum velatum vides, recole quem dixerit apostolus Paulus principem potestatis aëris, « Qui operatur in filiis infidelitatis[1]. » et illud ubi ait de quibusdam, « Ut resipiscant de diaboli » laqueis, captivati ab ipso secundum ipsius voluntatem[2] : » et verba Domini Jesu Christi, ubi eum expellens de fidelium cordibus ait, « Nunc princeps hujus mundi missus » est foras[3] : » et ipsius itidem Apostoli dicentis, « Qui » eruit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in » regnum Filii charitatis suæ[4]. » Hæc atque hujusmodi ratiocinatus, intende animum et in litteras Veteris Testamenti, et vide quid cantetur in eo Psalmo cujus est titulus, « Quando domus ædificabatur post captivitatem : » ibi enim dicitur, « Cantate Domino canticum novum. » Et ne existimes ad Judæorum populum tantummodo pertinere : « Cantate, inquit, Domino omnis terra ; cantate » Domino, benedicite nomen ejus, annuntiate, » vel potius, « Bene nuntiate, » imo ut ipsum verbum, quod in græco positum est, transferam, « Evangelizate diem ex » die, salutare ejus. » Hinc enim Evangelium nuncupatum est, in quo annuntiatur dies ex die, Dominus Christus, lumen ex lumine, Filius ex Patre. Hoc enim est et salutare ejus, quia salutare Dei Christus est, sicut et superius jam demonstravimus. « Annuntiate in Gentibus » gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus. Quo» niam magnus Dominus et laudabilis valde, terribilis est » super omnes deos : quoniam omnes dii gentium dæ» monia[5]. » Isti ergo inimici cum rege suo diabolo captivum tenebant populum Dei. De qua captivitate cum redimimur, et princeps hujus mundi mittitur foras, ædificatur domus post captivitatem : cujus lapis angularis est

[1] Ephes. II, 2. — [2] 2 Tim. II, 26. — [3] Joan. I, 31. — [4] Coloss. I, 13. — [5] Psal. XCV, 1-5.

Christus, qui duos condidit in se, in unum novum hominem, faciens pacem, quam dies ex die veniens evangelizavit eis qui erant prope, et eis qui erant longe, faciens utraque unum[1]; et adducens alias oves, quæ non sunt de hoc ovili, ut sit unus grex et unus pastor[2]. Et ita Deus « Dedit in misericordias » prædestinatos suos : « Quia » non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei[3] : » in conspectu omnium qui ceperant eos. » Hi ergo inimici, diabolus et angeli ejus captivaverant prædestinatos in Dei regnum et gloriam : a Redemptore autem nostro foras missi qui dominari infidelibus solebant intrinsecus, fideles oppugnant extrinsecus. Sed oppugnant, non expugnant eos qui apprehendunt turrem fortitudinis a facie inimici[4]. Ut autem oppugnent, sentiunt in nobis esse infirmitatis reliquias, propter quas dicimus :« Dimitte no- » bis debita nostra :» propter quas dicimus : « Ne nos in- » feras in tentationem, sed libera nos a malo[5]. » His itaque inimicis ejectis, perfecit Dominus Christus sanitates in corpore, cui caput est ipse Salvator corporis[6], ut in eo ipso corpore suo tertia consummetur. Sic enim dixit : « Ecce ejicio dæmonia, et sanitates perficio hodie et » cras, et tertia consummor[7], » id est, perficior, occurrentibus omnibus nobis in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi[8].

XXXVII. Itaque ejectis dæmoniis, a quibus captivi tenebamur, perficit sanitates. Ideo et hic cum dixisset :« Et » dedit eos in misericordias, in conspectu omnium qui » ceperant eos :» tanquam ejectis dæmoniis qui ceperant, fit oratio ut perficiat sanitates. « Salvos nos fac, Domine » Deus noster, et congrega nos de nationibus[9], » vel sicut

[1] Ephes. II, 13-22. — [2] Joan. X, 10. — [3] Rom. IX, 16. — [4] Psal. LX, 4. — [5] Matth. VI, 12, 13. — [6] Ephes. V, 23. — [7] Luc. XIII, 32. — [8] Ephes. IV, 13. — [9] Psal. CV, 47.

alii codices habent, « De Gentibus : ut confiteamur no-
» mini sancto tuo, et gloriemur in laude tua. » Deinde breviter subjecit ipsam laudem : « Benedictus Dominus » Deus Israël, a sæculo et usque in sæculum[1] : » quod intelligimus, ab æterno usque in æternum ; quia sine fine laudabitur ab eis, de quibus dicitur : « Beati qui habitant » in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te[2]. » Ipsa est tertia consummatio corporis Christi ejectis dæmoniis et perfectis sanitatibus usque ad ipsius corporis immortalitatem, regnum sempiternum perfecte laudantium, quia perfecte amantium ; perfecte autem amantium, quia facie ad faciem contemplantium. Tunc enim perficietur quod in primordio Psalmi hujus oratum est : « Memento nostri, » Domine, in beneplacito populi tui, visita nos in salutari » tuo, ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad » lætandum in lætitia gentis tuæ, ut lauderis cum hære» ditate tua. » Non enim de Gentibus solas congregat oves, quæ perierunt domus Israël[3] ; sed etiam eas quæ non sunt de illo ovili, ut sit grex unus, ut dictum est, et unus pastor[4]. Judæi vero cum putant ad suum regnum visibile istam pertinere prophetiam, quia spe invisibilium bonorum gaudere non norunt, in laqueos illius ruituri sunt, de quo Dominus ait : « Ego veni in nomine Patris » mei, et non suscepistis me ; alius veniet in nomine suo, » hunc suscipietis[5]. » De quo apostolus Paulus dicit : « Quia revelabitur homo peccati, filius interitus, qui ad» versatur et superextollitur supra omne quod dicitur Deus, » aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens » se tanquam sit Deus. » Et paulo post, « Tunc revela» bitur, inquit, iniquus, quem Dominus Jesus interficiet » spiritu oris sui, et evacuabit illuminatione præsentiæ

[1] Psal. cv, 48. — [2] Id. LXXXIII, 5. — [3] Matth. xv, 24. — [4] Joan. x, 16. — [5] Id. v, 43.

» suæ eum, cujus est præsentia secundum operationem
» Satanæ, in omni virtute et signis et prodigiis mendacii,
» et in omni seductione iniquitatis his qui pereunt, pro
» eo quod dilectionem veritatis non receperunt, ut salvi
» fierent; et ideo mittet illis Deus operationem erroris,
» ut credant mendacio, et judicentur omnes qui non cre-
» diderunt veritati, sed consenserunt iniquitati[1]. » Per
istum refugam, per istum qui se extollit supra omne quod
dicitur Deus, aut quod colitur, videtur mihi populum
Israëlitarum carnalium putaturum impleri istam prophe-
tiam, qua dictum est: « Salvos nos fac, Domine Deus
» noster, et congrega nos de Gentibus: » quod illo duce,
velut in conspectu inimicorum suorum visibilium, qui
eos visibiliter captivaverant, habituri sint visibilem gloriam.
Sic credent mendacio, quia dilectionem veritatis non re-
ceperunt, ut non bona carnalia, sed spiritalia concupis-
cerent. Sic enim a diabolo decepti sunt, ut occiderent
Christum, quando dixerunt: « Si dimittimus eum sic,
» omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent
» nostrum et locum et gentem. Quando Caïphas unus ex
» ipsis, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nes-
» cistis quidquam, nec cogitatis, quia expedit nobis ut
» moriatur unus homo pro populo, et non tota gens
» pereat. Hoc autem, sicut Evangelista intellexit, non a
» se ipso dixit, sed cum esset pontifex anni illius, pro-
» phetavit, quia Jesus moriturus erat pro gente, et non
» tantum pro gente, id est, pro ovibus quæ perierant
» domus Israël, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, con-
» gregaret in unum[2]. » Habebat enim alias oves, quæ non
erant de illo ovili. Istas universas oves, et de Israëlitis, et
de Gentibus, diabolus et ejus angeli captivaverant. Ex-
pulso itaque ab eis diaboli dominatu, in conspectu malig-

[1] 2 Thess. 3-11 — [2] Joan. xi, 48-52.

norum spirituum qui eas captivaverant, ut salventur et perficiantur in æternum, vox earum est in prophetia : « Salvos fac nos, Domine Deus noster, et congrega nos » de Gentibus. » Non sicut per Antichristum compleri existimant Judæi, sed per Christum Dominum nostrum venientem in nomine Patris sui, diem ex die salutare ejus : de quo et hic dictum est : « Visita nos in salutari tuo. » Et dicet omnis populus : » Iste populus prædestinatorum de circumcisione et præputio, gens sancta, populus in adoptionem : « Fiat, fiat. »

ENARRATIO

IN PSALMUM CVI.

I. Psalmus iste miserationes Dei commendat nobis, probatas in nobis, et ideo expertis est dulcior. Et mirum si potuerit suavis esse cuilibet, nisi illi qui id quod in isto Psalmo audit, in se didicit. Non tamen uni alicui vel duobus, sed populo Dei conscriptus est, et ad se agnoscendum tanquam in speculo propositus. Cujus titulus non nunc tractandus est : est enim, « Alleluia, » et bis « Al» leluia. » Quod nobis cantare certo tempore solemniter moris est, secundum Ecclesiæ antiquam traditionem : neque enim et hoc sine sacramento certis diebus cantamus. Alleluia certis quidem diebus cantamus, sed omni die cogitamus. Si enim hoc verbo significatur laus Dei, etsi non in ore carnis, certe in ore cordis : « Semper laus » ejus in ore meo[1]. » Quod autem non semel, sed bis ha-

[1] Psal. XXXIII, 2.

bet « Alleluia » titulus iste, non hujus Psalmi proprium est, sed et alius superior sic habet. Et quantum apparet ex ejus textu, cantatus est ille de populo Israël ; cantatur autem iste de universa Ecclesia Dei diffusa toto orbe terrarum. Forte non immerito bis habet, « Alleluia : » prop- » ter quod clamamus et Abba, Pater. » Cum aliud nihil sit Abba, quam Pater : non tamen frustra dixit Apostolus : « In quo clamamus, Abba, Pater[1] ; » nisi quia unus quidem paries veniens ad lapidem angularem, clamat, « Abba ; » alius ex alio latere clamat, « Pater : » in illo utique lapide angulari, qui est pax nostra, qui fecit utraque unum[2]. Videamus ergo hic quid admoneamur, et unde gratulemur, et unde gemamus, et unde auxilium postulemus, unde deseramur, unde nobis subveniatur, quid simus per nos, quid per misericordiam Dei, quomodo nostra superbia conteratur, ut illius gratia glorificetur. Unicuique hominum quod dicturus sum, si fieri potest, occurrat in se. Loquor autem hominibus, qui ambulant viam Dei, et constituti sunt in aliquo provectu spiritali. Unde si qui forte propter hoc minus me intelligunt, inveniant ubi sint, et proficiendo ad intellectum festinent. Non autem arbitror deserturum Deum conatum nostrum, ut ad omnes perveniat quod loquimur, sive expertos, sive inexpertos, ut experti approbent, inexperti desiderent, et omnibus suavis sit disputatio mea : quæ primum Domino suavis erit, si veridica erit ; veridica autem erit, si non mihi a me, sed ab illo erit. Sic cœpit Psalmus :

II. « Confitemini Domino, quoniam suavis est, quo- » niam in sæculum misericordia ejus[3]. » Hoc confitemini, quoniam suavis est : si gustastis, confitemini. Non potest autem confiteri, qui gustare noluit. Unde enim dicturus

[1] Rom. VIII, 15. — [2] Ephes. II, 14 et 20. — [3] Psal. CVI, 1.

est suave esse quod nescit? Vos autem si gustastis quam suavis est Dominus[1] : « Confitemini Domino, quoniam » suavis est. » Si gustastis aviditate, confessione eructate. « In sæculum enim misericordia ejus, » id est, in æternum. Hic enim ita positum est « In sæculum, » quia et in nonnullis Scripturæ locis « In sæculum, » id est, quod græce εἰς αἰῶνα dicitur, in æternum intelligitur. Neque enim misericordia ejus ad tempus est, et non in æternum; cum ideo sit super homines hæc ejus misericordia, ut vivant cum Angelis in æternum.

III. « Dicant qui redempti sunt a Domino[2]. » Redemptus quidem videtur et populus Israël de terra Ægypti, de manu servitutis, ex laboribus infructuosis, ex operibus luteis : videamus tamen utrum ipsi sint qui hæc dicunt, qui ab Ægypto liberati sunt a Domino. Non ita est. Sed qui sunt isti? « Quos redemit de manu inimicorum. » Adhuc potest quisque et illos accipere redemptos de manu inimicorum, hoc est, Ægyptiorum. Proprie exprimantur qui sint, propter quos hæc vult Psalmus iste cantari. « De » regionibus congregavit eos. » Possunt esse adhuc regiones Ægypti; multæ enim etiam unius provinciæ regiones sunt. Aperte dicat : « Ab Oriente et Occasu, ab Aqui» lone et Mari[3]. » Istos ergo jam redemptos intelligimus in toto orbe terrarum. Populus hic Dei de magna et lata Ægypto liberatus, tanquam per mare Rubrum ducitur[4], ut in baptismo finiat inimicos. Sacramento enim tanquam Rubri maris, baptismo scilicet Christi sanguine consecrato, insequentes Ægyptii, peccata delentur; et te evadente, nullus qui te premebat, remanet inimicus. Isti ergo dicant hæc; et audiamus jam, fratres (quoniam ducitur iste populus Dei), quid hic agatur in congregatione omnium gentium redempta per Christum : non quasi simul con-

[1] I Petr. II, 3. — [2] Psal. CVI, 2. — [3] Ibid. 3. — [4] Exod. XIV, 22.

tingant hæc quæ cantantur, in omnibus, sed in singulis quibusque credentibus; in populo autem illo aliter. Totus enim populus, tota illa gens ex semine Abrahæ secundum carnem, tota multitudo domus Israël semel educta est ex Ægypto, semel per Rubrum mare ducta, semel ad terram promissionis perducta; simul enim omnes erant, in quibus hæc contingebant : « Hæc autem omnia in » figura contingebant in illis, scripta sunt autem ad cor» reptionem nostram, in quos finis sæculorum obvenit[1]. » Nos vero non simul omnes, sed paulatim singillatimque credentes congregamur in unam quamdam civitatem, et in unum populum Dei : sed in unoquoque nostrum etiam singulo contingunt hæc, quæ scripta sunt, contingunt in populo. Etenim populus de singulis, non singuli de populo. Numquid enim unus homo ex populis? Sed populus ex singulis hominibus constat. Quidquid ergo, cum loquor, agnoveris in te, quisquis expertus es, noli cogitando quasi remanere in te, et putare quod in solo te contingit; sed crede ista contingere aut in omnibus, aut prope in omnibus qui veniunt ad hunc populum, et de manu inimicorum pretioso sanguine redimuntur.

IV. Repetiturus est enim assidue quod cantavimus modo : « Confiteantur Domino miserationes ejus, et mira» bilia ejus filiis hominum. » Istos versus, quantum advertere potui, quod potestis et vos, quater repetit; in quo numero, quantum Domino adjuvante scrutari valuimus, significat nobis quatuor quasdam tentationes, ex quibus nos liberat cui confitentur suæ miserationes. Fac enim hominem primo nihil quærentem, secundum vitam veterem seductoria securitate viventem, nihil putantem aliud esse post hanc vitam quandoque finiendam, negligentem quemdam et socordem, obrutum cor habentem illecebris

[1] I Cor. x, 11.

mundi, et mortiferis delectationibus consopitum : ut excitetur iste ad quærendam gratiam Dei, ut fiat sollicitus, et tanquam de somno evigilet, nonne manus Dei excitat eum? Sed tamen a quo sit excitatus, ignorat. Incipit autem esse jam Dei, cum cognoverit veritatis fidem. Sed antequam cognoscat, dolet errorem suum. Invenit enim se in errore, vult cognoscere veritatem, pulsat ubi potest, tentat quod potest, vagatur qua potest, famem etiam patitur ipsius veritatis. Prima ergo tentatio est erroris et famis. Ubi in hac tentatione fatigatus exclamaverit ad Deum, perducitur ad viam fidei, unde incipiat pergere ad civitatem quietis. Perducitur ergo ad Christum, qui dixit : « Ego sum via[1]. »

V. Cum ergo ibi fuerit, jam sciens quid observare debeat, nonnunquam multum sibi tribuendo, et quasi de suis viribus præsumendo, incipit confligere velle contra peccata, et propter superbiam superari. Invenit ergo se ligatum difficultatibus cupiditatum, et non posse viam propter compedes ambulare : inclusum se sentit difficultate vitiorum ; et tanquam muro impossibilitatis erecto, portisque clausis, qua evadat ut recte vivat, non invenit. Jam scit quomodo vivere debeat : prius enim in errore erat, et famem veritatis patiebatur ; accepit autem jam cibum veritatis, et positus est in via : audit, Vive bene, secundum quod nosti ; antea enim non noveras quemadmodum viveres, modo accepisti et nosti. Conatur, non potest ; ligatum se sentit, exclamat ad Dominum. Secunda ergo tentatio est difficultatis in bene operando, sicut illa prima erroris et famis. Exclamat et in hac ad Dominum : liberat Dominus de necessitatibus, rumpit vincula difficultatis, constituit in operatione æquitatis. Incipit ei jam facile esse quod difficile fuerat, abstinere a malis, non

[1] Joan. XIV, 6.

adulterare, non furtum facere, non homicidium, non sacrilegium, non alienum concupiscere : facta est facultas quæ fuerat antea difficultas. Potuit hoc Dominus sine difficultate præstare : sed si hoc sine difficultate haberemus, largitorem hujus boni non agnosceremus. Si enim primitus, cum vellet, posset, et non sentiret adversus se obnitentes cupiditates, nec vinculis suis gravata anima collideretur; suis viribus tribueret quod se posse sentiret, et non confiterentur Domino miserationes ejus.

VI. Post has duas tentationes, primam erroris atque inopiæ veritatis, secundam difficultatis bene operandi, tertia tentatio excipit hominem : ei loquor qui jam transiit has duas. Nam istæ duæ, fateor, multis notæ sunt. Quis enim nescit se ab ignorantia venisse ad veritatem, ab errore ad viam, a fame sapientiæ ad verbum fidei? Deinde multi luctantur cum difficultatibus vitiorum suorum, et adhuc consuetudine colligati gemunt tanquam in clausura et compedibus. Agnoscunt et istam tentationem, quamvis jam dicant, si forte dicunt: « Infelix ego homo, quis » me liberabit de corpore mortis hujus [1]? Nam vide arctissima vincula : « Caro, inquit, concupiscit adversus spi» ritum, et spiritus adversus carnem, ut non ea quæ » vultis, illa faciatis [2]. » Proinde qui jam est adjutus spiritu, ut quemadmodum noluit esse adulter, sic non sit, quomodo noluit esse fur, sic non sit; et cætera illa omnia, quæ volunt homines vincere, et sæpe inflexi superantur, ut exclament ad Deum, ut de necessitatibus eorum eruat eos, et inde liberati confiteantur Domino miserationes ejus : quisquis ergo talis est, et vicit illas difficultates, et probabiliter jam conversatur inter homines, sine ulla querela malorum morum, excipitur tentatione tertia tædii cujusdam in mora hujus vitæ, ita ut aliquando eum nec

[1] Rom. VII, 24. — [2] Gal. V, 17.

orare delectet. Tertia tentatio priori contraria : prius enim periclitabatur fame, postea fastidio. Unde et hoc, nisi de quodam languore animæ? Jam non te illicit adulterium, nec tamen delectat Dei verbum. Jam post periculum imperitiæ et concupiscentiæ, de quibus duobus te evasisse lætaris, vide ne tædium fastidiumque te necet. Non est et ista levis tentatio : agnosce te in illa, et exclama ad Dominum, ut de necessitatibus tuis etiam hic liberet te; et de hac tentatione liberatus cum fueris, confiteantur illi miserationes ejus.

VII. Liberatus autem ab errore, liberatus a difficultate bene operandi, liberatus a tædio fastidioque verbi Dei, fortassis dignus eris cui populus committatur, constituaris in gubernaculis navis, recturus Ecclesiam. Ibi quarta tentatio. Tempestates maris quatientes Ecclesiam, turbant gubernatorem. Denique tres illas tentationes experiri potest omnis pius fidelis in populo Dei : quarta ista nostra est. Quanto enim plus honoramur, tanto plus periclitamur. Metuendum est ne avertat aliquem vestrum a veritate periculum erroris; metuendum est ne vincat unumquemque cupiditas sua, et eligat eam sequi, quam ex ejus difficultatibus exclamare ad Dominum; metuendum est ne unicuique vestrum minus sapiat verbum Dei, et fastidio moriatur : tentatio vero gubernandi, tentatio periculorum in regenda Ecclesia nos potissimum tangit. Sed quomodo et vos alieni eritis, si tota navis periclitabitur? Quod ideo dixi, ne in hac quarta tentatione, tanquam nostra propria, (ubi opus est ut ab orationibus non desistatis, nam vos primo naufragatis,) minus solliciti sitis, et pro nobis minus oretis. Quid enim, fratres, quia ad eadem gubernacula non sedetis, non in eadem navi navigatis?

VIII. Post has quatuor tentationes, quatuor exclamationes, quatuor liberationes, quatuor miserationum do-

minicarum confessiones, generaliter in hoc Psalmo consequenter ipsa commendatur Ecclesia : ut evidentissime noveritis, de qua Psalmus ab exordio loquebatur. Commendatur autem ita ut nobis in omnibus Dei gratia prædicetur, « Qui superbis resistit, humilibus autem dat gra» tiam[1] : » quia ideo ille venit, « Ut qui non vident, videant, » et qui vident, cæci fiant[2] : quia omnis vallis implebi» tur, et omnis mons et collis humiliabitur[3]. » Quo commendato, dicitur aliquid, quod etiam de hæreticis intelligatur, quibus tanquam civilibus bellis quatitur Ecclesia ; et concluditur Psalmus, quem jam exposui, brevius fortasse quam putabatis. Nam usque adeo me istum totum Psalmum aliquantum prolixum exposuisse arbitror, ut jam officium a me non expectetis disputatoris, sed pene lectoris, si tenetis quæ dixi. Puto enim, sunt ante oculos vestros constituta : sed ut melius commendentur, breviter replicentur. Prima tentatio, erroris et famis verbi; secunda, difficultatis vincendarum concupiscentiarum ; tertia, tædii atque fastidii ; quarta, tempestatis et periculorum in gubernandis Ecclesiis : et in his omnibus exclamationes, et liberationes, et miserationum Dei confessiones. Ad extremum ipsius Ecclesiæ fit commendatio, quæ et salva facta est per gratiam Dei nostri, non per meritum suum : et commemoratur inimicorum afflictio propter superbiam ; quibus extinctis, erecta est Ecclesia : et propter insidias quasdam deminutionis ab hæreticis, et detrimentorum quodam modo domesticorum, et ex his circa Ecclesiam divina beneficia, et Psalmi conclusio. Legamus jam magis quam disseramus.

IX. « Dicant qui redempti sunt a Domino, quos redemit » de manu inimicorum, de regionibus congregavit eos, » ab Oriente et Occasu, et Aquilone et Mari[4]. » Christiani ergo ipsi dicant, de toto orbe convocati. « Erraverunt in

[1] Jacob. IV, 6. — [2] Joan. IX, 39. — [3] Isaï. XL, 4. — [4] Psal. CVI, 2, 3.

» solitudine, in siccitate, viam civitatis habitationis non » invenerunt. » Errorem miserabilem audivimus : quid de inopia? « Esurientes et sitientes, anima eorum in ipsis » defecit[1]. » Sed quare defecit? cui bono? Non enim crudelis est Deus; sed se commendat, quod expedit nobis, ut nobis deficientibus rogetur, et ut subveniens ametur. Et ideo post hunc errorem et famem et sitim, « Et clama- » verunt ad Dominum, cum tribularentur; et de neces- » sitatibus eorum eripuit eos. » Et quid illis præstitit, quia errabant? « Et deduxit eos in viam rectam. » Viam civitatis habitationis non inveniebant, fame et siti æstuabant, et deficiebant : « Et deduxit eos in viam rectam, » ut irent in civitatem habitationis. » Quomodo subvenerit fami et siti, nondum dicit, sed et hoc expectate. « Con- » fiteantur Domino miserationes ejus, et mirabilia ejus » filiis hominum. Dicite experti inexpertis, jam in via positi, jam ad civitatem inveniendam directi, jam denique a fame et siti liberati : « Quoniam satiavit animam » inanem, et animam esurientem implevit bonis[2]. »

X. Vive ergo bene, jam in via positus es, jam audisti quid agere debeas, quid sperare. Quid aliud excipit, quoniam conaris et superaris? « Sedentes in tenebris et in um- » bra mortis, compeditos, in mendicitate et ferro[3]. » Unde hoc, nisi quia tibi tribuebas, quia gratiam Dei non agnoscebas, quia consilium Domini circa te reprobabas? Nam vide quid adjungat : « Quoniam inamaricaverunt eloquia » Domini : » per superbiam, justitiam Domini nescientes, et suam volentes constituere[4]. « Et consilium Altissimi » exacerbaverunt. Et humiliatum est in laboribus cor » eorum[5]. » Et nunc pugna contra concupiscentiam. Deo desistente ab adjutorio, laborare potes, vincere non potes. Et cum fueris pressus consuetudine tua prava, humilia-

[1] Psal. cvi, 4, 5. — [2] Ibid. 6-9. — [3] Ibid. 10. — [4] Rom. x, 3. — [5] Psal. cvi, 11, 12.

bitur cor tuum in laboribus : ut jam corde humiliato discas clamare : « Infelix ego homo, quis me liberabit de » corpore mortis hujus[1] ? Humiliatum est ergo in laboribus » cor eorum : infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret eos. » Quid ergo restat, nisi quare factum est? « Si enim data » esset lex, quæ posset vivificare, omnino ex lege esset » justitia : sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut » promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus[2]. » Lex autem subintravit, ut abundaret delictum[3]. » Accepisti verbum, accepisti præceptum, nec desinis facere quod male faciebas, et accepto præcepto, auges peccata per prævaricationem. Superbe, si te ignorabas, vel disce te humiliatus : clamabis, a necessitate liberaberis, liberatus miserationes Domini confiteberis. « Et clamaverunt » ad Dominum, cum tribularentur, et de necessitatibus » eorum salvos fecit eos[4]. » Liberati sunt de secunda tentatione, restat tædii atque fastidii. Sed primo quid istis præstitit liberatis, videte. « Et eduxit eos de tenebris » et umbra mortis, et vincula eorum disrupit. Confiteantur Domino miserationes ejus et mirabilia ejus filiis ho» minum. » Quare? Quas difficultates vicit? « Quia contri» vit portas æreas, et vectes ferreos confregit. Suscepit » eos de via iniquitatis eorum : propter injustitias enim » suas humiliati sunt[5]. » Quia sibi tribuebant, non Deo : quia suam justitiam constituebant, ignorantes Dei justitiam[6], humiliati sunt. Invenerunt se non posse sine ejus adjutorio, qui de suis solis viribus præsumebant.

XI. Sed quod aliud genus restat? « Omnem escam abo» minata est anima eorum. » Jam fastidium patiuntur, fastidio languent, fastidio periclitantur : nisi forte putas occidi eos fame potuisse, et non posse fastidio. Vide quid

[1] Rom. VII, 24. — [2] Gal. III, 21, 22. — [3] Rom. V, 20. — [4] Psal. CVI, 13. — — [5] Ibid. 14-17. — [6] Rom. X, 3.

sequatur, cum dixisset : « Omnem escam abominata est » anima eorum; » ne quasi eos putares de satietate securos, non magis videres de fastidio morituros : « Et appro» pinquaverunt, inquit, usque ad portas mortis[1]. » Quid ergo restat? Ut quod te delectat verbum Dei, non tibi tribuas, neque hinc aliqua infleris arrogantia, et avidus cibi, in eos qui fastidio periclitantur superbe insilias. Intellige etiam tibi præstitum esse hoc, non a te tibi esse. « Quid enim habes quod non accepisti[2]? » Hoc ergo intelligens, et hoc vitio atque languore periclitans, fac quod sequitur : « Et exclamaverunt ad Dominum, cum tribu» larentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos. » Et quia languor erat non delectari : « Misit verbum suum, » et sanavit eos[3]. » Vide quid mali habeat fastidium; vide unde liberat ille, ad quem clamat fastidiens, « Misit » verbum suum, et sanavit eos : et eripuit eos. » Unde? Non de errore, non de fame, non de difficultate vincendi peccata, sed « De corruptela eorum. » Quædam corruptela mentis est, fastidire quod dulce est. Ergo et de hoc beneficio, sicut de cæteris superioribus, « Confiteantur » Domino miserationes ejus, et mirabilia ejus filiis ho» minum. Et sacrificent sacrificium laudis[4]. » Jam enim ut laudetur, suavis est Dominus. « Et enuntient opera ejus » in exultatione. » Non cum tædio, non cum mœrore, non cum anxietate; non cum fastidio, sed, « In exultatione. »

XII. Quarta illa restat, in qua omnes periclitamur. Omnes enim in navi sumus : alii operantur, alii portantur; simul tamen omnes et in tempestate periclitantur, et in portu salvantur. Post hæc enim omnia sequitur, « Qui » descendunt mare in navibus, facientes operationem in » aquis multis[5] : » id est, in populis multis. Aquas enim

[1] Psal. CVI, 18. — [2] I Cor. IV, 7. — [3] Psal. CVI, 19, 20. — [4] Ibid. 21, 22. — [5] Ibid. 23.

sæpe pro populis poni, testis est Apocalypsis Joannis, ubi interrogans Joannes quid illæ aquæ essent, responsum est ei : « Populi sunt[1]. » Qui ergo faciunt operationem in aquis multis, « Ipsi viderunt opera Domini, et » mirabilia ejus in profundo[2]. » Quid enim profundius cordibus humanis? Inde plerumque venti erumpunt, tempestates seditionum et dissensionum navem perturbant. Et quid agitur in his? Volens Deus ut ad eum clamarent et hi qui gubernant, et hi qui portantur, « Dixit, et stetit » spiritus procellæ. » Quid est, « Stetit? » Permansit, perduravit : adhuc turbat, diu jactat, sævit, et non transit. » Dixit enim, et stetit spiritus procellæ. » Et quid egit iste spiritus procellæ? « Et exaltati sunt fluctus ejus. Ascen- » dunt usque ad cœlos, » audendo : « Descendunt usque » in abyssos, » timendo. « Ascendunt usque in cœlos, » descendunt usque in abyssos : » foris pugnæ, intus timores. « Anima eorum in malis tabescebat. Turbati sunt, » et moti sunt sicut ebrius[3]. » Qui sedent ad gubernacula, et qui fideliter navem amant, sentiunt quod dico : « Turbati » sunt et moti sunt sicut ebrius. » Certè quando loquuntur, quando legunt, quando tractant, sapientes apparent : væ a tempestate. « Et omnis, inquit, sapientia eorum absorpta » est. » Aliquando deficiunt omnia humana consilia : quacumque se quisque converterit, fluctus fremunt, tempestas sævit, brachia deficiunt : quo prora impingatur, cui fluctui latus nudetur, quo navis impulsa dimittatur, a quibus saxis ne pereat refrenetur, omnino a rectoribus non videtur. Et quid restat, nisi quod sequitur? « Et ex- » clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et de » necessitatibus eorum eduxit eos. Et imperavit procellæ, » et stetit in auram[4]. » Non stetit in tempestatem, sed « In auram. Et siluerunt fluctus ejus. » Audite de hac re

[1] Apoc. XVII, 15. — [2] Psal. CVI, 24. — [3] Ibid. 25-27. — [4] Ibid. 28, 29.

vocem cujusdam gubernatoris periclitati, humiliati, liberati. « Nolo, inquit, vos ignorare, fratres, de pressura » nostra, quæ facta est in Asia, quia supra vires gravati » sumus, et supra modum, (Video omnem sapientiam » ejus absoptam.) ita ut tæderet nos, inquit, etiam vi- » vere [1]. » Et quid? ille ita deficientes desereret? Aut non propterea illi defecerunt, ut ille apud eos gloriam reperiret? Denique quid sequitur? « Sed ipsi in nobismetipsis » responsum mortis habuimus, ut non fidentes in nobis » simus, sed in Deo qui suscitat mortuos [2]. » Et imperavit » procellæ, et stetit in auram. » Jam illi de se apud se responsum mortis habuerant, quorum omnis sapientia absorpta erat. « Et siluerunt fluctus ejus. Et jucundati sunt » quoniam siluerunt : et deduxit eos in portum voluntatis » eorum. Confiteantur Domino miserationes ejus [3]. » Ubique omnino, ubique « Confiteantur Domino, » non merita nostra, non vires nostræ, non sapientia nostra, sed « Miserationes ejus. » Ille ametur in omni nostra liberatione, qui est invocatus in omni nostra tribulatione. « Con- » fiteantur Domino miserationes ejus, et mirabilia ejus » filiis hominum. »

XIII. Et videte unde dicat, unde omnia ista prælocutus sit, unde omnia hæc enumeraverit, ubi agantur hæc. « Et » exaltent eum in Ecclesia populi ; et in cathedra seniorum » laudent eum [4]. Et exaltent eum, » hoc est, « Laudent eum, » et « Laudent eum, » hoc est, « Exaltent eum. » Exaltent, laudent populi et seniores, et negotiatores et gubernatores. Quid enim fecit in hac Ecclesia? quid constituit? unde illam eruit? quid ei præstitit? Quemadmodum superbis restitit, humilibus gratiam dedit [5] : superbis scilicet primo populo Judæorum, arroganti et extollenti se de genere

[1] 2 Cor. I, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Psal. CVI, 30, 31. — [4] Ibid. 32. — [5] Jacob. IV, 6.

Abrahæ, et quod illi genti sint credita eloquia Dei [1]. Non eis hæc valebant ad sanitatem, sed ad exaltationem cordis, ad tumorem potius quam ad magnitudinem. Quid ergo fecit Deus superbis resistens, humilibus dans gratiam; ramos naturales propter superbiam amputans, oleastrum propter humilitatem inserens [2]? quid fecit Deus? Audite hæc duo : Deus primo quemadmodum superbis resistat, deinde quemadmodum humilibus det gratiam. « Posuit » flumina in desertum. » Currebant ibi aquæ, currebant prophetiæ. Quære modo apud Judæos Prophetam, non invenis. « Posuit enim flumina in desertum, et exitus aqua- » rum in sitim. Posuit flumina in desertum [3]. » Dicant, « Jam non est Propheta, et nos non cognoscet adhuc [4]. » Posuit flumina in desertum, et exitus aquarum in sitim, » terrarum fructiferam in salinas [5]. » Quæris ibi fidem Christi, non invenis; quæris Prophetam, non invenis; quæris sacerdotem, non invenis; quæris sacrificium, non invenis; quæris templum, non invenis. Quare hoc? Quia, « Posuit flumina in desertum, et exitus aquarum in sitim, » terram fructiferam in salinas. » Unde? quo merito? « A » malitia inhabitantium in ea. » Ecce quomodo superbis resistit : audi quomodo humilibus det gratiam. « Posuit » desertum in stagna aquarum, et terram sine aqua in » exitus aquarum. Et habitare fecit illic esurientes [6]. » Quoniam illi dictum est : « Tu es sacerdos in æternum » secundum ordinem Melchisedech [7]. » Quæris enim sacrificium apud Judæos : non habes secundum ordinem Aaron, quia posuit flumina in desertum : quæris secundum ordinem Melchisedech : apud illos non invenis, sed per totum orbem celebratur in Ecclesia. « A solis ortu usque ad oc- » casum laudatur nomen Domini [8]. » Et dicit Deus illis,

[1] Rom. III, 2. — [2] Id. XI, 17-24. — [3] Psal. CVI, 33. — [4] Id. LXXIII, 9. — [5] Id. CVI, 34. — [6] Ibid. 35, 36. — [7] Id. CIX, 4. — [8] Id. CXII, 3.

quorum flumina posuit in desertum : « Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, nec accipiam sacrificium de manibus vestris : quoniam ab ortu solis usque » ad occasum, sacrificium mundum offertur nomini meo[1].» Ubi erant omnia immunda sacrificia, quando desertum erant, quando squalebant, quando salinæ erant omnes gentes ; ibi nunc fontes, ibi nunc flumina, ibi nunc stagna aquarum, et exitus aquarum. « Ergo superbis restitit, » humilibus autem dedit gratiam. Et habitare fecit illic » esurientes : » quia, « Edent pauperes, et saturabuntur[2]. » Et constituerunt civitatem habitationis. » Interim habitationis in spe : quoniam, « Qui me audit, inquit, ha» bitabit in spe[3]. Et constituerunt civitatem habitationis. » Et seminaverunt agros, et plantaverunt vineas, et fe» cerunt fructum frumenti[4] : » ad quem[5] gaudet operarius ille, qui dicit, « Non quia quæro datum, sed requiro » fructum[6]. Et benedixit eos, et multiplicati sunt nimis, » et jumenta eorum non sunt deminuta[7]. » Hoc stat. « Firmum enim fundamentum Dei stat ; quia novit Do» minus qui sunt ejus[8]. » Jumenta et pecora dicuntur, in Ecclesia simpliciter ambulantia, sed utilia ; non multum docta, sed fide plena. Ergo et spiritales et carnales « Be» nedixit eos, et multiplicati sunt nimis, et jumenta eo» rum non sunt deminuta. »

XIV. « Et pauci facti sunt, et vexati sunt[9]. » Unde hoc? De transverso? Imo de interno. Ut enim pauci fierent, » Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis[10]. » Ideo autem tanquam de his dicit, de quibus antea loquebatur, ut cum intellectu discernantur ; quia tanquam de hisdem loquitur, propter communia sacramenta. Ad po-

[1] Malach. I, 10, 11. — [2] Psal. XXI, 27. — [3] Prov. I, 33, juxta LXX. — [4] Psal. CVI, 37. — [5] *Supple* fructum. — [6] Philip. IV, 17. — [7] Psal. CVI, 38. — [8] 2 Tim. II, 19. — [9] Psal. CVI, 39. — [10] I Joan. II, 20.

pulum enim Dei pertinent, etsi non per virtutem, certe per speciem pietatis : de illis enim audivimus Apostolum : « In novissimis temporibus instabunt tempora sæva ; erunt » enim homines se ipsos amantes[1]. » Primum malum, « Se ipsos amantes : » utique sibi placentes. Utinam sibi displicerent, et Deo placerent : utinam in difficultatibus exclamarent, et a necessitatibus liberarentur. Sed multum de se præsumentes, « Pauci facti sunt. » Manifestum est, fratres : omnes qui se dividunt ab unitate, pauci fiunt. Multi enim sunt ; sed in unitate, dum non separantur ab unitate. Cum enim cœperit ad eos non pertinere multitudo unitatis, in hæresi et in schismate pauci sunt. « Et » pauci facti sunt, et vexati sunt a tribulatione malorum » et dolore. Effusus est contemptus super principes[2]. » Reprobati enim sunt ab Ecclesia Dei : et magis, quia principes esse voluerunt, ideo contempti sunt, et facti sunt sal infatuatum projectum foras[3] ; ideo conculcatur ab hominibus. « Effusus est contemptus super principes. Et se» duxit eos in invio, et non in via. » Illi superius in via, illi ad civitatem directi ; denique deducti, non seducti : isti autem in invio seducti. Quid est, « Seduxit eos ? Tra» didit illos Deus in concupiscentias cordis eorum[4]. » Hoc est enim, « Seduxit, » donavit illos sibi. Nam si proprie quæras, ipsi se seducunt. « Qui enim putat se esse » aliquid, cum nihil sit, se ipsum seducit[5]. » Quid est ergo, « Seduxit eos ? » Dimisit eos. « In invio, et non in » via. » Quomodo enim in via homines, qui partem tenent, et totum relinquunt ? Quomodo in via ? Quæ est ergo via, aut ubi agnoscitur via ? « Deus, inquit, misereatur nos» tri, et benedicat nos, illuminet vultum suum super nos, » ut agnoscamus in terra viam tuam. » Qua terra ? « In om-

[1] 2 Tim. III, 2. — [2] Psal. CVI, 40. — [3] Matth. V, 15. — [4] Rom. I, 24. — [5] Gal. VI, 3.

» nibus gentibus salutare tuum[1]. » Utique tales ut minuantur, ut pauci fiant, hinc exeunt : a multitudine unitatis omnes exierunt, sicut paulo ante commemoravi dictum de illis : « Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis : si enim » ex nobis fuissent, permansissent utique nobiscum[2]. » Sed si forte nostri sunt in occulta præscientia Dei, necesse est ut redeant. Quam multi non nostri adhuc quasi intus, et quam multi nostri adhuc quasi foris? « Novit Do- » minus qui sunt ejus[3]. » Et illi non nostri qui intus sunt, quando occasiones invenerint, exeunt : et illi nostri qui foris sunt, quando occasiones invenerint, redeunt. Illud ergo accipite quod vovit Deus, secundum hoc « Seduxit » eos in invio, et non in via. » Et quid de illis fecit? Quod dicere cœperam, quod attente audiatis. Potuit illos pati intus semper, sed nos de illis non proficeremus : cum autem separati sunt, et per quæstiones malignas inquietant nos, propositum est nobis ex illis et inquisitionis studium, et timoris exemplum. Unusquisque tremit, cum alterum videt exisse, tanquam ex illius exitu dicatur illi, » Quapropter qui se putat stare, videat ne cadat[4]. » Prosunt ergo quia exeunt : nam si intus essent, et tam mali essent, nihil de illis prodesset. Quid de illis dictum est in quodam Psalmo? « Congregatio taurorum, id est, cervicatorum et superborum : congregatio taurorum inter » vaccas populorum. » Vaccas dicit seductiles animas, quæ facile consentiunt seductoribus tauris. Sed quare hoc? « Ut excludantur hi qui probati sunt argento[5]. » Quid est, ut excludantur? Ut appareant, ut emineant illi qui sunt probati in eloquio Dei. Cum enim respondetur hæreticis ex necessitate, ædificantur catholici ex utilitate. Hanc sententiam plane Paulus expressit : « Oportet enim, inquit,

[1] Psal. LXVI, 2, 3. — [2] 1 Joan. II, 19. — [3] 2 Tim. II, 19. — [4] 1 Cor. X, 12. — [5] Psal. LXVII, 31.

» hæreses esse, ut probati manifesti fiant in vobis[1]. » Oportet et tauros seducentes esse, « Ut qui probati sunt argento, » manifesti sint, hoc est, « Excludantur. » Quid est, argento probati? « Eloquia Domini, eloquia casta, argen- » tum igne examinatum terræ, purgatum septuplum[2]. » Quicumque sunt probati in hoc argento, id est, in eloquio Domini, non possunt plene exerere hoc argentum, nisi quæstionibus inquietati hæreticorum. Et hic attendite, quia non prætermissum est. « Ecce effusus est contemp- » tus super principes, » super illos tauros. Quare contempti sunt? Aliud annuntiantes. Quid sunt contempti? Anathematizati. « Quisquis enim vobis annuntiaverit præ- » terquam quod accepistis, anathema sit[3]. » Quid tam contemptum quam sal infatuatus[4], qui foras projectus conculcatur? Et videte si non principes sunt ; ipsum Paulum audite. « Licet si nos aut Angelus de cœlo evangelizaverit » vobis præterquam quod accepistis, anathema sit[5]. » Principes sunt, docti sunt, magni sunt, lapides pretiosi sunt. Quid adhuc dicturus es? numquid Angeli sunt? Et tamen « Etsi Angelus de cœlo vobis annuntiaverit, præterquam quod accepistis, anathema sit. » Quia et ipse diabolus angelus de cœlo lapsus est. « Effusus est ergo » contemptus super principes. Et adjuvit pauperem a men- » dicitate[6]. » Quid est hoc, fratres, contempti sunt principes, et adjutus est pauper? Abjecti sunt superbi, et instructus est humilis. Hoc fecit, et hoc faciendo « Adjuvit » pauperem a mendicitate. » Mendicus est ille, nihil sibi tribuens, totum de misericordia Dei expectans ante januam dominicam quotidie clamat, pulsans ut aperiatur ei, nudus et tremens ut vestiatur, oculos in terram dejiciens, et pectus tundens. Istum mendicum, hunc pau-

[1] I Cor. XI, 19. — [2] Psal. XI, 7. — [3] Gal. I, 9. — [4] Matth. V, 13. — [5] Gal. I, 8. — [6] Psal. CVI, 41.

perem, hunc humilem, adjuvit Deus plurimum, etiam de ipsa separatione hæreticorum : quia pauci facti sunt, et vexati sunt, et seducti in invio et non in via. Denique quid postea ex illis deminutis, seductis, paucis factis, vexatis, in adjuto paupere quid fit? « Et posuit sicut oves » familias. » Quasi unum pauperem et unum mendicum intelligebas, de quo dixit, « Et adjuvit pauperem a men- » dicitate. » Pauper iste multæ familiæ sunt, pauper iste multæ plebes sunt : multæ Ecclesiæ una Ecclesia, una plebs, una familia, una ovis est. « Et posuit sicut oves » familias. » Magna mysteria ista, magna sacramenta, quam profunda, plena mysteriorum ; quam dulciter inventa, quia diu latentia. Ergo, « Videbunt recti, et ju- » cundabuntur, et omnis iniquitas oppilabit os suum [1]. » Iniquitas illa garriens contra unitatem, et cogens manifestari veritatem, convicta « Oppilabit os suum. »

XV. « Quis sapiens? et custodiet hæc, et intelliget mi- » serationes Domini [2]. » Videte quo fine clausit : « Quis » sapiens? et custodiet hæc. » Et quid custoditurus est sapiens? Id est, si pauper sit, custodit; si non sit dives, id est, non sit superbus, non sit inflatus, custodit hæc. Quare enim custodit hæc? Quia « Intelliget miserationes » Domini : » non merita sua, non vires suas, non potentiam suam ; sed « Miserationes Domini, » qui errantem et egentem in viam deduxit et pavit ; qui pugnantem adversus difficultatem peccatorum, et colligatum vinculis consuetudinis solvit et liberavit ; qui fastidientem verbum Dei, et tædio quodam pene morientem, missa medicina verbi sui recreavit ; qui periclitantem inter naufraga et procellosa discrimina, mari placato, ad portum perduxit : qui eum denique constituit in eo populo, ubi humilibus dat gratiam, non in illo ubi superbis resistit ; et fecit eum

[1] Psal. CVI, 41. — [2] Ibid. 42.

suum, ut intus manens multiplicaretur, non ut foras exiens minueretur. Hoc vident recti, et jucundantur. « Omnis ergo iniquitas oppilabit os suum, » et qui est « Sapiens, custodiet hæc. » Unde custodiet? Per humilitatem, intelligendo miserationes Domini : quia ubique dictum est : « Confiteantur Domino miserationes ejus, et » mirabilia ejus filiis hominum. »

IN PSALMUM CVII.

Quare hoc loco non subjicitur Enarratio.

I. Psalmum centesimum-septimum exponendum non putavi : quoniam jam exposui eum in Psalmo quinquagesimo-sexto, et in Psalmo quinquagesimo-nono, ex quorum postremis partibus iste constat. Nam postrema pars quinquagesimi-sexti[1], prima est hujus, usque ad eum versum ubi dicitur : « Et super omnem terram gloria » tua[2]. » Hinc autem usque in finem, postrema pars est quinquagesimi-noni : sicut postrema pars centesimi trigesimi-quarti, eadem est quæ centesimi tertii-decimi, ab eo versu ubi dicitur : « Simulacra gentium argentum et » aurum[3] : » sicut tertius-decimus et quinquagesimus-secundus, mutatis aliquibus mediis, eadem habent omnia a principiis usque in fines. Quæcumque igitur in hoc Psalmo centesimo-septimo aliquantulum aliter posita sunt, quam in illis duobus, ex quorum partibus constat, non habent intellectum difficilem : sicut in quinquagesimo-

[1] Psal. LVI, 12. — [2] Id. CVII, 6. — [3] Id. CXIII et CXXXIV, 15.

sexto dicitur : « Cantabo et psallam, exurge gloria mea [1] : » in isto autem, « Cantabo et psallam in gloria mea [2]. » Ad hoc enim dictum est illic : « Exurge, » ut in illa cantaretur et psalleretur. Item ibi, « Quoniam magnificata est usque » ad cœlos misericordia tua [3] ; » vel, sicut alii interpretati sunt, « Elevata est : » hic autem, « Quoniam magna » est super cœlos misericordia tua [4].» Ideo enim magnificata est usque ad cœlos, ut magna sit in cœlis ; hoc enim voluit dicere : « Super cœlos. » Item in quinquagesimo-nono, « Lætabor, et dividam Sichimam [5] : » hic autem, « Exal» tabor, et dividam Sichimam [6]. » Ubi ostenditur quod de dividenda Sichima significatum est, post Domini exaltationem prædictum futurum, et illam lætitiam ad hanc exaltationem pertinere ; ut ideo lætetur, quia exaltatur. Unde alibi dicit : « Convertisti luctum meum in gaudium mihi, » conscidisti saccum meum, et accinxisti me lætitia [7]. » Item ibi, « Et Ephræm fortitudo capitis mei [8] : » hic autem, « Et Ephræm susceptio capitis mei [9]. » Suscipiendo enim fit fortitudo, id est, suscipiendo fortes facit, fructificans in nobis : interpretatur enim Ephræm, Fructificatio. Susceptio autem ad utrumque referri potest, sive cum suscipimus Christum, sive cum ipse nos suscipit, qui est caput Ecclesiæ. Et quod ibi ait : « Tribulantes nos [10] ; » hic autem, « Inimicos nostros [11] : » utique iidem ipsi sunt.

II. Admonemur sane isto Psalmo, eos titulos qui tanquam de historia positi sunt, rectissime fieri ut secundum prophetiam intelligamus, secundum quod videmus Psalmos esse conscriptos. Quid enim tam diversum secundum historiam, quam id quod est in titulo quinquagesimi-sexti,

[1] Psal. LVI, 8. — [2] Id. CVII, 2. — [3] Id. LVI. 11. — [4] Id. CVII, 5. — [5] Id. LIX, 8. — [6] Id. CVII, 8. — [7] Id. XXIX, 12. — [8] Id. LIX, 9. — [9] Id. CVII, 9. — [10] Id. LIX, 14. — [11] Id. CVII, 14.

« In finem, ne corrumpas, ipsi David, in tituli inscrip-
» tionem, cum fugeret a facie Saül in speluncam : » et in titulo quinquagesimi-noni : « In finem, his qui immu-
» tabuntur, in tituli inscriptionem, ipsi David, in doc-
» trinam, cum succendit Mesopotamiam, Syriam, et Sy-
» riam Sobal, et convertit Joab, et percussit in valle
» Salinarum duodecim millia? » Nam præter id quod positum est, « In tituli inscriptionem, » et « Ipsi David, » et « In finem; » cætera ita diversa sunt, ut ille habeat humilitatem David, iste fortitudinem; ille fugam, iste victorias. Et tamen ex istorum duorum posterioribus partibus, quorum tam diversi tituli sunt, Psalmus iste componitur. Ubi significatur ad unum aliquid concurrere utrumque, non superficie historiæ, sed altitudine prophetiæ, copulatis utriusque finibus in hoc uno; cujus est titulus, « Canticum Psalmi ipsi David [1]; » neutro illi titulo similis, præter quod hic etiam positum est, » Ipsi David. » Quoniam multis partibus et multis modis, sicut ad Hebræos Epistola loquitur, olim Deus locutus est Patribus per Prophetas [2] : eum tamen locutus est, quem misit postea, ut complerentur eloquia Prophetarum. « Quotquot enim
» promissiones Dei, in illo Etiam [3]. »

[1] Psal. cvii, 7. — [2] Hebr. i, 1. — [3] 2 Cor. i, 20.

ENARRATIO

IN PSALMUM CVIII.

I. Psalmum istum de Christo habere prophetiam, quisquis Actus Apostolorum fideliter legit, agnoscit; ubi de Christi traditore Juda prophetatum esse quod hic scriptum est: « Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus » accipiat alter[1], » quando Matthias in locum Judæ ordinatus, numero Apostolorum duodecimus adjunctus est[2], evidenter apparet. Sed si de illo uno homine omnia quæ hic in malo dicta sunt intelligere conemur, expositionis ratio non omni modo, aut vix valebit occurrere: si autem de tali genere hominum malorum, id est, inimicorum Christi ingratorumque Judæorum, omnia mihi videntur posse clarius aperiri. Sicut enim quædam dicuntur, quæ ad apostolum Petrum proprie pertinere videantur, nec tamen habent illustrem intellectum, nisi cum referuntur ad Ecclesiam, cujus ille agnoscitur in figura gestasse personam, propter primatum, quem in Discipulis habuit; sicuti est, « Tibi dabo claves regni cœlorum[3], » et si qua hujusmodi: ita Judas personam quodam modo sustinet inimicorum Christi Judæorum, qui et tunc oderant Christum, et nunc per successionem perseverante genere ipsius impietatis oderunt. De quibus hominibus et de quo populo possunt non inconvenienter intelligi, non solum ea quæ apertius de ipsis in hoc Psalmo legimus, verumetiam illa quæ proprie de ipso Juda dicuntur expressius: sicuti

[1] Psal. cviii, 8. — [2] Act. i, 15 et 26. — [3] Matth. xvi, 19.

est quod commemoravi, « Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alter. » Quod apparebit adjuvante Domino, cum ad eos versus tractandi ordine venerimus.

II. Incipit ergo ita Psalmus : « Deus laudem meam ne » tacueris ; quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est[1]. » Unde apparet et falsam esse vituperationem, quam non tacet peccator et dolosus; et veram esse laudem, quam non tacet Deus. « Deus enim verax, omnis » autem homo mendax[2] : » quia non est homo verax, nisi in quo loquitur Deus. Laus autem maxima est unigeniti Filii Dei, qua hoc ipsum quod est, unigenitus Dei Filius prædicatur. Hoc autem non apparebat, sed apparente infirmitate ejus latebat, cum os peccatoris et os dolosi super eum apertum est : et ideo illud apertum est, quia operta virtus hujus fuit. Ideo autem dicit : « Apertum est os dolosi, » quia odium quod dolo tegebatur, erupit in vocem. Hoc etiam in consequentibus versibus planius dicitur.

III. « Locuti sunt adversum me lingua dolosa[3] : » tunc utique quando eum tanquam magistrum bonum captiosa adulatione laudabant. Unde alibi dicitur : « Et qui lau» dabant me, adversus me jurabant[4]. » Deinde quia eruperunt clamantes, « Crucifige, crucifige[5] : » secutus adjunxit : « Et sermonibus odii circumdederunt me. » Illi qui lingua dolosa, quasi non odii, sed dilectionis verba locuti sunt : ideo « Adversus me, » quia hoc insidiando faciebant : postea « Sermonibus, » Non falsæ et dolosæ dilectionis, sed aperti « Odii circumdederunt me, et ex» pugnaverunt me gratis. » Sicut autem pii gratis amant Christum, sic impii gratis oderunt : quia sicut veritas nullo

[1] Psal. CVIII, 2. — [2] Rom. III, 4. — [3] Psal. CVIII, 3. — [4] Id. CI, 9. — [5] Joan. XIX, 6.

extra eam proposito commodo propter se ipsam expetitur ab optimis, ita iniquitas a pessimis. Unde et apud auctores sæcularium litterarum dictum est de quodam pessimo : « Gratuito potius malus atque crudelis erat [1]. »

IV. « Pro eo, inquit, ut diligerent me, detrahebant » mihi [2]. » Sex sunt in isto genere differentiæ, quæ commemoratæ animadverti facillime possunt, reddere bona pro malis, non reddere mala pro malis ; reddere bona pro bonis, reddere mala pro malis ; non reddere bona pro bonis, reddere mala pro bonis. Horum duo prima, bonorum sunt, et eorum duorum prius melius ; postrema duo malorum, et eorum posterius deterius ; duo media quodam modo mediorum, sed eorum prius propinquum bonis, posterius propinquum malis. Hæc in Scripturis sanctis oportet attendere. « Reddit bona pro malis ipse Dominus, » qui justificat impium [3], » et pendens in cruce dixit : « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt [4]. » Cujus vestigia secutus sanctus Stephanus, fixo genu oravit pro lapidantibus, dicens : « Domine, ne statuas illis hoc » delictum [5]. » Ad quam rem præceptum pertinet : « Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, » et orate pro eis qui vos persequuntur [6]. » Mala pro malis non esse reddenda, Paulus apostolus dicit : « Nulli malum pro malo reddentes [7]. » Et apostolus Petrus : « Non » reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto [8]. » Unde et in Psalmis legitur : « Si reddidi retribuentibus mihi mala [9]. » Duorum postremorum illud mitius ad novem leprosos pertinet, qui cum mundati essent a Domino, gratias non egerunt [10]. Illud vero ultimum quo nihil est pejus, ad hos pertinet, de quibus in

[1] Sallust. de bello Catil. — [2] Psal cviii, 4. — [3] Rom. iv, 5. — [4] Luc. xxiii, 34. — [5] Act. vii, 59. — [6] Matth. v, 44. — [7] Rom. xii, 17. — [8] 1 Petr. iii, 9. — [9] Psal. vii, 5. — [10] Luc. xvii, 12 et 18.

isto Psalmo legitur : « Pro eo ut diligerent me, detrahe- » bant mihi. » Dilectionem quippe debebant tantis Domini beneficiis ; quam non solum minime reddebant, verumetiam pro illo bono irrogabant malum. Duo vero media quæ diximus hominum quodam modo esse mediorum, ita se habent, ut eorum prius, quod est reddere bona pro bonis, habeant et boni, et mediocriter boni, vel mediocriter mali. Ideo Dominus hoc non reprehendit, sed non vult in eo solo Discipulos suos permanere, quos vult ad majora provehere : quibus dicit : « Si dilexeritis » eos qui vos diligunt, id est, si reddideritis bona pro » bonis, quam mercedem habebitis, id est, quid mag- » num facietis? nonne et Publicani hoc faciunt[1] ? » Vult autem illos et hoc facere, et longe amplius, id est, ut non solum amicos, verumetiam inimicos diligant. Posterius autem, quod est reddere mala pro malis, habeant et mali, et mediocriter mali, vel mediocriter boni : usque adeo ut Lex eis dederit ulciscendi modum, « Oculum pro oculo, » dentem pro dente[2] : » quæ si dici potest injustorum justitia est. Non quia iniquum est ut recipiat unusquisque quod fecerit; alioqui Lex nequaquam id constitueret : sed quia ulciscendi libido vitiosa est, magisque ad judicem pertinet inter alios hoc decernere, quam bonum hominem sibi expetere. Quapropter impii ex illa benignitatis summitate delapsi, ubi redduntur bona pro malis, ad quantam malignitatis profunditatem venerunt retribuendo mala pro bonis? quanto præcipitio tot gradus interpositos transierunt? Nec parvum aliquid putari debet, quia non ait : Pro eo ut diligerent me, interficiebant me : sed « De- » trahebant mihi. » Ideo quippe interfecerunt, quia detraxerunt, negantes Dei Filium, et dicentes quod « In » principe dæmoniorum ejicit dæmonia[3] : » et, « Dæ-

[1] Matth. v, 46. — [2] Deut. xix, 21. — [3] Luc. xi, 15.

» monium habet, et insanit, quid eum auditis[1]? » et cætera talia. Qua detractione ab illo avertebant eos, quorum conversionem ille quærebat. Et ideo potius hoc dixit, ut ostenderet magis eos nocere qui Christo detrahunt, et per hoc animas interficiunt, quam qui ejus mortalem carnem mox præsertim resurrecturam sæviendo peremerunt.

V. Sed cum dixisset : « Pro eo ut diligerent me, de- » trahebant mihi : » quid ait? « Ego autem orabam[2]. » Non quidem dixit quid orabat : sed quid melius intelligimus, quam pro eis ipsis? Crucifixo enim maxime detrahebant, quando velut homini, quem quasi vicerant, illudebant : de qua cruce ille dixit : « Pater, ignosce illis, » quia nesciunt quid faciunt[3]. » Ut quoniam in profundo malignitatis reddebant ipsi mala pro bonis, ille in summo benignitatis redderet bona pro malis. Quanquam bene intelligatur etiam pro Discipulis suis orasse, quod etiam ante passionem suam dixit, ne deficeret fides eorum[4], quando ipse pendens in ligno, ut commendaret patientiam, non ostendebat potentiam inter verba detrahentium, quos posset divina potestate delere. Sed nobis utilius erat, quod patientiæ præbebat exemplum, quam si suos inimicos sine dilatione perdendo, ad hoc nos ædificaret, ut impatienter festinaremus de his quos malos patimur vindicari : cum scriptum sit : « Melior est patiens quam vir fortis[5]. » Docent igitur nos divina eloquia dominico exemplo, cum audimus : « Pro eo ut diligerent me, detrahebant mihi, » ego autem orabam ; » ut quando aliquos sentimus ingratos, non solum non reddentes bona, sed insuper reddentes mala pro bonis, nos oremus. Et ipse quidem pro aliis vel sævientibus, vel dolentibus, et in fide periclitan-

[1] Joan. x, 20. — [2] Psal. cviii, 4. — [3] Luc. xxiii, 34. — [4] Id. xxii, 32. — [5] Prov. xvi, 32.

tibus: nos vero etiam pro nobis primitus, ut animum nostrum Deo miserante atque opitulante vincamus, quo ferimur in ulciscendi cupiditatem, cum detrahitur sive præsentibus sive absentibus nobis. Deinde cum Christi patientiam recordamur, tanquam ipso excitato, sicut factum est, cum dormiret in navi[1], qui perturbationem cordis nostri tempestatemque tranquillat, animo sedato atque placato oremus etiam pro ipsis detractoribus nostris, ut securi dicamus: « Dimitte nobis, sicut et nos di» mittimus[2]. » Sed ille dimittebat, qui peccatum, quod ei dimitteretur, utique non habebat.

VI. Sequitur autem: « Et posuerunt adversum me mala » pro bonis [3]. » Et quasi quæreremus, Quæ mala, pro quibus bonis? « Et odium, inquit, pro dilectione mea. » Hic est omnis et magnus reatus illorum. Nam quid nocere potuerunt persequentes, voluntate, non necessitate morientem? Sed ipsum odium est crimen maximum persequentis, quamvis sit voluntaria pœna patientis. Satis autem exposuit quemadmodum supra dixerit: « Pro eo ut » me diligerent, » quia dilectionem non utcumque, sed dilectioni ejus debebant; cum hic addidit, « Pro dilec» tione mea. » Hanc dilectionem in Evangelio commemorat, ubi dicit: « Jerusalem, Jerusalem, quoties volui » colligere filios tuos, tanquam gallina pullos suos sub » alas suas, et noluisti[4]. »

VII. Deinde quæ pro ipsa impietate recipiant, incipit prophetare; et eo modo illa dicit, tanquam ulciscendi cupiditate optet ut fiant, cum dicantur futura certissima veritate, et per Dei justitiam super tales digne ventura. Quem modum futura prædicendi, velut specie male optandi, quidam non intelligentes, putant odium odio, et malo animo malum animum reddi: quoniam revera pau-

[1] Matth. VIII, 24. — [2] Id. VI, 12. — [3] Psal. CVIII, 5. — [4] Matth. XXIII, 27.

corum est dignoscere, quomodo placeat pœna iniquorum accusatori inimicitias exsaturare cupienti, et quam longe alio modo placeat judici recta voluntate peccata punienti. Ille quippe reddit malum pro malo: iste autem etiam cum vindicat, non reddit malum pro malo, quoniam justum reddit injusto. Quod autem justum est, utique bonum est. Punit ergo non delectatione alienæ miseriæ; quod est malum pro malo; sed dilectione justitiæ, quod est bonum pro malo. Itaque nec lumini Scripturarum calumnientur cæci, opinantes quod Deus peccata non puniat; nec quasi malum pro malo reddat, sibi blandiantur injusti. Audiamus ergo deinde quid divinus Sermo contexat; et in verbis quasi mala optantis, intelligamus prædicta prophetantis; et Deum justa retribuentem, sublevata in ejus æternam legem mente cernamus.

VIII. « Constitue super eum peccatorem, et diabolus » stet a dextris ejus[1]. » Cum superius querela de pluribus fuerit, nunc de uno loquitur Psalmus. Superius autem dixerat : « Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et » sermonibus odii circumdederunt me, et expugnaverunt » me gratis : pro eo ut diligerent me, detrahebant mihi, » ego autem orabam : et posuerunt adversum me mala » pro bonis, et odium pro dilectione mea. » Omnia de pluribus. Nunc vero quid digni essent pro his iniquitatibus suis, et quid eis divino judicio futurum esset prænuntians, « Constitue, inquit, super eum peccatorem : » tanquam intendens in eum, qui se tradidit talibus, de qualibus suis inimicis loquebatur superius. Cum igitur hic Judam traditorem secundum Scripturam Actuum Apostolorum supplicio debito prænuntiet puniendum[2]; quid est, « Constitue super eum peccatorem, » nisi eum quem sequenti versu indicat, cum dicit : « Et diabolus

[1] Psal. CVIII, 6. — [2] Act. I, 20.

» stet a dextris ejus? » Hoc itaque meruit, ut super se habeat diabolum, id est, diabolo subditus sit, qui Christo subditus esse noluit. « Stet autem a dextris ejus, » dictum est, quia opera diaboli præposuit operibus Dei. Hoc enim cuique non immerito dextrum dicitur, quod præponit; sicut sinistræ dextra præponitur. Ideo et de illis qui sæculi hujus gaudia præponentes Deo, beatum dixerunt populum, cui hæc sunt, rectissime dictum est : « Dextera » eorum dextera iniquitatis[1]. » Unde quod dixerunt beatum populum, cui hæc sunt ; os eorum locutum est vanitatem, quod de illis supra dictum est. Cujus autem os loquitur veritatem, contra illud quod dixerunt isti beatum populum, cui hæc sunt, debet etiam ipse dicere quod in eodem Psalmo sequitur : « Beatus populus cujus » Dominus Deus ipsorum[2] : » huic enim non diabolus est a dextris, sed Dominus ; sicut et alibi dicit : « Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a » dextris est mihi, ne commovear[3]. » Diabolus ergo stetit a dextris ejus, quando præposuit avaritiam sapientiæ, et pecuniam saluti suæ, ut eum traderet, a quo debuit possideri, ne ab illo possideretur, cujus opera ipse Christus solvit, a quo noluit possideri.

IX. « Cum judicatur, exeat condemnatus[4]. » Noluit enim talis esse, cui diceretur : « Intra in gaudium do- » mini tui : » sed talis, de quo dicitur : « Projicite illum » in tenebras exteriores[5]. Et oratio ejus fiat in peccatum. » Quoniam non est justa oratio, nisi per Christum, quem vendidit immanitate peccati. Oratio autem quæ non fit per Christum, non solum non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum. Quando autem Judas ita orare potuerit, ut oratio ejus fieret in peccatum, quæri

[1] Psal. CXLIII, 11. — [2] Ibid. 15. — [3] Id. XV, 8. — [4] Id. CVIII, 7. — [5] Matth. XXV, 21 et 30.

potest. Credo, antequam Dominum traderet, et de illo tradendo jam cogitaret : non enim jam poterat orare per Christum. Nam posteaquam illum tradidit, eumque pœnituit, si per Christum oraret, indulgentiam rogaret; si indulgentiam rogaret, spem haberet; si spem haberet, misericordiam speraret; si misericordiam speraret, non sibi desperatione collum ligaret. Proinde cum dixisset : « Cum judicatur, exeat condemnatus; » ne ab imminente condemnatione putaretur se potuisse oratione liberare, quam didicerat cum condiscipulis suis, ubi dicitur : « Di» mitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus de» bitoribus nostris[1] : « Et oratio ejus, inquit, fiat in pec» catum; » quia non fit per Christum, quem noluit sequi, sed persequi.

X. « Fiant dies ejus pauci[2]. Dies ejus » dixit, dies apostolatus ejus, qui pauci fuerunt, quoniam ante passionem Domini scelere ipsius et morte consumpti sunt. Et tanquam diceretur, Quid ergo fiet de sacratissimo numero duodenario, in quo non frustra Dominus duodecim habere primos Apostolos voluit? Continuo subjecit, « Et » episcopatum ejus accipiat alter. » Tanquam dicens : Et ipse pro suo merito puniatur, et ille numerus suppleatur. Quod si quis quemadmodum factum sit, scire desiderat, Actus Apostolorum legat.

XI. « Fiant filii ejus orphani, et uxor ejus vidua[3]. » Utique mortuo ipso, et filii ejus orphani, et uxor ejus viduata est.

XII. « Nutantes transferantur filii ejus, et mendicent[4]. » Nutantes » dictum est, incerti quo eant, omni præsidio destituti. « Ejiciantur de habitationibus suis. » Exposuit quod supra dixerat : « Transferantur. » Hoc autem totum

[1] Matth. VI, 12. — [2] Psal. CVIII, 8. — [3] Ibid. 9. — [4] Ibid. 10.

quomodo uxori ejus filiisque contigerit, sequentes indicant versus.

XIII. « Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus, » et diripiant alieni labores ejus. Non sit illi adjutor. » Ad tuendam ejus posteritatem dicit. Ideo sequitur : « Nec » sit qui misereatur pupillis ejus[1]. »

XIV. Sed quia possent etiam pupilli sine adjutore et sine tutore in ærumnis et egestate tamen crescere, et genus propagatione servare : sequitur, et dicit : « Fiant nati » ejus in interitum, in generatione una deleatur nomen » ejus[2]. » Id est, quod de illo generatum est, jam non generet, et cito transeat.

XV. Sed quid est quod deinde subjungit? « In memo- » riam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini, » et peccatum matris ejus non deleatur[3]. » An intelligendum est, ut reddantur ei peccata etiam parentum suorum? Ei quippe non redduntur, qui fuerit mutatus in Christo, et cœperit esse non filius iniquorum, non imitatus mores eorum : quia et illud verissime scriptum est : « Reddam peccata patrum in filios[4] : » et illud quod per Prophetam dicitur : « Et anima patris mea est, et anima filii » mea est; anima quæ peccaverit, ipsa morietur[5]. » Hoc quippe dictum est de his qui convertuntur ad Deum, et non imitantur mala parentum suorum; quod ipse Propheta evidenter ostendit : dicit enim parentum iniquitates eis non obesse, qui justitiam faciendo dissimiles fuerint[6]. Illud autem quod dictum est : « Reddam peccata patrum in filios, » additum est, « Qui oderunt me[7] : » hoc est, sicut me oderant parentes eorum : ut quemadmodum bonorum imitatio facit ut etiam propria peccata deleantur, sic malorum imitatio faciat, ut non solum sua, sed etiam eorum

[1] Psal. CVIII, 11, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Ibid. 14. — [4] Exod. XX, 5. — [5] Ezech. XVIII, 4. — [6] Ibid. 20. — [7] Exod. XX, 5.

quos imitati sunt, merita sortiantur. Si ergo Judas teneret illud ad quod vocatus est, nullo modo ad eum vel sua præterita, vel parentum iniquitas pertineret : quia ergo non tenuit adoptionem in familia Dei, sed iniquitatem vetusti generis potius elegit; rediit iniquitas patrum ejus in conspectu Domini, ut in eo etiam ipsa puniretur; et peccatum matris ejus non est in eo deletum.

XVI. « Fiant contra Dominum semper[1]. » Id est, patres ejus et matres ejus « Fiant contra Dominum semper, » non ut Domino adversentur, sed ut merita eorum pessima non obliviscatur in isto Dominus, cum illi et ipsa retribuet. « Contra Dominum » enim dixit, in conspectu Domini. Nam et alii interpretes sic transtulerunt, « Fiant in conspectu Domini semper : » alii vero, « Fiant coram Domino semper : » Sicut alibi dictum est : « Posuisti iniquitates nostras in » conspectu tuo[2]. Semper » autem dicit, ut sine remissione sit tantum illud scelus, et hic, et in futuro sæculo. « Dispereat de terra memoria eorum : » patrum scilicet et matris ejus. Memoriam dicit eorum, quæ in propagine generationis custoditur. Hanc prophetavit de terra perituram, quia et ipse Judas, et filii ejus qui erant tanquam memoria patrum et matris ejus, sine successione prolis, sicut superius dictum est, in brevitate unius generationis extincti sunt.

XVII. Dicit aliquis : Etiam-ne hoc ad pœnam Judæ pertinere credendum est, quod post ejus mortem ad mendicitatem uxor ejus et filii pervenerunt, et translati sunt, ejecti de habitationibus suis, scrutante fœneratore omnem substantiam ejus, et diripientibus alienis omnes labores ejus, nemine adjuvante, nec miserante pupillos ejus, et quod cito sunt sine posteris mortui? Numquid etiam de his quæ in suis post mortem cujusque contingunt, ullus mortuos tangit dolor? aut hæc saltem scire putandi sunt,

[1] Psal. CVIII, 15. — [2] Id. XXIX, 8.

quorum sensus alibi est pro meritis, seu bene, seu male? Cui respondeo magnam quidem esse quæstionem, nec in præsentia disserendam, quod sit operis prolixioris, utrum, vel quatenus, vel quomodo ea quæ circa nos aguntur, noverint spiritus mortuorum. Verumtamen quod breviter dici potest, si nulla illis esset cura de nobis, non diceret Dominus dixisse illum divitem, qui tormenta apud inferos patiebatur; « Habeo ibi quinque fratres, ne et ipsi » veniant in locum hunc tormentorum[1]. » Sed quomodolibet intelligant, qui hoc aliter intelligere conantur; et quia fatendum est non esse consequens, ut si sciunt mortui suos vivere, quia nec in locis pœnarum eos vident, ubi dives ille erat, nec in requie beatorum, ubi Lazarum et Abraham quamvis longe agnoscebat, ideo eos etiam quæ circa eorum charos aguntur vel læta, vel tristia scire necesse sit : hoc dico, paucos esse ejus animi homines, qui post mortem suam quid suis boni malive contingat, saltem dum vivunt, negligant, atque omnino contemnant; multos autem, quod indicat etiam tanta cura commendandæ ultimæ voluntatis et qualiumcumque testamentorum, satis agere ut cum defuncti fuerint, suis bene sit. Permansionem vero posteritatis suæ per successiones generationum soli laudabiliter spernunt, qui se ipsos abscidunt propter regnum cœlorum, et filios suos hoc facere cupiunt, exoptantve martyrio coronari, ita ut nullus eorum in terra remaneat : cæteri autem omnes, aut pene omnes, felices volunt suos esse in hac vita post mortem suam, et suum genus interire nolunt. Quapropter quod Juda tam infeliciter mortuo, ita uxor vidua et filii ejus orphani remanserunt, ut fœneratore scrutante omnem substantiam ejus, et diripientibus alienis labores ejus, de suis habitationibus ejicerentur, nec aliquem pupilli ejus

[1] Luc. XVI, 23 et 28.

miserantem invenirent, et in una generatione sine posteris interirent; si hæc sentiunt mortui, cumulus malorum est; si hæc non sentiunt, formido vivorum. Si autem movet quomodo potuerit habere substantiam, quam fœnerator scrutaretur, alienique diriperent, quando jam cum aliis undecim Dominum sequebatur; credat eum omnia quæ habebat ita dimisisse filiis et uxori, ut non inde sinceriter vel perseveranter vinculum cupiditatis abruperit: qui etiamsi ea velut vendere videretur distribuenda pauperibus, profecto faceret quod Ananias post Domini ascensionem[1]. Neque enim metueret, ne hoc Dominus divinitate cognosceret, quem falli putabat, quando ea quæ mittebantur, de loculis auferebat[2].

XVIII. Sed jam videamus, si possumus, quantum Dominus adjuvat, quomodo ista convenire possint etiam in populum Judæorum, cujus inimicitiæ contra Dominum pertinaci odio permanserunt: cujus populi diximus Judam in figura gessisse personam, sicut Ecclesiæ gessit apostolus Petrus. « Constitue super eum peccatorem, et » diabolus stet a dextris ejus. » Quemadmodum in Juda, sic in isto populo intelligendum est: qui, repulso a se Christo, factus est subditus diabolo, cujus persuasiones in omnibus pravis et terrenis cupiditatibus præposuit æternæ saluti. « Cum judicatur, exeat condemnatus. » Quia in nequitia et in infidelitate persistens thesaurizat sibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei, « Qui red» det unicuique secundum opera ejus[3]. Et oratio ejus fiat » in peccatum: » quia non fit per mediatorem Dei et hominum, hominem Jesum Christum[4], et sacerdotem in æternum secundum ordinem Melchisedech[5]. « Fiant dies » ejus pauci. » Secundum regnum accipiendum est, quia

[1] Act. v, 1, 2. — [2] Joan. xii, 6. — [3] Rom. ii, 5, 6. — [4] 1 Tim. ii, 5. — [5] Psal. cix, 4.

non diu postea perseveravit regnum Judæorum. « Et episcopatum ejus accipiat alter. » Ipsum Dominum Christum non incongruenter intelligi existimo episcopatum populi Judæorum, quia de tribu Juda factus est secundum carnem : et Apostolus ait : « Dico enim Christum » ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei » ad confirmandas promissiones Patrum [1]. » Et ipse ait : « Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israël [2] ; » quia illis exhibuit in carne præsentiam. Et Magi qui ab Oriente venerunt, hoc dixerunt : « Ubi est » qui natus est rex Judæorum [3] ? » Et hoc in titulo scriptum erat super crucifixum : unde illud mutare volentibus non frustra respondit Pilatus : « Quod scripsi, scripsi [4]. » Hunc ergo episcopatum populi Judæorum, id est, Dominum Christum, accepit alter, id est, populus Gentium. « Fiant filii ejus orphani. » De quibus dicitur : « Filii autem regni ibunt in tenebras exteriores [5]. » Facti sunt autem orphani amisso ipso regno, quasi patre perdito : quanquam et Deum patrem bene intelliguntur amisisse. « Qui enim filium non habet, ait Veritas, nec Patrem » habet [6]. Et uxor ejus vidua. » Uxor regni plebs intelligi potest, cui reges subditæ dominantur. Vidua vero facta est amisso ipso regno. « Nutantes transferantur filii ejus, » et mendicent. » Nutaverunt periculis, urgentibus hostibus translati sunt, debellati filii regni Judæorum. Quid est autem mendicare, nisi ad hominum misericordiam vivere, sicut vivunt sub earum gentium regibus, in quas translati sunt? « Ejiciantur de habitationibus suis. » Ita factum est, « Scrutetur fœnerator omnem substantiam » ejus : » id est, populi ejus. Ubi nihil melius intelligitur, quam debita eorum non dimittantur, quia in solo Christo

[1] Rom. xv, 8. — [2] Matth. xv, 24. — [3] Id. II, 1, 2. — [4] Joan. XIX, 22. — [5] Matth. VIII, 12. — [6] I Joan. II, 24.

dimittuntur, quem respuerunt : qui etiam dicere docuit, « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus » debitoribus nostris[1]. Omnem autem substantiam ejus » dictum est, omnem vitam ejus : ut ei nulla debita, id est, nulla peccata donentur. « Et diripiant alieni labores ejus : » diabolus et angeli ejus ; quia non thesaurizant in cœlo qui non habent Christum. « Non sit illi adjutor. » Quis adjutor est ei, cui Christus non est? « Nec sit qui misereatur » pupillis ejus. » Qui patre perdito, id est, regno, sic remanserunt, aut amisso Deo, cujus Filium persecuti sunt et oderunt, non est qui eorum misereatur, non ad temporalem vitam sumendam vel sustentandam, sed ad veram vitam, id est, æternam. « Fiant nati ejus in interi» tum : » utique in interitum sempiternum. « In gene» ratione una deleatur nomen ejus. » Quia generati sunt, non regenerati, ideo in una generatione delentur. Nam in altera, id est, in regeneratione, si eam cognoscerent et tenerent, non delerentur. « In memoriam redeat iniquitas » patrum ejus in conspectu Domini : » ut reddat eidem populo Dominus perseveranti in malitia etiam patrum ejus iniquitatem. Sic enim eis dicit : « Testimonium estis » vobismetipsis, quia filii estis eorum qui Prophetas occi» derunt. » Et paulo post ait : « Ut veniat super vos om» nis sanguis justus, qui effusus est super terram, a san» guine Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ[2]. « Et » peccatum matris ejus non deleatur. » Peccatum Jerusalem, quæ servit cum filiis suis, quæ interficit Prophetas, et lapidat missos ad se. « Fiant contra Dominum » semper, iniquitas et peccatum eorum : id est, ut a conspectu Domini non aboleantur, Deo in æternum vindicante. « Et dispereat de terra memoria eorum. » Terra Dei, ager Dei est ; ager Dei, Ecclesia Dei est : de qua

[1] Matth. vi, 12. — [2] Id. xxiii, 31-37.

terra periit memoria eorum, qui cum essent rami naturales, propter infidelitatem fracti sunt[1].

XIX. « Pro eo quod non est recordatus, » vel ille Judas, vel ipse populus, « Facere misericordiam. » Sed melius de populo accipitur quod ait: « Non est recordatus. » Nam si Christum occidit, saltem recordaretur pœnitendo, et faceret misericordiam super membra ejus, quæ perseverantissime persecutus est. Ideo dicit, quia « Persecutus » est hominem inopem et mendicum. » Potest quidem accipi de Juda, quia non est dedignatus Dominus pauper fieri, cum dives esset, ut illius paupertate nos ditaremur[2]. Mendicum autem quomodo intelligam, nisi forte quia dixit mulieri Samaritanæ: « Da mihi bibere[3]: » et in cruce ait: « Sitio[4]? » Sed quod sequitur quomodo accipiatur in ipso capite nostro, id est, sui corporis Salvatore, quem Judas persecutus est, non invenio. Cum enim dixisset: « Et persecutus est hominem inopem et mendicum: » adjecit atque ait: « Et compunctum corde mortificare: » id est, ut mortificaret. Nam quidam etiam sic sunt interpretati. Compunctus autem corde non solet dici, nisi stimulis peccatorum in dolore pœnitendi: sicut de illis dictum est, qui cum audissent Apostolos post Domini ascensionem, « Compuncti sunt corde, » qui occiderant Dominum. Quos allocutus est beatissimus Petrus dicens inter cætera: « Agite pœnitentiam, et baptizetur unus- » quisque vestrum in nomine Domini Jesu Christi, et di- » mittentur vobis peccata vestra[5]. » Sed quoniam iidem ipsi membra ejus facti sunt, cujus in ligno membra fixerunt, populus Judæorum non est recordatus facere misericordiam; persecutus est hominem inopem et mendicum, sed in membris suis: de quibus dicturus est, quod atti-

[1] Rom. XI, 20, 21. — [2] 2 Cor. VIII, 9. — [3] Joan. IV, 7. — [4] Id. XIX, 28. — [5] Act. II, 37, 38.

net ad ipsa opera misericordiæ, « Quando uni ex minimis » meis non fecistis, mihi non fecistis[1]. Et compunctum » corde mortificare : » plane, « Compunctum corde, » sed in membris suis. De his autem qui persecuti sunt, ut compunctum corde mortificarent, erat et Saulus, consentiens in necem Stephani compuncti corde[2] : quia et ipse Stephanus de illis erat, qui compuncti sunt corde. Sed Saulus recordatus est facere misericordiam ; et qui mane rapiebat, ad vesperum divisit escas[3] : et ipse compunctus corde, ut etiam in illo ipsi persequerentur inopem, volentes mortificare compunctum corde. Hoc quippe oderant in Paulo apostolo, quia compunctus corde prædicabat quem fuerat ante persecutus. Inopem quippe et mendicum et compunctum corde in membris suis et ipse ut mortificaret, persequens, audivit de cœlo : « Saule, Saule, » quid me persequeris[4]. » Et factus compunctus corde, cœpit talia pati, qualia faciebat compunctis corde.

XX. Deinde sequitur Psalmus : « Et dilexit maledictio» nem, et veniet ei[5]. » Quanquam et Judas maledictionem dilexerit, et furando de loculis, et Dominum vendendo atque tradendo : tamen apertius populus ille dilexit maledictionem, quando dixit : « Sanguis ejus super nos » et super filios nostros[6]. Et noluit benedictionem et » elongabitur ab eo. » Et Judas quidem quia Christum noluit, in quo est æterna benedictio : sed apertius noluit benedictionem populus Judæorum, cui dixit ille illuminatus a Domino : « Numquid et vos vultis discipuli ejus » fieri? » Et noluit benedictionem, et pro maledicto habuit : et respondit : « Tu sis discipulus ejus[7]. » Et longe facta est ab eo benedictio, quia transitum fecit ad Gentes. « Et induit maledictionem sicut vestimentum : » sive Ju-

[1] Matth. xxv, 45. — [2] Act. vii, 59. — [3] Gen. xlix, 27. — [4] Act. ix, 4. — [5] Psal. cviii, 8. — [6] Matth. xxvii, 25. — [7] Joan. ix, 27, 28.

das, sive ille populus. « Et intravit sicut aqua in inte- » riora ejus. » Ergo et foris et intus ; foris sicut vestimentum, intus sicut aqua : quoniam in ejus incidit judicium, qui potest et corpus et animam occidere in gehenna[1] : corpus foris, animam intus. « Et sicut oleum » in ossibus ejus. » Ostendit eum cum delectatione malefacere, et comparare sibi maledictionem, hoc est, pœnam æternam : quia benedictio vita æterna est. Modo quippe malefacta delectant, sicut aqua in interiora, et sicut oleum in ossibus : sed ideo maledictio vocatur, quia talibus Deus tormenta prædixit. Tanquam in ossibus autem oleum est maledictio, cum homines inde se fortes putant, quia licet eis mala tanquam impune committere.

XXI. « Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur. » Cum superius jam dixerit de vestimento, quid est quod repetit? An quia dixerat : « Induit maledictionem sicut vesti- » mentum, » differt ab eo vestimentum quo non induitur ; sed operitur? Induitur enim quisque tunica, operitur pallio. Et quid est hoc, nisi etiam in conspectu hominum de iniquitate gloriari? « Et sicut zona, inquit, qua semper » præcingitur. » Maxime homines ideo præcinguntur, ut ad operandum sint aptiores, ne vestis sinibus præpediantur. Ergo maledictione se præcingit, qui malum non repentinum, sed dispositum aggreditur, et ita discit malefacere, ut semper paratus sit. Unde et hic ait : « Et sicut » zona, qua semper præcingitur. »

XXII. « Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud » Dominum[2]. » Non dixit, merces eorum ; sed, « Opus » eorum. » Manifestum est enim quod indumento et opertorio et aqua et oleo et zona ipsa opera describebat, quibus æterna maledictio comparatur. Non ergo est unus Judas, sed multi de quibus dicitur : « Hoc opus eorum,

[1] Matth. x, 28. — [2] Psal. cviii, 20.

» qui detrahunt mihi apud Dominum. » Quanquam et pluralis numerus poni potuit pro numero singulari : sicut Herode mortuo dictum est ab Angelo : « Mortui sunt qui » quærebant animam pueri[1]. » Sed qui magis detrahunt Christo apud Dominum, nisi illi qui ipsis verbis Domini detrahunt, dicentes non esse ipsum quem Lex Domini et Prophetæ prænuntiarunt? « Et qui loquuntur, inquit, » mala adversus animam meam. » Negando eum, cum voluisset, potuisse resurgere : cum dicat : « Potestatem » habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo ite» rum sumendi eam[2]. »

XXIII. « Et tu, Domine, Domine, fac mecum. » Quidam subaudiendam putaverunt « Misericordiam, » quidam vero et addiderunt : sed emendatiores codices sic habent, « Et tu, Domine, Domine, fac mecum propter » nomen tuum[3].» Unde sensus altior non est prætermittendus, ita dixisse Filium Patri, « Fac mecum, » quia eadem sunt opera Patris et Filii. Ubi etiamsi misericordiam intelligamus : (sequitur enim, « Quia suavis est misericordia tua :) et ipsam quia non dixit, Fac in me; vel, Fac super me; vel aliquid hujusmodi; sed, ait, « Fac mecum; » bene intelligimus et Patrem et Filium simul facere misericordiam in vasa misericordiæ[4]. Potest hoc etiam sic intelligi : « Fac mecum, id est, adjuva me. Quod in quotidiana loquendi consuetudine habemus, cum de aliqua re, quæ pro partibus nostris est, dicimus : Nobiscum facit. Pater quippe adjuvat Filium, in quantum Deus hominem, propter formam servi : cui homini Deus, et cui formæ servi etiam Dominus est Pater. Nam in forma Dei, Filius adjutorio non indiget : æqualiter enim cum Patre omnipotens est, ex quo et ipse adjutor est hominis. « Sicut enim pater sus» citat mortuos et vivificat, sic et filius quos vult vivi-

[1] Matth. II, 20. — [2] Joan. x, 18. — [3] Psal. CVIII, 21. — [4] Rom. IX, 23.

» ficat[1]. » Nec alios Pater, alios Filius; aut aliter Pater, aliter Filius : quia et eadem facit, et similiter. Unde in quantum homo est Filius Dei, Deus suscitavit illum a mortuis, hoc est Pater, cui dicit in Psalmis : « Suscita » me, et reddam illis[2]. » In quantum autem Deus est, etiam ipse se suscitavit : propter quod dicit : « Solvite » templum hoc, et in triduo suscitabo illud[3]. » Quod etiam hic significavit, si quis diligenter intendat. Scrutari enim jussit Scripturas, quæ testimonium perhibent de illo[4], non in superficie pertransiri. Non enim tantummodo ait. « Tu, Domine, Domine, fac mecum : » sed ait, « Et » tu : » Quid est, « Et tu, » nisi, quia et ego? Quod autem non semel, « Domine, » sed repetens ait, « Domine, Domine; » habet in hoc orantis affectum : sicuti est, « Deus, Deus » meus[5]. » Quod vero, cum dixisset, « Fac mecum; » addidit, « Propter nomen tuum : » gratiam commendavit. Nullis enim operum meritis præcedentibus in tantam celsitudinem subvecta est humana natura, ut totum simul Verbum et caro, hoc est, Deus et homo, unigenitus Filius Dei diceretur. Hoc autem factum est, ut ab illo qui creaverat, per id quod non perierat, id quod perierat, quæreretur. Unde et hic sequitur, « Quia suavis est misericordia tua. »

XXIV. « Libera me, quia egenus et pauper ego sum[6]. » Egestas et paupertas, infirmitas est, ex qua crucifixus est. « Et cor meum conturbatum est intra me. » Hoc ad illud refertur, quod ait propinquante passione, « Tristis » est anima mea usque ad mortem[7]. »

XXV. « Sicut umbra cum declinat, ablatus sum[8]. » Hoc ipsam mortem significavit. Sicut enim ex umbra declinante fit nox, sic ex mortali carne fit mors. « Excussus » sum sicut locustæ. » Hoc jam in membris ejus, hoc est,

[1] Joan. v, 21. — [2] Psal. xl, 11. — [3] Joan. ii, 19. — [4] Id. v, 39. — [5] Psal. xxi, 2. — [6] Id. cviii, 22. — [7] Matth. xxvi, 38. — [8] Psal. cviii, 23.

fidelibus ejus, convenientius intelligi existimo. Quod ut aliquando apertius poneret, maluit dicere : « Sicut locustæ, » quam sicut locusta : quamvis et numero singulari possent accipi etiam multæ ; sicut illud est, « Dixit, et venit lo- » custa [1] : » sed esset obscurius. Excussi sunt ergo, id est, fugati a persecutoribus fideles ejus, quorum vel multitudinem significari voluit nomine locustarum, vel quod transilierunt de loco in locum.

XXVI. « Genua mea infirmata sunt a jejunio [2]. » Legimus Dominum Christum quadraginta dierum habuisse jejunium [3] : sed tantum-ne valuit in eo illa inedia, ut genua ejus infirmarentur? An et hoc in membris ejus, hoc est, sanctis ejus aptius intelligitur ? « Et caro mea immutata » est propter oleum : propter gratiam spiritalem. Unde et Christus appellatur a chrismate : chrisma autem unctio est. Caro autem propter oleum non in deterius, sed in melius immutata est, hoc est, a mortis contumelia in gloriam immortalitatis exurgens. Cum itaque dixisset : » Genua mea infirmata sunt a jejunio, » ubi significatum esse arbitror eos qui in membris ejus fortes videbantur, tanquam præsentia panis quo sustentabantur abstracta, in ejus passione defecisse usque ad negationem, quæ apparuit in Petro : tanquam ad eos confirmandos, ne succumbendo penitus caderent, « Et caro mea, inquit, im- » mutata est propter oleum, » ut eos mea morte deficientes, mea resurrectione firmarem, et misso Spiritu sancto ungerem, qui non ad eos venisset, nisi ego abiissem. Hoc enim dixerat, « Non potest ille venire, nisi ego abiero [4]. » Et Evangelista dixit, « Nondum erat Spiritus datus, quia » Jesus nondum fuerat glorificatus [5]. » Nondum erat immutata caro ejus. Sive autem per aquam propter ablutio-

[1] Psal. CIV, 34. — [2] Id. CVIII, 24. — [3] Matth. IV, 2. — [4] Joan. XVI, 7. — [5] Id. VII, 39

nem vel irrigationem, sive per oleum propter exultationem et inflammationem charitatis, significetur Spiritus sanctus; non ideo est a se ipso diversus, quia signa diversa sunt. Multum enim diversa sunt etiam leo et agnus, et tamen utroque significatus est Christus. Leo propter aliud, agnus propter aliud; non tamen alius : quia nec fortis est agnus, nec innocens leo; Christus autem et innocens est ut agnus, et fortis ut leo. Dicit autem apud Isaïam ipse Jesus Christus, « Spiritus Domini super me, propter quod unxit me[1]. »

XXVII. « Et ego factus sum opprobrium illis[2] : » per mortem crucis. « Christus enim nos redemit de maledicto » Legis, factus pro nobis maledictum[3]. Viderunt me, et » moverunt capita sua. » Quia viderunt pependisse, non viderunt resurrexisse : viderunt quando genua ejus sunt infirmata, non viderunt quando est caro immutata.

XXVIII. « Adjuva me, Domine, Deus meus, salvum » me fac secundum misericordiam tuam[4]. » Hoc ad totum referri potest, id est, et ad caput, et ad corpus : ad caput, propter formam servi; ad corpus, propter ipsos servos. Potuit enim et in eis dicere Deo : « Adjuva me, » et salvum me fac : » in quibus Saulo dixit : « Quid me » persequeris[5] ? » Quod autem addidit, « Secundum » misericordiam tuam : » gratuita gratia commemoratur, non ex operum debito.

XXIX. « Et sciant quoniam manus tua hæc, et tu, » Domine, fecisti eam. » De his dixit, « Sciant[6] ; » pro quibus sævientibus et oravit : quia in eis quibus factus est opprobrium moventibus in ejus illusionem capita sua, erant etiam hi qui in eum postea crediderunt. Discant autem qui formam humani corporis Deo tribuunt, quomodo habeat Deus manum. Si enim quod facit, manu facit,

[1] Isaï. LXI, 1. — [2] Psal. CVIII, 25. — [3] Gal. III, 13. — [4] Psal. CVIII, 26. — [5] Act. IX, 4. — [6] Psal. CVIII, 27.

numquid et ipsam manum suam manu facit? Quomodo ergo hic dictum est, « Et sciant quoniam manus tua hæc, » et tu, Domine, fecisti eam? » Intelligamus itaque manum Dei esse Christum : unde alibi dicitur, « Et brachium » Domini cui revelatum est[1]? » Hæc manus et erat, et fecit eam : quia, « In principio erat Verbum, et Verbum » caro factum est[2]. » Et erat sine tempore secundum divinitatem, et factus est ei ex semine David secundum carnem[3].

XXX. « Maledicent illi, et tu benedices[4]. » Vana est ergo et falsa maledictio filiorum hominum, diligentium vanitatem, et quærentium mendacium[5] : Deus autem cum benedicit, facit quod dicit. « Qui insurgunt in me, com- » fundantur. » Ut enim insurgant aliquid se adversus me proficere arbitrantur : sed cum exaltatus fuero super cœlos, et esse cœperit super omnem terram gloria mea, confundentur. « Servus autem tuus lætabitur : » sive in dextera Patris, sive in membris suis lætantibus, et inter tentationes in spe, et post tentationes in æternum.

XXXI. « Induantur qui detrahunt mihi pudorem : » id est pudeat eos detraxisse mihi. Sed hoc potest et in bono accipi, dum corriguntur. « Et operiantur sicut di- » ploïdem confusionem suam[6]. » Diploïs duplex pallium est. Nam quidam etiam sic interpretati sunt istum versum, « Et operiantur sicut pallium duplex confusionem suam. » Intelligitur autem, confundantur et intus et foris ; id est, et coram Deo et coram hominibus.

XXXII. « Confitebor Domino nimis in ore meo[7]. Ni- » mis » dici solet in consuetudine sermonis latini, quod plus est quam debet : cui contrarium est parum, quod minus est quam debet. Sed « nimis, » græce ἄγαν dicitur :

[1] Isaï. LIII, 1. — [2] Joan. I, 1 et 14. — [3] Rom. I, 3. — [4] Psal. CVIII, 4. — [5] Id. IV, 3. — [6] Id. CVIII, 29. — [7] Ibid. 30.

iste autem versus non habet ἄγαν, sed habet σφόδρα. Quod quidam nostri sic interpretati sunt, ut pro eo ponerent aliquando « Nimis » aliquando « Valde. » Sed si « Nimis » pro eo quod est « Valde » intelligatur, potest et in laude poni : nam et ista confessio laudem significat. Ita enim sequitur, « Et in medio multorum laudabo eum. » Dicit etiam in alio Psalmo : « In medio Ecclesiæ cantabo te[1]. » Sed cum ipsa cantat Ecclesia, quæ corpus est Christi, quomodo in medio Ecclesiæ cantat Ecclesia? Ita et hic multi cum sint membra Christi, si cum ipsi laudant, ille laudat, quia membra sunt ejus ; quomodo in medio multorum laudat, quando ipsis multis laudantibus dicitur ipse laudare? An ideo laudat in medio multorum, quia cum Ecclesia sua est hic usque in consummationem sæculi[2]; ut quod ait : « In medio multorum, » hoc accipiamus quod ab eisdem multis honoratur? In medio quippe esse dicitur, cui honor præcipuus exhibetur. Si autem cor est tanquam hominis medium, nihil melius intelligitur dictum, quam « In cordibus multorum laudabo eum. Habitat enim Chris- » tus per fidem in cordibus nostris[3]. » Et ideo ait, « In » ore meo, » id est, in ore corporis mei, quod est Ecclesia. « Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio » fit ad salutem[4]. »

XXXIII. « Quia astitit a dextris pauperis[5]. » De Juda dictum erat, « Et diabolus stet a dextris ejus : » qui suas divitias augere voluit Christo vendito. Hic autem Dominus » Astitit a dexteris pauperis, » ut divitiæ pauperis sint ipse Dominus. « Astitit quippe a dexteris pauperis, » non ut ei multiplicaret annos vitæ quandoque finiendæ, neque ut ejus augeret pecuniam, aut eum faceret corporis viribus fortem, vel ad tempus incolumem : sed, « Ut salvam

[1] Psal. xxi, 23. — [2] Matth. xxviii, 20. — [3] Ephes. iii, 17. — [4] Rom. x, 10. — [5] Psal. cviii, 31.

» faceret, inquit, a persequentibus animam meam. » Salva fit autem a persequentibus anima, si non eis consentiatur ad malum : non eis autem consentitur, cum assistit Dominus a dextris pauperis, ne ipsa paupertate, id est, infirmitate succumbat. Hoc adjutorium præstitum est corpori Christi in sanctis Martyribus omnibus.

ENARRATIO

IN PSALMUM CIX.

Sermo ad plebem.

I. Quantum Dominus donat[1], qui nos ministros constituit verbi et sacramenti sui servire vobis in adipe misericordiæ suæ, suscepimus Psalmum istum, quem modo cantavimus, brevem numero verborum, magnum pondere sententiarum, adjuvante illo qui vos fecit intentos, ut et nos faciat idoneos, sicut possumus, considerare atque tractare. Vivat anima vestra, et vigilet in Deum. Tempus enim constituit Deus promissis suis, et tempus eis quæ promisit implendis. Promissionum tempus erat tempore Prophetarum usque ad Joannem Baptistam : ab illo autem et deinceps usque ad finem, tempus est implendi quæ promissa sunt. Fidelis Deus qui se nostrum debitorem fecit; non aliquid a nobis accipiendo, sed tanta nobis promittendo. Parum erat promissio, etiam scripto se teneri voluit, veluti faciens nobiscum chirographum promisso-

[1] Vide D. Guillon, tom. xxii, pag. 32.

rum suorum; ut cum ea quæ promisit solvere inciperet, in scriptura promissorum consideramus ordinem solvendorum. Tempus itaque prophetiæ, prædictio erat, ut sæpe jam diximus, promissionum. Promisit salutem æternam, et beatam vitam cum Angelis sine fine, et hæreditatem immarcescibilem, gloriam sempiternam, dulcedinem vultus sui, domum sanctificationis suæ in cœlis, ex resurrectione a mortuis nullum deinceps moriendi metum. Hoc est promissum ejus tanquam finale, quo decurrit nostra omnis intentio, quo cum venerimus, nihil amplius requiramus, nihil amplius exigamus. Sed ad illud quod erit in fine quo ordine veniatur, neque hòc tacuit promittendo et prænuntiando. Promisit enim hominibus divinitatem, mortalibus immortalitatem, peccatoribus justificationem, abjectis glorificationem. Quidquid promisit, indignis promisit, ut non quasi operibus merces promitteretur, sed gratia a nomine suo gratis daretur. Quia et hoc ipsum quod juste vivit, in quantum homo potest juste vivere, non meriti humani, sed beneficii est divini. Nemo enim juste vivit, nisi justificatus, id est, justus effectus : ab illo autem fit homo justus, qui nunquam potest esse injustus. Sicut enim lucerna non a se ipsa accenditur, ita nec anima humana sibi præstat lucem; sed clamat ad Deum, « Tu illuminabis » lucernam meam, Domine[1]. »

II. Cum ergo peccatoribus promissum sit regnum cœlorum, non in peccato permanentibus, sed a peccato liberatis, et justitiæ servientibus; quod ipsum ut possint, gratia, ut diximus, adjuvantur, et ab eo qui semper est justus, justificantur : incredibile videbatur tantam Deum curam gerere pro hominibus, hodieque qui de gratia divina desperant, atque a pessimis moribus nolunt se convertere ad Deum, ut ab illo justificentur, et per ejus in-

[1] Psal. XVII, 29.

dulgentiam deletis omnibus peccatis suis incipiant in illo vivere juste, qui nunquam vixit injuste, hanc habent perniciem cogitationis suæ in se ipsos, ut dicant Deum res humanas non curare, nec inde posse cogitare mundi hujus artificem atque rectorem, quemadmodum quisque mortalis in terra vivat. Ita nec computari se homo putat a Deo, qui factus est a Deo. Talem hominem si alloqui possimus; si admittat nos prius ad aures suas, deinde ad cor suum; si non repellat resistendo quærentem se, et patiatur perditus inveniri se; possumus ei dicere : O homo, quomodo te Deus factum non computabit, qui ut fieres ante curavit? Cur te in ordine rerum conditarum numerari non putas? Noli credere seductori : capilli tui numerati sunt Conditori [1]. » Hoc denique et Dominus in Evangelio Discipulis ait, ne mortem timerent, ne aliquid suum in morte periturum putarent. Illi in morte de anima sua pertimescebant, ille ipsis securitatem etiam de capillis dabat. Ita-ne vero anima perit, cujus capillus non perit? Verumtamen, fratres, quia incredibile videbatur hominibus quod promittebat Deus, ex hac mortalitate, corruptione, abjectione, infirmitate, pulvere et cinere futuros homines æquales Angelis Dei; non solum Scripturam cum hominibus fecit, ut crederent; sed etiam fidei suæ, posuit mediatorem, non quemlibet principem, aut quemlibet Angelum vel Archangelum, sed unicum Filium : ut qua via nos perducturus esset ad illum finem quem promisit, per eum ipsum Filium suum et ostenderet et præberet. Parum enim erat Deo, si Filium suum faceret demonstratorem viæ; eum ipsum viam fecit, ut per illum ires regentem te, ambulantem per se.

III. Promisit ergo quia venturi essemus ad eum, id est, ad illam ineffabilem immortalitatem, et cum Angelis ejus

[1] Matth. x, 30.

æqualitatem. Quam longe eramus? quam ille sursum, quam nos deorsum? quam ille in summo, quam nos in imo desperati jacebamus? Sine expectatione salutis ægrotabamus : missus est medicus, quem non cognovit ægrotus. « Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ » crucifixissent[1]. » Sed hoc quoque valuit ad ægroti medicamentum, quod medicum occidit ægrotus : venit ut visitaret, occisus est ut sanaret. Insinuavit se credentibus Deum et hominem; Deum per quem facti sumus, hominem per quem recreati sumus. Aliud in illo apparebat, aliud latebat; et quod latebat, multo erat præstantius quam id quod apparebat : sed quod erat præstantius, videri non poterat. Curabatur æger per id quod videri poterat; ut postea capax fieret visionis ejus, quæ latendo differebatur, non negando auferebatur. Unicus itaque Filius Dei venturus ad homines, assumpturus hominem, et per id quod sumpsit futurus homo, moriturus, resurrecturus, ascensurus in cœlum, sessurus ad dexteram Patris, et impleturus in gentibus quæ promisit, et post impletionem promissorum suorum in gentibus etiam hoc impleturus ut veniat, et quod prærogavit exigat, discernat vasa iræ a vasis misericordiæ, reddat impiis quod minatus est, justis quod pollicitus est : hoc ergo totum prophetandum fuit, prænuntiandum fuit, venturum commendandum fuit; ut non subito veniens horreretur, sed creditum expectaretur. Ex his promissionibus est Psalmus iste, Dominum et salvatorem nostrum Jesum Christum certe aperteque prophetans; ut omnino dubitare non possimus Christum annuntiari Psalmo hoc : quandoquidem Christiani sumus, et Evangelio jam credimus. Nam cum ipse Dominus noster et salvator Jesus Christus quæreret a Judæis, cujus filium dicerent esse Christum, et respondis-

[1] I Cor. II, 8.

sent, David : ille continuo retulit respondentibus, et ait: « Quomodo ergo David in spiritu dicit eum Dominum, » dicens: Dixit Dominus Domino meo : Sede ad dexteram » meam, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? » Si ergo in spiritu, inquit, vocat eum Dominum, quo» modo filius ejus est[1]. » Ab hoc versu Psalmus iste in» cipit. »

IV. « Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, » donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum[2]. » Hanc ergo quæstionem Judæis propositam a Domino, in ipso ingressu Psalmi pertractare debemus. Si enim quod responderunt Judæi exigatur a nobis, utrum confiteamur et nos, an negemus : absit ut negemus. Si dicatur nobis, Christus filius est David, an non est? Si dixerimus, non, contradicimus Evangelio : namque Matthæo scribente, sic incipit Evangelium, « Liber generationis Jesu Christi, filii » David[3]. » Evangelista dicit librum se scribere generationis Jesu Christi, filii David. Recte ergo Judæi interrogati a Christo, cujus esse filium crederent Christum, responderunt, David. Responsioni eorum congruit Evangelium. Habet hoc non solum suspicio Judæorum, sed et fides Christianorum. Adhuc alia firmamenta conspicio : dicit Apostolus : « Qui factus est ei ex semine David secundum » carnem[4]. » Dicit etiam ad Timotheum : « Memor esto » Christum Jesum resurrexisse a mortuis ex semine David, » secundum Evangelium meum. » Et de ipso Evangelio quid dicit? « In quo laboro usque ad vincula, tanquam » malefaciens, sed sermo Dei non est alligatus[5]. » Laborabat ergo usque ad vincula Apostolus pro Evangelio suo, id est, pro dispensatione evangelica, quam populis prædicabat, quam populis impendebat. Ille qui mane rapuerat,

[1] Matth. XXII, 42-45. — [2] Psal. CIX, 1. — [3] Matth. I, 1. — [4] Rom. I, 3. — [5] 2 Tim. II, 8, 9.

escas ad vesperum dividebat[1]. Laborabat ergo usque ad vincula pro Evangelio. QuoEvangelio? « Christum Jesum » resurrexisse a mortuis, ex semine David. » Pro hoc Evangelio Apostolus laborabat : et tamen de hoc Christus interrogabat; et respondentibus Judæis, quod prædicabat Apostolus, retulit vocem tanquam contradictionis, et ait : « Quomodo ergo David in spiritu dicit eum Dominum ? » Et interposuit testimonium de hoc Psalmo, « Dixit Domi» nus Domino meo. Si ergo in spiritu dicit eum Dominum, » quomodo filius est ejus ? » Judæi sub hac interrogatione tacuerunt ; quid responderint deinceps non invenerunt : nec eum tamen Dominum quæsierunt, quia et ipsum esse illum filium David non agnoverunt. Nos autem, fratres, credamus, et dicamus : « Corde enim creditur ad justitiam, » ore autem confessio fit ad salutem[2]. » Credamus, inquam, et dicamus, et filium David, et Dominum David. Non erubescamus de filio David, ne iratum inveniamus Dominum David.

V. Hoc enim nomine illum rectissime transeuntem appellantes cæci, illuminari meruerunt. Transibat enim Jesus, et illi audito sonitu transeuntis turbæ, aure jam cognoscentes, quod nondum poterant oculis, acclamaverunt voce magna, et dixerunt : « Miserere nostri, fili David[3]. » Turbæ autem illos increpabant ut tacerent : et illi nihilominus lucis desiderio turbarum contradictionem vincentes, in clamando perseveraverunt; transeuntem tenuerunt, et a tangente illuminari meruerunt. Dicebant enim transeunti : « Miserere nostri, fili David. » Stetit ille, et victo ab eis clamore contradicentium, « Quid, inquit, vultis » ut faciam vobis? » Et illi, « Domine, ut videamus. » Tetigit et aperuit oculos eorum : viderunt præsentem, quem senserant transeuntem. Aliquid ergo transitorium

[1] Gen. XLIX, 27. — [2] Rom. X, 10. — [3] Matth. XX, 29-34.

Dominus fecit : est autem aliud quod stat. Aliud est, inquam, transitorium Domini, aliud stabile Domini. Transitorium Domini virginis partus, Verbi incarnatio, ætatum gradatio, miraculorum exhibitio, passionum perpessio, mors, resurrectio ascensio in cœlum : hoc totum transitorium fuit. Non enim adhuc Christus nascitur, aut adhuc moritur, aut adhuc resurgit, aut adhuc ascendit in cœlum. Nonne videtis ista facta, per tempora cucurrisse, per tempora exhibuisse viatoribus quiddam transitorium, ne in via remanerent, sed ad patriam pervenirent? Denique et illi cæci ad viam sedebant, ibi transeuntem senserunt, et clamando tenuerunt. In via ergo sæculi hujus hoc transitorium sui Dominus operatus est, et hoc transitorium pertinet ad filium David. Ideo illi Domino transeunti, « Miserere nostri, fili » David. » Tanquam dicerent, Filium David in transeunte cognoscimus, filium David factum in transitu discimus. Agnoscamus ergo et nos, et filium David confiteamur, ut illuminari mereamur. Sentimus enim transeuntem filium David, et illuminamur a Domino David.

VI. Ecce ergo quia Magister noster interrogavit Judæos, et ideo non responderunt, quia discipuli esse noluerunt; ecce si nos interrogaret, quid responderemus? Defecerunt in hac interrogatione Judæi, proficiant Christiani; non perturbentur, sed erudiantur. Non enim Dominus interrogat discere volens, sed tanquam doctor interrogat. Dicerent miseri Judæi, Tu dic nobis. Maluerunt inflata taciturnitate disrumpi, quam humili confessione edoceri. Dicat ergo nobis Magister noster, et videamus quid interroganti respondeamus : « Quid vobis videtur de Christo? » cujus est filius? » Respondeamus omnino quod Judæi, sed non remaneamus ubi Judæi. Recolamus Evangelium quod credimus : « Liber generationis Jesu Christi, filii

» David[1]. » Non quia interrogamur excidat nobis Christum esse filium David, quod memoriæ commendat Apostolus. Eia, Christiane, « Memor esto Christum Jesum » resurrexisse a mortuis, ex semine David[2]. » Ergo interrogemur et respondeamus : « Quid vobis videtur de » Christo? cujus filius est? » Dicant concordia ora christiana : « David. » Referat et Doctor, et revocet nobis : « Quo» modo ergo David in spiritu dicit eum Dominum? Dixit » Dominus Domino meo : Sede ad dexteram meam, donec » ponam inimicos tuos sub pedibus tuis. » Quomodo nos diceremus, nisi a te disceremus? Nunc ergo quia didicimus, dicimus : « In principio eras Verbum, et Verbum » eras apud Deum, et Deus eras Verbum; omnia per te » facta sunt[3] : » ecce Dominus David. Sed propter infirmitatem nostram, quia caro desperata jacebamus, « Ver» bum caro factum es, ut habitares in nobis : » ecce filius David. Certe tu in forma Dei cum esses, non rapinam arbitratus es esse æqualis Deo; ideo Dominus David : sed temetipsum exinanisti formam servi accipiens[4], inde filius David. Denique et in ipsa interrogatione tua dicens, « Quomodo filius ejus est? » non te filium ejus negasti, sed modum quo id fieret inquisisti. « Dicit eum, inquis, » David Dominum, » quomodo filius ejus est? non nego, sed dic quomodo. Illi ergo ex litteris quas legebant, et non intelligebant, si in ista interrogatione recolerent modum, nonne responderent : Quomodo interrogas? « Ecce » virgo accipiet in utero, et pariet filium, et vocabunt » nomen ejus Emmanuël, quod est interpretatum, Nobis» cum Deus[5]. » Accipiet virgo in utero, virgo ex semine David pariet filium, ut sit filius David. Erant enim Joseph

[1] Matth. I, I. — [2] 2 Tim. II, 8. — [3] Joan. I, I. — [4] Philip. II, 7. — [5] Isaï. VII, 14, et Matth. I, 23.

et Maria de domo et patria David[1]. » Peperit ergo virgo illa, ut esset filius David : sed ille quem peperit, « Vocabunt nomen ejus Emmanuël, Nobiscum Deus. » Ecce habes et Dominum David.

VII. Aliquid nobis fortassis ex hac re, quomodo Christus et filius sit David, et Dominus David, etiam Psalmus iste intimabit. Audiamus ergo, et pertractemus eum ; pulsemus pietate, extorqueamus charitate. David ergo ipse dicit, neque enim Domino contradicere licet : « David, » inquit, in spiritu dicit eum Dominum. » Ipse ergo David de Christo quid dicit ? Nam « Ipsi David Psalmus. » Et iste est totus titulus, simplex sine figura quæstionis, sine ullo nodo difficultatis. Quid ergo dicit David? « Dixit Dominus » Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. » Quod est, « Scabellum pedum tuorum ; » hoc est, sub pedibus tuis : scabellum enim pedum sub pedibus est. « Dixit, inquit, » Dominus Domino meo. » Audivit hoc David, audivit in spiritu : ubi nos, quando audivit, non audivimus ; sed loquenti quod audivit et scribenti credidimus. Audivit ergo prorsus, audivit in quodam secretario veritatis, in quodam mysteriorum sanctuario : ubi Prophetæ in occulto audierunt, quod in aperto prædicaverunt ; ibi audivit David, qui cum fiducia magna dicit : « Dixit Dominus » Domino meo : Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. » Novimus Christum sedere ad dexteram Patris post resurrectionem a mortuis, et in cœlos ascensionem. Factum est jam, nec vidimus, sed credidimus : in libris legimus, prædicatum audivimus, fide retinemus. Unde et eo ipso quod erat filius David Christus, factus est Dominus David. Illud enim quod na-

[1] Luc. I, 27 et 32, et II, 4, 5.

tum est ex semine David, ita honoratum est, ut esset et Dominus David. Ita admiraris hoc, quasi et in rebus humanis ista non fiant. Si enim contingat filium cujusquam regem fieri patre privato, nonne erit dominus patris? Admirabilius est quod potest contingere, ut non solum rex factus privati filius, dominus sit patris sui; sed episcopus factus laïci filius, sit pater patris sui. Ergo et eo ipso quod carnem accepit Christus, quod in carne mortuus est, quod in eadem carne resurrexit, quod in eadem ascendit in cœlum et sedet ad dexteram Patris, et in eadem ipsa carne sic honorata, sic clarificata, sic in cœlestem habitum commutata, et filius est David, et Dominus est David. Secundum hanc enim dispensationem transitus Christi, etiam illud ab Apostolo dicitur: « Propter quod » illum exaltavit a mortuis, et donavit illi nomen quod » est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu » flectatur, cœlestium, terrestrium et infernorum[1]. Do» navit, inquit, ei nomen quod est super omne nomen: » Christo secundum hominem, Christo secundum carnem mortuo, resurgenti, ascendenti. « Donavit nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu » flectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum. » Ubi erit David, ut non ei sit Dominus? In cœlo sit, in terra sit, in inferno sit; Dominus ejus erit, qui est Dominus cœlestium, terrestrium et infernorum. Gaudeat ergo nobiscum et David, filii sui nativitate honoratus, dominatu liberatus; et gaudens dicat, a gaudentibus audiatur, « Di» xit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec » ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. »

VIII. « Sede, » non solum in alto, sed et in occulto: excellens ut domineris, latens ut credaris. Quæ enim esset merces fidei, nisi lateret quod credimus? Merces autem

[1] Philip. II, 9, 10.

fidei est, videre quod credidimus, antequam videremus. Sicut autem Scriptura personat, « Justus ex fide vivit[1]. » Non ergo esset justitia fidei, nisi esset absconditum, quod prædicatum crederemus, et credendo ad videndum perveniremus. « Quam enim multa multitudo dulcedinis tuæ, » Domine, quam abscondisti timentibus te! » Ergo abscondisti, et remanserunt? Absit, « Perfecisti autem spe» rantibus in te[2]. » Mirabile ergo mysterium Christi sedentis ad dexteram Dei, occultatum est ut crederetur, subtractum est ut speraretur. « Spe enim salvi facti sumus : spes » autem quæ videtur, non est spes : quod enim videt » quis, quid sperat? » Apostoli verba sunt. Recognoscitis quidem, sed propter rudes commendo. Quid ergo ait Apostolus? « Spe, inquit, salvi facti sumus : spes autem » quæ videtur, non est spes : quod enim videt quis, quid » sperat? Si autem quod non videmus speramus, cum » patientia expectamus[3]. » Quia ergo quæ videtur non est spes : « Abscondisti dulcedinem timentibus te. Quia quod » non videmus, speramus, et per patientiam expectamus : » Perfecisti sperantibus in te. » Denique, charissimi, intente accipite quod dicturus sum : Quoniam justitia nostra ex fide est, et fide mundantur corda nostra, ut quod credidimus, videre possimus. Utrumque enim positum est, et « Beati mundicordes, quoniam ipsi Deum videbunt[4] : » et, « Fide mundans corda eorum[5]. » Quia ergo hæc est justitia fidei, credere quod non vides, et ipso merito fidei ad visionem suo tempore pervenire : Dominus in Evangelio cum promitteret Spiritum sanctum, hoc ait : « Ipse » arguet mundum de peccato, et de justitia, et de judi» cio[6]. » De quo peccato? de qua justitia? de quo judicio? Ipse sequitur et exponit, conjecturas hominum non ad-

[1] Rom. I, 17. — [2] Psal. XXX, 20. — [3] Rom. VIII, 24, 25. — [4] Matth. V, 3. — [5] Act. XV, 9. — [6] Joan. XVI, 8.

mittit. « De peccato quidem, inquit, quia non crediderunt » in me[1]. » Quanta alia peccata Judæorum? Et tamen quasi hoc unum sit, ita dixit: « De peccato quidem, quia » non crediderunt in me. » Hoc est illud peccatum, de quo alibi dicit : « Si non venissem, peccatum non habe- » rent[2]. » Quid est hoc, « Si non venissem, peccatum » non haberent? » Ergo ad justos venisti, et eos peccatores fecisti? Sed exceptis aliis peccatis, quæ possent remitti per fidem, hoc unum peccatum nominavit, quod si non admitteretur, omnia relaxarentur. « De peccato quidem » ait, quia non crediderunt in me. » Et alibi : « Si non » venissem, peccatum non haberent. » Eo enim ipso quo venit, et non crediderunt in eum, inciderunt in peccatum : quod si non inciderent, omnia cætera peccata dimitti possent per indulgentiam gratiæ impetratam per fidem. « Ergo de peccato, quia non crediderunt in me. De jus- » titia, quia ad Patrem vado, et jam non videbitis me[3]. » Hæc est justitia, quia ad Patrem vadis, et jam non videbunt te; hæc justitia enim ex fide est. « Justus enim ex fide » vivit[4] : » et tunc ex fide vivit, si non videat quod credit. Quia ergo ad justitiam pertinet ex fide vivere, et ex fide nemo vivit, nisi non videndo quod credit; ut ipsam justitiam faceret in hominibus, id est, ut crederent quod non viderent, « De justitia, inquit, quia ad Patrem vado, » et jam non videbitis me. » Hæc, inquit, erit justitia vestra, ut credatis in eum quem non videtis, et fide mundati eum in quem credidistis, in die resurrectionis postea videatis.

IX. Sedet ergo a dextris Dei Christus, a dextris Patris Filius in occulto est. Credamus. Etenim duas res hic dicit, quia et dixit Deus : « Sede a dextris meis : » et addidit : « Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuo-

[1] Joan. xvi, 9. — [2] Id. xv, 22. — [3] Id. xvi, 9, 10. — [4] Rom. i, 17.

» rum, » hoc est, sub pedibus tuis. Non vides Christum sedentem ad dexteram Patris : vel hoc potes videre, quomodo ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus. Cum hoc impletur in aperto, crede illud esse in occulto. Qui inimici ponuntur scabellum pedum ejus? Quibus inania meditantibus dicitur : « Quare fremuerunt gentes, et po» puli meditati sunt inania ; astiterunt reges terræ, et » principes convenerunt in unum, adversus Dominum et » adversus Christum ejus? Et dixerunt : Disrumpamus » vincula eorum, et abjiciamus a nobis jugum ipsorum[1]. » Non nobis dominentur, non nos sibi subjugent. « Qui ha» bitat in cœlis, irridebit eos. » Inimicus eras : eris sub pedibus ejus, aut adoptatus, aut victus. Quære ergo quem locum habeas sub pedibus Domini Dei tui : nam necesse est ut habeas, aut gratiæ, aut pœnæ. Sedet ergo ad dexteram Dei, donec ponantur inimici ejus sub pedibus ejus. Hoc fit, hoc agitur : et si paulatim peragitur, indesinenter agitur. Fremuerint enim gentes, et populi meditati sint inania ; astiterint reges terræ, et principes convenerint in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus : numquid fremendo, numquid meditando inania, numquid in unum adversus Christum conveniendo, efficient ut non impleatur : « Dabo tibi gentes hæreditatem » tuam, et possessionem tuam terminos terræ? » Implebitur omnino, et illis frementibus, et illis inania meditantibus : « Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et pos» sessionem tuam terminos terræ. » Illi enim inania meditantur : ut autem impleatur : « Dabo tibi gentes » hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos » terræ; » non nescio quis inaniloquus : « Sed Dominus » dixit ad me. » Sic et in hoc Psalmo possumus dicere : « Dixit, » non quicumque, non illi qui fremunt et me-

[1] Psal. II, 1-8.

ditantur inania sed : « Dixit Dominus Domino meo : Sede » a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum » pedum tuorum. » Fremant, meditentur inania, perstrepant, numquid non implebitur? « Periit memoria » eorum cum strepitu. » Loquitur certe et alius Psalmus, sed non alius spiritus : « Periit memoria eorum cum stre- » pitu, et Dominus in æternum manet[1]. » Ille ergo qui memoria eorum pereunte cum strepitu, in æternum manet, ipse : « Dixit Domino meo : Sede a dextris meis. » Sedet enim a dextris Patris, donec ponat omnes inimicos ejus scabellum pedum ejus.

X. Et quid sequitur? « Virgam virtutis tuæ emittet » Dominus ex Sion[2]. » Apparet, fratres, evidentissime apparet, non de illo regno Christi Prophetam loqui, quo regnat semper apud Patrem, rerum Dominum quæ per illum creatæ sunt. Quando enim non regnat in principio Verbum Deus apud Deum[3]? Dicitur enim : « Regi autem » sæculorum invisibili, incorruptibili, soli Deo honor et » gloria, in sæcula sæculorum. Regi sæculorum honor et » gloria, in sæcula sæculorum[4]. Cui regi sæculorum ? » Invisibili, incorruptibili. » In eo enim quod et Christus est cum Patre invisibilis et incorruptibilis, quia Verbum ejus est, et Virtus ejus, et Sapientia ejus, et Deus apud Deum, per quem facta sunt omnia; Rex est sæculorum : sed tamen illud dispensatorium et transitorium, quo nos per medietatem carnis suæ vocavit in æternitatem, regnum ejus incipit a Christianis : sed regni ejus non erit finis. Ponuntur ergo scabellum pedum ejus inimici ejus, sedentis ad dexteram Patris ; ponuntur, ut dictum est, id agitur, id usque in finem omnino peragitur. Nemo dicat non posse impleri quod cœptum est. Quid finem cœpti desperas? Omnipotens cœpit, omnipotens se promisit impletu-

[1] Psal. IX, 7, 8. — [2] Id. CIX, 2. — [3] Joan. I. 3. — [4] I Tim. I, 17.

rum esse quod cœpit. Unde autem cœpit? « Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion. » Quæ Sion, ipsa est Jerusalem. Audi ipsum Dominum : « Oportebat » Christum pati et resurgere a mortuis tertio die[1]. » Hinc sedet ad dexteram Dei Patris, resurgendo ubi fuit. Deinde illo sedente ad dexteram Patris, quid agitur? Ut ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus, quid agitur? Audi illum docentem et exponentem : « Et prædicabitur in » nomine ejus pœnitentia et remissio peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem[2] : » quia : « Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion. Virgam virtutis tuæ, » hoc est, regnum potentiæ tuæ ; quia, « Reges eos in virga ferrea[3] : Emittet Dominus ex Sion ; » quia, « Incipientibus ab Jerusalem. »

XI. Cum ergo emiserit ex Sion virgam virtutis ejus, quid fiet ? « Et dominare in medio inimicorum tuorum[4]. » Prius « Dominare in medio inimicorum tuorum : » inter frementes gentes. Numquid enim postea cum acceperint honorem suum sancti, et suam damnationem impii, in medio inimicorum suorum dominabitur? Et quid mirum si tunc dominabitur, secum in æternum regnantibus justis, et æternis pœnis ardentibus impiis? quid mirum, si tunc? Modo in medio inimicorum tuorum, nunc in isto transitu sæculorum, in ista propagatione et successione mortalitatis humanæ, nunc dum torrens temporum præterlabitur, ad hoc directa est virga virtutis tuæ ex Sion, ut domineris in medio inimicorum tuorum. Dominare, dominare in medio paganorum, Judæorum, hæreticorum, falsorum fratrum. Dominare, dominare, fili David, Domine David, dominare in medio paganorum, Judæorum, hæreticorum, falsorum fratrum. « Dominare in » medio inimicorum tuorum. » Hunc versum non rectè

[1] Luc. XIV, 46. — [2] Ibid. 47. — [3] Psal. II, 9. — [4] Id. CIX, 2.

intelligimus, si non fieri jam videmus. Sede ergo a dextris Dei, occultare ut credaris, donec impleantur tempora gentium. Sic enim scriptum est : « Quem oportebat » cœlum recipere, donec impleantur tempora gentium[1].» Ut enim resurgeres, mortuus es ; ut ascenderes, resurrexisti ; ut sederes ad dexteram Patris, ascendisti : ergo ut ad dexteram Patris sederes, mortuus es. De morte enim resurrectio, de resurrectione ascensio, de ascensione ad dexteram sessio : hoc totum ergo cœpit a morte. Excellentia claritatis hujus, principium habet humilitatis. Te itaque sedente ad dexteram Patris, implentur tempora gentium, ponuntur inimici omnes scabellum pedum tuorum : et ad hoc ut perveniatur, prius dominaberis in medio inimicorum tuorum. Ad hoc enim : « Virgam virtutis » tuæ emittet Dominus ex Sion. » Ut autem morereris, et per mortem tuam deleretur chirographum peccatorum[2], et prædicaretur pœnitentia et remissio delictorum per omnes gentes[3], incipientibus ab Jerusalem, cæcitas Judæorum fecit. Aliis illuminandis, aliorum cæcitas militavit. « Cæcitas enim ex parte Israël facta est, ut plenitudo » Gentium intraret, et sic omnis Israël salvus fieret[4]. » Cæcitas ex parte Israël facta » occidit te ; occisus resurrexisti, sanguine tuo peccata Gentium diluisti, ad dexteram Patris sedens undique patientes et ad te confugientes collegisti. « Facta est ergo cæcitas ex parte Issaël, facta » est ut plenitudo Gentium intraret, et sic omnis Israël » salvus fieret, » et omnes inimici tui fierent scabellum pedum tuorum. Sed hoc nunc, postea quid ?

XII. « Tecum principium in die virtutis tuæ[5]. » Quis iste dies est virtutis ejus ? Quando cum illo principium, vel quod principium, vel quomodo cum illo principium ;

[1] Act. III, 21. — [2] Coloss. II, 14. — [3] Luc. XXIV, 47. — [4] Rom. XI, 25. — [5] Psal. CIX, 3.

quandoquidem et ipse principium? Adjuvet Dominus, ut nec mihi dicere perturbetur, nec vobis audire. Video enim quod jam factum est, et vobiscum video oculis fidei : oculis quoque carnis video quod jam fit, rursusque oculis fidei vobiscum spero quod futurum est. Quid ergo factum est? quid fit? quid futurum est? Christus passus est, mortuus est, resurrexit tertia die, ascendit in cœlum, ut novimus, quadragesimo die, sedet ad dexteram Patris: hoc jam factum est, hoc non vidimus, sed credimus. Quid nunc fit? Dominatur in medio inimicorum suorum, emissa virga virtutis ejus ex Sion fit hoc, id agitur. Formam servi et præsentem tunc viderunt servi, et absentem nunc credunt servi. Hoc credimus de forma servi, quod possumus capere, dum adhuc sumus servi. Hoc est enim illud lac parvulorum, quod temperavit, panem trajiciens per carnem. Nam panis ille Angelorum, in principio erat Verbum [1]. Ut tamen panem Angelorum manducaret homo [2], Creator Angelorum factus est homo. Ita nobis Verbum incarnatum factum est receptibile : quod recipere non valeremus, si Filius æqualis Deo non se exinaniret formam servi accipiens, in similitudine hominum factus, et habitu inventus ut homo [3]. Ut ergo utcumque capere possemus eum, qui non posset capi a mortalibus, mortalis factus est immortalis ; ut peracta sua morte faceret immortales, et aliquid daret inspiciendum, aliquid credendum, aliquid post videndum. Inspiciendam dedit formam servi præsentibus, non solum oculis videndam, sed etiam manibus pertractandam. Cum eadem forma ascendit in cœlum, credere nobis jussit, quod illis videre concessit. Sed et nos habemus quod videamus. Illi enim viderunt virgam emissam ex Sion, nos videmus dominari in medio inimicorum suo-

[1] Joan. I, 1. — [2] Psal. LXXVII, 25. — [3] Philip. II, 6, 7.

rum. Hoc totum, fratres, pertinet ad dispensationem formæ servilis, quæ tolerabiliter capitur a servis, et amatur a futuris liberis. Veritas enim incommutabilis quod est Verbum Dei, Deus apud Deum, per quem facta sunt omnia [1], in se manens innovat omnia [2]. Hanc ut videamus magna et perfecta cordis munditia necessaria est, quæ fit per fidem. Demonstrata enim forma servi dilata est ad demonstrandam formam Dei. Idem quippe in forma servi loquens servis ait : « Qui diligit me, mandata mea custodit : » et qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et ostendam me ipsum illi [3]. » Videntibus se promisit demonstraturum se. Quid videbant ? quid promittebat ? Videbant formam servi, promittebat formam Dei. « Ostendam, inquit, me ipsum illi. » Ipsa est claritas, ad quam perducitur regnum, quod modo transitu sæculi hujus colligitur : ducitur enim ad quamdam visionem ineffabilem, quam non merebuntur impii. Cæterum forma servi cum hic esset, visa est ab impiis : viderunt eam qui crediderunt, viderunt et qui occiderunt. Ne aliquid magnum putes videri formam illam, viderunt amici, viderunt inimici ; et quidam videntes interfecerunt, quidam non videntes crediderunt. Hanc ergo formam servi, quam hic jam in humilitate viderunt et pii et impii, videbunt et in judicio et pii et impii. Cum enim Dominus ante oculos Discipulorum suorum ferretur in cœlum, sonuit vox angelica intuentibus eum : « Viri Galilæi, quid statis » intuentes in cœlum ? Iste Jesus sic veniet, quomodo » eum vidistis euntem in cœlum [4]. » Sic ergo, sic, in eadem forma : quia de impiis dictum est : « Videbunt in quem » pupugerunt [5]. » Videbunt judicaturum, quem irriserunt judicatum. Ipsa itaque forma servi in judicio conspi-

[1] Joan. I, 1 et 3. — [2] Sap. VII, 27. — [3] Joan. XIV, 21. — [4] Act. I, 11. — [5] Zach. XII, 10.

cua erit et justis et injustis, et piis et impiis, et fidelibus et infidelibus. Quid ergo impii non videbunt? Nam de quibus dictum est: « Videbunt in quem pupugerunt: » de ipsis rursum dictum est: « Tollatur impius ut non videat » claritatem Domini[1]. » Quid est hoc, fratres? Discernamus, discutiamus. Excitatur impius ut aliquid videat: tollitur impius, ut aliquid non videat. Jam quid sit visurus, ostendimus formam illam de qua dictum est: « Sic » veniet[2]. » Quid ergo non est visurus? « Et ostendam me » ipsum illi[3]. » Quid est, me ipsum? Non formam servi. Quid est me ipsum? Formam Dei, in qua non rapina arbitratus sum esse æqualis Deo[4]. Quid est, me ipsum? « Dilectissimi, filii Dei sumus, et nondum apparuit quid » erimus: scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est[5]. » Hæc claritas Dei est ineffabilis lux, fons lucis sine commutabilitate, veritas sine defectu, sapientia in se ipsa manens, innovans omnia[6]: hæc substantia Dei est. Itaque tolletur impius, ut non videat hunc honorem Domini. « Beati enim » mundi cordes, quia ipsi Deum videbunt[7]. »

XIII. Videtur ergo mihi, fratres, quantum nostræ capacitati Dominus impertiri dignatur, de ipso tempore: si tamen dicendum est tempore; quodam enim tempore venturi sumus ad non tempus: inde mihi videtur dictum; quod sine præjudicio dicam, si quis intelligere aliquid melius, expeditius, probabilius possit: inde mihi videtur dictum, « Tecum principium in die virtutis tuæ. » Denique hoc, quantum puto, versu consequente satis explanat. Quia enim et hic dicta est virtus ejus, qua subjecit gentes jugo suo, qua stravit populos, non ferro, sed ligno, etsi in carne, etsi in humilitate, etsi adhuc quantum ser-

[1] Isaï. XXVI, 10. — [2] Act. I, 11. — [3] Joan. XIV, 21. — [4] Philip. II, 6, 7. — [5] I Joan. III, 2. — [6] Sap. VII, 27. — [7] Matth. V, 2.

vilis forma patitur, capitur tamen magna virtus ejus; quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus[1] : quia ergo dicta est et hic virtus ejus, quam commendavit dicendo : « Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, et domi- » nare in medio inimicorum tuorum : » quanta enim virtus ejus dominans in medio inimicorum suorum perstrepentium, nihil contra eum valentium, quotidie sibi dicentium : « Quando morietur, et peribit nomen ejus[2] ? » Cum crescat gloria ejus per populos, cum ejus nomini subjiciantur gentes, cum peccator videat et irascatur, dentibus suis frendat et tabescat[3] : quia ergo est et hæc virtus ejus, volens Propheta commendare aliter virtutem ejus, sicuti est Virtus Dei et Sapientia Dei Christus in lumine perpetuo incommutabilis veritatis; ad quam visionem servamur, ad quam visionem differimur, ad quam visionem fide mundamur, a qua visione tollitur impius ne videat honorem Domini; hoc ergo volens ostendere : « Tecum, inquit, principium in die virtutis tuæ.» Quid est, « Tecum principium? » Quodlibet pone principium. Si ipsum Christum : potius diceretur : Tu es principium, quam « Tecum principium.» Respondit enim interrogantibus : « Tu quis es? » et ait : « Principium, quia » et loquor vobis[4]. » Cum sit principium et Pater, de quo unigenitus Filius, in quo principio erat Verbum, quia Verbum erat apud Deum[5]. Quid ergo, si et Pater principium, et Filius principium, duo principia? Absit. Sicut enim Pater Deus et Filius Deus, Pater autem et Filius non duo dii, sed unus Deus : sic Pater principium et Filius principium, Pater autem et Filius non duo, sed unum principium. « Tecum principium. » Tunc videberis quomodo tecum sit principium. Non enim et hic non te-

[1] I Cor. I, 25 — [2] Psal. XL, 6. — [3] Id. CXI, 10. — [4] Joan. III, 25. — [5] Id. I, I.

cum principium. Nonne enim tu dixisti : « Ecce itis quis- » que ad sua, et me solum relinquetis ; sed non sum » solus, quia Pater mecum est[1] ? » Et hic ergo, « Tecum » principium. » Dixisti enim et alibi : « Pater autem in » me manens facit opera sua[2]. Tecum principium : » nec unquam a te separatus est Pater. Sed quando videbitur tecum esse principium, tunc manifestum erit omnibus similibus jam tibi factis : quoniam videbunt te sicuti es[3]. Etenim hic Philippus te videbat, et Patrem quærebat[4]. Tunc ergo videbitur quod nunc creditur. Tunc « Tecum » principium » videntibus sanctis, videntibus justis : sublatis de medio impiis, ne videant honorem Domini.

XIV. Modo ergo credamus, fratres, quod tunc videamus. Nam et Philippus objurgatus est quod quæreret videre Patrem, cum in ipso Filio non agnosceret Patrem : « Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovisti me? » Philippe, qui me vidit, vidit et Patrem[5]. » Sed qui me vidit, non qui formam servi in me vidit. « Qui ergo me » vidit, » qualem me abscondi timentibus me, qualem me videndum perficio sperantibus in me[6], « Vidit et Pa- » trem. » Sed quia ista visio post erit, nunc pro illa quid habebimus ? Videamus quid dicat Philippo. Cui dixerat : » Qui me vidit, vidit et Patrem : » quasi ei Philippus tacitus responderet : Et quomodo te videbo, si aliter videris quam in forma servi ? aut quomodo videbo Patrem, invalidus homo mortalis, pulvis et cinis ? Conversus ad eum, differens visionem, imperans fidem, qui dixerat : « Qui me » vidit, vidit et Patrem ; » quia multum erat ad Philippum, et longe ab eo erat videre : « Non credis, inquit, » quia ego in Patre, et Pater in me est[7] ? » Quod videre nondum potes, crede, ut videre merearis. Cum ergo ven-

[1] Joan. XVI, 32. — [2] Id. XIV, 10. — [3] I Joan. III, 2 — [4] Id. XIV, 8. — [5] Ibid. 9. — [6] Psal. XXX, 20. — [7] Joan. XIV, 10.

tum fuerit ut videamus, tunc apparebit, « Tecum prin-» cipium in die virtutis tuæ. Virtutis tuæ : » non virtutis infirmitatis tuæ, quia ibi virtus. « Virtutis tuæ : » habent nunc homines in fide, in spe, in charitate, in bonis operibus virtutes suas ; sed ibunt a virtutibus in virtutem [1]. « Tecum ergo principium : » videberis cum Patre, in Patre, ut Pater « Tecum principium in die virtutis tuæ, » illius virtutis tuæ, quam impius non videbit. Nam et hoc infirmum tuum, fortius est hominibus[2]. Etenim, « In die » virtutis tuæ tecum principium. »

XV. De qua virtute dicis, expone. Quia et hic, ut dictum est, nominata est virtus ejus, cum emittitur virga virtutis ejus ex Sion, ut dominetur in medio inimicorum suorum. De qua virtute dicis? « In splendore sanctorum. » In splendore, inquit, sanctorum. » De ipsa virtute dicit, quando erunt in splendore sancti : non quando adhuc terrenam carnem gestantes et in corpore mortali atque corruptibili gementes, quod aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem [3] : cum ipsæ cogitationes invicem non videntur, non hoc est, « In » splendore sanctorum. » Sed quid est, « In splen-» dore sanctorum ? Donec veniat Dominus, et illumi-» net abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitatio-» nes cordis ; et tunc laus erit unicuique a Deo [4]. » Hoc erit, « In splendore sanctorum ; » quia, « Tunc justi ful-» gebunt in regno Patris sui, sicut sol. » Audite enim quid sit hoc, « In splendore sanctorum. Veniet, inquit, mes-» sis, veniet finis sæculi : mittet paterfamilias Angelos » suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et mit-» tent in caminum ignis ardentis : tunc justi fulgebunt » sicut sol in regno Patris sui [5]. » In quo regno? Videte

[1] Psal. LXXXIII, 8. — [2] I Cor. I, 25. — [3] Sap. IX, 15. — [4] I Cor. IV, 5. — [5] Matth. XIII, 39-43.

si visio quædam servatur, de qua nobis dictum est: « Tecum principium.» In quo regno? Utique in vita æterna. Nam ad dexteram positis hoc dicturus est: « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi[1]. » Deinde damnatis impiis, segregatis justis atque laudatis, quid sequitur quod dixerat: « Percipite regnum? Tunc ibunt impii in ambustionem æternam, justi autem in vitam æternam[2]. » Quod dixerat, « Regnum, » hoc dixit, « Vitam æternam, » quo non ibunt impii. Videte si quædam visio est vita æterna: « Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum[3]. » Quia, « Tecum principium in die virtutis tuæ. » Ergo, « Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendore sanctorum.»

XVI. Sed hoc differtur, hoc postea dabitur: quid nunc? « Ex utero ante luciferum genui te. » Quid hic? Si Deus filium habet, numquid et uterum? Sicut carnis corpora, non habet; quia nec sinum: dictum est tamen: « Qui est in sinu Patris, ipse enarravit[4]. » Qui est autem sinus, ipse est uterus: et sinus et uterus pro secreto positus est. Quid est, « Ex utero? » Ex secreto, ex occulto; de me ipso, de substantia mea; hoc est, « Ex utero: quia, « Generationem ejus quis enarrabit[5]? » Accipiamus ergo Patrem dicentem ad Filium: « Ex utero ante luciferum genui te. » Quid est ergo, « Ante luciferum? » Lucifer pro sideribus positus est, tanquam a parte totum significante Scriptura, et ex eminenti stella omnia sidera. Sed illa sidera quomodo facta sunt? « Ut sint in signis, et in temporibus, et in diebus, et in annis[6]. » Si ergo et in signis et in temporibus posita sunt sidera, et lucifer nominatus est pro sideribus; quod est ante luciferum, hoc

[1] Matth. xxv, 34. — [2] Ibid. 46. — [3] Joan. xvii, 3. — [4] Id. i, 18. — [5] Isaï. liii, 8. — [6] Gen. i, 14.

est ante sidera; et quod est ante sidera, hoc est ante tempora : si ergo ante tempora, ab æternitate : noli quærere quando; æternitas non habet quando. Quando et aliquando verba sunt temporum. De Patre non est natus in tempore, per quem facta sunt tempora. Dictum est ergo, ut dici oportuit, figurate, prophetice, ut et uterus pro secreta substantia, et lucifer pro temporibus poneretur. An vultis et ipsum David respiciamus, qui Dominum suum dixit filium suum? Ut enim hoc diceret, audivit a Domino suo; ab illo audivit, a quo falli non potuit : et dixit jam Dominum suum, quia, « Dixit, inquit, Domi- » nus Domino meo : Sede a dextris meis. » Et ipse loquitur, ipsius quasi sermo contextus est. Si ergo ipse loquitur, forte ipse potuit dicere : « Ex utero ante luciferum » genui te. » Ex utero virginali, « Ex utero ante luci- » ferum genui te. » Si enim illa virgo ducens propaginem de carne David, ex illo utero natus Christus, tanquam ex utero genitus a David. « Ex utero, » quo masculus non accessit : « Ex utero » prorsus, proprie « Ex utero, » quia solus ex solo utero. Ergo, « Ex utero, » inquit ille, qui eum Dominum suum dixerat : « Ex utero ante luciferum » genui te. » Et hoc ipsum « Ante luciferum » signate dictum, et proprie dictum, et sic impletum. Noctu enim natus est Dominus de utero virginis Mariæ[1] : indicant testimonia pastorum, qui vigilias exercebant super gregem suum. « Ex utero ante luciferum genui te. » O tu, Domine meus, sedens ad dexteram Domini mei, unde filius meus, nisi quia « Ex utero ante luciferum genui te? »

XVII. Et ad quid natus es? « Juravit Dominus, et non » pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum secundum » ordinem Melchisedech[2]. » Ad hoc enim natus ex utero ante luciferum, ut esses sacerdos in æternum secundum

[1] Luc. II, 7, 8. — [2] Psal. CIX, 4.

ordinem Melchisedech. Si natum ex utero, de virgine intelligimus; ante luciferum, noctu, sicut Evangelia contestantur; procul dubio inde ex utero ante luciferum, ut esset sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nam secundum id quod natus de Patre Deus apud Deum, co-æternus gignenti, non sacerdos; sed sacerdos propter carnem assumptam, propter victimam, quam pro nobis offerret a nobis acceptam. « Juravit ergo Dominus. » Quid est, « Juravit Dominus? » Ergo Dominus jurat, qui prohibet hominem a jurando[1]? An forte ideo magis hominem prohibet a jurando, ne in perjurium prolabatur, et ideo Deus magis jurat, quia non potest esse perjurus? Homo enim qui per consuetudinem jurandi potest lingua in perjurium prolabi, bene prohibetur jurare: tanto enim longius erit a perjurio, quanto erit longe a jurando. Qui enim jurat homo, falsum et verum jurare potest: qui autem non jurat, falsum jurare non potest; quia omnino non jurat. Cur ergo non juret Dominus, quando Domini juramentum promissionis est firmamentum? Juret omnino. Quid ergo tu facis, cum juras? Testaris Deum: hoc est jurare, Deum testari: et ideo molestum, ne ad aliquam falsitatem testem adhibeas Deum. Si ergo tu jurando testaris Deum, cur ergo non et Deus jurando testetur se ipsum? « Vivo ego, dicit Dominus, » juratio Dei est. Sic juravit de semine Abrahæ: « Vivo ego, dicit Dominus, » quoniam audisti vocem meam, et non pepercisti filio » tuo unico propter me, nisi benedicens benedicam te, » et implendo implebo semen tuum sicut stellas cœli, et » sicut arenam quæ est ad labium maris, et benedicentur in semine tuo omnes gentes[2]. » Et semen Abrahæ quod est Christus, ille semen Abrahæ, accipiens carnem de semine Abrahæ, erit sacerdos in æternum secundum

[1] Matth. v, 34. — [2] Gen. xx, 16-18.

ordinem Melchisedech. De sacerdotio ergo secundum ordinem Melchisedech, « Juravit Dominus, et non pœnitebit » eum. » Quid de sacerdotio secundum ordinem Aaron? Numquid pœnitet Deum, sicut hominem, aut nolens cadit in aliquid ut faciat, aut imprudens prolabitur, ut postea eum de suo prolapsu pœniteat ? Scit quid agat, scit quousque quid progrediatur ; unde in aliud commutetur, in potestate rectoris est. Sed pœnitentia, mutatio rerum significatur. Quomodo enim tu, cum aliquid te pœnitet, doles factum quod fecisti : sic quando aliquid Deus præter spem hominum, id est, præterquam sperant homines mutat in aliud, pœnitere se dicit : usque adeo ut de pœna nostra pœniteat eum, si nos de vita nostra mala pœnituerit. « Juravit ergo Dominus : Juravit, » firmavit : « Non » eum pœnitebit, » non mutabit. Quid? « Tu es sacer» dos in æternum. » Ideo « In æternum, » quia « Non » pœnitebit eum. » Sed sacerdos, secundum quid ? Numquid erunt illæ hostiæ, victimæ oblatæ a Patriarchis, aræ sanguinis et tabernaculum, et illa primi Testamenti Veteris sacramenta? Absit. Jam illa sublata sunt, everso jam templo, remoto illo sacerdotio, pereunte victima eorum et sacrificio : hæc nec Judæi habent. Vident perisse jam sacerdotium secundum ordinem Aaron, et non agnoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedech. « Tu es » sacerdos in æternum secundum ordinem Melchise» dech. » Fidelibus loquor. Si quid non intelligunt catechumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Non ergo opus est mysteria promere : Scripturæ vobis intiment quid est sacerdotium secundum ordinem Melchisedech.

XVIII. « Dominus a dextris tuis. » Dominus dixerat : « Sede a dextris meis : » nunc Dominus a dextris ejus, quasi mutaverint sedes. An forte sic potius, « Juravit Do-

» minus, et non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æter- » num, » ad Christum dictum est? « Tu es sacerdos in » æternum, juravit Dominus. » Quis Dominus? « Qui » dixit Domino meo: Sede a dextris meis: ipse juravit, Tu » es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchise- » dech: » et ad ipsum Dominum qui juravit, sermo directus est, « Dominus a dextris tuis. » O Domine, qui jurasti et dixisti: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem » Melchisedech; ipse sacerdos in æternum, Dominus est » a dextris tuis, ipse, inquam, sacerdos in æternum, » de quo jurasti, « Dominus est a dextris tuis: » quia eidem Domino meo dixisti, « Sede a dextris meis, quoadusque » ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. » Iste ergo Dominus qui est a dextris tuis, de quo jurasti, et cui jurasti dicens: « Tu es sacerdos in æternum secundum » ordinem Melchisedech, Conquassavit in die iræ suæ » reges. » Ipse utique Christus Dominus a dextris tuis, cui jurasti, et non pœnitebit te: quid agit sacerdos in æternum? quid agit, qui est a dexteram Dei, et interpellat pro nobis[1], tanquam sacerdos intrans in interiora vel in sancta sanctorum, in secreta cœlorum, ille solus non habens peccatum, et ideo facile mundans a peccatis[2]? Ille ergo a dextris tuis, « Conquassavit in die iræ suæ reges. » Quos reges, quæris? Excidit tibi, « Astiterunt reges ter- » ræ, et principes convenerunt in unum, adversus Do- » minum et adversus Christum ejus[3]? » Hos reges conquassavit gloria sua, et pondere nominis sui infirmos reddidit reges, ut non possent efficere quod volebant. Conati enim sunt multum delere nomen christianum de terra, et non potuerunt: quia « Qui offenderit in lapidem » illum, conquassabitur[4]. » Offenderunt ergo in lapidem

[1] Rom. VIII, 34. — [2] Hebr. c, 12 et 14. — [3] Psal. II, 2. — [4] Matth. XXI, 11.

offensionis, et ideo conquassati sunt reges, cum dicunt: Quis est Christus? Nescio quis Judæus, nescio quis Galilæus, sic occisus, sic mortuus. Lapis est ante pedes tuos, quasi viliter et humiliter jacens: ideo contemnendo offendis, offendendo cadis, cadendo quassaris. Si ergo tanta est ira occulti, quod erit judicium manifesti? Audistis iram occulti, de qua Psalmus inscribitur, « Pro occultis » filii. » Nonus Psalmus, si bene memini, inscribitur, « Pro occultis filii: » et ibi ostenditur judicium occultum iræ occultæ. Irato Deo vivunt, qui in lapidem illum offendunt; conquassantur. Et quo valet quod conquassantur? Audi de judicio futuro: « Quia qui offenderit in » lapidem illum, ait, conquassabitur; super quem vero » ceciderit lapis ille, conteret eum[1]. » Cum ergo offenditur in eum, quasi humilis jacet, tunc conquassat: cum autem conteret, desuper veniet. Videte quemadmodum his binis verbis, conquassabit et conteret, offendit in eum et veniet super eum, distributa sunt duo tempora, humilitatis et claritatis Christi, occultæ pœnæ et judicii futuri. Eum non conteret veniens, quem non conquassat jacens. Jacens dico, tanquam contemptibilis apparens. Nam ille a dextris Dei est, et valide ex alto clamavit: « Saule, Saule, quid me persequeris[2]? » Sed tamen quamvis de cœlo, non diceret: « Quid me persequeris, » quem nemo tangebat, nisi ita in cœlo ad dexteram Patris sederet, ut et in terra in nobis quasi jaceret. « Dominus a » dextris tuis, conquassavit in die iræ suæ reges. »

XIX. « Judicabit in gentibus. » Sed nunc, « Pro oc» cultis[3]: » erit enim et judicium manifestum. « Judica» bit in gentibus. » Modo enim fit, « Periit memoria eo» rum cum strepitu[4]. » In ipso Psalmo est, « Pro occultis: » Periit memoria eorum cum strepitu, et Dominus in

[1] Luc. xx, 18. — [2] Act. ix, 4. — [3] Tit. Psal. ix. — [4] Ibid. 6, 7.

» æternum manet; paravit in judicio sedem suam, et ipse » judicabit orbem terrarum in æquitate.» Ibi dictum est: « Increpasti gentes, et periit impius, nomen eorum de» lesti in æternum; » hoc occulte agitur. « In die ergo » iræ suæ conquassavit reges, Judicabit in gentibus. » Quomodo? Audi quod sequitur: « Replebit ruinas.» Modo sic judicat in gentibus, ut repleat ruinas: nam quando in fine judicaverit, damnabit ruinas. « Replebit ruinas: » quas ruinas? Quisquis a nomine ejus timuerit, cadet: cum ceciderit, evertetur quod erat, ut ædificetur quod non erat. « Judicabit in gentibus, replebit ruinas. » Quisquis contumax es in Christum, casuram turrem in altum erexisti. Bonum est ut te ipsum dejicias, humilis reddaris, sedentis ad dexteram Patris pedibus provolvaris, ut fiat in te ruina construenda. Nam si permanes in mala altitudine, tunc dejicieris quando non ædificaberis. Etenim de talibus dicit in alio loco Scriptura: « Destrue eos, et non » ædificabis eos [1]. » Procul dubio non diceret de quibusdam: « Destrue eos, et non ædificabis eos: » nisi quosdam ita destrueret, ut ædificaret. Quod fit hoc tempore, cum Christus in gentibus ita judicat, ut repleat ruinas. « Conquassabit capita super terram multa. » Hic, « Su» per terram,» in hac vita, « Conquassabit capita multa.» De superbis humiles facit. Et audeo dicere, fratres mei, utile est capite quassato hic humiliter ambulare, quam capite erecto in judicium æternæ mortis incidere. Multa capita conquassabit ruinas faciendo, sed replendo ædificabit.

XX. « De torrente in via bibet, propterea exaltabit ca» put [2].» Videamus et in via bibentem de torrente. Primo quis est torrens? Profluxio mortalitatis humanæ. Sicut enim torrens pluvialibus aquis colligitur, redundat, per-

[1] Psal. XXVII, 5. — [2] Id. CIX, 7.

strepit, currit, et currendo decurrit, id est, cursum finit: sic est omnis iste cursus mortalitatis. Nascuntur homines, vivunt, moriuntur, et aliis morientibus alii nascuntur, rursusque illis morientibus alii oriuntur: succedunt, accedunt, decedunt, nec manebunt. Quid hic tenetur? quid non currit? quid non quasi de pluvia collectum it in abyssum? Quomodo enim fluvius repente collectus de pluvia, de guttis imbrium, it in mare, nec apparet; nec apparebat, antequam de pluvia colligeretur: si hoc genus humanum de occultis colligitur, et profluit; morte rursum in occultum pergit; medium hoc sonat et transit. De hoc torrente bibit ille, non est dedignatus bibere de hoc torrente. Bibere enim de hoc torrente, illi erat nasci et mori. Hoc habet torrens iste, nativitatem et mortem: suscepit hanc Christus; natus est, mortuus est: ita « De torrente » in via bibit. Exultavit enim sicut gigas ad currendam » viam [1]. De torrente ergo in via bibit; Quia in via pec» catorum non stetit [2]. » Quia ergo « De torrente in via » bibit; propterea exaltavit caput: » id est, quia humiliatus est, « Et factus est subditus usque ad mortem, mor» tem autem crucis; propterea eum Deus exaltavit a » mortuis, et donavit ei nomen quod est super omne no» men, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœles» tium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua con» fiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei » Patris [3]. »

[1] Psal. XVIII, 6. — [2] Id. I, 1. — [3] Philip. II, 8-11.

ENARRATIO

IN PSALMUM CX.

Sermo ad plebem[1].

I. VENERUNT dies ut cantemus Alleluia : adeste animo, fratres, ad percipienda quæ Dominus suggerit ad exhortationem nostram, et nutriendam charitatem, qua nobis inhærere Deo bonum est. Adeste animo cantatores boni, filii laudis et gloriæ sempiternæ veri et incorrupti Dei. Adeste, intenti, qui nostis cantare et psallere in cordibus vestris Domino, gratias semper agentes in omnibus[2] : et laudate Deum ; hoc est enim Alleluia. Et hi quidem dies veniunt transituri, transeuntque venturi, et significant diem qui non venit et transit, quia nec hesterno præitur ut veniat, nec crastino urgetur ut transeat. Ad quem sane nos cum venerimus, inhærentes ei nec nos transibimus. Et sicut quodam loco canitur Deo, « Beati qui habitant » in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te[3] : » hoc erit otiosorum negotium, hoc opus vacantium, hæc actio quietorum, hæc cura securorum. Sicut enim dies isti præteritis diebus Quadragesimæ, quibus ante resurrectionem Dominici corporis vitæ hujus significatur mœror, solemniter grata hilaritate succedunt : sic dies ille qui post resurrectionem dabitur plenario corpori Domini,

[1] Hic Sermo ad plebem, in die Paschali, solemnitate habitus est. — [2] Ephes. v, 19, 20. — [3] Psal. LXXXIII, 5.

hoc est, sanctæ Ecclesiæ, cunctis vitæ hujus ærumnis atque doloribus exclusis, perpetua beatitate succedet. Hæc autem vita de nobis exigit continentiam, ut etiam cum labore atque luctamine ingemiscentes gravati, et habitaculum nostrum quod de cœlo est superindui cupientes [1], a sæcularibus delectationibus temperemus: et significatur quadragenario numero, quo et Moyses et Elias et ipse Dominus jejunarunt [2]. Præcipitur enim nobis et ex Lege, et ex Prophetis, et ex ipso Evangelio, (quod testimonium habet a Lege et Prophetis, unde etiam in monte inter utramque personam medius Salvator effulsit [3],) ut ab omnibus mundi illecebris, quibus captivi homines obliviscuntur Deum, aviditatem nostram tanquam jejunio temperantiæ, refrenemus: quandiu perfectio Decalogi Legis, tanquam psalterium decem chordarum, per quatuor ejusdem mundi partes, id est, toto orbe prædicatur, ut decem quater ducta quadragenarium numerum signent. Quinquagenario vero numero post resurrectionem Domini, quo cantamus Alleluia, non cujusdam temporis finis et transitus, sed beata illa significatur æternitas: quia denarius additus quadragenario, laborantibus in hac vita fidelibus merces illa persolvitur, quam et primis et novissimis paterfamilias præparavit æqualem. Audiamus itaque plenum divina laude pectus populi Dei. Ecce personat in hoc Psalmo quemdam exultantem felici exultatione, præfigurat et scaturientem corde in amore Dei populum, scilicet corpus Christi, ab omni malo liberatum.

II. « Confiteor tibi, inquit, Domine, in toto corde » meo [4]. » Non semper confessio peccatorum est, sed et laus Dei devotione confessionis expromitur. Illa luget, hæc gaudet : illa medico vulnus ostendit, hæc de sanitate

[1] 2 Cor. v, 2. — [2] Exod. xxxiv, 28; 3 Reg. xix, 8; et Matth. iv, 2. — [3] Matth. xvii, 3. — [4] Psal. cx, 1.

gratias agit. Hæc confessio quemdam significat, non solum ab omni malo liberatum, sed etiam a malignis omnibus separatum. Et ideo videamus ubi confiteatur Domino in toto corde. « In consilio, inquit, rectorum, et congre- » gatione : » credo, qui sedebunt super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israël[1]. Nullus enim jam inter eos iniquus, nullius Judæ furta tolerantur, nullus Simon Magus baptizatur, Spiritum volens emere, dum cogitat vendere[2]; nullus Alexander ærarius multa mala ostendit[3], nullus ovina pelle tectus falsa fraternitate subrepit : inter quales nunc necesse est Ecclesia gemat, et quales tunc oportet, cum omnes justi congregabuntur, excludat. Hæc sunt, « Magna opera Domini, exquisita in » omnes voluntates ejus[4] : » per quas nullum confitentem deserat misericordia, nullius sit iniquitas impunita; quando « Flagellat etiam omnem filium quem recepit[5]. » Sed si justus vix salvatur, peccator et impius ubi parebunt[6]? Eligat sibi homo quodlibet. Non sic constituta sunt opera Domini, ut creatura in arbitrio libero constituta, creatoris superet voluntatem, etiamsi contra ejus faciat voluntatem. Non vult Deus ut pecces, nam prohibet : tamen si peccaveris, ne putes hominem fecisse quod voluit, et Deo accidisse quod noluit. Sicut enim vult ut homo non peccet, ita vult peccanti parcere, ut revertatur et vivat; ita vult postremo in peccato perseverantem punire, ut justitiæ potentiam contumax non evadat. Ita quidquid elegeris, Omnipotenti non deerit unde suam de te compleat voluntatem. « Magna enim opera Domini, » exquisita in omnes voluntates ejus. »

III. « Confessio et magnificentia opus ejus[7]. » Quid magnificentius quam justificare impium? Sed opus fortasse

[1] Matth. xix, 28. — [2] Act. viii, 13 et 18, 19. — [3] 2 Tim. iv, 14. — [4] Psal. cx, 2. — [5] Hebr. iv, 6. — [6] 1 Petr. iv, 18. — [7] Psal. cx, 3.

hominis prævenit istam magnificentiam Dei, ut cum fuerit peccata confessus, justificari mereatur. « Descendit » enim de templo justificatus Publicanus magis quam » Pharisæus : quia neque oculos ad cœlum audebat levare, » sed percutiebat pectus suum, dicens : Deus, propitius » esto mihi peccatori. » Hæc est magnificentia Domini, justificatio peccatoris : « Quoniam qui se humiliat, exal» tabitur ; et qui se exaltat, humiliabitur[1]. » Hæc est magnificentia Domini, quoniam cui plurimum dimittimur, plurimum diligit[2]. Hæc magnificentia Domini : quoniam « Ubi abundavit peccatum, et superabundavit » gratia[3]. » Sed fortasse ex operibus. « Non, inquit, ex » operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus » figmentum, creati in Christo in operibus bonis[4]. » Justitiam enim homo non operatur, nisi justificatus : « Cre» dens autem in eum qui justificat impium[5], » a fide incipit ; ut bona opera, non præcedentia quod meruit, sed consequentia quod accepit ostendant. Unde ergo illa confessio? Nondum quidem opus est justitiæ, sed delicti improbatio : sed quoquo modo se habeat, nec in ipsa de te homo glorieris, « Ut qui gloriatur in Domino glorietur[6]. » « Quid enim habes quod non accepisti[7]? » Non ergo sola magnificentia, qua justificatur impius, sed « Et confessio » et magnificentia opus ejus. Quid ergo dicimus, quia cui » vult miseretur, et quem vult obdurat ; numquid ini» quitas apud Deum? Absit. Justitia enim ejus manet in » sæculum sæculi. Tu autem homo de hoc sæculo, qui es » qui respondeas Deo[8]? »

IV. « Memoriam fecit mirabilium suorum : » hunc humilians, et hunc exaltans. « Memoriam fecit mirabilium

[1] Luc. XVIII, 13, 14. — [2] Id. VII, 42-48. — [3] Rom. V, 20. — [4] Ephes. II, 9, 10. — [5] Rom. IV, 5. — [6] I Cor. I, 31. — [7] Id. IV, 7. — [8] Rom. IX, 14, 18 et 20.

suorum [1] : reservans opportune inusitata prodigia, quæ infirmitas hominis novitati intenta meminerit, cum sint ejus miracula quotidiana majora. Tot per universam terram arbores creat, et nemo miratur : arefecit verbo unam, et stupefacta sunt corda mortalium [2] : sed « Memoriam » fecit mirabilium suorum. » Hoc enim miraculum maxime attentis cordibus inhærebit, quod assiduitas non vilefecerit.

V. Quid autem profuerunt miracula, nisi ut timeretur? Quid porro prodesset timor, nisi, « Misericors et misera- » tor Dominus escam daret timentibus se [3] ? » Escam quæ non corrumpitur, panem qui de cœlo descendit [4], quem nullis meritis dedit. Etenim Christus pro impiis mortuus est [5]. Nemo ergo talem escam daret, nisi misericors et miserator Dominus. Quod si tantum dedit huic vitæ, si Verbum carnem factum peccator justificandus accepit; quid in futuro sæculo glorificatus accipiet? « Memor enim erit » in sæculum testamenti sui. » Nec totum dedit, qui pignus dedit.

VI. « Fortitudinem operum suorum annuntiabit po- » pulo suo [6]. » Non contristentur Israëlitæ sancti, qui dimiserunt omnia sua, et secuti sunt eum, non contristentur dicentes : « Quisnam poterit salvus fieri? Quia fa- » cilius intrat camelus per foramen acus, quam dives in » regnum cœlorum [7]. » Annuntiavit enim eis fortitudinem operum suorum : « Quoniam quæ hominibus diffici- » lia sunt, Deo facilia sunt. Ut det illis hæreditatem gen- » tium [8]. » Itum est enim et ad Gentes, et præceptum divitibus hujus sæculi non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum; sed in Deo vivo [9]; cui facile est

[1] Psal. cx, 4. — [2] Matth. xxi, 19, 20. — [3] Psal. cx, 5. — [4] Joan. vi, 27 et 51. — [5] Rom. v, 6. — [6] Psal. cx, 6. — [7] Matth. xix, 24-26. — [8] Psal. cx, 7. — [9] 1 Tim. vi, 17.

quod hominibus difficile est. Sic enim multi vocati sunt, sic occupata est hæreditas Gentium, sic factum est ut etiam plurimi, qui non dimiserunt omnia sua in hac vita, ut sequerentur eum, vitam etiam ipsam pro nominis ejus confessionem contemnerent; et tanquam cameli humiliantes se ad portanda onera pressurarum, intrarent etiam sicut per foramen acus, per compungentes passionis angustias. Ipse fecit hæc, cui omnia possibilia sunt.

VII. « Opera manuum ejus veritas et judicium. » Teneatur veritas ab iis qui judicantur hic. Judicantur hic Martyres, et ad judicium perducuntur, quo non solum eos a quibus judicati sunt, sed etiam Angelos dijudicent[1], adversus quos eis erat colluctatio, etiam cum ab hominibus judicari viderentur. Non separet a Christo tribulatio, angustia, fames, nuditas, gladius[2]. « Fidelia enim omnia » mandata ejus. » Non fallit, exhibet quod promisit. Non tamen quod promisit est hic expectandum, non hic sperandum : sed, « Confirmata sunt in sæculum sæculi, facta » in veritate et justitia[3]. » Hoc est verum et justum, ut hic laboretur, illic requiescatur. Quia, « Redemptionem » misit populo suo[4]. » Unde autem redimuntur, nisi a captivitate peregrinationis hujus? Non ergo requies nisi in cœlesti patria requiratur.

VIII. Dedit quidem Deus Israëlitis carnalibus terrenam Jerusalem, « Quæ servit cum filiis suis[5] : » sed hoc Vetus Testamentum est, ad veterem hominem pertinens. Qui autem ibi figuram intellexerunt, hæredes etiam tunc Novi Testamenti extiterunt : « Quoniam quæ sursum est Je» rusalem libera est, quæ est mater nostra æterna in » cœlis[6]. » Vetere autem illo, reipsa probatum est transitoria promisisse : « Mandavit quippe in æternum Testa-

[1] I Cor. VI, 3. — [2] Rom. VIII, 35. — [3] Psal. CX, 8. — [4] Ibid. 9. — [5] Gal. IV, 25. — [6] Ibid. 26.

» mentum suum. » Sed quod, nisi Novum? Cujus hæres quisquis esse volueris, nolo te fallas, nec terram trahentem lac et mel carnaliter cogites, non amæna prædia, non hortos fructiferos et opacos, non tale aliquid mediteris adipisci, quale solet hic oculus avaritiæ concupiscere. Cum enim sit radix omnium malorum cupiditas[1], perimenda est ut hic consumatur, non differenda ut ibi satietur. Primo pœnas fuge, gehennas devita : antequam desideres promittentem Deum, cave minantem. « Sanc-» tum enim et terribile nomen ejus. »

IX. Pro deliciis autem omnibus hujus sæculi, quales vel expertus es, vel augere ac multiplicare cogitando potes, immortalium deliciarum matrem concupisce sapientiam : sed, « Initium sapientiæ timor Domini. » Delectabit illa, et ineffabiliter procul dubio delectabit castis atque æternis veritatis amplexibus : sed prius tibi donanda sunt debita, quam præmia flagitanda. « Initium ergo sa-» pientiæ timor Domini[2]. Bonus est intellectus. » Quis negat? Sed intelligere et non facere, periculosum est. « Bonus ergo facientibus. » Nec extollat mentem in superbiam. Cujus enim timor est initium sapientiæ, « Laus » ejus manet in sæculum sæculi. » Et hoc erit præmium, hic finis, hæc statio sedesque perpetua. Illic inveniuntur mandata fidelia, confirmata in sæculum sæculi : ipsa est hæreditas Novi Testamenti mandata in æternum. « Unam, » petii, inquit, a Domino, hanc requiram, ut inhabitem » in domo Domini per omnes dies vitæ meæ[3]. Beati enim » qui habitant in domo Domini, in sæcula sæculorum » laudabunt eum[4] : quoniam, Laus ejus manet in sæcu-» lum sæculi. »

[1] 1 Tim. vi, 10. — [2] Psal. cx, 10. — [3] Id. xx, 4. — [4] Id. lxxxiii, 5.

ENARRATIO

IN PSALMUM CXI.

Sermo ad populum.

I. Credo quod attendistis, fratres, hujus titulum Psalmi, memoriæque mandastis. « Conversio, inquit, Aggæi et » Zachariæ. » Nondum erant hi Prophetæ, cum ista cantata sunt. Namque inter tempus David, et transmigrationem populi Israël in Babyloniam, quatuordecim generationes numerantur, sicut divina Scriptura, maximeque Matthæus Evangelista testatur [1]. Eversi autem templi renovatio secundum sancti Jeremiæ prophetiam, ex illa transmigratione post septuaginta annos sperabatur [2] : qui cum complerentur sub Dario rege Babylonis [3], impleti sunt Spiritu sancto hi duo Prophetæ, Aggæus et Zacharias [4]; et ambo post invicem intra unum annum prophetare cœperunt, quod ad renovationem templi, sicut tanto ante prædictum est, pertinere videtur. Sed quisquis corporaliter gestis oculum cordis infigit, neque inde in gratiam spiritalis intellectus extenditur, habitat cogitatione in lapidibus templi, quibus visibilis fabrica manibus hominum instructa consurgit : nec ipse lapis vivus efficitur, templo illi accommodatus atque aptus, quod in suo corpore primum Dominus figuravit, cum ait : « Solvite templum hoc, et

[1] Matth. I, 17. — [2] Jerem. LII, 12, et XXIX, 10. — [3] I Esdr. I, I. — [4] Agg. I, I, et Zachar. I, I et 26.

» triduo suscitabo illud[1]. » Est enim corpus Domini plenius ipsa sancta Ecclesia, cujus caput ascendit in cœlum, qui est maxime lapis vivus, lapis angularis, de quo beatus Petrus dicit : « Ad quem accedentes lapidem vi-
» vum, ab hominibus reprobatum, a Deo autem electum
» et honorificatum : et vos ergo tanquam lapides vivi ædi-
» ficamini in domum spiritalem, in sacerdotium sanctum,
» offerentes spiritales victimas acceptas Deo per Jesum
» Christum[2]; » quia continet Scriptura, « Ecce pono in
» in Sion lapidem angularem, electum, pretiosum, et
» qui crediderit in illum, non confundetur[3]. » Ergo ut fiat quisque lapis vivus ad talem fabricam idoneus, spiritaliter intelligat templi renovationem ex ruina vetere, quæ in Adam facta est, reparationem novi populi secundum novum hominem atque cœlestem : ut sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem ejus qui de cœlo est[4], quo possimus post omnes sæculi hujus ætates tanquam post septuaginta annos, qui mystico perfectionis numero præsignantur, et tanquam post captivitatem longinquæ peregrinationis, non ruitura mole construi, sed æterna immortalitate solidari. Spiritalem quippe Jerusalem, non magis Judæorum, quam vestram esse deputetis. Sicut enim dicit Apostolus : « Jam non estis
» peregrini et inquilini, sed estis cives sanctorum et do-
» mestici Dei, superædificati super fundamentum Apos-
» tolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide
» existente Christo Jesu, in quo omnis ædificatio com-
» pacta crescit in templum sanctum in Domino, in quo et
» vos coædificamini in habitaculum Domini in spiritu[5]. »
Hoc est templum Dei, ad quod pertinet sacramentum prophetationis Aggæi et Zachariæ, cui rursus idem Apos-

[1] Joan. II, 19. — [2] I Petr. II, 4-6. — [3] Isaï. XXVIII, 16. — [4] I Cor. XV, 49. — [5] Ephes. II, 19-22.

tolus dicit, « Templum enim Dei sanctum est, quod estis » vos [1]. » Quisquis igitur se ad opus hujus coædificationis, et ad spem sanctæ firmæque compaginis, tanquam lapidem vivum ab hujus mundi ruinosa labe convertit : intelligit titulum Psalmi, intelligit conversionem Aggæi et Zachariæ. Cantet ergo quæ sequuntur, non tam linguæ voce, quam vitæ. Erit enim ædificii perfectio, ineffabilis pax illa sapientiæ, cujus « Initium est timor Domini [2]; » inde ergo incipiat, quem coædificat ista conversio.

II. « Beatus enim vir qui timet Dominum, in manda- » tis ejus volet nimis [3]. » Viderit Deus, qui solus et veraciter et misericorditer judicat, quantum iste proficiat in mandatis ejus : « Quoniam tentatio est vita humana super » terram [4]. » sicut sanctus Job dicit. Et iterum scriptum est, « Quoniam corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et » deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem [5]. » Qui autem dijudicat nos, Dominus est : nec ante tem- » pus judicare debemus, donec veniat Dominus, et illu- » minet abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitatio- » nes cordis; et tunc laus erit unicuique a Deo [6]. » Viderit ergo ille quantum quisque proficiat in mandatis ejus : tamen volet nimis qui pacem illius coædificationis adamaverit; nec jam desperare debet, quoniam « In mandatis » ejus volet nimis, » et, « Pax in terra hominibus bonæ » voluntatis [7]. »

III. Inde, « Potens in terra erit semen ejus [8]. » Semen futuræ messis, opera esse misericordiæ, Apostolus testis est, qui dicit, « Bonum autem facientes non deficiamus, » tempore enim proprio metemus [9]. » Et iterum, « Hoc » autem, inquit, qui parce seminat, parce et metet [10]. »

[1] I Cor. III, 17. — [2] Prov. I, 7. — [3] Psal. CXI, 1. — [4] Job. VII, 1. — [5] Sap. IX, 15. — [6] I Cor. IV, 4, 5. — [7] Luc. II, 14. — [8] Psal. CXI, 2. — [9] Gal. VI, 9. — [10] 2 Cor. IX, 6.

Quid autem, fratres, potentius, quam ut regnum cœlorum, non solum Zacchæus emat dimidio rerum suarum[1], sed et vidua duobus minutis[2] et tantumdem ibi uterque possideat? Quid potentius, quam ut idem regnum et thesauris diviti, et calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Sunt autem qui ista faciant, dum terrena conquirunt, aut hic mercedem sperantes a Domino, aut hominibus placere cupientes : sed, « Generatio rectorum benedicetur, » id est, opera eorum quorum « Bonus Deus Israël, qui recto » sunt corde, » rectum autem cor est, non resistere Patri emendanti, et credere pollicenti : non eorum quibus commoventur pedes, et effunduntur gressus atque labuntur, sicut in alio Psalmo canitur, dum zelant in peccatoribus pacem peccatorum videntes, et putant perire opera sua, quia non eis merces redditur peritura[3]. At iste vir qui timet Dominum, et in templum sanctum Dei conversione recti cordis aptatur, nec gloriam hominum quærit, nec terrenas divitias concupiscit : et tamen, « Gloria » et divitiæ in domo ejus. » Domus enim ejus, cor ejus est : ubi Deo laudante opulentius habitat cum spe vitæ æternæ, quam hominibus adulantibus in marmoratis laqueatisque tectis cum timore mortis æternæ. Hujus enim « Justitia manet in sæculum sæculi[4]. » Ipsa gloria, ipsæ divitiæ. Illius autem purpura et byssus et epulæ splendidæ[5], et cum præsto sunt, transeunt; et cum ad finem venerint, aquæ guttam ex digito stillante desiderans, ardens lingua clamabit.

IV. « Exortum est in tenebris lumen rectis corde[6]. » Merito dirigunt cor in Deum suum, merito ambulant recti cum Deo suo, præponentes ejus voluntatem sibi, neque de sua quidquam superbe præsumentes. Meminerunt enim

[1] Luc. XIX, 8. — [2] Marc. XII, 42. — [3] Psal. LXXII, 1-14. — [4] Id. CXI, 5.
[5] Luc. XVI, 19. — [6] Psal. CI, 4.

fuisse se aliquando tenebras, nunc autem lucem in Domino[1]. « Misericors et miserator et justus Dominus Deus. » Delectat quod « Misericors et miserator, » sed terret fortasse quod « Justus Dominus Deus. » Nulla desperatione formides, beate vir, qui times Dominum et in mandatis ejus voles nimis : esto suavis, miserere, et commoda. Ita enim justus est Dominus Deus, ut judicium illi sine misericordia faciat, qui non fecit misericordiam[2] : « Suavis » autem vir, qui miseretur, et commodat[3]; » non eum evomet Deus ex ore suo, tanquam insuavem. « Dimittite, » inquit, et dimittetur vobis : date, et dabitur vobis[4]. » In eo quod dimittis, ut dimittatur tibi, misereris : in eo quod das, ut detur tibi, commodas. Quamvis enim generali nomine omnis misericordia dicatur, qua misero subvenitur : interest tamen ubi non impendis, nec sumptum pecuniæ, nec corporalis laboris industriam, sed ignoscendo quod in te quisque peccavit, et tuorum gratis comparas veniam peccatorum. Hæc duo benignitatis officia, ignoscendorum peccatorum et beneficiorum erogandorum, sicut in Evangelio quod commemoravimus, « Di» mittite, et dimittetur vobis; date, et dabitur vobis : » sic in isto versu arbitror esse distincta, « Suavis vir, qui » miseretur et commodat. » Ne pigri ad hæc simus, fratres. Gloriam quærit qui desiderat vindicari se : sed attende quod scriptum est, « Melior est qui vincit iram, » quam qui capit civitatem[5]. » Divitias quærit, qui non vult dare pauperibus : attende quod scriptum est, « Ha» bebis thesaurum in cœlo[6]. » Non ergo eris inglorius ignoscendo; quia de ira victa laudabilius triumphatur : non egenus tribuendo; quia thesaurus cœlestis certius

[1] Ephes. v, 8. — [2] Jacob. II, 13. — [3] Psal. CXI, 5. — [4] Luc. VI, 37, 38. — [5] Prov. XVI, 32. — [6] Matth. XIX, 21.

possidetur. Hunc versum parturiebat ille superior, « Gloria » et divitiæ in domo ejus. »

V. Qui hæc itaque facit, « Disponet sermones suos in » judicio [1]. » Facta ipsa sermones sunt, quibus in judicio defendetur : quod ei non erit sine misericordia, quia et ipse fecit misericordiam. « Quoniam in æternum non com» movebitur [2] : » qui ad dexteram segregatus audiet, « Ve» nite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis » paratum est ab origine mundi [3]. » Neque enim aliqua illic eorum, nisi opera misericordiæ commemorantur. Audiet ergo, « Venite, benedicti Patris mei ; » quia « Genera» tio rectorum benedicetur, » Sic « In memoria æterna erit » justus : et ab auditu malo non timebit [4] : » quod dici audiet iis qui a sinitris erunt, « Ite in ignem æternum, » qui præparatus est diabolo et angelis ejus [5]. »

VI. Itaque qui hic non sua quærit, sed quæ Jesu Christi [6]; labores patientissime sustinet, promissa fidenter expectat, « Paratum est cor ejus sperare in Domino. » Neque ullis tentationibus frangitur. « Confirmatum est cor ejus, non » commovebitur, donec videat super inimicos suos [7]. » inimici ejus hic videre bona voluerunt, et cum eis invisibilia promitterentur, dicebant : « Quis ostendet nobis » bona [8] ? » Confirmetur ergo cor nostrum, nec commoveamur ; donec videamus super inimicos nostros. Illi enim volunt videre bona hominum in terra morientium, nos credimus « Videre bona Domini in terra viventium [9]. »

VII. Sed magnum est, confirmatum habere cor, et non commoveri, cum illi gaudent qui amant quod vident, et insultant ei qui quod non videt sperat, « Et non commo» vebitur, donec videat » et ipse, non deorsum quod

1 Psal. cxi, 5. — 2 Ibid. 6. — 3 Matth. xxv, 34. — 4 Psal. cxi, 7. — 5 Matth. xxv, 41. — 6 Philip. ii, 21. — 7 Psal. cxi, 7, 8. — 8 Id. iv, 6. — 9 Id. xxvi, 13.

inimici ejus, sed sursum « Super inimicos suos, quod » oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor ho» minis ascendit, quod præparavit Deus diligentibus » eum[1]. » Quanti valet hoc quod non videtur, et emitur tanti quantum quisque habere potuerit? Propter hoc et ille « Sparsit, dedit pauperibus. » Non videbat, et emebat : sed ille thesaurum servabat in cœlo, qui esurire et sitire in pauperibus dignabatur in terra. Non mirum est igitur, si « Justitia ejus manet in sæculum sæculi : » custode illo, qui condidit sæcula. « Cornu ejus exaltabitur » in gloria[2] : » cujus humilitas a superbis contemnebatur.

VIII. « Peccator videbit, et irascetur : » sera illa scilicet atque infructuosa pœnitentia. Nam « Irascetur, » cui magis quam sibi, cum dicet, « Quid nobis profuit superbia, et » divitiarum jactantia quid contulit nobis[3]? » Videns cornu ejus exaltari in gloria, qui sparsit et dedit pauperibus. « Dentibus suis frendet, et tabescet. » Quia illic erit ploratus et stridor dentium. Non enim frondebit, et virescet, sicut fieret, si opportuno eum tempore pœniteret : sed tunc pœnitebit, cum « Desiderium peccatorum peribit : » nullo succedente solatio. Peribit desiderium peccatorum, cum transient omnia tanquam umbra[4], cum fœno arescente flos decidet. « Verbum autem Domini quod manet » in æternum[5], » sicut falsorum beatorum vanitate derisum est, sic eorumdem verorum miserorum perditioni superridebit.

[1] I Cor. II, 9, et Isaï. LXIV, 4. — [2] Psal. CXI, 9. — [3] Ibid. 10. — [4] Sap. V, 8. — [5] Isaï. XL, 8.

ENARRATIO

IN PSALMUM CXII.

Sermo ad populum.

I. Nostris, fratres, et sæpissime audistis in Evangelio Dominum dicere, « Sinite pueros venire ad me, talium » est enim regnum cœlorum : » et iterum, « Si quis non » receperit regnum Dei, sicut puer, non intrabit in illud[1]. » Et multis aliis locis Dominus noster, per singulare humilitatis exemplum superbiam veteris hominis ad innovandam humiliter vitam similitudine puerilis ætatis accusat. Quapropter, charissimi, cum cantari auditis in Psalmis, « Laudate pueri Dominum , » ne arbitremini ad vos istam exhortationem non pertinere, quia jam corporis pueritiam supergressi , vel juvenili decore virescitis , vel senili honore canescitis : omnibus enim vobis dicit Apostolus, « Nolite effici pueri mentibus, sed malitia parvuli estote, » ut mentibus perfecti sitis[2]. » Qua malitia maxime , nisi superbia? Ipsa enim de vana granditate præsumens non sinit hominem ambulare per arctam viam, et intrare per angustam portam. Puer autem facile intrat per angustum : et ideo nemo nisi ut puer intrat in regnum cœlorum. Quid autem superbiæ malitia deterius , quæ præpositum non vult habere nec Deum? Nam scriptum est, « Initium » superbiæ hominis apostatare a Deo[3]. » Hanc se adver-

[1] Matth. XIX, 14, XVIII, 3, et Marc. XX, 14, 15. — [2] I Cor. XXIV, 20. — [3] Eccli. XX, 14.

sus præcepta divina tumidis cervicibus erigentem et suavi jugo Domini resistentem dejicite, frangite, comminuite atque consumite, et « Laudate pueri Dominum, laudate » nomen Domini[1]. » Illa enim prostrata et extincta, ex ore infantium et lactentium perficitur laus[2] : illa oppressa atque deleta, « Qui gloriatur, in Domino glorietur[3]. » Non cantant ista qui se magnos putant ; non cantant ista qui cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt : se laudant illi, non Deum. Non enim pueri sunt. Nomen suum potius prædicari volunt, et non laudant nomen Domini. Itaque evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum ; et dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt[4]. Voluerunt nomen suum diutissime et latissime diffamari, cito ipsi in angustias transituri, Deum decet, Dominum decet et semper et ubique prædicari. Semper ergo prædicetur : « Sit » nomen Domini benedictum, ex hoc et usque in sæculum. » Ubique prædicetur : « A solis ortu usque ad » occasum, laudate nomen Domini[5]. »

II. Quærat ex me aliquis puerorum sanctorum laudantium nomen Domini, et dicat mihi : « Ecce usque in sæ» culum, » accipio usque in æternum : cur autem « Ex » hoc, » et non ante hoc et ante omnia sæcula « Sit no» men Domini benedictum ? » Respondebo parvulo : qui non contumaciter quærit : Vobis dicitur, Domini et pueri, vobis dicitur, « Laudate nomen Domini : Sit nomen Do» mini benedictum : » sit a vobis nomen Domini benedictum, « Ex hoc » utique ex quo vobis dicitur. Incipitis enim laudare, sed sine fine laudate. « Ex hoc » ergo « Et » usque in sæculum, » sine fine laudate. Ne dicatis, Incipimus quidem laudare Dominum, quia pueri sumus ; sed

1 Psal. cxii, 1. — 2 Id. viii, 3. — 3 1 Cor. i, 31. — 4 Rom. i, 21, 22. — 5 Psal. cxii, 2, 3. — 6 Isaï. liv, 1.

cum creverimus magnique fuerimus, nos ipsos laudabimus. Non sic pueri, non sic : propterea dicit Dominus per Isaïam, « Ego sum, et usque dum senescatis, ego sum[1]. » Ille semper laudandus est, qui est. « Laudate pueri ex » hoc, » laudate senes « Et usque in sæculum. » Quia senectus vestra albescet quidem canis sapientiæ, sed non carnis vetustate marcescet. Aut quoniam hoc loco humilitatem potius videtur significare pueritia, cui contraria est vana et falsa superbiæ magnitudo; et ideo Dominum nisi pueri non laudant, quia superbi eum laudare non norunt : sit senectus vestra puerilis, et pueritia senilis; id est, ut nec sapientia vestra sit cum superbia, nec humilitas sine sapientia : ut laudetis Dominum « Ex hoc et usque in » sæculum. » Quacumque autem in parvulis sanctis Ecclesia Christi diffunditur, « Laudate nomen Domini : » hoc est enim, « A solis ortu usque ad occasum, laudate » nomen Domini. »

III. « Excelsus super omnes gentes Dominus[2]. » Gentes homines sunt : quid mirum, si super homines excelsus est Dominus? Illi super se excelsos quos colunt, oculis vident in cœlo fulgere, solem et lunam et stellas, cui creaturæ serviunt, deserentes Creatorem. Sed non solum « Excelsus » super omnes gentes Dominus : » verumetiam « Super » cœlos gloria ejus. » Cœli supra se suspiciunt eum; et humiles eum secum habent, constituti carne infra cœlum, qui pro illo non colunt cœlum.

IV. « Quis enim sicut Dominus Deus noster, qui in altis » habitat, et humilia respicit[3]? » Quisquam putaret, quod in altis cœlis habitet, unde humilia terrena respiciat : sed » humilia respicit, in cœlo et in terra. » In quibus ergo altis habitat, unde humilia respiciat in cœlo et in terra? An in quibus altis habitat, etiam ipsa humilia res-

[1] Isaï. XLVI, 4. — [2] Psal. CXII, 4. — [3] Ibid. 5, 6.

picit? Sic enim exaltat humiles, ut non faciat superbos. Itaque et in altis habitat quos exaltat, facitque sibi eos cœlum, hoc est, sedem suam; et eos tamen non superbos, sed semper subditos intuendo, etiam in ipso cœlo humilia respicit, in quibus excelsis habitat. Spiritus enim per Isaïam ita loquitur : « Hæc dicit Altissimus in excelsis » habitans, in æternum nomen ejus, Dominus altissimus in sanctis requiem habens[1]. » Exposuit quid dixerit, in » excelsis habitans : » hoc enim plenius elocutus, in sanctis, inquit, requiem habens. Sed qui sunt sancti, nisi humiles, qui pueri laudant Dominum? Itaque adjungit, « Et » pusillanimis dans magnanimitatem, et dans vitam qui in » humilitate cordis sunt[2]. » In quibus sanctis requiem habet, his pusillanimis dat magnanimitatem. Dans utique magnanimitatem excelsos facit, in quibus requiem habens in excelsis habitat. Sed quia pusillanimis dat magnanimitatem, eadem excelsa in quibus habitat, humilia respicit. Sed « Humilia, inquit, respicit in cœlo et in terra. »

V. Et excitavit nos etiam quærere, utrum eadem in cœlo, quæ in terra; an alia in cœlo, alia in terra humilia respiciat Dominus Deus noster. Si enim eadem, video quemadmodum hoc intelligam secundum Apostolum dicentem : « In carne enim ambulantes, non secundum » carnem militamus; arma enim militiæ nostræ non car» nalia, sed potentia Deo[3]. » Unde ergo potentia, nisi quia spiritalia? Cum itaque Apostolus et in carne ambulet et spiritaliter militet, non mirum si humilitas ejus et in cœlo respicitur propter spiritus libertatem, et in terra propter corporis servitutem. Idem quippe alio loco dicit : « Nostra enim conversatio in cœlis est[4]. » Ipse item dicit : « Optimum sibi esse dissolvi et esse cum Christo, » manere autem in carne necessarium, inquit, propter

[1] Isaï. LVII, 15. — [2] Ibid. — [3] 2 Cor. X, 3, 4. — [4] Philip. III, 20.

» vos[1]. » Proinde quisquis intelligit et conversationem Apostoli in cœlis, et in carne mansionem in terris; simul oportet intelligat Dominum Deum nostrum in excelsis sanctis habitantem, quemadmodum tamen eosdem sanctos humiles sibi et in cœlo respiciat, quoniam quæ sursum sunt sapiunt, qui spe resurrexerunt cum Christo[2], et in terra, quoniam nondum soluti sunt carnis vinculo, ut ex tota vita sua possint esse cum Christo. Si vero alia Dominus Deus noster humilia respicit in cœlo, et alia in terra; credo quod in cœlo jam respicit quos vocavit, et habitat in eis; in terra autem respicit quos vocat, ut habitet in eis. Istos enim possidet cœlestia cogitantes, illos excitat terrena somniantes.

VI. Sed quia difficile obtinemus, ut possint et ipsi jam humiles dici, qui nondum suavi jugo Domini pia colla junxerunt, quandoquidem humilia isto loco, ut sancta intelligamus, per totum textum Psalmi divinæ admonent litteræ : est et alius intellectus, quem mecum Charitas Vestra consideret. Cœlos nunc significari arbitror, eos qui sedebunt super duodecim thronos, et cum Domino judicabunt[3] : » terræ autem nomine cæteram multitudinem benedictorum, qui constituentur ad dexteram, ut per opera misericordiæ collaudati recipiantur ab eis in tabernacula æterna, quos amicos sibi de mammona iniquitatis in hujus vitæ mortalitate fecerunt[4]. Eis quippe dicit Apostolus : Si nos vobis spiritalia seminavimus, magnum est si vestra carnalia metamus? Quod etiam his verbi dici potest : « Si nos vobis cœlestia seminavimus, magnum » est si terrena vestra metamus[5]? » In cœlo ergo respicit cœlestia seminantes, in terra autem terrena reddentes; tamen humiles et hos et illos. « Humilia enim respicit in

[1] Philip. I, 23, 24. — [2] Coloss. III, 1. — [3] Matth. XIX, 28. — [4] Luc. XVII, 9. — [5] 2 Cor. IX, 11.

» cœlo et in terra; » quia meminerunt utrique quid fuerint per suam malitiam, quid facti sint per Domini gratiam. Neque enim illis tantummodo dicit Vas electionis : « Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in » Domino[1] : » et iterum, « Gratia salvi facti estis per » fidem, et hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non » ex operibus, ne forte quis extollatur : » sed etiam se ipsum adjungit consequenter, dicens : « Illius enim su- » mus figmentum, creati in operibus bonis. » Dicit etiam seorsum de se et ipsis qui respiciuntur in cœlo : « Fuimus » enim, inquit, et nos naturaliter filii iræ, sicut et cæ- » teri[2]. » Et iterum, « Fuimus enim et nos, inquit, » stulti aliquando et increduli, errantes, servientes desi- » deriis et voluptatibus variis in malitia et invidia agen- » tes, abominabiles, invicem odio habentes : cum autem » benignitas et humanitas illuxit Salvatoris Dei nostri, » non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secun- » dum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum » regenerationis[3]. » Ecce humilia quæ respiciuntur in cœlo. Spiritales enim sunt, et omnia judicant[4] : sed tamen humiles, ne dejecti judicentur. Quid de se ipso singulariter, nonne talia sunt quæ commemorat? « Qui non » sum, inquit, idoneus vocari Apostolus, quia persecu- » tus sum Ecclesiam Dei[5] : sed misericordiam consecutus » sum, quia ignorans feci in incredulitate[6]. »

VII. Denique post istos versus, quibus ait in Psalmo Spiritus : « Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis » habitat, et humilia respicit in cœlo et in terra : » volens docere nos quare in cœlo humilia, cum jam spiritales magni et judiciariis sedibus digni, tali significentur eloquio; subjecit statim : « Qui erigit a terra inopem, et

[1] Ephes. v, 8. — [2] Id. II, 3-10. — [3] Tit. III, 3-5. — [4] I Cor. II, 19. — [5] Id. xv, 9. — [6] I Tim. I, 13.

» de stercore exaltat pauperem : ut collocet eum cum princi-
» pibus, cum principibus populi sui[1]. » Non itaque dedignentur esse humilia capita excelsorum, sub dextera Domini. Quamvis enim collocetur fidelis dominicæ pecuniæ dispensator cum principibus populi Dei, quamvis sessurus sit in duodecim sedibus, et Angelos quoque judicaturus[2] : » a terra tamen inops erigitur, et de stercore pauper exaltatur. An forte non est exaltatus de stercore, qui serviebat desideriis et voluptatibus variis? Sed forte cum ista jam diceret, non erat inops, non pauper. Quid ergo adhuc ingemiscit gravatus, habitaculum quod de cœlo est superindui cupiens[3]? Cur ne forte se extollat colaphizatur, et subditur angelo Satanæ stimulo carnis suæ[4]? Altus est quidem habitante in se Domino, et habens eum Spiritum qui scrutatur omnia, etiam altitudinem Dei[5] : itaque in cœlo est; sed et in cœlo Dominus humilia respicit.

VIII. Quid ergo, fratres, si jam audivimus humilia quæ in cœlo sunt, exaltata de stercore, ut cum populi collocarentur principibus; nihil-ne consequenter audivimus de humilibus, quæ in terra respicit Dominus? Pauciores enim sunt illi amici judicaturi cum Domino, plures autem isti quos recipiunt in tabernacula æterna. Quamvis enim tota frumenti massa in comparatione sejunctæ paleæ paucos habere videatur; « Per se tamen conside-
» rata, copiosa est. Multi enim filii desertæ, magis quam
» ejus quæ habet virum[6]. » Multi filii ejus quæ per gratiam in senectute concepit, quam ejus quæ ab ineunte ætate Legis vinculo maritata est. Et ego quidem dico, in senectute concepit : intuens Saram matrem nostram in uno Isaac, per omnes gentes matrem fidelium. Quæ autem persona est apud Isaïam, videte : quasi omnino non

[1] Psal. CXII, 7, 8. — [2] Matth. XIX, 28. — [3] 2 Cor. V, 2. — [4] 1 Cor. XI, 7. — [5] Id. II, 10. — [6] Isaï. LIV. 1.

matris, nec ejus quæ peperit aliquem. Et tamen quid ei dicitur? « Dicent, inquit, in auribus tuis filii tui, quos » amiseras : Angustia nobis est in isto loco, facite itaque » nobis et nunc locum in quo commoremur. Tu vero di» ces in corde tuo : Quis generavit mihi istos, cum sciam » me esse sine filiis et viduam? Quis ergo istos educavit » mihi? Ego enim derelicta fui sola, hi autem mihi ubi » erant[1]? » Ex ea ergo parte ista dicit Ecclesia, qua videtur nihil parere in istis turbis, quæ non dimiserunt omnia ut sequerentur Dominum, et sederent super duodecim thronos[2]. Sed quam multi in eadem turba facientes sibi amicos de mammona iniquitatis[3], per opera misericordiæ ad dexteram stabunt? Non solum ergo erigit de stercore, quem collocet cum principibus populi sui : sed etiam : « Habitare facit sterilem in domo, matrem filio» rum lætantem[4]. Qui in altis habitat, et humilia respi» cit in cœlo et in terra, » semen Abraham sicut stellas cœli, sanctitatem sublimem in supernis sedibus collocatam, et sicut arenam in ora maris, misericordem atque innumeram multitudinem a sinistris fluctibus atque amaritudine impia segregatam.

[1] Isaï. XLIX, 20, 21. — [2] Matth. XIX, 28. — [3] Luc. XVI, 8. — [4] Psal. CXII, 9.

ENARRATIO I

IN PSALMUM CXIII.

SERMO I.

De prima parte Psalmi.

I. LEGIMUS quidem, notissimumque retinemus, dilectissimi fratres, quod narratur in libro Exodi, populum Israël liberatum ab iniqua dominatione Ægyptiorum inter divisos fluctus maris transisse per siccum [1]: Jordanem quoque fluvium [2], cum per eum in terram promissionis intrarent, tactum pedibus sacerdotum arcam Domini portantium, stetisse desuper infrenato lapsu; ab inferiore autem parte defluxisse, quod currebat in mare, donec in sicco stantibus sacerdotibus transiret populus universus : novimus hæc, nec tamen arbitrari nos oportet in hoc Psalmo, cui nunc « Alleluia » pronuntiato cantatoque respondimus, id agere Spiritum sanctum, ut præterita illa gesta recolentes, nequaquam futura talia cogitemus. « Illa enim, sicut dicit Apostolus, in figura contingebant illis, scripta sunt autem ad correptionem » nostram, in quos finis sæculorum obvenit [3]. » Cum igitur audimus in Psalmo : « In exitu Israël de Ægypto, » domus Jacob de populo barbaro, facta est Judæa » sanctificatio ejus, Israël potestas ejus ; mare vidit et

[1] Exod. XIV, 12. — [2] Josue III, 15-17. — [3] I Cor. X, 11.

» fugit, Jordanis conversus est retrorsum[1] : » ne arbitremini nobis narrari præterita, sed potius futura prædici : quia illa quoque miracula cum in illo populo fierent, præsentia quidem, sed non sine futurorum significatione gerebantur. Ideoque ut ostenderet, qui psallendo ista prædicebat, eadem se verbis agere, quæ illic factis agebantur, uno eodemque Spiritu operante et illa facta et hæc dicta, ut id quod in fine sæculorum manifestandum reservabatur, figuris rerum atque verborum præcurrentibus nuntiaretur; non omnino ea dixit quæ ibi gesta sunt, sed aliter quædam quam illic lecta didicimus : ne vere putaretur transacta recolere, potius quam ventura prædicere. Primo enim Jordanem ipsum non reversum esse retrorsum, sed stetisse legimus ab ea parte, qua aquæ desuper influebant, cum populus ille transiret. Deinde gestientes montes collesque non legimus, quæ sic addidit, ut etiam omnia ista repeteret. Nam cum dixisset : « Mare vidit et fugit, Jordanis conversus est retrorsum : » contexuit, « Montes gestierunt velut arietes, et colles velut agni ovium. » Eademque rursus interrogat : « Quid » est tibi mare quod fugisti, et tu Jordanis quia conversus es retrorsum? Montes, quia gestiistis velut arietes, » et colles velut agni ovium[2] ? »

II. Attendamus ergo quid admoneamur : quia et illa facta figuræ nostræ fuerunt, et hæc dicta ut nos ipsos recognoscamus hortantur. Si enim gratiam Dei quæ data est nobis firmo corde retinemus, nos sumus Israël semen Abrahæ : nobis dicit Apostolus : « Ergo semen Abrahæ » estis [3]. » Quia sicut alio loco dicit : « Non in circumcisione, sed in præputio deputata est Abrahæ fides ad » justitiam, et signum accepit circumcisionis, signaculum » justitiæ fidei, quæ est in præputio, ut deputetur et illis

[1] Psal. cxiii, 2-3. — [2] Ibid. 3-6. — [3] Gal. iii, 29.

» ad justitiam; ut sit pater circumsionis his, qui non solum ex circumcisione sunt, sed et his qui sequuntur » vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ [1]. » Non enim carnaliter circumcisæ genti tantummodo factus est pater, cui dictum est : « Patrem multarum gentium posui te. » Multarum autem, non » quarumdam, sed omnium; quod aperte dicitur, cum ei » dicitur : Et benedicentur in te omnes gentes [2]. » Nullus itaque Christianorum se a nomine Israël arbitretur extraneum. Illis enim qui crediderunt ex Judæis, in quorum numero principaliter Apostolos invenimus, in angulari lapide copulamur. Hinc ait Dominus alio loco : « Habeo » alias oves, quæ non sunt de hoc ovili, oportet me et » illas adducere, ut sit unus grex et unus pastor [3]. » Populus ergo christianus magis Israël, et ipse potius domus Jacob. Idem quippe Israël qui Jacob. Illa vero turba Judæorum, quæ merito perfidiæ reprobata est, voluptate carnali vendidit primogenita sua, ut non ad Jacob, sed ad Esaü potius pertineret. Scitis namque in hoc mysterio dictum esse : « Quia major serviet minori [4]. »

III. Ægyptus autem, quoniam interpretatur afflictio, vel affligens, vel comprimens sæpe in imagine ponitur hujus sæculi : a quo spiritaliter recedendum est, ne simus jugum ducentes cum infidelibus [5]. Sic enim quisque Jerusalem cœlestis fit civis idoneus, cum primum huic sæculo renuntiaverit : quemadmodum ille populus in terram promissionis duci non potuit, nisi prius ab Ægypto recederet. Sed sicut ille non inde discessit, nisi divino liberatus auxilio : sic nemo corde ab hoc sæculo avertitur, nisi divinæ misericordiæ munere adjutus. Quod enim illic semel præfiguratum est, hoc in isto fine sæculi, in hac, sicut

[1] Rom. IV, 10-12. — [2] Gen. XXII, 18. — [3] Joan. X, 16. — [4] Gen. XXV, 23 et 33, et Rom. IX, 13. — [5] 2 Cor. VI, 14.

beatus Joannes scribit, hora novissima [1], quotidianis Ecclesiæ fœtibus in unoquoque credente completur, audite Apostolum doctorem gentium docentem et instruentem : « Nolo enim vos, inquit, ignorare, fratres, quia omnes » patres nostri sub nube fuerunt, et omnes per mare » transierunt, et omnes in Moyse baptisati sunt in nube » et in mari, et omnes eumdem cibum spiritalem man- » ducaverunt, et omnes eumdem potum spiritalem bibe- » runt. Bibebant enim de spiritali sequente petra : petra » autem erat Christus. Sed non in omnibus illis bene com- » placuit Deo : prostrati enim sunt in deserto. Hæc autem » figuræ nostræ factæ sunt [2]. » Quid vultis amplius, fratres dilectissimi? Certe manifestum est non humana suspicione, sed apostolico, id est, divino et dominico magisterio : Deus enim loquebatur in eis, et quamvis de carneis nubibus, tamen Dominus intonabat : certe ergo tanto testimonio manifestum est illa omnia figurate gesta, nunc in nostra salute compleri; quia tunc futura prænuntiabantur, nunc præterita leguntur, et præsentia cognoscuntur.

IV. Audite quod est mirabilius, librorum veterum sacramenta occultata atque velata, nonnulla ex parte a libris veteribus revelari. Nam Michæas propheta ita loquitur : « Prout dies, inquit, profectionis eorum ex » Ægypto, ostendam mirabilia illis. Videbunt nationes, » et confundentur ab omni vigore eorum : manibus ora » sua obstruent, aures illis obsurdabuntur, delingentes ter- » ram, velut serpentes trahentes terram : conturbabuntur » de conclusionibus eorum, in Domino Deo nostro exci- » dent mente, et terrebuntur a te. Quis Deo tuo similis » auferens iniquitatem, et transgrediens impietatem re- » siduis hæreditatis tuæ? Et non continuit in testimonium

[1] I Joan. II, 18. — [2] I Cor. X, 1-6.

» iram suam, quoniam voluntarius et misericors est, ipse » convertet et miserebitur nostri, demerget delicta nostra, » demerget in maris profundum omnes culpas nostras[1]. » Nempe advertitis, fratres, manifestius hic aperiri sacrosancta mysteria. In hoc ergo Psalmo quamvis futura intueatur mirabilis prophetiæ Spiritus, tamen videtur velut transacta narrare. « Facta est, inquit, Judæa sanctificatio » ejus: mare vidit et fugit. » Et facta est, et vidit, et fugit, præteriti temporis verba sunt. Et conversus est Jordanis, et gestierunt montes, et commota est terra, eodem modo præteritum sonant; sine præjudicio tamen intelligendi futura. Alioquin contra evangelicum testimonium cogimur etiam illa non de futuro prænuntiata, sed de præterito commemorata, intelligere: « Diviserunt sibi vesti» menta mea, et super vestimentum meum miserunt » sortem[2]. » Quæ quamvis verbis præteriti temporis dicta sint, id tamen prænuntiabant, quod tanto post futurum in passione Domini compleretur. Sed tamen, dilectissimi, Propheta iste quem commemoravi, etiam grossa corda limavit, et ad intelligenda de præteritis rebus gestis futura incunctanter extendit; ut non solum apostolica auctoritate figuras nostras illas fuisse credamus, sed nec ab ipsis Prophetis hoc prætermissum esse, ut etiam eorum eloquio pandente, videntes atque gaudentes, certi ac securi, de thesauro Dei et nova et vetera concorditer sibimet cohærentia proferamus. Cum enim tanto post egressum populi illius ex Ægypto, et tanto ante ista Ecclesiæ tempora hæc quæ commemoravi, cecinerit; tamen se futura prædicere sine ulla dubitatione testatur. « Secundum dies, inquit, » profectionis eorum ex Ægypto, ostendam mirabilia illis. » Videbunt nationes, et confundentur. » Hoc est quod

[1] Mich. VII, 15-19. — [2] Psal. XXI, 19.

hic dictum est, « Mare vidit, et fugit. » Si enim hic per verba præteriti temporis, sicut est, vidit, et fugit, occulte futura prædicantur : Videbunt certe et confundentur, quando futuri temporis verba sunt, quis audeat de rebus præteritis cogitare ? Et paulo post, ipsos hostes nostros, qui nos fugientes ut interimerent sequebantur, id est, delicta nostra, sicut Ægyptios in mari obrutos, ita in baptismo demersa et extincta luce clarius intimat, dicens : « Quoniam voluntarius et misericors est, ipse convertet » et miserebitur nostri, demerget delicta nostra, de» merget in maris profundum omnes culpas nostras. »

V. Quid est, charissimi? Qui vos cognoscitis Israëlitas secundum semen Abrahæ, qui estis domus Jacob secundum promissionem hæredes, cognoscite etiam vos exiisse ab Ægypto, qui huic sæculo renuntiastis; exiisse de populo barbaro, qui confessione pietatis vos a blasphemiis gentium sejunxistis. Non est enim lingua vestra, sed barbara, quæ Deum laudare non novit, cui vos cantatis Alleluia, facta est enim Judæa sanctificatio ejus in vobis. « Non » enim qui in manifesto Judæus est, neque quæ in ma» nifesto in carne est circumcisio : sed qui in occulto Ju» dæus est, et circumcisione cordis [1]. » Interrogate ergo corda vestra : si ea circumcidit fides, si purgavit confessio, in vobis facta est Judæa sanctificatio ejus, in vobis Israël potestas ejus. Dedit enim vobis potestatem filios Dei fieri [2].

VI. Jamvero recordetur unusquisque vestrum, cum Deo vellet cor applicare, ejusque suavi jugo, recedens a pristinis ignorantiæ suæ desideriis, devotum animum subdere, carnalibusque hujus mundi factis, (in quibus sine fructu laborabat, tanquam in Ægypto lateres sub dura dominatione diaboli faceret), audita voce Domini dicentis, « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et

[1] Rom. II, 28, 29. — [2] Joan. I, 12.

» ego vos reficiam[1], » desertis atque abjectis sub levem Christi sarcinam currere : recordetur ergo unusquisque vestrum quemadmodum omnia sæcularia impedimenta cesserunt, dissuadentium voces aut erumpere non ausæ sunt, aut considerato Christi nomine per omnes terras exaltato et honorato tremefactæ siluerunt. Ergo, « Mare » vidit et fugit, » ut tibi sine contradictione ad libertatem spiritalem panderetur via.

VII. Jordanis autem quemadmodum retrorsum conversus sit, nolo extra vos quæratis, nolo aliquid mali suspicemini. Increpat enim Dominus quosdam qui dorsum ad eum posuerunt, et non faciem [2]. Et quisquis principium suum deserit, et a suo Creatore avertitur, tanquam fluvius in mare, labitur in hujus sæculi amaricantem malitiam. Bonum ergo est illi, ut retrorsum convertatur, fiatque illi Deus ante faciem redeunti, quem sibi a tergo posuerat, et fiat illi retro mare hujus sæculi, quod sibi ante faciem, cum illuc laberetur, effecerat; et sic obliviscatur ea quæ retro sunt, ut in ea quæ ante sunt extendatur [3] : quod jam converso utile est. Namque antequam convertatur, si ea quæ retro sunt obliviscitur, Deum obliviscitur; quia ipsum retro fecerat, ad quem dorsum posuerat : et si in ea quæ ante sunt extenditur, in sæculum extenditur; quia ipsum sibi ante faciem posuerat, quo avidus irruebat. Jordanis ergo illos significat, qui gratiam baptismi perceperunt : et sic Jordanis convertitur retrorsum, cum illi convertuntur ad Deum, ut eum jam retro non habeant, sed revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformentur a gloria in gloriam [4].

VIII. « Montes gestierunt velut arietes : » fideles dispensatores verbi veritatis sancti Apostoli, sancti Evan-

[1] Matth. XI, 28. — [2] Jerem. II, 27. — [3] Philip. III, 13. — [4] 2 Cor. III, 18.

gelii prædicatores. « Et colles velut agni ovium[1]. » Hi sunt quibus dicitur : « In Christo Jesu per Evangelium » ego vos genui. » Hi sunt quibus dicitur : « Non ut con- » fundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissi- » mos moneo[2]. » Hi sunt de quibus dicitur : « Afferte » Domino filios arietum[3]. » Attendite per omnes terras, qui nostis ista mirari, et gaudere atque cantare Domino Deo vestro : attendite ista compleri per omnes gentes, quæ ante tam longa tempora figurate gesta atque prædicta sunt.

IX. Interrogate et dicite : « Quid est tibi, mare, quod » fugisti, et tu, Jordanis, quia conversus es retrorsum : » montes, quia gestiistis velut arietes ; et colles, sicut agni » ovium[4]? » Quid est, o sæculum ! quod tua impedimenta cesserunt? Quid est, o tot millia toto orbe fidelium ! huic mundo renuntiantium, quod ad vestrum Dominum convertimini ? Quid est quod gaudetis, quibus in fine dicetur : « Euge ! bone serve, quoniam in paucis fidelis fuisti, su- » pra multa te constituam[5]? » Quid est quod gaudetis, quibus in fine dicetur : « Venite, benedicti Patris mei, » percipite regnum quod vobis paratum est ab origine » mundi[6]? »

X. Respondebunt vobis hæc omnia, vosque ipsi respondebitis vobis : « A facie Domini commota est terra, a » facie Dei Jacob[7]. » Quid est, « A facie Domini ; » nisi ejus præsentia, qui dixit : « Ecce ego vobiscum sum usque » in consummationem sæculi[8] ? Commota est enim terra : sed quia male pigra remanserat, commota est, ut solidius firmaretur a facie Domini.

XI. « Qui convertit petram in stagna aquarum, et ru-

[1] Psal. CXIII, 4. — [2] I Cor. IV, 14, 15. — [3] Psal. XXVIII, 8. — [4] Id. CXIII, 5, 6. — [5] Matth. XXV, 21.— [6] Ibid. 34. — [7] Psal. CXIII, 7. — [8] Matth. XXVIII, 20.

» pem in fontes aquarum[1].» Se ipsum enim et quamdam suam duritiam liquefecit ad irrigandos fideles suos, ut fieret in eis fons aquæ salientis in vitam æternam[2] : quia prius cum ignoraretur, durus videbatur. Inde illi turbati sunt, et non expectaverunt, donec Scripturis apertis influeret atque inundaret in eos, qui dixerunt : « Durus est » hic sermo, quis potest eum audire[3]? » Ista petra, ista duritia conversa est in stagna aquarum; et ista rupes in fontes aquarum, cum resurgens exposuit eis, incipiens a Moyse per omnes Prophetas, quia sic oportebat Christum pati[4]; et misit Spiritum sanctum, de quo dicebat : « Si » quis sitit, veniat et bibat[5]. »

ENARRATIO

IN PSALMUM CXIII ALTERUM.

XII. « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo » da gloriam[6]. » Gratia quippe ista erumpentis aquæ de petra (« Petra autem erat Christus[7] »), non quasi operibus præcedentibus data est, sed miserante illo qui justificat impium[8]. Etenim Christus pro impiis mortuus est[9], ne ullam suam homines, sed nominis Dei quærerent gloriam.

XIII. « Super misericordia tua, inquit, et veritate tua.» Hæc duo misericordiam et veritatem, advertite in sanctis Scripturis quam sibi sæpe jungantur. In sua quippe misericordia vocavit impios, et in veritate judicat eos qui vocati venire noluerunt. « Nequando dicant Gentes : Ubi est

[1] Psal. cxiii, 8.— [2] Joan. iv, 14. — [3] Id. vi, 61. — [4] Luc. xxiv, 26, 27. — [5] Joan. vii, 37. — [6] Psal. secund. cxiii, 1 — [7] Cor. x, 4. — [8] Rom. iv, 5. — [9] Id. v, 6.

» Deus eorum[1]? » In novissimo enim apparebit misericordia ejus et veritas, quando signum Filii hominis apparebit in cœlo, et tunc plangent omnes tribus terræ, nec dicent : « Ubi est Deus eorum? » cum eis non adhuc credendus prædicatur, sed jam tremendus ostenditur.

XIV. « Deus autem noster in cœlo sursum. » Non in cœlo, ubi solem et lunam vident, opera Dei quæ colunt; sed « In cœlo sursum, » quod transgreditur omnia corpora cœlestia et terrestria. Nec sic est in cœlo Deus noster, quasi subtracto cœlo ruinam sine sede formidet. « In cœ» lis et in terra omnia quæcumque voluit fecit[2]. » Nec indiget operibus suis, tanquam in eis collocetur, ut maneat; sed in sua æternitate persistit, in qua manens omnia quæcumque voluit fecit in cœlis et in terra. Neque enim jam eum portabant, ut ab eo fieri possent; quando nisi fierent, eum portare non possent. Ergo in quibus est ipse, tanquam indigentia continet, non ab eis tanquam indigens continetur. Sive sic intelligatur : « In cœlis et in » terra omnia quæcumque voluit fecit, » vel in superioribus, vel in inferioribus populi sui voluntariam gratiam suam constituit, ne quis de operum meritis glorietur : quia sive montes gestiant velut arietes, sive colles velut agni ovium; a facie Domini commota est terra, ne in terrenis sordibus perpetuo remanerent.

[1] Psalm. secund. CXIII, 2. — [2] Ibid. 3.

ENARRATIO II

IN EUMDEM PSALMUM CXIII.

SERMO II.

De altera parte Psalmi.

I. Quanquam fortasse omnium Psalmorum sit una contextio diligenter intuentibus, ita ut nullus sequatur qui non superiori possit adjungi : tamen istum ita consideremus, tanquam uterque unus sit, iste scilicet ac superior. Namque cum in illo dictum sit : « Non nobis, Domine, » non nobis, sed nomini tuo da gloriam : super misericordia tua et veritate tua : ne quando dicant Gentes, » Ubi est Deus eorum[1]? » quia invisibilem Deum colimus, qui nullorum corporeis oculis, cordibus autem paucorum mundissimis notus est; tanquam ideo possint dicere Gentes : « Ubi est Deus eorum? » quia ipsi possunt ostendere oculis deos suos : primo admonuit operibus sentiri præsentiam Dei nostri, quia cum sit « In cœlo sursum, in » cœlo et in terra omnia quæcumque voluit fecit. » Et quasi diceret, Ostendant Gentes deos suos. « Simulacra, » inquit, Gentium argentum et aurum, opera manuum » hominum[2]. » Id est, quamvis Deum nostrum carnalibus oculis vestris non possimus ostendere, quem per opera intelligere debuistis : nolite tamen seduci vanitatibus vestris, quia vos ea quæ colitis digito potestis ostendere. Multo quippe honestius non haberetis quod possetis os-

[1] Psal. cxiii secundi, 1, 2. — [2] Ibid. 4.

tendere, quam ut in eo quod istis oculis a vobis ostenditur, vestri cordis cæcitas ostendatur. Quid enim ostenditis, nisi aurum et argentum? Habent quidem et ærea et lignea, et fictilia simulacra, et hujuscemodi alterius alteriusque materiæ : sed pretiosum eorum maluit commemorare Spiritus sanctus; quia cum in eo quisque quod illi charius est erubuerit, multo facilius avertitur a veneratione viliorum. Nam dictum est alio loco Scripturarum de simulacrorum cultoribus : « Dicentes ligno : Pater » meus es tu; et lapidi : Tu me genuisti[1]. » Sed ne sibi prudentior videatur qui hoc non ligno et lapidi dixerit, sed auro et argento; huc aspiciat, huc aurem cordis intendat : « Simulacra Gentium argentum et aurum. » Non abjectum aliquid et aspernabile nominatum est : et ei quidem animo qui terra non est, terra est et aurum et argentum; sed speciosior atque fulgentior, solidior atque firmior. Noli ergo addere manus hominum, ut ex eo metallo quod fecit verus Deus, velis facere falsum deum; imo falsum hominem, quem pro vero venereris Deo; quem quisquis pro vero homine in amicitiam reciperet, insaniret. Ducit enim, et affectu quodam infimo rapit infirma corda mortalium formæ similitudo, et membrorum imitata compago. Sed sicut fabricata singula ostendis, sic ostende officia singulorum, quorum te effigies, o humana vanitas, trahit.

II. «Os enim habent, et non loquentur; oculos ha» bent, et non videbunt : aures habent, et non audient : » nares habent, et non odorabunt : manus habent, et » non contrectabunt; pedes habent, et non ambula» bunt : non clamabunt in faucibus suis[2] : » Jam ergo artifex melior est eis, quia ea potuit membrorum motu atque officio fabricare : quem tamen artificem

[1] Jerem. II, 27. — [2] Psal. CXIII, 5-7.

te utique puderet adorare. Melior et tu, quamvis ea non feceris; quoniam quæ illa non possunt facis. Melior et bestia : ad hoc enim additum est : « Non clamabunt in » faucibus suis. » Namque cum superius dixisset : « Os » habent, et non loquentur : » quid opus erat, postquam a capite usque ad pedes membra decursa sunt, de faucium clamore repetere; nisi, credo, quia illa quæ de cæteris membris commemorabat, communia esse hominibus belluisque sentimus? Nam et vident, et audiunt, et olfaciunt, et ambulant, et quædam sicut simiæ manibus contrectant. Illud autem quod de ore dixerat, proprium est hominis; quoniam bestiæ non loquuntur. Ne quis autem ad sola humanorum membrorum opera referret quæ dicta sunt, et diis Gentium solos homines anteponeret; post omnia subdidit, dicens : « Non clamabunt in faucibus » suis : » quod rursum hominibus pecoribusque commune est. Quod si primo dixisset, cum ab ore cœpit membra percurrere : « Os habent, et non clamabunt : » cuncta etiam sic ad naturam hominis referrentur, nec facile ibi quidquam de communione ferarum sensus audientis adverteret. Cum vero illud de ore dixit, quod hominis proprium est, et post enumerationem partium corporis, quam commemoratis pedibus terminasse videbatur, adjunxit : « Non » clamabunt in faucibus suis : » lectorem vel auditorem fecit intentum, ut dum quærit cur additum sit, admoneri se inveniat simulacris Gentium non tantum homines, sed etiam belluas se debere præponere : ut si pudet adorare bestiam, quam fecit Deus videntem, audientem, odorantem, contrectantem, ambulantem, clamantem in faucibus suis, viderent quam pudendum esset adorare mutum, et carens vita sensuque simulacrum; cui ad hoc inesset similitudo membrorum, ut anima carnalibus sensibus dedita, quasi viventi atque animatæ formæ applica-

ret affectum, cum ea videret quæ in suo corpore viva atque animata sentiret. Quanto ergo melius mures atque serpentes, et id genus animantium cætera, de simulacris Gentium, si ita dicendum est, quodam modo judicant, in quibus quia non sentiunt humanam vitam, non curant humanam figuram? Itaque in eis plerumque nidificant, et nisi humanis motibus deterreantur, nulla sibi habitacula munitiora conquirunt. Movet ergo se homo, ut viventem bestiam a suo deo deterreat; et illum non se moventem, quasi potentem colit, a quo meliorem deterruit. Deterruit enim videntem a cæco, audientem a surdo, clamantem a muto, ambulantem ab immobili, sentientem ab insensato, viventem a mortuo, imo deteriore quam mortuo. Mortuum quippe sicut manifestum est non vivere, ita manifestum est aliquando vixisse. Quapropter Deum, qui nec vivit, nec vixit, profecto et mortuus antecedit.

III. Quid hoc manifestius, fratres mei dilectissimi? quid evidentius? Quis puer interrogatus non hoc certum esse respondeat, quod « Simulacra Gentium os habent, et » non loquentur; oculos habent, et non videbunt, » et cætera quæ divinus sermo contexuit? Cur ergo tantopere Spiritus sanctus curat Scripturarum plurimis locis hæc insinuare atque inculcare velut inscientibus, quasi non omnibus apertissima atque notissima; nisi quia species membrorum, quam naturaliter in animantibus viventem videre, atque in nobismetipsis sentire consuevimus, quanquam ut illi asserunt, in signum aliquod fabrefacta atque eminenti collocata suggestu, cum adorari atque honorari a multitudine cœperit, parit in unoquoque sordidissimum erroris affectum, ut quoniam in illo figmento non invenit vitalem motum, credat numen occultum; effigiem tamen viventi corpori similem, seductus forma et commotus auctoritate quasi sapientium institutorum obsequentium-

que turbarum, sine vivo aliquo habitatore esse non putat? Hinc et mala dæmonia ad possidenda Gentium simulacra talis hominum affectus invitat, quorum præsidentium varia fallacia motiferi seminantur et multiplicantur errores. Aliis itaque locis et contra ista divinæ litteræ vigilant, ne quisquam dicat, cum irrisa fuerint simulacra : Non hoc visibile colo, sed numen quod illic invisibiliter habitat : ipsa ergo numina in alio Psalmo eadem Scriptura sic damnat : « Quoniam dii Gentium, inquit, dæmonia : Domi» nus autem cœlos fecit[1]. » Dicit et Apostolus, « Non » quod idolum sit aliquid, sed quoniam quæ immolant » Gentes, dæmoniis immolant, et non Deo. Nolo vos so» cios fieri dæmoniorum[2]. »

IV. Videntur autem sibi purgatioris esse religionis, qui dicunt, Nec simulacrum, nec dæmonium colo; sed effigiem corporalem ejus rei signum intueor, quam colere debeo. Itaque interpretantur simulacra, ut alio dicant significari terram, unde templum solent appellare Telluris; alio mare, sicut Neptuni simulacro; alio aërem, sicut Junonis; alio ignem, sicut Vulcani, alio luciferum, sicut Veneris; alio solem, alio lunam, quorum simulacris eadem nomina sicut Telluris imponunt; alio illud, alio illud sidus, vel illam vel illam creaturam : neque enim cuncta enumerare sufficimus. De quibus rursus cum exagitari cœperint, quod corpora colant, maximeque terram, et mare, et aërem, et ignem, quorum nobis usus in promptu est; (Nam de cœlestibus quoniam nostro ea corpore contrectare atque contingere, nisi oculorum radiis non valemus, non ita erubescunt :) respondere audent, non se ipsa corpora colere, sed quæ illis regendis præsident numina. Itaque Apostoli una sententia pœnam istorum damnationemque testatur : « Qui transmutaverunt, inquit,

[1] Psal. xcv, 5. — [2] I Cor. x, 19, 20.

» veritatem Dei in mendacium, et coluerunt et servierunt » creaturæ, potius quam Creatori, qui est benedictus in » sæcula [1]. » Nam priore parte hujus sententiæ, simulacra damnavit : posteriore autem, interpretationes simulacrorum. Effigies enim a fabro factas appellando nominibus earum rerum, quas fabricavit Deus, transmutant veritatem Dei in mendacium : res autem ipsas pro diis habendo et venerando, serviunt creaturæ, potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula.

V. Quis autem adorat vel orat intuens simulacrum, qui non sic afficitur, ut ab eo se exaudiri putet, ab eo sibi præstari quod desiderat speret? Itaque homines talibus superstitionibus obligati, plerumque ad ipsum solem dorsum ponunt, preces fundunt statuæ, quam solem vocant : et cum sonitu maris a tergo feriantur, Neptuni statuam, quam pro ipso mari colunt, quasi sentientem gemitibus feriunt. Hoc enim facit et quodam modo extorquet illa figura membrorum, ut animus vivens in sensibus corporis, magis arbitretur sentire corpus quod suo corpori simillimum videt, quam rotundum solem undasque diffusas, et quidquid non eisdem lineamentis formatum conspicit, quibus illa formata sunt quæ viventia videre consuevit. Contra hunc affectum, quo humana et carnalis infirmitas facile capi potest, cantat Scriptura Dei, res valde notissimas, quibus commemoret, et tanquam excitet mentes hominum in consuetudine corporum dormientes. « Simu» lacra, inquit, Gentium argentum et aurum. » Sed Deus fecit argentum et aurum. « Opera, inquit, manum ho» minum. » Hoc enim venerantur, quod ipsi ex auro argentoque fecerunt.

VI. Sed enim et nos pleraque instrumenta et vasa ex hujusmodi materia vel metallo habemus in usum cele-

[1] Rom. 1, 25.

brandorum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicantur, in ejus honorem, qui pro salute nostra inde servitur. Et sunt profecto etiam ista instrumenta vel vasa, quid aliud quam opera manuum hominum? Verumtamen numquid os habent, et non loquentur? numquid oculos habent, et non videbunt? numquid eis supplicamus, quia per ea supplicamus Deo? Illa maxime causa est impietatis insanæ, quod plus valet in affectibus miserorum viventi similis forma quæ sibi efficit supplicari, quam quod eam manifestum est non esse viventem, ut debeat a vivente contemni. Plus enim valent simulacra ad curvandam infelicem animam quod os habent, oculos habent, aures habent, nares habent, manus habent, pedes habent, quam ad corrigendam quod non loquentur, non videbunt, non audient, non odorabunt, non contrectabunt, non ambulabunt.

VII. Itaque sequitur ut illud quoque fiat, quod etiam in hoc Psalmo sequitur : ut scilicet, « Similes illis fiant » omnes qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis[1]. » Videant ergo isti apertis et sentientibus oculis, et adorent clausis et mortuis mentibus, nec videntia, nec viventia simulacra.

VIII. « Domus autem Israël speravit in Dominum[2]. » Spes enim quæ videtur, non est spes. Quod enim videt » quis, quid sperat? Si autem quod non videmus spera» mus, per patientiam expectamus[3]. » Sed ut perduret usque in finem ipsa patientia, « Adjutor eorum et pro» tector eorum est. » An fortasse spiritales, (a quibus carnales instruuntur in spiritu mansuetudinis, quia ipsi tanquam superiores pro inferioribus supplicant,) jam vident, et illis jam res est quæ adhuc inferioribus spes est? Non est ita. Nam et « Domus Aaron speravit in Domi-

[1] Psal. CXIII, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Rom. VIII, 24, 25.

» num[1]. » Ergo ut etiam ipsi perseveranter extendantur in ea quæ ante sunt ; et perseveranter currant donec apprehendant in quo apprehensi sunt[2], et cognoscant sicut et cogniti sunt[3] : « Adjutor eorum et protector eorum est. » Utrique enim « Timent Dominum, et speraverunt in Do- » minum : adjutor eorum et protector eorum est[4]. »

IX. Neque enim nos meritis nostris prævenimus misericordiam Domini : sed, « Dominus memor fuit nostri, » et benedixit nos. Benedixit domum Israël, benedixit » domum Aaron. » Utrosque autem benedicens, « Bene- » dixit omnes timentes Dominum[5]. » Quæris quos utrosque? Respondetur, « Pusillos cum magnis. » Hoc est, domum Israël cum domo Aaron, eos utique qui ex ipsa gente crediderunt in Salvatorem Jesum ; « Quia non in » omnibus illis bene placuit Deo[6]. Sed si quidam illorum » non crediderunt, numquid incredulitas illorum fidem » Dei evacuabit? Absit[7]. » Neque enim omnes qui sunt ex » Israël, hi sunt Israël ; neque qui semen sunt Abraham, » omnes filii ; » sed sicut scriptum est, « Reliquiæ salvæ » factæ sunt. » Ex persona enim eorum qui inde crediderunt, dicitur, « Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis » semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha » similes fuissemus[8]. » Sed ideo semen, quia sparsum per terras multiplicatum est.

X. Dixerunt enim magni de domo Aaron, « Adjiciat » Dominus super vos, super vos et super filios vestros[9]. » Et ita factum est. « Accesserunt enim etiam de lapidibus suscitati filii Abraham[10] : accesserunt oves quæ non erant de hoc ovili, ut fieret unus grex et unus pastor[11] : accessit fides omnium gentium, et crevit numerus non solum sa-

[1] Psal. cxiii, 10. — [2] Philip iii, 12-14. — [3] I Cor. xiii, 12. — [4] Psal. cxiii, 11. — [5] Ibid. 12, 13. — [6] I Cor. x, 5. — [7] Rom. iii, 3. — [8] Id. ix, 6, 7, 27 et 29. — [9] Psal. cxiii, 14. — [10] Matth. iii, 9. — [11] Joan. x, 16.

pientium antistitum, sed etiam obedientium populorum; adjiciente Domino non solum super patres, qui ad illum in Christo cæteros imitaturos præirent, sed etiam super filios eorum, qui patrum pia vestigia sequerentur. Nam sic ait ille his quos per Evangelium in Christo genuerat : « Imitatores mei estote, sicut et ego Christi [1]. » Adjecit itaque Dominus, non solum super montes gestientes sicut arietes, sed etiam super colles gestientes sicut agnos ovium.

XI. Proinde his utrisque magnis et pusillis, montibus et collibus, arietibus et agnis dicit Propheta quod sequitur, « Benedicti vos Domino, qui fecit cœlum et terram [2]. » Tanquam diceret, « Benedicti vos Domino, qui vos fecit cœlum in magnis, terram in magnis, terram in pusillis : sed cœlum non istud visibile, plenum luminaribus ad hos oculos pertinentibus. « Cœlum enim cœli Domino : » qui erexit et sublimavit quorumdam sanctorum mentes in tantum, ut nulli hominum, sed ipsi Deo suo docibiles fierent : in cujus cœli comparatione quidquid carneis oculis cernitur, terra dicenda est; quam « Dedit filiis hominum, » ut ejus consideratione sive ab ea parte quæ superillustrat, sicut est hoc quod dicitur cœlum, sive ab ea quæ subter illustratur, cui proprie terra nomen est, cum totum sicut commemoravimus, in illius comparatione quod cœlum cœli dicitur, terra sit; « Terram ergo istam totam de» dit filiis hominum [3], » ut ejus consideratione, quantum possunt, conjiciant Creatorem, quem infirmis adhuc cordibus sine isto conjecturæ adminiculo videre non possunt.

XII. Est et alius intellectus, a quo dissimulare non debeo, verborum istorum, quibus dictum est, « Cœlum cœli « Domino, terram autem dedit filiis hominum. » Ut ab eo quod diximus, non recedat intentio. Dixeramus enim magnos et pusillos significari etiam eo quod adjectum est,

[1] 1 Cor. IV, 15, 16. — [2] Psal. CXIII, 15. — [3] Ibid. 16.

« Benedicti vos Domino, qui fecit cœlum et terram. » Si ergo magnos cœli, pusillos autem terræ nomine accipimus : quoniam pusilli crescendo futuri sunt cœlum, et in ipsa spe lacte nutriuntur, sic sunt illi magni cœlum terræ, cum parvulos nutriunt, ut etiam cœlum cœli se esse intelligant, dum cogitant in qua spe parvuli nutriantur. Sed tamen quia jam illi non ab homine, neque per hominem, sed per ipsum Deum carpunt sinceritatem ubertatemque sapientiæ; acceperunt parvulos futuros quidem cœlum, ut cœlum cœli se esse sciant; adhuc tamen terram cui dicant, « Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incre- » mentum dedit[1]. » Ipsis enim filiis hominum quos fecit cœlum, terram dedit in qua operentur, qui novit terræ providere per cœlum. Maneant igitur cœlum et terra in Deo suo qui fecit ea, et vivant ex eo, confitentes ei et laudantes eum : nam si ex se velint vivere, morientur, sicut scriptum est, « A mortuo quasi qui non sit, perit con- » fessio[2]. » Sed, « Non mortui laudabunt te, Domine, » neque omnes qui descendunt in infernum[3]. » Clamat enim alio loco tua Scriptura, « Peccator dum venerit in » profundum malorum, contemnit[4]. Sed nos qui vivimus, » benedicimus Dominum, ex hoc nunc et usque in sæ- » culum[5]. »

[1] I Cor. III, 6. — [2] Eccli. XVII, 26. — [3] Psal. CXIII, 17. — [4] Prov. XVIII, 3. — [5] Psal. CXIII, 18.

ENARRATIO

IN PSALMUM CXIV.

Sermo ad plebem.

I. « Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem deprecationis meæ[1]. » Cantet hoc anima quæ peregrinantur a Domino, cantet hoc ovis illa quæ erraverat, cantet hoc filius ille qui mortuus fuerat et revixit, perierat et inventus est[2] : cantet hoc anima nostra, fratres et filii charissimi. Erudiamur, et permaneamus, et cum sanctis ista cantemus : « Dilexi quoniam exaudiet Dominus vocem » deprecationis meæ. » Numquid ipsa diligendi causa est, « Quoniam Dominus exaudiet vocem deprecationis meæ? » ac non potius aut ideo diligimus quia exaudivit? aut ideo diligimus ut exaudiat? Quid est ergo, « Dilexi, quoniam » exaudiet? » An quia dilectionem spes solet accendere, dilexisse se dixit, quoniam speravit exauditurum Deum vocem deprecationis suæ?

II. Unde autem hoc speravit? « Quoniam inclinavit, » inquit, aurem suam mihi, et in diebus meis invocavi[3]. » Ergo ideo dilexi, quoniam exaudiet : ideo exaudiet, « Quo» niam inclinavit aurem suam mihi. » Sed unde scis, o anima humana, quod inclinavit Deus aurem suam tibi, nisi dicas, Credidi? Manent ergo tria hæc, fides, spes, charitas[4], Quia credidisti, sperasti : quia sperasti, dilexisti. Jam si quæram unde crediderit anima inclinasse sibi

[1] Psal. cxiv, 1.— [2] Luc. xv, 6 et 24.— [3] Psal. cxiv, 2.— [4] 1 Cor. xiii, 13.

aurem Deum suum : nonne respondebit, « Quia prior « dilexit nos, et Filio proprio non pepercit, sed pro no- » bis omnibus tradidit eum[1] ? Quomodo enim invocabunt » in quem non crediderunt? ait doctor Gentium, aut » quomodo credent, quem non audierunt? Quomodo » autem audient sine prædicante? aut quomodo prædica- » bunt, nisi mittantur[2] ? » Cum hæc omnia gesta erga me cernerem, quomodo non crederem quod inclinavit Dominus aurem suam mihi? Et sic commendavit in nobis dilectionem suam, ut Christus pro impiis moreretur[3]. Cum igitur hæc mihi annuntiarent speciosi pedes eorum, qui annuntiaverunt pacem, qui annuntiaverunt bona[4], quia « Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit[5] : » credidi aurem ejus inclinatam mihi, « Et in diebus meis » invocavi. »

III. Et qui sunt dies tui, quoniam dixisti, « In diebus » meis invocavi? » An forte illi quibus venit plenitudo temporis, et misit Deus Filium suum[6], qui jam dixerat, « Tempore acceptabili exaudivi te, et in die salutis adjuvi » te[7] ? » Audisti ex ore prædicatoris venientis, ad te pedibus speciosis, « Ecce nunc tempus acceptabile ecce nunc dies salutis[8] : » et credidisti, et in diebus tuis invocasti, et dixisti, « O Domine, erue animam meam[9]. » Sunt quidem ista : sed dies meos magis, inquit, possum dicere dies miseriæ meæ, dies mortalitatis meæ, dies secundum Adam, plenos laboris et sudoris, dies secundum vetustatem putredinis. Ego enim jacens, « Infixus in limo profundi[10] : » et in alio Psalmo exclamavi, « Ecce veteres posuisti dies » meos[11]. In his diebus meis invocavi. » Distant quippe dies mei a diebus Domini mei. Dies meos dico, quos ipse mihi feci

[1] Rom. VIII, 32. — [2] Id. X, 14, 15. — [3] Id. V, 8, 9. — [4] Isaï. LII, 7.— [5] Joël. II, 32. — [6] Gal. IV, 4. — [7] Isaï. XLIX, 8. — [8] 2 Cor. VI, 2. — [9] Psal. CXIV, 5. — [10] Id. LXVIII, 3. — [11] Id. XXXVIII, 6.

privata audacia, qua deserui eum. Et quoniam ubique ipse regnat, et est omnipotens atque omnitenens, merui carcerem : id est, ignorantiæ tenebras, et compedes mortalitatis accepi. « In his diebus meis invocavi : » quia ego et alibi clamo, « Educ de carcere animam meam[1]. » Et quoniam in die salutis, quam mihi præstitit, adjuvit me; intrat in conspectum ejus gemitus compeditorum[2]. In his enim diebus meis, « Circumdederunt me dolores mortis, » pericula inferni invenerunt me[3] : » quæ nisi aberrantem abs te non invenirent me. Nunc autem illa me invenerunt : ego vero ea non inveniebam, qui gaudebam prosperis sæculi, in quibus plus fallunt pericula inferni.

IV. Sed posteaquam et ego « Tribulationem et dolorem » inveni, nomen Domini invocavi[4].» Latebat enim me tribulatio et dolor utilis : tribulatio, de qua dat auxilium, cui dictum est : « Da nobis auxilium de tribulatione, et » vana salus hominis[5]. » Ego enim de vana salute hominis gaudendum et exultandum arbitrabar : sed cum audissem a Domino meo : « Beati lugentes, quoniam ipsi » consolabuntur[6], » non expectavi ut prius amitterem » bona temporalia, quibus male oblectabar, et tunc lugerem : sed attendi in eamdem ipsam miseriam meam, qua talibus oblectabar, quæ et amittere formidarem, et tenere non possem : attendi in eam vehementer, et fortiter, et me non solum excruciari adversitatibus hujus sæculi, sed etiam obligari prosperitatibus vidi : atque ita « Tri» bulationem et dolorem qui me latebat inveni ; et no» men Domini invocavi. O Domine, erue animam meam[7]. » Miser enim ego homo, quis me liberabit de corpore mortis » hujus, nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nos» trum[8]?» Dicat igitur sanctus populus Dei, « Tribulationem

[1] Psal. CXLI, 8. — [2] Id. LXXVIII, 11. — [3] Id. CXIV, 3. — [4] Ibid. 4. — [5] Id. LIX, 13. — [6] Matth. V, 5. — [7] Psal. CXIV, 5. — [8] Rom. VII, 24, 25.

» et dolorem inveni, et nomen Domini invocavi : » et audiant reliquiæ gentium, quæ nondum invocant nomen Domini; audiant et quærant, ut inveniant tribulationem et dolorem, et invocent nomen Domini, et salvæ fiant. Non hoc eis dicimus, ut quærant miseriam, quam non habent; sed ut inveniant eam, quam nescientes habent. Neque hoc eis optamus, ut terrena necessaria desint eis, quibus indigent, dum mortaliter vivunt; sed ut hoc plangant, quod amissa satietate cœlesti, terrenis, non ad fruendum stabilibus bonis, sed ad sustentandum necessariis indigere meruerunt. Agnoscant et lugeant istam miseriam : faciet eos beatos lugentes, qui eos esse semper miseros noluit.

V. « Misericors Dominus, et justus, et Deus noster miseretur[1]. » Misericors, et justus, et miseretur. Misericors primum, quia inclinavit aurem suam mihi : et nesciebam propinquasse aurem Dei mei ori meo, nisi per illos speciosos pedes excitarer, ut invocarem. Quis enim eum invocavit, nisi quem ipse prior vocavit? Hinc ergo primum misericors. Justus autem, quia flagellat : et iterum miseretur, quia recipit. « Flagellat enim omnem filium quem » recipit[2]. » Nec tam mihi amarum debet esse quod flagellat, quam dulce quod recipit. Quomodo enim non flagellet, « Custodiens parvulos Dominus[3], » quos grandes quærit hæredes? Quis enim est filius, cui non det disciplinam pater ejus[4]? « Humiliatus sum, et salvum me fecit. » Salvum me fecit, quia humiliatus sum. Non enim pœnalis, sed salutaris dolor est, quem secando medicus facit.

VI. « Convertere ergo, anima mea, in requiem tuam; » quia Dominus benefecit tibi. » Non meritis, aut viribus tuis; sed « Quoniam Dominus benefecit tibi. Quoniam

[1] Psal. CXIV, 5. — [2] Hebr. XII, 6. — [3] Psal. CXIV, 6. — [4] Hebr. XII, 7.

» exemit, inquit, animam meam a morte[1]. » Mira res est, charissimi, quod cum dixisset in requiem convertendam animam suam, quoniam benefecit ei Dominus; subjecit, « Quoniam exemit animam meam a morte. » Ideo-ne in requiem converteretur, quia exempta est a morte? Nonne magis in morte requies dici solet? Quæ tandem ejus actio est, cujus vita requies, et mors inquietudo est? Talis ergo actio debet esse animæ, quæ tendat ad quietam securitatem, non quæ augeat inquietum laborem. Quoniam exemit eam de morte qui misertus ejus dixit : « Venite ad » me omnes qui laboratis, et ego vos reficiam : tollite » jugum meum super vos, et discite a me, quoniam mitis » sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus » vestris; jugum enim meum suave est. et sarcina mea » levis est[2]. » Mitis itaque et humilis, tanquam viam Christum sequens, debet esse animæ actio tendentis ad requiem : non tamen pigra et desidiosa; ut cursum consummet, sicut scriptum est, « In mansuetudine opera tua perfice[3]. » Etenim, ne mansuetudo ad segnitiem duceretur, adjunctum est, « Opera tua perfice. » Neque enim sicut in ista vita somni requies nos reparat ad actionem; sed actio bona perducit ad semper vigilantem quietem.

VII. Ille autem cuncta præstat, cuncta exhibet Deus, de quo hic dicitur, « Quoniam Dominus benefecit mihi, » quoniam exemit animam meam a morte, oculos meos a » lacrymis, pedes meos a lapsu[4]. » Hæc enim in spe completa erga se cantat, quisquis hujus carnis vinculum intelligit. Vere quippe dictum est, « Humiliatus sum, et » salvum me fecit. » Sed et illud Apostolus verum dicit, « Quoniam spe salvi facti sumus[5]. » Et de morte quidem quod exempti sumus, recte dicitur jam esse completum,

[1] Psal. cxiv, 7, 8. — [2] Matth. xi, 28-30. — [3] Eccli. iii, 19. — [4] Psal. xiv, 8. — [5] Rom. viii, 24.

ut mortem intelligamus non credentium, de qualibus ait, « Dimitte mortuos sepelire mortuos suos[1] : et illud in superiore Psalmo, « Non mortui laudabunt te, Domine, neque » omnes qui descendunt in infernum; sed nos qui vivi- » mus, benedicimus Dominum[2]. » Ex hac ergo morte potest recte intelligere homo fidelis jam exemptam esse animam suam, eo ipso quod ex infideli fidelis effecta est. Unde ipse Salvator, « Qui credit in me, inquit, transitum » facit a morte ad vitam[3]. » Cætera vero spe completa sunt in eis, qui nondum ex hac vita emigrarunt. Nunc enim cum lapsus nostros periculosissimos cogitamus, non cessant a lacrymis oculi : tunc autem eximet oculos nostros a lacrymis, quando et pedes a lapsu. Quia tunc nullus erit lapsus ambulantium pedum, quando infirmæ carnis nullum erit lubricum. Nunc vero quamvis firma sit via nostra, quæ Christus est; tamen quia carnem nobis, quam jubemur edomare, substernimus; in ipso prorsus opere quo eam subditam castigamus, non in ea cadere magnum est : non autem in ea labi, quis potest?

VIII. Quapropter quia et in carne sumus, et in carne non sumus : (in carne enim sumus eo vinculo, quod nundum solutum est, « Quod dissolvi et esse cum Christo » multo magis optimum[4] : » non autem sumus in carne ex eo quod spiritus primitias dedimus Deo, si tamen possimus dicere, quia « Conversatio nostra in cœlis est[5] ; » et tanquam capite placeamus Deo, pedibus autem tanquam extremis animæ partibus adhuc lubricum sentiamus :) audi quemadmodum ad spem pertineat, quod ita canitur velut jam sit effectum ; « Exemit, inquit, oculos » meos a lacrymis, pedes meos a lapsu : » et tamen non ait : Placeo; sed, « Placebo in conspectu Domini, in re-

[1] Matth. VIII, 22. — [2] Psal. CXIII, 17, 18. — [3] Joan. V, 24. — [4] Philip. I, 23. — [5] Id. III, 20.

» gione vivorum[1]; » Satis ostendens ab ea parte nondum se placere in conspectu Domini, quæ est in regione mortuorum, id est, in carne mortali. « Qui enim in carne » sunt, Deo placere non possunt. » Unde quod sequitur, et dicit idem Apostolus : « Vos autem non estis in carne : » secundum id dicit ; « Quod corpus quidem mortuum est » propter peccatum, spiritus autem vita est propter jus- » titiam : » secundum quem placebant Domino, quia secundum ipsum in carne non erant. Quis autem placeat Deo vivo, in corpore mortuo? Sed quid ait? « Si autem » spiritus ejus qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, » habitat in vobis ; qui suscitavit Jesum Christum a mor- » tuis, vivificabit et mortalia corpora vestra propter spi- » ritum qui habitat in vobis[2]. » Tunc erimus in regione vivorum, ex omni parte placentes in conspectu Domini, ex nulla ab eo parte peregrini. « Quandiu enim sumus in » corpore, peregrinamur a Domino nostro[3] : » et in quantum inde peregrinamur, in tantum non sumus in regione vivorum. « Confidimus autem et bene arbitramur magis pe- » regrinari a corpore, et immanere ad Dominum : et ideo » ambimus, sive immanentes, sive peregrinantes, pla- » centes illi esse[4]. » Ambimus quidem nunc, quia expectamus adhuc redemptionem corporis nostri[5] : sed cum absorpta fuerit mors in victoriam, et corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem[6]; tunc nullus erit fletus, quia nullus lapsus; et nullus lapsus, quia nulla corruptio. Et ideo jam non ambiemus placere, sed omnino placebimus in conspectu Domini, in regione vivorum.

[1] Psal. CXIV, 9. — [2] Rom. VIII, 8-11. — [3] 2 Cor. V, 6. — [4] Ibid. 8, 9.— [5] Rom. VIII, 23. — [6] 1 Cor. XV, 53, 54.

ENARRATIO

IN PSALMUM CXV.

Sermo ad plebem.

I. Notissimum arbitror esse Sanctitati Vestræ quod ait Apostolus : « Non enim omnium est fides [1]. » Et quod major esse soleat infidelium multitudo, non ignoratis : propter quod dicitur : « Domine, quis credidit auditui » nostro [2]? » Inter quos etiam illi numerantur, de quibus dicit idem Apostolus : « Omnes sua quærunt, non quæ » Jesu Christi [3]. » Quos alio loco dicit, non ex veritate, sed ex occasione prædicare verbum Dei, non caste [4], id est, non ex animo puræ et sinceræ charitatis. Aliud enim sentiebant, quod in eorum moribus apparebat ; et aliud prædicabant, ut sancto nomine placerent hominibus. Nam de his iterum dicit : « Neque enim isti Deo serviunt, sed suo » ventri [5]. » Quos tamen Christum annuntiare permittit. Quamvis enim ea potius crederent, quæ ipsi faciebant, ut morerentur : ea tamen prædicabant, quæ si alii credentes facerent, salvarentur : non enim aliud annuntiabant præter regulam fidei. Eos quippe excludit Apostolus, dicens : « Si quis vobis annuntiaverit præter id quod accepistis, » anathema sit [6]. » Illi non Christum annuntiant, qui annuntiant falsitatem : quia Christus veritas est [7]. De istis autem dicit quod Christum annuntient ; sed non caste, id

[1] 2 Thess. III, 2. — [2] Isaï. LIII, 1, et Rom. X, 16. — [3] Philip. II, 21. — [4] Id. I, 17. — [5] Rom. XVI, 18. — [6] Gal. I, 9. — [7] Joan. XIV, 6.

est, non animo simplici et puro, et fide sincera quæ per dilectionem operatur[1]. Terrenis quippe cupiditatibus consulentes, regnum cœlorum annuntiabant, habentes in pectore falsitatem, in lingua veritatem. Sciens itaque Apostolus etiam per Judam evangelizantem credentes esse liberatos, istos quoque ita permittit : « Sive, inquit, oc- » casione, sive veritate Christus annuntietur[2]. » Veritatem quippe annuntiabant, etiamsi non veritate, id est, non vero animo. Isti loquuntur quod non credunt, et ideo reprobati sunt; quamvis sint utiles eis quos instruit Dominus, dicens : « Quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, » facere nolite; dicunt enim, et non faciunt[3]. » Unde, nisi quia utilia non credunt esse quæ dicunt? Sunt autem alii qui credunt, et non loquuntur quod credunt, vel pigritia, vel timore. Nam et ille servus quamvis talentum habuerit, tamen quia erogare noluit, audit a Domino judice: « Serve nequam et piger[4]. » Et alio Evangelii loco dictum est, quod multi ex principibus Judæorum credidissent in eum, sed non eum confitebantur, ne expellerentur de synagogis : sed etiam ipsi reprehensi atque improbati sunt. Sequitur enim Evangelista dicens: « Ama- » verunt enim gloriam hominum magis quam Dei[5]. » Si ergo et illi qui verum quod loquuntur non credunt, et illi qui verum quod credunt non loquuntur, merito reprobantur; quis erit servus vere dicendus fidelis, nisi ille cui dicitur : « Euge, serve bone, quoniam in modico fuisti » fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium » domini tui[6]? » Talis itaque servus nec antequam credat loquitur, nec cum crediderit tacet : nec vel sic eroget ut ipse non habeat, vel quod habet non erogando non habeat. Sic enim dictum est : « Qui habet, dabitur ei; qui

[1] Gal. v, 6. — [2] Philip. I, 18. — [3] Matth. XXIII, 3. — [4] Id. XXV, 26. — [5] Joan. XII, 42, 43. — [6] Matth. XXV, 23.

» autem non habet, et quod habet auferetur ab eo [1]. »

II. Dicat ergo iste bonus servus cantans « Alleluia, » id est, sacrificans Domino sacrificium laudis, a quo auditu- » rus est : « Intra in gaudium domini tui : » exultet, et dicat : « Credidi, propter quod locutus sum [2]. » Hoc est, perfecte credidi. Non enim perfecte credunt, qui quod credunt loqui nolunt. Ad ipsam enim fidem pertinet etiam illud credere quod dictum est : « Qui me confessus fuerit » coram hominibus, confitebor eum coram Angelis Dei [3]. » Ex hoc enim est appellatus fidelis ille servus, non tantum quia accepit, sed quia impendit atque lucratus est. Ita et hoc loco non ait : Credidi, et locutus sum : sed propter hoc dicit sed locutum esse, quia credidit. Simul enim credidit, et quod præmium loquendo sperare, et quam pœnam tacendo timere deberet. « Credidi, inquit, propter » quod locutus sum. Ego autem humiliatus sum nimis. » Passus est enim multas tribulationes, propter verbum quod fideliter tenebat, fideliter impendebat : et humiliatus est nimis: quod illi timuerunt, « Qui amaverunt glo- » riam hominum magis quam Dei. » Sed quid est, « Ego » autem? » Diceret potius : Credidi, propter quod et locutus sum, et humiliatus sum nimis. Cur addidit, « Ego » autem, » nisi quia homo humiliari potest ab eis qui veritati contradicunt, non ipsa veritas quam credit et loquitur? Unde et Apostolus, cum de catena sua diceret : « Sed sermo, inquit, Dei non est alligatus [4]. » Sic et iste, quia ipsa est una persona sanctorum testium, hoc est, Martyrum Dei, « Credidi, inquit, propter quod locutus » sum. Ego autem, » non illud quod credidi, non sermo quem protuli : sed, « Ego humiliatus sum nimis. »

III. « Ego autem dixi in extasi mea : Omnis homo men-

[1] Matth. XIII, 12, et XXV, 29. — [2] Psal. CXV, 10. — [3] Matth. X, 32. — [4] 2 Tim. II, 9.

» dax[1]. » Extasim pavorem dicit, quem comminantibus persecutoribus, et impendentibus passionibus cruciatus aut mortis, humana infirmitas patitur. Hoc enim intelligimus, quia in isto Psalmo vox Martyrum apparet. Nam et alio modo dicitur extasis, cum mens non pavore alienatur, sed aliqua inspiratione revelationis assumitur. « Ego autem dixi in extasi mea : Omnis homo mendax. » Conterritus enim respexit infirmitatem suam, et vidit non de se sibi esse præsumendum. Quantum enim ad ipsum hominem pertinet, mendax est; sed gratia Dei verax effectus est, ne pressuris inimicorum cedens non loqueretur quod crediderat, sed negaret; sicut Petro accidit, quoniam de se præsumpserat, et docendus erat de homine non esse præsumendum. Et si de homine non debet quisque præsumere, utique nec de se ipso; quia homo est. Bene ergo iste vidit in pavore suo omnem hominem esse mendacem : quia et illi qui nullo pavore vanescunt, ne persequentibus cedendo mentiantur, muneribus Dei tales sunt, non viribus suis. Proinde verissime dictum est : « Omnis homo mendax : » sed Deus verax, qui ait : « Ego » dixi : Dii estis, et filii Altissimi omnes : vos autem sicut » homines moriemini, et sicut unus ex principibus cade» tis[2]. » Consolatur humiles, et implet eos, non solum fide credendæ, sed etiam fiducia prædicandæ veritatis, si perseveranter subdantur Deo, nec imitentur unum ex principibus diabolum, qui in veritate non stetit, et cecidit. Si enim omnis homo mendax, in tantum non erunt mendaces, in quantum non erunt homines : quoniam dii erunt, et filii Altissimi.

IV. Hoc itaque considerans devotissimus populus fidelium Testium, quomodo infirmitatem humanam Dei misericordia non relinquat, in cujus infirmitatis pavore

[1] Psal. cxv, 11. — [2] Id. LXXXI, 6, 7.

dictum est, « Omnis homo mendax : » quomodo consoletur humiles, et impleat spiritu fiduciæ trepidantes, ut pene mortuo corde reviviscant, nec in semetipsis fidentes sint, sed in eo qui suscitat mortuos [1], et linguas infantium facit disertas [2]; qui ait : « Cum autem tradent vos, nolite » cogitare quomodo aut quid loquamini; dabitur enim » vobis in illa hora quid loquamini; non enim vos estis » qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in » vobis [3]. » Hæc ergo omnia considerans ille qui dixerat : « Ego dixi in pavore meo : Omnis homo mendax; » et videns gratia Domini se factum veracem : « Quid retri» buam, inquit, Domino, pro omnibus quæ retribuit » mihi? » Non ait, pro omnibus quæ tribuit mihi; sed, « Pro omnibus quæ retribuit mihi [4]. » Quæ igitur præcesserant hominis, ut omnium donorum Dei non attributio, sed retributio vocari possit? quæ præcesserant hominis nisi peccata? Retribuit ergo Deus bona pro malis, cui homines retribuunt mala pro bonis. Hæc enim retribuerunt, qui dixerunt : « Hic est hæres; venite, occidamus eum [5]. »

V. Sed quærit iste quid retribuat Domino, et non invenit, nisi ex eis quæ ipse Dominus retribuit. « Calicem, » inquit, salutaris accipiam, et nomen Domini in» vocabo [6]. » O homo, peccato tuo mendax, dono Dei verax, et ideo jam non homo; quis tibi dedit calicem salutaris, quem accipiens, et invocans nomen Domini, retribues ei pro omnibus quæ retribuit tibi? quis nisi ille qui ait : « Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum [7]? » Quis tibi dedit imitari passiones suas, nisi qui pro te passus est prior? Ideoque [8], « Pretiosa in conspectu Domini

[1] 2 Cor. I, 9. — [2] Sap. X, 21. — [3] Matth. X, 19, 20. — [4] Psal. CXV, 12. — [5] Matth. XXI, 38. — [6] Psal. CXV, 13. — [7] Matth. XX, 22. — [8] Præterit versiculum 14. *Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus.*

» mors sanctorum ejus[1]. » Emit eam sanguine suo, quem prior fudit pro salute servorum, ne pro Domini nomine servi fundere dubitarent; quod tamen eorum, non Domini utilitati, proficeret.

VI. Confiteatur itaque conditionem suam mancipium tanto pretio comparatum, et dicat: « O Domine, ego ser» vus tuus, et filius ancillæ tuæ[2]. » Ergo et emptus est, et vernaculus est. An cum matre simul est emptus? An quia vernaculus est, pro peccato fugæ suæ deprædatus, et ideo emptus, quia redemptus est? Filius enim est ancillæ secundum quod omnis creatura subdita Creatori est, et verissimo Domino verissimum debet famulatum: quem cum exhibet, libera est, hanc accipiens a Domino gratiam, ut ei non necessitate, sed voluntate deserviat. Ergo iste filius est Jerusalem cœlestis, quæ sursum est, mater omnium nostrum libera[3]. Et libera quidem a peccato, sed ancilla justitiæ: cujus filiis adhuc peregrinantibus dicitur: « Vos in libertatem vocati estis[4]: » et rursus eos servos facit, dicens: « Sed in charitate servite invicem[5]. » Quibus item dicitur: Cum serviebatis peccato, liberi era» tis a justitia; nunc vero liberati a peccato, facti autem » servi Deo, habetis fructum vestrum in sanctificatio» nem, finem vero vitam æternam[6]. » Dicat ergo Deo servus iste: Multi se martyres dicunt, multi servos tuos, quia nomen tuum habent in variis hæresibus et erroribus; sed quia præter Ecclesiam tuam sunt, non sunt filii ancillæ tuæ: « Ego autem servus tuus, et filius ancillæ tuæ. »

VII. « Disrupisti vincula mea, tibi sacrificabo sacrifi» cium laudis[7]. » Neque enim inveni ulla merita mea, quando tu disrupisti vincula mea; ideo sacrificium laudis tibi debeo: quia etsi glorіabor quod servus tuus sim et

[1] Psal. cxv, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] Gal. iv, 26. — [4] Id. v, 13. — [5] Galat. v, 13. — [6] Rom. vi, 20 et 22. — [7] Psal. cxv, 17.

filius ancillæ tuæ ; non in me, sed in te Domino meo gloriabor, qui disrupisti vincula mea, ut a fuga rediens religarer tibi.

VIII. « Vota mea Domino reddam [1]. » Quæ vota redditurus es? Quas vovisti victimas? quæ incensa? quæ holocausta? An ad illud respicis, quod paulo ante dixisti : « Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo; » et, tibi sacrificabo sacrificium laudis? » Et revera quisquis bene cogitat quid voveat Domino, et quæ vota reddat, se ipsum voveat, se ipsum reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Inspecto nummo Dominus dicit : « Reddite Cæ» sari quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei sunt [2]. » Imago sua redditur Cæsari, imago sua reddatur Deo.

IX. Sed qui meminit non solum servum se esse Dei, sed et filium ancillæ Dei, videt ubi reddat vota sua, conformatus Christo per calicem salutaris. « In atriis, inquit, » domus Domini. » Quæ domus Dei est, hæc ancilla Dei est : et quæ domus Dei, nisi omnis populus ejus? Ideo sequitur : « In conspectu omnis populi ejus. » Et apertius jam nominat ipsam matrem. Quid est enim aliud populus ejus, nisi quod sequitur : « In medio tui, Jerusalem [3]? » Tunc est enim quod redditur gratum, si de pace atque in pace reddatur. Qui autem filii hujus ancillæ non sunt, bellum potius quam pacem amaverunt. Ne quis autem existimet atria domus Domini, et omnem populum ejus Judæos significari, quia ita clausit iste Psalmus, ut diceret : « In medio tui, Jerusalem, » cujus nomine carnales Israëlitæ gloriantur : audite sequentem Psalmum, qui quatuor versiculis continetur.

[1] Psal. cxv, 18. — [2] Matth. xxii, 21. — [3] Psal. cxv, 19.

ENARRATIO

IN PSALMUM CXVI.

Superioris Sermonis continuatio.

« Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum » omnes populi[1]. » Hæc sunt atria domus Domini, ille omnis populus ejus, hæc vera Jerusalem. Audiant magis illi, qui hujus civitatis filii esse noluerunt, cum se ab omnium gentium communione præciderunt. « Quoniam » confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas » Domini manet in æternum[2]. » Hæc sunt duo illa, misericordia et veritas, quæ in centesimo tertio-decimo Psalmo memoriæ commendanda commonui[3]. « Confir- » mata est autem super nos misericordia » Domini, cum ejus nomini, per quod liberati sumus, inimicarum gentium rabida ora cesserunt : « Et veritas Domini manet in » æternum, » sive in eis quæ promisit justis, sive in eis quæ minatus est impiis.

[1] Psal. cxvi, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Vide Enarrat. Psal. cxiii, Serm. 1, n. 13.

ENARRATIO

IN PSALMUM CVII.

Sermo ad populum.

I. AUDIVIMUS, fratres, admonentem nos atque hortantem Spiritum sanctum, ut sacrificium confessionis offeramus Deo. Confessio autem, vel laudis ejus est, vel peccatorum nostrorum. Et illa quidem confessio, qua peccata nostra Deo confitemur, omnibus nota est; ita ut hanc solam dici confessionem in Scripturis sanctis minus erudita existimet multitudo : nam ubi hoc verbum lectoris ore sonuerit, continuo strepitus pius pectora tundentium consequitur. Sed debent advertere quomodo dictum sit in alio Psalmo : « Quoniam ingrediar in locum tabernaculi » admirabilis usque ad domum Dei, in voce exultationis » et confessionis, soni festivitatem celebrantis[1]. » Hic enim certe manifestum est vocem confessionis et sonum, non ad mœrorem pœnitentiæ, sed ad lætitiam festivitatis celeberrimæ pertinere. Aut si de tam manifesto testimonio quisquam adhuc dubitat, quid dicturus est ad illud quod in Ecclesiastico scriptum est: « Benedicite Dominum omnia opera ipsius, date nomini ipsius magnificentiam, et confitemini in laudem ipsius in canticis » labiorum et in citharis; et sic dicite in confessione: » Quoniam omnia opera Domini bona nimis[2]? » Hic certe nullus vel tardissimus ambigit confessionem in Dei laudi-

[1] Psal. XLI, 5. — [2] Eccli. XXXIX, 19-21.

bus poni: nisi forte tanta est in cujusquam mente perversitas, ut dicere audeat etiam ipsum Dominum Jesum Christum peccata sua Patri esse confessum. Quod si aliquis impius propter nomen confessionis tentaret objicere, facillime refelleretur ipsa contextione verborum. Sic enim loquitur : « Confiteor tibi, inquit, Pater, Domine cœli et » terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudenti- » bus, et revelasti ea parvulis ; ita, Pater, quoniam sic » placitum est coram te[1]. » Quis non eum intelligat in laude Patris hæc dicere? Quis non videat istam confessionem non ad dolorem cordis, sed ad gaudium pertinere ; cum etiam præcesserit Evangelista dicens : « In ipsa » hora exultavit Spiritu sancto et dixit : Confiteor tibi » Pater[2]? »

II. Quapropter, charissimi, quoniam nullo modo est omnino dubitandum, tot congruentibus testimoniis, quorum similia in Scripturis per vos ipsos potestis advertere, non tantum in peccatis, sed et in laudibus Dei confessionem divinis Litteris solere nominari ; quid congruentibus in hoc Psalmo, quando « Alleluia » cantamus, quod est, Laudate Dominum, nos admoneri intelligimus, cum audimus : « Confitemini Domino, » quam idipsum, scilicet ut laudemus Dominum? Non potuit laus Dei brevius explicari, quam ut diceretur : « Quoniam bonus est[3]. » Quid sit grandius ista brevitate, non video ; cum ita sit proprium Deo quod bonus est, ut a quodam compellatus ipse Filius Dei, cum audiret : « Magister bone, » ab eo scilicet qui carnem ejus intuens, et Divinitatis plenitudinem non intelligens, solum hominem arbitrabatur ; responderet : « Quid me interrogas de bono? Nemo bonus, nisi unus » Deus[4]. » Quod quid est aliud dicere, quam, Si me bo-

[1] Luc. x, 21. — [2] Ibid. — [3] Psal. cxvii, 1. — [4] Marc. x, 17, 18.

num vis appellare, intellige et Deum? Sed quoniam populo dicitur, in prænuntiatione futurorum liberato ab omni labore et captivitate peregrinationis et ab omni permixtione iniquorum, quod ei per gratiam Dei præstitum est, non solum non retribuentis mala pro malis, sed etiam retribuentis bona pro malis; convenientissime adjunctum est: « Quoniam in sæculum misericordia » ejus. »

III. « Dicat autem domus Israël quoniam bonus, quo» niam in sæculum misericordia ejus. Dicat autem domus » Aaron quoniam bonus, quoniam in sæculum miseri» cordia ejus. Dicant nunc omnes qui timent Dominum » quoniam in sæculum misericordia ejus[1]. » Recognoscitis, credo, charissimi, quæ sit domus Israël, quæ sit domus Aaron, et quoniam utrique sunt timentes Dominum. Ipsi enim sunt pusilli cum magnis, jam in alio Psalmo bene insinuati cordibus vestris: quorum numero nos omnes, in ejus gratia qui bonus est et in sæculum misericordia ejus, sociatos esse gaudeamus; quoniam exauditi sunt qui dixerunt: « Adjiciat Dominus super vos, super vos et » super filios vestros[2]: » ut Israëlitis in Christum credentibus, ex quorum numero sunt Apostoli patres nostri, et ad eminentiam perfectorum et ad obedientiam parvulorum adjungeretur numerus Gentium: ut dicamus omnes facti unum in Christo, facti unus grex sub pastore uno, et corpus illius capitis tanquam unus homo dicamus: « In » tribulatione invocavi Dominum, et exaudivit me in la» titudine[3]. » Angustia nostræ tribulationis finitur: latitudo autem, quo transimus, non habet terminum. « Quis » enim accusabit adversus electos Dei[4]? »

IV. « Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat

[1] Psal. cxvii, 2-4. — [2] Id. cxiii, 12-14. — [3] Id. cxvii, 5. — [4] Rom. viii, 33.

» mihi homo[1]. » Sed numquid solos homines habet inimicos Ecclesia? Quid est homo carni et sanguini deditus, nisi caro et sanguis? Sed ait Apostolus : « Non est nobis » colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus » principes et rectores mundi tenebrarum harum[2] : » id est, rectores iniquorum, mundum istum diligentium, et propterea tenebrarum; quia et nos fuimus aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino[3]. « Adversus spiritalia, inquit, nequitiæ in cœlestibus[4] : » id est, diabolum et angelos ejus : quem diabolum alio loco dicit principem potestatis aëris hujus[5]. Audi ergo quod sequitur : « Dominus mihi adjutor, et ego despiciam inimicos meos[6]. » Ex quolibet genere inimici exurgant, sive ex numero malorum hominum, sive ex numero malorum angelorum; in Domini adjutorio despicientur, cui confitemur laudem, cui cantamus Alleluia.

V. Despectis autem inimicis, non sic mihi tanquam bonus homo se amicus opponat, ut ipse in se spem meam jubeat collocari. « Bonum est enim confidere in Domino, » quam confidere in homine[7]. » Nec quisquis secundum quemdam modum dici potest Angelus bonus, sic a me cogitetur, ut in eo confidere debeam; nemo enim bonus, nisi solus Deus. Et cum videntur adjuvare homo vel Angelus, cum hoc vera dilectione faciunt, ille per eos facit, qui eos pro modo eorum bonos fecit. « Bonum est ergo » sperare in Dominum, quam sperare in principes[8]. » Nam et Angeli dicti sunt principes, sicut in Daniele legimus : « Michaël princeps vester[9]. »

VI. « Omnes gentes circumdederunt me, et in nomine » Domini ultus sum eos : circumdantes circumdederunt

[1] Psal. CXVII, 6. — [2] Ephes. VI, 12. — [3] Id. V, 8. — [4] Id. VI, 12. — [5] Id. II, 2. — [6] Psal. CXVII, 7. — [7] Ibid. 8. — [8] Ibid. 9. — [9] Dan. XII, 1.

» me, et in nomine Domini ultus sum eos[1]. » Quod ait : « Omnes gentes circumdederunt me, et in nomine Do» mini ultus sum eos ; » significat Ecclesiæ labores atque victoriam : sed quasi causa quæreretur unde tanta mala superare potuerit, respectum est ad exemplum, et dixit quid primo passa sit in capite suo, addendo quod sequitur : « Circumdantes circumdederunt me. » Et bene ibi non repetitum est, « Omnes gentes ; » quod a Judæis solis factum est. « Et in nomine Domini ultus sum eos : » quia illic ipse pius populus, quod est corpus Christi, persecutores sensit, de quorum genere caro illa suscepta et suspensa est, et pro quo factum est quidquid ab illa interiore divinitate per exteriorem carnem virtute immortali mortaliter factum est.

VII. « Circumdederunt me sicut apes favum, et exar» serunt sicut ignis in spinis, et in nomine Domini ultus » sum eos[2]. » Hic jam ex ordine gestarum rerum, etiam verborum ordo contexitur. Nam ipsum Dominum caput Ecclesiæ recte accipimus circumdatum a persecutoribus, sicut circumdant apes favum. Quid enim ab ignorantibus gestum sit, mystica subtilitate Spiritus sanctus loquitur. Mel quippe apes operantur in favis. Nescientes autem persecutores Domini, fecerunt eum nobis ipsa passione dulciorem : ut gustemus et videamus quam suavis est Dominus[3], qui mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram[4]. Jamvero quod sequitur : « Et exarserunt velut ignis in spinis : » in ejus corpore, hoc est, in populo ubique diffuso melius intelligitur ; quem circumdederunt omnes gentes, cum sit collectus de omnibus gentibus. « Exarserunt quippe velut » ignis in spinis, » quando peccatricem carnem atque hujus mortalis vitæ molestissimas compunctiones, persecu-

[1] Psal. cxvii, 10, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Id. xxxiii, 9. — [4] Rom. iv, 25.

tionis incendio cremaverunt. « Et in nomine, inquit, Do- » mini ultus sum eos : » sive quia et ipsi, malitia quæ in eis justos persequebatur extincta, christiano populo sociati sunt; sive quia cæteri eorum qui contempserunt hoc tempore vocantis misericordiam, veritatem judicantis in fine sensuri sunt.

VIII. « Tanquam cumulus arenæ impulsus sum, ut ca- » derem, et Dominus suscepit me[1].» Quamvis enim esset jam magna multitudo credentium, quasi arenæ innumerabili comparanda, et in unam societatem tanquam in cumulum ducta : tamen quid est homo, nisi quod memor es ejus[2] ? Non dixit : Abundantiam numeri mei, numerus gentium superare non valuit : sed, « Dominus, inquit, » suscepit me. » Multitudinem ergo fidelium in unitate fidei simul habitantem persecutio gentium quo impelleret, ut dejiceret, non habebat : quando in eum creditum est, qui et singulos et omnes et ubique susciperet; quia eis invocantibus nusquam deesse potuisset.

IX. « Fortitudo mea et laudatio mea Dominus; et factus » est mihi in salutem[3].» Qui ergo cadunt, cum impelluntur, nisi qui sua sibi fortitudo, et sua sibi volunt esse laudatio ? Nullus quippe in certamine cadit, nisi cujus fortitudo et laudatio cadit. Quapropter cujus fortitudo et laudatio est Dominus, tam non cadit quam non cadit Dominus. Et ideo eis factus est in salutem; non quia ipse aliquid factus est, quod ante non erat; sed quia ipsi cum in eum crederent, quod non erant facti sunt, et jam ipse non sibi, sed illis, quod aversis a se non erat, salus cœpit esse conversis.

X. « Vox lætitiæ et salutis in tabernaculis justorum[4] : » ubi vocem mœroris et exitii putabant esse, qui in eorum corpora sæviebant. Non enim sentiebant interiora gaudia

[1] Psal. CXVII, 13. — [2] Id. VIII, 5. — [3] Id. CXVII, 14. — [4] Ibid. 15.

Sanctorum de spe futura. Unde et Apostolus dicit: « Quasi » tristes, semper autem gaudentes[1]: » et iterum, « Non » solum autem, sed etiam gloriamur, inquit, in tribula- » tionibus[2]. »

XI. « Dextera Domini fecit virtutem. » Quam virtutem dicit? « Dextera, inquit, Domini exaltavit me[3]. » Magna virtus exaltare humilem, deificare mortalem, præbere de infirmitate perfectionem, de subjectione gloriam, de passione victoriam, dare auxilium de tribulatione; ut afflictis vera salus Dei patesceret affligentibus autem vana salus hominis remaneret. Magna hæc: sed quid miraris? Audi quid repetat. Non homo se exaltavit, non homo se perfecit, non sibi homo gloriam dedit, non homo vicit, non homo sibi saluti fuit: « Dextera Domini fecit virtutem. »

XII. « Non moriar, sed vivam, et enarrabo opera Do- » mini[4]. » At illi stragem funerum ubique facientes, Ecclesiam Christi mori arbitrabantur. Ecce nunc enarrat opera Domini. Ubique Christus beatorum Martyrum gloria est. Vicit vapulando ferientes; patiendo, impatientes; diligendo, sævientes.

XIII. Tamen cur tanta indigna pertulit corpus Christi, sancta Ecclesia, populus in adoptionem indicet nobis. « Emendans, inquit, emendavit me Dominus et morti » non tradidit me[5]. » Non ergo quidquam viribus suis licuisse arbitretur fremitus impiorum: non haberet istam potestatem, nisi sibi data esset desuper. Sæpe filios paterfamilias per nequissimos servos emendari jubet; cum illis hæreditatem, illis compedes præparet. Quæ est ista hæreditas? Auri est? an argenti? an gemmarum? aut fundorum, amœnorumque prædiorum? Vide qua intretur, et cognosce quid sit.

[1] 2 Cor. VI, 10. — [2] Rom. V, 3. — [3] Psal. CXVII, 16. — [4] Ibid. 17. — [5] Ibid. 18.

XIV. « Aperite, inquit, mihi portas justitiæ.» Ecce audivimus portas. Quid est intus? « Ingressus, inquit, in eis » confitebor Domino[1]. » Illa confessio laudis est, « Ad» mirabilis usque ad domum Dei, in voce exultationis et » confessionis, soni festivitatem celebrantis[2] : » hæc est æterna beatitudo justorum, qua beati sunt qui inhabitant in domo Dei, in sæcula sæculorum laudantes eum[3].

XV. Sed vide quemadmodum intretur in portas justitiæ. « Hæ portæ Domini, inquit, justi intrabunt in eas[4].» Has saltem nemo intret injustus, in illam Jerusalem, quæ non recipit incircumcisum, ubi dicitur : « Canes foris[5]. » Satis sit quod in longinqua peregrinatione mea « Inhabi» tavi cum tabernaculis Cedar, et cum his qui oderunt » pacem eram pacificus[6] : » pertuli usque in finem permixtionem malorum, sed, « Hæ portæ Domini, justi in» trabunt in eas. »

XVI. « Confitebor tibi, Domine, quoniam exaudisti me, » et factus es mihi in salutem[7]. » Quam sæpe ostenditur laudis esse ista confessio, non vulnera medico ostendens, sed de percepta sanitate gratias agens. Ipse autem medicus salus est.

XVII. At istum quem dicimus? « Lapidem quem re» probaverunt ædificantes. » Nam, « Hic factus est in » caput anguli[8] : ut duos conderet in se, in unum novum » hominem, faciens pacem, et connecteret utrosque in » uno corpore Deo[9], » circumcisionem scilicet et præputium.

XVIII. « A Domino factus est ei[10] : » id est, capiti anguli a Domino factus est. Quamvis enim hoc non esset factus, nisi passus esset : non tamen hoc ab eis a quibus

[1] Psal. CXVII, 19. — [2] Id. XLI, 5. — [3] Id. LXXXIII, 5. — [4] Id. CXVII, 20. — [5] Apoc. XXII, 15. — [6] Psal. CXIX, 5. — [7] Id. CXVII, 21. — [8] Ibid. 22.— [9] Ephes. II, 15, 16. — [10] Psal. CXVII, 23.

passus est, factus est. Nam illi qui ædificabant, reprobaverunt : sed in eo quod Dominus occulte ædificabat, fecit in caput anguli quod illi reprobaverunt. « Et est mirabilis » in oculis nostris : » in oculis interioris hominis, in oculis credentium, sperantium, diligentium ; non in oculis carnalibus eorum, qui quasi hominem contemnendo reprobaverunt.

XIX. « Hic est dies, quem fecit Dominus[1]. » Meminit iste homo se dixisse in superioribus Psalmis : « Quoniam » inclinavit aurem suam mihi, et in diebus meis invo- » cavi[2] : » dies suos commemorans veteres. Unde modo dicit : « Hic est dies, quem fecit Dominus : » id est, quo mihi salutem dedit. Hic est dies, de quo dixit : « Tempore » acceptabili exaudivi te, et in die salutis adjuvi te[3] : » id est, dies quo ille mediator factus est in caput anguli. « Exultemus ergo et jucundemur in eo. »

XX. « O Domine, salvum me fac; o Domine, bene prospera » iter vero[4]. » Quia dies salutis est, « Salvum me fac. » Quia de longinqua peregrinatione revertentes sejungimur ab eis qui oderant pacem, cum quibus eramus pacifici, et cum loqueremur eis, debellabant nos gratis[5] ; « Bene » prospera iter » redeuntibus, quia tu nobis factus es via.

XXI. « Benedictus enim qui venit in nomine Domini[6]. » Maledictus ergo ille qui venit in nomine suo : sicut in Evangelio dicit, « Ego veni in nomine Patris mei, et non accepistis me : si alius venerit in nomine suo, illum acci- » pietis[7]. Benediximus vos de domo Domini. » Credo quod ista vox magnorum est ad pusillos, eorum scilicet magnorum, qui verbum Deum apud Deum, sicut in hac vita possunt, mente contingunt ; et tamen sermonem suum propter parvulos temperant, ut possint sinceriter dicere

[1] Psal. CXVII, 24. — [2] Id. CXIV, 2. — [3] Isaï. XLIX, 8. — [4] Psal. CXVII, 25. — [5] Id. CXIX, 7. — [6] Id. CXVII, 26. — [7] Joan. V, 43.

quod ait Apostolus, « Sive enim mente excessimus Deo, » sive temperantes sumus vobis; charitas enim Christi » compellit nos[1]. » Ipsi parvulos benedicunt de interiore domo Domini, ubi laus illa in sæcula sæculorum non deficit : et ideo videte quid inde annuntient.

XXII. « Deus Dominus, et illuxit nobis[2]. » Dominus ille qui venit in nomine Domini, quem reprobaverunt ædificantes, et factus est in caput anguli[3] : Mediator ille Dei et hominum homo Christus Jesus[4], Deus est, æqualis est Patri, et illuxit nobis, ut quod credidimus intelligeremus, et vobis nondum intelligentibus, sed jam credentibus, enuntiaremus. Ut autem et vos intelligatis, « Constituite » diem festum in confrequentationibus, usque ad cornua » altaris : » id est, usque ad interiorem domum Dei, de qua vos benediximus, ubi sunt altaris excelsa. « Constituite diem festum, » non tepide ac segniter, sed « In » confrequentationibus. » Ipsa est enim vox exultationis soni festivitatem celebrantis, ambulantium in loco tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei[5]. Si enim est ibi spiritale sacrificium, sempiternum sacrificium laudis, et sacerdos sempiternus est, et altare sempiternum pacata mens ipsa justorum. Hoc apertius dicimus, fratres : quicumque Deum Verbum intelligere volunt, non eis sufficiat caro, quod propter eos Verbum factum est, ut lacte nutrirentur; nec in terra sufficiat iste dies festus, quo Agnus occisus est : sed constituatur in confrequentationibus, quousque perveniatur, exaltatis a Domino mentibus nostris, usque ad ejus divinitatem interiorem, qui nobis exteriorem humanitatem lacte nutriendis præbere dignatus est.

XXIII. Et quid ibi aliud, nisi laudes ejus cantabimus?

[1] 2 Cor. v, 13, 14. — [2] Psal. cxvii, 27. — [3] Matth. xxi, 9 et 42. — [4] 1 Tim. ii, 5. — [5] Psal. xli, 5.

Quid ibi aliud dicemus, nisi, « Deus meus es tu, et con» fitebor tibi; Deus meus es tu, et exaltabo te; confitebor » tibi, Domine, quoniam exaudisti me, et factus es mihi » in salutem[1]? » Non strepitu verborum ista dicemus, sed dilectio inhærens illi per se ipsam clamat istam vocem, et dilectio ipsa vox est ista. Itaque sicut cœpit laudem, ita terminat : « Confitemini Domino quoniam bonus, quo» niam in sæculum misericordia ejus[2]. » Hinc cœpit Psalmus, huc desinit : quoniam sicut ab initio quod deseruimus, ita in finem quo redimus, non est aliquid quod salubrius delectet, quam laus Dei, et semper Alleluia. »

ENARRATIO

IN PSALMUM CXVIII.

PROOEMIUM.

Psalmos omnes cæteros[3], quos codicem Psalmorum novimus continere, quod Ecclesiæ consuetudine Psalterium nuncupatur, partim sermocinando in populis, partim dictando exposui, donante Domino, sicut potui : Psalmum vero centesimum octavum-decimum, non tam propter ejus notissimam longitudinem, quam propter ejus profunditatem paucis cognoscibilem differebam. Et cum molestissime ferrent fratres mei, ejus solius expositionem, quantum ad ejusdem corporis Psalmos pertinet, deesse opusculis nostris, meque ad hoc solvendum debitum vehementer

[1] Psal. CXVII, 28. — [2] Ibid. 29. — [3] Vide D. Guillon, tom. XXII, pag. 32-35.

urgerent, diu petentibus jubentibusque non cessi : quia quotiescumque inde cogitare tentavi, semper vires nostræ intentionis excessit. Quanto enim videtur apertior, tanto mihi profundior videri solet; ita ut etiam quam sit profundus, demonstrare non possem. Aliorum quippe, qui difficile intelliguntur, etiamsi in obscuritate sensus latet, ipsa tamen apparet obscuritas : hujus autem nec ipsa; quoniam talem præbet superficiem, ut lectorem atque auditorem, non expositorem necessarium habere credatur. Et nunc quod tandem ad pertractationem ejus accedo, quid in eo possim, prorsus ignoro : spero tamen ut aliquid possim, affuturum atque adjuturum Deum. Sic enim fecit in omnibus, quæcumque sufficienter, cum prius mihi ad intelligendum vel explicandum difficilia ac pene impossibilia viderentur, exposui. Statui autem per sermones id agere, qui proferantur in populis, quas Græci ὁμιλίας vocant. Hoc enim justius esse arbitror, ut conventus ecclesiastici non fraudentur etiam Psalmi hujus intelligentia, cujus, ut aliorum, delectari assolent cantilena. Sed sit huc usque procemium : jam de ipso est loquendum, de quo istuc visum est præloquendum.

SERMO I.

I. Ab exordio suo magnus Psalmus iste, charissimi, exhortatur nos ad beatitudinem, quam nemo est qui non expetat. Quis enim usquam vel potest, vel potuit, vel poterit inveniri, qui nolit esse beatus? Quid igitur exhortatione opus est ad eam rem, quam sua sponte appetit animus humanus? Nam profecto qui exhortatur, id agit, ut excitetur voluntas ejus cum quo agit, ad illud propter

quod exhortationis adhibetur alloquium. Utquid ergo nobiscum agitur, ut velimus, quod nolle non possumus; nisi quia omnes quidem beatitudinem concupiscunt, sed quonam modo ad eam perveniatur, plurimi nesciunt? Ideoque hoc docet iste, qui dicit : « Beati immaculati in » via, qui ambulant in lege Domini[1]. » Tanquam diceret, Scio quid velis, beatitudinem quæris : si ergo vis esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non pervenitur ad illud quod omnes volunt. Sed ubi erit quisque immaculatus, nisi in via? In qua via, nisi in lege Domini? Ac per hoc, « Beati imma- » culati in via, qui ambulant in lege Domini, » non superfluo nobis dicitur, sed exhortatio necessaria nostris mentibus adhibetur. Quid enim boni sit ad quod multi pigri sunt, id est, immaculatos ambulare in via, quæ lex est Domini, sic ostenditur, cum beatos esse, qui hoc faciunt, indicatur, ut propter illud quod omnes volunt, etiam hoc fiat quod plurimi nolunt. Beatum quippe esse, tam magnum est bonum, ut hoc et boni velint et mali. Nec mirum est, quod boni propterea sunt boni; sed illud est mirum, quod etiam mali propterea sunt mali, ut sint beati. Nam quisquis libidinibus deditus, luxuria stuprisque corrumpitur, in hoc malo beatitudinem quærit, et se miserum putat, cum ad suæ concupiscentiæ voluptatem lætitiamque non pervenit, beatum vero non dubitat jactare, cum pervenit. Et quisquis avaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quocumque modo divitias, ut beatus sit : inimicorum sanguinem fundere quicumque desiderat, dominationem quisquis affectat, crudelitatem suam quisquis alienis cladibus pascit, in omnibus sceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, et vera miseria falsam beatitudinem requirentes, revocat ad viam, si audiatur,

[1] Psal. CXVIII, 1.

vox ista divina, « Beati immaculati in via, qui ambulant » in lege Domini : » tanquam dicens, Quo itis? Peritis, et nescitis. Non illac itur qua pergitis, quo pervenire desideratis : nam utique beati esse cupitis ; sed misera sunt, et ad majorem miseriam ducunt itinera ista, qua curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite : si ad illud pervenire vultis, huc venite, hac ite. Viæ perversæ relinquite malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustra tendendo fatigamini, quo perveniendo inquinamini. Non autem beati inquinati in errore, qui ambulant in perversitate sæculi : sed, « Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. »

II. Quid porro adjungat attendite, « Beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum [1]. » Non mihi videtur aliud his verbis commemoratum beatorum genus, quam illud quod ante dictum est. Nam scrutari testimonia Domini, et eum in toto corde exquirere, hoc est immaculatum in via, in lege Domini ambulare. Denique sequitur, et dicit, « Non enim qui operantur » iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt [2]. » Si ergo ambulantes in via, id est, in lege Domini, ipsi sunt scrutantes testimonia ejus, et in toto corde exquirentes eum ; profecto qui operantur iniquitatem, non scrutantur testimonia ejus. Et tamen novimus operarios iniquitatis ad hoc scrutari testimonia Domini, quia malunt docti esse quam justi : novimus et alios ad hoc scrutari testimonia Domini, non quod jam recte vivant, sed ut sciant quemadmodum vivere debeant. Tales ergo nondum immaculati ambulant in lege Domini, ac per hoc nondum beati. Quomodo ergo intelligendum est, « Beati qui scrutantur testimonia ejus ; » cum videamus homines ejus scrutari testimonia non beatos, quia non immaculatos? Nam Scribæ et Pharisæi super ca-

[1] Psal. CXVIII, 2. — [2] Ibid. 3.

thedram Moysi sedentes, de quibus Dominus ait: « Quæ » dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite; » dicunt enim, et non faciunt[1]: » utique scrutabantur testimonia Domini, ut haberent quæ dicerent bona, quamvis facerent mala. Sed hos omittamus. Recte quippe respondebitur nobis, quod isti non scrutantur testimonia Domini. Non enim quærunt ipsa, sed aliud quærunt per ipsa, id est, ut glorificentur ab hominibus, vel ditentur. Non est hoc scrutari testimonia Dei, non diligere quod ostendunt, nolle pervenire quo ducunt, id est, ad Deum. Aut si et ipsi scrutantur testimonia Dei, quamvis non ut ipsum, sed ut aliud ex his inveniant et acquirant; certe non in toto corde exquirunt eum, quod non utique frustra hic additum cernimus. Sciens enim Spiritus, qui hæc dicit, multos propter aliud, non propter quod constitutum est, scrutari testimonia ejus, non tantum dixit, « Beati » qui scrutantur testimonia ejus: » sed addidit, « In toto » corde exquirunt eum, tanquam docens quemadmodum, vel propter quid scrutanda sint testimonia Domini. Denique in libro Sapientiæ loquens ipsa Sapientia, « Quærunt, » inquit, me mali, et non inveniunt; oderunt enim sa» pientiam[2]. » Quod quid est aliud, quam oderunt me? Quærunt ergo me, ait, et non me inveniunt qui oderunt me. Quomodo igitur dicuntur quærere quod oderunt, nisi quia non hoc, sed aliud ibi quærunt? Non enim volunt esse sapientes in Dei gloriam, sed volunt videri sapientes propter hominum gloriam. Quomodo enim sapientiam non oderunt, quæ jubet et docet contemnendum esse quod diligunt? Proinde, « Beati immaculati in via, qui am» bulant in lege Domini. Beati qui scrutantur testimonia » ejus, in toto corde exquirunt eum. » Sic enim scrutando testimonia ejus, ut in toto corde exquirant eum, imma-

[1] Matth. xxiii, 3. — [2] Prov. i, 28, 29.

culati ambulant in lege Domini. Numquid tamen ille non scrutabatur testimonia ejus, nec quærebat eum, qui dicebat, « Magister bone, quid boni faciam, ut vitam » æternam consequar? » Sed quomodo eum in toto corde quæsivit, cujus consilio divitias suas prætulit, quo audito tristis abscessit[1]? Nam et propheta Isaïas dicit, « Quærite » Dominum; et cum inveneritis eum, derelinquat impius » vias suas, et vir iniquus cogitationes suas[2]? »

III. Quærunt itaque Deum et impii et iniqui, ut eo invento non sint impii, nec iniqui. Quomodo ergo jam beati, cum adhuc testimonia ejus scrutantur et exquirunt eum, cum hoc facere possint et impii, possint et iniqui? Beatos autem esse impios et iniquos, quis vel impius dixerit aut iniquus? Ergo spe beati, sicut, « Beati qui persecutionem » patiuntur propter justitiam[3] : » non propter quod adest, quandiu mala patiuntur; sed propter quod aderit, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et, » Beati qui esuriunt et » sitiunt justitiam : » non quia esuriunt et sitiunt[4], sed propter quod sequitur, « Quoniam ipsi saturabuntur. » Et, « Beati » qui plorant : » non quia plorant, sed propter quod sequitur, « Quia ridebunt[5]. » Proinde, « Beati qui scrutan» tur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum : » non quia scrutantur et exquirunt, sed quia inventuri sunt quod exquirunt. In toto enim corde, non negligenter exquirunt. Si ergo spe beati, fortassis etiam spe immaculati. Nam profecto in hac vita, licet in lege Domini ambulemus, licet scrutemur testimonia ejus, et in toto corde exquiramus eum, « Si dixerimus quia peccatum non habemus, » nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est[6]? » Sed hoc diligentius inquirendum est. Sequitur quippe, « Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus am-

[1] Matth. XIX, 16 et 22. — [2] Isaï. LV, 6, 7. — [3] Matth. V, 10. — [4] Ibid. 6. — [5] Ibid. 5. — [6] I Joan. I, 8.

» bulaverunt. » Ex quo videri potest, qui ambulant in via Domini, id est, in lege Domini, scrutando testimonia ejus, et in toto corde exquirendo eum, jam esse posse immaculatos, hoc est, sine peccato, propter verba sequentia, « Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt. Qui autem peccatum facit, et iniquitatem » facit, » ait beatus Joannes : et addidit, « Peccatum » iniquitas est[1]. » Sed jam sermo iste claudendus est : nec in angustum tanta quæstio coarctanda.

SERMO II.

I. Scriptum est, et legitur, et verum est, in hoc Psalmo : « Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambula- » verunt[2]. » Sed elaborandum est, opitulante Deo, in cujus manu sunt et nos et sermones nostri[3], ne recte dictum, non recte intellectum, lectorem auditoremve perturbet. Cavendum est enim, ne omnes sancti, quorum illa vox est, « Si » dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos se- » ducimus, et veritas in nobis non est[4] ; aut non putentur ambulare in viis Domini, quoniam peccatum iniquitas est, et qui operantur iniquitatem, non utique in viis ejus ambulaverunt ; aut quia dubium non est eos ambulare in viis Domini, non credantur habere peccatum, quod procul dubio falsum est. Neque enim propter arrogantiam superbiamque vitandam scriptum est : « Si dixerimus quia » peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. » Alioquin non adderetur, « Et veritas in nobis non est ; » sed diceretur : « Humilitas in nobis non est : » præsertim quia sequitur unde iste sensus clarius illustretur, omnesque

[1] I Joan. III, 4. — [2] Psal. CXVIII, 3. — [3] Sap. VII, 16. — [4] I Joan. I, 8.

auferat dubitationis ambages. Cum enim hoc beatus Joannes dixisset, adjunxit: « Si autem confessi fuerimus de-» licta nostra, fidelis est et justus, qui dimittat nobis » peccata nostra, et mundet nos ab omni iniquitate[1]. » Quid hic dicit, quid contradicit damnabilis impietatis elatio? Si enim propter arrogantiam devitandam, non propter veritatem fatendam, non dicunt sancti se non habere peccatum; quid est quod confitentur, ut remissionem mundationemque mereantur? An et hoc fit, ut arrogantia devitetur? Quomodo ergo impetrabitur peccatorum vera mundatio, quorum est falsa confessio? Conticescat igitur et arescat elatio fenea superborum, se ipsa seducens, quæ in auribus hominum simulata humilitate dicit se habere peccatum, in corde autem suo impia elatione dicit se non habere peccatum. Qui enim hoc dicunt, se ipsos seducunt, et veritas in eis non est. Sed quando in auribus hominum hoc dicunt, non tantum se ipsos, sed alios quoque doctrinæ insanæ perversitate seducunt: cum vero id in corde suo dicunt, illic se ipsos seducunt, illic veritas in eis non est; ac per hoc se ipsos in corde suo seducunt, et in suo corde veritatis lumen amittunt. Exclamet autem sancta familia Christi, fructificans et crescens in universo mundo, humiliter verax et veraciter humilis: exclamet, inquam: « Si dixerimus quia pecca-» tum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in » nobis non est. » Quod si confessi fuerimus delicta nostra, fidelis est et justus, ut dimittat nobis peccata nostra, et » mundet nos ab omni iniquitate. » Hæc ut dicuntur, ita sententiantur. Tunc enim erit humilitas vera, si non sola ostentetur in lingua: ut simus secundum Apostolum: « Non alta sapientes, sed humilibus consentientes[2]. » Non ait: « Colloquentes, » sed, « Consentientes: » quod non

[1] 1 Joan. I, 9. — [2] Rom. XII, 16.

fit ore, sed corde. Hypocrita, si dicis te habere, cum credas te non habere peccatum; foris fingis humilitatem, intus amplecteris vanitatem. Ergo et in ore et in corde non habes veritatem. Quid tibi prodest videri hominibus humile esse quod dicis, si Deus videt altum esse quod sapis? Certe si auribus divinum insonaret oraculum, Noli altum dicere : nec sic immerito damnareris, si humile in ore coram hominibus, et altum in corde coram Domino loquereris. Cum vero audias : « Noli altum sapere, sed » time[1]; » (non enim ait, dicere, sed, sapere :) cur non etiam intus es humilis ubi sapis? An ideo mens altitudine inflatur, ut humilitatem lingua mentiatur? Legis, vel audis, « Noli altum sapere, sed time : » et tu in tantum sapis altum, ut te peccatum existimes non habere; ac per hoc quia non vis timere, nihil tibi aliud remanet quam tumere.

II. Et unde, inquis, scriptum est : « Non enim qui » operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt? » An vero sancti Domini non ambulant in viis Domini? Quod si ambulant, inquit, non operantur iniquitatem : si non operantur iniquitatem, non habent peccatum; « Quo» niam peccatum iniquitas est[2]. » Exurge in adjutorium mihi, Domine Jesu, et contra hæreticum superbientem opitulare mihi per Apostolum confitentem. Ecce, ubi est homo tuus exinaniens se, ut impleatur te? Ipsum audiamus, fratres mei; ipsum de hac quæstione, si placet, imo quia placet, interrogemus. Dic nobis, Paule beatissime, utrum ambulaveris in viis Domini, cum in carne adhuc viveres? Respondet : Et unde dicebam : « Verumtamen in » quod pervenimus, in eo ambulemus[3]? » Unde dicebam : « Numquid circumvenit vos Titus? Nonne eodem » spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis[4]? » Unde

[1] Rom. xi, 20. — [2] 1 Joan. iii, 4. — [3] Philip. iii, 16. — [4] 2 Cor. xii, 18.

dicebam : « Quandiu sumus in corpore, peregrinamur a » Domino; per fidem enim ambulamus, non per spe- » ciem[1]? » Quæ certior via Domini, quam fides ex qua justus vivit[2]? In cujus alterius viæ itinere ad superna tendebam, quando dicebam: « Unum autem quæ retro obli- » tus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum intentio- » nem sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in » Christo Jesu[3]? » Postremo in qua alia via cucurreram, quando dicebam : « Bonum certamen certavi, cursum » consummavi[4]? » Satis sint ista reponsa, quibus apostolum Paulum in viis Domini ambulasse didicimus : sed ab illo et aliud inquiramus. Dic obsecro, o Apostole, quando adhuc in carne vivens in viis Domini ambulabas, habebas peccatum, an sine peccato eras? Audiamus utrum se ipse seducat, an vero quod beatus Joannes ejus co-apostolus sapiat : quoniam veritas erat in eis[5]. Et hic ergo respondet : Nonne legistis ubi confiteor, dicens : « Non enim » quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc » ago[6]? » Et hoc audivimus : jam itaque illud interrogamus, Quomodo in viis Domini ambulabas, si malum quod nolebas hoc agebas ; cum Psalmus sanctus insonet dicens : « Non enim qui operantur iniquitatem, in viis » ejus ambulaverunt? » Audi continuo respondentem per sententiam consequentem : « Si quod nolo, inquit, ego » hoc facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat » in me peccatum[7]. » Ecce quemadmodum qui ambulant in viis Domini, non operantur peccatum, et tamen non sunt sine peccato ; quia jam non ipsi operantur illud, sed quod habitat in eis peccatum.

III. Hic dicet aliquis : Quomodo agebat quod nolebat malum, et quomodo ipse non id agebat, sed quod habita-

[1] 2 Cor. v, 6, 7. — [2] Rom. i, 17. — [3] Philip. iii, 13, 14. — [4] 2 Tim. iv, 7. — [5] 1 Joan. i, 8. — [6] Rom. vii, 15. — [7] Ibid. 15-17.

bat in illo peccatum? Interim jam ista quæstio soluta est, satisque apparuit Scripturæ auctoritate canonicæ, fieri posse ut ambulantes in viis Domini, quamvis non sint sine peccato, non tamen id operentur ipsi. « Non enim qui » operantur iniquitatem, » hoc est peccatum, « Quia pec- » catum iniquitas est[1], in viis ejus ambulaverunt. » Jamvero qua ratione possit intelligi, et agens illud propter corpus mortis hujus, in quo lex peccati habitat, et non ipse agens illud propter vias Domini in quibus ambulat; alius sermo necessarius est, quia iste claudendus est.

SERMO III.

I. Propter id quod in Psalmo isto scriptum est, « Non enim » qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt[2], » quoniam « Peccatum iniquitas est[3], » sicut Joannes apostolus dicit, exorta difficilis quæstio, Quomodo possint Sancti in hac vita et non esse sine peccato, quia et illud verum est, « Si dixerimus quia peccatum non habemus, » nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est[3]; » et tamen ambulare vias Domini, quas non ambulant qui operantur iniquitatem : soluta est, dicente apostolo Paulo, « Jam non ego operor illud, sed id quod in me habitat » peccatum[4]. » Quomodo enim est sine peccato, in quo habitat peccatum? Ambulat tamen vias Domini, quas non ambulant qui operantur; quia jam non ipse operatur illud, sed quod in eo habitat peccatum. Verumtamen ita soluta est quæstio ista, ut difficilior altera nasceretur, Quomodo agat homo quod ipse non agit. Utrumque enim dixit, et

[1] I Joan. III, 4. — [2] Psal. CXVIII, 3. — [3] I Joan. I, 8. — [4] Rom. VII, 17 et 20.

« Non quod volo, ago : » et, « Non ego operor illud, sed » quod habitat in me peccatum[1]. » Unde intelligere debemus, quando peccatum quod habitat in nobis, operatur in nobis, tunc nos id non operari; quando nequaquam ei voluntas nostra consentit, et tenet etiam corporis membra, ne obediant desideriis ejus. Quid enim operatur peccatum nolentibus nobis, nisi sola illicita desideria? Quibus si voluntatis non adhibeatur assensus; movetur quidem nonnullus affectus, sed nullus ei relaxatur effectus. Hoc præcepit idem Apostolus, ubi dicit, « Non ergo regnet » peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum » desideriis ejus, nec exhibeatis membra vestra arma ini- » quitatis peccato[2]. » Sunt itaque desideria peccati, quibus nos prohibuit obedire. Operantur ergo peccatum hæc desideria; quibus si obedimus, et nos operamur : si autem obtemperantes Apostolo non obedimus eis, non illud nos operamur[3], sed quod in nobis habitat peccatum. Si autem desideria nulla haberemus illicita, nec nos, nec peccatum mali aliquid operaretur in nobis. Motum porro illiciti desiderii, cui non obediendo non eum nos operamur, ideo et nos agere dicimur, quoniam non est naturæ vigor alienæ, sed languor est nostræ : a quo languore omni modo salvi erimus, cum et animo et corpore immortales facti fuerimus. Quapropter et quia in viis Domini ambulamus, non obedimus desideriis peccati; et quia non sumus sine peccato, habemus desideria peccati. Ac per hoc jam nos ea non operamur, non eis obediendo; sed quod in nobis habitat peccatum, eadem commovendo. « Non enim » qui operantur iniquitatem, » id est, obediunt desideriis peccati, « In viis Domini ambulaverunt.

II. Sed adhuc quærendum est, quæ petamus dimitti nobis, quando dicimus Deo : « Dimitte nobis debita nos-

[1] Rom. VII, 16. — [2] Id. VI, 12, 13. — [3] Id. VII, 17.

» tra[1] : » utrum quæ nos operamur, quando peccati desideriis obedimus; an ipsa desideria nobis dimitti volumus, quæ nos non operamur, sed quod habitat in nobis peccatum. Quantum quidem ego sapere possum, languoris illius et infirmitatis, unde illicita desideria commoventur, quod peccatum appellat Apostolus[2], universus reatus sacramento baptismatis est solutus, cum omnibus quæ illi obedientes fecimus, diximus, cogitavimus; nec nobis deinceps languor iste obesset, quamvis inesset, si desideriis ejus illicitis nullis unquam obedientiam præberemus, sive operatione, sive locutione, sive tacita assensione; donec etiam ipse sanaretur, cum id quod poscimus esset impletum, sive dicentes, « Veniat regnum tuum; » sive dicentes, « Libera nos a malo[3] : » sed quoniam tentatio est vita humana super terram[4]; etiamsi a criminibus longe simus, non tamen deest ubi desideriis peccati, vel facto, vel dicto, vel cogitatu obediamus; quando adversus majora vigilantibus, quædam incautis minuta subrepunt : quæ si adversus nos colligantur, etsi non singula suis molibus conterunt, omnia tamen acervo nos obruunt. Et propter hæc, etiam hi qui ambulant in viis Domini, dicunt, « Di» mitte nobis debita nostra[5] : » quoniam ad vias Domini, et ipsa oratio pertinet, et ipsa confessio; quamvis non ad eas peccata pertineant.

III. Itaque in viis Domini, quas omnes fides una complectitur, « Qua in eum creditur qui justificat impium[6]; » qui etiam dixit, « Ego sum via[7] : » nemo peccatum operatur, sed confitetur. Deviat ergo, cum peccat : et ideo peccatum viæ non tribuitur, quod a deviante committitur : sed in via fidei pro non peccantibus habentur, quibus peccata non imputantur. De quibus apostolus Paulus jus-

[1] Matth. VI, 12. — [2] Rom. VII, 7-25. — [3] Matth. VI, 10-12. — [4] Job. VII, 1. — [5] Matth. VI, 12. — [6] Rom. IV, 5. — [7] Joan. XIV, 6.

titiam fidei commendans, in Psalmo scriptum esse monstravit, « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quo» rum tecta sunt peccata : beatus vir, cui non imputavit » Dominus peccatum [1]. » Hoc præstant viæ Domini : ac per hoc, quoniam « Justus ex fide vivit [2], » ab ista via Domini illa alienat iniquitas, quæ est infidelitas. In hac autem via, id est, in fide pia quisquis ambulat, aut peccatum non operatur, aut si quid a deviante committitur, propter viam non imputatur, et tanquam non fuerit operatus accipitur. Et ideo bene etiam sic intelligitur, « Non » enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambula» verunt : » ut hanc iniquitatem significaverit, quæ recedit a fide, aut non accedit ad fidem. Quemadmodum enim ait Dominus de Judæis, « Si non venissem, pecca» tum non haberent [3]. » Nec utique sine ullo peccato erant, antequam Christus veniret in carne, et ex quo venit, cœperunt habere peccatum : sed peccatum quoddam certum, id est, infidelitatis, intelligi voluit ; quoniam non crediderunt in eum. Ita qui operantur iniquitatem, non quamlibet, sed hanc ipsam infidelitatis, non in viis ejus ambulaverunt : quia, « Universæ viæ Domini misericordia » et veritas [4] ; » utrumque autem in Christo est, et præter Christum nusquam est. « Dico enim Christum, ait Apos» tolus, ministrum fuisse circumcisionis, propter veritatem » Dei, ad confirmandas promissiones Patrum ; Gentes » autem super misericordiam glorificare Deum [5]. » In hoc igitur misericordia, quia nos redemit : in hoc veritas, quia id quod promissit implevit, et impleturus est quod promittit. « Qui ergo operantur iniquitatem, » id est, infidelitatem, « Non in viis ejus ambulaverunt ; » quia in Christum non crediderunt. Ergo convertantur, et in eum qui

[1] Rom. IV, 7, et Psal. XXXI, 1, 2. — [2] Rom. I, 17. — [3] Joan. XV, 22. — [4] Psal. XXIV, 10. — [5] Rom. XV, 8, 9.

justificat impium[1], pie credant, atque in illo misericordiam peccatis dimissis, et veritatem completis promissis, hoc est, universas vias Domini inveniant : in quibus ambulantes non operabuntur iniquitatem : quia non tenebunt infidelitatem, sed fidem, quæ per dilectionem operatur[2], et cui peccatum non imputatur.

SERMO IV.

I. Quis est, charissimi, qui Domino dicit, « Tu præ» cepisti mandata tua custodiri nimis. Utinam dirigantur » viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas. Tunc non » confundar, dum inspicio in omnia mandata tua[3] ? » Quis est qui hoc dicit, nisi unumquodque membrum Christi, vel potius universum corpus Christi ? Et quid est, « Tu » præcepisti mandata tua custodiri nimis ? » Utrum nimis præcepisti, an nimis custodiri ? Quodlibet horum intelligamus, contra illam memorabilem nobilemque sententiam hoc dictum videtur, quam Græci laudant in sapientibus suis, et Latini laudando consentiunt, « Ne quid nimis[4]. » Si enim hoc verum est, ut ne quid nimis fiat, quomodo verum est, quod hic dicitur, « Tu præcepisti mandata » tua custodiri nimis? » Quando Deus aliquid vel nimis præciperet, vel nimis custodiri vellet, si omne nimium reprehensione dignum esset ? Diceremus ergo nos nulla Græcorum sapientium auctoritate teneri, intuentes quod scriptum est, « Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus » mundi[5] : » et potius istam sententiam falsam esse crederemus, qua dictum est, « Ne quid nimis, » quam divinum

[1] Rom. iv, 5. — [2] Galat. v, 6. — [3] Psal. cxviii, 4-6. — [4] Terent. Andr. Act. i, sc. i. — [5] i Cor. i, 20.

eloquium, ubi legimus atque cantamus, « Tu præcepisti » mandata tua custodiri nimis; » nisi nos non græca elatio, sed vera ratio revocaret? Nimis quippe dicitur, quidquid plus fuerit quam oportet. Nam parum et nimium duo sunt inter se contraria. Parum est quod minus est quam oportet: et nimium plus quam oportet. Horum in medio modus est, quod dicitur, sat est. Cum itaque utile sit in vita et moribus, ut amplius quam oportet nihil omnino faciamus; profecto veram esse sententiam, « Ne quid ni- » mis, » fateri potius quam negare debemus. Sed aliquando latina lingua hoc verbo sic abutitur, ut nimis pro eo quod est, valde, et positum inveniamus in Litteris sacris, et ponamus in sermonibus nostris. Nam et hic, « Tu præcepisti mandata tua custodiri nimis, » nonnisi, Valde, intelligimus, si recte intelligimus. Et, Nimis te diligo, si alicui charissimo dicimus, non utique plus quam oportet, sed valde nos diligere intelligi volumus. Denique illa græca sententia non habet hoc verbum, quod hic legitur. Ibi enim est ἄγαν, quod est, nimis: hic est autem σφόδρα, quod est, valde. Sed aliquando, ut diximus, nimis pro eo quod est valde, et dictum invenimus, et dicimus. Unde nonnulli etiam latini codices non habent, « Tu præ- » cepisti mandata tua custodiri nimis; » sed, « Valde. » Valde itaque præcepit hoc Deus, et valde oportet Dei custodiri mandata.

II. Sed humilis pietas vel pia humilitas, et fides non immemor gratiæ, quid adjungat attendite: « Utinam, in- » quit, dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificatio- » nes tuas[1]. » Præcepisti quidem tu, sed utinam quod præcepisti fiat mihi. Ubi audis « Utinam, » vocem optantis agnosce; et agnita voce optantis, depone superbiam præsumentis. Quis enim se dicat optare, quod sic habet

[1] Psal. cxviii, 5.

in arbitrii potestate, ut nullo indigens adjumento id possit efficere? Ergo si optat homo quod præcipit Deus; ut det ipse quod præcipit, rogandus est Deus. A quo enim optandum est, nisi ab illo, a quo « Patre luminum omne » datum optimum et omne donum perfectum, sancta » Scriptura teste, descendit[1]? » Propter eos autem qui putant hoc solo nos ad faciendam justitiam divinitus adjuvari, quod Dei præcepta nobis in notitiam proferuntur, ut ea cognita, jam sine ulla Dei gratia, solis nostræ voluntatis viribus impleantur, non optat hic dirigi vias suas ad custodiendas justificationes Dei, nisi jam ejus acceptis ipso præcipiente mandatis. Ad hoc enim pertinet quod præmisit, « Tu præcepisti mandata tua custodiri nimis. » Tanquam diceret: Jam legem accepi, jam novi; « Tu enim » præcepisti mandata tua custodiri nimis : » et mandata tua sancta, et justa, et bona; sed peccatum per bonum mihi operatur mortem[2], nisi adjuvet tua gratia, « Utinam ergo dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas. »

III. « Tunc non confundar, dum inspicio in omnia » mandata tua[3]. » Mandata Dei sive cum leguntur, sive cum memoria recoluntur, tanquam speculum intuendum est, secundum apostolum Jacobum dicentem : « Si quis » est auditor verbi et non factor, hic comparabitur viro » consideranti vultum nativitatis suæ in speculo; consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est qualis » fuerit: qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, et permanserit, non auditor obliviosus factus, sed » factor operis, hic beatus in facto suo erit[4]. » Talem se iste vult esse, ut inspiciat tanquam in speculo mandata Dei, et non confundatur: quia non auditor eorum tantum

[1] Jacob. I, 17. — [2] Rom. VII, 12, 13. — [3] Psal. CXVIII, 6. — [4] Jacob. I, 23-25.

vult esse, sed factor. Propterea optat dirigi vias suas ad custodiendas justificationes Dei. Unde dirigi, nisi gratia Dei? Alioquin legem Dei habebit, non ubi gratuletur, sed ubi confundatur; si voluerit mandata inspicere, quæ non facit.

IV. « Confitebor, inquit, tibi, Domine, in directione » cordis, in eo quod didicerim judicia justitiæ tuæ[1]. » Non est peccatorum confessio ista, sed laudis : sicut ait etiam ipse, in quo peccatum nullum erat, « Confitebor » tibi, Pater, Domine, cœli et terræ[2] : » et sicut scriptum est in libro Ecclesiastico : « Hæc dicetis, in confes» sione : Opera Domini universa quoniam bona valde[3]. » Confitebor, inquit, tibi in directione cordis. » Utique si dirigantur viæ meæ, confitebor tibi, quoniam tu fecisti, et tua laus est ista, non mea. Tunc enim « Confitebor in » eo quod didicerim judicia justitiæ tuæ, » si directum cor habebo, directis videlicet viis meis ad custodiendas justificationes tuas. Nam quid mihi proderit quod ea didicerim, si corde perverso vias abibo pravas? Non enim lætabor in eis, sed accusabor ab eis.

V. Deinde adjungit : « Justificationes tuas custodiam[4]. » Quæ omnia ex illo utique connectuntur, quod ait : « Uti» nam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes » tuas : tunc non confundar dum inspicio in omnia man» data tua; et confitebor tibi in directione cordis, et jus» tificationes tuas custodiam. » Sed quid est quod sequitur? « Ne derelinquas me usque valde : » vel sicut nonnulli codices habent, « Usque nimis, » pro eo quod est « Valde : » nam hoc verbum græcum est et hic, id est, σφόδρα : quasi relinqui se a Domino velit, sed non, « Us» que valde. » Absit. Sed quia reliquerat Deus mundum

[1] Psal. CXVIII, 2. — [2] Matth. XII, 25. — [3] Eccli. XXXIX, 20, 21. — [4] Psal. CXVIII, 8.

merito peccatorum; « Usque valde » illum reliquisset, si ei nec tanta medicina profuisset, hoc est, gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Nunc vero secundum istam orationem corporis Christi, non eum reliquit usque valde : « Quia Deus erat in Christo, mundum re» concilians sibi[1]. » Potest hoc etiam sic intelligi, ut ejus ista sit vox, qui cum dixisset in abundantia sua : « Non » movebor in æternum[2], » velut sua virtute confidens : ut ostenderet ei Deus quod non merito ejus, sed in voluntate sua præstiterat decori ejus virtutem, avertit ab eo faciem suam, et factus est conturbatus[3]. Inveniens ergo se, nec jam præsumens de se, clamat : « Ne derelinquas » me usque valde. » Si enim dereliquisti, ut sine adjutorio tuo infirmus appaream, noli usque valde, ne peream. « Tu ergo præcepisti mandata tua custodiri nimis. » Jam de ignorantia me excusare non possum. Sed quoniam infirmus sum : « Utinam dirigantur viæ meæ ad custodien» das justificationes tuas. Tunc non confundar, dum » inspicio in omnia mandata tua : tunc confitebor tibi in » directione cordis, in eo quod didicerim judicia justitiæ » tuæ; tunc justificationes tuas custodiam : » et si dereliquisti me, ne gloriarer in me, noli usque valde, et justificatus abs te gloriabor in te.

SERMO V.

I. Hos versus, charissimi, isto consideremus in Psalmo et sicut Dominus donat ejus sacras Litteras perscrutemur : « In quo corrigit junior viam suam? In custodiendo verba » tua[4]. » Interrogat se, et respondet sibi. « In quo cor-

[1] 2 Cor. v, 19. — [2] Psal. xxix, 7. — [3] Ibid. 8. — [4] Psal. cxviii, 9.

» rigit junior viam suam? » huc usque interrogatio est. Deinde responsio, « In custodiendo verba tua. » Sed hoc loco custoditio verborum Dei, intelligenda est operatio præceptorum. Frustra enim custodiuntur memoria, si non custodiantur et vita. Nam quidam verba Dei tenendo agunt ne obliviscantur, nec agunt vivendo ut corrigantur. Non autem ait iste: In quo exercet junior memoriam suam? sed, « In quo corrigit viam suam? » atque ad hoc respondet : « In custodiendo verba tua. » Neque ullo modo dicenda est via correcta, quandiu est vita perversa.

II. Sed quid sibi vult iste junior ? Potuit enim dicere : In quo corrigit homo viam suam? aut, In quo corrigit vir viam suam? quod plerumque in Scripturis ita ponitur, ut a sexu honoratiore homo intelligatur, modo locutionis quo significatur a parte totum. Neque enim et fœmina non beata quæ non abiit in consilio impiorum : ubi tamen dictum est : « Beatus vir [1]. » Hic vero nec Homo ait, nec Vir, sed, « Junior. » Numquid desperandus est senior? aut in alio corrigit etiam senior viam suam, quam in custodiendo verba Dei? An forte admonitio est, qua ætate potissimum fieri debeat : secundum illud quod alibi scriptum est : « Fili, a juventute tua excipe doctrinam, et usque ad ca- » nos invenies sapientiam [2] ? » Est et alius intellectus, ut ille hic agnoscatur filius evangelicus junior, qui profectus a patre in regionem longinquam, effudit substantiam suam vivens cum meretricibus prodige; et posteaquam porcos pavit egestatem famemque perpessus, reversus est ad semetipsum, et dixit : « Surgam, et ibo ad patrem » meum. » In quo enim correxit viam suam, nisi in custodiendo verba Dei, quæ tanquam panem paternum esuriens concupivit? Neque enim corrigeret viam suam frater ejus senior, qui patri suo dixit : « Ecce tot annis servio

[1] Psal. I, I. — [2] Eccli. VI, 18.

» tibi, et nunquam mandatum tuum præterii. » Junior ergo ille correxit viam suam, quam se ita depravasse perversamque habuisse confessus est, ut patri diceret : « Jam » non sum dignus vocari filius tuus [1]. » Tertius quoque intellectus mihi occurrit, quem quidem ego, quantum pro modulo meo sapio, duobus superioribus antepono : ut senior agnoscatur, vetus homo ; et novus, junior : senior, qui portat imaginem terreni hominis ; junior, qui cœlestis ; quia « Non prius quod spiritale est, sed quod ani» male, postea spiritale [2]. » Sit ergo licet quilibet quantum ad ætatem pertinet corporis, annosa vetustate decrepitus, junior erit ad Deum percepta gratiæ novitate conversus : et in hoc corrigit viam suam, in custodiendo verba ejus : hoc est, verbum fidei quod prædicamus [3], et ipsa est fides quæ per dilectionem operatur [4].

III. Sed iste junior populus, gratiæ filius, homo novus, cantator novi Cantici, hæres Testamenti Novi, iste junior non Caïn, sed Abel ; non Ismaël, sed Isaac ; non Esaü, sed Israël ; non Manasses, sed Ephræm ; non Heli, sed Samuël ; non Saül, sed David, quid adjungat attendite : « In toto, inquit, corde meo exquisivi te, ne repellas me » a mandatis tuis [5]. » Ecce orat, ut adjuvetur ad custodienda verba Dei, in quo dixerat viam suam corrigere juniorem. Nam utique hoc est, « Ne repellas me a mandatis » tuis. » Quid est enim a Deo repelli, nisi non adjuvari ? Mandatis quippe ejus rectis atque arduis humana non contemperatur infirmitas, nisi præveniens ejus adjuvet charitas. Quos autem non adjuvat, hos merito perhibetur repellere, tanquam flammea framea prohibeantur indigni, ne manum extendant ad arborem vitæ [6]. Quis est autem dignus, ex quo per unum hominem peccatum intravit in

[1] Luc. xv, 12-21. — [2] I Cor. xv, 46, 49. — [3] Rom. x, 8. — [4] Gal. v, 6. — [5] Psal. cxviii, 10. — [6] Gen. iii, 24.

mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt [1] ? Sed indebita Dei misericordia sanatur debita nostra miseria. Nam iste qui loquitur, et dicit : « In toto corde meo exquisivi te : » et hoc unde posset, nisi eum aversum ad se ipse converteret, cui dicitur : « Deus tu convertens vivificabis nos [2] : » et ille perditum quæreret, et errantem ille revocaret, qui dicit : « Quod perierat requiram, et quod erraverat revo- » cabo [3] ? »

IV. Inde est quod et corrigit viam suam in custodiendo verba Dei, illo regente, illo faciente ; neque enim per se ipse posset ; cum Jeremias propheta fateatur, et dicat : « Scio, Domine, quoniam non est hominis via ejus, ne- » que vir ibit et corriget viam suam [4]. » A Domino quippe hoc etiam iste superius optavit, ubi ait : « Utinam diri- » gantur viæ meæ : » et hic ubi addidit : « In corde meo » abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi [5] ; » continuo divinum quæsivit auxilium, ne in corde ejus Dei eloquia sine fructu absconderentur, nisi opera justitiæ sequerentur. Cum enim hoc dixisset, adjunxit : « Benedictus es, Do- » mine ; doce me justificationes tuas [6]. Doce » dixit, quomodo eas discunt, qui faciunt, non quomodo hi qui ut habeant quod loquantur, tantummodo meminerunt. Nam utique jam dixerat : « In corde meo abscondi eloquia tua, » ut non peccem tibi. » Quid ergo adhuc ea quærit discere, quæ abscondita jam custodit in corde ? Quod utique non fecisset, nisi ea didicisset. Utquid ergo addit et dicit : « Doce me justificationes tuas, » nisi quia eas vult faciendo discere, non loquendo vel memoria retinendo ? Quoniam ergo, sicut in alio Psalmo legitur : « Benedic- » tionem dabit qui legem dedit [7] : » ideo, « Benedictus

[1] Rom. v, 12. — [2] Psal. LXXXIV, 7. — [3] Ezech. XXXIV, 16. — [4] Jerem. x, 23. — [5] Psal. CXVIII, 11. — [6] Ibid. 12. — [7] Id. LXXXIII, 8.

» es, Domine, doce me, inquit, justificationes tuas. » Quia enim in corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi, legem dedisti; da etiam benedictionem gratiæ, ut faciendo discam quod intimando jussisti. Hæc satis sint, ut vestræ mentes sine fastidio nutriantur : alium Sermonem desiderant quæ sequuntur.

SERMO VI.

I. Initium Sermonis hujus est nobis in Psalmo, de quo disputamus, hic versus, « In labiis meis enuntiavi omnia » judicia oris tui [1]. » Quid est hoc, dilectissimi? quid est hoc? Quis omnia judicia Dei enuntiare possit, cum investigare non possit? An vero cum Apostolo exclamare dubitamus, « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ » Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus [2]? » Dominus dicit : « Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo [3]. » Et quamvis continuo promiserit eis omnem veritatem per Spiritum sanctum; clamat tamen beatus Paulus, « Ex parte » scimus; » ut intelligamus Spiritu quidem sancto, unde pignus accepimus, perduci nos ad omnem veritatem; sed cum in aliam vitam, post hujus vitæ speculum et ænigma, venerimus, et facie ad faciem viderimus [4]. Quomodo ergo iste dicit : « In labiis meis enuntiavi omnia » judicia oris tui? » Et ille hoc dicit, qui paulo ante superiore versu proximo dixerat : « Doce me justificationes » tuas. » Quo pacto igitur enuntiavit omnia judicia oris ejus, qui vult adhuc discere justificationes ejus? An judi-

[1] Psal. cxviii, 13. — [2] Rom. xi, 33. — [3] Joan. xvi, 12, 13. — [4] 1 Cor. xiii, 9 et 12.

cia quidem cuncta jam noverat, justificationes autem adhuc discere cupiebat? Hoc vero est mirabilius, si jam sciebat inscrutabilia Dei, et ea quæ hominibus præcepit facienda nesciebat. Justificationes enim sunt, non dicta, sed facta justitiæ, opera scilicet justorum, quæ imperat Deus. Ideo autem Dei dicuntur, quamvis a nobis fiant, quia nisi ipso donante non fiunt. Judicia porro Dei sunt, quibus ab eo mundus et nunc et in fine sæculi judicatur. Sed cum eloquiis Dei omnia contineantur, et justificationes videlicet et judicia; cur quærit adhuc justificationes discere, qui eloquia Dei se abscondisse in corde dicit? Ait enim : « In corde meo abscondi eloquia tua, ut non » peccem tibi. » Tum secutus adjunxit : « Benedictus es, » Domine; doce me justificationes tuas. » Ac deinde, « In » labiis meis, inquit, enuntiavi omnia judicia oris tui. » Videntur quidem duo ista inter se non esse contraria, imo esse potius amica atque conjuncta, ut quoniam in corde suo abscondit eloquia Dei, in labiis suis judicia ejus enuntiet; « Corde enim creditur ad justitiam, ore autem con» fessio fit ad salutem [1] : » sed quod inter hæc duo medium posuit, « Benedictus es, Domine; doce me justificationes » tuas, » quomodo conveniat homini, cujus in corde jam sunt eloquia Dei, et qui labiis suis enuntiavit omnia judicia Dei, ut adhuc velit discere justificationes Dei, non invenitur, nisi ut eas discere velle intelligatur faciendo, non memoria retinendo et loquendo; et id a Domino demonstravit debere nos petere, sine quo nihil possumus facere. Sed hoc ante istum alio jam sermone tractavimus: nunc vero quomodo se dixerit omnia judicia oris Dei in labiis suis enuntiasse, cum dicta sint inscrutabilia, et de quorum profunditate alibi scriptum est: «Judicia tua abys» sus multa [2], » quantum Deus donat, tractare suscepimus.

[1] Rom. x, 10. — [2] Psal. xxxv, 7.

II. Quid ergo hic intelligamus, attendite. Numquid judicia Dei nescit Ecclesia? Scit plane. Nam scit utique qualibus dicturus sit Judex vivorum et mortuorum : « Ve» nite, benedicti Patris mei, percipite regnum : » et qualibus dicturus sit : « Ite in ignem æternum[1]. » Scit, inquam, neque fornicatores, neque idolis servientes, neque illos atque illos, quos ibi apostolus Paulus enumerat, regnum Dei possessuros[2]. Scit iram et indignationem, tribulationem et angustias in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum et Græci : gloriam vero, et honorem, et pacem omni operanti bonum, Judæo primum et Græco[3]. Hæc atque hujusmodi judicia Dei evidenter expressa novit Ecclesia : sed non ipsa sunt omnia ; cum sint quædam inscrutabilia, et sicut abyssus multa, profunda et occulta. An et ipsa nota sunt quibusdam excellentioribus membris hominis hujus, qui cum suo capite Salvatore totus est Christus? Inscrutabilia enim fortasse dicta sunt homini, quia viribus suis ea non potest perscrutari. Sed cur non possit dono Spiritus sancti, cuicumque hoc Dominus conferre dignatur? Sic enim illud dictum est : « Deus habitat lucem inaccessibilem[4] : » et audimus tamen, « Accedite ad eum, et illuminamini[5]. » Quæ utique ita solvitur quæstio, ut inaccessibilis sit viribus nostris, accedatur autem ad eum muneribus suis. Quanquam etsi nemini omnino sanctorum, quandiu corpus quod corrumpitur aggravat animam[6], omnia judicia Dei scire conceditur, quia revera multum est ad hominem, cum profecto, (ut aliquid exempli gratia dicam, unde judiciorum Dei conjiciatur immensitas,) nemo sine judicio Dei sit tardus in animo, vel claudus in corpore : habet tamen unde dicat Ecclesia, hoc est, populus acquisitionis, et ve-

[1] Matth. xxv, 34 et 41. — [2] 1 Cor. vi, 9, 10. — [3] Rom. ii, 9, 10. — [4] 1 Tim. vi, 16. — [5] Psal. xxxiii, 5. — [6] Sap. ix, 15.

raciter dicat : « In labiis meis enuntiavi omnia judicia oris » tui, » id est, nihil judiciorum tuorum tacui, quæ mihi per eloquia tua innotescere voluisti, sed omnia prorsus in labiis meis enuntiavi. Hoc enim mihi videtur significare voluisse, quod non ait, omnia judicia tua; sed, « Omnia » judicia oris tui, » id est, quæ mihi dixisti : ut per os ejus eloquium ejus intelligamus, quod fecit ad nos in revelationibus sanctorum pluribus, et Testamentis duobus; quæ omnia judicia usquequaque in labiis suis enuntiare non cessat Ecclesia.

III. Deinde subjungit, et dicit : « In via testimoniorum » tuorum jucundatus sum, quasi in omnibus divitiis [1]. » Viam testimoniorum Dei nihil citius, nihil certius, nihil brevius, nihilque grandius intelligimus esse quam Christum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi [2]. Inde et iste ait se jucundatum vel delectatum in hac via, « Quasi in omnibus divitiis. » Testimonia quippe Dei sunt, quibus quantum nos diligat, nobis probare dignatur. Commendat autem suam charitatem Deus in nobis, « Quoniam cum adhuc peccatores essemus, » Christus pro nobis mortuus est [3]. » Cum ergo ipse dicat : « Ego sum via [4] : » et humilitas ejus carnalis nativitatis atque passionis, evidentia sint testimonia divinæ erga nos dilectionis; procul dubio via testimoniorum Dei Christus est. Per hæc quippe testimonia quæ in illo videmus impleta, etiam futura erga nos, quæ sempiterna promissa sunt, expectamus et speramus implenda. « Qui enim pro- » prio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit » eum, quomodo non et cum illo omnia nobis donavit [5]. »

IV. Sequitur, « In mandatis tuis garriam, et conside- » rabo vias tuas [6]. » Quod græcus habet ἀδολεσχήσω, latini

[1] Psal. DXVIII, 14. — [2] Coloss. II, 3. — [3] Rom. V, 8. — [4] Joan. XIV, 6.— [5] Rom. VIII, 32. — [6] Psal. CXVIII, 15.

interpretes quidam « Garriam, » quidam « Exercebor, » interpretati sunt; quæ duo inter se videntur esse diversa : sed si exercitatio intelligatur ingenii, cum quadam delectatione disputationis, utrumque conjungitur, et quasi ex utroque unum aliquid temperatur, ut non sit aliena ab hujusmodi exercitatione garrulitas. Solent enim garruli vocari loquaces. Sic autem se in Dei mandatis exercet Ecclesia, adversus omnes inimicos fidei christianæ atque catholicæ copiosis doctorum disputationibus garrula : quæ tunc fructuosæ sunt disputantibus, si non ibi considerentur nisi viæ Domini, sicut scriptum est : « Misericordia et » veritas [1] : » quorum duorum plenitudo invenitur in Christo. Per hanc suavem exercitationem fit etiam quod adjungit : « In justificationibus tuis meditabor, non obli» viscar verborum tuorum [2]. » Ideo utique « Meditabor, » ut « Non obliviscar. » Unde Beatus ille in primo Psalmo, in lege Domini meditabitur die ac nocte [3].

V. In his omnibus quæ, ut potuimus, disputavimus, meminerimus, charissimi, eum qui abscondit in corde suo eloquia Domini, et enuntiat in labiis suis omnia judicia oris ejus, et in via testimoniorum ejus delectatur sicut in omnibus divitiis, et garriens vel sese exercens in mandatis ejus, considerat vias ejus, et meditatur in justificationibus ejus, ne obliviscatur verborum ejus, per quæ omnia utique lege Dei atque doctrina instructus apparet, orare tamen et dicere : « Benedictus es, Domine, doce me justi» ficationes tuas. » Ubi nihil aliud intelligitur poscere, nisi adjutorium gratiæ : ut quod jam novit Sermone, discat et opere.

[1] Psal. XXIV, 10. — [2] Id. CXVIII, 16. — [3] Id. I, 2.

SERMO VII.

I. Si hujus Psalmi superiora meministis, charissimi, adjuvare nos debent ad intelligenda sequentia. Etenim quæ tanquam ex unius hominis persona loquuntur, membra sunt Christi, et ad unum caput tanquam unum pertinent corpus. Nempe superius dixerat : « In quo corrigit junior viam suam, in custodiendo verba tua. » Ecce nunc apertius, ut id faciat, poscit auxilium. « Retribue, inquit, » servo tuo; vivam, et custodibo verba tua[1]. » Si bona pro bonis sibi retribui postulavit, jam custodierat verba Dei. Non autem dixit : Retribue servo tuo, quia custodivi verba tua; tanquam mercedem bonam pro bono obedientiæ flagitaret: sed dixit: « Retribue servo tuo; vivam, » et custodibo verba tua. » Quod quid est aliud, quam dicere, mortuos ea custodire non posse? infideles videlicet, de quibus dicitur: « Sine mortuos sepelire mortuos » suos[2]. » Quapropter si mortuos intelligimus infideles, vivos autem fideles; quoniam, « Justus ex fide vivit[3] : » nec possunt custodiri verba Dei nisi fide, quæ per dilectionem operatur[4] : hanc sibi poscit qui dicit : « Retribue » servo tuo; vivam, et custodibo verba tua. » Et quoniam ante fidem non homini debentur nisi mala pro malis, retribuit autem Deus per indebitam gratiam bona pro malis; hanc retributionem rogat qui dicit : « Retribue servo » tuo; vivam, et custodibo verba tua. » Quatuor sunt enim retributiones : aut mala pro malis retribuuntur, sicut Deus ignem æternum retributurus est impiis; aut bona pro bonis, sicut regnum æternum retributurus est justis; aut bona pro malis, sicut Christus per gratiam

[1] Psal. CXVIII, 17. — [2] Matth. VIII, 22. — [3] Rom. I, 17. — [4] Gal. V, 6.

justificat impium[1]; aut mala pro bonis, sicut Judas et Judæi per malitiam persecuti sunt Christum. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad justitiam, ut retribuantur mala pro malis, bona pro bonis : tertia pertinet ad misericordiam, ut retribuantur bona pro malis : quartam Deus nescit; nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem, quam tertio loco posui, primitus necessaria est. Nisi enim Deus retribueret bona pro malis, nullo modo essent quibus retribueret bona pro bonis.

II. Vide in illum Saulum, postea Paulum : « Non ex » operibus, inquit, justitiæ quæ nos fecimus, sed se» cundum suam misericordiam salvos nos fecit per lava» crum regenerationis[2]. » Et iterum, « Qui prius fui » blasphemus, et persecutor, et injuriosus : sed miseri» cordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incre» dulitate[3]. » Et iterum, « Consilium autem do, tanquam » misericordiam consecutus a Domino, ut fidelis essem[4] : » hoc est, ut viverem; quia, « Justus ex fide vivit[5]. » Mortuus ergo erat prius per suam injustitiam, antequam viveret per Dei gratiam. Ipsam porro suam mortem sic confitetur : « Adveniente autem, inquit, mandato, pec» catum revixit; ego autem mortuus sum, et inventum » est mihi mandatum quod erat in vitam, hoc esse in » mortem[6]. » Retribuit ergo illi Deus bonum pro malo, hoc est, vitam pro morte; talem scilicet retributionem, qualis hic poscitur, ubi dicitur : « Retribue servo tuo; » vivam et custodibo verba tua. » Et vixit, et custodivit verba ejus, et pertinere cœpit ad aliam retributionem, in qua retribuuntur bona pro bonis : propter quam dicit : « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem » servavi, de cætero reposita est mihi corona justitiæ

[1] Rom. IV, 5. — [2] Tim. III, 5. — [3] I Tim. I, 13. — [4] I Cor. VII, 25. — [5] Rom. I, 17. — [6] Id. VII, 9, 10.

» quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex[1]. » Utique justus, retribuendo bona pro bonis : quia prius misericors, retribuendo bona pro malis. Quamvis et ipsa justitia, qua retribuuntur bona pro bonis, non est sine misericordia; quia et hoc scriptum est : « Qui coronat te » in miseratione et misericordia[2]. » Qui enim dixit : « Bo» num certamen certavi, » quando vinceret, nisi illo donante de quo ait : « Gratias Deo, qui dat nobis victoriam » per Dominum nostrum Jésum Christum[3] ? » Et qui cursum consummavit, quando curreret, quando perveniret, nisi illo adjuvante de quo ait : « Igitur non volentis, ne» que currentis, sed miserentis est Dei[4] ? » Et qui fidem servavit, quando id faceret, nisi, ut ipse ait, misericordiam consecutus ut fidelis esset[5] ?

III. Nusquam ergo se extollat humana superbia : donis suis Deus retribuit bona præmia. Sed iste qui jam orat et dicit : « Retribue servo tuo, vivam, » si penitus esset mortuus, non oraret : sed ab illo accepit initium bonæ concupiscentiæ, a quo vitam poscit obedientiæ. Habebant enim aliquam fidem, qui dicebant : « Domine, auge nobis » fidem[6] : » Ille vero et incredulitatem suam confitebabatur, nec fidem diffitebatur, qui cum esset interrogatus utrum crederet, ait : « Credo, Domine, adjuva incredu» litatem meam[7]. » Jam utique vivere incipiens postulat vitam, qui credens orat obedientiam : non pro ea servata præmium ; sed ut servetur, auxilium. Vita quippe crescente, vivescit per omnem diem, qui renovatur de die in diem[8].

IV. Sciens autem verba Dei non posse custodiri per obedientiam, nisi videantur per intelligentiam, hoc quo-

[1] 2 Tim. IV, 7, 8. — [2] Psal. CII, 4. — [3] 1 Cor. XV, 57. — [4] Rom. VI, 6. — [5] 1 Cor. VII, 25. — [6] Luc. XVII, 5. — [7] Matth. VI, 23. — [8] 2 Cor. IV, 16.

que orationi addit, et dicit : « Revela oculos meos, et » considerabo mirabilia de lege tua. » Ad hoc etiam illud pertinet, quod adjungit : « Inquilinus ego sum in terra. » Sive, ut nonnulli codices habent : « Incola ego sum in » terra, ne abscondas a me mandata tua[1]. » Quod enim ait superius : « Revela oculos meos; » hoc postea dixit : « Ne abscondas a me : » et quod ibi dixerat : « Mirabilia » de lege tua ; » hoc alio modo repetens ait : « Mandata » tua. » Nihil est autem mirabilius in mandatis Dei, quam, « Diligite inimicos vestros[2] : » hoc est, retribuite bona pro malis. Sed de isto inquilinatu vel incolatu non est sermo coarctandus ; et ideo non iste de hac re, sed alius expectandus, et, Domino adjuvante, reddendus est.

SERMO VIII.

I. EXPECTATIONI Charitatis Vestræ de sequentibus hujus maximi Psalmi sermo reddendus est, ab illo versu scilicet, ubi ait : « Incola ego sum in terra, non abscondas » a me mandata tua[3] : » sive, ut nonnulli codices habent : « Inquilinus ego sum in terra. » Quod enim est in græco πάροικος, aliqui nostri « Inquilinus, » aliqui « Incola, » nonnunquam etiam « Advena » interpretati sunt. Inquilini non habentes propriam domum, habitant in aliena : incolæ autem vel advenæ, utique adventitii perhibentur. Ubi magna de anima exoritur quæstio. Neque enim secundum corpus dictum videri potest, « Incola, » vel « Advena, » vel « Inquilinus sum in terra : » cum de terra corpus originem ducat. Sed in hac profundissima quæstione nihil audeo definire. Sive enim propter animam,

[1] Psal. CXVIII, 18, 19. — [2] Matth. V, 44. — [3] Psal. CVIII, 19.

(quæ absit ut putetur ex terra,) merito dici potuerit, « Inquilinus, » vel « Incola, » vel « Advena ego sum in » terra ; » sive secundum totum hominem, quia paradisi aliquando civis fuit, ubi utique non erat qui ista dicebat ; sive quod est ab omni controversia liberius, non omnis homo possit hoc dicere, sed cui patria promissa est æterna in cœlis : hoc scio, « Quia tentatio est vita humana super » terram [1] ; » et jugum grave est super filios Adam [2]. Verum me plus delectat secundum istam disputare sententiam, ut ideo nos in terra inquilinos vel incolas esse dicamus, quia supernam patriam, unde pignus accepimus, et quo pervenientes nunquam inde migremus, invenimus. Nam et ille qui in alio Psalmo dicit : « Inquilinus ego sum » apud te et peregrinus, sicut omnes patres mei [3] : » non ait, sicut omnes homines ; sed dicendo, sicut omnes patres mei, justos procul dubio vult intelligi, qui eum tempore præcesserunt, et in hac peregrinatione gemitu pio supernæ patriæ suspirarunt. De quibus scriptum est ad Hebræos : « Secundum fidem mortui sunt hi omnes, cum » non accepissent promissiones, sed longe eas videntes et » salutantes, et confitentes quia hospites et peregrini sunt » super terram. Qui enim talia dicunt, ostendunt quia » patriam quærunt. Et siquidem ejus memores essent, » a qua discesserant, habuissent tempus revertendi : nunc » autem meliorem appetunt, id est, cœlestem ; ideo non » confunditur de his Deus vocari Deus eorum ; præpara» vit enim eis civitatem [4]. » Et illud quod legimus, « Quan» diu sumus in corpore, peregrinamur a Domino [5] : » potest intelligi hoc non esse omnium, sed fidelium. « Non » enim omnium est fides [6]. » Et videmus quid his verbis Apostolus jungat. Cum enim dixisset : « Quandiu sumus in

[1] Job. VII, I. — [2] Eccli. XL, I. — [3] Psal. XXXVIII, 13. — [4] Hebr. XI, 13-16. — [5] 2 Cor. V, 6. — [6] 2 Thess. III, 2.

» corpore, peregrinamur a Domino : Per fidem enim am-
» bulamus, inquit, non per speciem[1] : » ut intelligeremus eorum esse istam peregrinationem, qui ambulant per fidem. Infideles autem, quos Deus non præscivit nec prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui[2], non possunt veraciter dicere se in terra peregrinos, quando ibi sunt, ubi secundum carnem nati sunt : non enim habent alibi civitatem : ac per hoc non sunt in terra alienigenæ, sed terrigenæ. Unde ait alia Scriptura de quodam, « Posuit enim
» apud mortem domum suam, et apud inferos cum ter-
» rigenis axes suos[3]. » Sunt autem et ipsi peregrini et inquilini, non huic terræ, sed populo Dei, a quo sunt alienigenæ. Unde credentibus, et sanctam civitatem, quæ non est de hoc mundo, habere incipientibus Apostolus dicit : « Igitur jam non estis peregrini et inquilini, sed
» estis cives sanctorum et domestici Dei[4]. » Ipsi ergo sunt cives terreni, qui sunt Dei populo peregrini : qui vero cives sunt in populo Dei, ipsi sunt in terra peregrini : quia totus idem populus, quandiu est in corpore, peregrinatur a Domino. Dicat itaque : « Incola ego sum in
» terra, ne abscondas a me mandata tua. »

II. Sed qui tandem sunt, a quibus Deus abscondit mandata sua ? Nonne illa ubique Deus voluit prædicari ? Utinam quam multis clara sunt, tam multis chara sint. Nam quid est clarius, quam, « Diliges Dominum Deum tuum
» ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota
» mente tua, et diliges proximum tuum tanquam te
» ipsum ? In quibus duobus mandatis tota lex pendet et
» Prophetæ[5]. » Et quis est quem lateant ista mandata ? Nempe et omnibus fidelibus, et plurimis infidelibus nota sunt. Cur ergo poscit fidelis ne abscondatur sibi, quod

[1] 2 Cor. v, 6, 7. — [2] Rom. viii, 29. — [3] Isaï. xxviii, 15. — [4] Ephes. ii, 19. — [5] Matth. xxii, 37-40.

nec infideli cernit abscondi? An quia Deum nosse difficile est, consequens est utique, ut « Diliges Dominum Deum » tuum, » difficile intelligatur, ne aliud pro alio diligatur? Nam proximi facilior esse videtur cognitio. Omnis quippe homo est omni homini proximus; nec ulla cogitanda est longinquitas generis, ubi est natura communis. Quanquam nec proximum noverat qui Domino ait : « Et » quis est mihi proximus[1]? » Quando illi est propositus homo quidam, qui descendens ab Jerusalem in Jericho incidit in latrones : cui proximum non fuisse, nisi qui cum illo fecit misericordiam, ipse qui interrogaverat judicavit; patuitque in facienda misericordia neminem alienum esse deputandum ab eo qui diligit proximum. Sed multi nec se ipsos noverunt : quia et se ipsum nosse, quemadmodum homo sibi debet innotescere, non omnium hominum est. Quomodo ergo diligit proximum tanquam se ipsum, qui nescit et se ipsum? Non enim frustra ille filius junior, qui profectus in regionem longinquam, ubi dissipavit substantiam suam vivens prodige, ut diceret, « Surgam, et ibo ad patrem meum[2]. » prius reversus est in semetipsum, nisi quia tam longe peregrinatus est, ut relinqueret etiam semetipsum. Nec tamen reverteretur ad se, si omni modo nesciret se : nec diceret, « Surgam et » ibo ad patrem meum, » si penitus ignoraret Deum. Quocirca et aliquatenus ista sciuntur, et ut magis magisque sciantur, non immerito scienda poscuntur. Quapropter ut sciamus diligere Deum, sciendus est Deus; et ut sciat homo diligere proximum tanquam se ipsum, prius debet diligendo Deum diligere se ipsum : quod unde poterit, si nescit Deum, si nescit et se ipsum? Recte itaque dicitur Deo, « Incola ego sum in terra, ne abscondas a me man» data tua. » Merito namque absconduntur eis, qui non

[1] Luc. x, 29. — [2] Id. xv, 13-18.

sunt incolæ in terra : hæc enim mandata et si audiunt, non sapiunt; quia terrena sapiunt. Quorum autem conversatio in cœlis est[1], in quantum hic conversantur, profecto peregrinantur. Petant itaque ne abscondantur ab eis mandata Dei, per quæ ab hoc incolatu liberentur, diligendo Deum, cum quo in æternum erunt; et diligendo proximum, ut illic sit ubi et ipsi erunt.

III. Quid autem diligendo diligitur, si ipsa dilectio non diligitur? Unde consequenter iste incola in terra, cum Dei mandata ne sibi absconderentur orasset, in quibus dilectio præcipitur vel sola vel maxime; et ipsius dilectionis dilectionem se velle habere proclamat, dicens : « Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni » tempore[2]. » Laudabilis est ista concupiscentia, non damnabilis. Non de hac dictum est, « Non concupisces[3] : » sed de illa qua caro concupiscit adversus spiritum[4]. De hac autem bona concupiscentia qua concupiscit spiritus adversus carnem[5], quære ubi scriptum sit; et invenies, « Con» cupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum[6]. » Et multa alia reperiuntur bonæ concupiscentiæ testimonia. Sed hoc sane interest, quod non tacetur quid concupiscatur, quando bona commemoratur concupiscentia : cum autem non additur quid concupiscatur, sed sola ponitur, nonnisi mala intelligitur. Sicut in hoc quod commemoravi, « Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum : » si non adderet, sapientiæ, nullo modo diceret, « Concu» piscentia perducit ad regnum. » At vero Apostolus quod posuit, « Concupiscentiam nesciebam, nisi Lex diceret, » Non concupisces[7] : » non utique addidit cujus rei concupiscentiam, vel quid non concupisces; certum est enim non intelligi, cum ita dicitur, nisi malam concupiscentiam.

[1] Philip. III, 20. — [2] Psal. CXVIII, 20. — [3] Exod. XX, 17. — [4] Rom. VII, 7. — [5] Gal. V, 17. — [6] Sap. VI, 21. — [7] Rom. VII, 7.

Quid ergo hujus anima concupivit? « Desiderare, inquit, » justificationes tuas in omni tempore. » Credo, nondum eas desiderabat, quando concupivit desiderare. Justificationes autem facta sunt justa, id est, opera justitiæ. Cum itaque nondum habeat et qui jam desiderat, quam longe ab his erat qui adhuc eas desiderare concupiscebat? Et quam longius ab eis sunt, qui neque hoc adhuc concupiscunt?

IV. Mirum est autem quomodo concupiscatur desiderium, nec sit in nobis cujus concupiscentia jam sit in nobis. Neque enim pulchrum aliquod corpus est, sicut aurum, vel caro aliqua speciosa, quam potest homo concupiscere, nec habere, quia extra posita non est in homine. Quis nesciat in homine esse concupiscentiam, in homine esse desiderium? Cur ergo concupiscitur ut habeatur, quasi forinsecus inferatur? Aut quomodo haberi ejus concupiscentia sine ipso potest, cum non sit et ipsum quid aliud quam concupiscentia? Nam et desiderare procul dubio concupiscere est. Quis est iste mirabilis atque inexplicabilis languor? Et tamen est. Nam et ægrotus qui fastidio laborat, et vult evadere hoc malum, concupiscit utique desiderare cibum, dum concupiscit non habere fastidium : sed hoc fastidium morbus est corporis. Concupiscentia vero qua concupiscit desiderare cibum, hoc est carere fastidio, in animo est, non in corpore : et habet eam non gutturis et faucium delectatio, quæ fastidio restringitur; sed recuperandæ ratio sanitatis, qua pellendum escæ fastidium providetur. Et ideo non mirum est, si appetit animus ut appetat corpus, quando appetit animus nec appetit corpus. Cum autem utrumque animi est, et utrumque concupiscentia est, cur concupisco desiderium justificationum Dei? Quomodo in uno eodemque animo meo habeo concupiscentiam desiderii hujus, et ipsum non habeo deside-

rium? Aut quomodo ista duo sunt, et non unum? Ut quid enim concupisco desiderare justificationes, ac non ipsas justificationes potius quam earum desiderium concupisco? Aut quo pacto possum justificationum desiderium concupiscere, et ipsas justificationes non concupiscere; cum ideo earum desiderium concupiscam, quia ipsas habere cupio? Quod si ita est, jam ipsas utique concupisco. Quid igitur opus est ut earum desiderium concupiscam, cum jam id habeam, et habere me sentiam? Non enim possem concupiscere desiderium justitiæ, nisi concupiscendo justitiam. An hoc est quod superius dixi, quod diligenda sit etiam ipsa dilectio, qua diligitur quod diligi oportet; sicut odio habenda est dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet? Odio quippe habemus concupiscentiam nostram, qua caro concupiscit adversus spiritum [1]. Et quid est ista concupiscentia, nisi mala dilectio? Et diligimus concupiscentiam nostram, qua spiritus concupiscit adversus carnem. Et quid est ista concupiscentia, nisi bona dilectio? Cum autem dicitur, diligenda est, quid aliud dicitur quam, concupiscenda est? Quocirca quoniam recte concupiscuntur justificationes Dei, recte concupiscitur concupiscentia justificationum Dei. Hoc enim alio modo sic potest dici : Si recte diliguntur justificationes Dei, recte diligitur dilectio justificationum Dei. An aliud est concupiscere, aliud desiderare? Non quod non sit concupiscentia desiderium, sed quia non omnis concupiscentia desiderium est. Concupiscuntur enim et quæ habentur, et quæ non habentur : nam concupiscendo, fruitur homo rebus quas habet; desiderando autem, absentia concupiscit. Desiderium ergo quid est, nisi rerum absentium concupiscentia? Sed Dei justificationes absentes esse quomodo possunt, nisi quando nesciuntur? An et quando sciuntur et non fiunt, absentes

[1] Gal. v, 17.

habendæ sunt? Nam quid sunt justificationes, nisi opera justa, non verba? Ac per hoc possunt infirmitate animæ non desiderari; et ratione mentis, ubi videtur quam sint utiles atque salubres, potest earum desiderium concupisci. Sæpe enim quid agendum sit videmus, nec agimus; quia non delectat ut agamus, et cupimus ut delectet. Prævolat intellectus; et tarde sequitur, et aliquando non sequitur humanus atque infirmus affectus. Ideo ergo desiderare concupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit videre rationem.

V. Non autem ait, Concupiscit; sed, « Concupivit anima » mea desiderare justificationes tuas. » Fortasse quippe talis erat iste incola in terra, qui jam pervenerat ad id quod concupiverat, jamque desiderabat eas, quarum se desiderium aliquando concupisse commemorat. Si autem jam desiderabat, cur non habebat? Non enim aliquid impedit quominus habeantur justificationes Dei, nisi quia non desiderantur, dum non in eas charitas fervet, quarum claritas lucet. An habebat eas, atque faciebat? Nam paulo post dicit, « Servus autem tuus exercebatur in jus» tificationibus tuis[1]. » Sed quibus quasi gradibus ad eas perveniatur, ostendit. Prius est enim ut videatur quam sint utiles et honestæ; deinde ut earum desiderium concupiscatur; postremo ut proficiente lumine atque sanitate delectet earum et operatio, quarum sola ratio delectabat. Sed ea quæ sequuntur, quoniam jam iste prolixus est, alio sermone, adjuvante Domino, commodius disserentur.

[1] Psal. CXVIII, 23.

SERMO IX.

I. Psalmi hujus quæ tractanda subsequuntur, admonent nos causam nostræ miseriæ recordari. Etenim cum dixisset, « Concupivit anima mea desiderare justificatio- » nes tuas in omni tempore[1]; » sive scilicet in rebus prosperis, sive in adversis; quia et in laboribus et doloribus debet delectare justitia; nec ita est tempore diligenda tranquillo, ut turbulento tempore deseratur, sed amplectenda est in omni tempore : continuo subjecit, « Increpasti superbos; maledicti qui declinant a mandatis » tuis[2]. » Superbi enim declinant a mandatis Dei. Aliud est quippe mandata Dei per infirmitatem vel ignorantiam non implere : aliud ab eis per superbiam declinare; sicut fecerunt qui nos mortaliter in hæc mala genuerunt. Delectavit enim eos, « Eritis sicut dii[1] : » ac sic a mandato Dei, quod sibi eum mandasse sciebant, et quod facillime nulla infirmitate revocante, impediente, tardante, implere poterant, per hanc superbiam declinarunt. Et ecce tota ista dura et infelix ærumna mortalium, quodam modo hæreditaria est increpatio superborum. Quando enim dixit Deus, « Adam, ubi es[4]? » non ubi esset ignorabat, sed superbum increpabat : et ubi tunc esset id est, ad quam miseriam pervenisset, non scire cupiebat, sed interrogando increpans admonebat. Vide autem quemadmodum cum dixisset, « Increpasti superbos : » non ait, Maledicti qui declinaverunt a mandatis tuis; ut illud tantum primorum hominum peccatum veniret in mentem : sed ait, « Male- » dicti qui declinant, » Oportebat enim ut omnes illo terrerentur exemplo a divinis non declinare mandatis, et

[1] Psal. CXVIII, 20. — [2] Ibid. 21. — [3] Gen. III, 5. — [4] Ibid. 9.

diligendo justitiam in omni tempore, in hujus mundi etiam labore recipere quod in paradisi amisimus voluptate.

II. Sed quoniam superbi nec in tanta deponunt increpatione cervicem, et cum sint dejecti laboris mortisque supplicio, extolluntur superbiæ typho, imitantes elationem cadentium, irridentes humilitatem surgentium; pro eis orat corpus Christi, cum dicit : « Aufer a me opprobrium et contemptum, quoniam testimonia tua exquisivi[1]. » Testimonia græce martyria nuncupantur, quo verbo jam utimur pro latino : Unde illos qui propter testimonium Christi diversis passionibus humiliati sunt, et usque ad mortem pro veritate certarunt, non Testes, quod latine utique possemus, sed græce Martyres appellamus. Quoniam hoc ergo familiarius auditis et dulcius, sic accipiamus hæc verba tanquam dictum sit, « Aufer a » me opprobrium et contemptum, quoniam martyria tua » exquisivi. » Christi corpus ista cum dicit, numquid ab impiis et superbis audire opprobrium atque contemptum ullam deputat pœnam, cum potius inde perveniat ad coronam? Cur ergo quasi grave aliquid et intolerabile a se poscit auferri, nisi quia, ut dixi, orat pro ipsis inimicis suis, quibus esse perspicit noxium, objicere sanctum nomen Christi tanquam opprobrium Christianis, et ejus a Judæis irrisam crucem totamque humilitatis christianæ medicinam, qua sola tumor ille sanatur, quo inflati cecidimus et jacentes amplius intumuimus, eadem superbia permanante et crescente contemnere? Dicat itaque corpus Christi; jam enim diligere didicit inimicos suos[2]; dicat Domino Deo suo, « Aufer a me opprobrium et contemp» tum, quia martyria tua exquisivi : » id est, opprobrium quod ideo audio, et contemptum quo ideo contemnor,

[1] Psal. CXVIII, 22. — [2] Matth. V, 44.

quia martyria tua exquisivi, aufer a me. Inimici enim mei, quos a me præcipis diligi, qui magis magisque moriuntur et pereunt, cum martyria tua contemnunt et criminantur in me, profecto reviviscent et invenientur, si martyria tua venerentur in me. Ita factum est; hoc videmus. Ecce martyrium Christi, et apud homines et in hoc mundo, non solum non est opprobrium, sed magnum est ornamentum : ecce non solum in conspectu Domini, verumetiam in conspectu hominum jam pretiosa est mors sanctorum ejus[1]; ecce non solum non contemnuntur: verumetiam magnis honoribus præferuntur Martyres ejus. Ecce filius ille junior, qui pro porcis, quos pascebat, id est, pro immundis dæmonibus quos colebat, particulam suam in paucissimis Christianis præcedentem persequebatur; jam nunc in tam multis et magnis populis gentium Martyres, quibus ingerebat opprobrium, religiosissime prædicans, et maximis laudibus quos contemnebat exaltans, mortuus erat et revixit, perierat et inventus est[2]. Hoc tam magno lucro correctionis, conversionis et redemptionis inimicorum suorum corpus Christi Deo dixit: « Aufer » a me opprobrium et contemptum. » Et quasi quæreretur de qua re opprobrium, de qua re contemptum; subjungit, « Quoniam martyria tua exquisivi. »

III. Ubi est nunc illud opprobrium? ubi ille contemptus? Abierunt atque transierunt; et quia inventi sunt qui perierant, illa perierunt. Sed quando Ecclesia talia precabatur, illa patiebatur. « Etenim sederunt principes, inquit, » et adversum me loquebantur[3]. » Inde persecutio gravis erat, quia eam sedentes, hoc est, judiciariis sedibus eminentes, principes decernebant. Refer hoc ad ipsum caput, invenies sedisse principes Judæorum, consilium quærentes quomodo Christum perderent[4]. » Refer hoc ad corpus

[1] Psal. cxv, 15. — [2] Luc. xv, 12-24. — [3] Psal. cxviii, 23. — [4] Matth. xxvi, 3.

ejus, id est, Ecclesiam; invenies reges terræ excogitasse atque jussisse quomodo Christiani nusquam essent. « Etenim sederunt principes, et adversum me loquebantur : » servus autem tuus exercebatur in tuis justificationibus[1].» Qualis exercitatio hæc fuerit, qui nosse desideras, quod adjunxit intellige : « Nam et testimonia tua meditatio mea » est, et consilium meum justificationes tuæ. » Recole quod superius commendavi testimonia esse martyria. Recole in justificationibus Domini nullam esse difficiliorem et mirabiliorem, quam ut suos quisque diligat inimicos. Sic ergo exercebatur corpus Christi, ut et martyria ejus meditaretur, et diligeret eos a quibus opprobrantibus et contemnentibus propter ipsa martyria persecutiones patiebatur[2]. Non enim pro se, sicut jam commendavimus, sed pro ipsis potius orabat dicens :« Aufer a me opprobrium » et contemptum. Sederunt ergo principes et adversum » me loquebantur : servus autem tuus exercebatur in justi- » ficationibus tuis. » Quonam modo? « Nam et testimonia » tua meditatio mea est, et consilium meum justificatio- » tiones tuæ[3]. » Consilium contra consilium : consilium sedentium principum fuit inventos Martyres perdere : consilium patientium Martyrum fuit inimicos perditos invenire. Reddebant illi mala pro bonis; isti, bona pro malis. Quid ergo mirum, si illi occidendo defecerunt, isti moriendo vicerunt? Quid, inquam, mirum, si Martyres, sævientibus gentibus, temporalem mortem patientissime pertulerunt, et gentes, Martyribus orantibus, ad æternam vitam pervenire potuerunt; dum corpus Christi sic exercetur, ut et martyria meditetur, et malis Martyrum persecutoribus bona precetur?

[1] Psal. CXVIII, 24. — [2] Matth. V, 44. — [3] Psal. CXVIII, 22.

SERMO X.

I. Sequitur in isto Psalmo majore, quod considerare, et sicut Dominus dederit, pertractare debemus, « Adhæ» sit pavimento anima mea; vivifica me secundum verbum » tuum [1]. » Quid est, « adhæsit pavimento anima mea? » Nam cum adjungit et dicit : « Vivifica me secundum ver» bum tuum; » quare se vivificari poscat, utique causam præmisit, dicendo; « Adhæsit pavimento anima mea. » Ergo quia propterea se vivificari petit, quia pavimento adhæsit anima ejus, mirum si boni aliquid hinc vult intelligi. Ita quippe se habet tota ista sententia, tanquam diceret : Mortuus sum ; vivifica me. Quid est ergo pavimentum? Si tanquam unam quamdam domum magnam universum mundum velimus accipere, videmus velut ejus cameram cœlum : terra erit igitur pavimentum. Vult itaque terrenis erui, et cum Apostolo dicere : « Conversatio » nostra in cœlis est [2]. » Proinde terrenis adhærere, mors animæ est; cui malo contraria poscitur vita, cum dicitur : « Vivifica me. »

II. Sed videndum est, utrum congruant huic verba ista, qui superius talia dixerat, quibus magis Deo videatur adhæsisse quam pavimento, ut conversatio ejus non in terrenis, sed in cœlestibus haberetur. Quomodo enim potest intelligi terrenis adhæsisse qui dicit : « Servus autem tuus » exercebatur in tuis justificationibus ; nam et testimonia » tua meditatio mea est, et consilium meum justificatio» nes tuæ? » Hæc sunt enim verba ejus antecedentia, quorum antecedentium ista sunt consequentia : « Adhæsit » pavimento anima mea. » An ex hoc intelligere debemus,

[1] Psal. cxviii, 25. — [2] Philip. iii, 20.

quantumlibet quisque proficiat in justificationibus Domini, habere eum mortalis carnis affectum circa ista terrena, in quibus vita humana tentatio est super terram[1]; et ab hac morte si perseveranter proficit, quotidie reviviscere, vivificante illo, cujus gratia homo noster interior renovatur de die in diem[2]? Nam et illud Apostolus cum dicebat: « Quandiu sumus in corpore, peregrinamur a » Domino[3]; » et concupiscebat dissolvi, et esse cum Christo[4]; adhæserat pavimento anima ejus. Unde et corpus ipsum, quia ex terra est, non absurde intelligitur pavimentum; quod adhuc quia corruptibile est, et aggravat animam[5]; recte in illo congemiscitur, et dicitur Deo: « Adhæsit pavimento anima mea; vivifica me secundum » verbum tuum. » Neque enim non cum corporibus nostris semper cum Domino erimus[6]: sed tunc quia non erunt corruptibilia, nec animas aggravabunt, si diligenter consideremus, non eis nos, sed ipsa nobis potius adhærebunt, nos autem Deo. Unde alterius Psalmi verba illa sunt: « Mihi autem adhærere Deo bonum est[7]: » ut vivant corpora ex nobis, adhærendo nobis; nos autem vivamus ex Deo, quia « Nobis adhærere Deo bonum est. » Adhæsio quippe ista, de qua dictum est: « Adhæsit pavimento » anima mea, » non conjunctionem carnis et animæ, quamvis et ipsam quidam intellexerint; sed carnalem magis animæ affectum, quo caro concupiscit adversus spiritum[8], significare mihi videtur. Quod si recte accipitur, profecto qui dicit: « Adhæsit pavimento anima mea; vivifica me » secundum verbum tuum, » non id orat, ut de corpore mortis hujus, morte ipsius corporis interveniente, solvatur; quod dies ultimus vitæ hujus, qui propter ejus brevitatem non potest esse diuturnus, quandoque facturus est: sed

[1] Job. VII, 1. — [2] 2 Cor. V, 6. — [3] Ibid. — [4] Philip. I, 23. — [5] Sap. IX, 15. — [6] 1 Thess. IV, 12-16. — [7] Psal. LXXII, 28. — [8] Gal. V, 17.

ut concupiscentia qua concupiscitur adversus spiritum, magis magisque minuatur, et concupiscentia qua concupiscitur adversus carnem, magis ac magis augeatur; donec ista consumatur in nobis, et illa consummetur per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

III. Bene autem non ait, « Vivifica me » secundum meritum meum; sed ait, « Secundum verbum tuum. » quod quid est aliud, nisi secundum promissum tuum? Filius promissionis vult esse, non filius elationis: ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini. Hoc est enim verbum promissionis: « In Isaac vocabitur tibi se» men: Hoc est, Non qui filii carnis, hi filii Dei, sed filii promissionis deputantur in semine[1]. » Nam quid erat ipse per se ipsum, in eo quod sequitur, confitetur: « Vias » meas enuntiavi, et exaudisti me[2]. » Nonnulli quidem codices habent, « Vias tuas; » sed plures, et maxime græci, « Vias meas, » hoc est, malas. Nam hoc mihi videtur dicere: Peccata mea confessus sum, et exaudisti me, hoc est, ut dimitteres ea. « Doce me justificationes tuas. » Confessus sum vias, delesti eas; doce me tuas. Sic doce me, ut agam; non ut tantummodo sciam quid agere debeam. Sicut enim dictum est de Domino quod « Non noverat peccatum[3], » et intelligitur non fecerat; sic et justitiam ille vere dicendus est nosse, qui facit. Proficientis hæc oratio est. Nam utique si omnino non faceret, profecto illa superiora non diceret: « Servus autem tuus exercebatur in » tuis justificationibus. » Non ergo in quibus exercebatur, has vult a Domino discere; sed ab istis ad alias proficiendo, velut crescendo, desiderat pervenire.

IV. Denique adjungit, et dicit: « Viam justificationum » tuarum insinua mihi[4]; » vel sicut nonnulli codices ha-

[1] Gen. XXI, 22, et Rom. IX, 7, 8. — [2] Psal. CXVIII, 26. — [3] 2 Cor. V, 21. — [4] Psal. CXVIII, 27.

bent: « Instrue me. » Quod expressius de græco dicitur: « Fac me intelligere[1]. Et exercebor in mirabilibus tuis. » Ipsas justificationes ampliores, quas proficiendo cupit apprehendere, mirabilia Dei vocat. Sunt ergo quædam Dei justificationes ita mirabiles, ut humana infirmitas ab eis qui experti non sunt, non ad eas posse pervenire credatur. Unde laborans iste, et earum difficultate quodam modo fatigatus: adjungit, « Dormitavit anima mea præ tædio; » confirma me in verbis tuis[2]. » Quid est « Dormitavit, » nisi ab spe refriguit, qua eas se apprehensuram esse crediderat? Sed, « Confirma me, inquit, in verbis tuis, » ne ab eis quoque, ad quæ pervenisse me jam sentio, decidam dormitando: confirma itaque me in eis verbis tuis, quæ jam teneo, quæ jam facio, ut ex eis ad alia possim proficiendo pertendere.

V. Et quid impedit in via justificationum Dei sic ambulare, ut homo facile possit ad illa etiam mirabilia pervenire? Quid putamus, nisi quod a se amoveri in consequentibus rogat dicens: « Viam iniquitatis amove a me[3]? » Et quia lex factorum « Subintravit, ut abundaret delic» tum[4]: » sequitur, et dicit: « Et lege tua miserere mei. » Qua lege, nisi lege fidei? Audi Apostolum: « Ubi est ergo » gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? facto» rum? Non, sed per legem fidei[5]. » Hæc est lex fidei, qua credimus et oramus per gratiam nobis donari, ut faciamus quod per nosmetipsos implere non possumus; ne ignorantes Dei justitiam, et nostram volentes constituere, justitiæ Dei non simus subjecti[6]. In lege itaque factorum, est Dei jubentis justitia: in lege autem fidei, subvenientis misericordia.

VI. Cum autem dixisset: « Et lege tua miserere mei; »

[1] Græc. συνέτισόν με. — [2] Psal. cxviii, 28. — [3] Ibid. 29. — [4] Rom. v, 20. — [5] Id. ii, 27. — [6] Id. x, 3.

de beneficiis ejus, quæ jam consecutus est, quodam modo, si dici potest, præscribit, ut impetret cætera quæ nondum est consecutus. Ait enim : « Viam veritatis elegi ; judicia « tua non sum oblitus. Adhæsi testimoniis tuis : Domine, » noli me confundere. Viam veritatis elegi, » ubi currerem : « Judicia tua non sum oblitus, » ut currerem : « Adhæsi testimoniis tuis, » cum currerem : « Domine, » noli me confundere[1] ; » quo curro pertendam, quo tendo perveniam. Non enim volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei[2]. Denique sequitur : « Viam mandatorum » tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum[3]. » Non currerem, nisi dilatasses cor meum. Prorsus isto versu exponitur quemadmodum dictum sit : « Viam veritatis elegi, » judicia tua non sum oblitus, adhæsi testimoniis tuis. » Cursus est quippe iste viæ mandatorum Dei. Et quia potius ejus beneficia quam sua merita Domino allegat, tanquam diceretur ei : Quomodo istam viam cucurristi, eligendo, et Dei judicia non obliviscendo, et ejus testimoniis adhærendo? an per te ipsum ista potuisti? Non, ait. Quid ergo? « Viam mandatorum tuorum, inquit, cucurri, cum dila- » tasti cor meum. » Non ergo per proprium, et quasi nullius tuæ opis indigum arbitrium meum ; sed « Cum » dilatasti cor meum. » Cordis dilatatio, justitiæ est delectatio. Hæc munus est Dei ; ut in præceptis ejus non timore pœnæ angustemur, sed dilectione, et delectatione justitiæ dilatemur. Hanc enim nobis promittit latitudinem ejus dicens : « Habitabo in eis, et deambulabo[4]. » Quam enim latum est ubi deambulat Deus! In hac latitudine diffunditur charitas in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis[5]. Unde etiam dictum est : « Et » in plateis tuis discurrant aquæ tuæ[6]. » Platea quippe de

[1] Psal. CXVIII, 30, 31. — [2] Rom. IX, 16. — [3] Psal. CXVIII, 32. — [4] I Cor. VI, 16. — [5] Rom. V, 5. — [6] Prov. V, 16.

verbo græco a latitudine nobis accepit; quoniam græce πλατὺ dicitur latum. Hæ sunt aquæ de quibus Dominus clamat : « Qui sitit, veniat ad me. Qui credit in me, flumina » aquæ vivæ fluent de ventre ejus : » et exponens Evangelista quid dixerit, « Hoc autem, inquit, dicebat de Spi» ritu, quem accepturi erant, qui credituri erant in » eum [1]. » Multa dici possent de ista cordis latitudine, sed hujus sermonis jam contradicitur longitudini.

SERMO XI.

I. In Psalmo isto magno sequitur quod nobis, adjuvante Domino, considerandum atque tractandum est. « Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tua» rum, et exquiram eam semper [2]. » Apostolus dicit : « Justo lex non est posita, injustis autem et non subditis, » et cætera, quæ ibi concludens ait, « Etsi quid aliud sanæ » doctrinæ adversatur, quæ est secundum Evangelium » gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi [3]. » Numquid ergo talis erat iste qui dicit, « Legem pone mihi, Domine, » qualibus beatus Paulus dicit positam legem? Absit. Si enim talis esset, non superius dixisset ? « Viam mandato» rum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. » Quid est ergo quod orat ut sibi lex a Domino ponatur, si non ponitur justo? An eo modo non ponitur justo, quo modo posita est populo contumaci, in tabulis lapideis [4], non in tabulis cordis carnalibus [5]; secundum Testamentum Vetus ex monte Sina, quod in servitutem generat [6], non secundum Testamentum Novum, de quo scriptum est per Je-

[1] Joan. VII, 37-39. — [2] Psal. CXVIII, 33. — [3] 1 Tim. I, 9-11. — [4] Exod. XXXI, 18. — [5] 2 Cor. III, 3. — [6] Gal. IV, 24.

remiam prophetam : « Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et » consummabo domui Israël et domui Juda Testamentum » novum, non secundum Testamentum quod disposui pa- » tribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, ut » educerem eos de terra Ægypti : quoniam ipsi non per- » manserunt in Testamento meo; et ego neglexi eos, dicit » Dominus. Quoniam hoc est Testamentum quod consti- » tuam domui Israël : post dies illos, dicit Dominus, dabo » leges meas in mentibus eorum, et in cordibus eorum » scribam eas[1]. » Ecce quomodo vult iste legem sibi poni a Domino; non sicut injustis et non subditis ad Vetus Testamentum pertinentibus posita est, in tabulis lapideis; sed sicut sanctis filiis liberæ, hoc est supernæ Jerusalem, filiis promissionis, filiis hæreditatis æternæ, sancto Spiritu tanquam digito Dei in mente datur, et in cordibus scribitur : non quam memoria teneant, et vita negligant ; sed quam sciant intelligendo, faciant diligendo, in latitudine amoris, non timoris angustiis. Nam qui timore pœnæ, non amore justitiæ opus legis facit, profecto invitus facit. Quod autem invitus facit, si posset fieri, mallet utique non juberi; ac per hoc legis, quam vellet non esse, non est amicus, sed potius inimicus; nec mundatur opere, qui immundus est voluntate. Talis non posest dicere quod iste dixit in superioribus versibus, « Viam mandatorum tuorum cu- » curri, cum dilatasti cor meum : » quia illa dilatatio charitatem significat, quæ secundum Apostolum legis est plenitudo[2].

II. Cur ergo iste adhuc poscit sibi legem poni; quæ utique si non ei posita fuisset, non viam mandatorum Dei in cordis latitudine cucurrisset? Sed quia proficiens loquitur, et Dei donum novit esse quod proficit; quid aliud petit, cum sibi legem poni petit, nisi ut in ea magis ma-

[1] Jerem. XXXI, 31-33. — [2] Rom. XIII, 18.

gisque proficiat? Quemadmodum si poculum plenum teneas, et sitienti dare incipias; et haurit bibendo, et poscit desiderando. Quibus autem injustis [1] et non subditis lex in lapideis tabulis ponitur, prævaricationis reos, non promissionis efficit filios. Sed et ille qui ejus meminit, nec eam diligit, eo modo reus est; quia memoria ejus lapis illi est quodam modo scriptus, non quo adornetur, sed quo prematur; pondus oneris, non titulus honoris. Hanc autem legem iste viam justificationum Dei vocavit; nec alia via est mandatorum ejus, quam se cucurrisse jam dixerat, cum dilatatum est cor ejus. Ergo et cucurrit, et currit, donec perveniat ad palmam supernæ vocationis Dei. Denique cum dixisset : « Legem pone mihi, Domine, viam » justificationum tuarum : » addidit : « Et exquiram eam » semper. » Quid enim exquirit quod habet, nisi quia et habet agendo, et exquirit proficiendo?

III. Sed quid est, « Semper? » Utrum exquirendi non erit finis? Sicut dictum est, « Semper laus ejus in ore » meo [2]; » quia laudandi non erit finis : neque enim Deum non laudabimus, cum ad ejus regnum pervenerimus æternum, cum legamus : « Beati qui habitant in domo tua, in » sæcula sæculorum laudabunt te [3]. » An, « Semper, » dictum est, quandiu hic vivitur, quia tandiu proficitur; post hanc autem vitam qui bene hic proficiebat, ibi perficitur? Sicut de quibusdam fœminis dictum est : « Semper di- » centes : » sed illæ male, quia secutus adjunxit : « Et » ad veritatis scientiam nunquam pervenientes [4]. » Qui vero in melius semper hic proficit, quo proficiendo nititur, pervenit, ubi jam non proficiat, quia perfectus sine fine consistit. Nec de illis tamen ita dictum est : « Semper dis- » centes, » ut et post mortem discere perseverent vana et infructuosa; cum talibus doctrinis successerint, non studia,

[1] Tim. I, 9. — [2] Psal. XXXIII, 2. — [3] Id. LXXXIII, 5. — [4] 2 Tim. III, 7.

sed supplicia sempiterna. Hic ergo exquiritur Dei lex, quandiu in ea proficitur, et sciendo et diligendo; ibi autem plenitudo ejus manet ad fruendum, non remanet ad quærendum. Sic etiam illud dictum est, « Quærite faciem » ejus semper [1]. » Ubi « Semper, » nisi hic? Non enim et ibi quæremus Dei faciem, ubi videbimus facie ad faciem [2]. Aut si recte dicitur exquiri, quod sine fastidio diligitur, et id agitur ne amittatur; semper omnino sine fine quæremus legem Dei, hoc est, veritatem Dei: in hoc quippe ipso dicitur Psalmo, « Et lex tua veritas [3]. » Quæritur nunc, ut teneatur; tunc tenebitur, ne derelinquatur: sicut de Spiritu Dei dictum est, quod omnia scrutetur, etiam altitudines Dei [4]; non utique ut quod nescit inveniat, sed quia nihil relinquat omnino quod nesciat.

IV. Gratia itaque Dei nobis præcipue commendatur, quando sibi legem poni poscit a Domino, qui utique jam legem secundum litteram noverat. Sed quia littera occidit, spiritus autem vivificat [5]; orat per Spiritum faciat, quod per litteram sciebat; ne per scientiam mandati non observati etiam prævaricationis ei crimen accedat. Quanquam etiam ut sciatur lex quomodo scienda est, id est, ut intelligatur quid sibi velit, quare sit eis posita qui eam non erant servaturi, qui habeat utilitatis etiam hoc ipsum quod « Lex subintravit, ut abundaret delictum [6], » nemo comprehendit, nisi a Domino acceperit intellectum: unde iste adjungit, et dicit: « Da mihi intellectum, et scrutabor » legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo [7]. » Cum enim quisque legem scrutatus fuerit, et ad ejus alta pervenerit, in quibus tota pendet; profecto debet Deum diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente; et proximum suum tanquam se ipsum. In his enim duobus

[1] Psal. CIV, 4. — [2] 1 Cor. XIII, 12. — [3] Psal. CXVIII, 142. — [4] 1 Cor. II, 20. — [5] 2 Cor. III, 6. — [6] Rom. V, 20. — [7] Psal. CXVIII, 34.

præceptis tota Lex pendet et Prophetæ[1]. Hoc videtur promisisse, cum dixit : « Et custodiam illam in toto corde » meo. »

V. Sed quia et hoc minus valet viribus propriis, nisi adjuvemur ab illo qui jubet, ut faciat quod jubet, « Deduc » me, inquit, in semita mandatorum tuorum, quia ipsam » volui[2]. » Parum est mihi voluntas mea, nisi in eo quod volui, me ipse deducas. Et certe ipsa est semita, hoc est, via mandatorum Dei, quam se, dilatato ab illo corde suo, cucurrisse jam dixerat. Quam propterea etiam semitam vocat, quia angusta est via quæ ducit ad vitam[3]; et cum sit angusta, nisi dilatato corde non curritur.

VI. Sed quoniam adhuc proficit, adhuc currit; et ideo divinum auxilium quo deducatur inquirit, quia neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei[4] : denique quia et ipsum velle Deus operatur in nobis[5], præparatur enim voluntas a Domino; sequitur et dicit : « Inclina cor » meum in testimonia tua, et non in avaritiam[6]. » Quid est inclinatum cor ad aliquid habere, nisi hoc velle? Et voluit ergo, et orat ut velit. Voluit, cum dicit : « Deduc me in semita » mandatorum tuorum, quia ipsam volui : » orat autem ut velit, cum dicit : « Inclina cor meum in testimonia tua, » et non in avaritiam. » Hoc itaque orat, ut in ipsa voluntate proficiat. Quæ sunt autem Dei testimonia, nisi quibus sibi ipse attestatur? Testimoniis enim aliquid probatur; ac per hoc justificationes Dei et mandata Dei testimoniis Dei probantur; et quidquid nobis persuadere vult Deus, suis testimoniis persuadet : in quæ iste petit inclinari cor suum, et non in avaritiam. Testimoniis quippe suis agit nobiscum Deus, ut eum gratis colamus; quod impedit avaritia radix omnium malorum. Tali verbo græco hic ap-

[1] Matth. 37-40.— [2] Psal. cxviii, 35.— [3] Matth. vii, 14.— [4] Rom. ix, 16. — [5] Philip. ii, 13. — [6] Psal. cxviii, 36.

pellat, a quo possit intelligi generalis avaritia, qua plus appetit quisque quam sat est : πλέον enim latine plus est ; ἕξις habitus est, ab eo quod est habere. Ergo a plus habendo appellata est πλεονεξία, quam latini interpretes in hoc loco nonnulli interpretati sunt « Emolumentum, » quidam vero « Utilitatem; » sed melius qui « Avaritiam. » Dicit autem Apostolus: « Radix enim omnium malorum avari» tia est [1]. » Sed in græco, unde in nostram linguam verba ista translata sunt, non legitur apud Apostolorum πλεονεξία, quod in loco isto Psalmi hujus ; sed φιλαργυρία, quo verbo significatur amor pecuniæ. Verum Apostolus intelligendus est isto nomine genus significasse per speciem, id est, per amorem pecuniæ universalem generalemque avaritiam, quæ vere radix est malorum omnium. Nam ipsi primi homines per serpentem decepti et dejecti non fuissent, nisi plus quam acceperant habere, et plus quam facti fuerant esse voluissent. Hoc quippe ille promiserat dicens: « Eritis sicut dii [2]. » Ergo ista πλεονεξία subversi sunt. Plus enim volentes habere quam acceperant, et quod acceperant amiserunt. Cujus vestigium veritatis, quæ ubique dispersa est, et in forensi jure deprehensum est, quo institutum est, ut plus petendo causa cadat : id est, ut qui plus petierit quam ei debetur, et quod ei debebatur amittat. Omnis autem a nobis circumciditur avaritia, si gratis colatur Deus. Ad quod sanctum Job in agone tentationis ipse provocat inimicus, cum de illo dicit: « Numquid gratis colit Job Deum [3]? » Putabat enim diabolus, quod in Deo colendo vir justus cor inclinatum haberet in avaritiam, et causa emolumenti vel utilitatis rerum temporalium, quibus eum ditaverat Dominus, velut mercenarius ei pro tali mercede serviret : sed quam gratis Deum coleret, tentatus apparuit. Si ergo cor non habeamus in-

[1] I Tim. VI, 10. — [2] Gen. III, 5. — [3] Job. I, 9.

clinatum in avaritiam, Deum non colimus nisi propter Deum, ut sui cultus ipse sit merces. Ipsum diligamus in se ipso, ipsum diligamus in nobis, ipsum in proximis nostris quos diligimus sicut nosmetipsos, sive habeant eum, sive ut habeant eum. Quod nobis quoniam ipso donante confertur, ideo illi dicitur : « Inclina cor meum in testi» monia tua, et non in avaritiam.» Sed quæ sequuntur, alio sermone tractanda sunt.

SERMO XII.

I. Sequitur in Psalmo, quem suscepimus disserendum, » Averte oculos meos, ne videant vanitatem; in via tua » vivifica me[1]. » A contrario differunt inter se vanitas et veritas. Hujus autem mundi cupiditas, vanitas : sed Christus, qui ex hoc mundo liberat, veritas. Ipse est et via, in qua se vult iste vivificari, quia ipse est et vita; ipse quippe, ait: « Ego sum via, veritas et vita[2]. » Sed quid est, « Averte oculos meos, ne videant vanitatem? » Numquid quandiu sumus in hoc mundo, possumus non videre vanitatem? « Omnis enim creatura vanitati subjecta est[3], » quæ intelligitur esse in homine; et, « Omnia vanitas : quæ » abundantia hominis in omni labore suo, quo ipse la» borat sub sole[4]? » An iste fortassis hoc orat, ut non sit ejus vita sub sole, ubi omnia vanitas; sed in illo sit, in quo se vivificari petit? Ille quippe ascendit non super solem tantum, sed super omnes cœlos, « Ut adimpleret » omnia[5]. » Et in illo magis quam sub sole vivunt, qui non inaniter audiunt quod dixit Apostolus : « Quæ sursum sunt

[1] Psal. CXVIII, 37. — [2] Joan. IV, 6. — [3] Rom. VIII, 20. — [4] Eccli. I, 2, 3. — [5] Ephes. IV, 10.

» quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ » sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui » enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in » Deo[1]. » Ac per hoc si vita nostra ibi est ubi veritas, non est vita nostra sub sole ubi vanitas. Sed hoc tam magnum bonum magis habemus in spe, non tenemus in re. Et secundum spem nostram beatus Apostolus ista locutus est : quia et illud cum dixisset : « Vanitati creatura sub» jecta est; » adjecit atque ait: «Non sponte, sed propter » eum qui jubjecit in spe. » Ergo in spe, qua speramus nos adhæsuros contemplandæ veritati, subjecti sumus interim vanitati. Creatura quippe ista spiritualis, animalis, corporalisque omnis in homine est; imo homo est. Sponte peccavit, et inimica facta est veritati : sed ut merito puniretur, non sponte subjecta est vanitati. Denique post pauca, « Non solum autem, inquit, sed et nos ipsi primitias » spiritus habentes[2], » id est, qui nondum quidem ex toto quod sumus, sed ex ea parte qua pecoribus meliores sumus, Deo, non vanitati subditi sumus, hoc est, per primitias spiritus : « Et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, » adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. » Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, » non est spes : quod enim videt quis, quid sperat? Si au» tem quod non videmus speramus, per patientiam » expectamus. » Quandiu itaque hic secundum carnem sumus, cujus adoptionem et redemptionem per patientiam spei adhuc expectamus; tandiu secundum id per quod sub sole sumus, vanitati subjecti sumus. Quandiu igitur ita sumus, unde possumus non videre vanitatem, cui etiam subjecti sumus in spe? Quid est ergo quod iste dicit: « Averte oculos meos, ne videant vanitatem? » An hoc petit, ut non quidem in hac vita quod in spe gerimus im-

[1] Coloss. III, 1-3. — [2] Rom. VIII, 20-25.

pleatur, sed ut in ea sorte sit, quæ in illo quandoque possit impleri, cum « Liberabitur a servitute corruptionis, » et spiritu et anima et corpore, « In libertatem gloriæ filiorum » Dei, » ubi jam non videat vanitatem?

II. Possunt quidem verba ista sic intelligi, non præter regulam fidei : sed hic alius sensus, quem mihi fateor plus placere. Dominus in Evangelio dicit : « Si fuerit oculus » tuus simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem » oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tene- » brosum erit. Si ergo lumen quod in te est, tenebræ sunt, » ipsæ tenebræ quantæ erunt[1]? » Proinde magni interest, cum aliquid boni facimus, cujus rei contemplatione faciamus. Officium quippe nostrum, non officio, sed fine pensandum est ; ut scilicet non tantum si bonum est quod facimus, sed præcipue si bonum est propter quod facimus, cogitemus. Hos oculos, quibus contemplamur quare faciamus quod facimus, averti poscit ne videant vanitatem, id est, ne hanc attendat, propter quam faciat, cum boni aliquid facit. In qua vanitate præcipuum locum obtinet amor laudis humanæ, propter quam multa magna fecerunt, qui magni in hoc sæculo nominati sunt, multumque laudati in civitatibus gentium, quærentes non apud Deum, sed apud homines gloriam, et propter hanc velut prudenter, fortiter, temperanter, justeque viventes ; ad quam pervenientes perceperunt mercedem suam, vani vanam. Ab hac vanitate volens Dominus avertere oculos suorum : « Attendite, inquit, ne justitiam vestram faciatis coram ho- » minibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non » habebitis apud Patrem vestrum, qui in cœlis est[2]. » Deinde cum ipsius justitiæ quasdam partes exequeretur, præcipiens de eleemosynis, de oratione, de jejunio, ubi-

[1] Matth. VI, 22, 23. — [2] Ibid. 1.

que id admonuit, ne aliquid eorum propter gloriam hominum fiat, et ubique dicit eos qui propterea faciunt, percepisse mercedem suam, id est, non æternam, quæ sanctis reposita est apud Patrem, sed temporalem, quam quærunt qui contemplantur in suis operibus vanitatem : non quia ipsa laus humana culpanda est, (nam quid tam optandum est hominibus, quam ut eis placeant quæ debeant imitari?) sed propter ipsam laudem bene operari, hoc est vanitatem in suis operibus intueri. Quandoquidem et ipsa ab hominibus laus homini justo quantacumque provenerit, non ibi esse debet ejus finis boni, sed etiam ipsa referenda est ad laudem Dei, propter quem bona faciunt vere boni : quoniam non a se ipsis, sed ab illo fiunt boni. Denique in eodem sermone Dominus jam dixerat eis : «Luceat lumen vestrum » coram hominibus ut videant opera vestra bona, et glo» rificent Patrem vestrum, qui in cœlis est[1]. » Ubi finem posuit, hoc est, in gloria Dei, hoc debemus quando aliquid boni facimus intueri, si avertuntur a vanitate oculi nostri. Non ergo sit finis boni operis in laudibus hominum, sed ipsas laudes hominum corrigamus, et ad Dei laudes omnia referamus, a quo nobis datur quidquid in nobis sine laudantis errore laudantur. Porro si vanum est propter hominum laudes bona facere, quanto vanius propter adipiscendam pecuniam, vel augendam, sive retinendam, et si quid hujusmodi est commodi temporalis, quod nobis accedit extrinsecus? Quia « Omnia vanitas : quæ abundantia ho» minis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole[2]? » Propter ipsam denique temporalem salutem non debemus facere bona opera nostra, sed potius propter illam quam speramus æternam, ubi bono immutabili perfruamur, quod nobis erit ex Deo, imo quod nobis est ipse Deus. Si enim sancti Dei propter hanc temporalem salutem bona

[1] Matth. v, 16. — [2] Eccli. I, 2 et 12.

opera facerent, nunquam Martyres Christi bonum opus confessionis in ejusdem salutis amissione perficerent. Sed acceperunt auxilium de tribulatione, non intuentes vanitatem, quia vana salus hominis [1]; et diem hominum non concupierunt [2], quia homo vanitati similatus est, dies ejus sicut umbra prætereunt [3].

III. Cum autem Deus rogatur, ut ea quæ videntur esse in nostra potestate, id est, oculorum aversio a videnda vanitate ab illo nobis concedatur, quid nisi ejus gratia commendatur? Nonnulli enim ab ea vanitate non averterunt oculos suos, quia putaverunt a se ipsis se fieri justos et bonos, et dilexerunt gloriam hominum magis quam Dei [4]; quia et ipsi homines sunt, qui sibi nimium placuerunt, et de sui arbitrii viribus præsumpserunt. Sed etiam hæc vanitas et præsumptio spiritus est [5]. Cum ergo dixisset : « Averte » oculos meos, ne videant vanitatem; in via tua vivifica » me [6]; » quæ via non vanitas, sed veritas est : deinde subjunxit: « Statue servo tuo eloquium tuum in timorem » tuum [7]. » Quod quid est aliud, quam, Da mihi ut faciam quod eloqueris? Neque enim statutum est eloquium Dei his, qui in se movent illud contra faciendo ; eis autem statutum est, in quibus immobile est. Statuit itaque Deus eloquium suum in timorem suum eis, quibus dat spiritum timoris sui : timoris autem non illius de quo dicit Apostolus : «Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in ti» more [8] ; » hunc enim consummata charitas foras mittit timorem [9] : sed illius timoris, quem dicit Propheta spiritum timoris Dei [10]; timoris utique casti, permanentis in sæculum sæculi [11], timoris quo timetur offendi qui amatur. Aliter

[1] Psal. LIX, 13. — [2] Jerem. XVII, 16. — [3] Psal. CXLV, 4. — [4] Joan. XII, 45. — [5] Eccli. VI, 9. — [6] Psal. CXVIII, 37. — [7] Ibid. 38. — [8] Rom. VIII, 15. — [9] Joan. IV, 18. — [10] Isaï. XI, 3. — [11] Psal. XVIII, 10.

quippe timet adultera virum suum, aliter casta : adultera, ne veniat; casta, ne deserat.

IV. « Amputa, inquit, opprobrium meum, quod sus» picatus sum; quia judicia tua suavia[1]. » Quis est qui suum opprobrium suspicatur, et non magis novit suum quisque opprobrium, quam cujuslibet alienum ? Suspicari enim potius alienum potest homo, non suum; quoniam quod suspicatur, ignorat : in suo autem opprobrio non est cujusque suspicio, sed scientia, ubi loquitur conscientia. Quid est ergo quod ait : « Opprobrium meum, » quod suscipicatus sum? » Nimirum de superiore sensu etiam iste ducendus est : quoniam quandiu non avertit homo oculos suos ne videant vanitatem, quod in se ipso agitur, hoc de aliis suspicatur; ut propter quod ipse colit Deum, vel propter quod bona opera facit, propter hoc credat et alterum facere. Possunt quippe homines videre quod agimus; cujus autem rei contemplatione agamus occultum est : et ideo datur suspicionibus locus, ut audeat homo judicare de occultis hominum, et falsa plerumque, et, si vera, tamen incognita temere suspicari. Propterea Dominus cum de ipso fine loqueretur, propter quem justitiam facere debemus, ut oculos nostros a contemplatione averteret vanitatis, monuit ne propter laudes hominum bona opera faciamus, dicens : « Attendite ne faciatis » justitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab » eis[2]. » Monuit, ne propter pecuniam, dicens, « Nolite » vobis thesaurizare in terra : » et, « Non potestis Deo » servire et mammonæ[3]. » Monuit, ne propter ipsum necessarium victum atque vestitum, dicens : « Ne solliciti » sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori » vestro quid induamini. » Et cum hæc omnia monuisset, quia possumus suspicari eos quos juste vivere videmus, et

[1] Psal. cxviii, 39. — [2] Matth. vi, 1. — [3] Ibid. xix, et 24, 25.

quo fine faciant non videmus, propter aliquid hujusmodi benefacere; continuo subjecit: «Nolite judicare, ne judice» mini[1].» Unde et hic cum dixisset: «Amputa opprobrium » meum, quod suspicatus sum; addidit, quia judicia tua » suavia, » id est, judicia tua vera. Veritatis enim amator suave clamat esse quod verum est; hominum autem judicia de occultis hominum, non suavia, quia temeraria. Et ideo suum dixit opprobrium, quod de aliis est suspicatus; quia hoc et Apostolus ait: «Comparantes semetipsos sibi» metipsis[2], non intelligunt: » hoc enim proclivius homo suspicatur in alio, quod sentit in se ipso. Hoc itaque opprobrium suum petebat auferri, quod in se senserat, et in aliis fuerat suspicatus; ut non esset diabolo similis, qui de occultis sancti Job suspicatus est, quod non gratis Deum coleret, quem poposcit tentandum, ut crimen quod objiceret inveniret[3].

V. Sed cum libenter alterius opprobrium nonnisi æmulatio suspicetur, dum bonum opus reprehendi non potest, quia se asserit quod apertum est; et quo fine fiat reprehenditur, quia non se exerit quod occultum est; atque ita male suspicari eum libet cui libet, non videndo quod latet, et invidendo quod eminet: profecto contra hoc malum, quo quisque libenter de homine malum quod non perspicit suspicatur, charitas habenda est, quæ non æmulatur[4]; quam Dominus præcipue commendat, dicens: « Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis[5]: » et, « In hoc scient omnes quia Discipuli mei estis, si di» lectionem habueritis in invicem. » Et de dilectione Dei et proximi loquens, « In his, inquit, duobus mandatis tota » Lex pendet et Prophetæ[6]. » Unde et iste contra suæ suspicionis opproprium, quod desiderat amputari, «Ecce,

[1] Matth. VII, 1. — [2] 2. Cor. x, 12. — [3] Job. I. 9-11. — [4] 1 Cor XIII, 4. — [5] Joan. XIII. 14. et 35. — [6] Matth. XXII, 40.

» inquit, concupivi mandata tua ; in tua justitia vivifica » me[1]. » Ecce concupivi ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligere te, et proximum sicut me : non in mea, sed « In tua justitia vivifica me, » hoc est, ista charitate quam concupivi, imple me. Adjuva ut faciam quod commendas, dona ipse quod mandas. « In tua justitia vivifica » me : » quia in me unde morerer habui, unde autem vivam non invenio nisi in te. « Justitia tua Christus est, qui » factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctifi» catio, et redemptio : ut, quemadmodum scriptum est, » Qui gloriatur, in Domino glorietur[2]. » Et in illo invenio mandata tua quæ concupivi, ut in tua justitia, hoc est, in illo, vivifices me. Ipse est enim Verbum Deus ; et Verbum caro factum est[3], ut esset et proximus meus.

SERMO XIII.

I. Sermoni pristino, quem de Psalmo qui est omnium prolixissimus, nuper habuimus, de verbis ejus quæ sequuntur iste jungendus est. Hæc verba sunt : « Et veniat » super me misericordia tua, Domine[4]. » Quæ sententia superiori videtur annexa : non enim ait : « Veniat super » me ; » sed ait : « Et veniat. » Est autem illa superior, « Ecce » concupivi mandata tua ; in tua justitia vivifica me. » Deinde sequitur : « Et veniat super me misericordia tua, Domine. » Quid hic ergo poscit, nisi ut mandata quæ concupivit, per ejus misericordiam faciat qui mandavit? Exponit enim quodam modo quid dixerit ; « In tua justitia vivifica me : » cum subjungit, « Et veniat super me misericordia tua, Domine,

[1] Psal. cxviii, 40. — [2] 2 Cor. i, 30, 31. — [3] Joan. i, 14. — [4] Psal. cxviii, 41.

» salutare tuum secundum eloquium tuum : » hoc est, secundum promissionem tuam. Unde nos vult Apostolus filios promissionis intelligi[1] : ne arbitremur nostrum esse quod sumus, sed totum Dei gratiæ retribuamus. « Factus est » enim nobis Christus sapientia a Deo, et justitia et sancti- » ficatio, et redemptio; ut, quemadmodum scriptum est, » Qui gloriatur, in Domino glorietur[2]. » Quod ergo ait : « In tua justitia vivifica me ; » in Christo utique vivificari cupit, et ipsa est misericordia quam super se poscit venire. Ipse Christus est et « Salutare Dei ; » quo verbo exposuit quam misericordiam diceret, ubi ait : « Et veniat » super me misericordia tua, Domine. » Si ergo quærimus quæ sit ista misericordia, audiamus quod sequitur : « Sa- » lutare tuum secundum eloquium tuum. » Ab eo quippe hoc promissum est, « Qui vocat ea quæ non sunt, tan- » quam sint[3]. » Nondum enim erant quibus promitteretur, ne quisquam de meritis gloriaretur. Et quibus promissum est, etiam ipsi promissi sunt, ut totum corpus Christi dicat : « Gratia Dei sum id quod sum[4]. »

II. » Et respondebo, inquit, exprobrantibus mihi ver- » bum[5]. » Utrum, « Verbum exprobrantibus ; » an, « Verbum » respondebo, » ambiguum est : sed quodlibet eorum Christum sonat. Ipsum enim nobis exprobrant, quibus est crucifixus vel scandalum, vel stultitia[6] : ignorantes quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis; quod Verbum in principio erat, apud Deum erat, et Deus erat[7]. Sed etsi non ipsi Verbum exprobrent quod eos latet, quia divinitas ejus ab eis non cognoscitur, a quibus ejus infirmitas in cruce contemnitur ; nos tamen Verbum respondeamus, nec exprobratione terreamur aut confundamur. « Verbum enim si cognovissent, nunquam Dominum

[1] Rom. IX, 8. — [2] I Cor. I, 30. 31. — [3] Rom. IV, 17. — [4] I Cor. XV, 10. — [5] Psal. CXVIII, 42. — [6] I Cor. I, 23. — [7] Joan. I, 1 et 14.

» gloriæ crucifixissent[1]. » Ille autem respondet Verbum exprobrantibus, super quem venit misericordia Dei : hoc est, ipsum salutare ejus venit ut protegat, non ut conterat. Nam super quosdam conterendos venturus est, qui nunc in eum, dum spernunt ejus humilitatem, offendendo quassantur. Sic enim dicit in Evangelio : « Qui ceciderit » super lapidem istum, conquassabitur; super quem vero » ceciderit, conteret eum[2]. » Qui ergo nobis exprobrant, offendunt, et cadunt in eum. Nos autem ne offendamus et cadamus, opprobria eorum ne timeamus, sed respondeamus eis verbum. « Hoc est verbum fidei quod prædi» camus. Quia si credideris, inquit, in corde tuo quia Do» minus est Jesus, et confessus fueris in ore tuo quia Deus » illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim credi» tur ad justitiam, ore autem confessio fit in salutem[3]. » Parum est ergo in corde habere Christum, et nolle confiteri dum timetur opprobrium; sed exprobrantibus respondendum est Verbum. Ut autem hoc Martyres possent, promissum est eis, et dictum : « Non enim vos estis qui » loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vo» bis[4].» Ideo et iste cum dixisset : « Respondebo expro» brantibus mihi verbum ; » continuo sequitur, « Quo» niam speravi in verbis tuis : » quod est utique, in promissis tuis.

III. Sed quoniam plurimi quamvis ad ipsum corpus, cujus hæc verba sunt, pertinentes, gravi pondere persecutionis urgente non valuerunt sustinere exprobrationem, et Christum deficiendo negaverunt, ideo sequitur : « Et » ne auferas de ore meo verbum veritatis usque valde[5]. » Ex ore suo quippe dicit, quia unitas corporis loquitur, in cujus membris etiam illi deputantur, qui defecerunt ad

[1] I Cor. II, 8. — [2] Luc. XX, 18. — [3] Rom. X, 8-10. — [4] Matth. X, 20. — [5] Psal. CXVIII, 43.

horam negando, sed pœnitendo postea revixerunt, vel etiam martyrii palmam, quam perdiderant, reparata confessione sumpserunt. Non igitur « Usque valde, » vel sicut quidam codices habent, non « Usquequaque,» hoc est, non omnimodo, ex ore Petri, in quo erat typus Ecclesiæ, verbum veritatis ablatum est : quia etsi ad horam negavit timore turbatus, tamen flendo est reparatus[1], et confitendo est postea coronatus. Totum itaque corpus Christi loquitur, id est, Ecclesiæ sanctæ universitas : in quo toto corpore sive quia, negantibus plurimis, remanserunt fortes, qui usque ad mortem pro veritate certarent; sive quia et ex iis qui negaverant multi reparati sunt, non est ablatum ex ejus ore verbum veritatis « Usque valde. » Quod autem ait, « Ne auferas, » intelligendum est, Ne auferri sinas; propter quod orando dicimus : « Ne nos inferas in tenta» tionem[2]. » Et ipse Dominus ad Petrum, « Rogavi, in» quit, pro te ne deficiat fides tua[3] : » hoc est, ne auferatur ex ore tuo verbum veritatis « Usque valde. » Sequitur, « Quia in judiciis tuis speravi; » vel sicut de græco quidam diligentius expresserunt, « Superspera vi[4] : » quod verbum etsi minus usitate compositum est, tamen implet veritatis interpretandæ necessitatem. Attentius ergo nobis loci hujus rimandus est sensus, ut intelligamus, quantum Deus adjuvat, quid sibi velit, « In verbis tuis speravi, In » judiciis tuis supersperavi. Respondebo, inquit, expro» brantibus mihi verbum, quoniam speravi in verbis tuis:» id est, quoniam mihi hoc ipse promisisti. « Et ne auferas » ex ore meo verbum veritatis usque valde, quoniam in » judiciis tuis supersperavi : » id est, quoniam judicia tua, quibus me corripis et flagellas, non solum mihi non auferunt spem, verum augent etiam ; quoniam quem diligit

[1] Matth. xxvi, 70-75. — [2] Id. vi, 13. — [3] Luc. xxii, 32. — [4] Græc. ἐπήλπισα.

Dominus corripit; flagellat autem omnem filium quem recipit[1]. Ecce autem sancti et humiles corde de te præsumendo in persecutionibus non defecerunt : ecce etiam qui de se præsumendo defecerunt, et tamen ad ipsum corpus pertinuerunt, sibi innotescendo fleverunt, et tuam gratiam solidius invenerunt, quia suam superbiam perdiderunt. Ergo « Ne auferas ex ore meo verbum verita» tis usque valde, quia in judiciis tuis supersperavi. »

IV. « Et custodiam legem tuam semper. » Id est, si non abstuleris ex ore meo verbum veritatis, « Custodiam » legem tuam semper; in sæculum et in sæculum sæ» culi[2]. » Ostendit quid dixerit, « Semper. » Aliquando etenim « Semper » intelligitur, quandiu hic vivitur; sed non est, « In sæculum et in sæculum sæculi : » melius quippe ita interpretatum est, quam sicut quidam codices habent, « In æternum et in sæculum sæculi : » quia non potuerunt dicere, et in æternum æterni. Lex itaque ista intelligenda est, de qua dicit Apostolus, « Plenitudo le» gis charitas[3]. » Hæc enim a sanctis, quorum ex ore non aufertur verbum veritatis, hoc est, ab ipsa Christi Ecclesia custodietur, non solum in hoc sæculum, id est, donec finiatur hoc sæculum; sed etiam in alterum, quod appellatur « Sæculum sæculi. » Neque enim præcepta legis, sicut hic, etiam ibi accepturi sumus quæ custodiamus, sed ipsam legis, ut dixi, plenitudinem sine ullo peccandi timore servabimus : quia et Deum plenius, cum viderimus, amabimus, et proximum, quia Deus erit omnia in omnibus[4]; nec falsæ cuiquam de proximo suspicioni erit locus, ubi nullus ulli erit occultus.

[1] Hebr. XII, 6.— [2] Psal. CXVIII, 44. — [3] Rom. XIII, 10.— [4] I Cor. XV, 28.

SERMO XIV.

I. Superiores versus prolixi Psalmi hujus orationem habent ; hi autem qui sequuntur, de quibus nunc disputandum est, narrationem. Petebat enim homo Dei superius adjutorium gratiæ Dei, cum dicebat : « In tua justitia » vivifica me ; et veniat super me misericordia tua, » Domine : » et alia similia vel supra vel infra. Nunc autem dicit : « Et ambulabam in latitudine; quoniam » mandata tua exquisivi. Et loquebar in testimoniis » tuis in conspectu regum, et non confundebar. Et me» ditabar in mandatis tuis quæ dilexi. Et levavi manus » meas ad mandata tua, quæ dilexi, et exercebar in jus» tificationibus tuis[1]. » Ubi narrantis verba sunt, non petentis; velut, impetratis quæ petiverat, confiteatur in Dei laudibus qualem illum fecerat misericordia Domini, quam super se venire poposcerat. Neque enim hæc ita superioribus conjunxit, ut diceret, « Et ne auferas ex ore » meo verbum veritatis usque valde, quia in judiciis tuis » supersperavi, et custodiam legem tuam semper, in sæcu» lum et in sæculum sæculi, et ambulabo in latitudine, » quia mandata tua exquisivi. Et loquar in testimoniis tuis » in conspectu regum, et non confundar; » et cætera isto modo; sic enim videtur sequentia præcedentibus debuisse connectere : sed ait : « Et ambulabam in latitudine. » Ubi copulativa conjunctio, id est, « Et, » velut inconsequens posita est; quia non ait : Et ambulabo, quomodo dicebat : « Et custodiam legem tuam semper. » Aut certe si optativo modo dictum est : « Custodiam legem tuam ; » non ait, Et ambulem in latitudine, quasi utrumque optavit, et poposcerit : sed ait : « Et ambulabam in latitudine. » Ubi si conjunctio

[1] Psal. cxviii, 40-48.

ista non esset, sed a superiorum connexione libera inferretur et soluta sententia, « Ambulabam in latitudine; » nihil de inusato loquendi modo hic deberet movere lectorem, ut occultus sensus quærendus hic aliquis putaretur. Nimirum ergo quod non dixit intelligi voluit, id est, exauditum se fuisse; ac deinde subjunxit qualis factus fuerit : tanquam diceret, Hæc cum orarem, exaudisti me, « Et ambulabam in latitudine; » et cætera quæ isto modo dicta contexuit.

II. Quid est igitur, « Et ambulabam in latitudine, » nisi ambulabam in charitate, « Quæ diffusa est in cordibus » nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis[1]? » In hac latitudine ambulabat ille qui dicebat : « Os nostrum » patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est[2]. » Hæc autem charitas duobus illis mandatis tota atque integra continetur, dilectione scilicet Dei, et dilectione proximi, in quibus tota Lex pendet et Prophetæ[3]. Unde et hic cum dixisset, « Et ambulabam in latitudine; » causam subjunxit, atque ait : « Quia mandata tua exquisivi. » Nonnulli autem codices non habent « Mandata, » sed « tes» timonia :» sed « mandata » in pluribus invenimus, et maxime græcis : cui linguæ tanquam præcedenti, unde ad nos ista translata sunt, magis credendum esse quis ambigat? Si ergo scire volumus quomodo hæc mandata quæsierit, vel quærenda sint, illud intueamur quod dicit Magister bonus, et doctor, et dator : « Petite, et accipietis; » quærite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis. » Et paulo post : « Si ergo vos, inquit, cum sitis mali, nostis » bona data dare filiis vestris; quanto magis Pater vester » qui in cœlis est, dabit bona petentibus se[4]? » Ubi evidenter ostendit quod dixerat, « Petite, quærite, pulsate, »

[1] Rom. v, 5. — [2] 2 Cor. vi, 11. — [3] Matth. xxii, 40. — [4] Id. vii, 7 et 11.

nonnisi ad poscendi, hoc est, orandi instantiam pertinere. Alius porro Evangelista non ait : « Dabit bona petentibus » se, » quæ multipliciter possunt intelligi, vel corporalia vel spiritualia; sed circumcidit inde alia, satisque diligenter expressit quid nos vehementer atque instanter voluerit poscere Dominus, et ait : « Quanto magis Pater vester de » cœlo dabit Spiritum bonum petentibus se[1]? » Hic est ille Spiritus, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, ut Deum proximumque diligendo divina mandata faciamus. Hic est ille Spiritus in quo clamamus, « Abba, » Pater. » Ac per hoc ipse nos facit petere, quem desideramus accipere; ipse nos facit quærere, quem cupimus invenire; ipse nos facit pulsare, ad quem nitimur pervenire. Hoc docet Apostolus, qui cum dicat in Spiritu sancto nos clamare, « Abba, Pater[2], » rursus alio loco dicit : « Dedit Deus » Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem, Abba, » Pater[3]. » Quomodo nos clamamus, si ipse clamat in nobis, nisi quia clamare nos fecit, dum habitare cœpit in nobis? Etiam hoc itaque agit acceptus, ut largius accipiendus petendo, quærendo, pulsando, poscatur. Sive enim ut vita bona petatur, sive ut bene vivatur; quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei[4]. Ergo, « Ambula- » bam, inquit, in latitudine; quoniam mandata tua ex- » quisivi. » Exquisierat et invenerat, quoniam petierat et acceperat Spiritum bonum, quo factus bonus bene faceret bona, ex fide quæ per dilectionem operatur[5].

III. « Et loquebar, inquit, in testimoniis tuis in cons- » pectu regum, et non confundebar : » tanquam ille qui petierat et acceperat, ut responderet exprobrantibus sibi verbum, et non auferretur ex ore ejus verbum veritatis. Itaque pro illa usque ad mortem certans, nec in cons-

[1] Luc. XI, 13. — [2] Rom. VIII, 15. — [3] Gal. IV, 6. — [4] Rom. VIII, 14. — [5] Galat. V, 6.

pectu regnum confundebatur eam loqui. Testimonia quippe, in quibus dicit quod loquebatur, græce martyria nuncupantur; quo verbo jam utimur pro latino. Unde dictum est etiam vocabulum Martyrum, quibus prædixit Jesus, quod et ante reges eum fuerant confessuri [1].

IV. « Et meditabar, inquit, in mandatis tuis, quæ » dilexi. Et levavi manus meas ad mandata tua quæ di» lexi [2]. » Sive quod nonnulli codices habent in utroque versu, « Dilexi valde, » aut « nimis, » aut « Vehementer; » sicut interpretari placuit, quod græce dicitur σφόδρα. Mandata ergo Dei dilexit, per hoc per quod ambulabat in latitudine; per Spiritum scilicet sanctum, per quem dilectio ipsa diffunditur, et dilatat corda fidelium [3]. Dilexit autem et cogitando et operando. Nam quod ad cogitationem pertinet, ait : « Et meditabar in mandatis tuis : » quod autem ad operationem, « Et levavi manus meas ad mandata » tua. » Utrique autem sententiæ addidit, « Quæ dilexi : » Finis enim præcepti est charitas de corde puro [4]. Quando isto fine, id est, hujus rei contemplatione fit mandatum Dei, tunc fit vere opus bonum; et tunc levantur manus, quia supernum est quo levantur. Propterea de ipsa charitate locuturus Apostolus ait : « Supereminentem viam » vobis demonstro [5] : » et alio loco, « Cognoscere, inquit, » etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi [6]. » Nam si de opere mandatorum Dei merces terrenæ felicitatis expetitur, deponuntur manus potius quam levantur; quia terrena emolumenta quæ non sursum, sed deorsum sunt, illo opere requiruntur. Ad utrumque autem pertinet quod sequitur : « Et exercebar in justificationibus tuis. » Quod plures interpretes dicere maluerunt : quam « Læta» bar, » aut « Garriebam, » quod aliqui interpretati sunt

[1] Matth. x, 18. — [2] Psal. cxviii, 47, 48. — [3] Rom. v, 5. — [4] 1 Tim. i, 5. — [5] 1 Cor. xii, 31. — [6] Ephes. iii, 19.

ex eo quod græcus habet ἠδολέσχουν. Exercetur quippe in justificationibus Dei lætus, et quodam modo garrulus, qui mandata ejus quæ diligit, et cogitandi et operandi delectatione custodit.

SERMO XV.

I. Consideremus, quantum donat Dominus, et pertractemus hos versus magni Psalmi hujus : « Memento verbi » tui servo tuo, in quo spem dedisti mihi. Hæc me con- » solata est in humilitate mea ; quoniam verbum tuum » vivificavit me [1].» Numquid oblivio, sicut in hominem, cadit in Deum ? Cur ergo ei dicitur : « Memento ? » Quamvis in aliis sanctæ Scripturæ locis ipsum verbum omnino ponatur, ut est : « Quare mei oblitus es [2], » et, « Obli- » visceris inopiam nostram [3] : » et ipse Deus per Prophetam, « Omnes, inquit, iniquitates ejus obliviscar [4] : » et alibi atque alibi sæpius hoc legitur. Sed non ut hominibus ista contigunt, ita intelliguntur in Deo. Nam sicut Deum pœnitere dicitur, quando præter hominum spem res mutat, consilio non mutato, quia consilium Domini manet in æternum [5] ; ita dicitur oblivisci, quando tardare videtur adjutorium vel promissum, vel non retribuere digna peccantibus, vel si quid hujusmodi, tanquam ejus memoriæ sit elapsum quod speratur, sive timetur, et non fit. Dicuntur ista locutione morali, qua humanus movetur affectus ; quamvis hæc Deus faciat certa dispositione, non deficiente memoria, nec obscurata intelligentia, nec voluntate mutata. Cum itaque dicitur ei : « Memento, »

[1] Psal. CXVIII, 49, 50. — [2] Id. XLI, 10. — [3] Id. XLIII, 24. — [4] Ezech. XVIII, 22. — [5] Psal. XXXII, 11.

orantis desiderium, quia promissum poscit, ostenditur et extenditur; non Deus, quasi ei de mente id exciderit, admonetur. « Memento, inquit, verbi tui servo tuo : » hoc est, imple promissum servo tuo. « In quo spem dedisti » mihi : » hoc est, in quo verbo, quoniam promisisti, me sperare fecisti.

II. « Hæc me consolata est in humilitate mea[1]. » Hæc scilicet spes, quæ data est humilibus, dicente Scriptura : « Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam[2]. » Unde ore proprio etiam ipse Dominus ait : « Quoniam qui » se exaltat, humiliabitur ; et qui se humiliat, exaltabi- » tur[3]. » Bene hic intelligimus etiam illam humilitatem, non qua se quisque humiliat confitendo peccata, nec sibi arrogando justitiam; sed qua quisque humiliatur aliqua tribulatione vel dejectione, quam meruit ejus superbia, aut exercetur probaturque patientia : unde paulo post dicit hic Psalmus : « Prius quam humiliarer, ego deliqui. » Et illud in libro Sapientiæ : « In dolore sustine, et in » humilitate tua patientiam habe ; quoniam in igne pro- » batur aurum et argentum, homines vero acceptabiles » in camino humiliationis[4]. » Quod ait « Acceptabiles, » ibi spem dedit quæ consolaretur in humilitate. Et Dominus Jesus, hanc humilitatem cum Discipulis prædiceret a persecutoribus esse venturam, non eos sine spe reliquit ; sed hanc etiam, qua consolarentur, dedit dicens : « In ves- » tra patientia possidebitis animas vestras[5]. » De ipso quoque corpore, quod ab inimicis posset occidi, et quasi penitus interire, « Capillus, inquit, capitis vestri non pe- » ribit[6]. » Hæc spes data est corpori Christi, quod est Ecclesia, qua consolaretur in humilitate sua. Propter quam spem dicit et apostolus Paulus : « Si autem quod

[1] Psal. cxviii, 50. — [2] Jacob. iv, 6, et 1 Petr. v, 5. — [3] Luc. xiv, 11, et xviii, 4. — [4] Eccli. ii, 4, 5. — [5] Luc. xxi, 19. — [6] Ibid. 18.

» non videmus speramus, per patientiam expectamus[1].» Sed æternorum est spes ista præmiorum : est alia spes, quæ in humilitate tribulationis plurimum consolatur, quæ sanctis data est in verbo Dei adjutorium gratiæ pollicentis, ne quisque deficiat. De qua spe dicit Apostolus : « Fi- » delis Deus qui non permittet vos tentari super id quod » potestis; sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut » possitis sustinere[2]. » Hanc spem dedit etiam Salvator ore suo, quando ait: « Hac nocte postulavit Satanas vexare » vos sicut triticum ; et ego rogavi pro te, Petre, ne de- » ficiat fides tua[3].» Hanc spem dedit et in oratione, quam docuit, ubi monuit ut dicamus : « Ne nos inferas in ten- » tationem[4]. » Quodam modo enim promisit se daturum suis periclitantibus, quod dici voluit ab orantibus. Et nimirum de hac spe magis iste Psalmus intelligendus est dicere : « Hæc me consolata est in humilitate mea; quo- » niam verbum tuum vivificavit me[5]. » Quod expressius interpretati sunt, qui non « Verbum, » sed « Eloquium » posuerunt. Græcus enim λόγιον habet, quod est « Elo- » quium; » λόγος, quod est « Verbum. »

III. Sequitur autem : « Superbi inique agebant usque » valde : a lege autem tua non declinavi[6]. » Superbos intelligi voluit persecutores piorum : et ideo subjecit : « A » lege autem tua non declinavi, » quia hoc eum facere illorum persecutio compellebat. Quos « Usque valde » inique dicit egisse; quia non solum erant impii, verumetiam pios impios esse cogebant. In hac humilitate, hoc est, in hac tribulatione spes consolata est, quæ data est in verbo Dei pollicentis adjutorium, ne deficiat fides Martyrum; et præsentia Spiritus sui vires impertientis labo-

[1] Rom. VIII, 25. — [2] I Cor. X, 13. — [3] Luc. XXII, 31, 32. — [4] Matth. VI, 13. — [5] Psal. CXVIII, 50. — [6] Ibid. 51.

rantibus, ut evadentes de muscipula venantium dicerent: « Nisi quia Dominus erat in nobis, fortasse vivos absor- » buissent nos [1]. »

IV. An forte quod ait : « Hæc me consolata est in hu- » militate mea, » illam dicit humilitatem, qua homo est dejectus et projectus in mortem, ex peccato illo, quod valde infeliciter in paradisi felicitate commissum est [2]? In hac quippe humilitate, in qua homo vanitati similis factus est, et dies ejus sicut umbra prætereunt [3], omnes filii iræ sunt, nisi per Mediatorem reconcilientur Deo, qui prædestinati sunt in æternam salutem ante mundi constitutionem [4] : in quo Mediatore et antiqui justi spem habebant quando eum in carne venturum prophetiæ spiritu prævidebant. Quod ergo verbum ad eos fiebat de illo, etiam hoc bene hic intelligitur verbum, si et ipsorum accipimus istam vocem; de quo verbo dictum est, « Me- » mento verbi tui servo tuo, in quo spem dedisti mihi. » Hæc me consolata est in humilitate mea; » hoc est, in ista mortalitate mea : « Quia eloquium tuum vivificavit » me; » ut spem vitæ haberem projectus in mortem. « Su- » perbi inique agebant usque valde : » quandoquidem eorum superbiam nec humilitas mortalitatis edomuit. « A » lege autem tua non declinavi [5] : » quod me facere cogebant superbi.

V. « Memor fui judiciorum tuorum a sæculo, Domine, » et consolatus sum [6] : » vel sicut alii codices habent, « Et » exhortatus sum. » Id est, exhortationem accepi. Utrumque enim potuit interpretari de verbo græco, quod est παρεκλήθην, « A sæculo » ergo, ex quo genus humanum sumpsit exordium, « Memor fui judiciorum tuorum super vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem [7] : « Et

[1] Psal. CXXIII, 2, 3. — [2] Gen. III, 23. — [3] Psal. CXLIII, 4. — [4] Ephes. I, 4, 5. — [5] Psal. CXVIII, 49-51. — [6] Ibid. 52. — [7] Rom. IX, 22, 23.

» consolatus sum, quia per hæc quoque ostendisti divitias gloriæ tuæ in vasa misericordiæ tuæ.

VI. « Tædium detinuit me a peccatoribus relinquentibus legem tuam. Cantabiles erant mihi justificationes » tuæ in loco incolatus mei [1] : » vel sicut alii codices habent, « In loco peregrinationis meæ. » Ipsa est illa humilitas in loco mortalitatis peregrinantis hominis de paradiso et de illa superna Jerusalem, unde quidam descendens in Jericho incidit in latrones : sed propter misericordiam quæ per illum Samaritanum cum illo facta est[2], cantabiles illi erant justificationes Dei in loco peregrinationis suæ; quamvis eum tædium teneret a peccatoribus relinquentibus legem Dei, quia cum eis conversari in hac vita vel ad tempus cogitur, donec area ventiletur. Possunt autem isti duo versus ad singulas partes unius superioris aptari : ut quod ait : « Memor fui judiciorum tuo» rum a sæculo, Domine; » ad hoc referatur, « Tædium » detinuit me a peccatoribus derelinquentibus legem » tuam : » quod vero ibi ait : « Et consolatus sum, » ad hoc referatur, « Cantabiles mihi erant justificationes tuæ » in loco peregrinationis meæ. »

VII. « Memor, inquit, fui in nocte nominis tui, Do» mine, et custodivi legem tuam [3]. » Nox est illa humilitas, ubi est mortalitatis ærumna ; nox est in superbis inique agentibus usque valde, nox in tædio a peccatoribus relinquentibus legem Dei ; nox est postremo in loco peregrinationis hujus, donec veniat Dominus, et illuminet abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitationes cordis, et tunc laus erit unicuique a Deo. In hac ergo nocte memor homo esse debet nominis Dei, ut qui gloriatur, in Domino glorietur : propter quod et illud scriptum est : « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da

[1] Psal. CXVIII, 53, 54. — [2] Luc. x, 30-37. — [3] Psal. CXVIII, 55.

» gloriam[1]. » Sic enim quisque non in sua, sed in Dei gloria, (quia nec in sua, sed in Dei justitia, id est, a Deo sibi donata,) custodit legem Dei : sicut iste ait : « Memor » fui in nocte nominis tui, Domine, et custodivi legem » tuam. » Quam non custodisset, si in sua virtute confidens, nominis Dei memor non fuisset. « Adjutorium enim » nostrum in nomine Domini[2]. »

VIII. Propter quod secutus adjunxit : « Hæc facta est » mihi, quoniam justitias tuas exquisivi[3]. Justitias utique » tuas, » quibus justificas impium ; non meas, quæ nunquam me pium faciunt, sed superbum. Non enim erat iste aliquis eorum, qui « Ignorantes Dei justitiam, et suam » volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti[4]. » Has ergo justitias, quibus justificantur gratis per gratiam Dei, qui per se ipsos justi esse non possunt, melius alii interpretati sunt « Justificationes : » quia revera non δικαιωσύνας, id est, « Justitias ; sed δικαιώματα græcus habet, quæ sunt « Justificationes. » Sed quid sibi vult quod ait : « Hæc facta est mihi ? Hæc » quid ? An forte Lex ? Quia dixerat : « Et custodivi legem tuam : » quibus verbis subjunxit : « Hæc facta est mihi : » tanquam diceret : « Hæc » lex facta est mihi ? » Sed non est remorandum in exponendo, quomodo sit ei facta lex Dei. Græca enim locutio unde ista translata est, satis indicat non de lege dictum esse, « Hæc facta est mihi : » quia lex in eadem lingua generis masculini est, et fœminino pro nomine etiam ibi scriptum est, « Hæc facta est mihi. » Quæritur ergo prius quæ illi facta sit, deinde quomodo illi facta sit, quæcumque illa sit. « Hæc, inquit, facta est mihi : » non utique, Hæc lex, quia hunc sensum, sicut dixi, græcus expellit. Forte ergo, Hæc nox : quia tota superior sententia sic se habet : « Memor fui in nocte nominis tui,

[1] Psal. CXIII secundi, 1. — [2] Id. CXXIII, 8. — [3] Id. CXVIII, 56. — [4] Rom. X, 3.

» Domine, et custodivi legem tuam ; » et sequitur, « Hæc » facta est mihi : » quia itaque non lex, profecto nox est quæ facta est illi. Quid est igitur, Nox mihi facta est, « Quia justificationes tuas exquisivi ? » Lux quippe potius est ei facta, non nox, quia justificationes exquisivit Dei. Ac sic recte intelligitur, « Facta est mihi, » ac si diceretur, facta est pro me, id est, factum est ut prodesset mihi. Si enim humilitas illa mortalitatis non absurde intelligitur nox, ubi invicem latent corda mortalium, ut de talibus tenebris innumerabiles et graves tentationes oriantur, ita ut in eadem nocte pertranseant etiam bestiæ sylvæ, catuli leonum rugientes, quærentes a Deo escam sibi[1] : unde etiam de illo leone rugiente et quærente quem devoret, dominus ait quod jam supra commemoravi, « Hac » nocte postulavit Satanas vexare vos sicut triticum[2] : » id est, hac nocte in qua pertranseunt bestiæ sylvæ, vos leo ille magnus quæsivit a Deo escam sibi : profecto hæc ipsa humilitas in loco peregrinationis hujus, quæ nox recte intelligitur, prodest eis qui salubriter exercentur in ea, ut discant non superbire ; propter quod malum in istam noctem pulsus est homo. « Initium enim superbiæ homi» nis apostatare a Deo[3]. Sed gratis justificatus, atque ut in ista humilitate proficiat variis tentationibus hujus noctis oppositus, jam intelligens dicat, quod in hoc Psalmo aliquanto post dicitur : « Bonum est mihi quoniam hu» miliasti me, ut discam justificationes tuas[4]. » Nam quid est aliud, « Bonum est mihi, quoniam humiliasti me, » nisi, hæc humilitas quæ nox vocatur, « Facta est mihi, » id est, factum est ut prodesset mihi ? Sed quare hoc ? « Quia » scilicet justificationes tuas, » non meas « exquisivi. »

IX. Possumus etiam quod dictum est : « Hæc facta est

[1] Psal. CIII, 21. — [2] I Petr. V, 8. — [3] Eccli. X, 14. — [4] Psal. CXVIII, 71.

» mihi, » sic intelligere, ut nec lex, nec nox subaudiatur, sed hoc pronomen quod est, « Hæc, » non accipiatur aliter quam se habet ille in alio Psalmo locus, ubi legitur : « Unam petii a Domino, hanc requiram [1]. » Nec dicit quid unam, vel quam unam, de qua dixerit : « Hanc » requiram : » sed fœmininum genus quasi pro neutro positum est. Inusitate quippe dictum est : « Unam petii, » hanc requiram : » ubi non subauditur quæ illa una sit : quod usitatius diceretur : « Unum petii a Domino, hoc » requiram, » ut inhabitem in domo Domini. In his enim neutris non solet exigi neutrum quod subaudiendum sit, ut puta, unum bonum, aut unum donum, vel si quid hujusmodi : sed quidquid illud est, etiamsi masculino vel fœminino genere nuncupetur, vel sine ullo nomine illius generis quibuslibet verbis insinuetur, solita omnino locutione sub genere neutro intelligitur. Ita ergo et hic eo modo dici potuit, « Hæc facta est mihi, » tanquam dictum esset : Hoc factum est mihi. Si autem quæramus quid illud sit, occurrit quod supra dixerat : « Memor fui in » nocte nominis tui, Domine, et custodivi legem tuam. » Hoc factum est mihi, id est, hoc quod custodivi legem tuam, non per me ipsum feci, sed factum est mihi, utique abs te : « Quia justificationes » non meas, sed « tuas » exquisivi. Deus est enim, inquit Apostolus, qui opera» tur in vobis et velle et operari pro bona voluntate [2] » Hoc etiam per Prophetam Deus dicit : « Et faciam ut in » justificationibus meis ambuletis, et judicia mea obser» vetis et faciatis [3]. » Quapropter Deo dicente : « Ego faciam » ut judicia mea observetis, et faciatis : » rectissime iste dicit : « Hoc factum est mihi : » ut cum quæsieris quid illud sit, respondeat quod supra dixerat : « Ut custodirem legem » Dei. » Sed quia iste in longum Sermo processit, ea quæ

[1] Psal. XXVI, 4. — [2] Philip. II, 13. — [3] Ezech. XXXVI, 27.

sequuntur, Domino donante, ab alio melius tractabuntur exordio.

SERMO XVI.

I. Hos versus Psalmi hujus magni nunc aggredimur in Dei voluntate tractandos, « Pars mea Dominus : » quod habent quidam, « Portio mea, Domine[1]. « Quod utrum ideo dicatur, quia particeps ejus fit quisquis ei adhæret, sicut scriptum est : « Mihi autem adhærere Deo, bonum » est[2]; » non enim existendo sunt homines dii, sed fiunt participando illius unius, qui verus est Deus: an quia partes sibi eligunt homines in hoc mundo, sive sortiuntur, alius hoc, alius illud, unde quisque vivat ; quodam modo portio priorum Deus est unde semper vivant: uterque non est sensus absurdus. Sed quod sequitur audiamus: « Dixi » custodire legem tuam. » Quid est, « Portio mea, Do» mine dixi, custodire legem tuam : » nisi quia ita erit portio cujusque Dominus, cum legem ejus custodierit ?

II. Sed quomodo custodit, nisi hoc donet atque ad hoc adjuvet Spiritus vivificans; ne littera occidat[3], et peccatum occasione accepta per mandatum operetur in homine omnem concupiscentiam[4]. Invocandus est igitur : sic enim ab eo fides impetrat quod lex imperat : quoniam qui invocaverit nomen Domini, salvus erit[5]. Et ideo vide quid subjungat : « Precatus sum faciem tuam in toto corde » meo. » Et dicens quomodo sit precatus, « Miserere, » inquit, mei secundum eloquium tuum. » Et tanquam exauditus atque adjutus ab eo quem precatus est : « Co-

[1] Psal. CXVIII, 57. — [2] Id. LXXII, 28. — [3] 2 Cor. III, 6. — [4] Rom. VII, 8. — [5] Joël. II, 32, et Rom. X, 13.

» gitavi, inquit, vias meas, et averti pedes meos in tes-
» monia tua[1]. Averti » scilicet a viis meis, quæ displicuerunt mihi, ut irent in testimonia tua, atque ibi haberent viam. Plures enim codices non habent, « Quia cogitavi, » sicut in quibusdam legitur : sed tantummodo, « Cogi-
» tavi. » Quod autem hic positum est, « Et averti pedes
» meos ; » nonnulli habent, « Quia cogitavi, et avertisti
» pedes meos : » ut hoc Dei potius gratiæ tribuatur, secundum illud quod Apostolus ait : « Deus est enim qui
» operatur in vobis[2] : » cui etiam dicitur : « Averte ocu-
» los meos, ne videant vanitatem.» Si oculos ne videant vanitatem, cur non et pedes ne sectentur errorem? Propter quod et illud scriptum est : Oculi mei semper ad Do-
» minum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos[3].» Sed sive « Avertisti pedes meos, » sive « Averti pedes
» meos » legatur, ab illo fit ut faciamus, cujus faciem precatus est in corde suo, et cui dixit : « Miserere mei se-
» cundum eloquium tuum, » hoc est, secundum verbum promissionis tuæ. Filii quippe promissionis in semine deputantur Abrahæ[4].

III. Denique hoc impetrato gratiæ beneficio, « Para-
» tus sum, inquit, et non sum turbatus, ut custodiam
» mandata tua[5] : » quod aliqui interpretati sunt, « Ad
» custodiendum mandata tua ; » aliqui, « Ut custodirem, » aliqui, « Custodire : » quod græcus posuit, τοῦ φυλάξασθαι.

IV. Quam vero paratus factus sit ad custodienda divina mandata subdidit, dicens : « Funes peccatorum circum-
» plexi sunt me, et legis tuæ non sum oblitus[6].» Funes peccatorum, impedimenta sunt inimicorum, sive spiritalium, sicut diaboli et angelorum ejus, sive carnalium, in quibus filiis infidelitatis diabolus operatur[7]. Non enim

[1] Psal. CXVIII, 58, 59. — [2] Philip. II, 13. — [3] Psal. XXIV, 15. — [4] Rom. IX, 8, 9. — [5] Psal. CXVIII, 60. — [6] Ibid. 61. — [7] Ephes. II, 2.

hoc nomen quod dictum est « Peccatorum, » ab eo quod sunt peccata declinatum est, sed ab eo quod sunt peccatores : quod in græco evidenter apparet [1]. Cum itaque minantur mala quibus terreant justos, ne pro Dei lege patiantur, quodam modo funibus implicant, veluti valida et robusta reste sua. Trahunt enim peccata sicut restem longam [2], et hinc sanctos implicare conantur, et aliquando permittuntur. Sed si implicant corpus, non implicant animum, ubi non est iste Dei legis oblitus; quia, Sermo Dei non est alligatus [3].

V. « Media nocte, inquit, surgebam ad confitendum » tibi, super judicia justitiæ tuæ [4]. » Quia et hoc ipsum quod funes peccatorum circumplectuntur justum, judicia sunt justitiæ Dei. Propter quod dicit apostolus Petrus, tempus esse, « Ut judicium jam incipiat a domo Domini. » Et si initium, inquit, a nobis, qualis finis erit eis qui » non credunt Domini Evangelio? Et si justus quidem » vix salvus erit, peccator et impius ubi parebunt [5]? » Hoc enim ait de persecutionibus, quas patiebatur Ecclesia, cum funes peccatorum circumplecterentur eam. Proinde mediam noctem graviora tribulationis intelligenda existimo. In qua dixit : « Surgebam : » quia non eum sic affligebat, ut dejiceret; sed exercebat, ut surgeret; id est, ut ea ipsa tribulatione ad fortius confitendum proficeret.

VI. Jamvero, quia ista fiunt gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, vocem personæ suæ per hanc prophetiam suo corpori adjungit ipse Salvator. Ad ipsum caput enim proprie quod sequitur pertinere arbitror : « Particeps ego sum omnium timentium te, et custodien» tium mandata tua [6]. » Sicut est in Epistola quæ ad He-

[1] Græc. ἁμαρτωλῶν. — [2] Isaï. v, 18. — [3] I Tim. II, 9. — [4] Psal. CXVIII, 62. — [5] I Petr. IV, 17, 18. — [6] Psal. CXVIII, 63.

bræos inscribitur : « Qui enim sanctificat, et qui sanctifi-
» cantur, ex uno omnes ; propter quam causam non con-
» funditur fratres eos vocare. » Et paulo post, « Propterea
» ergo, inquit, quia pueri communicaverunt carni et
» sanguini, et ipse propemodum eorum participavit [1]. »
Quod quid est aliud, quam eorum particeps factus est? Neque enim efficeremur participes divinitatis ejus, nisi spe mortalitatis nostræ particeps fieret. Nam et in Evangelio, quod nos divinitatis ejus participes facti sumus, ita dicitur :
« Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in no-
» mine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate
» carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt [2]. »
Ut autem hoc fieret quia et ipse factus est particeps mortalitatis nostræ, ita ibi sequitur : « Et Verbum caro factum
» est, et habitavit in nobis [3]. » Per hanc ejus participationem nobis gratia subministratur, ut caste timeamus Deum, et custodiamus mandata ejus. Proinde ipse Jesus loquitur in ista prophetia : sed quædam in membris suis et unitate corporis sui, tanquam in uno quodam homine diffuso toto orbe terrarum, et succrescente per volumina sæculorum ; quædam vero in se ipso capite nostro. Unde et hoc est, quod ait : « Particeps ego sum omnium timen-
» tium te, et custodientium mandata tua. » Et quia propter hoc quod particeps factus est fratrum suorum, Deus hominum, immortalis mortalium, ideo granum cecidit in terram, ut mortificatum multum fructum faceret : de ipso fructu secutus adjunxit : « Misericordia tua, Domine,
» plena est terra [4]. » Et unde hoc, nisi cum justificatur impius? In cujus gratiæ scientia ut proficiatur, adjungit :
« Et justificationes tuas doce me. »

[1] Hebr. II, 11 et 14.— [2] Joan. I, 12, 13.— [3] Ibid. 14.— [4] Psal. CXVIII, 64.

SERMO XVII.

I. Hi versus Psalmi hujus, de quibus nunc in voluntate Dei disputaturi sumus; ab hoc incipiunt, « Suavitatem » fecisti cum servo tuo, Domine, secundum verbum » tuum : » vel potius, « Secundum eloquium tuum [1]. » Sed quod ait græcus χρηστότητα, aliquando « Suavitatem, » aliquando « Bonitatem » nostri interpretes transtulerunt. Verum quia suavitas potest esse et in malo, quando illicita quæque et immunda delectant; potest etiam esse et in ea quæ conceditur voluptate carnali : sic debemus intelligere « Suavitatem, » quam χρηστότητα Græci vocant, ut in bonis spiritalibus deputetur. Propter hoc enim eam et « Bonitatem » nostri appellare voluerunt. Nihil hic ergo aliud dictum existimo, « Suavitatem fecisti cum servo » tuo, » nisi, fecisti ut me delectaret bonum. Quando enim delectat bonum, magnum est Dei donum. Quando autem bonum opus, quod lex imperat, fit timore pœnæ, non delectatione justitiæ; cum Deus metuitur, non amatur : serviliter fit, non liberaliter. « Servus autem non » manet in domo in æternum, filius manet in æternum [2] : » quia consummata charitas foras mittit timorem [3]. « Suavi» tatem itaque fecisti cum servo tuo, Domine, » faciendo filium qui servus fuit : « Secundum eloquium tuum, » hoc est, secundum promissum tuum; ut secundum fidem firma sit promissio omni semini [4].

II. « Suavitatem et eruditionem et scientiam doce me, » inquit, quoniam mandatis tuis credidi [5]. » Augeri sibi ista poscit et perfici : nam utique qui jam dixerat, Suavitatem fecisti, cum servo tuo : quomodo dicit : « Suavita-

[1] Psal. cxviii, 65.— [2] Joan. viii, 35.— [3] i Joan. iv, 18.— [4] Rom. iv, 16. — [5] Psal. cxviii, 66.

» tem doce me, » nisi ut ei gratia Dei magis magisque innotescat dulcedine bonitatis? Habebant enim fidem qui dixerunt: « Domine, auge nobis fidem [1]. » Et quandiu vivitur in hoc mundo, proficientium est ista cantatio. Addidit autem, « Et eruditionem : » vel, sicut plures codices habent, « Disciplinam. » Sed « Disciplinam, » quam Græci appellant παιδείαν, ibi Scripturæ nostræ ponere consueverunt, ubi intelligenda est per molestias eruditio : secundum illud, « Quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit [2]. » Hæc apud Ecclesiasticas litteris dici assolet disciplina interpretata de græco, ubi legitur παιδεία. Hoc enim verbum in græco positum est in Epistola ad Hebræos, ubi latinus interpres ait : « Omnis disciplina ad præsens non gaudii videtur » esse, sed tristitiæ, postea autem fructum pacificum, » his qui per eam certarunt, reddit justitiæ [3]. » Cum quo ergo facit Deus suavitatem, id est, cui propitius inspirat boni delectationem; atque ut apertius id explicem, cui donatur a Deo charitas Dei, et propter Deum charitas proximi; profecto instanter orare debet, quo tantum sibi augeatur hoc donum, ut non solum pro illo contemnat delectationes cæteras, sed etiam pro illo quaslibet perferat passiones. Ita suavitati salubriter additur disciplina. Non enim quantulæcumque suavitati vel bonitati, hoc est, charitati sanctæ poscenda et optanda est; sed tam magnæ, ut sub ejus pressura non possit extingui, sed sicut ingens flamma sub impetu venti, quanto magis reprimitur, tanto ardentius excitari. Ideo parum fuit dicere : « Suavitatem fecisti cum servo tuo : » nisi rursus peteret ut eum doceat suavitatem, tantam utique, ut disciplinam possit patientissime sustinere. Tertia ponitur scientia : quoniam si magnitudine sua præcedit scientia magnitudinem

[1] Luc. XVII, 5. — [2] Prov. III, 12, et Hebr. XII, 6. — [3] Hebr. XII, 11.

charitatis, non ædificat, sed inflat[1]. Cum ergo tanta fuerit charitas in bonitate suavi, ut tribulationibus non possit extingui, quas adhibet disciplina; tunc utilis erit scientia, qua innotescit etiam sibi homo quid ipse meruerit, et quæ a Deo donata sint ei, per quæ posse se sciat quæ se posse nesciebat, et per se ipsum omnino non poterat.

III. Quod autem non ait: Da mihi; sed, « Doce me : » quomodo suavitas docetur, si non detur? Quando quidem multi quod eos non delectat sciunt, et quarum rerum habent cognitionem, non habent suavitatem. Suavitas enim disci non potest, nisi delectet. Item disciplina, quæ significat emendatoriam tribulationem, accipiendo discitur : id est, non audiendo, vel legendo, vel cogitando, sed experiendo. At vero scientia, quam tertiam posuit in his quæ ait : « Doce me, » docendo datur. Nam quid est aliud docere, quam scientiam dare? Et hæc duo ita sibi connexa sunt, ut alterum sine altero esse non possit. Nemo enim docetur nisi discat, et nemo discit nisi doceatur. Et ideo si discipulus capax non sit eorum quæ a doctore dicuntur, non potest doctor dicere: Ego eum docui, sed ipse non didicit : dicere autem potest : Ego ei dixi quod dicendum fuit, sed ille non didicit; quia non percepit, non comprehendit, non intellexit. Nam profecto et ille didicisset, si iste docuisset. Et ideo Deus quando vult docere, prius dat intellectum, sine quo ea quæ ad divinam doctrinam pertinent, homo non potest discere : unde et iste paulo post dicit : « Da mihi intellectum ut discam » mandata tua[2]. » Potest itaque homo, cum docere aliquem cupit, dicere illa quæ dixit Dominus Discipulis suis, posteaquam resurrexit a mortuis : sed facere quod ille fecit, non potest. Ait enim Evangelium : « Tunc aperuit eis sen-

[1] I Cor. VIII, I. — [2] Psal. CXVIII, 73.

» sum, ut intelligerent Scripturas, et dixit illis[1]. » Quid autem illis dixerit, ibi legitur : sed ideo ceperunt quod dixit, quia unde caperetur aperuit. Docet ergo Deus suavitatem inspirando delectationem, docet disciplinam temperando tribulationem, docet scientiam insinuando cognitionem. Cum itaque alia sint quæ ideo discimus, ut tantummodo sciamus, alia vero ut etiam faciamus; quando Deus ea docet, sic docet ut scienda sciamus aperiendo veritatem, sic docet ut facienda faciamus inspirando suavitatem. Neque enim frustra ei dicitur : « Doce me, ut » faciam voluntatem tuam[2]. » Sic, inquit, « Doce ut fa- » ciam, » non tantummodo ut sciam. Ipsa quippe recte facta, fructus est noster, quem reddimus agricolæ nostro : sed Scriptura dicit : « Dominus dabit suavitatem, et terra » nostra dabit fructum suum[3]. » Quæ autem ista terra est, nisi de qua dicitur eidem ipsi qui dat suavitatem, « Anima mea velut terra sine aqua tibi[4] ? »

IV. quod vero cum dixisset, « Suavitatem et discipli- » nam et scientiam doce me; » adjunxit atque ait, « Quo- » niam mandatis tuis credidi : » non immerito quæri potest cur non dixerit, obedivi : sed, « Credidi. » Alia sunt enim mandata, alia promissa. Mandata facienda suscipimus, ut accipere promissa mereamur. Promissis ergo credimus, mandatis obtemperamus. Quid est ergo, « Man- » datis tuis credidi, » nisi, credidi quod tu illa mandaveris, non aliquis homo, quamvis per homines hominibus ministrata sint ? Quia itaque credidi tua esse mandata, ipsa fides mea qua id credidi, impetret abs te gratiam, qua faciam quod mandasti. Si enim homo mihi hæc juberet forinsecus, numquid ut etiam facerem quod jubebat adjuvaret intrinsecus? Doce ergo me suavitatem inspirando

[1] Luc. XXIV, 45, 46. — [2] Psal. CXLII, 10. — [3] Id. LXXXIV, 13. — [4] Id. CXLII, 6.

charitatem, doce me disciplinam donando patientiam, doce me scientiam illuminando intelligentiam. « Quoniam » mandatis tuis credidi. » Te illa credidi mandasse qui Deus es, et homini donas unde facias eum facere quod mandas.

V. « Prius quam humiliarer, inquit, ego deliqui; propterea verbum tuum[1], » vel sicut alii expressius habent, « Propterea eloquium tuum custodivi : » utique ne rursum humiliarer. Quod ad illam humiliationem melius refertur, quæ facta est in Adam, in quo omnis creatura humana tanquam in radice vitiata, quoniam veritati subjecta esse non voluit, subjecta est vanitati[2]. Quod vasis misericordiæ profuit experiri, ut dejecta superbia diligatur obedientia, et pereat non reditura miseria.

VI. « Suavis es, Domine : » vel, sicut plures habent, « Suavis es tu, Domine[3]. » Aliqui etiam, « Suavis es tu, » vel, « Bonus es tu : » sicut de hoc verbo superius tractavimus. « Et in tua suavitate doce me justificationes tuas. » Vere vult facere justificationes Dei, quando eas in ejus suavitate vult discere ab ipso, cui dixit : « Suavis es tu, » Domine. »

VII. Denique sequitur : « Multiplicata est super me » iniquitas superborum[4] : » eorum scilicet quibus non profuit, quod posteaquam deliquit, humiliata est humana natura. « Ego autem in toto corde meo scrutabor mandata » tua. » Quantalibet, inquit, abundet iniquitas, non in me refrigescet charitas[5]. Tanquam ille hoc dicit, qui in ejus suavitate justificationes Dei discit. Quanto magis enim suavia sunt quæ jubet qui juvat, tanto magis ea scrutatur amans, ut cognita faciat et faciendo cognoscat; quia perfectius cognoscuntur cum fiunt.

[1] Psal. cxviii, 67. — [2] Rom. viii, 20. — [3] Psal. cxviii, 68. — [4] Ibid. 69. — [5] Matth. xxiv, 12.

VIII. « Coagulatum est ut lac cor eorum[1]. » Quorum nisi superborum, quorum super se multiplicatam dixit iniquitatem? Obduruisse autem cor eorum vult intelligi hoc verbo et hoc loco. Nam dicitur et in bono; sicut in Psalmo sexagesimo-septimo dicitur, « Mons in» caseatus, mons uber[2] : » et intelligitur gratia plenus. Nam et illud quidam, coagulatus, interpretati sunt. Sed vide quid a se opponat duritiæ cordis illorum. « Ego vero, » inquit, legem tuam meditatus sum. » Quam legem? Utique justissimam et misericordissimam : unde illi dicitur, « Et lege tua miserere mei. » Superbis resistit, ut obdurentur : humilibus autem dat gratiam, ut diligant obedientiam, et recipiant excellentiam[3]. Meditatione quippe legis hujus, voluntaria servatur humilitas, ut pœnalis humilitas evadatur, de qua mox dicit.

IX. Bonum mihi, quoniam humiliasti me, ut discam » justificationes tuas[4]. » Vicinum aliquid et superius jam dixerat, « Prius quam humiliarer ego deliqui; propterea eloquium tuum custodivi. » Ipso quippe fructu ostendit quod bonum illi fuerit humiliari : sed illic dixit et causam, quod humilitatem pœnalem delinquendo præcesserit. Quod vero ibi ait, « Propterea eloquium tuum custodivi; » hic autem, « Ut discam justificationes tuas : » satis significasse mihi videtur hoc esse ista nosse quod custodire, hoc custodire quod nosse. Neque enim Christus non noverat quod arguebat; et tamen arguebat peccatum, cum dictum de illo sit, quod non noverat peccatum[5]. Noverat ergo quadam notitia, et rursus quadam ignorantia non noverat. Sic et justificationes Dei multi discunt, et non discunt. Noverunt enim eas quadam notitia et rursus quadam ignorantia, quoniam non faciunt, non noverunt. Eo modo hic

[1] Psal. CXVIII, 70. — [2] Id. LXVII, 16. — [3] Jacob. IV, 6, et I Petr. V, 5. — [4] Psal. CXVIII, 71. — [5] 2 Cor. V, 21.

ergo intelligendus est dixisse, « Ut discam justificationes » tuas, » ea notitia qua fiunt.

X. Hoc autem quia non fit nisi per dilectionem, ubi qui facit habet delectationem, propter quod dictum est, « In tua suavitate doce me justificationes tuas : » sequens versus ostendit, ubi ait, « Bona mihi lex oris tui, super » millia auri et argenti[1]. » Ut amplius diligat charitas legem Dei, quam diligit cupiditas millia auri et argenti.

SERMO XVIII.

I. Quando Deus hominem fecit ex pulvere, et animavit flatu, non ibi commemoratum est quod manibus fecerit. Cur itaque quibusdam visum fuerit verbo Deum fecisse cætera, hominem vero velut aliquid præcipuum fecisse manibus suis, non video : nisi forte quia ex pulvere formatum legitur hominis corpus[2], non potuisse fieri nisi manibus arbitrantur; nec attendunt quod in Evangelio de Verbo Dei scriptum est, « Omnia per ipsum facta » sunt[3], » non posse constare, si non per Verbum factum est etiam corpus humanum. Sed adhibent testimonium de hoc Psalmo, et dicunt, Ecce ubi apertissime clamat homo, « Manus tuæ fecerunt me, et finxerunt » me[4]. » Quasi non aperte etiam dictum sit, « Videbo » cœlos opera digitorum tuorum[5]. » Nec minus aperte, « Et opera manuum tuarum sunt cœli[6]. » Multoque apertius, « Et aridam terram manus ejus finxerunt[7]. » Manus ergo Dei sunt potestas Dei. Aut si pluralis numerus eos movet, quia non dictum est, manus tua,

[1] Psal. cxviii, 72. — [2] Gen. ii, 7. — [3] Joan. i, 3. — [4] Psal. cxviii, 73. — [5] Id. viii, 4. — [6] Id. ci, 26. — [7] Id. xciv, 5.

sed, « Manus tuæ : » accipiant manus Dei, virtutem et sapientiam Dei, quod utrumque unus dictus est Christus[1] : qui etiam intelligitur brachium Domini, ubi legitur, « Et brachium Domini cui revelatum est[2]? » Aut accipiant manus Dei, Filium et Spiritum sanctum; quia et Spiritus sanctus cooperator est Patris et Filii : unde ait Apostolus, « Omnia hæc operatur unus atque idem » Spiritus[3]. » Propterea quippe dixit, « Unus » atque idem ; » ne tot spiritus quot opera putarentur, non quod sine Patre et Filio Spiritus operatur. Liberum est igitur quomodo intelligantur manus Dei : dum tamen nec ea quæ facit manibus, Verbo facere negetur; nec ea quæ facit Verbo manibus facere non putetur; nec propter manus forma corporis, aut alia manus sinistra, alia dextra; nec propter Verbum sonus oris, vel motus animi transitorius operanti Deo inesse credatur.

II. Nec defuerunt, qui duo ista verba, « Fecerunt me, » et finxerunt me, « sic distinguerent, ut animam Deum fecisse, corpus autem finxisse dicerent : quia de anima dixit Deus, « Omnem flatum ego feci[4] : » de corpore autem legitur, « Et finxit Deus hominem pulverem de » terra[5] : » tanquam fiat quidem omne quod fingitur, non tamen fingatur omne quod fit. Et ideo animam factam potius dicunt esse quam fictam, quia non est corpus, sed spiritus : quasi non scriptum sit, « Qui finxit spiritum » hominis in ipso[6]. » Verumtamen quando utrumque hoc verbum de homine in loco uno ponitur, et utrumque hominis, id est, et anima et corpus divinitus conditum non negatur; non ineleganter distribuuntur singulis singula, ut anima facta, corpus autem fictum intelligatur, sive formatum, sive plasmatum. Nam quidam interpretes nolue-

[1] I Cor. I, 24. — [2] Isaï. LIII, I. — [3] I Cor. XII, 11. — [4] Isaï. LVII, 16. — [5] Gen. II, 7. — [6] Zachar. XII, I.

runt dicere, « Finxerunt me : sed, plasmaverunt me : » magis diligentes minus latine declinare de græco, quam dicere « Finxerunt, » quod aliquando etiam de simulatione dici solet.

III. Sed utrum hoc secundum Adam dictum est, ex quo cum sint omnes homines propagati, quis hominum quando ille factus est, etiam se factum non potest dicere originis seminisque ratione? An etiam secundum hoc recte dici potuit, « Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt » me, » quoniam unusquisque non sine opere Dei etiam de parentibus fit, ipso creante, illis generantibus? Quoniam si operatoria Dei potentia rebus subtrahatur, intereunt; nec aliquid omnino sive de mundi elementis, sive de genitoribus, sive de seminibus nascitur, si ea non operetur Deus. Propter quod ait prophetæ Jeremiæ, « Prius quam te formarem in utero, novi te[1]. » Sed numquid sine intellectu fecit hominem Deus, sive primum, sive unumquemque nascentium, et nunc dicat ei, « Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me, da mihi » intellectum? « Nonne ipsi naturæ humanæ intellectus est inditus, ut eo discernatur a pecore? An sic est deformata peccando ut etiam hoc in ea reformandum sit? Propter quod et Apostolus omnibus ad regenerationem pertinentibus dicit, « Renovamini spiritu mentis vestræ[2]. » et utique intellectus in mente est. Hinc rursus ait, « Reformamini in novitate sensus vestri[3]. » De his autem qui hujus regenerationis consortes non erant, « Hoc, inquit, » dico et testificor in Domino, ut non jam ambuletis sicut » et Gentes ambulant in vanitate mentis suæ, obscurati » intelligentia, alienati a via Dei per ignorantiam, quæ est » in illis propter cæcitatem cordis eorum[4]. » Propter hos

[1] Jerem. I, 5. — [2] Ephes. IV, 23. — [3] Rom. XII, 2 — [4] Ephes. IV, 17, 18 et 23.

igitur interiores oculos, quorum cæcitas est non intelligere, ut aperiantur, et magis magisque serenentur, fide corda mundantur[1]. Quamvis enim nisi aliquid intelligat, nemo possit credere in Deum : tamen ipsa fide qua credit, sanatur, ut intelligat ampliora. Alia sunt enim, quæ nisi intelligamus, non credimus; et alia sunt quæ nisi credamus, non intelligimus. Nam cum fides sit ex auditu, auditus autem per verbum Christi[2], quomodo credit prædicanti fidem, qui, ut alia taceam, linguam ipsam quam loquitur non intelligit? Sed nisi essent rursus aliqua, quæ intelligere non possumus, nisi ante credamus, Propheta non diceret, « Nisi credideritis, non intelligetis[3]. » Proficit ergo noster intellectus ad intelligenda quæ credat, et fides proficit ad credenda quæ intelligat : et eadem ipsa ut magis magisque intelligantur, in ipso intellectu proficit mens. Sed hoc non fit propriis tanquam naturalibus viribus, sed Deo adjuvante atque donante : sicut medicina fit, non natura, ut vitiatus oculus vim cernendi recipiat. Qui ergo dicit Deo, « Da mihi intellectum, ut discam mandata » tua, » non omni modo expers ejus est, velut pecus : nec ita quamvis homo, ut in eorum numero deputandus sit, « Qui ambulant in vanitate mentis suæ, obscurati in» telligentia, alienati a via Dei[4]. » Nam si talis esset, nec hoc diceret. Non autem parvi est intellectus, nosse a quo poscendus sit intellectus. Et cogitandum est quanto sint altius intelligenda divina mandata; quando ad ea discenda sibi adhuc dari intellectum petit, qui jam sic intelligit, et qui eloquia Dei se custodisse ante jam dixit.

IV. Quod autem interpretati sunt nostri, « Da mihi in» tellectum; » brevius dixit græcus, συνέτισόν με : quia uno verbo complexus est, « Da mihi intellectum, quod est

[1] Act. xv, 9. — [2] Rom. x, 17. — [3] Isaï. vii, 9, juxta LXX. — [4] Ephes. iv, 17

συνέτισον; quod latine uno verbo dici non potest: tanquam si non posset latine dici, sana me; et diceretur, da mihi sanitatem, sicut hic dictum est, « Da mihi intellectum; » aut sanum me fac, sicut etiam hic dici potest, intelligentem me fac. Quod quidem potuit et angelus facere: nam dixit Danieli, « Veni intellectum dare tibi [1]: » et hoc verbum est in græco, quod etiam hic est, συνετίσαί σε, tanquam diceret latinus, sanitatem dare tibi, quod græcus dixiset, sanare te. Non enim circumloqueretur latinus interpres dicendo, intellectum dare tibi: si quemadmodum dici potest a sanitatę, sanare te; ita dici posset ab intellectu, intellectuare te. Sed si potest hoc et Angelus facere, quid est quod iste hoc a Deo sibi poscit ut fiat? An quia Deus Angelo jusserat ut faceret? Ita vero: nam Christus intelligitur hoc jussisse Angelo ut faceret, eo loco ubi ait Propheta, « Et factum est cum viderem ego Daniel » visum, et quærebam intellectum, et ecce stetit in » conspectu meo ut visus viri, et audivi vocem viri inter Ubal, et vocavit, et dixit: Fac intelligere illum visionem [2]. » Et ibi in græco verbum hoc est, quod et hic, id est συνέτισον. Deus itaque per se ipsum, quia lux est, illuminat pias mentes [3], ut ea quæ divina dicuntur vel ostenduntur. intelligant. Sed si ad hoc ministro utitur Angelo, potest quidem aliquid agere Angelus in mente hominis, ut capiat lucem Dei, et per hanc intelligat: sed ita dicitur intellectum dare homini, et quasi, ut ita dicam, intellectuare hominem, quemadmodum quisquam dicitur lucem dare domui, vel illuminare domum, cui fenestram facit; cum eam non sua luce penetret et illustret, sed tantummodo aditum quo penetretur, atque illustretur, aperiat. Sed nec sol qui per fenestram illustrat domum, ipse creavit eamdem domum, aut hominem qui fenestram fecit in domo,

[1] Dan. x, 14. — [2] Id. viii, 15, 16. — [3] Joan. i, 4 et 9.

aut ipse illi jussit ut faceret, aut adjuvit ipse facientem, aut aliquid egit ut aperiretur qua suum lumen infunderet: Deus autem et hominis mentem rationalem atque intellectualem fecit; qua posset capere lumen ejus, et Angelum talem fecit, qui operari posset aliquid unde ad capiendum lumen Dei mens adjuvaretur humana, et eamdem sic adjuvat mentem, ut Angelicam recipiat operationem; et eam sic illuminat de se ipso, ut non solum illa quæ a veritate monstrantur, sed ipsam quoque proficiendo perspiciat veritatem. Sed quoniam res quidem necessarias, quantum existimo, tamen prolixa disputatione tractavimus, dilatis sequentibus Psalmi hujus versibus, sermonem istum isto fine claudamus.

SERMO XIX.

I. Dominus Jesus in hoc Psalmo per Prophetam, tanquam sibi, petivit intellectum dari a Deo corpori suo, quod est Ecclesia, ad Dei mandata discenda. Cum ipso enim vita corporis ejus, hoc est, populi ejus abscondita est in Deo [1], et ipse in eodem corpore suo indigentiam patitur, et poscit quod membris suis est necessarium. « Manus tuæ, inquit, fecerunt me, et plasmaverunt me : » da mihi intellectum, ut discam mandata tua [2]. » Quia tu, inquit, formasti, tu reforma : ut fiat in corpore Christi, quod ait Apostolus, « Reformamini in novitate sensus » vestri [3]. »

II. « Qui timent te, inquit, videbunt me, et jucunda- » buntur : » vel, sicut habent alii codices, « Lætabuntur, » quoniam in verba tua speravi [4] : » id est, in ea quæ

[1] Coloss. III, 3.— [2] Psal. CXVIII, 73. — [3] Rom. XII, 2. — [4] Psal. CXVIII, 74.

promisisti, ut sint promissionis filii, semen Abrahæ, in quo benedicuntur omnes gentes[1]. Qui sunt autem qui timent Deum, et quem videbunt et lætabuntur, quoniam in verba Dei speravit? Si corpus Christi est, id est, Ecclesia, cujus est vox ista per Christum, vel in ipsa et de ipsa, tanquam de se ipso ista vox Christi est: numquid non ipsi sunt in eis qui timent Deum? Quis est ergo ille quem vident, et jucundantur? An populus ipse se videt, et jucundatur, et sic dictum est, « Qui timent te, videbunt » me, et lætabuntur, quia in verba tua speravi; » vel sicut alii diligentius expresserunt, « Supersperavi[2]: » tanquam diceret, « Qui timent te videbunt » Ecclesiam tuam, « Et » jucundabuntur, quia in verba tua supersperavi; » cum ipsi sint Ecclesia, qui vident Ecclesiam et jucundantur? Sed cur non dixit, Qui timent te, vident me, et jucundantur: sed « Timent te, » verbum præsentis temporis posuit; « Videbunt autem et jucundabuntur, » futuri temporis verba sunt? An quia in præsenti tempore timor est, quandiu « Tentatio est vita humana super terram[3]; » jucunditas autem, quam voluit hic intelligi, tunc erit, quando justi fulgebunt in regno Patris sui sicut sol[4]? Hinc enim etiam illud in alio Psalmo legitur, « Quam magna » multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti » timentibus te[5]? » Nunc ergo quandiu timent, nondum vident; sed « Videbunt, et jucundabuntur: » quia et illic sequitur, « Perfecisti autem sperantibus in te[6]: » et hic « Quia in verba tua speravi, vel supersperavi, » ut in verbo ita composito, et cura interpretis diligentioris expresso, etiam illud intelligamus, quod « Potens » est Deus facere supra quam petimus et intelligimus[7]: »

[1] Gen. xii, 3, et xxvi, 4. — [2] Græc. ἐπήλπισα. — [3] Job. vii, 1. — [4] Matth. xiii, 43. — [5] Psal. xxx, 20. — [6] Ibid. 21. — [7] Ephes. iii, 20.

ut quia « Supra quam petimus et intelligimus » sunt, parum sit ea sperare, sed debeamus supersperare.

III. Quia ergo adhuc timet Ecclesia, quæ in hac vita est, et nondum se videt in eo regno, ubi erit ejus secura jucunditas; sed inter periculosas tentationes in hoc mundo laborat, ubi audit, « Qui se putat stare, videat ne cadat [1] : » considerans hujus mortalitatis miseriam, in qua jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, sic in omnibus pertenditur usque in diem sepulturæ in matrem omnium [2], ut propter carnem concupiscentem adversus spiritum [3], etiam regenerati gemere sub ejus gravitate cogantur; hoc ergo considerans, « Cognovi, » inquit, Domine, quia justitia judicia tua, et veritate humiliasti me. Fiat misericordia tua, et consoletur me secundum eloquium tuum servo tuo [4]. » Misericordia et veritas ita divino eloquio commendantur, ut cum in multis inveniantur locis, maxime in Psalmis, quodam etiam loco legatur, « Universæ viæ Domini misericordia et veritas [5]. » Et hic quidem primo veritatem posuit, qua humiliati sumus in mortem, judicante illo cujus judicia justitia est : deinde misericordiam, qua instauramur ad vitam, promittente illo cujus beneficium gratia est. Ideo ait, « Secundum » eloquium tuum servo tuo : » id est, secundum quod promisisti servo tuo. Sive ergo regeneratio, qua hic in Dei Filios adoptamur, sive fides et spes et charitas, quæ tria ædificantur in nobis; quamvis de misericordia Dei veniant, tamen in hac ærumnosa et procellosa vita solatia sunt miserorum, non gaudia beatorum : ideo dictum est, » Fiat misericordia tua, ut consoletur me. »

IV. Sed quia post hæc et per hæc etiam illa ventura

[1] I Cor. x, 12. — [2] Eccli. xl, 1. — [3] Gal. v, 17. — [4] Psal. cxviii, 75, 76. — [5] Id. xxiv, 10.

sunt : ideo sequitur, « Veniant mihi miserationes tuæ, » et vivam[1]. » Tunc enim vere vivam, quando nihil potero timere, ne moriar. Ipsa enim et sine nullo additamento dicitur vita, nec intelligitur nisi æterna et beata, tanquam sola dicenda sit vita, in cujus comparatione ista quam ducimus, mors potius sit appellanda quam vita : quale illud est in Evangelio, « Si vis venire ad vitam, » serva mandata[2]. » Numquid addidit æternam vel beatam? Item de resurrectione carnis cum loqueretur, « Qui » bene fecerunt, inquit, in resurrectionem vitæ[3]. » Neque hic ait, æternæ seu beatæ. Sic et hic, « Veniant, » inquit, mihi miserationes tuæ, et vivam : » neque hic ait, in æternum vivam, vel beate vivam; quasi aliud non sit vivere, quam sine ullo fine et sine ulla miseria vivere. Sed hoc quo merito? « Quia lex, inquit, tua meditatio » mea est. » Hæc meditatio nisi esset in fide, quæ per dilectionem operatur[4], nunquam propter eam posset ad illam vitam quispiam pervenire. Hoc dicendum putavi, ne quisquam, cum totam legem memoriæ mandaverit, eamque creberrima recordatione cantaverit, non tacens quod præcipit, nec tamen vivens ut præcipit, arbitretur se fecisse quod legit : « Quia lex tua meditatio mea est : » et hinc se adepturum existimet, quod verbis superioribus propter hoc meritum postulavit, ubi dictum est : « Veniant » super me miserationes tuæ, et vivam. » Hæc meditatio amantis est cogitatio, et tantum amantis, ut charitas non frigescat hujus meditationis suæ, quantalibet abundantia constipetur iniquitatis alienæ[5].

V. Denique sequitur, et dicit : « Confundantur superbi, » quoniam injuste iniquitatem fecerunt in me : ego au-

[1] Psal. cxviii, 77. — [2] Matth. xix, 17. — [3] Joan. v, 29. — [4] Gal. v, 6. — [5] Matth. xxiv, 12.

» tem exercebor in mandatis tuis[1]. » Ecce quod ait, meditatio legis Dei, vel potius meditatio lex Dei.

VI. « Convertantur, inquit, ad me qui timent te, et » qui cognoscunt testimonia tua[2]. » In nonnullis codicibus invenimus et græcis et latinis : « Convertantur » mihi : » quod tantumdem valere existimo, quantum si dicatur : « Ad me. » Sed quis est iste qui hoc dicit? Non enim quisquam hominum hoc dicere audebit, aut si dicat, audiendus est. Nimirum ergo ille est, qui etiam superius interposuit proprietatem vocis suæ, dicens : « Par» ticeps ego sum omnium timentium te. » Quia factus est particeps mortalitatis nostræ, ut et nos participes divinitatis ipsius fieremus : nos unius participes ad vitam, ad mortem vero particeps ille multorum. Ipse est enim ad quem convertuntur timentes Deum, et qui cognoscunt Dei testimonia, de illo per Prophetas tanto ante prædicta, in ejus præsentia per miracula paulo ante monstrata.

VII. « Fiat, inquit, cor meum immaculatum in justifi» cationibus tuis, ut non confundar[3]. » Redit ad vocem corporis sui, sancti scilicet populi sui, et jam immaculatum fieri cor suum precatur, hoc est, cor membrorum suorum; in justificationibus Dei, non in viribus eorum. Poposcit enim hoc, non præsumpsit. Quod autem addidit : « Ut non confundar : » tale aliquid et in primis hujus Psalmi versibus invenitur, ubi dixit : « Utinam dirigantur » viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas : tunc non » confundar, cum inspicio in omnia mandata tua. » Quod ibi, quia dixit, Utinam, uno verbo significavit optantis; hoc isto loco apertioribus verbis expressit orantis, dicendo : « Fiat cor meum immaculatum : » ut nec in illa, nec in ista sententia, quæ utraque una est, inveniatur audacia de libero arbitrio contra gratiam confidentis. Quod autem ait

[1] Psal. CXVIII, 78. — [2] Ibid. 79. — [3] Ibid. 80.

ibi : « Tunc non confundar; » hoc ait hic : Ut non con- » fundar. » Fit ergo cor immaculatum membrorum et corporis Christi, gratia Dei per ipsum corporis caput, hoc est, per Jesum Christum Dominum nostrum, per regenerationis lavacrum, ubi obolita sunt omnia præterita peccata nostra[1]; per spiritus adjutorium, per quod concupiscimus adversus carnem, ne vincamur in pugna nostra[2]; per Dominicæ orationis effectum, in qua dicimus : « Di- » mitte nobis debita nostra[3]. » Ita donata nobis regeneratione, adjuta conflictione, fusa precatione, fit cor nostrum immaculatum, ut non confundamur : quia et hoc ad justificationes Dei pertinet, quando inter ejus alia præcepta præcipitnr : « Dimitte et dimittetur vobis; date, et » dabitur vobis[4]. »

SERMO XX.

I. Adjuvante Domino istam magni hujus Psalmi partem considerandam exponendamque suscepimus, ubi dicit, « Defecit in salutare tuum anima mea, et in verbum tuum » speravi[5]. » Non omnis defectus vel culpæ putandus est esse, vel pœnæ : est etiam defectus laudabilis vel optabilis. Nam cum sint inter se duo ista contraria, proficere et deficere; usitatius profectus in bono accipitur, defectus in malo, quando non additur vel subintelligitur in quid proficiatur vel deficiatur : cum vero additur, potest et malum esse proficere, bonumque deficere : aperte quippe dixit Apostolus : « Profanas autem verborum novitates » evita : multum enim proficient ad impietatem[6]. » Ait

[1] Tit. III, 5. — [2] Gal. V, 17. — [3] Matth. VI. 12. — [4] Luc. VI, 37, 38. — [5] Psal. CXVIII, 81. — [6] 2 Tim. II, 16.

et de quibusdam, « Proficient in pejus[1]. » Ita et defectus a bono in malum malus est, a malo in bonum bonus est. Bono quippe defectu dictum est : « Desiderat et deficit anima mea in atria Domini[2]. » Sic et hic non ait : « Defecit a salutari tuo; » sed, « Defecit in salutare tuum, » hoc est; ad salutare tuum, « anima mea. » Bonus est ergo iste defectus : indicat enim desiderium boni, nondum quidem adepti, sed avidissime ac vehementissime concupiti. Sed quis hoc dicit nisi genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis[3], ab origine generis humani usque ad hujus sæculi finem, in eis qui suo quique tempore hic vixerunt, vivunt, victuri sunt, desiderans Christum? Teste sanctissimo sene Simeone, qui cùm eum infantem accepisset in manus, dixit, « Nunc » dimittis, Domine, servum tuum, secundum verbum tuum » in pace : quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. » Acceperat enim responsum divinum, non se gustaturum mortem, nisi vidisset Christum Domini[4]. Quale autem desiderium fuit in isto sene, tale fuisse credendum est in omnibus superiorum temporum sanctis. Unde et ipse Dominus discipulis ait : « Multi prophetæ et reges voluerunt » videre quæ vos videtis, et non viderunt; et audire quæ » auditis, et non audierunt[5] : » Ut ipsorum etiam vox hoc loco agnoscatur : « Defecit in salutare tuum anima » mea. » Nec tunc ergo quievit hoc desiderium sanctorum, nec nunc quiescit in Christi corpore, quod est Ecclesia, usque ad terminum sæculi, donec veniat « Desideratus » cunctis gentibus[6], » sicut promittitur per Prophetam. Propter quod dicit Apostolus, « Superest mihi corona » justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illo die justus » judex : non solum autem mihi, sed et omnibus qui di-

[1] 2 Tim. III, 13. — [2] Psal. LXXXIII, 3. — [3] I Petr. II, 9. — [4] Luc. II, 26, et 29, 30. — [5] Matth. XIII, 17. — [6] Aggæi. II, 8.

» ligunt manifestationem ejus[1] : » Hoc itaque desiderium, de quo nunc agimus, de delectione consurgit manifestationis ejus : de qua item dicit, « Cum Christus apparuerit » vita vestra, tunc et vos cum illo apparebitis in gloria[2]. » Prima ergo tempora Ecclesiæ ante virginis partum, sanctos habuerunt qui desiderarent incarnationis ejus adventum : ista vero tempora ex quo ascendit in cœlum, sanctos habent qui desiderent ejus manifestationem ad vivos et mortuos judicandos. Neque hoc Ecclesiæ desiderium ab initio usque in finem sæculi requievit aliquantum, nisi quandiu hic cum Discipulis in carne versatus est, ut totius corporis Christi in hac vita gementis vox convenienter intelligatur : « Defecit in salutare tuum anima mea, et in » verbum tuum speravi : » hoc est, in promissum ; quæ spes facit, ut per patientiam expectetur ; quod a credentibus non videtur[3]. Etiam hic græcus illud verbum habet[4], quod quidam nostri interpretes « supersperavi » transferre maluerunt : quia procul dubio plus futurum est, quam dici potest.

II. « Defecerunt, inquit, oculi mei in eloquium tuum, » dicentes, quando consolaberis me[5]? » Ecce rursus in oculis, sed utique interioribus, laudabilis et felix : ille defectus, non veniens ex infirmitate animi : sed ex fortitudine desiderii in promissum Dei. Hoc enim ait : « in elo» quium tuum. » Quomodo autem tales oculi dicunt : « Quando consolaberis me, » nisi cum tali intentione et expectatione oratur et gemitur? Lingua enim loqui, non oculi solent : sed oculorum quodam modo vox est desiderium orationis. Verum in eo quod ait, « Quando conso» laberis me, » tanquam moras se perpeti ostendit. Unde est etiam illud : « Et tu, Domine, quousque[6]? » Quod

[1] 2 Tim. IV, 8. — [2] Coloss. III, 4. — [3] Rom. VIII, 25. — [4] Græc. ἐπήλπισα. — [5] Psal. CXVIII, 82. — [6] Id. VI, 4.

aut ideo fit ut dulcior veniat dilata jucunditas, aut iste sensus est desiderantium, cum spatium temporis, etiam quod subvenienti breve est, longum est amanti. « Novit » autem Dominus quid quando faciat, qui in mensura et » numero et pondere cuncta disponit[1]. »

III. Ardentibus autem spiritalibus desideriis, carnalia desideria sine dubitatione frigescunt : propter hoc sequitur : « Quoniam factus sum tanquam uter in pruina ; jus- » tificationes tuas non sum oblitus[2]. » Nimirum enim per utrem carnem mortis hujus, per pruinam vero cœleste beneficium vult intelligi, quo carnis concupiscentiæ velut frigore cohibente torpescunt ; et fit hinc ut justificationes Dei de memoria non labantur, dum non cogitatur aliunde ; quoniam fit quod ait Apostolus : « Carnis pro- » videntiam ne feceritis in concupiscentiis[3]. » Ideo cum dixisset : « Quoniam factus sum tanquam uter in pruina ; » subjecit, « Justificationes tuas non sum oblitus : » Hoc est, ideo non sum oblitus, quoniam talis factus sum. Fervor enim cupiditatis obtorpuit, ut ferveret memoria caritatis.

IV. « Quot sunt dies servi tui, quando facies de perse- » quentibus me judicium[4] ? » In Apocalypsi est ista vox Martyrum, et eis imperatur patientia donec fratrum eorum numerus impleatur[5]. » De diebus ergo suis interrogat corpus Christi, qui futuri sunt in hoc sæculo. Et ne quisquam putaret ante hic Ecclesiam non futuram, quam finis sæculi venerit, et aliquid temporis futurum in hoc sæculo, quo Ecclesia jam non sit in terris ; propterea cum quæsisset de diebus suis, adjunxit etiam de judicio, profecto demonstrans usque ad judicium, in quo de persecutoribus ejus est futura vindicta, ipsam quoque in terris futuram,

[1] Sap. XI, 21.— [2] Psal. CXVIII, 83.— [3] Rom. XIII, 14.— [4] Psal. CXVIII, 24. — [5] Apoc. VI, 10.

Si autem quemquam movet, cur quærat quod cum discipuli quærerent, Magister respondit : « Non est vestrum » scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate[1] : » Cur non credamus isto loco Psalmi hujus esse prophetatum hoc ipsum illos fuisse quæsituros, et Ecclesiæ vocem, quæ hic tanto ante prædicta est, illorum interrogatione completam?

V. Quod autem sequitur : « Narraverunt mihi iniqui » delectationes ; sed non sicut lex tua, Domine[2] : » eas sic transferre voluerunt interpretes nostri, quas Græci ἀδολεσχίας vocant, quod usque adeo uno verbo nequaquam dici latine potest, ut aliqui « Delectationes, » aliqui, « Fabulationes » eas dicerent : ut non immerito accipiatur esse quidem illas exercitationes, sed in sermone cum quadam delectatione. Has vero habent in diversis sectis ac professionibus, et litteræ sæculares, et Judæorum quæ Deuterosis nuncupatur, continens præter divinarum canonem Scripturarum millia fabularum : habet eas et hæreticorum vana atque errabunda loquacitas. Hos omnes iniquos intelligi voluit, a quibus sibi narratas dicit ἀδολεσχίας, id est, exercitationes delectabiles verbis : « Sed non, » inquit, sicut lex tua, Domine, » quia me in ea veritas, non verba delectant.

VI. Denique adjungit : « Omnia mandata tua veritas : » injuste persecuti sunt me, adjuva me[3]. » Et pendet totus de superioribus sensus : « Quot sunt dies servi tui, » quando facies de persequentibus me judicium? » Ut enim persequantur me, narraverunt mihi sermonum suorum delectationes : sed eis præposui legem tuam ; quæ ideo plus me delectavit, quia « Omnia mandata tua veritas : » non sicut illorum abundat sermonibus vanitas. Ac per hoc « Injuste persecuti sunt me, » quia non in me persecuti

[1] Act. I, 7. — [2] Psal. CXVIII, 85. — [3] Ibid. 86.

sunt nisi veritatem. Ergo « adjuva me, » ut certem pro veritate usque ad mortem : quia et hoc tuum mandatum est, et ideo et hoc veritas est.

VII. Hoc cum faceret Ecclesia, passa est quod adjunxit, « Paulo minus consummaverunt me in terra[1] : » multa scilicet strage Martyrum facta, dum confitentur et prædicant veritatem. Sed quia non frustra dictum est, Adjuva me : « Ego autem, inquit, non dereliqui mandata tua.»

VIII. Atque ut posset perseverare usque in finem : « Se» cundum misericordiam, inquit, tuam vivifica me; et » custodiam testimonia oris tui[2] : » quæ græcus habet « Martyria. » Quod tacendum non fuit, propter dulcissimum Martyrum nomen, qui procul dubio quando tanta persequentium crudelitas sæviebat, ut Ecclesia paulo minus consummaretur in terra, nullo modo Dei martyria custodirent, nisi fieret eis qued hic oratum est : « Secundum » misericordiam tuam vivifica me. » Vivificati sunt enim, ne amando vitam, negarent vitam, et negando vitam amitterent vitam. Ac sic qui pro vita veritatem deserere noluerunt, moriendo pro veritate vixerunt.

SERMO XXI.

I. Homo qui loquitur in isto Psalmo, tanquam tæderet eum mutabilitatis hominum, unde vita ista tentationibus plena est, inter tribulationes suas, propter quas supra dixerat : « Iniqui persecuti sunt me, » et, « Paulo minus con» summaverunt me in terra ; » inflammatus desiderio cœlestis Jerusalem, in superna suspexit, et dixit, « In æter» num, Domine, verbum tuum permanet in cœlo[3] : »

[1] Psal. cxviii, 87. — [2] Ibid. 88. — [3] Ibid. 89.

hoc est, in Angelis tuis custodientibus æternam sine desertione militiam.

II. Sequens autem versus post cœlum, pertinet consequenter ad terram. Unus enim versus est eorum octo, qui ad istam litteram pertinent. Singulis quippe litteris hebræis subduntur octoni, donec Psalmi hujus prolixitas terminetur. « In generationem et generationem veritas » tua, fundasti terram, et permanet[1].» Post cœlum ergo terram contuitu fidelis mentis aspiciens, invenit in ea generationes quæ in cœlo non sunt, et ait : « In generatio» nem et generationem veritas tua : » sive omnes generationes ista repetitione significans, a quibus nunquam defuit veritas Dei in sanctis ejus, modo paucioribus, modo pluribus, ut se temporum varietas habuit vel habebit; sive duas quasdam generationes intelligi volens, unam scilicet ad Legem et Prophetas, alteram vero ad Evangelium pertinentem. Cur autem nunquam etiam istis generationibus veritas desit, velut aperiens causam; « Fundasti, » inquit, terram, et permanet : » eos qui in terra sunt, terram nuncupans. « Fundamentum autem aliud nemo » potest ponere præter id quod positum est, quod est » Christus Jesus[2]. » Neque enim et illius generationis ad Legem Prophetasque pertinentis fundamentum non erat Christus, testimonium habens a Lege et Prophetis[3]. Aut vero Moyses et Prophetæ filii deputandi sunt in servitutem generantis ancillæ fuisse, non liberæ, quæ est mater nostra[4], cui, « Mater Sion, dicit homo, et homo factus » est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus[5]? » Ipse est enim et apud Patrem altissimus, et propter nos in ista matre factus humillimus : quoniam qui Deus erat super eam, « Homo factus est in ea. » Hoc itaque fundamento,

[1] Psal. CXVIII, 90. — [2] I Cor. III, 11. — [3] Rom. III, 21. — [4] Galat. IV, 24-26. — [5] Psal. LXXXVI, 5.

Domine, « Fundasti terram, et permanet: » quia in tali fundamento constabilita, non inclinabitur in sæculum sæculi[1]: in eis utique permanens, quibus es vitam daturus æternam. Quos autem ancilla peperit, ad Vetus Testamentum pertinentes, in cujus tamen figuris latebat novum, nihil aliud sapiendo quam promissa terrena, non permanent. « Servus enim non manet in domo in æter» num, filius autem manet in æternum[2]. »

III. « Ordinatione tua permanet dies[3]: » Ista quippe omnia dies: et iste est dies quem fecit Dominus, exultemus et jucundemur in eo[4]: et sicut in die honeste ambulemus[5]. « Quoniam omnia serviunt tibi. Omnia » scilicet de quibus loquebatur; « Omnia » quæ pertinent ad hunc diem, « Serviunt tibi. » Impii quippe de quibus dicitur: « Nocti similavi matrem vestram[6], » non serviunt tibi.

IV. Deinde respexit unde liberetur hæc terra, ut fundata permaneat: atque subjecit: « Nisi quod lex tua me» ditatio mea est, tunc forsitan perissem in humilitate » mea[7]. » Ista lex fidei est; non inanis fidei, sed quæ per dilectionem operatur[8]. Per hanc interpretatur gratia, quæ fortes facit in tribulatione temporali, ne pereant in humilitate mortali.

V. « In æternum, inquit, non obliviscar justificatio» num tuarum; quoniam in ipsis vivificasti me[9]. » Ecce unde factum est, ut non periret in humilitate sua. Nam Deo non vivificante, quid est homo, qui se occidere potuit, vivificare autem non potest?

VI. Subjicit deinde, ac dicit: « Tuus sum ego, salvum » me fac; quoniam justificationes tuas exquisivi[10]. » Non transeunter intelligendum est, quod dictum est: « Tuus

[1] Psal. CIII, 5. — [2] Joan. VIII, 35. — [3] Psal. CXVIII, 91. — [4] Id. CXVII, 24. — [5] Rom. XIII, 13. — [6] Osee IV, 5, juxta LXX. — [7] Psal. CXVIII, 92. — [8] Gal. V, 6. — [9] Psal. CXVIII, 93. — [10] Ibid. 94.

» sum ego. » Quid enim non est ejus ? An forte quia in cœlis esse dicitur Deus, ideo putandum est aliquid non esse ejus in terra ? Cum clamet alius Psalmus, « Domini est » terra et plenitudo ejus, orbis terræ, et omnes qui ha- » bitant in eo[1]. » Quid est ergo quod iste ita se quodam modo familiarius Deo commendandum putavit, ut diceret : « Tuus sum ego, salvum me fac : » nisi intelligi volens quod malo suo suus esse voluerit, quod est inobedientiæ primum et maximum malum ? Et tanquam dicens : Meus esse volui, et perditum me feci : « Tuus sum, inquit, » salvum me fac ; quia justificationes tuas exquisivi : » non voluntates meas, quibus fui meus ; sed, « Justifica- » tiones tuas, » ut essem jam tuus.

VII. « Me, inquit, expectaverunt peccatores, ut per- » derent me : testimonia autem tua intellexi[2]. » Quid est, « Expectaverunt, ut perderent ? » An velut insidiis obsederunt viam, expectantes ut quando transiret, occiderent ? Numquid ergo morte corporis perire metuebat ? Absit. Et quid est, « Me expectaverunt, nisi ut eis ad malum consentiret ? Tunc enim perderent. Unde autem non perierit dixit : « Testimonia tua intellexi. » Sed familiarius hic Ecclesiæ auribus græcus verbum sonat, « Mar- » tyria tua intellexi. » Quia scilicet me sibi non consentientem etiamsi occiderent, tua martyria confitens non perirem. Sed illi qui ut perderent, expectabant quando consentirem, torquebant etiam cum confiterer : nec tamen quod intellexerat relinquebat, intuens et videns utique sine fine finem, si perseveraret usque in finem.

VIII. Denique secutus adjunxit, « Omnis consumma- » tionis vidi finem, latum mandatum tuum valde[3]. » Intraverat quippe in sanctuarium Dei, et intellexerat in novissima[4]. Omnis autem consummatio mihi videtur hoc

[1] Psal. XXIII, 1. — [2] Id. CXVIII, 95. — [3] Ibid. 96. — [4] Id. LXXII, 17.

loco intelligenda, usque ad mortem pro veritate certare[1], et pro vero ac summo bono mala omnia tolerare : cujus consummationis finis est excellere in regno Christi, quod non habet finem; et habere ibi sine morte, sine dolore, et cum magno honore vitam, morte hujus vitæ ac doloribus et opprobriis acquisitam. Quod autem addidit, « Latum mandatum tuum valde : » Non intelligo nisi charitatem. Quid enim profuisset quacumque morte imminente, et inter quantacumque tormenta illa martyria confiteri, si charitas in confitente non esset? Audiamus Apostolum : « Et si tradidero, inquit, corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest[2]. Charitas autem Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis[3]. » In hac diffusione latitudo est, in qua sine angustiis via quoque ambulatur angusta, donante illo cui dictum est : « Dilatasti gressus meos subter me, et non sunt infirmata vestigia mea[4]. » Latum est ergo mandatum charitatis, mandatum illud geminum, quo jubetur Deus et proximus diligi. Quid autem latius, quam ut ubi pendeat tota Lex et omnes Prophetæ[5]?

SERMO XXII.

I. Sæpe admonuimus laudabilem latitudinem, in qua nullas, cum mandata Dei facimus, patiamur angustias, intelligendam esse charitatem. Propter quod etiam in magno isto Psalmo cum superius dixisset : « Latum mandatum tuum valde : » in hoc sequenti versu ostendit unde sit

[1] Eccli. IV, 33. — [2] I Cor. XIII, 3. — [3] Rom. V, 5. — [4] Psal. XVII, 37. — [5] Matth. XXII, 37 et 40.

latum, dicens : « Quomodo dilexi legem tuam, Domine[1]. » Dilectio est igitur latitudo mandati. Unde quippe fieri potest, ut diligatur quod Deus jubet diligi, et ipsa jussio non diligatur? Ipsa est enim lex. « Tota, inquit, die me- » ditatio mea est. » Ecce quomodo eam dilexi, ut tota die meditatio mea esset : vel potius, sicut græcus habet, « Totam diem[2] ; ubi magis continuatio meditantis exprimitur. Id autem intelligitur per omne tempus, quod est semper. Tali expugnatur dilectione cupiditas, quæ sæpe faciendis legis jussionibus contradicit, concupiscente adversus spiritum carne : adversus quam spiritus concupiscens[3], ita debet diligere legem Dei, ut totam diem meditatio ejus sit. Dicit autem Apostolus : « Ubi est ergo » gloriatio tua ? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? » Non, sed per legem fidei[4]. » Hæc est fides quæ per dilectionem operatur[5] : quoniam quærendo, petendo, pulsando, impetrat Spiritum bonum[6], per quem dilectio ipsa diffunditur in cordibus nostris[7]. Hoc enim Spiritu Dei quicumque aguntur, hi filii sunt Dei[8]. Qui recipiuntur ut recumbant cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cœlorum[9] : expulso servo qui non manet in domo in æternum[10], id est, Israël secundum carnem, cui dictum est : « Cum videritis Abraham, Isaac, et Jacob, et omnes » Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et ve- » nient ab Oriente, et Occidente, et Aquilone, et Austro, » et accumbent in regno Dei. Et ecce sunt novissimi qui » erant primi, et sunt primi qui erant novissimi[11]. Gen- » tes autem, sicut ait Vas electionis, quæ non sectaban- » tur justitiam, apprehenderunt justitiam ; justitiam au-

[1] Psal. CXVIII, 96, 97. — [2] Græc. ὅλην τὴν ἡμέραν. — [3] Gal. V, 17. — [4] Rom. III, 27. — [5] Gal. V, 6. — [6] Luc. XI, 10 et 13. — [7] Rom. V, 11. — [8] Id. VIII, 14. — [9] Matth. VIII, 11. — [10] Joan. VIII, 35. — [11] Luc. XIII, 28-30.

» tem quæ non ex fide est : Israël autem persequens » legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. Quare? » Quia non ex fide, sed quasi ex operibus, offenderunt » in lapidem offensionis[1]. » Ita facti sunt inimici hujus, qui hic in prophetia loquitur.

II. Ac deinde conjungit : « Super inimicos meos sapere » fecisti me mandatum tuum, quoniam in æternum mihi » est[2]. » Illi namque zelum quidem Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim Dei justitiam, et suam quærentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti[3]. Iste vero qui super istos inimicos suos sapit mandatum Dei, inveniri vult cum Apostolo non habens justitiam suam, quæ ex lege est, sed justitiam per fidem Christi, quæ est ex Deo[4] : non quia lex quam legunt inimici ejus, non est ex Deo; sed quia eam non sapiunt, sicut iste qui super inimicos suos eam sapit, cohærendo lapidi in quem illi offenderunt[5]. « Finis enim legis Christus ad justitiam » omni credenti[6], » ut justificentur gratis per gratiam ipsius[7] : non sicut illi qui viribus suis se legem facere existimant, et ideo ex lege quidem Dei, sed suam justitiam constituere quærunt; sed quomodo filius promissionis, qui esuriens et sitiens eam[8], petendo, quærendo, pulsando quodam modo a Patre mendicat[9], ut adoptatus per Unigenitum accipiat. Sic autem mandatum Dei quando sapuisset, nisi eum ipse sic sapere fecisset cui dicit: « Su» per inimicos meos sapere fecisti me mandatum tuum ? » Inimici quippe ejus illi, velut ex Agar, in servitutem generati[10], ex eodem mandato temporalia præmia quæsierunt : et ideo non fuit illis in æternum, sicut est huic. Melius quippe intellexerunt qui interpretati sunt « In æter-

[1] Rom. IX, 30-32. — [2] Psal. CXVIII, 98. — [3] Rom. X, 2, 3. — [4] Philip. III, 9. — [5] Rom. IX, 32. — [6] Id. X, 4. — [7] Id. III, 24. — [8] Matth. V, 6. — [9] Id. VII, 7. — [10] Galat. IV, 24.

» num, » quam qui « In sæculum, » tanquam finito isto sæculo nullum jam legis posset esse mandatum. Ita vero nullum erit, sed in tabulis visibilibus librisque conscriptum : in tabulis vero cordis, dilectio Dei et proximi manebit in æternum : in quo mandato geminato tota Lex pendet et Prophetæ[1] : eritque præmium custoditi mandati hujus ipse mandator, et præmium dilectionis ipse dilectus, quando erit Deus omnia in omnibus[2].

III. Sed quid est hoc quod sequitur : « Super omnes » docentes me intellexi[3] ? » Quis est iste, qui super omnes docentes se intellexit ? Quis est, inquam, qui super omnes Prophetas, qui non solum loquendo eos qui secum vixerunt, verumetiam scribendo posteros tam excellenti auctoritate docuerunt, audet se intelligendo præponere? Salomoni quidem tanta est donata sapientia, ut etiam his omnibus qui fuerunt ante illum, videatur esse prælatus[4] : sed non est credendum ipsum hic a patre suo David potuisse prophetari ; maxime quia dici non posset ex persona Salomonis quod hic dicitur : « Ab omni via maligna pro» hibui pedes meos. » Porro si, quod est acceptabilius, Christum prænuntiat iste Propheta, nunc a capite, quod est ipse Salvator, nunc ab ejus corpore, quod est Ecclesia, verba prophetica digerens, et tanquam unum loquentem faciens, propter magnum illud sacramentum, ubi dictum est : « Erunt duo in carne una[5] : » agnosco eum plane qui super omnes docentes se intellexit, quando cum esset annorum duodecim, remansit puer Jesus in Jerusalem, et a parentibus suis post triduum inventus est illic in templo sedens inter doctores, audiens illos et interrogans ; ubi stupebant omnes qui eum audiebant, super prudentia et responsis ejus[6]. Nec immerito, qui per

[1] Matth. XXII, 37-40.— [2] 1 Cor. XV, 28. — [3] Psal. CXVIII, 99. — [4] 3 Reg. III, 12. — [5] Ephes V, 31, 32. — [6] Luc. II, 42-47.

istam prophetiam tanto ante dixerat : « Super omnes » docentes me intellexi. » Omnes enim utique homines vult intelligi, non Deum Patrem : de quo dicit ipse Filius, « Sicut docuit me Pater, hæc loquor[1]. » Quod difficillime ex persona Verbi intelligitur : nisi quis utcumque capere valeat, id esse Filium a Patre doctum, quod genitum. Cui enim non est aliud esse, aliud doctum esse, sed quod illi est esse, hoc est, doctum esse ; profecto a quo ei est esse, ab illo simul ei est doctum esse. Ex persona vero hominis, ubi formam servi accepit[2], facilius intelligitur a Patre didicisse quæ dixit : in qua forma servi constitutum, maxime puerum, potuerunt eum homines majoris ætatis docendum putare : sed ille quem Pater docuit, super omnes docentes se intellexit. « Quia testimo» nia, inquit, tua meditatio mea est. » Ideo super omnes docentes se intelligebat, quia testimonia Dei meditabatur : quæ melius quam illi de se ipso noverat, qui dicebat : « Vos misistis ad Joannem, et testimonium perhi» buit veritati : ego autem non ab homine testimonium » accipio, sed hæc dico ut vos salvi sitis. Ille erat lucerna » ardens et lucens, vos autem voluistis exultare ad ho» ram in luce ejus : ego autem habeo testimonium majus » Joanne[3]. » Talia testimonia meditabatur, quando super omnes docentes se intellexit.

IV. Illi autem doctores non absurde intelliguntur etiam ipsi esse seniores, de quibus continuo dicit : « Super se» niores intellexi[4]. » Quod ideo mihi eo modo repetitum videtur, ut nobis hæc legentibus illa ætas ejus veniret in mentem, quæ nobis innotuit ex Evangelio : qua ætate puerili inter ætate majores, hoc est, junior inter seniores sedebat, et super omnes docentes se intelligebat. Solent

[1] Joan. VIII, 28. — [2] Philip. II, 7. — [3] Joan. V, 33-36. — [4] Psal. CXVIII, 100.

enim junior et senior ad invicem dici minor et major, etsi neuter eorum senili accessit aut propinquavit ætati : quanquam si et expressum nomen seniorum in Evangelio velimus inquirere, supra quos intellexit, invenimus quando ei dixerunt Scribæ et Pharisæi, « Quare Disci- » puli tui transgrediuntur traditionem seniorum? Non » enim lavant manus suas, cum panem manducant. » Ecce objecta est ei transgressio traditionis seniorum. Sed qui super seniores intellexit, quid eis responderit, audiamus. « Quare, inquit, et vos transgredimini mandatum » Dei propter traditionem vestram? » Deinde paulo post, ut non solum ipse qui est caput corporis, verumetiam corpus ipsum et membra ejus super seniores illos intelligerent, quorum traditio de lavandis manibus ferebatur; convocatis ad se turbis dixit eis : « Audite, et intelligite. » Tanquam diceret : Super seniores illos et vos intelligite, ut etiam de vobis illa prophetia clareat esse præmissa, « Super seniores intellexi; » nec solum capiti, verumetiam corpori, Ac sic universo Christo aptata conveniat. « Non quod intrat in nos, coinquinat hominem; sed » quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. » Hoc seniores illi non intelligebant, qui de lavandis manibus sua velut magna mandata tradiderant. Ipsa quoque membra capitis hujus super seniores intelligentis, nondum quod ab eo dictum est intellexerant. Denique post pauca respondens Petrus dixit ei : « Edissere nobis parabolam » istam. » Putabat adhuc esse parabolam, quod Dominus sine figuris fuerat elocutus. At ille dixit : « Adhuc et vos » sine intellectu estis? Non intelligitis quia omne quod » in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur; » quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, et ea » coinquinant hominem[1]? » Adhuc et vos sine intellectu

[1] Matth. xv, 1-18.

estis, et super illos seniores non intelligitis? Sed plane jam nunc audito tali magistro, capite nostro, potest unusquisque nostrum dicere : « Super seniores intellexi.» Nam etiam corpori congruit quod secutus adjunxit : « Quia man- » data tua exquisivi. Mandata tua, » non mandata hominum : « Mandata tua, » non mandata seniorum, qui volentes esse Legis doctores, non intelligunt, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant [1]. Merito de mandatis Dei, quæ sunt exquirenda, ut super seniores illos intelligantur, responsum est iis qui eorum auctoritatem veritati præferebant, et dictum est : « Cur et vos trans- » gredimini mandatum Dei, ut traditiones vestras sta- » tuatis ? »

V. Jamvero quod adjungitur, non capiti videtur convenire, sed corpori. « Ab omni via maligna prohibui pe- » des meos, ut custodiam verba tua [2]. » Neque enim caput illud nostrum, ipse Salvator corporis, in aliquam malignam viam carnali cupiditate ferretur, ut ei necesse esset pedes suos inde prohibere, quasi illuc euntes motibus suis : quod nos facimus, quando ea quæ ille non habuit, ne vias malignas teneant, desideria nostra prava cohibemus. Sic enim verba Dei possumus custodire, si post nostras malas concupiscentias non eamus [3], ut ad mala concupita perveniant; sed eas potius adversus carnem spiritu concupiscente frenemus [4], ne nos raptos atque subversos per malignas vias subtrahant.

VI. « A judiciis, inquit, tuis non declinavi; quoniam » tu legem posuisti mihi [5]. » Dixit quid timuerit, ut ab omni via maligna prohiberet pedes suos. Quid est enim : « A judiciis tuis non declinavi ; » nisi quod alio loco dicit : « A judiciis autem tuis timui ? » Perseveranter eis

[1] I Tim. I, 7. — [2] Psal. CXVIII, 101. — [3] Eccli. XVIII, 30. — [4] Gal. V, 17. — [5] Psal. CXVIII, 102.

credidi. « Quia tu legem posuisti mihi. » Tu interior intimis meis, tu intus in corde legem posuisti mihi spiritu tuo, tanquam digito tuo; ut eam non tanquam servus sine amore metuerem, sed casto timore ut filius diligerem, et dilectione casta timerem.

VII. Et ideo vide quid sequitur : « Quam dulcia faucibus meis verba tua[1], » vel, quod de græco est expressius, « Eloquia tua : super mel et favum ori meo. » Hæc est illa suavitas, quam Dominus dat, ut terra nostra det fructum suum[2]; ut bonum vere bene, id est, non mali carnalis formidine, sed boni spiritalis delectatione faciamus. Nonnulli sane codices non habent « Favum, » sed plures habent. Melli est autem similis aperta doctrina sapientiæ : favo vero, quæ de abstrusioribus sacramentis, tanquam de cellis cereis, ore disserentis, velut mandentis, exprimitur. Verum ori cordis, non carnis est dulcis.

VIII. Sed quid est quod ait : « A mandatis tuis intel» lexi[3]? » Aliud enim est, Mandata tua intellexi; aliud est, « A mandatis tuis intellexi. » Nescio quid ergo aliud se significat intellexisse a mandatis Dei : hoc est, quantum mihi videtur, faciendo mandata Dei pervenisse se dicit ad earum rerum intelligentiam, quas concupiverat scire. Propter quod scriptum est : « Concupisti sapien» tiam, serva mandata, et Dominus præbebit illam tibi[4] : » ne quisdam præposterus, antequam habeat humilitatem obedientiæ, velit ad altitudinem sapientiæ pervenire, quam capere non potest, nisi ordine venerit. Audiat ergo : « Al» tiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris; » sed quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper[5]. » Sic homo ad occultorum sapientiam pervenit per obedientiam mandatorum. Cum autem dixisset : « Quæ tibi præ-

[1] Psal. CXVIII, 103. — [2] Id. LXXXIV, 13. — [3] Id. CXVIII, 104. — [4] Eccli. I, 33. — [5] Id. III, 22.

» cepit Dominus, illa cogita ; » ideo addidit, semper, quia et custodienda est obedientia, ut percipiatur sapientia, et percepta sapientia non est deserenda obedientia. Spiritalium itaque membrorum Christi vox ista est : « A mandatis tuis intellexi. » Hoc enim recte dicit Christi corpus in eis, quibus mandata servantibus propter ipsam custodiam mandatorum præbetur uberior doctrina sapientiæ. « Propterea, inquit, odio habui omnem viam iniquitatis. » Necesse est enim ut oderit omnem iniquitatem amor justitiæ : qui tanto major est, quanto eum magis inflammat amplioris dulcedo sapientiæ, quæ præbetur ei, qui obtemperat Deo, et a mandatis ejus intelligit.

SERMO XXIII.

I. Scrutandos atque tractandos pro viribus, quas Deus donat, nunc istos versus Psalmi hujus aggredimur, quorum primus est, « Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis [1]. » Quod est, « Lucerna ; » hoc repetitum est, « Lumen : » quod « Pedibus meis ; » hoc, « Semitis meis. » Quid est ergo, « Verbum tuum ? » Numquidnam illud quod in principio erat Deus apud Deum, Verbum [2] scilicet per quod facta sunt omnia ? Non est ita. Nam illud Verbum lumen est, sed lucerna non est. Lucerna quippe creatura est, non Creator, quæ participatione incommutabilis lucis accenditur. Hoc erat Joannes, de quo dicit Verbum Deus, « Ille » erat lucerna ardens et lucens [3]. » Sed lumen est et lucerna : et tamen in comparatione Verbi, de quo dictum est : « Deus erat Verbum, » non erat ille lumen ; sed missus est, ut testimonium perhiberet de lumine. Erat

[1] Psal. CXVIII, 105. — [2] Joan. I, 1. — [3] Id. V, 35.

enim lumen verum, non quod illuminatur, ut homo, sed quod illuminat omnem hominem[1]. Nisi autem et lucerna lumen esset, non diceret Apostolis : « Vos estis lumen » mundi[2]. » Quo audito ne id se putarent esse, quod ille qui hoc dixerat; nam et de se ipso quodam loco dixit : « Ego » sum lumen mundi[3] : » ait illis de illis : « Non potest » civitas abscondi super montem constituta, neque ac- » cendunt lucernam et ponunt eam sub modio, sed super » candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt; sic » luceat lumen vestrum coram hominibus[4] : » ut scirent se tanquam lucernas, de illo lumine quod immutabiliter lucet accensas. Nulla quippe creatura, quamvis rationalis et intellectualis, a se ipsa illuminatur, sed participatione sempiternæ veritatis accenditur : etiam si aliquando dies vocatur, non dies Dominus, sed quem fecit Dominus. Et ideo audit : « Accedite ad eum, et illuminamini[5] » Propter quam participationem, in quantum homo est et ipse Mediator, lucerna in Apocalypsi nuncupatur[6]. Sed singularis est ista susceptio : de nullo enim sanctorum dici divinitus potuit, aut dici ullo modo fas est, « Verbum » caro factum est[7], » nisi de uno mediatore Dei et hominum[8]. Cum igitur lumen dicatur unigenitum Verbum æquale gignenti, lumen dicatur et homo ab illo Verbo illuminatus, qui dicitur et lucerna, sicut Joannes, sicut Apostoli, nec ullus eorum homo sit Verbum, et illud Verbum a quo illuminati sunt, lucerna non sit : quid est hoc Verbum, quod ita lumen dicitur, ut lucerna sit; (ait enim, « Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lu- » men semitis meis :) nisi verbum intelligamus quod factum est ad Prophetas, vel quod prædicatum est per Apos-

[1] Joan. I, 1-9. — [2] Matth. V, 14. — [3] Joan. VIII, 12. — [4] Matth. V, 14-16. — [5] Psal. XXXIII, 6. — [6] Apoc. XXI, 23. — [7] Joan. I, 14. — [8] I Tim. II, 5.

tolos? Non Verbum Christum, sed verbum Christi, de quo scriptum est : « Fides ex auditu, auditus autem » per verbum Christi[1]. » Nam et verbum propheticum, lucernæ comparans apostolus Petrus, « Habemus, inquit, » certiorem propheticum sermonem, cui benefacitis in- » tendentes, velut lucernæ lucenti in obscuro loco[2]. » Quod itaque hic ait : « Lucerna pedibus meis verbum » tuum, et lumen semitis meis, » verbum est quod in Scripturis sanctis omnibus continetur.

II. « Juravi, inquit, et statui custodire judicia justitiæ » tuæ[3]. » Tanquam bene ambulans ad illam lucernam, et rectas semitas habens. Sequenti autem verbo illud quod antecedit expositum est. Quasi enim quæreremus quid esset, « Juravi : » adjunxit, « Et statui. » Hoc enim appellavit juramentum, quod statuit per sacramentum : quia ita debet esse mens fixa in custodiendis judiciis justitiæ Dei, ut sit omnino pro juratione quod statuit.

III. Fide autem custodiuntur judicia justitiæ Dei : cum sub Deo justo judice, nec recte factum infructuosum, nec peccatum creditur impunitum : sed pro hac fide quia multa et gravissima mala corpus pertulit Christi, « Hu- » miliatus sum, inquit, usque valde[4]. » Non enim ait, Humiliavi me : ut humilitatem, quæ in præcepto est, intelligi sit necesse : sed ait, « Humiliatus sum usque » valde ; » maximam scilicet passus persecutionem, pro eo quod juravit et statuit custodire judicia justitiæ Dei. Et ne in tanta humiliatione fides ipsa deficeret, addidit : « Domine, vivifica me secundum verbum tuum » : hoc est secundum promissum tuum. Nam et verbum promissorum Dei, lucerna est pedibus, et semitis lumen. Sic et superius, ut eum Deus vivificaret, oravit ni humiliatione persecutionis, ubi ait, « Paulo minus consummaverunt

[1] Rom. x, 17. — [2] 2 Petr. i, 19. — [3] Psal. cxviii, 106. — [4] Ibid. 107.

» me in terra; ego autem non dereliqui mandata tua : » secundum misericordiam tuam vivifica me, et custodiam » testimonia, id est, martyria oris tui. » Ubi intelligitur, si ipse non vivificet donando patientiam, propter quod dictum est : « In vestra patientia possidebitis animas ves- » tras[1] : » et de quo dictum est : « Quoniam ab ipso est » patientia mea[2] : » non corpus in persecutione mortificari, sed animam, non custodiendo martyria et judicia justitiæ Dei.

IV. « Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine[3] : » hoc est, placeant tibi; noli reprobare, sed approba. Bene autem intelliguntur oris voluntaria, sacrificia laudis, confessione charitatis, non timore necessitatis oblata. Unde dictum est : « Voluntarie sacrificabo tibi[4]. » Sed quid est quod adjungit : « Et judicia tua doce me? » Nonne ipse in versibus superioribus dixerat : « A judiciis tuis non » declinavi? » Quomodo istud, si non ea noverat? Porro si noverat, quomodo hic dicit : « Et judicia tua doce me? » An sicut illud est : « Suavitatem fecisti cum servo tuo : » et postea dicit : « Suavitatem doce me? » Quod ita exposuimus, ut intelligeremus verba proficientis, et addi sibi ad id quod acceperat postulantis.

V. « Anima mea in manibus tuis semper[5]. » Nonnulli codices habent : « In manibus meis : » sed plures : « In » tuis : » et hoc quidem planum est. Justorum enim animæ in manu Dei sunt[6] : in cujus manu sunt et nos et sermones nostri[7]. « Et legis, inquit, tuæ non sum oblitus. » Tanquam ad non obliviscendam Dei legem manibus ipsius adjuvetur ejus memoria, ubi ejus est anima. « Anima vero » mea in manibus meis, » quomodo intelligatur, ignoro. Justi quippe ista verba sunt, non injusti, redeuntis ad

[1] Luc. XXI, 19. — [2] Psal. LXI, 6. — [3] Id. CXVIII, 108. — [4] Id. LII, 8. — [5] Id. CXVIII, 109. — [6] Sap. III, 1. — [7] Id. VII, 16.

Patrem, non discedentis a Patre. Nam potest videri junior ille filius animam suam in manibus suis habere voluisse, quando dixit patri : « Da mihi substantiam meam, » quæ me contingit[1]. » Sed ideo mortuus erat, ideo perierat. An forte ita dictum est : « Anima mea in manibus meis, » tanquam eam vivificandam offerret Deo? Unde alibi dicitur : « Ad te levavi animam meam[2]. » Dixerat enim et hic superius, « Vivifica me. »

VI. « Posuerunt, inquit, peccatores laqueum mihi, et » a mandatis tuis non erravi[3]. » Unde hoc, nisi quia ejus anima in manibus Dei, vel in suis vivificanda offertur Deo?

VII. « Hæreditate acquisivi testimonia tua in æter» num[4]. » Nonnulli uno verbo volentes dicere, quod uno verbo in græco positum est : « Hæreditavi » interpretati sunt. Quod etsi latinum esse posset, magis significaret eum qui dedit hæreditatem, quam eum qui accepit; ut sic esset, hæreditavi, quomodo, ditavi. Melius ergo duobus verbis insinuatur integer sensus, sive dicatur « Hæreditate possedi, » sive dicatur « Hæreditate ac» quisivi : » non hæreditatem, sed « Hæreditate. » Si autem quæritur, quid acquisierit hæreditate. « Testimonia, » inquit, tua. » Quid volens intelligi, nisi ut testis Dei fieret, ejusque testimonia confiteretur, id est, ut Martyr Dei fieret, atque ejus martyria diceret, sicut Martyres dicunt, a Patre sibi, cujus hæres est, esse collatum? Multi quippe voluerunt, neque potuerunt : nulli tamen potuerunt, nisi qui voluerunt; quia non potuissent, si Dei testimonia negare voluissent. Sed etiam ipsorum præparata est voluntas a Domino[5]. Ideo hæc hæreditate se acquisisse iste testatur, et hoc « In æternum : » quia non est in eis gloria temporalis hominum vana quærentium, sed æterna

[1] Luc. XV, 12 et 24. — [2] Psal. XXIV, 1. — [3] Id. CXVIII, 110. — [4] Ibid. 111. — [5] Prov. VIII, 35.

gloria est brevi tempore patientium, et sine fine regnantium. Unde sequitur, « Quoniam exultatio cordis mei sunt. » Etsi afflictio corporis, exultatio tamen cordis.

VIII. Deinde subjecit : « Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum, propter retributionem [1]. » Qui dicit : « Inclinavi cor meum, » ipse jam dixerat : « Inclina cor meum in testimonia tua : » ut intelligamus simul hoc esse et divini muneris et propriæ voluntatis. Sed numquid in æternum facturi sumus justificationes Dei? Opera illa quidem quæ operamur circa proximorum necessitates, æterna esse non possunt, sicut nec ipsæ necessitates : sed si non diligendo ista faciamus, nulla est justificatio : si autem diligendo, æterna est ipsa dilectio, eique æterna parata est retributio ; propter quam retributionem dicit se inclinasse cor suum ad faciendas justificationes Dei, ut in æternum diligens, in æternum mereatur habere quod diligit.

SERMO XXIV.

I. Psalmi hujus locus, de quo in voluntate Dei disputaturi sumus, sic incipit : « Iniquos odio habui, et legem » tuam dilexi [2]. » Non ait, Iniquos odio habui, et justos dilexi ; aut ; iniquitatem odio habui, et legem tuam dilexi : sed cum dixisset : « Iniquos odio habui, » exposuit quare addendo : « Et legem tuam dilexi : » ut demonstraret, non se in hominibus iniquis odisse naturam, qua homines sunt ; sed iniquitatem, qua legi quam diligit, inimici sunt.

II. Deinde sequitur, « Adjutor meus et susceptor meus es

[1] Psal. CXVIII, 112. — [2] Ibid. 113.

» tu[1] : » Adjutor ad bona facienda : « Susceptor, » ad mala evadenda. Quod autem adjungit : « In verbum tuum » supersperavi : » tanquam filius promissionis loquitur.

IIJ. Sed quid sibi vult versus qui sequitur ? « Declinate » a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei[2]. » Non enim ait, Faciam ; sed, « Scrutabor. » Ut ergo perfecte ea diligenterque noverit, malignos a se declinare desiderat, eosque etiam compellendo a se abigit. Nam maligni exercent ad facienda mandata, a scrutandis autem avocant ; non solum cum persequuntur, aut litigare nobiscum volunt ; verumetiam cum obsequuntur et honorant, et tamen suis vitiosis et negotiosis cupiditatibus adjuvandis ut occupemur, et eis nostra tempora impendamus, efflagitant ; aut certe infirmos premunt, et causas suas ad nos deferre compellunt : quibus dicere non audemus : Dic homo, quis me constituit judicem aut divisorem inter vos[3] ? Constituit enim talibus causis ecclesiasticos Apostolus cognitores, in foro prohibens jurgare Christianos[4]. Ne illis quidem qui non aliena rapiunt, sed sua cupide repetunt, dicimus : Cavete ab omni cupiditate, constituentes eis ante oculos hominem cui dictum est, « Stulte, hac nocte auferetur a te anima tua, quæ præpa» rasti cujus erunt[5] ? » quia et quando dicimus, non recedunt, nec declinant a nobis ; sed instant, urgent, precantur, tumultuantur, extorquent, ut ipsis potius ad ista quæ diligunt, quam scrutandis Dei mandatis quæ diligimus occupemur. O quanto tædio turbarum turbulentarum, et quanto desiderio divinorum eloquiorum dictum est, « Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei ? » Ignoscant obedientes fideles, qui pro suis sæcularibus causis raro nos quærunt, et judiciis nostris facillime ad-

[1] Psal. CXVIII, 114. — [2] Ibid. 115. — [3] Luc. XII, 14. — [4] I Cor. VI, 1-6. — [5] Luc. XII, 20.

quiescunt; nec nos conterunt litigando, sed obtemperando potius consolantur. Certe propter eos qui et inter se pertinaciter agunt, et quando bonos premunt, nostra judicata contemnunt, faciuntque nobis perire tempora rebus eroganda divinis; certe, inquam, propter istos et nobis liceat exclamare in hac voce corporis Christi : « Declinate a me, » maligni, et scrutabor mandata Dei mei. »

IV. Deinde posteaquam velut ab oculis cordis sui muscas irruentes abegit, redit ad eum cui dicebat : « Adjutor » meus et susceptor meus es tu, in verbum tuum speravi; » precemque continuans : « Suscipe me, inquit, secundum » eloquium tuum, et vivam; et ne confundas me ab expec» tatione mea[1]. » Qui jam dixerat, « Susceptor meus, » poscit magis magisque suscipi, et ad illud propter quod tolerat tam multa molesta, perduci : verius ibi se, quam in istis humanarum rerum somniis fidens esse victurum. Sic enim de futuro dictum est, « Et vivam, » tanquam in hoc corpore mortuo non vivatur. Corpus enim mortuum est propter peccatum. Et expectantes redemptionem corporis nostri, spe salvi facti sumus, et quod non videmus sperantes, per patientiam expectamus[2]: Sed spes non confundit, si charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis[3]. Propter quem largius accipiendum clamatur ad Patrem : « Ne confun» das me ab expectatione mea. »

V. Et tanquam ei responsum fuerit in silentio, non vis confundi ab expectatione tua? Non intermittas meditari justificationes meas. Sentiens istam meditationem plerumque animæ languoribus impediri : « Adjuva me, inquit, et » salvus ero, et meditabor in justificationibus tuis semper[4]. »

VI. « Sprevisti omnes : » vel quod de græco diligentius

[1] Psal. CXVIII, 116.— [2] Rom. VIII, 10 et 23-25.— [3] Id. V, 5. — [4] Psal. CXVIII, 117.

videtur expressum : « Ad nihilum deduxisti omnes discedentes a justificationibus tuis; quia injusta cogitatio eorum[1]. » Ideo ergo clamavit : «Adjuva me, et salvus ero, et meditabor in justificationibus tuis semper; » quia in nihilum redigit Deus omnes discedentes a justificationibus suis. Quare autem discedunt? « Quia injusta est, inquit, cogitatio eorum. » Ibi acceditur, ibi disceditur. Omnia opera vel mala vel bona, a cogitatione procedunt. In cogitatione quisque innocens, in cogitatione reus est : propter quod scriptum est : « Cogitatio sancta servabit te[2]. » Et alibi legitur : « In cogitationibus impii interrogatio erit[3]. » Et Apostolus : Cogitationibus, ait, accusantibus aut etiam defendentibus[4]. » Ubi autem felix est, qui in cogitatione miser est, aut quomodo ibi non miser est qui ad nihilum redactus est? Magna quippe est sterilitas, iniquitas. Merito dictum est : « Confundantur iniqui facientes vane[5] : » id est, inaniter, tanquam redacti ad nihilum.

VII. Sequitur in Psalmo : « Prævaricantes deputavi, vel putavi, vel existimavi omnes peccatores terræ[6] : » Multis enim modis nostri interpretati sunt unum verbum græcum, quod est ἐλογισάμην : sed profunda est illa sententia, et si adjuverit Dominus, operosius disputatione alia penetranda est. Nam et quod additum est : « Propterea dilexi testimonia tua semper, » multo amplius eam profundam facit. Dicit enim Apostolus, « Lex iram operatur; » hujusque dicti rationem reddens, « Ubi enim non est lex, inquit, nec prævaricatio[7] : » ita ostendens non omnes esse prævaricatores. Non enim omnes habent legem. Non autem omnes habere legem, alio loco evidentius ait : « Qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt[8]. » Quid sibi ergo vult : « Prævaricatores deputavi omnes peccato-

[1] Psal. CXVIII, 118. — [2] Prov. II, 11. — [3] Sap. I, 9. — [4] Rom. II, 15. — [5] Psal. XXIV, 4. — [6] Id. CXVIII, 119. — [7] Rom. IV, 15. — [8] Id. II, 12.

» res terræ? » Sed hic quæstionem proposuisse suffecerit; alio, si Deus donaverit, sermone tractandam, ne hujus prolixitas eam cogat angustius explicari, quam ut bene possit quod explicatur intelligi.

SERMO XXV.

I. Quærimus, si Deo largiente invenire possimus, quomodo intelligendum sit quod in isto Psalmo magno dictum est : « Prævaricatores, » vel potius, « prævaricantes; » græcus enim παραβαίνοντας ait, non παραβάτας : quærimus ergo quomodo intelligendum sit : « Prævaricantes deputavi omnes peccatores terræ. » Propter quod ait Apostolus : « Ubi enim lex non est, nec prævaricatio. » Hoc autem dixit, cum a lege promissa distingueret. Nam ut de superioribus sensus plenior colligatur : « Non enim per » legem, inquit, promissio Abrahæ aut semini ejus, ut » hæres esset mundi; sed per justitiam fidei. Si enim qui » per legem hæredes sunt, exinanita est fides, et evacuata » est promissio : lex enim iram operatur; ubi enim non » est lex, nec prævaricatio. Ideo ex fide, ut secundum » gratiam firma sit promissio omni semini; non ei tantum » quod ex lege est, sed et ei quod ex fide est Abraham, qui » est pater omnium nostrum[1]. » Cur hoc Apostolus ait, nisi ut ostenderet legem sine promissionis gratia, non solum non auferre, verum et augere peccatum? Unde et illud est : « Lex subintravit, ut abundaret delictum[2]. » Sed quia omnia per gratiam dimittuntur, non solum quæ sine lege, verumetiam quæ in lege commissa sunt; ideo ibi secutus adjunxit : « Ubi autem abundavit delictum, su-

[1] Rom. IV, 13-16. — [2] Id. V, 20.

» perabundavit gratia. » Non itaque prævaricantes deputat omnes peccatores Apostolus, sed eos tantum prævaricantes deputat qui transgrediuntur legem. « Ubi enim non » est lex, inquit, nec prævaricatio. » Ac per hoc secundum Apostolum, omnis quidem prævaricator peccator est, quia peccat in lege : sed non omnis peccator prævaricator est, quia peccant aliqui sine lege ; « Ubi autem non est lex, » nec prævaricatio. » Porro si nemo sine lege peccaret, non idem ipse Apostolus diceret : « Quicumque sine lege » peccaverunt, sine lege peribunt[1]. » Secundum istum vero Psalmum, si prævaricantes sunt omnes peccatores terræ, nullum est utique sine prævaricatione peccatum : nulla est autem prævaricatio sine lege; nullum est igitur nisi in lege peccatum. Qui ergo dicit : « Prævaricantes » depùtavi omnes peccatores terræ, » nullos esse omnino, nisi qui legem transgressi sunt, vult intelligi peccatores; et ob hoc adversatur illi qui dixit : « Quicumque sine lege » peccaverunt, sine lege peribunt. » Secundum illum quippe sunt aliqui peccatores, quamvis non sint prævaricantes, id est, qui sine lege peccaverunt ; « Ubi enim non » est lex, nec prævaricatio : » secundum istum autem nullus est sine prævaricatione peccator ; quia prævaricantes deputat omnes peccatores terræ. Nullus ergo secundum istum sine lege peccavit ; quia ubi non est lex, nec prævaricatio. An forte dicturi sumus, verum quidem esse quod nec prævaricatio sit ubi non est lex, sed verum non esse quod aliqui sine lege peccaverint ; aut verum quidem esse aliquos sine lege peccasse, sed verum non esse, ubi lex non est, prævaricationem esse non posse? At utrumque Apostolus dixit : verum est ergo utrumque; quia utrumque per Apostolum veritas dixit. Quomodo ergo erit verum quod in Psalmo isto eadem procul dubio Veritas dixit :

[1] Rom. II, 12.

« Prævaricantes deputavi omnes peccatores terræ? » Respondetur enim nobis, Qui sunt ergo illi, qui secundum Apostolum sine lege peccaverunt? Non enim et eorum quisquam prævaricans deputandus est, cum secundum eumdem Apostolum, prævaricatio non sit ubi lex non est.

II. Sed nimirum cum diceret Apostolus : « Quicumque » sine lege peccaverunt, sine lege peribunt, » de illa lege agebat, quam Deus dedit per Moysen famulum suum populo suo Israël. Hæc ipsa, quæ circumstant, verba ejus ostendunt. Disputabat enim de Judæis, et Græcis, id est, Gentibus, non ad circumcisionem, sed ad præputium pertinentibus; ideo sine lege eos dicens, quia non acceperant legem, quam se accepisse gloriabantur Judæi. Unde illis ait : « Si autem tu Judæus cognominaris, et requiescis in » lege, et gloriaris in Deo. » Denique unde ad hanc sen» tentiam venerit, intuendum est, ut diceret: « Quicum» que sine lege peccaverunt, sine lege peribunt. Ira, in» quit, et indignatio, tribulatio et angustia in omnem » animam hominis operantis malum, Judæi primum et » Græci : gloria autem et honor et pax omni operanti bo» num, Judæo primum et Græco. Non est enim persona» rum acceptio apud Deum. » Ad hæc addidit unde nunc quæstio est, et ait : « Quicumque enim sine lege peccave» runt, sine lege peribunt; et quicumque in lege pecca» verunt, per legem judicabuntur[1]. » Hos utique Judæos, illos autem Græcos volens intelligi, quoniam de his agebat; utrosque sub peccato esse demonstrans, ut egere se gratia utrique fateantur : propter quod dicit : « Non enim est » distinctio, omnes enim peccaverunt, et egent gloria » Dei, justificati gratis per gratiam ipsius, per redemp» tionem quæ est in Christo Jesu. » Quos itaque dicit omnes peccasse, nisi Judæos et Græcos, de quibus dixe-

[1] Rom. II, 8-17.

rat, « Non enim est distinctio? » Nam de his et paulo ante, « Causati enim sumus, inquit, Judæos et Græcos omnes sub » peccato esse [1].» Ac per hoc « Quicumque sine lege pec- » caverunt, illa scilicet, de qua Judæi gloriabantur, » sine lege peribunt; et quicumque in lege peccaverunt, » id est, ipsi Judæi, per legem judicabuntur. » Nec ideo non peribunt, nisi credant in eum qui venit quærere quod perierat [2].

III. Nonnulli quippe etiam catholici tractatores, in his Apostoli verbis aliter quam se res habet, parum attendendo sapuerunt, ut dicerent illos perire, qui sine lege peccaverunt; hos autem qui in lege peccaverunt, judicari tantummodo, non perire : tanquam per pœnas transitorias credantur esse purgandi, sicut ille de quo dictum est : « Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem [3].» Sed hoc merito fundamenti bene intelligitur, de quo agebat Apostolus, ut hoc diceret. Superius quippe dixerat : « Ut sapiens architectus fundamentum posui, alius super- » ædificat. Unusquisque autem videat quomodo superæ- » dificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, » præter id quod positum est, quod est Christus Jesus [4] : » et cætera usque ad eumdem locum, ubi eum dixit per ignem salvari, qui super hoc fundamentum, non aurum, argentum, lapides pretiosos, sed ligna, fœnum, stipulam ædificat; non tamen respuit ne recipiat, nec receptum deserit fundamentum; idque omnibus carnalibus suis, quibus capitur atque succumbit, delectationibus anteponit, cum ad hunc articulum ventum fuerit, ut aut illæ deserantur, aut Christus; ubi si non anteponetur Christus, non illi est fundamentum. Omnibus quippe structuræ posterioribus partibus anteponitur fundamentum. Nec cogitasse existimo eos, qui senserunt

[1] Rom. III, 9 et 22-24. — [2] Luc. XIX, 10 — [3] I Cor. III, 15. — [4] Ibid. 10, 11.

non perire, de quibus dictum est : « Per legem judica-» buntur, » nisi quia fundamentum habent Christum. Parum ergo attenderunt quod demonstravimus; atque ipsa Scriptura clamat, de Judæis hoc Apostolum dicere, qui sine fundamento sunt Christo. Quis autem Christianus dixerit non perire Judæum, si non credat in Christum, sed tantummodo judicari? Cum Christus ipse ad eamdem gentem, propter oves quæ inde perierant, se missum esse testetur [1]; et tolerabilius dicat futurum Sodomitis in die judicii, qui utique sine lege perierunt, quam civitati Judææ, quæ in eum non credidit tanta virtute mirabilia facientem [2].

IV. Si ergo Apostolus secundum legem quam Deus per Moysen populo Israël dedit, cæteris autem gentibus non dedit, sine lege dixit esse cæteras gentes [3]; quid intellecturi sumus in isto Psalmo dictum esse : « Prævaricantes » æstimavi omnes peccatores terræ, » nisi intelligamus aliquam legem non per Moysen datam, secundum quam sunt prævaricantes, cæterarum gentium peccatores? « Ubi enim » lex non est, nec prævaricatio. » Quæ ista lex est, nisi forte illa de qua idem dicit Apostolus : « Gentes quæ le-» gem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt; hi » legem non habentes, ipsi sibi sunt lex [4]? » Secundum hoc ergo quod dicit, Legem non habentes; sine lege peccaverunt, et sine lege peribunt : secundum id vero quod ait : « Ipsi sibi sunt lex; » non immerito prævaricatores æstimantur omnes peccatores terræ. Nullus enim est qui faciat alteri injuriam, nisi qui fieri nolit sibi : et in hoc transgreditur naturæ legem, quam non sinitur ignorare, dum id quod facit non vult pati. Numquid autem lex ista naturalis non erat in populo Israël? Erat plane, quoniam et ipsi homines erant. Sine lege autem naturali essent, si præter naturam humani generis esse potuissent. Multo ma-

[1] Matth. xv, 24. — [2] Id. xx, 15. — [3] Rom. II, 14. — [4] Id. IV, 15.

gis ergo prævaricatores facti sunt lege divina, qua naturalis illa sive instaurata, sive aucta, sive firmata est.

V. Jamvero si in omnibus peccatoribus terræ non incongrue deputantur et parvuli, propter originalis vincula peccati, etiam ipsi in similitudine prævaricationis Adæ [1], ad illam prævaricationem pertinere monstrantur, quæ data lege in paradiso prima commissa est [2] : ac per hoc recte, nullo prorsus excepto, prævaricatores æstimantur omnes peccatores terræ. « Omnes autem peccaverunt, et egent » gloria Dei [3]. » Omnes igitur prævaricantes gratia Salvatoris invenit, alios magis, alios minus. Quanto enim legis major in quocumque cognitio, tanto minor peccati excusatio : quanto minor peccati excusatio, tanto manifestior prævaricatio. Restabat ergo, ut omnibus non sua, sed Dei, id est, a Deo donata justitia subveniret. Unde ait Apostolus : « Per legem cognitio peccati. » Non ergo ablatio, sed cognitio. « Nunc autem sine lege, inquit, justitia Dei ma» nifestata est, testificata per Legem, et Prophetas [4]. » Proinde etiam iste subjunxit, « Propterea, inquit, dilexi » testimonia tua. » Tanquam diceret : Quoniam lex sive in paradiso data, sive naturaliter insita, sive in litteris promulgata, prævaricatores fecit omnes peccatores terræ : « Propterea dilexi testimonia tua, » quæ sunt in lege tua, de gratia tua; ut non sit in me justitia mea, sed tua. Lex enim ad hoc prodest, ut mittat ad gratiam. Non solum enim quod attestatur manifestandæ justitiæ Dei, quæ sine lege est; verumetiam hoc ipso quod prævaricantes facit, ita ut etiam littera occidat, ad vivificantem spiritum [5] confugere timore compellit, per quem peccatorum deleatur universitas, et recte factorum charitas inspiretur, « Prop» terea, inquit, dilexi testimonia tua. » Quidam codices

[1] Rom. v, 14. — [2] Gen. III, 6. — [3] Rom. III, 13. — [4] Ibid. 20, 21. — [5] 2 Cor. III, 6.

habent, « semper, » quidam non habent. Sed si est, sic accipiendum est, « semper, » ut sic intelligatur, quandiu hic vivitur. Hic sunt enim testimonia necessaria de Lege et Prophetis, attestantia justitiæ Dei, qua justificamur gratis : hic sunt et nostra testimonia necessaria, pro quibus ipsam, quæ hic agitur, vitam Martyres finierunt.

VI. Cognita itaque Dei gratia, quæ sola liberat a prævaricatione, quæ legis cognitione committitur, orando dicit : « Confige clavis a timore tuo carnes meas [1]. » Sic enim expressius interpretati sunt quidam nostri, quod græce uno verbo dici potuit, id est, καθήλωσον. Hoc alii, « Confige » dicere voluerunt, nec addiderunt « clavis ; » atque ita dum volunt uno verbo græco unum latinum interpretando reddere, sententiam minus explicaverunt : quoniam in eo quod est « Confige, » non sonant clavi ; καθήλωσον autem sine clavis intelligi non potest, nec nisi duobus verbis latine dici potest, sicut dictum est, est, « Confige clavis. » Ubi quid vult intelligi; nisi quod ait Apostolus, « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce » Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus » crucifixus est, et ego mundo [2]? » Et iterum : « Christo, » inquit, confixus sum cruci ; vivo autem jam non ego, » vivit vero in me Christus [3]. » Quod quid est aliud, nisi non est in me justitia mea, quæ ex lege est, in qua prævaricator effectus sum ; sed, justitia Dei, id est, quæ mihi ex Deo est [4], non ex me? Sic quippe in me vivit, non ego, sed Christus : « Qui factus est nobis sapientia a Deo, et » justitia, et sanctificatio, et redemptio : ut quemadmo» dum scriptum est : Qui gloriatur, in Domino glorietur [5]. » Item dicit, « Qui autem sunt Jesu Christi, carnem cruci» fixerunt cum passionibus et concupiscentiis [6]. » Cum hic

[1] Psal. cxviii, 120. — [2] Gal. vi, 14. — [3] Id. ii, 19, 20. — [4] Philip. iii, 9. — [5] I Cor. i, 30, 31. — [6] Gal. v, 24.

dictum sit, quod ipsi « Crucifixerunt carnem suam, » in isto tamen Psalmo Deus rogatur ut id faciat, cui dicitur, « Con» fige clavis a timore tuo carnes meas: » ut intelligamus etiam id quod recte facimus, gratiæ Dei esse tribuendum, « Qui in » nobis operatur et velle et operari pro bona voluntate [1]. »

VII. Sed quid sibi vult, quod cum dixisset : « Confige » clavis a timore tuo carnes meas; » addidit, « A judiciis » enim tuis timui? » Quid est, « Confige a timore tuo, » timui enim? » Si jam timuerat, vel timebat, cur adhuc ut a timore suo Deus crucifigeret carnes ejus orabat? An addi sibi volebat timorem, ut tantum timeret, quantum sufficeret crucifigendis suis carnibus, id est, concupiscentiis affectibusque carnalibus? Tanquam dicens, Perfice in me timorem tuum, timui enim a judiciis tuis. Sed est hic alius altior sensus, quantum Deus donat, scrutato sinu Scripturæ hujus eruendus. « Confige, inquit, clavis a ti» more tuo carnes meas; a judiciis enim tuis timui : » hoc est, A timore tuo casto, qui permanet in sæculum sæculi[2], carnalia mea desideria comprimantur; « A judiciis enim » tuis timui, » cum mihi lex minaretur pœnam, quæ mihi non poterat dare justitiam. Sed hunc timorem, quo pœna metuitur, consummata charitas foras mittit [3]; quæ non timore pœnæ, sed delectatione justitiæ liberos reddit. Timor namque iste, quo non amatur justitia, sed timetur pœna, servilis est, quia carnalis est; et ideo non crucifigit carnem. Vivit enim peccandi voluntas, quæ tunc apparet in opere, quando speratur impunitas. Cum vero pœna creditur secutura, latenter vivit : vivit tamen. Mallet enim licere, et dolet non licere quod lex vetat : quia non spiritaliter delectatur ejus bono, sed carnaliter malum metuit quod minatur. Timore autem casto ipsa, quæ hunc timorem foras mittit, peccare timet charitas : quia nec im-

[1] Philip. II, 13. — [2] Psal. XVIII, 10. — [3] I Joan. IV, 18.

punitatem judicat secuturam, quando amore justitiæ peccatum ipsum deputat pœnam. Tali timore carnes crucifiguntur ; quoniam carnales delectationes, quæ legis littera vetantur potius quam vitantur, spiritalium bonorum delectatione vincuntur, et eadem usque ad perfectionem crescente victoria perimuntur. « Confige ergo clavis, in» quit, a timore tuo carnes meas; a judiciis enim tuis » timui. » Hoc est ; Da mihi castum timorem, ad quem petendum me tanquam pædagogus timor legis ille perduxit, quo timore « A judiciis tuis timui. »

SERMO XXVI.

I. Istos magni Psalmi hujus versus considerandos nunc suscepimus atque tractandos : « Feci judicium et justitiam, » ne tradas me nocentibus me[1]. » Non mirum est eum fecisse judicium et justitiam, qui superius poposcerat a timore Dei, utique casto, configi clavis carnes suas, hoc est, carnales concupiscentias, quæ solent, quominus rectum sit, nostrum impedire judicium. Quamvis autem sive rectum, sive pravum, in nostri sermonis usu judicium nuncupetur, unde hominibus in Evangelio dicitur : « Nolite judicare personaliter, sed rectum judicium ju» dicate[2]:» tamen hoc loco ita positum est judicium, tanquam si rectum non fuerit, non debeat judicium nominari : alioquin non sufficeret dicere, « Feci judicium ; » sed diceretur, Feci rectum judicium. Hoc genere locutus est Dominus Jesus, ubi ait : « Reliquistis graviora Legis, » judicium et misericordiam et fidem[3]. » Et hic enim judicium sic positum est, tanquam non sit judicium, si per-

[1] Psal. CXVIII, 121. — [2] Joan. VII, 24. — [3] Matth. XXIII, 23.

versum est. Et multis divinarum Scripturarum locis ita ponitur, quale illud est: « Misericordiam et judicium » cantabo tibi, Domine[1]. » Et illud apud Isaïam: « Ex- » pectavi ut faceret judicium, fecit autem iniquitatem[2].» Non ait: Expectavi ut faceret judicium justum, fecit autem iniquum; sed tanquam ideo jam judicium sit, quia justum est; nec sit judicium, quod injustum est. Justitia vero non solet dici bona justitia, vel mala justitia, sicut aliquando dicitur bonum malumve judicium; sed eo ipso jam bona est, quia justitia est. Sic ergo habet consuetudo loquendi, ut dicatur et bonum judicium, et malum judicium; quemadmodum habet, ut dicatur et bonus judex, et malus judex: sic autem non dicitur bona justitia, vel mala justitia; sicut non dicitur, bonus justus, et malus justus, quia continuo bonus quisque, si justus. Justitia ergo virtus est animi magna præcipueque laudabilis, de qua nunc non est copiosius disputandi necessitas. Judicium vero, quando nonnisi in bono ponit distinctior loquendi ratio, hujus virtutis est operatio. Qui enim habet justitiam, recte judicat; imo secundum istam locutionem, qui habet justitiam, judicat; quia nec judicat, si non recte judicat. Et justitiæ nomine hoc loco, non ipsa virtus, sed opus ejus significatum est. Quis enim facit in homine justitiam, nisi qui justificat impium; hoc est, per gratiam suam ex impio facit justum? Unde ait Apostolus: « Jus- » tificati gratis per gratiam ipsius[3]. » Facit ergo justitiam, id est, opus justitiæ, qui habet in se justitiam, id est, opus gratiæ.

II. Feci, inquit, judicium et justitiam, ne tradas me » nocentibus me: » id est, Feci judicium justum, ne tradas me illis qui propterea me persequuntur. Nam etiam quidam codices habent, « Ne tradas me persequentibus

[1] Psal. c, 1. — [2] Isaï. v, 7. — [3] Rom. III, 24.

» me. » Quod enim græce dictum est, τοῖς ἀντιδικοῦσι quidam interpretati sunt : « Nocentibus ; » quidam : « Persequentibus ; » quidam : « calumniantibus. » Miror autem omnium quos in promptu habere potui codicum nusquam me legisse « Adversantibus : » cum sine controversia quod græce ἀντίδικος, hoc latine adversarius appelletur. Orans itaque ne tradatur a Domino adversantibus sibi, quid orat, nisi quod oramus cum dicimus : « Ne nos » inferas in tentationem[1] ? » Adversarius est enim, de quo dicit Apostolus : « Ne forte tentaverit vos qui tentat[2]. » Ei tradit Deus quem deserit. Eum quippe ille non decipit, quem iste non deserit, in voluntate sua præstans decori hominis virtutem. Ab illo autem qui dixerat in abundantia sua : « Non movebor in æternum[3], » avertit faciem suam, et factus est conturbatus, sibique monstratus. Quisquis igitur a timore Dei casto crucifixas habet carnes suas, et nulla carnali corruptus illecebra facit judicium opusque justitiæ, orare debet ne adversantibus tradatur, id est, ne timendo perpeti mala, ad facienda mala persequentibus cedat. A quo enim accipit victoriam concupiscentiæ, ne voluptate pertrahatur, ab illo etiam robur patientiæ, ne dolore frangatur : quoniam de quo dicitur : « Dominus dabit » suavitatem[4] ; de illo etiam dicitur : « Ab ipso est enim » patientia mea[5]. »

III. Denique, « Excipe servum tuum in bonum, non » calumnientur mihi superbi[6]. » Illi impellunt, ut cadam in malum : tu excipe in bonum. Qui autem interpretati sunt : « Non calumnientur me, » græcam locutionem secuti sunt, latinæ linguæ minus usitatam. An forte habet vim cum dicitur : « Non calumnientur me, » quam haberet si diceretur : Non me capiant calumniando?

[1] Matth. VI, 13. — [2] I Thess. III, 5. — [3] Psal. XXIX, 7, 8. — [4] Id. LXXXIV, 13. — [5] Id. LXI, 6. — [6] Id. CXVIII, 122.

IV. Multæ autem possunt intelligi calumniæ superborum, a quibus humilitas christiana despicitur : sed illa vel maxima est, si homines hoc loco accipiuntur superbi, quod a nobis mortuum calumniantur coli. Humilitas quippe ipsa christiana, Christi morte insinuatur, commendaturque divinitus. Hæc autem calumnia utrisque infidelibus, id est, Judæis Gentibusque communis est. Habent calumnias suas etiam hæretici, singulis quibusque hæresibus proprias : habent et schismatici, quos omnes superbia de membrorum Christi compage præcidit. Ipsius autem diaboli calumnia quanta vel qualis est, qua calumniatus est justo, dicens : « Numquid gratis colit Job Dominum[1] ? » Quorum omnium calumniæ superborum tanquam colubrorum venena vincuntur, cum vigilantissima et diligentissima pietate Christus crucifixus attenditur. Propter quod præfigurandum Moyses Deo miserante ac jubente exaltavit in eremo similitudinem serpentis in ligno[2], ut similitudo carnis peccati crucifigenda præfiguraretur in Christo. Hanc intuentes salutiferam crucem, omne calumniantium superborum virus expellimus : quam prorsus etiam iste quodam modo valde intente intuens, ait : « Oculi mei defecerunt » in salutare tuum, et in eloquium justitiæ tuæ[3]. » Christum quippe ipsum Deus propter similitudinem carnis peccati[4], peccatum pro nobis fecit, ut nos simus justitia Dei in ipso[5]. In hujus igitur eloquium justitiæ Dei defecisse dicit oculos suos ; ardenter et sitienter intuendo dum memor infirmitatis humanæ, divinam in Christo desiderat gratiam.

V. Propter quod sequitur : « Fac cum servo tuo secun- » dum misericordiam tuam[6] : » non utique secundum justitiam meam. « Et justificationes, inquit, tuas doce

[1] Job. I, 9. — [2] Num. XXI, 9, et Joan. III, 14. — [3] Psal. CXVIII, 123. — [4] Rom. VIII, 3. — [5] 2 Cor. V, 21. — [6] Psal. CXVIII, 124.

» me. » Illas procul dubio, quibus Deus facit justos, non ipsi se.

VI. « Servus tuus ego sum. » Neque enim bene mihi cessit, quando esse volui liber meus, non servus tuus. « Da » mihi intellectum, et sciam testimonia tua [1], » Nunquam intermittenda est ista petitio. Non enim sufficit accepisse intellectum, et Dei testimonia didicisse, nisi semper accipiatur, et quodam modo semper bibatur de fonte lucis æternæ. Testimonia quippe Dei, quanto fit quisque intelligentior, tanto magis magisque sciuntur.

VII. « Tempus, inquit, faciendi Domino[2]. » Id enim plures codices habent : non ut quidam : « Domine. » Quod ergo « Tempus, » vel quid « Faciendi » voluit intelligi « Domino? » Illud quidem quod paulo ante dixerat » Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam[3] : » hoc faciendi tempus Domino. » Quid est autem, nisi gratia quæ in Christo suo tempore revelata est? De quo tempore ait Apostolus : « Cum autem venit plenitudo » temporis, misit Deus Filium suum[4]. » Propter quod alibi etiam testimonium propheticum adjungens, ubi dixit : « Tempore acceptabili exaudivi te, et in die salutis » adjuvi te : Ecce nunc, inquit, tempus acceptabile, » ecce nunc dies salutis[5]. » Sed quid est quod tanquam volens ostendere tempus Domino esse faciendi, continuo subjunxit : « Dissipaverunt legem tuam : » velut propterea tempus esset faciendi Domino, quia ejus legem dissipaverunt superbi, qui ignorantes Dei justitiam et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti[6]? Quid est enim : « Dissipaverunt legem tuam, » nisi, Prævaricationis iniquitate, ejus integritatem non custodierunt? Oportebat ergo ut superbis et de libertate

[1] Psal. CXVIII, 125. — [2] Ibid. 126. — [3] Ibid. 127. — [4] Gal. IV, 4. — [5] Isaï. XLIX, 8, et 2 Cor. VI, 2. — [6] Rom. X, 3.

sui arbitrii præsumentibus lex daretur, qua prævaricata quicumque compuncti humiliarentur, non jam per legem, sed per fidem ad subvenientem currerent gratiam. Dissipata ergo lege tempus fuit ut per unigenitum Filium Dei misericordia mitteretur. Lex enim subintravit, ut abundaret delictum : quo delicto Lex dissipata est ; et opportuno jam tempore Christus advenit : « Ut ubi abundavit » delictum , superabundaret gratia [1]. »

VIII. « Ideo, inquit, dilexi mandata tua super aurum » et topazion [2]. » Id agit gratia, ut dilectione impleantur mandata Dei, quæ timore non poterant. « Gratia quippe Dei » diffunditur charitas in cordibus nostris per Spiritum sanctum , qui datus est nobis [3]. » Propter quod et ipse Dominus dicit : « Non veni Legem solvere , sed implere [4], » Et idem Apostolus : « Plenitudo Legis charitas [5]. » Ideo, « Super aurum et topazion. » Hoc enim et in alio Psalmo legitur : « Super aurum et lapidem pretiosum multum [6]. » Topazion quippe lapidem multum perhibent esse pretiosum. In Testamento autem Veteri latentem gratiam, tanquam velo interposito, non intelligentes, quod significabatur quando in faciem Moysi intendere non valebant [7], propter mercedem terrenam atque carnalem Dei mandata facere conabantur , neque faciebant : quia non ipsa , sed aliud diligebant. Unde illa non erant opera volentium , sed onera potius invitorum. Cum vero ipsa mandata diliguntur super aurum et lapidem pretiosum multum, omnis præ ipsis mandatis terrena vilis est merces , nec ulla ex parte comparantur quæcumque alia hominis bona, his bonis quibus ipse homo fit bonus.

IX. « Propterea , inquit, ad omnia mandata tua corri-

[1] Rom. v, 20. — [2] Psal. cxviii, 127. — [3] Rom. v, 5. — [4] Matth. v, 17. — [5] Rom. xiii, 10. — [6] Psal. xviii, 11. — [7] Exod. xxxiv, 33-35, et 2 Cor. iii, 13 16.

» gebar[1]. » Utique corrigebar, quia diligebam atque illis rectis ut etiam ipse rectus fierem, dilectione cohærebam. Jam illud quod adjungit, consequens erat : « Omnem, » inquit, viam iniquam odio habui. » Unde enim fieri poterat, ut iniquam viam non odisset diligens rectam? Nam sicut aurum et lapidem pretiosum si diligeret, odisset profecto quidquid ei talium rerum damnum posset inferre : ita quoniam Dei mandata diligebat, oderat iniquitatis viam, quemadmodum aliquod immanissimum marini itineris saxum, ubi tam pretiosarum rerum necesse est pati naufragium. Quod ut non contingat, longe inde velificat, qui in ligno crucis cum mandatorum divinorum mercibus navigat.

SERMO XXVII.

I. Verba Psalmi hæc sunt, de quibus, adjuvante Domino, disputaturi sumus : « Mirabilia testimonia tua, propter hoc » scrutata est ea anima mea [2].» Quis enumerat saltem generatim testimonia Dei? Cœlum et terra, visibilia et invisibilia opera ejus, dicunt quodam modo testimonium bonitatis et magnitudinis ejus ; et ipse cursus frequens usitatusque naturæ, quod temporum rapacitas volvitur, in rerum quarumque generibus, quamvis temporalibus atque mortalibus, quæ certe consuetudine viluerunt, si pius considerator advertat, perhibet testimonium Creatori. Quid autem horum est quod non sit mirabile, si unumquodque non usu, sed ratione metiamur? Si vero tanquam sub unius contemplationis aspectu velut audeamus cuncta

[1] Psal. cxviii, 128. — [2] Ibid. 129.

33.

contueri, nonne fit in nobis quod ait Propheta, « Consi- » deravi opera tua, et expavi[1]? » Et tamen iste non est ipsa rerum admiratione perterritus, sed eam potius dixit esse causam, cur ea debuerit scrutari, quia mira sunt. Cum enim dixisset : « Mirabilia testimonia tua : » secutus adjunxit, « Propter hoc scrutata est ea anima mea ; » quasi factus sit ipse pervestigandi difficultate curiosior. Quanto enim quæque res abstrusiores habet causas, tanto est mirabilior.

II. Si ergo nobis homo talis occurrat, qui propter hoc dicat se scrutari testimonia Dei, quia mirabilia sunt, cum plena sit eis et quæ conspicitur, et quæ non conspicitur, universa creatura ; nonne compescimus eum dicentes, « Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris, » sed quæ tibi præcepit Dominus, illa cogita semper[2]? » Sed si nobis respondeat, et dicat, Hæc ipsa quæ præcepit Dominus, et quæ jubetis ut cogitem, mirabilia sunt ejus testimonia ; eum quippe et Dominum, quia jubet, et bonum et magnum, quia talia jubet, esse testantur : numquid audebimus hominem ab eorum scrutatione revocare, ac non potius ut sedulo id agat, et tantæ rei operam quantam potest impendat, hortabimur ? An forte Dei præcepta testimonia quidem bonitatis ejus esse fatebimur, sed mirabilia esse negabimus? Quid enim mirum, si bona imperat bonus Dominus? Imovero idipsum est omnino mirandum, et cur ita sit perscrutandum, quod cum Deus bonus bona præceperit, eis tamen dederit bonam legem, quos eadem lex vivificare non posset, nec ulla esset ex bona lege justitia. « Si enim data esset lex quæ posset vivificare, omnino » ex lege esset justitia[3]. » Cur ergo data est quæ vivificare non posset, et ex qua esset nulla justitia ? Nempe mirandum est, nempe stupendum. Hæc sunt ergo mirabilia

[1] Habac. III, 1. — [2] Eccli. III, 22. — [3] Gal. III, 21.

testimonia Dei : propter hoc hujus anima scrutata est ea, quoniam de his non ei dici posset, « Fortiora te ne scru» tatus fueris, sed quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita » semper[1]. » Ipsa sunt enim quæ præcepit nobis Dominus, et ideo cogitanda sunt semper. Potius itaque videamus hujus anima quæ scrutata est, quid invenerit.

III. « Manifestatio, inquit, verborum tuorum illumi» nat, et intelligere facit parvulos[2]. » Quid est parvulus, nisi humilis et infirmus? Noli ergo superbire, noli de tua, quæ nulla est, virtute præsumere ; et intelliges quare sit a bono Deo bona lex data, quæ tamen vivificare non possit. Ad hoc enim data est, ut te de magno parvulum faceret, ut te ad faciendam legem vires de tuo non habere monstraret, ac sic opis indigus et egenus ad gratiam confugeres, et clamares : « Miserere mei, Domine, quoniam infirmus » sum[3]. » Hoc ergo scrutando intellexit hic parvulus, quod minimus Apostolorum Paulus, id est, parvulus ostendit, ideo datam legem, quæ vivificare non posset : « Quia » conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex » fide Jesu Christi daretur credentibus[4]. » Ita Domine, ita fac, misericors Domine, impera quod non possit impleri, imo impera quod nonnisi per tuam gratiam possit impleri ; ut cum homines per suas vires id implere nequiverint, « Omne os obstruatur, » et nemo sibi magnus videatur. Sint omnes parvuli, et reus fiat omnis mundus tibi: « Quia non justificabitur ex lege omnis caro coram te; per » legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege jus» titia tua manifestata est testimonium habens a lege et » Prophetis[5]. » Hæc sunt mirabilia testimonia tua, quæ scrutata est anima parvuli hujus : et ideo invenit, quia humiliatus est, et parvulus factus est. Quis enim facit

[1] Eccli. III, 22. — [2] Psal. CXVIII. 130. — [3] Id. VI. 3. — [4] Gal. III, 21, 22. — [5] Rom. III, 19-21.

mandata tua sicut facienda sunt, id est, ex fide quæ per dilectionem operatur [1], nisi ejus in corde per Spiritum Sanctum ipsa dilectio diffundatur [2]. »

IV. Hoc etiam iste parvulus confitetur : « Os meum, » inquit, aperui, et attraxi spiritum, quoniam mandata » tua desiderabam [3]. » Quid desiderabat, nisi facere mandata divina? Sed non erat unde faceret infirmus fortia, parvulus magna : aperuit os, confitens quod per se ipse non faceret, et attraxit unde faceret : aperuit os petendo, quærendo, pulsando [4]; et sitiens hausit spiritum bonum, unde faceret, quod per se ipsum non poterat, mandatum sanctum est justum et bonum [5]. Si enim nos cum simus mali, novimus bona data dare filiis nostris; quanto magis Pater noster de cœlo dat Spiritum bonum petentibus eum [6]? Non enim qui spiritu suo agunt, sed quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei [7] : non quia ipsi nihil agunt, sed ne nihil boni agant, a bono aguntur ut agant. Nam tanto magis efficitur quisque filius bonus, quanto largius ei datur a Patre Spiritus bonus.

V. Denique iste adhuc petit. Os quidem aperuit, et attraxit spiritum; sed adhuc ad Patrem pulsat, et quærit : bibit, sed quanto suavius sensit, tanto ardentius adhuc sitit. Audi verba sitientis : « Respice, inquit, in me, et » miserere mei secundum judicium diligentium nomen » tuum [8] : » id est, secundum judicium quod in eos fecisti, qui diligunt nomen tuum; quoniam ut diligerent te, prius dilexisti eos. Sic enim Joannes apostolus ait, « Nos » diligimus, inquit, Deum. » Et velut causa quæreretur, quæ nos diligere fecit; adjunxit : « Quoniam ipse prior » dilexit nos [9]. »

[1] Gal. v, 6. — [2] Rom. v, 5. — [3] Psal. cxviii, 131. — [4] Matth. vii, 7. — [5] Rom. vii, 12. — [6] Matth. vii, 11. — [7] Rom. viii, 14. — [8] Psal. cxviii, 132. — [9] I Joan. iv, 19.

VI. Vide et iste quid apertissime dicat : « Gressus meos » dirigere secundum eloquium tuum, et non dominetur » mei omnis iniquitas[1]. » Ubi quid aliud dicit quam, Rectum et liberum me fac secundum promissum tuum? Quanto autem magis regnat in quocumque Dei charitas, tanto minus ei dominatur iniquitas. Quid ergo aliud petit, quam ut donante Deo diligat Deum? Diligendo enim Deum, diligit se ipsum, ut diligere salubriter possit et proximum sicut se ipsum. In quibus præceptis tota Lex pendet et Prophetæ[2]. Quid igitur orat, nisi ut præcepta quæ Deus imponit jubendo ,impleri faciat adjuvando?

VII. Sed quid est quod dicit : « Redime me a calumniis » hominum, et custodiam mandata tua[3]? » Si vera illi homines crimina objiciunt, non calumniantur : si falsa, quid est quod se redimi desiderat a calumniis, id est, a criminibus falsis, quæ illi nocere non possunt? Crimen quippe falsum, quod est calumnia, reum non facit hominem, nisi apud judicem hominem : ubi autem Deus judex est, nullus falso crimine læditur; quia non cui objicitur, sed objicienti potius imputatur. An hic Ecclesiæ præsignatur oratio, et universi populi christiani, qui redemptus est a calumniis hominum, quibus exagitabantur usquequaque Christiani? Sed numquid propterea Dei mandata custodit? Nonne inter ipsas calumnias, quando servabant, multo gloriosius populus sanctus in tribulationibus Dei mandata servabat, cum ad perpetrandas impietates persequentibus non cedebat? Sed nimirum hoc est : « Redime me a calum- » niis hominum, et custodiam mandata tua : » Tu age infuso Spiritu tuo, ne me calumniæ hominum terroribus vincant, et a tuis mandatis ad sua mala facta traducant. Si enim hoc mecum egeris, id est, hoc modo me ab eorum calumniis, ne criminationes falsas quas objiciunt, perti-

[1] Psal. CXVIII, 133. — [2] Matth. XXII, 37 et 40. — [3] Psal. CXVIII, 134.

mescam, patientia donata redemeris; inter ipsas calumnias custodiam mandata tua.

VIII. « Faciem tuam, inquit, illumina super servum » tuum [1]. » Id est, tuam manifesta subveniendo et opitulando præsentiam. « Et doce me justificationes tuas. » Doce utique ut faciam : quod evidentius alibi legitur : « Doce me ut faciam voluntatem tuam [2]. » Qui enim audiunt, licet memoria teneant quod audiunt, nequaquam didicisse putandi sunt, si non faciunt. Veritatis namque verbum est : « Omnis qui audivit a Patre, et didicit, venit ad me [3]. » Qui ergo non facit, id est, non venit, non didicit.

IX. Recolens autem iste dolorem pœnitentiæ prævaricationis suæ : « Exitus aquarum, inquit, descenderunt » oculi mei, quia non custodierunt legem tuam [4] : » id est, ipsi oculi mei. Nam in quibusdam codicibus et hoc legitur : « Quia non custodivi legem tuam. Descenderunt » ergo exitus aquarum, » id est, effusiones lacrymarum. Et ea locutione qua dicere potuit, Montes descenderunt pedes mei, etsi non diceret per montes, vel in montes : ea locutione dicitur, Scalas descendit, etsi non dicatur, per scalas; aut, Piscinam descendit, etsi non dicatur, in piscinam. Et bene ait, « Descenderunt, » humilitate scilicet pœnitendi. Ascenderunt enim, quando per superbiam contumacem erecti fuerant et elati. Sursum enim sibi esse videbantur, quando ignorantes Dei justitiam constituere volebant suam : in qua fatigati et legis prævaricatione confusi, ab illa elatione descenderunt flendo, ut justitiam Dei potius impetrarent pœnitendo. Sunt codices qui non habent « descenderunt, » sed, « transierunt, » tanquam exaggeranter diceret transisse se flendo fontes aquarum : ut hoc intelligamus « Exitus aquarum, » id est,

[1] Psal. CXVIII, 135. — [2] Id. CXLII, 10. — [3] Joan. VI, 45. — [4] Psal. CXVIII, 136.

plus flevisse, quam manant aquæ de suis exitibus. Cur autem non custodita lege sic fletur, nisi ut impetretur gratia, quæ pœnitentis delet iniquitatem, et credentis adjuvat voluntatem?

SERMO XXVIII.

I. Dixerat superius qui cantat hunc Psalmum : « Exi» tus aquarum descenderunt oculi mei, quoniam non » custodierunt legem tuam [1] : » Ubi se multum flevisse testatus est prævaricationem suam. Proinde velut rationem reddens, cur multum flere debuerit et suum graviter dolere peccatum : « Justus es, inquit, Domine, et rectum » judicium tuum. Mandasti justitiam testimonia tua, et » veritatem tuam valde [2]. » Hæc utique justitia Dei rectumque judicium et veritas, omni est metuenda peccanti. Hac enim damnantur divinitus, quicumque damnantur; nec est omnino qui de sua damnatione contra Deum justum recte conqueri possit. Inde fletus rectus est pœnitentis; quoniam si cor ejus impœnitens damnaretur, justissime utique damnaretur. Sane justitiam dicit testimonia Dei : justum quippe se probat mandando justitiam. Est etiam hæc veritas, ut Deus testimoniis talibus innotescat.

II. Sed quid est quod sequitur? « Tabefecit me zelus » meus [3] : » vel, sicut alii codices habent, « Zelus tuus. » Habent nonnulli etiam, « Domus tuæ : » et non « Tabefecit me; » sed « Comedit me. » Quod ex alio Psalmo, quantum mihi videtur, putatum est emendandum, ubi scriptum est : « Zelus do» mus tuæ comedit me [4] : » quod commemoratum etiam in Evangelio novimus [5]. Simile tamen aliquid est « Tabefecit, »

[1] Psal. CXVIII, 136.— [2] Ibid. 137, 138. — [3] Ibid. 139. —[4] Id. LXVIII, 10. — [5] Joan. II, 17.

ei quod ibi est « Comedit. Zelus autem meus, » quod plures codices habent, nullam ingerit quæstionem : quid enim mirum est, si zelo suo quisque tabescit? Quod vero habent aliqui, « Zelus tuus, » significat hominem Deo zelantem, non sibi : sed non repugnat si ipse dicatur et « meus. » Nam quid aliud dicit Apostolus : « Æmulor » enim vos Deo, æmulatione Dei [1]? » Nam dicendo, « Æ» mulor vos, quid, nisi æmulationem demonstrat suam? Sed quia dixit, Deo, id est, non sibi, sed Deo; ideo addidit, æmulatione Dei. Hanc quippe suo Spiritu fidelibus suis inspirat Deus : amoris enim est, non livoris. Nam quæ fuit cura ut hoc Apostolus diceret? « Aptavi enim » vos, inquit, uni viro, virginem castam exhibere Christo : » timeo autem ne sicut serpens Evam seduxit versutia sua, » sic et vestræ mentes corrumpantur a simplicitate et cas» titate quæ est in Christo [2]. » Comedebat eum zelus domus Dei, quam tamen zelabat Christo, non sibi. Sponsus enim sibi zelat sponsam suam : amicus autem sponsi non eam sibi zelare debet, sed sponso. Bonus ergo et hujus intelligendus est zelus : causam namque subjungit, et dicit : « Quia obliti sunt verborum tuorum inimici mei. » Retribuebant ergo mala pro nobis; quoniam zelabat illos Deo tam vehementer et ardenter, ut eo zelo tabefactum se diceret; illi autem ob hoc in ipsum inimicitias exercebant : quia utique ut Deum amarent volebat, quos amando zelabat. Non ingratus enim gratiæ Dei, per quam fuerat ex inimico reconciliatus Deo, etiam ipse suos diligebat inimicos et eos zelabat Deo, dolens et tabescens quod essent verborum ejus obliti.

III. Deinde considerans, ipse in verbis Dei quia flamma dilectionis arderet : « Ignitum, inquit, eloquium tuum » valde, et servus tuus dilexit illud [3]. » Merito zelabat in suis inimicis cor impœnitens, qui fuerant obliti verborum

[1] 2 Cor. xi, 2, 3. — [2] Ibid. 2, 3. — [3] Psal. cxviii, 140.

Dei. Ad hoc enim flagrabat eos adducere quod ipse flagrantissime diligebat.

IV. « Junior ego sum, inquit, et contemptus, justifica- » tiones tuas non sum oblitus[1]. » Non sicut inimici mei, qui obliti sunt verborum tuorum. Videtur autem minor ætate non oblitus justificationes Dei, dolere pro inimicis suis ætate majoribus qui obliti sunt. Nam quid est : « Ju- » nior ego non sum oblitus, nisi, illi majores obliti sunt? Νεώτερος est enim græce, quod est etiam in illo loco ubi dictum est : « In quo corrigit junior viam suam. » Hoc autem nomen comparativum est, et ideo bene intelligitur in comparatione majoris. Duos ergo populos hic agnoscamus qui etiam in Rebeccæ utero luctabantur : «Quando non ex » operibus, sed ex vocante dictum est ei : Major serviet » minori[2]. » Sed contemptum se dicit hic minor, ideo factus est major : quia ignobilia et contemptibilia mundi elegit Deus, et ea quæ non sunt tanquam sint, ut quæ sunt evacuentur[3]. Et, ecce sunt novissimi qui erant primi, et primi qui erant novissimi[4].

V. Nec immerito obliti sunt verborum Dei : qui suam justitiam constituere voluerunt, ignorantes justitiam Dei[5]: iste autem junior non est oblitus, qui non suam voluit habere justitiam, sed Dei, de qua etiam nunc dicit, « Jus- » titia tua justitia in æternum, et lex tua veritas[6]. » Quomodo enim non veritas lex, per quam cognitio peccati, et quæ testimonium perhibet justitiæ Dei? Sic enim dicit Apostolus : «Justitia Dei manifestata est, testificata per Le- » gem et Prophetas[7]. »

VI. Propter hanc passus est persecutionem junior a majore, ut diceret junior quod sequitur : « Tribulatio et

[1] Psal. CXVIII, 141.— [2] Gen. XXV, 22, 23, et Rom. IX, 12, 13.— [3] I Cor. I, 28. — [4] Matth. XX, 16. — [5] Rom. X, 3. — [6] Psal. CXVIII, 142.— [7] Rom. III, 20, 21.

» necessitas invenerunt me, mandata tua meditatio mea » est[1].» Sæviant, persequantur: dum tamen mandata Dei non relinquantur, et ex ipsis mandatis etiam qui sæviunt diligantur.

VII. « Justitia testimonia tua in æternum : intellectum » da mihi, et vivam[2]. » Intellectum poscit iste junior; quem si non haberet, non super seniores intelligeret : sed eum poscit in tribulatione et necessitate, quo intelligat quam sit contemnendum, quod ei possunt auferre persequentes inimici, a quibus se dicit esse contemptum. Ideo dixit, « Et vivam : » quia si eo usque tribulatio necessitasque pervenerit, ut per inimicorum persequentium manus vita ista finiatur; vivet in æternum, qui temporalibus præponit justitiam, quæ manet in æternum. Quæ justitia in tribulatione et necessitate martyria sunt Dei, hoc est, testimonia, pro quibus sunt Martyres coronati.

SERMO XXIX.

I. Clamor ad Dominum, qui fit ab orantibus, si sonitu corporalis vocis fiat, non intento in Deum corde; quis dubitet inaniter fieri? Si autem fiat corde, etiam silente corporis voce; alium quemlibet hominum potest latere, non Deum. Sive ergo cum voce carnis, quando id opus est, sive cum silentio, ad Deum, cum oramus, corde clamandum est. Est autem clamor cordis, magna cogitationis intentio: quæ cum est in oratione, magnum exprimit desiderantis et petentis affectum, ut non desperet effectum. Tunc porro in toto corde clamatur, quando aliunde non cogitatur. Tales orationes raræ sunt multis, crebræ autem

[1] Psal. cxviii, 143. — [2] Ibid. 144.

paucis; omnes vero utrum cuiquam, nescio. Talem suam commemorat orationem, qui cantat hunc Psalmum, dicens: « Clamavi in toto corde meo, exaudi me, Domine [1]. » Cui autem rei suus clamor proficiat, adjunxit : « Justificationes » tuas exquiram. » Ad hoc ergo clamavit in toto corde suo, et hoc sibi desideravit a Domino exaudiente præstari, ut justificationes ejus exquirat. Proinde quod ut faciamus jubetur, ut exquiramus oratur. Quam longe est adhuc a faciente qui exquirit? Non enim est consequens, ut qui exquirit, inveniat; aut qui invenit, faciat : non potest autem, nisi invenerit, facere; et nisi quæsierit, invenire. Sed magnam spem Dominus Jesus dedit dicendo : « Quærite » et invenietis [2]. » Rursus autem dicit Sapientia, (quæ quid est nisi ipse?) « Quærent me mali, et non invenient,» Non ergo malis, sed bonis dictum est : « Quærite, et inve» nietis.» Imovero eis dictum est, quibus eodem loco paulo post : « Si ergo vos, inquit, cum sitis mali, nostis bona » data dare filiis vestris [3]. » Quomodo igitur malis dicitur: « Quærite, et invenietis; » cum rursus dicatur : « Quæ» rent me mali, et non invenient? » An aliud eos Dominus quam sapientiam quærere volebat, quando eos inventuros si quærerent promittebat? In ea quippe sunt omnia, quæ ab eis qui beati esse cupiunt, inquirenda sunt. Ibi ergo sunt et justificationes Dei. Quapropter restat ut intelligamus, non omnes malos non invenire sapientiam, si quæsierint; sed eos qui in tantum sunt mali, ut oderint eam. Sic enim et dixit : « Quærent me mali, et non invenient; » oderunt enim sapientiam [4]. » Ideo ergo non inveniunt, quia oderunt. Sed rursus si oderunt, quomodo quærunt; nisi quia non eam quærunt propter ipsam, sed propter aliquid quod mali amant, et ad hoc se facilius putant per-

[1] Psal. CXVIII, 145. — [2] Matth. VII, 7. — [3] Ibid. 11. — [4] Prov. I, 28, 29.

venturos per ipsam? Multi enim sunt qui dicta sapientiæ studiosissime inquirunt, eamque in doctrina, non in vita volunt habere; ut non per mores quos jubet sapientia, perveniant ad Dei lucem, quod est ipsa sapientia, sed per sermones quos habet sapientia, perveniant ad hominum laudem, quod est vana gloria. Non ergo sapientiam quærunt, et quando eam quærunt; quia non quærunt ipsam, alioquin viverent secundum ipsam : sed volunt verbis ejus inflari; et quanto magis inflantur, tanto magis efficiuntur extra ipsam. Iste autem hoc ipsum poscens a Domino, quod eum jubet facere Dominus, ut ipse in illo etiam quod imperat operetur; Deus est enim qui operatur in nobis, et velle et operari pro bona voluntate[1]: » Clamavi, inquit, » in toto corde meo, exaudi me, Domine : justificationes » tuas exquiram : » utique faciendas, non tantummodo sciendas; ne similis fiat illi servo duro, qui etiamsi intellexerit, non obaudiet[2].

II. « Clamavi, salvum me fac[3] : » vel, sicut nonnulli codices habent et græci et latini, « Clamavi te : salvum » me fac. » Quid est, « Clamavi te, » nisi clamando invocavi te? Sed cum dixisset, « Salvum me fac, » quid adjunxit? « Et custodiam testimonia tua : » ne te scilicet per infirmitatem negem. Salus quippe animæ facit, ut fiat quod faciendum esse cognoscitur, et usque ad mortem corporis, si hoc flagitat extrema tentatio, pro testimoniorum divinorum veritate certetur : ubi autem non est salus, succumbit infirmitas, et deseritur veritas.

III. Sed quod sequitur habet aliquid obscuritatis, quod aliquanto diutius exponendum est. « Præveni intempesta » nocte, et clamavi[4]. » Plures codices non habent, « Intempesta nocte : » sed, « Immaturitate. » Vix autem unus inventus est, qui haberet geminatam præpositionem,

[1] Philip. II, 13.— [2] Prov. XXIX, 19.— [3] Psal. CXVIII, 146. — [4] Ibid. 147.

id est, « in immaturitate. » Immaturitas itaque hoc loco nocturnum tempus est, quod non est maturum, id est, opportunum ut agatur aliquid vigilando : quod etiam vulgo dici solet, hora inopportuna. Nox quoque intempesta, id est media, quando quiescendum est, hinc procul dubio nuncupata est, quia inopportuna est actionibus vigilantium. Tempestivum enim dixerunt veteres opportunum; et intempestivum, inopportunum : a tempore dicto vocabulo, non ab illa tempestate, quæ consuetudine latinæ linguæ cœli perturbatio jam vocatur. Quanquam isto verbo libenter utuntur historici, ut dicant ea tempestate, quod volunt eo tempore intelligi : et quod ait locutor egregius,

. . . . Unde hæc tam clara repente
Tempestas [1] ?

non cœlum nimbis ventisve turbatum, sed magis subita et splendida serenitate fulgidum significavit hoc nomine. Quod ergo græce dictum est ἐν ἀωρίᾳ, non uno verbo, sed duobus, id est, præpositione et nomine : hoc interpretes nostri quidam dixerunt; « Intempesta nocte; » plures, « immaturitate, » non duobus verbis, sed uno, cujus vocabuli nominativus est immaturitas : nonnulli vero in duobus verbis, sicut græcus posuit, « In immaturitate; ἀωρία quippe immaturitas est, ἐν ἀωρίᾳ, « In immaturi-» tate : » tanquam si vellet etiam ille qui dixit « Intem-» pesta nocte, » præpositione dicere geminata, « In in-» tempesta; » ut una præpositio significet in qua hora, altera pertineat ad compositionem nominis. Nihil sane interest ad sententiam, utrum quis dicat egisse se aliquid galli cantu, an, in galli cantu : ita nihil interesset, utrum « Intempesta, » an vero « In intempesta nocte, » id est, « In nocte intempesta » clamasse se diceret. Græcus tamen

[1] Virgil. Æn. IX, 19, 20

« In nocte intempesta » dixit, quod idem valet, si dicatur, « In immaturitate, » id est, in tempore nocturno immaturo. Hactenus de obscuro verbo fuerit disputatum, nunc videamus quis ipse sit sensus.

IV. « Præveni, inquit, in nocte intempesta, et cla» mavi: in verbis tuis speravi. » Si hoc ad unumquemque fidelium referamus, et ad proprietatem rei gestæ; sæpe contingit ut tali noctis tempore vigilet amor Dei, et magno urgente orationis affectu non expectetur, sed præveniatur, quod post galli cantum consuevit esse tempus orandi. Si autem accipiamus hoc totum sæculum noctem; utique intempesta nocte clamamus ad Deum, et prævenimus maturitatem temporis, in quo nobis redditurus est quod promisit, sicut alibi legitur: « Præveniamus faciem » ejus in confessione[1]. » Quanquam si velimus intelligere immaturum tempus noctis hujus, antequam venisset plenitudo temporis, id est, ipsa maturitas, quando Christus manifestaretur in carne[2], nec tunc Ecclesia tacuit, sed præveniens istam maturitatem prophetando clamavit, et in verbis Dei speravit potentis facere quod promisit, ut in semine Abrahæ benedicerentur omnes gentes[3].

V. Ipsa et quod sequitur dicit: « Prævenerunt oculi » mei ad matutinum, ut meditarer eloquia tua[4]. » Ponamus enim matutinum, quando qui sedebant in umbra mortis, lux orta est eis[5]: nonne in sanctis qui prius erant in terra, ad hoc matutinum oculi Ecclesiæ prævenerunt, quia hoc futurum ante præviderunt, ut meditarentur eloquia Dei, quæ tunc erant, et in Lege ac Prophetis hæc futura nuntiabant?

VI. « Vocem meam, inquit, exaudi, Domine, secun» dum misericordiam tuam, et secundum judicium tuum

[1] Psal. XCIV, 2. — [2] Gal. IV, 4. — [3] Gen. XII, 3, et XXII, 18. — [4] Psal. CXVIII, 148. — [5] Isaï. IX, 2.

» vivifica me[1]. » Prius enim Deus secundum misericordiam aufert a peccatoribus pœnam, eisque postea justis secundum judicium dabit vitam : quia non frustra illi hoc ordine dicitur : « Misericordiam et judicium cantabo tibi, » Domine[2] : » quamvis et ipsum tempus misericordiæ non est sine judicio; de quo dicit Apostolus : « Si enim nos » ipsos judicaremus, a Domino non judicaremur : cum » judicamur autem, a Domino corripimur, ne cum mundo » damnemur[3]. » Et ejus co-apostolus, « Tempus est, in» quit, ut judicium incipiat a domo Domini : et si initium » a nobis, qualis finis erit eis qui non credunt Domini » Evangelio[4] ? » Et ultimum tempus judicii non erit sine misericordia, « Quia coronat te, ait Psalmus, in misera» tione et misericordia[5]. » Judicium autem sine misericordia, sed sinistris qui non fecerunt misericordiam[6].

VII. « Appropinquaverunt, inquit, persequentes me » iniquitate[7] : » vel, sicut nonnulli codices habent, « Ini» que. » Tunc appropinquant qui persequuntur, quando usque ad carnem cruciandam perimendamque perveniunt. Unde Psalmus vigesimus-primus, ubi passio Domini prophetata est, « Ne discedas, inquit, a me, quoniam tri» bulatio proxima est[8] : » cum ea dicantur, quæ non imminente, sed jam præsente ipsa passione perpessus est. Sed proximam dixit tribulationem, quæ fiebat in carne : nihil est quippe animæ propius carne quam gestat. Propinquaverunt ergo persequentes, affligendo eorum carnem, quos persequebantur. Sed attende quod sequitur : « A lege autem tua longe facti sunt. » Quanto magis propinquaverunt persequendis justis, tanto magis longe facti sunt a justitia. Sed quid nocuerunt eis, quibus perse-

[1] Psal. cxviii, 149.— [2] Id. c, 1.— [3] 1 Cor. xi, 31, 32.— [4] 1 Petr. iv, 17. — [5] Psal. cii, 4.— [6] Jacob. ii, 13. — [7] Psal. cxviii, 150. — [8] Id. xxi, 12.

quendo propinquaverunt, quando interior est propinquatio Domini eorum, a quo nullatenus deseruntur?

VIII. Denique sequitur : « Prope es tu, Domine, et » omnes viæ tuæ veritas[1].» Etiam in tribulationibus suis, quod eas non immerito patiuntur, tribuere Deo veritatem, sanctorum est usitata confessio. Ita regina Esther[2], ita sanctus Daniel[3], ita tres viri in camino[4], ita eorum sanctitatis alii socii confitentur. Quæri autem potest quomodo hic dictum sit : « Omnes viæ tuæ veritas : » cum in alio Psalmo legatur : « Universæ viæ Domini misericordia et » veritas[5]. » Sed erga sanctos et universæ viæ Domini misericordia et universæ viæ Domini veritas, quia et in judicando subvenit, atque ita non deest misericordia; et in miserando id exhibet quod promisit, ne veritas desit. Erga omnes autem et quos liberat, et quos damnat, omnes viæ Domini misericordia et veritas : quia ubi non miseretur, vindictæ veritas exhibetur. Multos quippe immeritos liberat, immeritum autem neminem damnat.

IX. « Ab initio cognovi, inquit, de testimoniis tuis, » quia in æternum fundasti ea[6]. » Quod græcus ait, κατἀρχὰς aliqui nostri « Ab initio, » aliqui « Initio, » aliqui « In initiis, » interpretati sunt. Sed qui pluraliter hoc dicere maluerunt, græcam locutionem secuti sunt. Latinæ autem linguæ illud potius usitatum est, ut « Ab initio » vel « Initio » dicatur, quod κατἀρχάς græce quasi pluraliter, sed adverbialiter dicitur : quale est apud nos, cum dicimus : Alias hoc facio : pluralem numerum fœminini generis dicere videmur, sed adverbium est, et significat alio tempore. Quid est ergo, « Ab initio cognovi, » vel potius ut et nos adverbialiter id dicamus, « Initio cognovi » de testimoniis tuis, quia in æternum fundasti ea ? » Tes-

[1] Psal. CXVIII, 151. — [2] Esther. XIV, 6. — [3] Dan. VI, 22. — [4] Id. III, 24. — [5] Psal. XXIV, 10. — [6] Id CXVIII, 152.

timonia Domini in æternum ab illo dicit esse fundata, et hoc se initio cognovisse testatur, nec aliunde cognovisse quam de ipsis utique testimoniis. Quæ sunt ista testimonia, nisi quibus testatus est Deus daturum se regnum suis filiis sempiternum? Et quia hoc in Unigenito se daturum esse testatus est, de quo dictum est: « Et regni ejus non » erit finis [1]: » ipsa testimonia dixit in æternum esse fundata, quia id quod per ea Deus promisit, æternum est. Nam per se ipsa testimonia tunc non erunt necessaria, quando res ipsa videbitur, propter quam credendam nunc testimonia requiruntur. Et ideo bene intelligitur dictum, « Fundasti ea, » quia in Christo vera monstrantur. « Fun» damentum enim aliud nemo potest ponere præter id » quod positum est, quod est Christus Jesus [2]. » Unde hoc ergo iste initio cognovit, nisi quia Ecclesia loquitur, quæ terris non defuit ab initio generis humani, cujus primitiæ Abel sanctus est, immolatus et ipse [3] in testimonium futuri sanguinis Mediatoris ab impio fratre fundendi? Nam et illud ab initio dictum est: « Erunt duo in carne una [4]. » Quod magnum sacramentum apostolus Paulus exponens: « Ego, inquit, dico in Christo et in Ecclesia [5]. »

SERMO XXX.

I. Nemo in Christi corpore constitutus a se alienam arbitretur esse hanc vocem, (quoniam revera totum Christi corpus in hac humilitate positum dicit, unde Psalmi hujus incipit lectio, de qua nunc disputare suscepimus: « Vide humilitatem meam, et eripe me, quia legem tuam

[1] Luc. I, 33. — [2] I Cor. III, II. — [3] Gen. IV, 8. — [4] Id. II, 24. — [5] Ephes. V, 32.

» non sum oblitus [1]. » Hoc loco nullam Dei legem convenientius intelligimus, nisi qua immobiliter fixum est, ut omnis qui se exaltat, humilietur ; et omnis qui se humiliat, exaltetur [2]. Superbus ergo malis, ut humilietur, innectitur ; humilis a malis, ut exaltetur, eripitur.

II. « Judica, inquit, judicium meum, et redime me [3]. » Superior quodam modo sententia repetita est. Quod enim ait : « Vide humilitatem meam ; » hoc est, « Judica judi- » cium meum : » et quod ait : « Et eripe me ; » hoc est, « Et redime me. » Quod vero supra dictum est : « Quia » legem tuam non sum oblitus : » huic congruit quod infra est, « Propter eloquium tuum vivifica me. » Ipsum enim eloquium est lex Dei, quam non est oblitus, ut se exaltandus humiliaret. Ad ipsam vero exaltationem pertinet quod ait : « Vivifica me ; » quia sanctorum exaltatio vita æterna est.

III. « Longe est, inquit, a peccatoribus salus ; quia jus- » tificationes tuas non exquisierunt [4]. » Quis enim te discernit, o tu, qui dixisti : « Longe est a peccatoribus salus ? » Quis te discernit a peccatoribus, ut non a te longe, sed tecum sit salus ? Hoc te nempe discernit, quia id quod isti non egerunt, ipse fecisti, hoc est, Dei justificationes exquisisti. « Quid autem habes quod non accepisti [5] ? » Nonne tu es qui paulo ante dicebas : « Clamavi in toto » corde meo, exaudi me, Domine, justificationes tuas » exquiram ? » Ergo ab illo ad quem clamasti, ut eas exquireres accepisti. Ipse te igitur discernit ab eis, a quibus propterea longe est salus, quia justificationes Dei non exquisierunt.

IV. Vidit hoc etiam ipse. Neque enim ego id viderem, nisi in ipso viderem, nisi in ipso essem. Corporis enim Christi

[1] Psal. cxviii, 153. — [2] Luc. xiv, 11, et xviii, 14. — [3] Psal. cxviii, 154. — [4] Ibid. 155. — [5] I Cor. iv, 7.

verba ista sunt, cujus membra sumus. Vidit hoc, inquam, continuoque subjecit, « Miserationes tuæ multæ, Domine. » Etiam hoc ergo quod exquirimus justificationes tuas, pertinet ad miserationes tuas. « Secundum judicium tuum » vivifica me[1]. » Novi enim quia et judicium tuum sine tua miseratione non erit super me.

V. « Multi persequentes me et tribulantes me ; a testi- » moniis tuis non declinavi[2]. » Factum est, novimus, recolimus, agnoscimus. Purpurata est universa terra sanguine Martyrum ; floret cœlum coronis Martyrum, ornatæ sunt Ecclesiæ memoriis Martyrum, insignita sunt tempora natalibus Martyrum, crebrescunt sanitates meritis Martyrum. Unde hoc, nisi quia completum est quod prædictum est de homine isto toto terrarum orbe diffuso, « Multi persequentes me et tribulantes me; a testimoniis » tuis non declinavi ? » Agnoscimus, et gratias agimus Domino Deo nostro. Tu namque homo, tu in alio Psalmo, tu ipse dixisti : « Nisi quia Dominus erat in nobis, for- » tasse vivos absorbuissent nos [3]. » Ecce quare ab ejus testimoniis non declinasti, et ad palmam supernæ vocationis inter manus multorum persequentium tribulantiumque venisti.

VI. « Vidi, inquit, insensatos, et tabescebam : » vel, sicut alii codices habent : « Vidi non servantes pactum [4] : » et hoc plures habent. Sed qui sunt qui pactum non servaverunt, nisi qui declinaverunt a testimoniis Dei, tribulationes multorum persequentium non ferentes ? Hoc est autem pactum, ut qui vicerit, coronetur. Hoc pactum non servaverunt, qui persecutionem non tolerantes a testimoniis Dei negando declinaverunt. Hos ergo iste vidit, et tabescebat, quia diligebat. Zelus ille est enim bonus, de amore veniens, non livore. In quo enim non servave-

[1] Psal. CXVIII, 156. — [2] Ibid. 157. — [3] Id. CXIII, 2. — [4] Id. CXVIII, 158.

runt pactum, secutus adjunxit : « Quia eloquia tua non » custodierunt. » Ea quippe in tribulationibus negaverunt.

VII. Et commendat se iste differens ab eis, ac dicit : « Vide quoniam mandata tua dilexi [1]. » Non ait : Eloquia vel testimonia tua non negavi, quod Martyres facere cogebantur, et non facientes intolerabilia patiebantur : sed hoc dixit ubi fructus est omnium passionum : Quia si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest [2]. Hanc iste commendans ait : « Vide quoniam mandata tua dilexi. » Deinde postulavit præmium : « Domine, in tua misericordia vivifica me. » Isti mortificant, tu vivifica. Sed si præmium poscitur in misericordia, quod reddere debet justitia ; quanto magis impensa est misericordia, ut obtineretur cui præmium deberetur, ipsa victoria ?

VIII. « Principium, inquit, verborum tuorum veritas, » et in æternum omnia judicia justitiæ tuæ [3]. » A veritate, inquit, tua verba procedunt, et ideo veracia sunt, et neminem fallunt, quibus prænuntiatur vita justo, pœna impio. Hæc sunt quippe in æternum judicia justitiæ Dei.

SERMO XXXI.

I. Quas persecutiones a regibus terræ corpus Christi, hoc est, sancta Ecclesia pertulerit, novimus. Agnoscamus ergo hic etiam ejus verba dicentis : « Principes persecuti » sunt me gratis, et a verbis tuis formidavit cor meum [4]. » Quid enim Christiani læserant regna terrena, quamvis eis regnum cœlorum promiserit rex eorum ? Quid, inquam,

[1] Psal. cxviii, 159. — [2] 1 Cor. xiii, 3. — [3] Psal. cxviii, 160. — [4] Ibid. 161.

læserant regna terrena? Numquid eorum rex milites suos prohibuit impendere et exhibere quæ debentur regibus terræ? Nonne de hoc sibi calumniam molientibus Judæis ait : « Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei » sunt[1]? » Nonne tributum de ore piscis etiam ipse persolvit? Nonne præcursor ejus militibus regni hujus quid facere deberent pro æterna salute quærentibus non ait : Cingulum solvite, arma projicite, regem vestrum deserite, ut possitis Domino militare : sed ait : « Neminem » concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis » stipendium vestrum[2]? » Nonne unus militum ejus et dilectissimus comes ejus, commilitonibus suis, et quodam modo Christi Provincialibus dixit : « Omnis anima potes» tatibus sublimioribus subdita sit? » Et paulo post ait : « Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum; cui » vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui hono» rem, honorem. Nemini quidquam debeatis, nisi ut in» vicem diligatis[3]. » Nonne præcepit ut pro ipsis etiam regibus oraret Ecclesia? Quid ergo eos Christiani offenderunt? quod debitum non reddiderunt? in quo Christiani non sunt terrenis regibus obsecuti? Ergo terreni reges Christianos gratis persecuti sunt. Sed quod subjecit, attende : « Et a verbis tuis formidavit cor meum. » Habuerunt quidem et illi verba minacia, Expello, proscribo, occido, ungulis torqueo, ignibus torreo, bestiis subrigo, membra dilanio : sed tua me potius verba terruerunt; « Nolite timere eos qui corpus occidunt, et postea non » habent quid faciant; sed eum timete qui habet potes» tatem et corpus et animam perdere in gehennam[4]. Ab » his verbis tuis formidavit cor meum : » et contempsi

[1] Matth. XXII, 21.— [2] Luc. III, 14.— [3] Rom. XIII, 1 et 7, 8.— [4] Matth. X, 28.

hominem persecutorem meum, et vici diabolum seductorem meum.

II. Denique sequitur : « Exultabo ego super eloquia » tua, sicut qui invenit spolia multa[1]. » Per ea verba vicit, a quibus formidavit. Victis enim spolia detrahuntur : sicut victus et spoliatus est ille, de quo dicitur in Evangelio : « Nemo intrat in domum fortis, ut vasa ejus » diripiat, nisi prius alligaverit fortem[2]. » Sed spolia multa inventa sunt, quando patientiam mirati Martyrum etiam qui persecuti sunt crediderunt, et qui regem nostrum detrimento militum ejus sunt damnificare moliti, ab illo sunt insuper acquisiti. Quisquis ergo a verbis Dei, ne in certamine vincatur formidat, super eadem verba victor exultat.

III. Nam ne putaremus ex illa formidine odium verborum Dei potuisse subrepere, quamvis jam dixerit : « Exul- » tavi super eloquia tua ; » quod utique non diceret, si odisset ea, tamen adhuc addidit, et dicit : « Injustitiam » odio habui, et abominatus sum ; legem autem tuam di- » lexi[3]. » Nempe a verbis ejus illa formido non fecit eorumdem verborum odium, sed integram tenuit charitatem. Neque enim lex Dei non sunt verba et eloquia Dei. Absit ergo ut timore pereat amor, ubi castus est timor. Sic patres a filiis piis et timentur et amantur : sic pudica conjux virum et timet, ne ab illo deseratur, et amat ut fruatur. Si ergo et pater homo, et conjux homo, et timeri et amari debet : multo magis « Pater noster qui in » cœlis est[4], et ille sponsus, non carne præ filiis hominum, sed virtute formosus[5]. A quibus enim diligitur lex Dei, nisi a quibus diligitur Deus? Et quid habet bonis

[1] Psal. CXVIII, 162. — [2] Matth. XII, 29 — [3] Psal. CXVIII, 163. — [4] Matth. VI, 9. — [5] Psal. XLIV, 3.

filiis triste lex patris? An quoniam « Quem diligit corripit, et flagellat omnem filium quem recipit[1]? » At qui hæc judicia respuit, promissa non recipit. Paterna ergo judicia laudentur et in flagello, si promissa diligantur in præmio.

IV. Ita plane facit iste, qui dicit : « Septies in die lau» davi te, super judicia justitiæ tuæ[2]. Septies in die » quod ait, significat semper. Solet esse quippe iste numerus universitatis indicium : propter quod sex diebus divinæ operationis, septimus adjectus est quietis[3] : et per septem dies currentes et recurrentes, tempora universa volvuntur. Nec ob aliud dictum est : « Septies cadet jus» tus, et resurget : » id est, non perit justus, modis omnibus humiliatus, sed non prævaricatus, alioquin non erit justus. Nam pro omni genere tribulationis, qua in conspectu hominum dejicitur, positum est, septies cadit : et pro eo quod ex ipsis omnibus tribulationibus proficit, positum est : « Resurget. » Satis illustrat in eo libro consequens sententia præcedentem : ibi enim sequitur: « Im» pii autem infirmabuntur in malis[4]. » Hoc est itaque justo septies cadere et resurgere, in omnibus malis non infirmari. Merito igitur septies in die laudavit Ecclesia Deum super judicia justitiæ ipsius ; quia cum tempus esset ut judicium inciperet a domo Domini[5], in omnibus tribulationibus suis non infirmata, sed coronis Martyrum glorificata est.

V. « Pax multa, inquit, diligentibus legem tuam, et » non est eis scandalum[6]. » Utrum ipsa lex diligentibus se scandalum non est, an diligentibus eam nullum est undecumque scandalum? Sed utrumque recte intelligitur. Qui enim diligit Dei legem, etiam quod in ea non

[1] Hebr. XII, 6. — [2] Psal. CXVIII, 164. — [3] Gen. II, 2. — [4] Prov. XXIV. 16. — [5] I Petr. IV, 17. — [6] Psal. CXVIII, 165.

intelligit honorat; et quod ei sonare videtur absurde, se potius non intelligere, et aliquid magnum latere ibi judicat. Ideo lex Dei non est ei scandalum. Ut autem nullum scandalum omnino patiatur, non sic homines sanctæ cujusque professionis attendat, ut fides ejus ex eorum moribus pendeat, ne aliquibus cadentibus quos pro magno habebat, ipse scandalo pereat : sed ipsam Dei legem diligat, et erit ei pax multa, nullumque scandalum. Securus enim diligit eam, in qua etiamsi multi peccant, peccare ipsa non novit.

VI. « Expectabam, inquit, salutare tuum, Domine, et » mandata tua dilexi[1]. » Quid enim justis profuisset antiquis Dei dilexisse mandata, nisi eos Christus, qui est Dei salutare, liberasset; cujus etiam spirito impertito mandata Dei diligere potuerunt? Si ergo expectabant salutare Dei, qui mandata ejus dilexerunt : quanto magis necessarius erat Jesus, hoc est, salutare Dei, salvis faciendis eis, qui mandata ejus non dilexerunt? Potest ista etiam sanctis istorum temporum; ex quo gratia revelata Evangelium prædicatur, congruere prophetia : expectant enim Christum qui mandata Dei diligunt, ut cum Christus apparuerit vita nostra, tunc et nos appareamus cum illo in gloria[2].

VII. « Custodivit, inquit, anima mea testimonia tua, » et dilexi ea valde[3] : » vel, sicut nonnulli codices habent, « Dilexit, » ut subaudiatur, « Anima mea. » Custodiuntur testimonia Dei, dum non negantur. Hoc est Martyrum officium, quia testimonia græce martyria nuncupantur. Sed quia pro testimoniis Dei etiam flammis concremari sine charitate nihil prodest[4], ideo addidit, « Et » dilexi ea valde. » Supra autem dixerat : « Mandata tua

[1] Psal. CXVIII, 166. — [2] Coloss. III, 4. — [3] Psal. CXVIII, 167. — [4] I Cor. XIV, 13.

» dilexi : » deinde sequenti versu, « Testimonia tua, et » custodivi, et dilexi : » postea, « Et mandata tua et testimonia tua custodivi. » Ait enim : « Custodivi mandata » tua et testimonia tua[1]. » Qui enim diligit, ipsa veraciter libenterque custodit. Plerumque autem dum mandata Dei custodiuntur, fiunt inimici contra quorum voluntatem custodiuntur : tunc vero fortiter et testimonia custodienda sunt, ne persequentibus inimicis negentur.

VIII. Cum ergo se iste utrumque fecisse dixisset, Deo tribuit unde fecit, adjungendo atque dicendo : « Quia » omnes viæ meæ in conspectu tuo, Domine. » Ideo, inquit, « Custodivi mandata tua et testimonia tua ; quia » omnes viæ meæ in conspectu tuo. » Tanquam diceret : Si avertisses a me faciem tuam, fierem conturbatus, nec tua mandata et testimonia custodirem. Custodivi ergo, « Quia » omnes viæ meæ in conspectu tuo. » Propitio quippe et adjuvante conspectu, voluit intelligi Deum videre vias suas : sicut oravit qui dixit : « Ne avertas faciem tuam a » me[2]. » Nam utique facies Domini est et super facientes mala, sed ut perdat de terra memoriam eorum[3]. Non sic profecto iste dixit vias suas ab illo videri ; sed sicut novit Dominus vias justorum[4]; et sicut ait Moysi, « Scio te præ » omnibus[5]. » Nam si hoc eum non adjuvaret gradientem, quod ejus viæ sunt in conspectu Dei, non diceret ideo se custodisse mandata et testimonia ejus, quia omnes viæ suæ sunt in conspectu Domini. Novit enim audire, « Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore : » apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Domi- » nus, et pereatis de via justa[6]. » Quia nisi in conspectu Domini esset, via justa non esset. Nam hunc timorem et tremorem apostolus etiam Paulus imponit eis quibus di-

[1] Psal. CXVIII, 168. — [2] Id. XXVI, 9. — [3] Id. XXXIII, 17. — [4] Id. I, 6. — [5] Exod. XXXIII, 17. — [6] Psal. II, 11, 12.

cit : « Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem » operamini. » Et cur hoc dixerit aperiens, « Deus est » enim, inquit, qui operatur in vobis, et velle et ope- » rari pro bona voluntate[1]. » Ad hoc sunt ergo in conspectu Domini viæ justorum, ut dirigat gressus eorum, quoniam ipsæ sunt viæ de quibus scriptum est in Proverbiis : « Vias autem quæ a dextris sunt, novit Dominus : » perversæ autem sunt, inquit, quæ a sinistris[2] : » ut intelligeremus quod eas non noverit Dominus, propter quod perversis dicturus est : « Non novi vos[3]. » Porro ut ostenderet, quo fructu vias quæ a dextris sunt, id est, justorum, noverit Dominus, continuo subjecit, « Ipse » enim rectos faciet gressus tuos, et itinera tua in pace » producet[4]. » Ecce quare ait etiam iste, « Custodivi » mandata tua et testimonia tua. » Et velut quæreremus hoc unde potuerit. « Quia omnes, inquit, viæ meæ in » conspectu tuo, Domine. »

SERMO XXXII.

I. Vocem nunc orantis audiamus : quoniam quis oret novimus, et nos ipsos, si reprobi non sumus, in membris hujus orantis agnoscimus. « Appropinquet oratio mea in » conspectu tuo, Domine[5]. » Id est, oratio mea, quæ fit in conspectu tuo, appropinquet tibi. Prope est enim Dominus his qui obtriverunt cor[6]. « Secundum eloquium tuum da mihi intellectum, » Promissum petit. Nam hoc ait : Secundum eloquium tuum ; » tanquam diceret, Se-

[1] Philip. II, 12, 13.— [2] Prov. IV, 27.— [3] Matth. VII, 23.—[4] Prov. IV, 27. — [5] Psal. CXVIII, 169. — [6] Id. XXXIII, 19.

cundum promissum tuum. Promisit enim hoc Dominus, ubi ait: « Intellectum dabo tibi[1]. »

II. « Intret postulatio mea in conspectu tuo, Domine, » secundum eloquium tuum eripe me[2]. » Repetit quodam modo quod petivit. Nam quod prius dixerat : « Appropinquet oratio mea in conspectu tuo, Domine; » huic simile est quod ait posterius, « Intret postulatio mea » in conspectu tuo, Domine, » et quod prius, « Secundum eloquium tuum da mihi intellectum; » huic congruit quod posterius : « Secundum eloquium tuum eripe » me. » Accipiendo quippe intellectum eripitur, qui per se ipsum non intelligendo decipitur.

III. « Eructabunt, inquit, labia mea hymnum, cum » docueris me justificationes tuas [3]. » Novimus quemadmodum doceat eos Deus qui sunt docibiles Deo. Omnis enim qui audivit a Patre, et didicit, venit ad eum qui justificat impium [4] : ut non solum memoria retinendo, verum etiam faciendo custodiat justificationes Dei. Sic enim qui gloriatur, non in se ipso, sed in Domino gloriatur [5], hymnusque eructatur.

IV. Sed jam quia didicit et laudavit doctorem Deum, deinde vult docere. « Pronuntiabit, inquit, lingua mea » eloquia tua, quia omnia mandata tua justitia[6]. » Cum hæc se pronuntiaturum dicit, utique minister fit verbi. Quamvis enim Deus doceat intrinsecus : tamen fides ex auditu est. Et quomodo audiunt sine prædicante[7]? Neque enim quia Deus dat incrementum[8], ideo non est plantandum et rigandum.

V. Scit autem quæ pericula secutura sint a contradicentibus et persequentibus, cum fuerit pronuntiator elo-

[1] Psal. XXXI, 8. — [2] Id. CXVIII, 170. — [3] Ibid. 171. — [4] Joan. VI, 45. — [5] I Cor. I, 31. — [6] Psal. CXVIII, 172. — [7] Rom. X, 14 et 17. — [8] I Cor. III, 7.

quiorum Dei : propter quod adjunxit : « Fiat manus tua, » ut salvum me faciat; quia mandata tua elegi[1]. » Ut non timerem, nec solum cor meum teneret, sed lingua etiam pronuntiaret eloquia tua, « Mandata tua elegi, » timoremque amore compressi. Fiat ergo manus tua, ut salvum me de manu facias aliena. Sic autem Deus salvos Martyres fecit, cum eos in anima non permisit occidi. Nam secundum carnem vana salus hominis[2]. Potest et sic accipi, « Fiat manus tua, » ut manus Dei Christus intelligatur; juxta illud Isaïæ, « Et brachium Domini cui revelatum » est[3]? » Non enim erat factus Unigenitus, cum per eum facta sint omnia[4] : sed factus est ex semine David[5], ut esset Jesus, id est, Salvator, qui jam erat Creator. Sed cum familiare sit Scripturæ, « Fiat manus tua; » et, « Facta » est manus Domini : » nescio utrum possit hic sensus in eis locis omnibus obtineri. Sane ubi audimus quod sequitur, « Concupivi salutare tuum, Domine[6] : » etiam nolentibus omnibus inimicis, salutare Dei nobis Christus occurrat : ipsum se concupisse justi antiqui veracissime confitentur, ipsum concupivit Ecclesia venturum de visceribus matris, ipsum concupiscit Ecclesia venturum a dextera Patris. Subjungitur autem huic sententiæ, « Et lex » tua meditatio mea est. » Quia lex perhibet testimonium Christo.

VI. Sed in hac fide, cum corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem[7]; fremant gentes, populi meditentur inania, occidatur certe caro dum prædicat te : « Vivet anima mea, et laudabit te, et judicia tua adjuva» bunt me. » Judicia quippe illa sunt, quæ tempus erat ut inciperent a domo Domini[8]. » Sed, « Adjuvabunt me, » inquit. » Et quis non videat quantum adjuverit Ecclesiam

[1] Psal. CXVIII, 173. — [2] Id. LIX, 13. — [3] Isaï. LIII, 1. — [4] Joan. I, 3. — [5] Rom. I, 3. — [6] Psal. CXVIII, 174. — [7] Id. II, 1. — [8] 1 Petr. IV, 17.

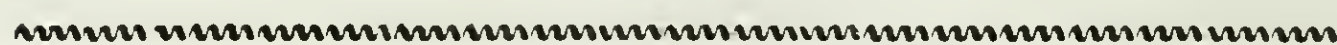
sanguis Ecclesiæ? quanta ex illa semente seges toto orbe surrexerit?

VII. Novissime prorsus aperit se, et quæ persona per totum Psalmum loquebatur, ostendit. « Erravi, inquit, » sicut ovis perdita : quære servum tuum, quia mandata tua » non sum oblitus[1]. » Nonnulli codices non habent « Quære, » sed « vivifica. » Una quippe syllaba interest, qua inter se in græco distant ζῆσον et ζήτησον ; unde et ipsi codices græci variant. Sed quodlibet horum sit, ovis perdita quæratur, ovis perdita vivificetur, propter quam pastor ejus nonaginta novem dimisit in montibus, et eam quærens[2], Judaïcis laceratus est vepribus. Sed adhuc quæritur, adhuc quæratur, ex parte inventa adhuc quæratur[3]. Ex ea namque parte, qua dicit iste, « Mandata tua non sum oblitus, » inventa est ; sed per eos qui mandata Dei eligunt, colligunt, diligunt, adhuc quæritur, et per sui pastoris sanguinem fusum atque dispersum, in omnibus gentibus invenitur.

VIII. Ut potui, quantum a Domino adjutus sum, Psalmum istum magnum pertractavi et exposui. Quod profecto melius sapientiores doctioresque fecerunt, sive facturi sunt; nec ideo tamen ei nostrum deesse debuit ministerium, maxime id de me flagitantibus fratribus, quibus sum debitor hujus officii. Quod autem de alphabeto hebræo, ubi octoni versus singulis subjacent litteris, atque ita Psalmus totus contexitur, nihil dixi, non sit mirum, quoniam nihil quod ad istum proprie pertineret invenit : non enim solus habet has litteras. Illud sane sciant, qui hoc in græca et latina scriptura, quoniam non illic servatum est, invenire non possunt, omnes octonos versus in hebraïcis codicibus ab ea quæ illis præponitur, littera incipere ; sicut nobis ab eis qui illas noverunt litteras, indicatum est. Quod multo diligentius factum est, quam

[1] Psal. CXVIII, 176. — [2] Matth. XVIII, 12. — [3] Luc. XV, 4.

nostri vel latine vel punice, quos Abecedarios vocant Psalmos, facere consueverunt. Non enim omnes versus, donec claudatur periodus, sed solos primos ab eadem littera incipiunt, quam præponunt.

ENARRATIO

IN PSALMUM CXIX.

Sermo ad plebem.

I. Brevis Psalmus est[1], et valde utilis, quem modo nobis cantatum audivimus, et cantando respondimus. Non diu laborabitis in audiendo, nec infructuose laborabitis in operando. Est enim, sicut ejus titulus prænotatur, « Canticum graduum. » Græce scriptum est, ἀναβαθμῶν. Gradus vel descendentium sunt vel ascendentium : sed gradus quomodo in his Psalmis positi sunt, ascendentes significant. Intelligamus ergo tanquam ascensuri : nec ascensiones pedibus corporalibus quæramus, sed sicut in alio Psalmo scriptum est, « Ascensiones in corde ejus disposuit, in convalle plorationis, in locum quem disposuit[2]. » Dixit ascensiones, ubi ? Id est, in corde. Unde? A convalle plorationis. Et jam quo ascendatur, tanquam deficit sermo humanus, nec explicari potest, forte nec cogitari. Audistis modo cum Apostolus legeretur, « Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit[3]. » In cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Ergo, Quia oculus non vidit,

[1] Vide D. Guillon, tom. xxii, pag. 36-38. — [2] Psal. lxxxiii, 6, 7. — [3] 1 Cor. ii, 9.

» nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit; » quomodo dici posset, quo ascendendum est? Ideo cum dici non posset, ait : « In locum quem disposuit. » Quid tibi plus dicturus sum · ait homo per quem Spiritus sanctus loquebatur? in locum talem, aut locum talem? Quidquid dixero, terrenum cogitas, humi repis, carnem portas : Corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Cui loquar? quis auditurus est? quis capiet, ubi erimus post hanc vitam, si in corde ascenderimus? Quia ergo nemo, spera aliquem ineffabilem beatitudinis locum, quem tibi disposuit qui ascensiones etiam in corde tuo disposuit. Sed ubi? In convalle plorationis. Convallis humilitatem significat, mons celsitudinem significat. Est mons, quo ascendamus, spiritalis quædam celsitudo. Et quis est iste mons, quo ascendimus, nisi Dominus Jesus Christus? Ipse tibi fecit patiendo convallem plorationis, qui fecit manendo montem ascensionis. Quid est vallis plorationis? « Verbum caro » factum est, et habitavit in nobis [2]. » Quid est vallis plorationis [3]? Præbuit percutienti se maxillam, saturatus est opprobriis [4]. Quid est vallis plorationis? Colaphizatus est, sputis illinitus, spinis coronatus, crucifixus est. Hæc est vallis plorationis, unde tibi ascendendum est. Sed quo ascendendum est? « In principio erat Verbum, et Verbum » erat apud Deum, et Deus erat Verbum [5]. » Ipsum enim « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. » Sic descendit ad te, ut maneret in se : descendit ad te, ut fieret tibi convallis plorationis; mansit in se, ut esset tibi mons ascensionis. « Erit, inquit Isaïas, in novissimis diebus » manifestus mons Domini paratus in cacumine montium [6]. » Ecce quo ascendendum est. Sed noli aliquid terrenum co-

[1] Sap. IX, 5.— [2] Joan. I, 14.— [3] Thren. III, 30.— [4] Matth. XXVII, 26. — [5] Joan. I, 1. — [6] Isaï. II, 2.

gitare, nec quia montem audisti, alta quædam cogites terræ : nec cum saxum audis aut petram, duritia a te intelligatur; nec cum audis leonem, cogites feritatem; nec cum audis agnum, cogites pecus. Nihil horum est in se, et omnia factus est pro te. Hinc ergo ascendendum est, illuc ascendendum; ab exemplo ipsius, ad divinitatem ipsius. Exemplum enim tibi fecit humiliando se. Nam qui nolebant a convalle plorationis ascendere, compressi sunt ab ipso. Præpropere enim volebant habere ascensum, honores altos cogitabant, viam humilitatis non cogitabant. Intelligat Charitas Vestra quod dico, duos Discipulos voluisse ad latera Domini, unum ad dexteram, alterum ad sinistram sedere [1] : vidit eos Dominus præpropere et præpostere de honoribus cogitare, cum prius discere deberent humiliari ut exaltarentur; et ait eis Dominus, « Potestis » bibere calicem quem ego bibiturus sum [2] ? » Ipse enim in convalle plorationis bibiturus erat calicem passionis : illi autem non attendentes humilitatem Christi, comprehendere volebant altitudinem Christi. Revocavit illos ad viam, tanquam aberrantes : non ut negaret illis quod vellent, sed ut ostenderet qua venirent.

II. Itaque, fratres mei, hunc Psalmum ascensionis cantemus ascensuri in corde; quia ut ascendamus descensum est ad nos. Nam vidit scalas Jacob, et in ipsis scalis demonstrati sunt ei ascendentes et descendentes [3]: utrumque vidit. Possumus putare ascendentes visos, proficientes; descendentes, deficientes : quia et revera invenimus hoc in populo Dei; alii proficiunt, alii deficiunt. Poterant istos significare illæ scalæ, sed forte melius intelliguntur omnes boni in illis scalis, et ascendentes et descendentes. Non enim frustra non dictum est cadentes, sed descendentes. Multum autem interest inter descenderé et cadere.

[1] Matth. xx, 21. — [2] Ibid. 22. — [3] Gen. xxviii, 12.

Nam quia cecidit Adam[1], ideo descendit Christus : ille cecidit, ille descendit : ille cecidit superbia, ille descendit misericordia. Non autem ipse solus descendit : et quidem de cœlo ipse solus descendit; sed multi imitantes eum sancti descendunt ad nos, et descenderunt ad nos. Nam in quadam altitudine cordis habitabat Apostolus, cum diceret : « Sive enim mente excessimus Deo[2]. » Jam quod mente excesserat, Deo excesserat. Excedens enim mente omnem humanam fragilitatem, omnem sæculi temporalitatem, omnia quæcumque nascendo et occidendo vanescunt, transeuntia hæc, habitabat corde in quadam ineffabili contemplatione, quantum poterat, de qua dicit quia « Audivit ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui[3]. Sed tibi illa loqui non posset : ipse autem videre illa utcumque posset, quæ tibi loqui non posset. Itaque si semper manere vellet in eo quod videbat, et loqui non poterat, te non levaret ubi et tu posses videre. Quid autem fecit? Descendit. Nam ibi ait : « Sive enim mente excessimus » Deo, sive temperantes sumus vobis. » Quid est, « Tempe- » rantes sumus? Sic loquimur, ut capere possitis. » Quia et Christus talem se fecit nascendo et patiendo, ut possent de illo homines loqui : quia de homine homo facile loquitur. De Deo homo quando loquitur sic, quomodo Deus est? Homo autem de homine facile loquitur. Ut ergo magni descenderent ad parvos, et non illis tamen loquerentur nisi magnum, ipse qui magnus erat, factus est parvus, ut de illo magni parvis loquerentur. Audistis modo quod dico, cum Apostolus legeretur. Si autem advertistis, dixit hoc : « Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi » carnalibus[4]. » Ergo spiritalibus in excelsis loquitur; carnalibus autem ut loquatur, descendit. Nam ut sciatis quia cum descendit, de illo qui descendit loquitur : Ecce

[1] Gen. III, 5. — [2] 2 Cor. V, 3. — [3] Id. XII, 4. — [4] 1 Cor. III, 1.

Joannes manentem in se loquitur : « In principio erat » Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil[1]. » Cape, si potes; arripe, cibus est. Sed dicturus est mihi, Ille quidem cibus est, sed ego infans sum, lactandus sum, ut idoneus fieri possim ad manducandum cibum. Ergo quia tu lacte nutriendus es, ille autem cibus est, ipse cibus per carnem tibi trajectus est ad fauces. Quomodo ergo cibum mater comedit, ut per carnem trajiciat ad infantem lac factum : sic cibus Angelorum Dominus Verbum caro factum est[2], et factus est lac. Et dicit Apostolus : « Lac » vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis, » sed nec adhuc quidem potestis[3]. » Ergo dando lac descendit ad parvulos, et quia descendit, descendentem dedit. Ait enim : « Numquid dixi me aliquid inter vos scire, » Nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum[4]? » Quia si diceret tantum Jesum Christum, est Jesus Christus etiam secundum Divinitatem, secundum id quod erat Verbum apud Deum, Filius Dei Jesus Christus : sed hunc, id est, hoc modo dictum, parvuli non capiunt. Quomodo ergo capiunt qui lac capiunt? Jesum Christum, inquit, et hunc crucifixum. Suge quod pro te factus est, et crescis ad id quod est. Sunt ergo ascendentes et descendentes. In illis scalis et ascendentes sunt et descendentes. Ascendentes qui sunt? Qui proficiunt ad intellectum spiritalium. Descendentes qui sunt? Qui quamvis, quantum homines possunt, fruantur intelligentia spiritalium, tamen descendunt ad parvulos, ut talia eis dicant, qualia possunt capere, et lacte nutriti possint idonei fieri et validi ad capiendum cibum spiritalem. Isaïas, fratres, etiam ipse ad nos de des-

[1] Joan. I, 1, 2. — [2] Ibid. 14. — [3] I Cor. III, 2 — [4] Id. II, 2. — [5] Gen. XXVIII, 12.

centibus fuit : nam et ipsi gradus ejus descendentis apparent. Cum enim diceret de Spiritu sancto : « Requiescet, » inquit, super eum Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, » et Spiritus timoris Domini[1]: » a sapientia cœpit, et usque ad timorem descendit. Quomodo ille qui docebat, a sapientia descendit usque ad timorem : tu qui dicis, si proficis, a timore ascende ad sapientiam. Scriptum est enim, initium sapientiæ timor Domini. Jam ergo Psalmum audite. Ecce ante oculos nostros ponamus ascensurum hominem[2]: ubi ascensursum? In corde. Unde ascensurum? Ab humilitate, id est, a convalle plorationis. Quo ascensurum? Ad illud ineffabile, quod cum dici non posset, dictum est : « In locum quem disposuit[3]. »

III. Cum ergo sic homo cœperit disponere ascensum; hoc dico apertius, cum cœperit homo christianus cogitare proficere, incipit pati linguas adversantium. Quicumque illas nondum passus est, nondum profecit : quicumque illas non patitur, nec conatur proficere. Vult nosse quid dicamus? imo quid audiamus simul, experiatur. Incipiat proficere, incipiat velle ascendere, velle contemnere terrena, fragilia, temporalia, felicitatem sæculi pro nihilo habere, Deum solum cogitare, lucris non gaudere, damnis non contabescere, omnia etiam sua velle vendere et pauperibus tribuere, et sequi Christum : videamus quemadmodum patiatur linguas detrahentium et multa contradicentium, et quod est gravius, quasi consulendo a salute avertentium. Qui enim consulit alicui, ad salutem consulit, ad id quod prodest consulit : ille autem quasi consulens, retrahit a salute. Quia ergo videtur habere pallium consulentis, et habet venenum perimentis, lingua dolosa dicta est. Ascensurus ergo, contra ipsas linguas pri-

[1] Isaï. XI, 2, 3. — [2] Prov. I, 7. — [3] Psal. LXXXIII, 7.

mo Deum deprecatur : ait enim : « Ad te, Domine, cum » tribularer, clamavi, et exaudisti me[1]. » Unde illum exaudivit? Ut jam constitueret eum ad gradus ascendendi.

IV. Et quia jam ascensurus est exauditus, quid orat? « Domine, erue animam meam a labiis injustis et a lin» gua dolosa [2]. » Quæ est lingua dolosa? Subdola, habens imaginem consulendi, et perniciem nocendi. Ipsi sunt qui dicunt : Et tu hoc facturus es, quod nemo fecit; et tu solus eris Christianus? Et si ostenderit alios hoc facere, et legerit Evangelium ubi præcepit Dominus fieri, et legerit Actus Apostolorum; illi quid dicunt in lingua subdola et labiis iniquis? Non poteris forte implere, multum est quod aggrederis. Alii prohibendo deterrent, alii laudando plus premunt. Quia enim talis est vita, quæ jam occupaverit mundum, tanta auctoritas Christi est, ut reprehendere jam Christum nec Paganus audeat : legitur ille qui reprehendi non potest, quia dixit : « Vade, vende » omnia quæ habes, et distribue pauperibus, et sequere » me[3] : » Christo contradici non potest, Evangelio contradici non potest, reprehendi Christus non potest : convertit se lingua dolosa ad laudem prohibentem. Si laudas, hortare. Quare laudando premis? Melius vituperares, quam dolose laudares. Quid enim diceres vituperando? Absit. Fœda vita ista est, mala vita ista est. Sed quia nosti, cum hæc dixeris, premi te posse auctoritate evangelica; convertis te ad aliud dissuadendi genus, ut laudando falso, me a vera laude prohibeas; imo laudando Christum, a Christo prohibeas, dicens, Quid est hoc? Ecce illi fecerunt, forte tu non poteris. Incipis ascendere, cadis. Monere videtur, serpens est, dolosa lingua est, venenum habet. Roga contra illam, si vis ascendere, et dic Deo tuo : « Domine, » erue animam meam a labiis injustis et a lingua dolosa. »

[1] Psal. CXIX, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Matth. XIX, 21.

V. Et dicit tibi Dominus tuus, « Quid dabitur tibi, aut » quid apponetur tibi ad linguam dolosam? » Id est, quod habeas adversus linguam dolosam, quod opponas linguæ dolosæ, quo te munias adversus linguam dolosam, « Quid tibi dabitur, aut quid apponetur tibi? » Interrogavit exercens : nam ipse dicturus est quod interrogat. Respondit enim subjiciens sibi interroganti, « Sagittæ po» tentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis : » vel, « vas» tatoribus[1]. » Sive « Desolatoriis » dicas, sive « vasta» toribus dicas, (nam in diversis codicibus diverse scriptum est,) idem significat. Videte : Vastatores carbones dicuntur, quia vastando et desolando ad desolationem facile perducunt. Qui sunt isti carbones? Intelligat Charitas Vestra, primo quæ sunt sagittæ. « Sagittæ potentis » acutæ, » verba Dei sunt. Ecce jaciuntur, et transfigunt corda. Sed cum transfixa fuerint corda sagittis verbi Dei, amor excitatur, non interitus comparatur. Novit Dominus sagittare ad amorem : et nemo pulchrius sagittat ad amorem, quam qui verbo sagittat; imo sagittat cor amantis, ut adjuvet amantem ; sagittat, ut faciat amantem. Sagittæ autem sunt, cum agimus verbis. Carbones autem vastatores qui sunt? Parum est verbis agere contra linguam subdolam et labia iniqua, parum est verbis agere et exemplis agendum est. Exempla sunt carbones vastatores. Et quare vastatores dicuntur, breviter accipiat Charitas Vestra. Primo quomodo exemplis agendum sit, videte. Lingua subdola nihil sic novit dicere, quo magis subdola est, nisi, Vide ne non possis implere, multum est ad te hoc aggredi. Accepisti tu præceptum evangelicum, habes sagittam : sed carbones nondum habes. Timendum ne sagitta sola non valeat adversus linguam dolosam : sunt et carbones. Ut puta, incipit enim tibi dicere Deus, Tu non

[1] Psal. CXIX, 4.

potes? quare ille potest? quare alter potuit? Numquid tu delicatior es illo senatore? numquid tu infirmior es illo, aut illo in valetudine? numquid tu infirmior es fœminis? Fœminæ potuerunt, viri non possunt? Delicati divites potuerunt, pauperes non possunt? Sed ego, inquit, multum peccavi, et multum peccator sum. Numerantur etiam qui multum peccaverunt; et eo plus amaverunt quo plura illis dimissa sunt. Quomodo dictum est in Evangelio: Cui modicum dimittitur, modicum diligit. Cum ergo fuerint ista enumerata, et nominatim dicti fuerint homines qui potuerunt, ille accepta sagitta in corde, accedentibus etiam carbonibus desolatoriis, desolatur in illo terrena cogitatio. Quid est enim, desolatur? Ad desolationem perducitur. Erant autem in illo multa quæ male fronduerant[1], multæ carnales cogitationes, sæculares multi amores : ipsi uruntur carbonibus desolatoriis, ut fiat purus locus desolatus, in cujus loci puritate faciat Deus ædificium suum; quia facta erat ibi ruina diaboli, et ædificatur ibi Christus : nam quandiu manet ibi diabolus, non potest ædificari Christus. Accedunt carbones desolatorii, et dejiciunt quod male fuerat ædificatum, et desolato loco accedit structura felicitatis perpetuæ. Videte ergo, quare dicti sunt carbones? Quia qui se convertunt ad Dominum, de mortuis reviviscunt. Carbones autem quando accenduntur, antequam accenderentur, extincti erant. Nam extincti carbones, mortui dicuntur; ardentes, vivi appellantur. Exempla ergo multorum iniquorum, qui conversi sunt ad Dominum, carbones dicti sunt. Audis homines mirari, et dicere, Ego illum novi, quam ebriosus fuit, quam sceleratus, qualis amator circi aut amphitheatri, qualis fraudator : modo quomodo Deo servit, quam innocens factus est! Noli mirari; carbo est. Vivum gaudes, quem extinctum plange-

[1] Luc. VII, 47.

bas. Sed quando laudas vivum, si nosti laudare, adhibe illum mortuo ut accendatur; id est, quicumque adhuc piger est sequi Deum, admove illi carbonem, qui erat extinctus, et habeto sagittam verbi Dei, et carbonem vastatorem, ut occurras labiis iniquis et linguæ subdolæ.

VI. Quid sequitur? Accepit iste sagittas ardentes, accipiat carbones vastatores. Jam repellit linguam subdolam et labia iniqua, jam ascendit gradum, incipit proficere: sed adhuc vivit inter malos, inter iniquos; nondum est area ventilata: puta quia triticum factum est, numquid jam in horreo est? Adhuc necesse est multa palea prematur: et quantum proficit; tantum videt majora scandala in populo. Nam si non proficiat, non videt iniquitates: si non sit verax Christianus, non videt fictos. Etenim, fratres, et de illa similitudine hoc nos docet Dominus, de frumentis et zizaniis. « Cum autem crevisset herba et » fructum fecisset, tunc apparuerunt et zizania[1]: » id est, quia nulli homini apparent mali, nisi factus fuerit ipse bonus: quia cum crevisset herba et fructum fecisset, tunc apparuerunt zizania. Jam ergo iste cœpit proficere, et cœpit videre malos, et multa mala quæ ante non noverat, et clamat ad Dominum. « Heu me, quod incolatus » meus longinquus, inquit, factus est[2]! » Multum a te recessi, peregrinatio mea facta est longinqua. Nondum veni in patriam illam, ubi cum nullo malo victurus sum: nondum veni ad illam societatem Angelorum, ubi scandala non timebo. Quare autem nondum sum ibi? Quia « Incolatus meus longinquus factus est. » Incolatus peregrinatio est. Incola dicitur qui habitat in terra aliena, non in civitate sua. « Longinquus, inquit, factus est incolatus » meus. » Et ubi longinquus? Aliquando, fratres mei, cum peregrinatur homo, inter meliores vivit, quam in

[1] Matth. XIII, 26. — [2] Psal. CXIX, 5.

patria sua forte viveret : sed non sic est, quando de illa Jerusalem cœlesti peregrinamur. Mutat enim homo patriam, et aliquando in peregrinatione illi bene est : invenit amicos fideles peregrinando, quos in patria invenire non potuit. Inimicos habuit, ut de patria pelleretur ; et cum peregrinaretur, invenit quod non habebat in patria. Non sic est patria illa Jerusalem, ubi omnes boni : quicumque inde peregrinatur, inter malos est ; nec recedere a malis potest, nisi cum redierit ad societatem Angelorum, ut ibi sit unde peregrinatur. Ibi omnes justi et sancti, qui fruuntur Verbo Dei sine lectione, sine litteris : quod enim nobis per paginas scriptum est, per faciem Dei illi cernunt. Qualis patria? Magna patria, et miseri sunt peregrini ab illa patria.

VII. Sed quod ait iste : « Longinqua facta est peregri- » natio mea : » maxime eorum vox est, id est, ipsius Ecclesiæ, quæ laborat in hac terra. Illius vox est, quæ clamat a finibus terræ in alio Psalmo dicens : « A finibus terræ ad » te clamavi[1]. » Quis nostrum clamat a finibus terræ? Nec ego, nec tu, nec ille : sed a finibus terræ ipsa tota Ecclesia, tota hæreditas Christi clamat ; quia Ecclesia hæreditas ejus, et de Ecclesia dictum est, « Postula a me, » et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem » tuam terminos terræ[2]. » Possessio Christi usque ad fines terræ, et possessio Christi omnes sancti, et omnes sancti unus homo in Christo, quia unitas sancta in Christo est ; ipse unus homo dicit : « A finibus terræ ad te clamavi, dum » angeretur cor meum. » Hujus ergo hominis longinqua peregrinatio facta est inter malos. Et tanquam diceretur illi. Cum quibus ergo habitas, ut gemas? « Peregrinatio, » inquit, mea longinqua facta est. » Sed quid, si cum bonis esset? Si cum bonis esset non diceret : « Heu me! » Heu,

[1] Psal. LX, 3. — [2] Id. II, 8.

vox est miseriæ, vox est calamitatis et infelicitatis; sed tamen in spe, quia jam vel gemere didicit. Multi enim et miseri sunt, et non gemunt; et peregrinantur, et redire nolunt. Iste jam volens redire, cognoscit infelicitatem peregrinationis suæ : quia agnovit illam, redit; et ascendere incipit, quia Canticum graduum cœpit cantare. Ubi ergo gemit, et inter quos habitat? « Inhabitavit cum ta» bernaculis Cedar. » Verbum hoc quia hebræum est, procul dubio non intellexistis. Quid est, « Inhabitavi cum » tabernaculis Cedar? » Cedar, quantum meminimus ex interpretatione nominum hebræorum, Tenebras significat. interpretatum Cedar latine, Tenebræ dicuntur. Nostis autem duos filios habuisse Abraham, quos quidem commemorat Apostolus, et ad imaginem duorum Testamentorum esse dicit : unus de ancilla erat, et alter de libera. Ex ancilla Ismaël erat[1] : de libera Sara, quem suscepit ex desperatione per fidem, Isaac erat. Uterque ex semine Abrahæ, sed non uterque hæres Abrahæ. De Abraham natus unus, sed tamen non hæreditat : alter etiam hæres; non solum filius, sed et hæres. In Ismaël sunt omnes qui carnaliter colunt Deum. Ad ipsos enim et Vetus Testamentnm pertinet : quia sic dixit Apostolus? « Sub Lege » volentes esse, legem non audistis? Scriptum est enim, » quod Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et » unum de libera, quæ sunt in allegoria. Hæc enim sunt » duo Testamenta[2]. » Quæ sunt duo Testamenta? Unum Vetus, et alterum Novum. Vetus Testamentum a Deo, et Novum Testamentum a Deo : quomodo de Abraham et Ismaël et Isaac. Sed Ismaël ad terrenum, Isaac ad cœleste regnum. Ideo Vetus Testamentum promissiones habet terrenas, terrenam Jerusalem, terrenam Palæstinam, regnum terrenum, salutem terrenam, hostium subjugationem,

[1] Gen. vi, 5, et ii, 2. — [2] Galat. iv, 22-24.

abundantiam filiorum, fœcunditatem frugum. Omnia ista promissiones sunt terrenæ. In figura spiritaliter intelliguntur, quomodo Jerusalem terrena umbra erat regni cœlestis, et regnum terrenum umbra erat regni cœlorum. Ismaël in umbra, Isaac in luce. Si ergo Ismaël in umbra; non mirum quia ibi tenebræ. Pinguiores etenim umbræ tenebræ sunt. Ergo Ismaël in tenebris, Isaac in luce. Quicumque hic etiam in Ecclesia terrenam felicitatem quærunt a Deo; adhuc ad Ismaël pertinent. Ipsi sunt, qui contradicunt spiritalibus proficientibus, et detrahunt illis, et habent labia iniqua et linguas subdolas. Contra quos rogavit iste ascendens, et appositi sunt ei carbones desolatorii, et sagittæ potentis acutæ. Inter illos enim adhuc vivit, donec tota area ventiletur : ideo dixit : « Inhabitavi cum » tabernaculis Cedar. » Nam et ipsa tabernacula Ismaël, Cedar dicta sunt. Sic habet liber Geneseos; sic habet, quod Cedar ad Ismaël pertinet[1]. Ergo Isaac cum Ismaël : id est, qui pertinent ad Isaac, inter illos vivunt, qui pertinent ad Ismaël. Isti sursum volunt ascendere, illi deorsum volunt premere. Isti volunt volare ad Deum, illi conantur pennas evellere. Namque apud Apostolum ita dicitur : « Sed sicut tunc, qui secundum carnem natus » erat, persequebatur eum qui secundum spiritum; ita et » nunc[2]. Spiritales ergo persecutionem patiuntur a car- » nalibus. Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam et filium » ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo » Isaac. » Sed hoc quod dicit, Ejice, quando erit? Quando area cœperit ventilari. Modo autem antequam ejiciatur, « Heu me, quod incolatus meus longinquus factus est, » inhabitavi cum tabernaculis Cedar. » Et exponit[3] nobis, qui sunt isti, qui pertinent ad tabernacula Cedar.

[1] Gen. xxv, 13. — [2] Id. xvi, 15, et xxi, 2, 3 et 10. et Gal. iv, 21-30. — [3] Nempe in versiculo 7.

VIII. « Multum peregrinata est anima mea[1]. » Ne peregrinationem corporalem intelligeres, animam dixit peregrinari. Corpus peregrinatur locis, anima peregrinatur affectibus. Si amaveris terram, peregrinaris a Deo : si amaveris Deum, ascendis ad Deum. In charitate Dei et proximi exerceamur, ut redeamus ad charitatem. Si cadamus in terram, marcescimus et putrescimus. Iste autem qui ceciderat, descensum est ad eum, ut ascenderet. Intendens tempus peregrinationis suæ, dixit se peregrinari in tabernaculis Cedar. Quare? Quia « Multum peregrinata » est anima mea. » Ibi peregrinatur, ubi ascendit. Non corpore peregrinatur, non corpore ascendit. Sed ubi ascendit? « Ascensiones, inquit, in corde[2]. » Si ergo ascendit in corde, non ascendit per ascensiones cordis, nisi anima quæ peregrinatur. Sed donec perveniat. « Multum peregrinata est anima mea. » Ubi? In tabernaculis Cedar.

IX. « Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus[3]. » Verum ut audiatis, fratres charissimi, non poteritis probare quam vera cantetis nisi cœperitis facere quod cantatis. Quantumlibet illud dicam, quomodolibet exponam, qualibuscumque verbis versem, non intrat in cor ejus, in quo non est opus ejus. Incipite agere, et videte quid loquamur. Tunc ad singula verba lacrymæ profluunt, tunc Psalmus cantatur, et facit cor quod in Psalmo cantatur. Quam multi enim sonant voce, et corde muti sunt? Et quam multi tacent labiis, et clamant affectu? Quia ad cor hominis aures Dei : sicut aures corporis ad os hominis, sic cor hominis ad aures Dei. Multi clauso ore exaudiuntur, et multi in magnis clamoribus non exaudiuntur. Affectibus orare debemus, et dicere : « Multum peregrinata est » anima mea : cum his qui oderunt pacem, eram pacifi-

[1] Psal. cxix, 6. — [2] Ibid. 7.

» cus. » Quid enim aliud dicimus istis hæreticis, nisi, Cognoscite pacem, amate pacem? Justos vos dicitis. Sed si justi essetis, inter paleam grana gemeretis. Nam quia grana sunt in catholica, et vera grana sunt; ideo tolerant paleam, donec ventiletur area; quia inter paleam clamant: « Heu me, quod incolatus meus longinquus factus » est, inhabitavi cum tabernaculis Cedar. » Inhabitavi, inquit, cum paleis. Sed quomodo de palea multus fumus exit, sic de Cedar tenebræ. « Inhabitavi cum tabernacu» lis Cedar. Multum peregrinata est anima mea. » Frumentorum vox est, inter paleas gementium. Hæc loquimur illis qui oderunt pacem : et dicimus: « Cum his qui ode» runt pacem, eram pacificus. » Qui sunt qui oderunt pacem? Qui conscindunt unitatem. Si enim pacem non odissent, in unitate mansissent. Sed videlicet propterea se separaverunt, ut justi essent, ut non haberent mixtos injustos. Aut nostra est ista vox, aut illorum : elige cujus sit. Catholica dicit, Non est dimittenda unitas, non est præcidenda Ecclesia Dei. Judicabit Deus de malis et bonis postea. Si nunc mali a bonis separari non possunt, ferendi sunt ad tempus : mali in area nobiscum esse possunt, in horreo non possunt. Et forte hodie qui mali apparent, cras boni erunt, et qui de bonitate hodie superbiunt, cras mali invenientur. Quisquis ergo humiliter malos ad tempus fert, ipse perveniet ad requiem sempiternam. Hæc vox catholica est[1]. Illorum autem vox qualis est, non intelligentium neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant[2]. « Ne tangas immundum[3], » et, « Qui » tetigerit immundum, inquinabitur[4]. » Separemus nos, ne commisceamur malis. Et nos illis, Amate pacem, diligite unitatem. Nescitis a quam multis bonis separamini, dum quasi malis calumniamini? Furunt, sæviunt, quando

[1] *Forte* Catholicæ est.— [2] I Tim. I, 7.— [3] Isaï. LII, 11.— [4] Levit. II, 4.

ista dicimus : nam quærunt et mortificare nos. Apparuerunt sæpe impetus eorum, apparuerunt insidiæ. Cum ergo inter insidias illorum vivimus, et quibus dicimus : Amate pacem, adversantur nobis : nonne vox ista nostra est : « Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus ? Cum loquerer illis, debellabant me gratis. » Quid est autem, fratres, « Debellabant me ? » Et parum erat, si non adderet, « Gratis. » Quibus dicimus : Amate pacem, Christum amate. Numquid dicimus : Amate et honorate nos ? Sed, Honorate Christum. Nos nolumus honorari, sed illum. Nam nos quid sumus ad apostolum Paulum ? Qui tamen dicebat illis parvulis, quos mali homines et mali suasores præcidere ab unitate in schismata volebant : quid eis dicebat ille ? « Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis[1] ? » Hoc et nos dicimus : Amate pacem, amate Christum. Si enim amant pacem, Christum amant. Cum ergo dicimus : Amate pacem : hoc dicimus : Amate Christum. Quare ? Quia de Christo ait Apostolus : « Ipse est enim pax nostra qui fecit utraque unum[2]. » Si ergo Christus ideo pax, quia fecit utraque unum, quare vos de uno fecistis duo ? Quomodo ergo pacifici estis, ut cum Christus faciat unum de duobus, vos faciatis de uno duo ? Sed quia hæc dicimus, cum his qui oderunt pacem sumus pacifici : et tamen illi qui oderunt pacem, cum loqueremur eis, debellabant nos gratis.

[1] I Cor. I, 13. — [2] Ephes. II, 14.

FINIS TOMI CENTESIMI DECIMI-OCTAVI.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.		BIBLIOTHECA GALLICA.	
Enarrat. in Psalmum CIV.	Pag. 186	Ejusdem fragmenta, tom. XXII,	pag. 25-29
— in Psalmum CIX.	281	Ibid.	29-32
— in Psalmum CXVIII.	378	Ibid.	32
— in Psalmum CXIX.	544	Ibid.	38-39

INDEX

TOMI CENTESIMI DECIMI-OCTAVI.

ENARRATIONES IN PSALMOS.

EXPLICIT INDEX.